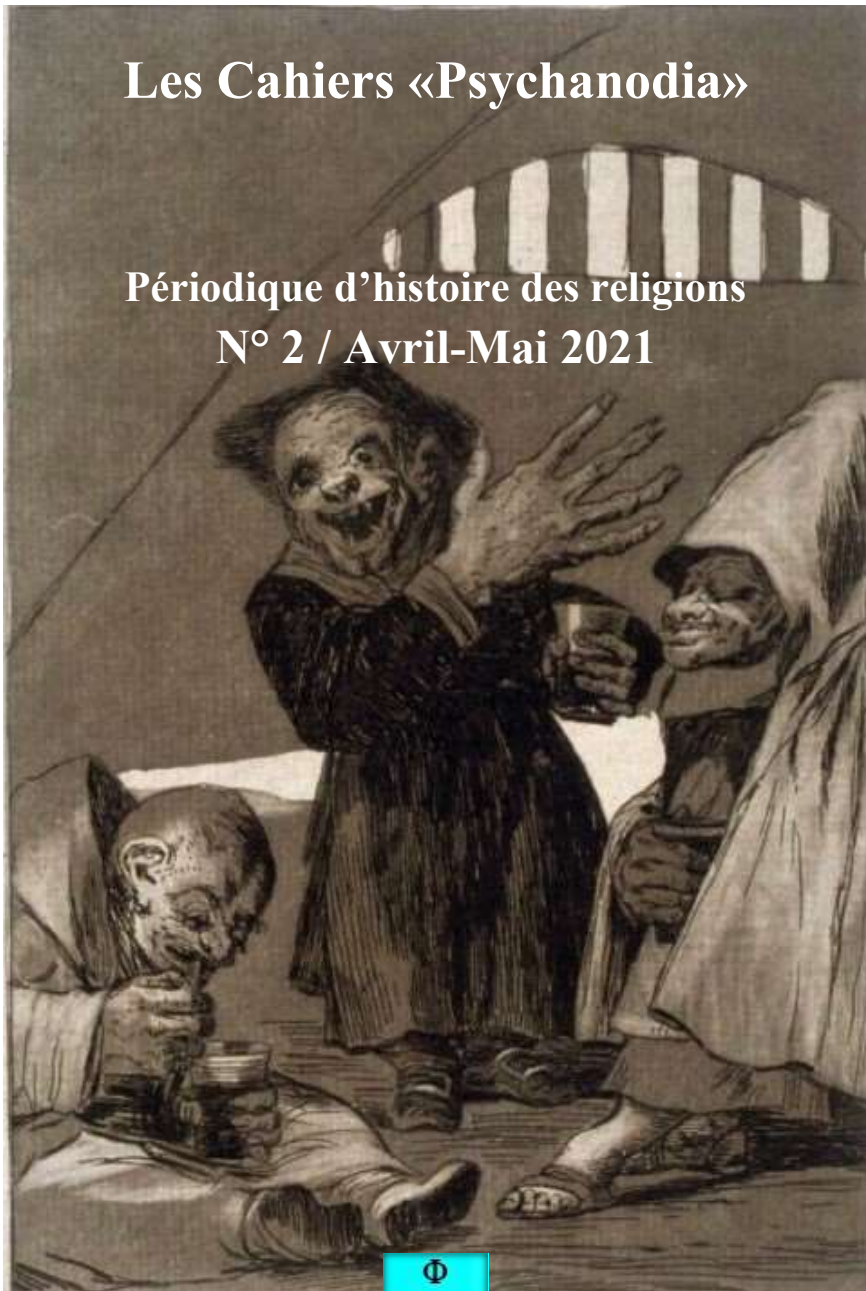

Les Cahiers «Psychanodia»

Périodique d'histoire des religions

N° 2 / Avril-Mai 2021

Φ
ΦΩΣ
Σ

Les Amis de I. P. Couliano

Les Cahiers «Psychanodia»

N° 2 / Avril-Mai 2021

Ara Alexandru Shishmanian

Trei crime de stat.

Asasinatele lui Mihai Eminescu,

Nicolae Labiş şi Marin Preda

Les Amis de I. P. Couliano

PHOS Online

2021

Coperta: Francisco Goya, Capricio n° 49, Duendecitos (Hobgoblins),
1799.

ISBN: 9782952504249

Un fel de introducere pe post de editorial

*“Există cazuri, da, există unele în care orice mîngîiere înjosește,
iar datoria este de a despera!”*

Goethe, Afinitățile electice

N-aș putea spune cîte evenimente ale vieții mele au luat forma hazardului sau, poate, a destinului. Poate toate. Poate totuși doar unele sau, pur și simplu, doar în cazul unora s-a realizat acea *prise de conscience* ce m-a făcut să înțeleg că ceva îmi scăpa, că nu-mi controlam întru totul acțiunile și deciziile, că, prin urmare, un fel de forță – întîmplarea, destinul – părea să mi le orienteze sau să li se opună. Să mi le constrîngă. La drept vorbind, să mi le orienteze mai ales prin opoziție. M-am referit într-o oarecare măsură la asta în prefăța *Menuetului menestrelului morbid*, carte prin care încercam să dau un fel de coerență traiectoriei mele altminteri, în aparență cel puțin, atît de eratice. Și, încă o data, nu atît pentru aleatoriul lector, cît, în special, pentru mine însumi.

Desigur, cum am mai spus, mare parte din reorientările mele profesionale s-au datorat obstacolelor multiple, concertate sau nu, pe care le-am întîmpinat. Cel mai pregnant, deși nici pe departe singurul, constînd în binomul psihologiei dominante din țara în care mă născusem și al practicilor regimului căruia i-am simțit apăsarea de capac de plumb încă de pe la 11 ani, concret, din momentul în care, încheind cursul primar, comparativ oarecum idilic, deși nu fără încercări de un alt tip – accidente destul de grave, de pildă – l-am abordat pe cel secundar. Atunci, din primele zile sau mai exact din primele seri căci cursurile aveau loc după amiaza, am simțit acel plafon de plumb care mă apăsa inexplicabil. Inexorabil. Norii nu mai erau nori, cerul nu mai era cer ci totul forma un soi de substanță străină, grea, sufocantă și, în termenii de acum, aș zice anxiogenă.

Cam patru ani mai tîrziu am precizat această senzație într-o proză foarte kafkiană unde totul era cenușiu: vocile, sunetele pașilor, înfățișările și bineînțeles, cerul și soarele. Am înțeles atunci că ce ni se cerea de fapt nu erau cunoștințe, eforturi școlare sau altele, că trecerea examenelor atît de terifiante pentru elevul ce încă eram nu reprezenta altceva decît o ficțiune,

totul rezumându-se la un fel de jurământ de credință nu pe Biblie ca altădată și-n unele țări chiar și acum, nu pe Coran sau altă “carte sfântă” ci, indirect, pe ce îmi apărea atunci ca Biblia regimului, Capitalul lui Karl Marx (numele însuși al lui Marx este thanatic iar în fuziunea Engels-Marx deslușesc o variantă, scindată în aparență, a îngerului exterminator). Așa am devenit anticomunist la 15 ani, precum eroul lui Jules Verne, căpitan!

De fapt, mai înțelesesem încă ceva, posibil mai important, și anume că pentru a fi admisibil în sistemul social, pentru a putea fi psihologic și instituțional *primit*, era necesară o alienare chiar mai gravă decât aceea rezultând din adoptarea mai mult sau mai puțin superficială a unei ideologii; căci pentru a face parte din lumea nu dată ci impusă mai trebuia să adopți dogmele și prejudecățile extrem de rigide ale locului, ale locului unde dacă “nu se întâmpla nimic” nu se întâmpla pentru că nimicul ăsta era “regula jocului”, ortodoxia lui, oarecum. Ortodoxie topică fără prea mare legătură cu cea religioasă, în planul doctrinei, însă influențându-i în profunzime modul de aplicare și modul de înțelegere. Numisem în mica mea proză tot acest complex psiho-politic “formele de fier” în care ar fi trebuit să-mi încing capul pentru a fi asemeni celorlalți. Formele de fier.

Nu știu dacă Eliade era un om fără destin cum îl boscorodea Cioran – cumva asemeni omului fără calități al lui Musil – însă dacă este cazul îl invidiez pentru libertate, pentru indeterminarea nestingherită, eu care îndeobște nu invidiez pe nimeni. În ce mă privește m-am simțit din ce în ce mai mult, pe măsură ce-mi discerneam mai bine viața, omul prea multului destin și cum pentru mine destinul și *māyā* sînt categorii identice, însul împotriva căruia iluzia organiza atacuri prin surprindere și ambuscade imposibil de prevăzut. S-ar fi spus că-n jurul meu persoanele erau incapabile să-și conserve identitatea, prietenii se preschimbau nu știu cum nici de ce, în dușmani sau fuseseră astfel dintotdeauna, evenimentele se răsuceau în chip imprevizibil, un fleac, de pildă felul în care traversezi strada în fața sau în spatele unui individ reîntîlnit întîmplător, astfel încît să te vadă sau nu, devenea decisiv pentru tot ce avea să ți se întîmple pe urmă etc. Chiar și felul cum am cunoscut-o pe Dana, soția mea, a fost consecința unei suite de rîcoșeuri complexe, ca să nu mai vorbesc de chipul în care am devenit indianist. În practică, toate traiectoriile mai lungi sau mai scurte din care mi s-a structurat drumul, cît e, pot fi interpretate ca destinale ori întîmplătoare, după gust. Cu o rezervă totuși. Dacă aleatoriu cel mai imprevizibil îmi afecta evenimentele vieții, el nu-mi putea influența defel ideile, cu atît mai puțin impulsul generativ care le zămislea: revolta continuă.

Chiar și segmentul de critică literară al “biopicului” meu implicit – căci, trăind, ne filmăm prin memorie viața – s-a declanșat în chip destul de absurd. E drept, aveam față de critica literară o raportare pe care aş numi-o vocațională cam de pe la 13-14 ani când îl descoperisem, iarăși întâmplător, pe Călinescu (profesoara mea de română de atunci avusese ideea bizară a unui concurs școlar axat pe Creangă și ne însărcinase pe mine și încă doi colegi să redactăm întrebările – evident concursul n-a avut niciodată loc dar eu l-am citit pe Călinescu, deși veritabila descoperire s-a produs ceva mai târziu când am căzut, evident din întâmplare, peste o carte cu titlu bizar dar care s-a dovedit “destinală” pentru mine: *Impresii asupra literaturii spaniole*).

Totuși, lansarea propriu-zisă în critică, mă rog, câtă a fost, a fost tot așa, întâmplător-destinală. Sincer vorbind, lucrurile s-au anșenat într-un chip destul de absurd. Un anume Fănuș Băileșteanu, unul din acei inși veninoși și obscuri ce-și hrănesc cu venin întunericul și cu obscuritate veninul, scosese o cărțuție de o rară abjecție în care se onora atacându-l pe Macedonski! Mai târziu, în condiții oarecum diferite, o individă de aceeași teapă, Ileana Vrancea, s-a învrednicit să-l atace pe Călinescu într-un volum ce combina abjecția cu falsul, fără ca cineva să-i demonteze manipulările, cu excepția mea, deși articolul meu demascator, ce fără îndoială a circulat, n-a putut apare decât “vingt ans après”. Mă rog, e inutil să invocăm aici înalta politică literară și pe “rezistenții culturali” care o practică.

Evident, habar n-aveam de existența domnului Fănuș Băileșteanu și ignoram totul despre cărțuția-i abjectă (lucrurile se petreceau prin 1975). Iată însă că într-o bună zi, Dana îmi spune că Ovidiu Papadima, șeful ei la Institutul Călinescu unde lucra pe atunci, mă ruga să scriu un articol despre cărțuția insului. Acum, să fiu rugat de un om pe care abia dacă-l știam după nume să scriu despre cartea de care nu auzisem a unui ins despre care nu știam că există era cel puțin ciudat. Însă nu voiam să scriu? Deci, nu m-am formalizat și am acceptat “proiectul”. Cartea mi-o adusese Dana de la Papadima, deci problema procurării nu se punea. Eram pe atunci în faza mea macedonskian-barbiană (Macedonski și Barbu fiind în opinia mea de nuist *avant la lecture* – evident, a ionescianului NU! –, singurii poeți români dotați, în afară de talent și cu o estetică proprie), citisem cu delicii volumele lui Adrian Marino despre Macedonski ca și excepționala carte a lui Basarab Nicolescu despre Barbu, prin urmare receptivitatea mea polemică la bășcălia băileșteană era extremă!

Peste câteva zile, cu articolul în dinți, mă duceam la *Luceafărul*. Într-adevăr, Papadima sugerase Danei să-i duc articolul lui Mihai Ungheanu, ceea ce am și făcut, crezând lucrurile deja aranjate. Mă înșelasem complet însă! Bizantin, Ovidiu Papadima trăsesse de la distanță sforile, evitând să se implice – la drept vorbind, neobișnuit cu precauțiunile zadarnice ale politicii literare, mă mirase oarecum faptul că nu-și scrisese singur articolul, cu atât mai mult cu cât eram informat prin Dana că volumul îi repugnase aproape tot atât cât și mie, însă trecusem ușor peste asta. Bineînțeles, consecința a fost cea normală în stabilimentul cultural românesc, mai ales pe vremea comuniștilor: articolul nu a apărut! În mod curios, Băileșteanu, care-și procurase nu știu de unde articolul în care-l sfirtecam, mi-a arătat direct și indirect – *par personne interposée* – o francă și neașteptată apreciere: câștigasem, carevasăzică, un “admirator”. De fapt, nu unul ci doi, căci, fără să-mi publice articolul, Ungheanu îl apreciasse și el, ceea ce mi-a deschis posibilitatea de a publica o serie de cronici și de a scrie câteva studii de fenomenologie literară, cum le numesc acum (axate pe Sadoveanu, Creangă, Călinescu etc., primul victimă predilectă a nuismului meu liceal) din care cele mai importante au apărut, câțiva ani mai târziu, din păcate, prea mulți, prin medierea lui Nicolae Balotă la *Steaua*. Evident, prețul – Locul pretinde întotdeauna un preț – fiind să nu semnez cu numele meu armenesc, Șişmanian. Am recurs, dară, la numele unor strămoși pe linia mamei, dintr-o familie atât de veche încât își pierduse numele specific luând un altul inspirat probabil din vreun toponim (mereu Locul): Romașcan(u).

Paradoxal, ultimul articol publicat înainte de plecarea definitivă din România a fost și primul pe care l-am semnat cu numele meu propriu: Alex. Șişmanian (eu pretinseseam Alexandru, dar mă rog...). De fapt, nu numai numele îmi fusese ciuntit ci și articolul. Într-adevăr, sub titlul “Proză și luciditate”, *Luceafărul* din 13 septembrie 1980 publicase cam o treime din textul pe care, sub titlul sfidător, baremi în intenție, “Analiza literară”, îl consacrasem *Celui mai iubit dintre pământeni* și autorului lui, Marin Preda. M-am găsit sub impresia traumatică produsă de viziunea chipului său martirizat și de toată acea atmosferă de crimă grosolan mascată din Rotonda MLR și din cimitir – mai sunt și acum! – tot timpul cât am scris articolul. Un fel de articol-rană pentru mine.

Întîmplare? Interferență destinală? Nu știu prea bine, însă felul în care cei de la *Luceafărul* operaseră tăietura accentua sensul articolului, sensul de demascare a crimei, parcă printr-un fel de “compensație aleteică”. Una în plus. Citez după revistă finalul articolului trunchiat:

“Două idei, una lebniziană, alta, la origine, hegeliană, îl nedumeresc (e vorba, în imediat de Petrini, dar dincolo de Petrini, vădit, de Preda însuși n.m.), iar nedumerirea o resimte ca pe o indignare. E un empiric, adică un epicureu. Însă un epicureu eroic, ce vrea direct fericirea, fie și cu prețul unui pariu absurd, un Montaigne ce ar fi avut sufletul lui Pascal. Și, straniu, tocmai acest simț al fericirii îl pierde. Nu-i mai rămîne decît euthanasia. Pe aceasta din urmă o va avea...”

Desigur, nu intră în intențiile prezentului text ideea de a schița scurta mea carieră de critic literar... Ci doar, ca și aiurea, aceea de a tenta să elucidez ceva mai mult raportul bizar dintre hazard și destin, dintre întâmplarea imprevizibilă, libertatea absurdă și necesitatea mereu de neînțeles, în singura zonă unde un astfel de raport are sens: conștiința individuală. O conștiință individuală determinată, a mea *en l'occurrence*. Căci libertatea are sens doar ca ieșire din lume, ca forță de opoziție individuală și individuantă față de prezumția destinului, iar nu ca participare la aberațiile sinistre prin care lumea își organizează durata. De altfel, face parte, *poate face parte* omul liber din organigrama cosmosului, admitînd că o astfel de “organigramă” ar, eventual, exista? Sau este el, în realitate, un soi de etern șomer transcendental, fără loc în propria sa prezență. Sau, pentru a aborda lucrurile oarecum dintr-un alt unghi, afectează aleatoriul descoperirii sensul ei profund? Sincer, nu cred!

Trei ani mai târziu, părăseam definitiv România, cu o ușoară strîngere de inimă dar fără nici un regret. Act în sine deloc întâmplător chiar dacă ajunsesem la el în urma unui labirintic carambolaj destinal, intrînd în fine pe drumul concret al descoperirilor intelectuale, desigur, dar mai ales spirituale, descoperiri imposibile într-o țară – și aici nu mai vorbesc doar de regimul politic! – specializată în subminarea voințelor vocaționale, cînd existau, și în furnizarea de pretexte comode celor prea obosiți ca să existe. În aceste condiții, la ce bun s-ar mai fi ostenit diavolul să vehiculeze faustice contracte, cînd “contractul” alienării de sine era respirat odată cu aerul.

33 de ani după exil, în 2016 carevasăzică, muri subit unchiul meu Kevork, un tip ciudat ce devenise din dansator impenitent de step, un fel de Harpagon și din avocat, un tehnician radiolog milionar cu două slujbe și aproape fără cheltuieli. Condițiile morții lui neverosimile n-au fost niciodată net elucidate – s-ar fi cățărat să prindă o pasăre sau o pisică, n-am să izbutesc niciodată să fixez termenul alternativei, un om ce o lună mai târziu avea să împlinească 89 de ani!... Hazard sau destin? E drept că era un tip ciudat. Un an mai târziu

murea și tatăl meu – la peste 94 de ani – deși, mă rog, el nu încercase să prindă nici păsări, nici pisici. E ceea ce a determinat o cotitură în drumul meu concret, obligându-mă să merg cu întreaga familie, întâi în America, unde am organizat la o biserică armenescă din Los Angeles (Burbank) slujba funerară, apoi, cu o escală de-o zi în Franța, în România, unde am adus (simplific pentru că în realitate lucrurile au fost ceva mai complicate) cenușa tatălui meu, incinerat conform dorinței sale. Urna a fost în cele din urmă depusă în mormântul familial din Cimitirul armenesc din București, evident, slujba funerară din America fiind astfel dublată de o alta ce strângea parcă laolaltă o bună parte din risipita noastră familie.

Această întoarcere, această cotitură nedorită de mine dar inevitabilă a antrenat o consecință neașteptată: descoperirea dactilogramei “Analizei literare”, articolul mutilat din care fusese extrasă treimea publicată, “Proză și luciditate”. *Proză și moarte* ar fi fost probabil mai adecvat. Detaliu bizar la culme: descoperisem (de fapt, Dana o descoperise) chiar dactilograma pe care o lăsasem cândva la *Luceafărul*, am recunoscut antetul *Luceafărul* scris în fața mea, atunci, de Mihai Ungheanu. Nu înțelegeam. Dar hazardul acesta, sau miracolul acesta destinal, sau ce-o fi fost, avea cu siguranță ceva extrem de provocator. Ceva ce nu putea fi lăsat fără răspuns.

E inutil să mai precizez că înainte de toate aceste evenimente tragice, brutale și bruște, aveam cu totul alte proiecte hermeneutice. Care? N-are iarăși, în context, nici o importanță.

Confruntat însă cu ceea ce-mi apărea subit, prin redescoperirea articolului, ca un fel de misiune ori, poate, ca plățirea unei vechi datorii, nu față de Preda însuși, n-aveam, desigur, nici o datorie în această direcție, ci față de mine însumi și față de o mai veche idee, datînd din primul an al exilului meu francez, dar prelungindu-se pînă în preajma revoluției, anume de a crea o revistă numită succesiv, “Babel”, “Proteu”, “Opțiunea literară” (în opoziție cu mizeriile opțiunilor politicii comuniste) al cărei prim număr ar fi trebuit, tocmai, să fie consacrat lui Marin Preda și, mai ales, asasinării lui, într-un sens mai larg, asasinării culturii în România – cultură care prin grija stabilimentului actual, fără a fi cu totul moartă, e lăsată să putrezească, “cadavru viu”; confruntat, deci cu această “misiune” ce-mi apărea ca un fel de întoarcere în timp, decisesem ca, de astă dată, să nu las să-mi scape ocazia. Pe vremuri, planul avortase, nu din vina mea, dar avortase, îl reluasem, avortase din nou – și apoi venise revoluția, ce părea să-l absoarbă, făcîndu-l inutil. Cel puțin așa credeam pe atunci! Însă acest “avort” exprima

mai ales o anume naivitate a speranțelor pe care le mai nutream, mai ales credința, ce n-a fost numai a mea, în chip cert și Culianu o împărtășise (probabil și alții), cum că prăbușirea comunismului, a ceaușismului în special, avea să schimbe ceva.

Știu acum că nici un eveniment politic, oricât de radical, nu schimbă lucrurile sau mai degrabă nu schimbă *decît* lucrurile. Schimbarea oamenilor, posibilă numai printr-o conștientă și intransigentă traversare a deșertului, constînd exclusiv din drumul concret al individuării continue.

“Opțiunea literară”, “Analiza literară” – în fond, ideea era absolut aceeași. Dezvăluirea literaturii – evident, nu a literaturii de propagandă, foarte la modă acum, chiar și mult dincolo de frontierele comunismului caduc, în fine, ce mai rămîne – ca vector de criză al umanului, al unei conștiințe ce nu poate exista decît ca neant al transcenderii de sine, mai simplu spus, al unei conștiințe ce nu poate fi decît transcenzîndu-și în permanență agonia – deplasînd-o, delocalizînd-o pe o insașiabilă verticală.

Procesul comunismului, al totalitarismului, al totalitarismelor cu metamorfozele lor mereu emergente nu putea avea loc decît prin literatură, cel mai direct vector de criză din toate manifestările logosului. Altminteri, contemplarea hărții geopolitice a corupției neputînd zămisli decît mînia sau descurajarea. Ca să-l reluăm altminteri pe Gœthe: “disperarea ca datorie”.

Iată însă că acum ideea răsărise din nou, nu prin voința mea ci prin jocul împrejurărilor. Recitind articolul am constatat, lucrul era firesc, unele insuficiențe, pe care studiile mele istorico-religioase din exil le făceau ușor de îndreptat sau de completat (în special referințele la o “nouă gnoză”, al cărei sens precis îmi scăpase într-o epocă în care ignoram practic totul despre gnosticism!). Dar mai cu seamă am înțeles că romanul prilejuia, asemeni viziunilor negre ale lui Orwell și Arthur Koestler, o confruntare a condiției umane cu totalitarismul, prin urmare cu acea formă a politicului, aș zice chiar a para-politicului, ce neagă umanul – nu în contextul unei simple opoziții contingente, vizînd jocurile fortuite ale puterii, să zicem ale unei puteri considerabil intensificate, ci structural, nu din perspectiva unei dominații fie și despotice a indivizilor ci sub orizontul meta-opresiv al *răului radical*, al răului devenit demonic tocmai prin absoluta lui banalizare. Mă ajutau, desigur, în această evaluare lecturi relativ recente din Hannah Arendt, discipola lui Martin Heidegger, în special *Originile totalitarismului*, *Eichmann la Ierusalim* sau *Despre Revoluție*, ce-mi permiteau o mai precisă înțelegere a dimensiunilor politice deschise de spațiul literar predian.

Libertatea e necesitate înțeleasă? Nu, ci mai degrabă necesitatea veritabilă depinde de o înțelegere prealabilă a libertății înseși, a felului în care libertate și umanitate își întrețes transcendența dincolo de abisurile de ruptură unde am fost aruncați. Dinamica unei semiologii transcendente se inserează în semioza compactă a în-sinelui, degajând o înspățiere pură, esențialmente catoptrică, poate chiar o foarte subtilă și paradoxală alienare ce face reprezentarea posibilă și sensul reprezentabil, într-o zonă a subiacențelor ce anticipând ideile propriu-zise, adîncesc o intimitate tangentă cu absolutul, unde scheme implicite deschid izvorîrea numenală, constitutivă pentru articularea oricărei gnoseologii a priori.

Există însă din păcate mereu un dublu text. Sau, altfel spus, două feluri de imaginar. Imaginarul literar, ce analizează și reflectă, analiza literară a “realului”, mai bine zis a empiricului, oricare i-ar fi dimensiunile (fizică, istorică, psihologică etc.) – căci “analiza literară” nu reprezintă doar demersul critic ce are, de pildă, romanul ca țintă, ci chiar romanul însuși, opțiunea analitică prin care literarul își însușește posibilul experienței, îmbrățișîndu-l printr-o opțiune critică. Și mecanismul nu mai puțin imaginar al *realului* ca atare, prin care acesta acceptă ce-i convine, manipulează ce-l aranjează mai puțin, prin diversele tehnici “magice” ale falsificării și iluzionării propagandistice ori, mult mai grav, suprimă, prin textele unor crime individuale sau chiar colective, reflectările prea limpezi, prea critice și prea lucide, prin care abjecția indisociabilă de natura sa real-politică e manifestată într-un chip prea de tot deconstructiv și destructurant. Mai exact, suprimă sau încearcă să suprimă orice deșteptare profundă a ceea ce este mai autentic în identitatea unui popor, a unui grup ori a unei “clase”, cum se mai spune.

Asasinarea scriitorilor – dar, la drept vorbind nu numai a lor, ci a oricui produce o vibrație irepresibilă în conștiințe – face parte din acest program general al puterii, refulat de multe ori de strategiile “democratice”, aproape niciodată de extazul totalitar al dictaturilor.

Iată de ce, revenind asupra “Analizei literare” – vechiul meu text, parțial publicat, cum am mai spus și redescoperit cu totul din întâmplare, o întâmplare pe care mi-era imposibil să mi-o explic, dar căreia trebuia să-i răspund –, am simțit nevoia, pe lângă referirea analitică la structurile și modurile de funcționare ale dinamicii totalitare, mereu metamorfică, mereu diversificată, mereu în schimbare, practicînd un fel de diversiune instituțională ce sustrage puterea reală formelor ei consacrate, am simțit deci

nevoia să mă refer direct la această zonă hiper-critică, nodală a totalitarismului, cea unde acesta își trădează inevitabil natura – mult mai net decât prin instituționalitatea lui propagandistică, căci totul e propagandă într-o dictatură și în primul rând propria ei structură – anume asasinarea scriitorilor. Crima. Crima de Stat.

Crima e sinceritatea dictaturilor. Iată de ce, plecând de la tenebroasa afacere a asasinării scriitorului, n-am vrut să mă opresc doar la un singur caz, cazul lui Marin Preda. Ci am încercat să relev, fără a merge prea departe în analiza literară a acestui genocid dispersiv, firul roșu ce traversează dictaturile. Desigur, limitându-mă bineînțeles la odioșii autohtoni, am încercat să largesc discuția. Indiscutabil, mi-ar fi fost imposibil fără Internet să obțin vreun rezultat concludent – deși în cazul lui Marin Preda eram purtătorul unei mărturii de prea mult timp nemărturisite, cel puțin în spațiul public – deci fără ajutorul inestimabil al soției mele, Dana Șişmanian (căci în ce mă privește, cum am mai spus, nu mă pricep nici baremi să trimit un e-mail, cu atât mai puțin să “surfez” pe pânzele măiei). Și iarăși, trebuie să admit că inițial nu ținteam decât la redactarea unei note ceva mai dezvoltate (nota 2). Materialele abundente ce au năvălit însă neașteptat asupra-mi, alt paradox – hazard? destin? – precum dinamica nu știu cum seismică a analizei înseși, m-au purtat incomparabil mai departe, spre un veritabil volum, un *spin off* al textului inițial.

Ghidat de vechi nebuloase de lectură, dubii profunde însă neelucidate provocate de “Viața lui Eminescu” de George Călinescu ca și de unele afirmații ale jurnalistului Levon Kalustian – asta în ce privește moartea “poetului național” – precum și unele reminiscențe cu sursa, cred, prin Preda însuși, deși n-am mai putut redescoperi pasajul, m-au determinat să sondez această posibilitate scandaloasă, anume ca atât Mihai Eminescu cât și Nicolae Labiș să fi murit asasinați. Ancheta, în ce-l privește pe cel dintâi, bazată în principal, dar nu exclusiv, pe materiale vehiculate pe Internet de d-l Constantin Barbu, materiale ce, în sine, mai puțin stilul interpretativ al autorului, mi s-au părut convingătoare, m-au condus la elaborarea în ecou a ipotezei, ipoteză de care intim sînt convins, privind asasinarea din “ordin de sus” a poetului național, asasinare ce probează cam cât prețuiește în România puterea – fie și puterea fără “condicuță” totalitară – atât “națiunea” cu care se gargarisește cât și “poezia” cu care se împăunează.

Aceeași situație în ce-l privește pe Nicolae Labiș, cu diferența că în cazul autorului “Păsării cu clonț de rubin”, nu mai poate fi vorba de ipoteză ci de

certitudine documentată. Într-adevăr, dacă laborioasa asasinare a lui Mihai Eminescu mai permite ipoteza, actele brutale ce au condus la moartea lui Nicolae Labiş – ca şi, mai târziu, la cele ale lui Marin Preda şi Ioan Petru Culianu – exclud orice dubiu.

În primul rând, din pricina circumstanţelor, lipsite de echivoc, aproape tot atât de clare ca în tenebroasele afaceri legate de asasinarea lui Marin Preda şi a lui Ioan Petru Culianu. Apoi, din pricina aparatului testimonial mult mai coerent, bizuit în planul analizei literare mai cu seamă pe textele Stelei Covaci, ale lui Imre Portik, ca să nu mai vorbim de petulantul poet Cezar Ivănescu. La aceştia se mai adaugă un personaj paradoxal, ce-şi va transcende statutul de complice pentru a se transforma în martor, Maria Polevoi, născută la Ismail – URSS, la 3 martie 1919, fostă dansatoare la Teatrul “Tănase”, trecută din 1956 în ansamblul artistic al MAI. Oricare va fi fost gradul ei de implicare, balerina va sfârşi prin a se sinucide în 1978, terorizată de chiar secretul crimei la care asistase.

Dar principalul martor e chiar victima, Nicolae Labiş – până la un punct aceeaşi este şi situaţia lui Mihai Eminescu, poetul acuzându-l neezitant pe Carol I de a fi comanditat atentatul – ce-şi descrie cutremurător, “accidentul” măsluit:

“Nu ştiu cine a fost. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu braţele ridicate, pe grătarul între vagoane. Înceleştasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu faţa în jos şi vedeam cum sar din şine scânteii galbene şi verzui. În timp ce eram târât aşa, am simţit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate”.

Asasinul, ce-i era în realitate cunoscut poetului, se numea Isac-Grişa Schwartzman, şi detaliu semnificativ, curînd după crimă va pleca în Israel. Evident, e vorba doar de ucigaşul de serviciu, nu de comanditarul crimei, ce trebuie desigur căutat în sferele cele mai înalte ale puterii de atunci (1956, anul revoluţiei anti-comuniste ungare dar, semnificativ, şi al faimosului “raport secret” hruşciovian) şi al cărui nume era, mai putem oare să ne îndoim, Gheorghe Gheorghiu-Dej!

În ce priveşte secţiunea consacrată lui Marin Preda, cum am spus şi în text, era vorba iniţial doar de o mărturie personală, bazată pe vechi amintiri ce combinau două filoane: o relatare a lui Petru Creţia pe care-l întâlnisem

întîmplător, practic imediat după moartea scriitorului, pe Calea Victoriei – iarăși hazardul, cum se vede, cu țesăturile și mirajele lui – și episodul trăit în direct al expunerii în Rotonda MLR a unui cadavru vădit violentat, în ciuda machiajului ce parcă sublinia maltratarea, urmat de înmormîntarea propriu-zisă, tot acest amestec de tensiune asasină gata să explodeze în ciuda eforturilor de a se conține, de durere autentică a multora, de frivolitate cuconească, cînd stupidă, cînd ridiculă, a cîtorva “doamne”, de revoltă subiacentă și de cabotinaj indecent, ultimul tot atît de gros pe cît machiajul și tot atît de futil.

Însă *Dosarul Marin Preda* al extraordinarei doamne Mariana Sipoș ce a realizat, în raport cu autorul *Celui mai iubit dintre pămînteni*, un efort comparabil doar cu cel pe care Ted Anton l-a consacrat lui Ioan Petru Culianu (*Eros, magic and the murder of Professor Culianu*, tradus și în română într-o versiune ușor ameliorată, lucrare la care se adaugă mai multe articole în engleză inclusiv cel cuprins în Actele Colocviului Psychanodia publicate de soția mea și de mine: “The murder of professor Culianu”, în *Ascension et hypostases initiatiques de l’âme. Mystique et eschatologie à travers les traditions religieuses*, Phôs, 2006, pp. 65-69, actualmente pe situl nostru <http://adshishma.net/>, în versiune online: <http://ftp.adshishma.net/Publications/ActesPsychanodia-Sommaire.html>) a schimbat complet dona, obligîndu-mă la o imersiune incomparabil mai profundă în tenebroasa afacere.

E îngrozitor că jocurile hazardului corespund atît de des cu niște jocuri ale masacrului, după cum e groaznic că asasinarea scriitorilor sau a jurnaliștilor – ultima modă în materie de crimă de stat; inutil însă a încerca de a stabili liste în limitele strîmte ale acestui modest “editorial” – alternează atît de frecvent cu practicile genocidare la scară din ce în ce mai mare și în forme din ce în ce mai abjecte, de pildă prin concoctarea în obscure laboratoare asiatice a vreunei pandemii planetare (pentru alte exemple vezi textul însuși pe care îl introducem aici). Da, e îngrozitor, dar nu doar atît. Ci revelator pentru practicile subiacent ori declarat totalitare ale puterii, ale puterilor, indiferent de “condicuță”, nu, ale alienărilor la putere ce mîină cu tenacitate și sistem la dezastru planeta.

“Popoarele există spre a fi înșelate” spune într-un vers din *O adevăr sublime...* Eminescu, întîlnindu-se peste decenii cu lapidara formulă a lui Culianu: “Nu există putere bună”.

De altfel, un pasaj din *Geniu pustiu* reflectă catoptric ideea, amintind poate chiar mai mult *Împărat și proletar*, fără, totuși, metafizica istorică a poemului:

“Cei mai nalți și mai veninoși nouri sînt monarhii. Cei după ei asemenea de veninoși sunt diplomații. Trăsnetele lor cu care ruină, seacă, ucid popoare întregi sînt rezbelele. Sfărîmați monarhii! Nimiciți servii lor cei mai liniși, diplomații, desființați rezbelul și nu chemați certele popoarelor decît înaintea tribunalului popoarelor și atunci Cosmopolitismul cel mai fericit va încălzi pămîntul cu razele sale de pace și de bine”.

Pacifism xenofil asociat cu o atitudine radical și esențial antimonarhică, iată ce poate surprinde anumite prejudecăți mai mult sau mai puțin rigide, un anume dogmatism ideologic ce s-a construit ca un fort de asediu în jurul poetului.

La o lectură mai atentă, constatăm însă că ținta pasajului – acesta, dar și multe altele ce nu-și pot avea locul aici – nu e exclusiv monarhia, ci puterea ca atare, politicul ca vector de alienare a umanului, dinamica ocult sau nemijlocit totalitară, modulîndu-și prin manipulare teleologia exterminacionistă. Omul mecanizat, ciborgizat am spune azi, descompus în timp util – omul-oră, dar de ce nu, omul-minut, omul-secundă – mai cu seamă în condițiile dublei accelerări a istoriei și a tehnologiei, paradigmă a unei organizări meta-statale și a unei vacuități antropice de dincolo de tehnică, teleghidînd prin sustragere, efect paradoxal al unei distanțări sincrone, o diacronie a crimei unde violența se manifestă în forme din ce în ce mai abstracte.

Sensul acestei tensiuni ireconciliabile dintre poezie, în accepția cea mai largă, și polimorfele alienări ale puterii (oricum am înțelege acest din urmă termen, în plan politic, economic, social etc., însă întotdeauna ca expresie represivă a unui dogmatism, mai abil sau mai debil pretextat) se dezvăluie dar ne și învăluie, asemeni unui halou de adevăr, într-un superb pasaj din cartea demult “clasicizată” a lui Gilbert Durand, *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (Dunod, Paris 1992), pp. 496-497:

«Vouloir “démystifier” la conscience nous apparaît comme l’entreprise suprême de mystification et constitue l’antinomie fondamentale : car ce serait effort imaginaire pour réduire l’individu humain à une chose simple, unimaginable, parfaitement déterminée, c’est-à-dire incapable

d'imagination et aliénée à l'espérance. Or la poésie comme le mythe est inaliénable. Le plus humble des mots, la plus étroite compréhension du plus étroit des signes, est messenger malgré lui d'une expression qui nimbe toujours le sens propre objectif. Bien loin de nous irriter, ce "luxe" poétique, cette impossibilité à "démystifier" la conscience se présente comme la chance de l'esprit, et constitue ce "beau risque à courir" que Socrate, en un instant décisif, oppose au néant objectif de la mort, affirmant à la fois les droits du mythe et la vocation de la subjectivité à l'Être et à la liberté qui le manifeste. Tant il n'y a d'honneur véritable, pour l'homme, que celui des poètes».

Or, nu trebuie să măsurăm texte splendide ca acesta doar după luxul cumva luxurios al stilului ce le constituie și le poartă ci mai ales în funcție de adevărul lor crud, ce dezvăluie umanul ca zonă de risc, conștiința, ca șobolan de laborator mînat prin labirint de șocurile electrice ale alienării, iar inteligența omului, ca teritoriul unor nesfîrșite operații de lobotomizare. Popoarele devin astfel parantezele unei duble etatizări, a conștiinței și a inconstientului – căci și inconstientul nu doar conștiința poate fi preschimbat într-un soi de portocală mecanică bună de stors de triburile complicate ale manipulatorilor și hipnotizatorilor ce ne asediază din toate părțile cu "magia" lor propagandistică (e, în orice caz, sensul pe care pare să-l dea Gérard Mermet acestei alterări a democrației în *Démocrature. Comment les médias transforment la démocratie*, deși mărturisesc că adaug aici lecturii mermetiene a "democraturii" o grilă oarecum culianescă). Societățile, cînd nu sînt fascinate de teroarea totalitară – statul polițist fiind și el, într-un sens, stat magician, chiar dacă magia lui e mai ales o magie a groazei variabil salarizate – se transformă nu doar în "lagăre în aer liber", după formula cam improprie a unui poet, ci în spații circumscrise de pandemiile corupției; în fine, indivizii își preschimbă eventuala valoare într-un preț, nu de vînzare, cum s-ar putea crede, ci de cumpărare a unei cît mai vaste porții de complicitate – complicitate denumită, în funcție de unghi, "politic corect", "rezistență prin cultură", "libertate ca necesitate înțeleasă", "realism", "pragmatism", "liberalism", de ce nu, "responsabilism" etc.

Opiniilor gata confecționate li s-au adăugat demult speranțele de-a gata, ideile de-a gata, vocațiile de-a gata și bineînțeles umanitatea de-a gata.

«Si les médias sont les diffuseurs, parfois les fabricants, du "prêt-à-penser" contemporain, ils sont aussi les fournisseurs quasi-exclusifs de ce qu'on pourrait appeler le "prêt-à-rêver", cet ensemble de stimuli

quotidiens et répétitifs qui excitent l'imagination du public et influent sur ses besoins, réels ou supposés» (Gérard Mermet, *Démocrature...*, Aubier, Paris, 1987, p. 150).

Democratura... Odată cu ea, s-ar zice că am ieșit din “formele de fier” ale totalitarismului propriu-zis, pentru a intra într-un spațiu carnavalesc, menit să bagatelizeze, sau mai precis să dreseze prin bagatelizare tot ce e străin și unic, autentic alogen, în poet ca pneumatofor. Denigrare, calomniere, culpabilizare, insultă, maltratare chiar, am cunoscut toate aceste forme ale cabotinajului social încă din copilărie, le-am cunoscut și le-am supraviețuit, poate pentru că niciodată nu le-am lăsat să aibă vreo influență asupra-mi, poate pentru că am încercat mereu să le smulg prin înțelegere rădăcina infectă.

Desigur, de cele mai multe ori, la originea pandemiilor morale se găsește suferința, o suferință traumatică, atroce. Pentru că pentru sufletele comune suferința este cel mai mare corupător. Suferința e diavolul, diavolul ce deschide porțile egoismului celui mai decomplexat, diavolul ce devii, pentru care *totul e permis*, cum spune Apostolul și Dostoievski după el. Diavolul, Prințul acestei lumi.

Spuneam mai demult într-o poezie că lumea vrea să facă din noi nimicul ei. Un nimic pe care-l cumpără ca s-o cumpere, pentru a-i deveni unica marfă, penitenciar și supermarket, ambalaj țișor și gratie. Un bazar ce înșiră prețurile fără valoare. Un bilci al banalului mai ales, banalul care, cum am văzut și mai ales vom vedea, nu numai în ceea ce-mi vine aproape să denumesc “mitul” celor trei crime, crime ce pentru spațiul românesc prezintă cumva caracterul elementului fondator – elementul crimei, bineînțeles – al *răului radical*, ci în întregul “analizei literare” care, sper, va urma. Rău radical ce, contra timidului Kant, care totuși l-a întrevăzut, eliminându-l însă din practica umanului, pentru a-l confina ca mod operatoriu exclusiv al demonilor, ne e, vai, perfect posibil, poate tocmai pentru că nu devenim cu adevărat oameni decât când îl învingem în noi înșine. Altminteri, Dostoievski ne-a spus-o demult, răul radical devine aerul chiar pe care-l respirăm, pâinea pe care o mâncăm zilnic, acea pâine cotidiană dată nu de Dumnezeu ci de Diavol, apa pe care o bem, femeia cu care ne culcăm, copiii pe care-i procreăm, iar noi înșine devenim inevitabil demoni. Demonii ce se posedă singuri, ca demonul “legiune” pe porci. Conform propriei noastre opțiuni, vai, atât de neliterare.

Dimpotrivă, cel ce se obiectivează și se transcende prin sânge sau operă – prin sânge și operă, eventual – dezvoltă un *daimon*, ce nu trebuie confundat cu ăst principiu al banalului, diavolul, ca punte între insul ce-a fost și spiritul ce este și va fi.

Necesitatea e disperare înțeleasă. Și de fapt, doar plecând de la această necesitate ca disperare înțeleasă putem vorbi în fine de *libertate*. Căci e în disperare o înălțime scurtcircuitată de abis – o năruire în sus a avisului.

În contextul celor trei crime – și a multor altora asupra cărora nu e locul de a stăruia aici, deși fiecare ar necesita o cercetare aparte! – ar trebui să vorbim mai degrabă de exasperare, deși, în fond, menționarea fie ea și poetică a disperării e departe de a fi deplasată. Într-adevăr, în finalul interviului dat lui Viorel Ilișoi – interviu, consacrat morții lui Nicolae Labiș, asupra căruia am stăruit în textul introdus acum – poetul Cezar Ivănescu observa: “De aici începe altă carte. Investigația mea de scriitor eu mi-am oprit-o aici. De aici începe deja investigația istoricului acelei epoci și, eventual, a procurorului”.

Or, au trecut de la moartea lui Eminescu, zelos celebrată în funcție de perioade, mai bine de 130 de ani, timp în care regimurile și ideologiile aparente ale puterii s-au schimbat de nenumărate ori, fără ca justiția română să-și propună măcar a se ocupa cât de cât de această foarte tenebroasă afacere. Căci tezele oficiale au viața dură și apoi e mult mai convenabil să pui în paranteză o crimă de stat, decît s-o recunoști și să te ocupi de ea ca atare.

Nu alta e situația lui Nicolae Labiș, deși în cazul lui, ca și în cazul lui Marin Preda ori al lui Ioan Petru Culianu de care ne-am ocupat într-un precedent număr al Caietelor “Psychanodia” (pus recent pe sit în versiune online: <http://ftp.adshishma.net/Publications/CahiersPsychanodia-1-Sommaire.html>), tot ce mai putea trece drept oarecum ipotetic în organizarea asasinării, ca atare indiscutabilă, a lui Mihai Eminescu, ia caracterul celei mai penibile certitudini. Da, 65 de ani s-au scurs de la brutala moarte a autorului “Păsării cu clonț de rubin”, din punct de vedere juridic absolut în van.

Și Marin Preda? E suficient să vezi o clipă fotografia parcă ieșită din infern a prozatorului pentru ca oroarea asasinării lui să te pietrifice precum, după mit, chipul Gorgonei Medusa. Un fel de înțelepciune cutremurătoare, proprie numai victimelor torturii, celor ce au văzut cu ochii lor, cu trupul lor infernul te pătrunde, preschimbându-te într-o statuie de ură și greață. Ură inextinguibilă pentru torționari, greață pentru abisurile demoniace camuflete

în uman. Căci crimele de stat ale timpurilor noastre, ororile timpurilor noastre – individuale sau colective, parcă mai contează! – nu te confruntă cu nevinovați arhetipici, scufundați prin jocurile destinului într-o culpabilitate aparentă, întemeiată pe ignoranță, asemeni Regelui Œdip, ci cu nevinovați pur și simplu, asasinați în chipul cel mai atroce pentru inocența lor asumată. Da, pentru asumarea conștiință a acestei inocențe de care monștrii la putere se tem. Încă 41 de ani inutili...

În aceste condiții, cum am spus, pe urmele lui Goethe, despre disperare – cu prețul unei radicale mutații de context – *exasperarea*, disperarea activă, disperarea-protest, devine, cu deosebire ea, o datorie și, poate chiar mai mult, un *drum*.

Un drum spre ce? Spre transparență, firește, și spre adevăr. În acest punct intervine un paradox care justifică poate și mai adânc demersul nostru și îl dezvăluie ca necesar. Căci zona criminală a unor regimuri beneficiind prin consens de eticheta totalitară – iar uneori, când infernul subiacent își pierde prea de tot rușinea, cu alte cuvinte, ipocrizia, chiar când o astfel de etichetă lipsește – riscă, am mai spus-o și o vom mai spune, să se dovedească mai transparentă în privința schemelor actanțiale veritabile ce o guvernează tocmai când ne confruntă cu zona lor criminală. Crima e sinceritatea sistemelor totalitare și aspirația profundă a tuturor celorlalte, și contemplând-o prin analizele noastre literare, în sensul cel mai larg – de la poem la roman, și de la eseul politic la demersul hermeneutic cel mai polimorf – înțelegem mai mult despre natura lipsită de autenticitate a politicului decât dintr-o simplă analiză a structurilor instituționale, oricât de migăloasă și de lipsită de complezență; în special dacă ținem seama de caracterul inevitabil propagandistic al instituțiilor din orice regim, însă în special dintr-unul (cripto-)totalitar, și de faptul simplu că toate “formele fără fond” ale politicului, dar și ale stabilimentelor culturale complice, sînt demagogice și propagandistice, propaganda tinzînd cumva să devină, prin “pedagogia” lor impudentă, în fond orwelliană, un substitut debilizant al conștiințelor.

Ajunși aici sîntem nevoiți să ne confruntăm cu dubla natură a poetului, ce adaugă vocației lui intrinseci – remarca o face în treacăt Petru Creția în “Lămuririle” volumului VII al ediției Eminescu – o dimensiune suplimentară, una din acele dimensiuni ce fac din drept o datorie și din datorie un drept, anume *dimensiunea tribuniciană*. Căci poetul veritabil, nu simpla făcătură a stabilimentelor cari mai trenează ca un fel de cozi ale cazinourilor, e tribun prin vocație tot așa cum este poet prin vocație, un

tribun dotat cu același drept, ce-i drept, nu politic, ci moral, de *veto* ca și tribunii de altădată. Nu un tribun ales de plebe, ca la Roma, ci selectat de chiar spiritul care-l locuiește, de însăși condiția lui *asumată* – căci există, vai, atîția a căror voință nu se ridică la nivelul chemării, un fel de clădiri în paragină, bîntuite de fantoma demisiei lor morale și vocaționale, și asta oricare ar fi gradul de reușită pe care-l prezintă fațada lor socială.

Or, însăși această dimensiune tribuniciană, căreia i-au căzut victime Mihai Eminescu, Nicolae Labiș, Marin Preda și Ioan Petru Culianu, ne obligă, oricare ne-ar fi valoarea intrinsecă, imensă sau infimă, oricare ne-ar fi *locul axiologic* între zero și infinit, să intervenim prin acest text, prin această analiză literară, punîndu-ne opțiunea literară ca o prezență de substituție în vidul dreptului, mai exact, ca fulguranța substitutivă ce asigură în poet, în artistul în genere, în filosoful-poet și-n savantul-artist, da, în matematicianul-mistic, paradoxul identității drumurilor numai în plan finit distincte dar întîmpinîndu-se cusanian în infinit și, mai cu osebire, coincidența identității individuale cu identitatea colectivă, revelînd astfel, dincolo de spuzirea particularismelor și chiar a prejudecăților de suprafață, unitatea abisală a unui avis comun.

«Poetul acesta nici n-a fost *numai* un poet – așa un poet naiv și copilăresc – rămîinînd oricît de mare –, care să fi vînat tablouri, senzații, sunete. El a fost, *cel puțin* în aceeași măsură un cugetător, un luptător, un profet» – afirmă o altă victimă a totalitarismului, însă a unui totalitarism în opoziție, Nicolae Iorga („Un roman de Eminescu”, în *Sămănătorul*, 11 ianuarie 1904).

Desigur, spre deosebire de umanitatea pe care o simbolizează și o reprezintă și de popor pe care, monarh al spiritului și dictator al logosului, dar și monah metareligios al ambelor, îl plasează, chiar fără voia acestuia, în centrul de scînteiere al sacrului, poetul este o ființă agonică, de prag, mai aproape de statutul neantului ce se concepe cu infiniturile pe care le suprimă într-o irupție metacognitivă continuă, purtînd în silabe anamneze ce străbat universurile și avisează originile. Pentru el schemele rituale esențiale ce articulează tărîmurile, locuri de aur ale visului, sînt amintiri pneumatice de dinainte de ins, nume de suflu ce încrustează memoria cu etern. Desfășurînd frontiere pe care teritoriile etichetelor nu le cunosc.

Dar în același timp, el, pneumatoforul, se vedește, prin scrisul său, prin puterea invincibilă a geniului ce-l *este* printr-o dublă conținere, purtătorul unei oglinzi morale în care politicul tuturor epocilor se reflectă și unde regimurile și stabilimentele de toată mîna de azi își pot contempla hidoșenia,

A. A. SHISHMANIAN – TREI CRIME DE STAT

nu doar cea prezentă dar și pe cea viitoare, în chipurile scălîmbe de ieri și de alaltăieri, crimele dînd mărturie despre ele însele și acuzîndu-se pe ele însele, pedepsindu-se chiar pe ele însele printr-o prăbușire continuă în însăși oroarea pe care o zămislesc. Și atunci, în acest proces pe care crima dezvăluită și-l intentează singură, cine trebuie să plătească pînă la urmă. Morții condamnați la memorie, indiferent de rang, sau totuși și viii, nu numai pentru crimele, în sens larg, și pentru delictele morale și juridice pe care le-au comis, dar și pentru cele moștenite prin indefinită, nerușinată complicitate, prin *omerta*.

Cu această întrebare, confrunțați *noi toți* cu această întrebare, încheiem și noi introducerea aceasta pe post de editorial – cu această întrebare căreia nu-i putem găsi noi înșine răspuns, căci răspunsul ar comporta o revoluție practic de neconceput: anume ar însemna că într-o țară, baremi, a acestei infecte lumi molipsite de ea însăși, “era ticăloșilor” dezvăluită tragic de scriitorul ucis ar putea avea totuși sfîrșit.

În chip de notă de ediție

Acest text, care a debutat inițial ca o simplă notă a unui articol intitulat, *à tort ou à raison*, “Analiza literară” (dezvoltare, la rîndu-i, a unui articol eponim scris la moartea lui Marin Preda, din care o parte doar a apărut, sub titlul de “Proză și luciditate”, în *Luceafărul*, anul XXIII, nr-ul 37 (959) / 13 septembrie 1980, p. 3), s-a transformat pe parcurs în ceea ce am putea numi, cu un termen împrumutat din sfera seriilor tele-vizuale, un *spin-off* – iar în concretul scriiturii, într-o carte independentă, cu subiect mult lărgit. Ea tratează trei dintre crimele de stat cele mai odioase comise împotriva unor scriitori în România: Mihai Eminescu, Nicolae Labiș, Marin Preda. A patra, asasinarea lui Ioan Petru Culianu, a făcut deja obiectul unei largi analize din partea autorului prezentelor rînduri: este vorba de studiul “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et herméneutique religieuse”, în *Les cahiers « Psychanodia »*, N° 1/ Mai 2011, pp. 9-129 (de acum, pe situl online: <http://ftp.adshishma.net/Publications/CahiersPsychanodia-1-Sommaire.html>).

“O țară care nu știe să-și apere poezii va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sângele unui popor care curge subteran prin veacuri și îl face nepieritor.”

Marin Preda

(Cel mai iubit dintre pământeni, CR, 1980, vol. II, p. 32)

*“Un spirit originar nu are de ascultat altă lege decât aceea ce-i e înăscută, și numai pentru că imensa majoritate a oamenilor trăiesc din derivate și nu întrupează **originar** o lege proprie, ci preiau una dată de spiritele originare, întrupată sau reprezentată de conducătorii spirituali sau lumești, numai din acest motiv există dreptul de a li se cere ascultare față de cutare sau cutare lege statală, morală sau religioasă : căci cine nu este el însuși o asemenea lege trebuie s-o **aibă**, cine nu **întrupează** o idee trebuie să **slujească** una. Dar față de acela care este el însuși o idee întrupată într-un om, o reîncarnare a uneia dintre eternele idei originare, ca Gæthe, Napoleon, Christos, față de acela, orînduilele temporare existente, ca să nu mai vorbim de revendicările zilei, fie ele cât de nobile, nu au nici un drept : asemenea oameni nu sînt niște mici euri, ci forțe cosmice.”*

Friedrich Gundolf – Gæthe

Mihai Eminescu †

Cel mai tenace partizan al ideii ce face din Eminescu victima unui asasinat politic (comanditat de regele Carol I și orchestrat de însuși Titu Maiorescu, cei doi reprezentând, de-ar fi să comparăm ipoteza de mai sus cu asasinarea indiscutabilă a lui Ioan Petru Culianu, echivalenții lui Ion Iliescu și respectiv, Gelu Voican-Voiculescu) pare să fie Constantin Barbu. Ce-i drept pentru autor, cu ale cărui idei am putut intra în contact citind pe internet un interviu cu domnia-sa realizat de D-na Maria Huculici în 2013: “Documente: Eminescu nu a avut sifilis. Constantin Barbu: Regele și Maiorescu sau despre uciderea lui Eminescu” ([online](#))¹, ideea n-are nimic ipotetic, avînd mai degrabă caracterul unei absolute certitudini.

La drept vorbind, înlînisem deja convingerea aceasta prin anii '70, într-una din cărțile regretatului Levon Kalustian, figură esențială și cumva arhetipală a jurnalismului românesc – într-adevăr, întîlnindu-l și vorbindu-i aveai impresia covîrșitoare de a te găsi în fața *jurnalistului prin excelență*, obsedat de adevăr, acid, intransigent, impregnat de un sarcasm delicat și binevoitor, în fond, mai mult un personaj de roman decît un simplu individ pe care să-l poți întîlni în balamucul cotidian al epocii. Din păcate, deși șocat de descoperire, trecusem pe atunci oarecum pe lîngă ea, fără să notez referința. Exilul intervenind, n-am mai regăsit volumul în chestie, însă îmi amintesc în chipul cel mai net indignarea demascatoare a autorului, sensibil mai precis și mai concis decît d-l Constantin Barbu, dar nu mai puțin afirmativ decît acesta.

De altfel, ideea unei crime politice inspirate de rege se poate întîlni și în clasică “Viață...” consacrată lui Eminescu de George Călinescu, autorul ei fiind, paradoxal, poetul însuși!

«Lipsit toată viața de avuție, el visa acum o bogăție imensă, feerică. Descoperi în pietricelele, bucățelele de hîrtie și de lemn de pe jos bogății mari, pe care începu să le strîngă în scopul de a scoate din ele diamante. Nu-i scăpă din vedere nici valoarea incalculabilă a frunzelor din copaci, pe care le evalua la milioane și miliarde, însemnînd prețul pe ele. Ținea o contabilitate strînsă de comorile sale pe ulucile și zidurile ospiciului, plănuiind să-și cumpere moșii, bineînțeles și Ipoteștii, și chiar lumea întreagă împreună cu institutul, al cărui proprietar se socotea de fapt. Greutății apăsătoare din cap el îi găsi o

¹ D-l C. Barbu lansase și argumentase această teză printr-o serie de documente și mărturii publicate în 20 de fascicule : *Codul invers : arhiva înnebunirii și a uciderii nihilistului : Mihai Eminescu*, Craiova, Editura Sitech, 2008-2011 (colecția “Caietele Academiei Europene de Artă și Știință Mihai Eminescu”).

explicațiune luminoasă și – într-aname fel figurat – adevărată : avea în cap diamante care îi atîrnau greu. Deoarece însă, lăsînd bogățiile, el înfățișa și tradiția autohtonă, fiind Matei Basarab reîncarnat, regele puse la cale un atentat printr-un pacient, Petre Poenaru, care, jucîndu-se ca din întîmplare cu praștia, îl izbi în frunte cu o pietricică. Eminescu consemnă aceste fapte judecătorului Bursan, care venise să încheie raportul medico-legal, în vederea curatelei, în ziua de 12 iunie : “– Cum te cheamă? – Sunt Matei Basarab; am fost rănit la cap de către Petre Poenaru, un milionar, pe care regele l-a pus să mă împuște cu pușca umplută cu pietre de diamant cît oul de mare. – Pentru ce? – Pentru că eu fiind moștenitorul lui Matei Basarab, regele se teme să nu-i iau moștenirea. – Ce-ai de gînd să faci cînd te vei face bine? – Am să fac botanică, zoologie, mineralogie, gramatică chinezească, evreiască, italienească și sanscrită. Știu 64 de limbi.”

Întrebat cine e atentatorul, declară :

“– Un om bogat, care are 48 de moșii, 48 de rîuri, 48 de garduri, 48 de case, 48 de sate și care are 48 de milioane.”

Contrariu zvonurilor melodramatice, Eminescu n-a suferit prea mult de pe urma așa-zisului atentat, care îi pricinuisese o simplă zgîrietură, și nu pare să fi avut stări de agitațiune așa cum scrie, cu o vulgară declamațiune, Scipione Bădescu :

“Îndată ce-l dezleagă, rupe tot cu o putere de fiară și strigă de produce un ecou îngrozitor.”

În realitate, slăbit de marile preocupări intelectuale și de erizipelul, de altfel vindecat, ce i se iscase pe față din cauza mînjirii cu necurătenii a locului zgîrierii, se simțea ostenit și doritor de o lungă liniște. Totdeodată inima îi era tumefiată mai demult de o endocardită, provocată de marile ei bătaii. În privința clipei pe care a ales-o providența spre a reîntoarce pe Eminescu în eternitate, știrile sînt destul de contradictorii, unele dînd ziua de joi 15, altele de vineri 16 iunie. Aproape sigură este aceea de joi 15 iunie, în zorii zilei, cum arată actul de deces și cum, de altfel, s-a săpat pe piatra mormîntului. Miercuri seara, Eminescu, cu o ultimă licărire de conștiință, chemă pe bătrînul doctor și i se plînge de mari dureri în trup. Rămas singur, se întinse pe pat și, cînd limba sorții sale ajunse pe pragul al doilea al vieții, inima se opri și poetul trecu în univers» (G. Călinescu, *Viața lui Eminescu*, EPL, 1966, pp. 313-314).

Prin urmare, poetul prezintă anume semne de perturbare psihică deși pînă la “nebunie” – termen generic ce nu poate reprezenta un diagnostic pentru nici un psihiatru demn de acest nume – calea e lungă. Fantasme ale îmbogățirii și încă din cele mai persistente a cunoscut și Macedonski, fără fi suspectat pentru asta de “nebunie”, iar formele de avariție fantastică,

aproape onirică, ce i se adaugă și care, cumva, o articulează și o dezvoltă, indică mai degrabă un fel de refuz al unei realități traumatice, o integrare a poetului agresivizat din toate părțile, în spațiul poeziei, decât altceva.

Mai curioasă, deși desigur interpretabilă în mare măsură în același sens (e ceea ce face, de altfel, și Călinescu afirmând: “greutății apăsătoare din cap el îi găsi o explicațiune luminoasă și – într-adevăr – adevărată”), e obsesia diamantelor cefalice. E semnificativ că această “adamo-cefalee”, inițial s-ar zice nativă – poetul pare a se defini ca adamofor – e, ulterior, conexasă cu atentatul comandat de rege și executat de “Petre Poenaru” (rolul lui Maiorescu nu-i menționat). Or, cu circa 20 de ani mai devreme, un alt poet român prezentase fenomene analoge, traduse într-o formă mult mai acută. E vorba de N. Nicoleanu, după Călinescu “figură foarte ștearsă”, “de o lipsă de talent aproape desăvârșită”.

«Omul era instabil și iubit, fiindcă i se făceau toate gusturile. I se găsea caracter “franc și nobil” și Junimea cu care intrase în legături îi dădea oarecare importanță. La 1 ianuarie 1868 înebuni. Credea că are în loc de cap o stea pe care voia s-o taie. Cu remisiuni și înrăutățiri o duse pînă în 1871 cînd muri în ospiciu» (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 297).

Bizar! Ce e cu această “patologie” fotică ce atinge poezii români și care, sincer vorbind, aduce mult mai mult cu fenomenele fotice abundant înregistrate de istoria religiilor (atît în plan mistic, cît și escatologic) decât cu o maladie propriu-zisă! Și care e rolul ei simptomatologic? Doctorul Șuțu, pentru a reveni la Eminescu, se mulțumește s-o menționeze ca simplu fenomen, iar Călinescu ce, vădit, încearcă a da la rîndul lui un “diagnostic”, vorbește, cum am văzut, de “explicațiune luminoasă și – într-adevăr – adevărată”. Adevărată din ce punct de vedere? Literar ori psihologic?

Fără a încerca în nici un fel a tranșa, ci mulțumindu-ne doar a pune problema, nu putem să nu amintim aici un celebru articol al lui Paul Mus, indianist prea celebru pentru a ne mai pierde în inutile informații, intitulat *Jusqu'où va le Purușa*, “Pînă unde merge Omul”, fiind vorba desigur de dimensiunile ontologice ale omului, nu doar de cele psihologice. La urma urmelor, definim normalitatea în funcție de conceptul ce-l avem într-o problemă dată, în speță, în funcție de felul în care concepem ontologic omul la care ne referim. Ce debordează această concepție e citit ca “anormal”. Totul e o chestiune de lectură, mai mult sau mai puțin infidelă, și în funcție de o asemenea lectură, a cărei veracitate nu e de nimic garantată în afara limitelor unei concepții ce se dovedește, la drept vorbind, o simplă funcție peratologică, inevitabil efemeră, decidem “nebulia” unui poet – a unui artist, om de știință, etc. – ale cărui reacții nu intră totdeauna într-un cadraj filistin prestabilit, după cum poetul însuși, confruntat cu

anume experiențe extraordinare pentru care nu e pregătit – căci poeții, vai!, nu sînt neapărat și niște “tehnicieni ai extazului” pentru a prelua formula eliadescă – poate panica și reacționa “aberrant” și “delirant”.

De ce a murit de fapt Eminescu? “Autopsia” doctorului Sutzu...

Ce se poate spune însă despre cauzele morții lui Eminescu în lumina puținelor și confuzelor documente accesibile – moarte pe care Eminescu însuși o pune în legătură, într-un limbaj metaforic, impregnat de simbolism numerologic și exprimînd mai vechi credințe reîncarnaționiste (sensibile deja în “Sărmanul Dionis”), cu “atentatul” lui Petre Poenaru? De ce a murit de fapt Eminescu? Din cauza unei pietricele ce i-ar fi provocat o zgîrietură, de altfel vindecată? De erizipelul provocat “de mînjirea cu necurătenii a locului zgîrieturii” vindecate? De altfel, personalul ospiciului nu era el dator să asigure igiena elementară a bolnavilor, ba, îndrăznim să remarcăm, mai cu seamă a unui bolnav atît de ilustru? Neglijența ce ar fi putut și a putut eventual antrena decesul pacientului e și ea interpretabilă, la urma urmelor, ca o formă de omor, omorul prin neglijență, tocmai, ce ar fi atras în epoca noastră ospiciului un proces cu foarte serioase consecințe! Chiar “atentatul”, pietricica criminală s-ar putea spune – ca mult mai tîrziu, “cărămida criminală” ce a curmat zilele lui Alexandru Ivasiuc –, în condițiile unei organizări adaptate și a unei separări pe categorii a bolnavilor (violenți/non-violenți) n-ar fi trebuit să aibă loc. Deci, chiar fără a merge mai departe, prin neasigurarea unor condiții normale de îngrijire (din nou cuvîntul buclucaș!), conducerea ospiciului ca și, în genere, personalul acestuia, apar sub semnul culpabilității, al responsabilității, cel puțin.

Va fi murit Eminescu de endocardită cum afirmă Călinescu într-un pasaj în care punerea în scenă melodramatică frapează mult mai mult decît competența medicală? “În realitate, slăbit de marile preocupări intelectuale și de erizipelul, de altfel vindecat, ce i se iscaseră pe față din cauza mînjirii cu necurătenii a locului zgîrieturii, se simțea ostenit și doritor de o lungă liniște (id est de moarte?! n.m.). *Totdeodată inima îi era tumefiată mai demult de o endocardită, provocată de marile ei bătăi* (s.m.). În privința clipei pe care a ales-o providența spre a reîntoarce pe Eminescu în eternitate, știrile sînt destul de contradictorii, unele dînd ziua de joi 15, altele de vineri 16 iunie (curios, Marin Preda, în condiții în care asasinatul nu poate fi pus la îndoială va deceda și el pe un 15 sau 16, mai însă, evident cu aproape un secol mai tîrziu n.m.). Aproape sigură este aceea de joi 15 iunie, în zorii zilei, cum arată actul de deces și cum, de altfel, s-a săpat pe piatra mormîntului. Miercuri seara, Eminescu, cu o ultimă licărire de conștiință, chemă pe bătrînul doctor și i se plînsese de mari dureri în trup. Rămas singur, se întinse pe pat și, cînd limba sortii sale ajunse pe pragul al doilea al vieții, inima se opri și poetul trecu în univers” (v. *supra*). Ori, de ce nu, “slăbit de marile preocupări intelectuale”?

MIHAI EMINESCU

În orice caz, declarația de deces din registrul stării civile (ce atribuie eronat poetului vârsta de 43 de ani și îl dă ca propriul lui tată, caz pasionant de autogeneză, de vreme găsim în document următoarele: “*Act de morte* a D-lui Mihail Eminescu de patru zeci și trei de ani, poet, necăsătorit, născut în comuna Botoșeni, fiul Decedatului Mihail Eminovici...””) nu furnizează nici o cauză medicală, trimițând la “*doctoru verifcator* d-l Sutzu care a și eliberat certificatul cu No. 161”.

Iată-ne, prin urmare, ajunși la raportul de autopsie al doctorului Alexandru Șuțu, raport nesemnlat, după d-l Constantin Barbu, ceea ce s-ar zice că adaugă o neglijență în plus la toate celelalte, de nu e cumva vorba de un soi de refuz de a asuma răspunderea pentru faptele consemnate (vom reîntîlni metoda în cazul Marin Preda n.m.), un mod de a implica irealitatea lor parțială sau totală, efort complet inutil de vreme ce identitatea raportorului e cunoscută și înregistrată. Îl reproducem aici, după d-l Constantin Barbu care-l publică în articolul susmenționat (“Documente: Eminescu nu a avut sifilis. Constantin Barbu: Regele și Maiorescu sau despre uciderea lui Eminescu”, [online](#)):

AUTOPSIA LUI MIHAI EMINESCU

Alexandru Sutzu

«La 8 Iulie 1883, Mihail Eminescu a fost isbit într'un mod quasi subit și mai fără prodrom de o maladie mintală care a întristat și a surprins pe amicii și cunoscuții săi. Iritabil numai și muncit de o insomnie ținând cu câteva zile mai înainte, el se armă în suszisa zi cu un revolver și amenință, fără motiv pe unul dintre cei mai devotați ai lui amici. Cu multă dificultate el fu stăpânit în agitațiunea sa și dus la Institutul medical „Caritatea” din București. Acuitatea extremă a simptomelor nu permitea în primele momente un studiu amănunțit al diferitelor funcțiuni și facultăți.

Aspectul maladiei era acela al unei manii acute caracterisată printr'un delir absolut incoherent, prin mișcări desordonate, prin illusiuni și hallucinațiuni sensoriale cari deveneau uneori terifiante, în fine prin tendința a tot distruge prinprejurul său în paroxismul răului. Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali, era factorul unic al acelu delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voluntării și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente. Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici morfina nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentul fizic. În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea într'o aiurare, căreia politica, știința, litteratura îi offereau elemente variate, combinându-se, amestecându-se, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele să fie câtuși de puțin intelligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele. În fața unei atare stări patologice ce nu

putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce-l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal. Într'adevăr, pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla în Institut și afară din Institut fără pericol. La sfârșitul lunii a 3-a, pe când se afla în convalescență, amicii săi în nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai nainte vindecat, se hotărâră a-l conduce afară din țară și a-l așeza la o casă de sănătate din Viena. Nu putem cunoaște ultimile faze ale maladiei din 1883. Știm însă că, convalescența sa a fost adesea întreruptă de accesse de agitațiune maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă. După o ședere de câteva luni în casa din Viena, și după o călătorie de câteva săptămâni în mai multe localități din Europa, Eminescu reveni în 1884 la locul său natal unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viață din care activitatea de odinioară era cu totul absentă.

Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală; prin ce producțiuni litterare sau politice s'a manifestat în acea perioadă a vieții sale, acea genială inteligență care fu capabilă a îmbrățișa în sânul ei universalitatea cunoștințelor omenești. Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa maladie și cum lucra și dacă lucrările sale au putut vreodată atinge înălțimea cellor dinainte; dacă în fine exista o concordanță sau o continuitate logică între debutul acelei strălucite cariere și mersul ei ulterior. Lăsăm, deci amicilor și criticilor din litteratură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu semăna cu acel turist care pleacă plin de inimă și entusiasm, dar care se oprește în drum și în loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menține în regiunea ce o atinsese. După maladia de la 1883, Eminescu scade și scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a i'insuffla amicii și admiratorii săi.

Într'una din ultimile zile ale anului 1888, locuitorii Capitalei află cu o plăcută surprindere că Eminescu a revenit și că alipit ca redactor al unui ziar politic important are să ofere publicului noi opere și noi lucrări. Dar vai! Foarte repede ne coprinse decepțiunea căci se șoptea în unele cercuri că viața ce o ducea în București, dela întoarcerea sa, departe de a avea un scop nobil și util, deveni leneșă, vagabondă și aproape necuviincioasă. Tendințe diverse la care voința sa debilă nu putea să reziste atrăgeau activitatea sa și o purtare incorectă și quasi-vicioasă ocupa orele sale. Amicii săi observară la el o apatie morală, de dezechilibrare mintală, o adevărată decadență intelectuală, ce de sigur erau începutul unei grave cerebropatii care era menită a-l

conduce fatalmente la neant.

La 3 Februarie 188⁹⁸, Eminescu fu adus prin ordinul Poliției Capitalei la Institutul „Caritatea” unde fu supus supravegherii și tratamentului medical; și motivele care au occasionat izolarea sa, au fost de un ordin cu totul moral. Caracterul său blând și destul de liniștit deveni sub acțiunea unor libațiuni recente, violent și iritabil, provocând certuri și scandaluri în public; onest și moderat în pornirile sale Eminescu deveni vicios, intra în localuri publice cerând a bea, apoi pleca fără a-și plăti consumațiunea; altă dată intra în birjă, se plimba fără a-și plăti cursa; atâtea fapte cari provocară măsuri administrative.

La intrarea sa în Institut, Eminescu se presintă ca un om gânditor și absorbit de grave cugetări; însă răspunsurile sale la întrebările ce i se fac, aruncă repede pe observatorul într’o tristă decepțiune. El vorbește clar, fără hesitațiune, fără dificultate în limbajiu; dar el cere mâncare și băutură, căci nu mâncase, zicea el, nici nu băuse de 2 zile. Așa își dă cont de noua fază a stării sale: nici nu întreabă pentru ce a fost adus aci, nici nu discernă calitatea bolnavilor între care s’a găsit. Totuși el păstrează memoria locului și recunoaște după un interval de 6 ani multe persoane din personalul institutului. Memoria sa subsistă încă, însă raționamentul, acea facultate prin care comparăm faptele și ideile între ele și deducem noi idei și concluziuni este cu totul abolit, ar zice cineva că stratul ideogen al cereberului său este atrofiat sau isbit de degenerescență. O nouă dovadă a acestei disechilibrări intelectuale sunt și citațiunile ce le face mereu fie din operele autorilor greci și latini, fie din acele ale sanscriților, fie din propriile sale producțiuni de altă dată, fără șir, fără logică între ele. Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție. Cere hârtie și condei, se pune a lucra; dar ceea ce așează pe hârtie sunt niște passagiuri trunchiate reamintite de ici de colo, niște idei incoherente ce le dă ca producțiuni de valoare și cu totul noi. Demența dar era din primele zile observată și stabilită complicându-se cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într’un delir de grandoare și abnormitate.

La acea epocă a malatiei, simptomele somatice sunt încă rău desemnate și nu permit încă diagnosa varietății de demență de care era isbit. De constituție forte, de temperament sanguin, el are o musculatură bine dezvoltată. Pe corp nu se observă semne acquiste sau hereditare. Pe ambele gambe numai, se văd cicatrice urme unor ulcerațiuni cronice. Craniul pare la prima vedere mai voluminos ca în stare normală. Fruntea sa este mare, iar pe bazele parietale nu se observă inegalități sau proeminențe. Circumferința craniului este de 540 millimetri, iar diametrul biparietal de 220 millimetri. Figura’i este simetrică cu puțină expresiune; lobulul urechei lipsește; dentura este puțin neregulată și nici strabism ocular, nici inegalitatea pupilară nu

se observă. În rezumat nici craniul, nici figura nu prezintă stigmatism pronunțat de vreă degenerescență hereditară sau congenitală. Examenul aparatului motor și sensibil nu ne permite să constatăm la prima vedere, tulburări speciale. Articulațiunea cuvintelor este normală. El pronunță bine și clar și nici scandare, nici gângăvie, nici bolboroseală, nici asonare acele zică-se defectuoziități așa de comune în malatiile celebrăle nu s'au putut observa până în ultimele zile ale vieții sale. În celelalte teritorii ale activității musculare se observă oarecari desordini. Tremurătura atavică a extremităților superioare a buzelor, ondulațiunea limbei și diminuțiunea simțului muscular erau manifeste și cu timpul se pronunță din ce în ce mai bine. Reflexii tendinoși sunt exagerați. Din partea simțibilității amintim diminuțiunea simțibilității tactile la temperatură și la durere, iar din partea simțurilor superioare scăderea și perversiunea mirosului și a gustului. Deși lipsesc unele din principalele simptome ale paralisiei generale, adică afasia, delirul caracteristic de grandoare, inegalitatea pupilelor, totuși prezintă demenței și a unor semne motore și sensitive impunea observatorului diagnosa unei periencefalite diffuse cronice, diagnosa în mersul ulterior al maladiiei și autopsia au venit pe deplin să confirme.

Neconștiința și confuziunea ideatiunii, slăbirea crescândă a memoriei și delirul inobil, contradictoriu și nerod, mai târziu simptome somatice ca paralisia sfincterului și tulburările trofice se pronunțau din zi în zi mai clar și anunțau intrarea pacientului în a 3-a perioadă a malatiei sale. El ajunsese în ultimele săptămâni a fi o ființă automată fără inițiativă, fără voință, dispărându-i totdeodată și instinctele superioare. El umbla toată ziua în curtea institutului umplând buzunarele cu hârtii, pietre și diferite obiecte ce le considera că aveau mare valoare; el citea mereu și mecanicește un petec de ziar fără să i se nască în spirit vre-o idee; el cerea să mănânce cu o bulimie ce nimica nu mulțamea; el nu mai avea nici o îngrijire de persoana sa, deveni murdar căpătând până la finit, tendința de a tot distruge scaune, vestminte și așternut. Această starea [a] lui Eminescu d'a pururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni și de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulațiuni cardiace neregulate, ca niște manifestățiuni ale unei malatii a cordului, ce simptomele locale nu permiteau a o determina cu precisiune. S'a bănuit, zicem, o degenerescență cardiacă, poate chiar și o endocardită vegetantă. Ori cum ar fi, sfârșitul total nu părea a fi iminent, căci el se nutrea bine, dormea și puterile se susțineau cu destulă vigoare.

Un accident însă de mică importanță a agravat starea patologică a cordului și a accelerat moartea. Iată în ce a constat acel accident. Într'o zi pe când se preumbla în ograda institutului, Eminescu primește în regiunea parietală stângă a capului o mică piatră cu care un bolnav se

juca, învârtind-o legată de o sfoară. Aceasta i-a produs o plagă de câțiva millimetri care inferassa numai pielea și care s'ar fi cicatrizat repede, dacă Eminescu, în obiceiurile sale de necurătenie, n'ar fi ridicat de mai multe ori pansamentul și nu și-ar fi frecat plaga cu diferite substanțe murdare. Cicatricea totuși era aproape terminată când o erisipelă isbucni ocupând întâi pielea capului, apoi fața și în fine toracele până la apofisă și ifoidă. După un tratament apropiat și grație măsurilor hygienice și erysipela cedă și dispăru. Însă debilitatea generală a organismului apăru însoțită de sincope repetate și într'o zi o nouă și mai puternică sincopă îl lăsă mort. Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu și Sutzu și în fața primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliției, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, mai multor amici, ziaști, doctori și studenți a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieții, punând sub ochii asistenților toate leziunile anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice.

Nu vom da în detaliu acelle leziuni bine cunoscute; vom atrage numai atențiunea asupra unor puncte speciale. Greutatea encefalului a fost de 1.490 gramme adică superioară celei din starea normală și egală, după un doctor care asistă la autopsie, cu aceea a encefalului celebrului poet german Schiller. Comparându-se între ele cele două hemisfere, s'a găsit o greutate mai mare de 25 gramme în favoarea hemisferului stâng, care este organul cugetărei și al acțiunei. Circumvoluțiunile frontale ocupau ele singure mai mult de jumătate din volumul hemisferelor, indicând, până la punct, desvoltarea anormală a regiunilor psychice în defavoarea cellor sensoriale, motoare și vegetative. Leziunea anatomo-patologică caracteristică malatiei, acea simfisă meningo-cerebrală, acelle aderențe speciale între membrana pia-mater și substanța corticală ocupau două regiuni oppuse: partea inferioară a circumvoluțiunilor frontale și extremitatea posterioară a circumvoluțiunilor occipitale, pe când cele două ascendente, cele parietale și cele temporo-sfenoidale, erau cu totul indemne; fapt ce explică unele fenomene clinice din viață, adică delirul și debilitatea facultăților intelectuale, precum și perversiunea facultăților instinctive, pe de altă parte lipsa turburărilor grave ale motilității (contracturi, convulsiuni epileptiforme și monoplagii) și lipsa turburărilor sensoriale (ilusiuni și halucinațiuni sensoriale). Din partea cordului s'a constatat o degenerescență grasă a pereților cordului, deveniți galbeni și friabili și presința unor plăci întinse și proeminente atât la basa valvulelor aortice, cât și fața internă a aortei ascendente. În fine din partea hepatului și a rinichilor s'a observat asemenea o degenerescență granulo-grăsoasă considerabilă.

Ar fi interessant a cunoaște cauzele malatiei care a venit să isbească

pe unul dintre cei mai mari poeți români. Știm că paralisia generală este o tristă achiziție a secolului nostru și se datorește parte alcoolismului cronic, parte sifilis[ul] și în mare parte vieții turburate și supraobosite la care ne împing necesitățile moderne. Viciurile de desfrânare, dorul exagerat de a se înavuți, luptele politice, dubiul sufletului ce și-l infiltra pe zi ce trece, spectacolul lumii acesteia cu neîncetata ei nedreptate și cu neîncetatele ei pasiuni sunt apanagiul civilizației moderne și întrețin într-o perpetuă excitație și consecutiv într-o congestiune quasi cronică înaltele regiuni ale creierului, acele în care sentimentele, imaginația și raționamentul și[-au] ales de cuib și de sediu.

S'a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei malatii sifilitice ce l'ar fi isbit acum 10-12 ani. Eroare. Eminescu n'a fost sifilitic. Ideea aceasta s'a născut din doctrina eronată ce professa o școală germană că paralisia generală este totdeauna o manifestare sifilitică, tot așa de înșelată ca aceea care susține că toate sclerozele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică. Alții au zis că el se alcoolisa. Și această idee este ca cea dântăiu o suppoziție cu totul gratuită. Dacă Eminescu a abuzat de beuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când deja malatia începuse. Fost'a oare hereditatea adevărata cauză a malatiei? Sunt oarecari indicii în favoarea acestei aserțiuni; apoi mersul maladiei, fazele neregulate ale periencefalitei de care a fost isbit, oare cari particularități clinice indică o formă specială care se observă la acei care predispuși prin hereditate la o malatie nervoasă capătă o periencefalită. Adevărata cauză a malatiei lui Eminescu pare a fi surmenajul cerebral, oboseala precoce și intensă a facultăților sale intelectuale.

Grația constituției native a spiritului său care l-a împins de timpuriu la o activitate mentală exagerată, în care imaginația a avut rolul preponderent, grația tendințelor sale la producțiuni geniale în care apare o conștiință turburată, grația educației spiritului său adăpat la niște doctrine a căror fond este scepticismul, elev, în fine, lui Schopenhauer și lui Hartman[n], ce el cita în elucubrațiunile sale delirante, creierul său debil în unele din elementele sale, nu putu mai mult timp să reziste laborei excesive, și fatalmente, geniul său a trebuit să sucombe și într'aceasta, Eminescu n'a diferit de multe geniuri contemporane, care după ce au surprins și au uimit lumea prin înaltele și admirabilele lor producțiuni, s'au stins într'o malatie mentală ce nimic nu făcea să se prevadă.

Mulți antropologiști, considerând incoerența și multiplicitatea de idei și de cugetări ce le-a agitat spiritul lui Eminescu, considerând sfârșitul său nenorocit, considerând în fine predispoziția hereditară la malatii nervoase, ar zice poate că Eminescu a fost un om degenerat și pentru aceasta imaginația sa fertilă au împins spiritul său afară

din făgașul obicinuit și comun generalității omenești. Poate că acei savanți vor avea dreptate. Totuși noi, desbrăcându-ne un moment de acele idei materialiste, ne vom aduce aminte de cuvântul lui Hristos: „Să judecăm arborele după fructele sale”. Ori că ar fi fost Eminescu predispus sau nu prin nașterea sa la alienațiunea mintală, degenerat sau nu, el a fost un geniu pe care toți îl admirăm și înaintea memoriei căruia toți ne închinăm.»

Or, ce spune, în privința endocarditei, raportul doctorului Șuțu? “Această starea [a] lui Eminescu d’ă pururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni și de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulațiuni cardiace neregulate, ca niște manifestațiuni ale unei malatii a cordului, ce simptomele locale nu permiteau a o determina cu precizie. S’a bănuț, zicem, o degenerescență cardiacă, poate chiar și o endocardită vegetantă. Ori cum ar fi, sfârșitul total nu părea a fi iminent, căci el se nutrea bine, dormea și puterile se susțineau cu destulă vigoare”. Contrar “diagnosticului” avansat de Călinescu, endocardita, prezentată ca o simplă suspiciune neconfirmată ca atare, *nu* poate fi considerată cauza indiscutabilă a decesului, ci e prezentă doar într-o nebuloasă de posibilități. De altfel, ce frapează atât în planul așa-zisei maladii mintale a poetului cât și în cel al cauzelor presupuse ale morții e tocmai această nebuloasă a posibilităților, uimitorul lor imprecizie ca și multiplicitatea, făcută mai degrabă să rătăcească decît să lămurească. Am putea adăuga la acestea senzația nelămurită a unei bizare neputințe, incompreensibile la un corp medical calificat, a unei rele-credințe jenate și stingherite. În condiții mai limpezi, cum nu sunt cele prezente, am putea vorbi chiar de un soi de remușcare. Evident, în context, detaliul absenței semnăturii doctorului Șuțu își agravează semnificația.

«La 3 Februarie 1889⁹⁸, Eminescu fu adus prin ordinul Poliției Capitalei la Institutul „Caritatea” unde fu supus supravegherii și tratamentului medical; și motivele care au occasionat izolarea sa, au fost de un ordin cu totul moral. Caracterul său blând și destul de liniștit deveni sub acțiunea unor libațiuni recente, violent și iritabil, provocând certuri și scandaluri în public; onest și moderat în pornirile sale Eminescu deveni vicios, intra în localuri publice cerând a bea, apoi pleca fără a-și plăti consumațiunea; altă dată intra în birjă, se plimba fără a-și plăti cursa; atâtea fapte cari provocară măsuri administrative».

Extrem de neverosimilă se vedește, în primul rînd, motivația internării. Cum, pentru că un om, fie el și un cetățean oarecare, cu atât mai mult Eminescu, comite în stare de ebrietate cîteva infracțiuni minore de cel mai banal nivel al “ordinei publice”, trebuie luat pe sus și internat, din poruncă polițienească, la balamuc? Și asta fără ca cineva să protesteze, nici Maiorescu, nici prietenii personali ai poetului, nici junimiștii ca corp! Stranii fapte, amintind, prin caracterul organizat al violenței statale – iată

deja elemente de totalitarism pe sol românesc și asta mult înainte de invazia comunistă – tehnicile ceaușismului, când pe pricini politice sau fără nici un soi de motive valabile te puteai pomeni transportat la Spitalul nr-ul 9 – balamucul comuniștilor, unde numai cei ce meritau a fi internați, în frunte cu Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu (nu trebuie uitat nici mini-Caligula, Nicu...), nu erau. Cadrul legal fiind constituit din sceleratul decret, cu rădăcini staliniste, 12/1965.

Deci Eminescu, “sub acțiunea unor libațiuni recente” devenise “violent și iritabil” – dar e teribil! teribil! – poetul provocând, carevasăzică, sub influența alcoolului, “certuri și scandaluri în public”! Păi pe asemenea pricini ar fi putut fi internate cu ușurință trei sferturi din populația de atunci a capitalei, și încă, găsesc că estimația e extrem de moderată. Sincer, în asemenea condiții, un stabiliment de tipul Institutului “Caritatea”, cu onoare condus de doctorul Alexandru Șuțu, cel ce, spirit precaut, nu-și semna rapoartele de autopsie, dacă putem socoti ca raport de autopsie toată această vagă literatură agrementată de pioasa pasiune a denigrării și de agramat delir diagnostic, de ne putem permite formula, n-ar fi ajuns în nici un fel pentru a cuprinde toată această mulțime de alienați și, cu siguranță, sume considerabile s-ar fi dovedit necesare pentru a se construi alte “institute” de tipul sus-menționatului. Mai degrabă închisori decât “institute”? Nu îndrăznim să ne pronunțăm!

Alt simptom interesant al maladiei, poetul, mereu în stare de ebrietate (iarăși nu putem să nu ne amintim de “starea avansată de ebrietate” avansată de ancheta privind moartea violentă a lui Marin Preda), intră în localuri publice, consumă, apoi omite a plăti; cu altă ocazie, sau poate în prelungirea precedentei, ia o birjă, se plimbă, însă vai, omite a-și mai plăti cursa. Desigur, atari fapte, de o gravitate nemaivăzută și nemaiauzită, nu puteau să nu provoace “măsurile administrative” adecvate, adică, în speță, internarea la casa de nebuni!

Fascinant e că asemenea “simptome”, “vicioase” bineînțeles, a căror cauză, alcoolul, e dată *ab initio*, pot antrena asemenea pletoră de interpretări “savante” și o asemenea confuzie mintală în tabăra “terapeuților”.

«La intrarea sa în Institut, Eminescu se presintă ca un om gânditor și absorbit de grave cugetări; însă răspunsurile sale la întrebările ce i se fac, aruncă repede pe observatorul într’o tristă decepțiune. El vorbește clar, fără hesitațiune, fără dificultate în limbăgiu; dar el cere mâncare și băutură, căci nu mâncase, zicea el, nici nu băuse de 2 zile. Ahea își dă cont de noua fază a stării sale: nici nu întreabă pentru ce a fost adus aci, nici nu discernă calitatea bolnavilor între care s’a găsit. Totuși el păstrează memoria locului și recunoaște după un interval de 6 ani multe persoane din personalul institutului. Memoria sa subsistă încă, însă raționamentul, acea facultate prin care comparăm faptele și ideile

între elle și deducem noi idei și conclusiuni este cu totul abolit, ar zice cineva că stratul ideogen al creierului său este atrofiat sau isbit de degenerescență. O nouă dovadă a acestei dezechilibrări intelectuale sunt și citațiunile ce le face mereu fie din operele autorilor greci și latini, fie din acele ale sanscriților, fie din propriile sale producțiuni de altă dată, fără șir, fără logică între elle. Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție. C'are hârtie și condei, se pune a lucra; dar ceea ce așează pe hârtie sunt niște passagiuri trunchiate reamintite de ici de colo, niște idei incoherente ce le dă ca producțiuni de valoare și cu totul noi. Demența dar era din primele zile observată și stabilită complicându-se cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într'un delir de grandoare și abnormitate».

Bizara nebuloasă interpretativă a "terapeuților" pare să se agraveze, odată Eminescu internat, căci dacă la început "simptomele" depistate erau mai degrabă de ordinul unor banale încălcări ale "ordinii publice", sub influența alcoolului, acum chiar caracterul meditativ și grav al poetului inspiră noi suspiciuni. La aceasta pare să se adauge un fel de decepție intelectuală a corpului medical, reacție subiectivă a medicilor iar nu simptom al vreunei maladii. Eminescu flămînd – după propriile lui declarație, nu mîncase de două zile – cere de mîncare? Bulimie! Recurge Eminescu, ce, vădit, speră să poată folosi internarea ca pe o perioadă de răgaz pentru aprofundarea unor proiecte personale, la citate din greacă, latină și sanscrită, adăugînd la acestea versuri din propria operă? Altă probă flagrantă de "dezechilibrare intelectuală"! Cere "hîrtie și condei" pentru a se pune pe lucru, așternînd ca oricine în stadiul preparativ al unui studiu notații de citate și idei cu caracter pregătitor, ori practică binecunoscuta metodă a "fragmentelor"? Iată-l pe poet "dement" pe baza "simptomelor" deja enumerate, demența complicîndu-se acum "cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într'un delir de grandoare și abnormitate".

Pînă la urmă, în fața unei asemeni "hermeneutici medicale" și în fața argumentării delirante a diagnosticului, ajungi să te întrebi uneori de nu ești cumva confruntat cu o situație de tipul celei din nuvela poetică *The System of Dr. Tarr and Prof. Fether*, unde poziția respectivă a bolnavilor și îngrijitorilor era inversată, în urma înnebunirii subite a directorului stabilimentului. Evident, explicația caracterului deviant al diagnosticului ar putea fi diferită în cazul în care am avea de-a face cu un ansamblu de pretexte vizînd o internare politică, ce nu-și spunea numele, a poetului și poate mult mai mult decît atît... În acest punct ne întîlnim cu unele din concluziile și afirmațiile d-lui Constantin Barbu, nu neapărat cu toate.

Că lectura interpretativă a doctorului Șuțu, cu gravele ei deformări și interpretări arbitrare, poate voluntare, era departe de a fi singura posibilă, se poate vedea din simpla confruntare a "autopsiei" cu un pasaj din

“Viața...” lui Călinescu, unde același material faptic e citit în chip complet diferit:

«Eminescu păși pragul ospiciului îngândurat și sobru la vorbire. Locurile acestea le mai văzuse, după cum cunoștea chiar pe unii bolnavi și, firește, pe d-rul Șuțu, “un bătrîn cu o barbă mare, murdărită de tutun, putredă parcă, cu un mozolit nesuferit de gingii pustii”. El simțea că aci are o misiune mare de îndeplinit, și de aceea cerea de mîncare și băutură, ca unul ce “nu mîncase de mult”, și mesteca cu multă poftă alimentele, asemeni zidarului care e pe cale de a se urca pe schele. Cercetările sale științifice asupra mecanicii lumii trebuiau duse aici, în liniște, mai departe. Aplicînd abstracțiunile matematice la problemele spirituale, voia să găsească principiul vieții, fiindcă descoperise că misterul mișcării și al vieții stă în “mutarea consecutivă a punctelor de gravitație”, adică în distanțarea consecutivă între cele două puncte”. O dată pus pe drumul cel bun, începu să născocască diferite demonstrațiuni și aparate, cu scopul de a capta forța universului, ca, de pildă, o sferă de gumilastic, o cumpănă și mai cu seamă o țeavă metafizică (ms. 2255, f. 386, 418): “O țeavă cu apă atîrnată drept la mijloc. Oriunde ai atinge țeava, acul se suie în partea opusă. În țeavă o mărgea de plumb pe un fir de sîrmă reprezentînd puterea gravitației și nițel aer. Echilibru? Amîndouă una peste alta. Dezechilibru? Amîndouă fug în părți opuse.” Pe coli mari de hîrtie, el așternea sîrguincios ecuații și formule, ca un om de știință care știe că timpul este scump. Este evident că asemenea cercetări nu se pot face decît prin consultațiuni vaste, din care pricină Eminescu își însemna numele autorilor cărora le datora ceva, ca Schopenhauer, Kant, Laplace, Pythagora, Ueberweg, Goethe, Tyndall, Robert Mayer, Hartmann etc. (ms. 2255, f. 351-433; M. E., I, 2). [...] Interesul de odinioară pentru limbile orientale (sanscrită, arabă) și slave era mai mare ca oricînd, fără ca, de altfel, să fie neglijate literaturile clasice și îndeletnicirile artistice. Declama și acuma din Homer, Horațiu și Virgil și compunea versuri originale, într-o manieră pură, lipsite de orice zgură, dialectice și sonore de un aer aurifer, ca bunăoară:

Atîta foc, atîta aur

Ș-atîtea lucruri sfînte,

Peste-ntunericul vieții

Ai revărsat, părinte

sau alte improvizațiuni luminoase pe tema *Gloriosul voivod*. Mergînd tot așa neînterupt, într-un palton lung, cu galoși mari în picioare și mîinile la spate, în preocuparea colosalei lucrări ce se cădea să facă, era, desigur, cuprins de oboseală și de dureri de cap. Dar avea clipe de odihnă și umor, cînd în lungul salon al ospiciului observa cu ironie de

analist pe “colegi” și părea vizitatorilor săi Eminescu cel de totdeauna» (Călinescu, *ibid.* pp. 311-313).

E dificil de găsit o reprezentare ce, plecând de la același material faptic, să fie mai diferită de cea din autopsie. La drept vorbind, se poate vorbi de francă opoziție, de nu cumva de o polemică subiacentă. Eforturile studioase ale lui Eminescu ce, s-ar zice, constituie pentru doctorul Șuțu aproape niște elemente de dosar, argumentînd diagnosticul alienării, mă rog, al “nebuniei” lui Eminescu, se prezintă pentru Călinescu în chipul cel mai clar ca niște cercetări științifice și filologice necesitînd calmul cel mai deplin, ba chiar ca o “misiune” (“el simțea că aci are o misiune mare de îndeplinit”).

Cine să aibă dreptate, doctorul, cultural ignorant și intelectual dogmatic, ori Criticul – singurul ce merită majuscula pe care Nicolae Manolescu i-o atribuie pe nedrept lui Titu Maiorescu, Cenzorul mai degrabă, dacă tot sîntem la majuscule mai mult sau mai puțin hagiografice? Și sincer vorbind, urmărind proiecțiile doctorului Șuțu ai neta impresie că acesta l-ar fi internat cu mult apetit și pe Leonardo, de i-ar fi stat în puțință, pentru caietele sale acoperite de viziuni științifice, nu numai pe Eminescu! Căci e totdeauna periculos să acorzi mediocrilor – fie că ei se cheamă Alexandru Șuțu ori Titu Maiorescu – puterea de a judeca geniul și de a-l reduce la micimea lor lamentabilă, indiferent dacă prin marginalizare socială și profesională, privare directă de libertate sau mai oblic, prin amputarea și ocultarea operei. Poate mediocrul, prin definiție oportunist, el ce e, cum arătăm în notele consacrate totalitarismului în *Analiza literară*, încă în pregătire dar la care ne permitem deja a ne referi, “materia primă” a dinamicii totalitare, să-și exercite apetitul intrinsec de abuz prin forma ultimă a crimei? În principiu, da, indiscutabil! Dar în cazul de față?

Alt punct de discordie între Critic și psihiatru: chestiunea bulimiei! Eminescu își explicase simplu înfometarea prin faptul că nu mai mîncase de două zile. Doctorul Șuțu are aerul să depisteze un simptom în plus al ipoteticei (și mereu imprecisei) “nebunii”. Criticul vede lucrurile cu totul altfel. “El (Eminescu) simțea că aci are o misiune mare de îndeplinit, și de aceea cerea de mîncare și băutură, ca unul ce “nu mîncase de mult”, și mesteca cu multă poftă alimentele, asemeni zidarului care e pe cale de a se urca pe schele. Cercetările sale științifice asupra mecanicii lumii trebuiau duse aici, în liniște, mai departe” (*ibid.* p. 311).

Ca poetul sau artistul să se deschidă vizionarismului științific, chiar în absența unei formațiuni adecvate, alta, desigur, decît de tip autodidact, lucrul n-are nimic extravagant și Leonardo sau Goethe s-au dovedit precursori străluciți ai științelor, fără a înceta a fi unul pictor iar celălalt poet dintre cei mai mari ai umanității. Exemple oarecum în sens invers nu lipsesc și dacă admitem că dintr-un anumit punct de vedere, alchimia și astrologia sînt poezia științelor, nu trebuie uitat că Newton, al cărui geniu

științific nu mai e de argumentat, a fost, după unele evaluări, și cel mai mare alchimist al planetei! Imaginarul artistic în sensul cel mai larg (incluzând deci literatura, artele plastice, muzica și, de ce nu, cinematograful) aspiră la exhaustivitate cognitivă, intuiția abisală vrea să se completeze cu un univers de idei – dar și invers, sfera paradigmaticului tinde spre sintagmele fulgurante ale artei – și că logosul poetic rîvnește să-și întindă aripile spre geamănul său științific poate părea scandalos vreunor belferi cu doctoratul facil (în genul faimosului doctorat de la Giessen al lui Titu Maiorescu, “jucărică”, pentru a relua expresia interesatului) și mintea strîmtă, scripitoare de banalitate, sau vreunor psihiatri plafonați și în cel mai bun caz incompetenți, de soiul doctorului Șuțu, dar cert nu unui spirit liber!

În fine, un ultim punct înainte de a aborda frontal, desigur, în măsura posibilului, spinoasa chestiune a diagnozei șuțulești. Chestiunea igienei ori mai degrabă a lipsei de igienă a poetului. Într-adevăr, în termenii “autopsiei” nesemnate, să reamintim, a doctorului Șuțu, text ce debordează în chip bizar limitele tehnice firești ale unui astfel de document, luînd mai degrabă o alură autojustificativă, Eminescu pare să ignore cele mai elementare precepte de igienă. “El umbla toată ziua în curtea institutului umplând buzunarele cu hârtii, pietre și diferite obiecte ce le considera că aveau mare valoare; el citea mereu și mecanicește un petec de ziar fără să i se nască în spirit vre-o idee; el cerea să mănânce cu o bulimie ce nimica nu mulțamea; el nu mai avea nici o îngrijire de persoana sa, deveni murdar căpătând până la finit, tendința de a tot distruge scaune, vestimente și așternut”. De fapt, la o privire mai atentă, nu e vorba exclusiv de aspectul igienic, acesta complicîndu-se cu accese de violență, comportări automate și din nou, cu obsesiv repetata “bulimie” a poetului. Cam mult! Cam mult și cam contradictoriu în raport cu cele spuse mai sus în legătură cu activitatea intelectuală extrem de intensă ce i se reproșa mai sus. Încît ai impresia că doctorul Șuțu enumeră cam tot ce lipsa lui de imaginație și dogmatismul ridicol îi sugerează ca elemente ale unui soi de proces, amestecînd o nebuloasă de factori medicali confuzi cu alții, de tipul bunelor purtări vulnerate ori al ordinii publice zgîndărite, tot acest cocktail aberant fiind agravat însă de autoritatea medicală a psihiatrului. **Or**, pentru a reveni la chestiunea igienei, ne-am exprimat deja mirarea în privința absenței unei reglementări care să facă lipsa de igienă a pacienților imposibilă. La urma urmei, asigurarea igienei, într-un institut ca acela dirijat de doctorul Șuțu, nu cădea în primul rînd în sarcina conducerii stabilimentului în chestie?!

Reamintim și celălalt episod, peste care doctorul Șuțu trece mult prea ușor, cu aerul că “se acoperă”: acela al rănirii lui Eminescu.

«Într’o zi pe când se preumbla în ograda institutului, Eminescu primește în regiunea parietală stîngă a capului o mică piatră cu care un bolnav se juca, învîrtind-o legată de o sfoară. Aceasta i-a produs o

plagă de câțiva millimetri care inferassa numai pielea și care s'ar fi cicatrizat repede, dacă Eminescu, în obiceiurile sale de necurătenie, n'ar fi ridicat de mai multe ori pansamentul și nu și-ar fi frecat plaga cu diferite substanțe murdare».

Din nou, ceea ce șochează în primul rînd nu e lipsa de igienă a poetului ci absența oricăror reguli de igienă și protecție, am putea spune curioasa absență a oricărei supravegheri profesionale, din ospiciul “Caritatea”.

Însă există și o față cumva comică a chestiunii, de altfel, deloc privată de semnificație. «Eminescu păși pragul ospiciului îngîndurat și sobru la vorbire. Locurile acestea le mai văzuse, după cum cunoștea chiar pe unii bolnavi și, firește, pe d-rul Șuțu, “un bătrîn cu o barbă mare, murdărită de tutun, putredă parcă, cu un mozelit nesuferit de gingii pustii”» - ne spune Călinescu. Vădit, nu doar Eminescu frapează prin lipsa de igienă pe doctorul Șuțu, ci poate doctorul Șuțu, și mai abitir, pe Eminescu!

După această scurtă evocare a motivației cu totul nesperioase, pentru a nu spune suspecte de implicații politice – să nu uităm că Eminescu a fost nu “internat” ci “adus” prin ordin polițienesc, anume “prin ordinul Poliției Capitalei”, ceea ce este cel puțin neobișnuit, sporind cumva scandalul intrinsec al afacerii – ca și a “îngrijirilor” flagrant neglijente, efectuate în condiții de igienă de o gravă inadecvare, de care a putut beneficia Eminescu la apt numitul ospiciu “Caritatea”, să încercăm a evalua, nu strict medical, competența ne-ar lipsi, ci doar în planul logicii afirmațiilor, textul şuțulesc al “autopsiei” date anonimă la modul caragialesc!

«La 8 Iulie 1883, Mihail Eminescu a fost isbit într'un mod quasi subit și mai fără prodrom de o maladie mintală care a întristat și a surprins pe amicii și cunoscuții săi. Iritabil numai și muncit de o insomnie ținând cu câteva zile mai înainte, el se armă în suszisa zi cu un revolver și amenință, fără motiv pe unul dintre cei mai devotați ai lui amici. Cu multă dificultate el fu stăpânit în agitațiunea sa și dus la Institutul medical „Caritatea” din București. Acuitatea extremă a simptomelor nu permitea în primele momente un studiu amănunțit al diferitelor funcțiuni și facultăți.

Aspectul maladiei era acela al unei manii acute caracterisată printr'un delir absolut incoherent, prin mișcări desordonate, prin illusiuni și hallucinațiuni sensoriale cari deveneau uneori terifiante, în fine prin tendința a tot distruge prinprejurul său în paroxismul răului. Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali, era factorul unic al acelu delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voluntății și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente. Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici morfina nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentul fisic. În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea

într’o aiurare, căreia politica, știința, literatura îi offereau elemente variate, combinându-se, amestecându-se, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele să fie câtuși de puțin inteligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele. În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce’l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care isbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal. Într’adevăr, pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla în Institut și afară din Institut fără pericol. La sfârșitul lunii a 3-a, pe când se afla în convalescență, amicii săi în nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai nainte vindecăt, se hotărâră a-l conduce afară din țară și a-l așeza la o casă de sănătate din Viena. Nu putem cunoaște ultimile faze ale maladiei din 1883. Știm însă că, convalescența sa a fost adesea întreruptă de accesese de agitațiune maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă. După o ședere de câteva luni în casa din Viena, și după o călătorie de câteva săptămâni în mai multe localități din Europa, Eminescu reveni în 1884 la locul său natal unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viață din care activitatea de odinioară era cu totul absentă».

“Autopsia” debutează, deci, printr-un fel de “istoric al maladiei” în care tocmai dimensiunea diacronică lipsește cu desăvîrșire, devreme ce avem de-a face cu o patologie care izbește ca un fulger din senin. Concret, nu ne sînt prezentate nici măcar niște adevărate simptome, căci acestea ar fi deja încadrate și direcționate de un diagnostic, ci niște simple evenimente ce nu se înscriu în nimic, “violente” ca cele reproșate lui Eminescu putînd fi găsite frecvent, ba chiar zilnic la rubrica faptului divers al jurnalelor – acum citesc realmente orori pe banda ce circulă în josul televiziunilor – fără ca cineva să-și pună problema vreunei psihopatologii oarecare. “Te omor” strigă X către Y fără a fi internat undeva pentru asta. “Z (mare om politic, dar să nu personalizăm) ar trebui spînzurat de limbă!” exclamă Q. (unul din cei mai mari intelectuali ai țării; dar, iarăși, să nu personalizăm), însă nici Z. nu e spînzurat, de limbă ori altfel, nici Q. nu e internat la “Caritatea” sau într-un institut analog. Dar Eminescu da! Nu e curios? Ceaușescu, se zice, agita frecvent un revolver încărcat (era încărcat revolverul lui Eminescu? nimeni nu pare să-și fi pus problema! și mai în fond, cine i-l dăduse și de unde-l avea?) pe care uneori îl descărca nu în van, însă, iarăși, nimeni nu pare a fi îndrăznit a pune problema Spitalului nr. 9, unde trimetea el pe alții (opozanți politici, desigur nu vom personaliza nici în acest caz), nici cea a destituirii măcar a unui “președinte” vădit “nebun”! Căci României îi plac nebunii la putere ori cu șanse! Interesant principiu de selecție.

De altfel, în cazul lui Eminescu, analiza medicală nu duce, în mod evident, la nici o concluzie pertinentă, lucru mărturisit *sous couvert* de vreme ce “acuitatea extremă a simptomelor nu permitea în primele momente un studiu amănunțit al diferitelor funcțiuni și facultăți”. Deci dacă simptomele ar fi fost mai “șterse”, mai puțin acute carevasăzică, studiul ar fi fost favorizat! E aproape ca și cum ai spune că acuitatea simptomelor a împiedicat diagnosticul, ori că în absența oricăror simptome vădite diagnosticul ar fi fost absolut clar. În realitate, dacă nu s-a putut ajunge la vreun diagnostic înseamnă pur și simplu că nu era nimic de diagnosticat! Oricum, să nu uităm că ne găsim deocamdată în 1883, nu în 1889, dată la care Eminescu a fost internat în urma unor banale abateri de la ordinea publică, și asta prin decret polițienesc!

Haosul analitic al autopsiei şuțulești se amplifică parcă în continuarea faimoasei “autopsii”, date anonimă, unde ai zice că diagnosticul precede, cumva tautologic, expunerea “simptomelor”, unde formule ca “delir absolut”, “incoerent”, “dezordine cinetică”, “ilusiuni și halucinațiuni sensoriale”, vai! terifiante uneori (însă plecînd de la ce criterii? de pildă, cum se știe, copiii au fobia întunericului, bezna li se prezintă ca o sursă de orori, ceea ce nu corespunde, în genere, cu percepția adultă), ca să nu mai vorbim de formula finală, fascinantă prin vagul ei mistico-religios (cităm cu toată cutremurarea): “tendința a tot distruge prinprejurul său în paroxismul răului”. Ce a distrus Eminescu? Vreo scrumieră ori vreo vază inutilă? Eventual vreun scaun deja șchiop? Pînă unde a mers această formidabilă tendință distructivă și ce însemna concret “paroxismul răului” în cazul poetului? Nu sîntem informați. Nu avem acces decît la o însăilare incoerentă de palavre goale, fără nici o valoare în plan medical, care plecînd de nicăieri, nu duc la nimic și la un “diagnostic” ce, privit mai cu atenție, nu e decît un alt termen al “simptomatologiei”. Afîta doar!

Căci mai la urmă, ce aflăm din “analiza” doctorului Șuțu? Că în 1883, la data primei internări, Eminescu era agitat. Și pentru a da totuși o aparență științifică discursului de un diletantism supărător din care o anume tentă isteroidă nu pare a lipsi, se invocă “excitațiunea continuă a centrilor psihomotori și psyhosensoriali”, factor unic, după opinia competentului doctor, “al acelui delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voluntății și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente”. Dincolo de agramatismul obositor, ce înseamnă mă rog o “cerebrațiune inconștientă”? Dacă procese inconștiente se găsesc la temeiul manifestărilor presupus maladive, se mai poate vorbi de “factor unic”? În realitate, ce vrea să spună distinsul doctor e că habar n-are de ce suferea Eminescu, încercînd doar, printr-o emfază cu tente isteroide, să-și mascheze crasa ignoranță!

Mai neliniștitoare e chestiunea tratamentului aplicat, în van, de altfel, semn al inadecvării flagrante, deci, încă o dată, al incompetenței, *cel puțin*, proprie corpului medical al “Carității”. “Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici

morfina nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentul fizic. În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate”. Ceea ce înseamnă că lui Eminescu i se fac injecții cu morfină, la care se adaugă “hidroterapia”, adică dușurile reci (utilizarea apei fierbinți pare de asemeni recomandată), scufundările complete ori parțiale în apă (băi, afuziuni, irigații), metode adesea de o brutalitate extremă folind tehnici mai vechi și mai noi de tortură. Ce mai poate însemna, în atari condiții, “tratamentul fizic” (la cel moral, tot atât de vag și de perturbant nu are rost să ne oprim). Bătăi? Alte forme de violență? Nu e clar. Existau în epocă, de pildă, electroșocurile? Toate aceste “terapeutici”, practici adaptate din arsenalul torturii, se fac, de altfel, la întâmplare, de vreme ce doctorul Șuțu ignoră realitatea proceselor inconștiente pe care pretinde să le trateze. Astfel că, fără a fi în măsură de a aprofunda, în lipsa detaliilor concrete, constrânși cel mai frecvent la ipoteze, avem impresia de a citi în destinul “nebunului” Eminescu ceva ca o anticipare (cu circa cinci decenii) a sorții altui “nebun” celebru, maltratată la extrem și acela de “portocala mecanică” a ospiciilor: Antonin Artaud.

«Restul îl petrecea într-o aiurare, căreia politica, știința, literatura îi offereau elemente variate, combinându-se, amestecându-se, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele să fie câtuși de puțin inteligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele. În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce-l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal».

Ca și peste cinci ani, cu ocazia internării finale și letale, asistăm, s-ar zice, la un șoc cognitiv între orizontul intelectual eminescian și cel şuțulesc, prea doct – cum se vedește din multiplele bizarerii ortografice și extravagante lexicale, produse luxuriante ale veleitarismului științific, ca în superbul pasaj, deja citat: “Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali, era factorul unic al acelui delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, *cari se aflau libere de orice control al voluntății și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente*” – pentru a accepta fără convulsie “aiurările” geniului. Sublinierea îmi aparține, într-atât nu știu cum să celebrez îndestul această “cerebrațiune neconștientă” ale cărei “instrumente passive”, mai cu seamă “libere de orice control al voluntății” erau perturbatele facultăți “intelectuale și morale” ale poetului! Dacă formularea i-ar fi putut fi imputată lui Eminescu, cu siguranță că ar fi fost adăugată la dosarul “nebuniei”, ca pildă de “aiurare”, căreia psihiatria, de astă dată, i-ar fi oferit elementele mixajului “câtuși de puțin inteligibil”.

De altfel, într-o instituție unde tratamentul la care a fost supus Eminescu

frola atît de îndeaproape tortura, pe cît putem judeca, desigur, din formulările extrem de vagi și extrem de eliptice ale “Autopsiei” – asta cu condiția să nu ni se ascundă alte proceduri, încă și mai grav incriminante pentru “Caritatea” șuțulească – nu trebuie să ne mire obsesiva obstinație, și în 1883, și în 1889, de a trece în rîndul simptomelor maladiei preocupările culturale și intelectuale ale poetului. Lucrul s-a văzut deja mai sus, într-un pasaj unde George Călinescu polemiza implicit și cam sarcastic cu verdictele doctorului Șuțu. Și reflectînd la întreaga problemă, ne putem pune întrebarea ce se întîmplă într-o societate în care sănătatea noastră mintală depinde exclusiv de nivelul intelectual ori de apetitul cultural al unui psihiatru, unde normalitatea noastră cade sub autoritatea unui ins comun ce nu pricepe nimic și se sperie de tot. După cum ne putem cutremura la ideea proximității periculoase între sisteme așa-zicînd non-totalitare – în speță, situația politică a României sub Carol I – și cele pe care, desigur pe drept, le considerăm ca aparținînd dinamicii totalitarismului. Căci formele violenței de tip totalitar trebuie complet excluse din sfera societăților care se pretind democratice, după cum, neîndoielnic, derivatele trecutului nu trebuie trecute sub tăcere, oricare ar fi personalitățile ce ar risca să apară compromise prin atari dezvoltări.

Independent de toate acestea, nu putem să nu ne mirăm de o altă circumstanță, extrem de curioasă. Anume că manifestările presupus delirante ale comportamentului poetului nu se lasă constatate ca atare decît înăuntrul zidurilor “Carității”. În exteriorul ospiciului, cu excepția unor momente de iritare mai mult sau mai puțin pronunțate și ale unor eventuale excese verbale din cele mai banale – ca să nu mai vorbim de acele penibile pretexte: “n-a plătit”, “a rupt un scaun” etc. mai demne de Petrino decît de un psihiatru cu pretenții de seriozitate științifică – nimic! Nici “aiurări, cărora politica, știința, literatura le offereau elemente variate, combinându-se, amestecându-se, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele să fie cătuși de puțin inteligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele”; nici “manii acute caracterisate printr’un delir absolut incoherent, prin mișcări desordonate, prin illusiuni și hallucinațiuni sensoriale cari deveneau uneori terifiante, în fine prin tendința a tot distruge prinprejurul său în paroxismul răului”. “Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali” reamintim, “factorul unic” al delirului, pare și ea absentă, ca să nu mai vorbim de “acelle perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voluntății și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente”. Neliniștitor vid! Încît te poți întreba, cu legitimă îngrijorare, dacă nu cumva tocmai tratamentele la care a fost supus Eminescu *între zidurile* prestigioasei instituții s-ar putea găsi la originea tuturor acelor simptome, apt definite ca “excitațiune a centrilor psychomotori și psychosensoriali”, “perturbațiuni”, “delir”, pierderea, desigur, a oricărui “control al voluntății” și, bineînțeles, acea “cerebrațiune neconștientă”,

cauza ultimă a răului.

Acum, curios lucru, față cu un asemenea pesimism al simptomelor, ba am putea spune, o asemenea disperare terapeutică, te-ai fi așteptat din partea foarte competentului corp medical al instituției la cele mai negre previziuni de viitor. Eroare, flagrantă eroare!

«În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce’l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal. Într’adevăr, pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla în Institut și afară din Institut fără pericol. La sfârșitul lunii a 3-a, pe când se afla în convalescență, amicii săi în nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai înainte vindecat, se hotărâră a-l conduce afară din țară și a-l așeza la o casă de sănătate din Viena».

În ce mă privește, refuz de a vedea în deplasarea lui Eminescu de la balamucul “Carității” “la o casă de sănătate din Viena”, ce-i drept nenumită (e vorba de fapt de sanatoriul Oberdöbling), semnul vreunei conspirații mai mult sau mai puțin sumbre. Cel puțin în absența unui material probant indiscutabil. Într-adevăr, putea fi mai rău la institutul vienez decât în sinistrul ospiciu şuțulesc, cu tratamentele lui orbești, contradictorii și brutale (de nu cumva, voit dăunătoare) și unde tratamentele făceau mai degrabă să explodeze boala, dacă boală era, decât s-o calmeze? E mai probabil că textul, oricum eliptic și vag, prudent carevasăzică, al “Autopsiei”, omite o serie de evenimente lămuritoare, ce ne-ar putea explica într-un chip mai convingător trecerea, în numai câteva rînduri, de la manifestările delirante și ca să spunem așa fără speranță de la început – în orice caz, după chiar mărturia doctorului Șuțu, tratamentele “morale și fizice”, hidroterapia și morfina eșuaseră toate – la convalescența idilică de la sfîrșit. Convalescență întru nimic provocată de tratamentele – de ce am ezita să le numim *sălbatic* – ale balamucului şuțulesc ci depinzînd exclusiv de “evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit”, evoluție, cum rezultă nemijlocit din chiar textul “Autopsiei”, perfect previzibilă: “În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce’l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal”.

Dar dacă evoluția maladiei – care oare? – spre un sfîrșit fericit era “naturală”, dacă medicii erau convinși din experiență că o asemenea

“psihoză” izbucnește brusc iar apoi, după numai câteva luni, se vindecă de la sine, fără sechele, la ce bun tratamentul? La ce bun orbecăirea terapeutică, tehnicile brutale și oarecum medievale, ce, în plus, nu vindecau nimic! Mister! Astfel că, fără a putea certifica, un alt scenariu pare a se impune, anume că indignați de brutalitatea terapeutică aplicată poetului, prietenii (nici o silabă despre Titu Maiorescu, personaj impozant, a cărui intervenție ar fi fost neîndoiește menționată) vor fi intervenit, provocând încetarea supliciului “terapeutic” și permițând lui Eminescu să se restabilească în câteva luni, după care, nerăbdători de a-l smulge din infernul “Carității”, îl vor fi transportat la instituția vieneză.

E dificil de spus dacă ce urmează reprezintă sechelele unei maladii în parte rebele ori pur și simplu urmările unui tratament, eufemistic spus, foarte inadaptat. În lipsa unor date suplimentare, ne mulțumim să furnizăm textul.

«Nu putem cunoaște ultimile faze ale maladiei din 1883. Știm însă că, convalescența sa a fost adesea întreruptă de accesuri de agitație maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă. După o ședere de câteva luni în casa din Viena, și după o călătorie de câteva săptămâni în mai multe localități din Europa, Eminescu reveni în 1884 la locul său natal unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viață din care activitatea de odinioară era cu totul absentă».

S-ar putea spune multe despre această “activitate de odinioară” din care calvarul de la “Timpul” reprezenta vectorul principal – însă asupra acestei chestiuni vom reveni – , nu e însă mai puțin adevărat faptul că tocmai în urma “tratamentelor” suferite de la ospiciul “Caritatea” (morfina, hidroterapia, “tratamentul fizic”, mereu neprecizat – pe cel moral nici nu-l mai pomenesc, deși va fi avut și el funcția sa) a intervenit diminuarea activității poetului. E ca și cum creierul lui Eminescu ar fi fost supus unei amputări cu cele mai delezabile consecințe, sau de parcă scopul însuși al tratamentului ar fi constat într-un fel de castrare spirituală a geniului, prea stingheritor pentru cadrele etricate ale regimului politic al epocii.

Nu e frapantă analogia situației poetului cu cea a lui Antonin Artaud de peste decenii, ca și, de data asta sensibil mai devreme, cu cea a lui Hölderlin, și el internat abuziv, și el maltrat în condiții tragic analoge? Nu putem însă să nu sesizăm similitudinea și în același timp contradicția dintre internarea lui Hölderlin și cea a lui Eminescu. Căci dacă e inacceptabil a supune hybrisul geniului criteriilor psihiatriei comune, nu putem să nu semnalăm pe de altă parte diferența între motivele futele și oarecum „polițiste” ce au determinat internarea abuzivă a lui Eminescu, arestat cu ordin de la Prefectură, și situația lui Hölderlin, ce se declara el însuși “lovit de Apollon”².

² Așa mi se părea că se prezentau lucrurile când am redactat aceste rânduri. Iată însă că citind *Anthologie bilingue de la poésie allemande*, ediție

stabilită de Jean-Pierre Lefebvre, Gallimard, «Bibliothèque de la Pléiade», am descoperit în notița consacrată marelui poet german următorul pasaj: «... tout bascule a partir de ce retour de France. Son ami Sinclair lui procure, à ses propres frais, une place de bibliothécaire à Homburg. Mais l'état de Hölderlin se dégrade à tel point que Sinclair et la mère décident de le faire interner dans une clinique de Tübingen, qui passait alors pour la plus progressiste en matière psychiatrique, *mais où l'on pratiquait de thérapeutiques «dures»*. Cette histoire a fait l'objet d'une controverse, aujourd'hui célèbre en Allemagne, déclenchée par la thèse du germaniste français Pierre Bertaux, selon lequel Hölderlin, surtout soucieux de ne pas faire de prison pour jacobinisme, simulait plus qu'il ne subissait la folie (s.m.). Au bout de quelques mois, en 1807, pensant qu'il ne survivrait pas plus de trois ans à la dégradation de son état, on le transfère chez le menuisier Zimmer, à quelques pas de la clinique – aujourd'hui occupée par l'université de Tübingen. Il devait y rester trente-sept ans!» (*ibid.* pp. 1523-1524). S-ar zice deci că internarea lui Hölderlin, departe de a fi simpla consecință a vreunei “lovituri a Zeului” – e chiar foarte probabil ca Apollon să nu fi avut nici un amestec în afacerea asta – va fi fost structura de suprafață a unui substrat politic de adâncime. Faptul poate fi documentat prin compararea cu soarta altui poet german, Schubart, decedat în 1791. Dotat cu un temperament de tribun, Schubart preia în 1774 *Schwäbisches Journal* din care face «un véritable forum de l'opposition en Allemagne du Sud à la veille de la Révolution française. Dès mai 1774 le journal est interdit à Augsburg» (*ibid.* p. 1487). Vădit, tehnicile violenței politice nu sînt străine potentatilor politici ai epocii! «Pour l'emprisonner, Charles Eugène de Wurtemberg dut recourir à une ruse infâme en attirant sur son territoire l'insouciant poète, qui séjournait alors à Ulm. Une fois enfermé, le prisonnier, interdit d'écriture et de visites familiales, fut soumis à la lecture forcée des ouvrages d'édification et à l'entretien exclusif de fanatiques religieux. Quand la prison l'eut suffisamment démoli physiquement et psychologiquement, le “bon prince” lança une souscription dans les milieux de la cour pour éditer les œuvres de Schubart – raflant au passage la moitié du produit d'icelle en guise de frais –, puis “réintégra” Schubart dans la vie sociale, l'autorisant même à poursuivre sa chronique sous un titre à peine modifié (*Vaterländische Chronik*). Le journal atteignit des tirages énormes pour l'époque (plus de quatre mille exemplaires). Schubart mourut peu après, des suites de la longue incarcération, après de nouveaux démêlés avec les autorités. Cette histoire tragique intimida longtemps les poètes d'Allemagne du Sud : Hölderlin en particulier redoutait par-dessus tout un sort semblable, et les poèmes dits «de la fin», qu'il écrivit aux fenêtres de sa tour, font écho à leur façon aux poèmes de prison de son malheureux compatriote» (*ibid.* 1487-1488, s.m.).

Va fi fost internat Eminescu din motive politice?...

Reziduuri de tip totalitar ale defunctei monarhii absolute vor fi subzistat sub arogantul Carol I, cel care nu-i întindea, se zice, decât două degete lui Brătianu, totuși primul lui ministru? Și va fi avînd d-l Constantin Barbu dreptate cînd, urmîndu-l în fond, cum am văzut, pe Eminescu însuși, suspecta pe rege de a fi comanditat accelerarea unui deces, altminteri, defel iminent? Oricum, o diminuare a activităților poetului, diminuare ce nu poate fi disociată de un tratament stîngaci sau criminal, chiar dacă neatrăgînd deocamdată moartea, nu poate fi, ca să zicem așa, vărsată la dosarul bolii. Nu ești nebun pentru că ești leneș, deși, cum știm din faimoasa poveste, pentru mentalitatea unora lenea e o crimă pasibilă cu pedeapsa cu moartea. Comic într-un sens, ca tot ce este cu adevărat sinistru în România!

«Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală; prin ce producțiuni litterare sau politice s'a manifestat în acea perioadă a vieții sale, acea genială inteligență care fu capabilă a îmbrățișa în sânul ei universalitatea cunoștințelor omenești. Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa maladie și cum lucra și dacă lucrările sale au putut vreodată atinge înălțimea cellor dinainte; dacă în fine exista o concordanță sau o continuitate logică între debutul acelei strălucite cariere și mersul ei ulterior. Lăsăm, deci amicilor și criticilor din litteratură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu semăna cu acel turist care pleacă plin de inimă și entusiasm, dar care se oprește în drum și în loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menține în regiunea ce o atinsese. După maladia de la 1883, Eminescu scade și scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a i'insuffla amicii și admiratorii săi.

Într'una din ultimile zile ale anului 1888, locuitorii Capitalei află cu o plăcută surprindere că Eminescu a revenit și că alipit ca redactor al unui ziar politic important are să ofere publicului noi opere și noi lucrări. Dar vai! Foarte repede ne coprinse decepțiunea căci se șoptea în unele cercuri că viața ce o ducea în București, dela întoarcerea sa, departe de a avea un scop nobil și util, deveni leneșă, vagabondă și aproape necuviincioasă. Tendințe diverse la care voința sa debilă nu putea să reziste atrăgeau activitatea sa și o purtare incorectă și quasi-vicioasă ocupa orele sale. Amicii săi observară la el o apatie morală, de dezechilibrare mintală, o adevărată decadență intelectuală, ce de sigur erau începutul unei grave cerebropatii care era menită a-l conduce fatalmente la neant».

Încă o dată, bizar lucru această "Autopsie", cu aerul ei de mini-biografie și, cumva, de rechizitoriu, cu insistențele-i penibile pe "viața leneșă, vagabondă și aproape necuviincioasă" a lui Eminescu mai degrabă decât

pe cauzele precise ale morții, și unde delirul simptomatologic și, prin urmare, terapeutic se amestecă în chip suspect cu acuzații absurde și deplasate. Ca și cum a nu duce o existență de pur filistin, adăpostit de blindajul ipocriziei și al disimulării oportuniste ar reprezenta proba unui “dezechilibru mintal”, și premisele unei “decadențe intelectuale”. E drept, întregul pasaj sus-citat debutează printr-o vastă preteritiție, perfect inutilă în contextul unei autentice autopsii, eventual semnate (“Amicii săi ne pot spune...”, “Lăsăm, deci amicilor și criticilor din literatură să răspundă...”, “ Ne este teamă însă...”), necesară probabil unui medic dominat de complexul vinovăției proprii și care simțindu-se mai mult sau mai puțin responsabil, prin relele și mai cu seamă nepotrivitele îngrijiri furnizate unui pacient ce se vădea din ce în ce mai ilustru, încerca să devieze discursul, abătându-l de la criteriile cu adevărat medicale la altele, pseudo-morale sau, mai degrabă, “moralizatoare”.

Există o discordanță logică ori mai degrabă o soluție de continuitate “între debutul acelei strălucite carriere și mersul ei ulterior”? Dar în acest caz, unde putem localiza sciziunea? Nu tocmai în internarea lui Eminescu, în condiții, de altfel, cu totul improprii, la ospiciul “Caritatea”? E totuși straniu felul în care doctorul Șuțu pare incapabil să înțeleagă că insistând asupra acestei “discontinuități” se acuză în fond pe sine. Propria sa incompetență ori, și mai grav, reaua-credință. Rea-credință vădită și din absurda asimilare a ceea ce doctorul Șuțu, pe baza unei zvonistici incontrollabile, numește “viață... leneșă, vagabondă, aproape necuviincioasă”, oricum opusă oricărui țel util și nobil, cu ipotetica patologie, deplorabil definită și mizerabil tratată, a lui Eminescu – de nu avem mai degrabă de-a face cu ceea ce am putea, foarte eufemistic vorbind, califica drept *contratratament*.

De ce era bolnav poetul? “Tratamentul moral”, nelămurit mai sus dar limpezit prin cele ce preced și urmează, ne trasează destul de net contururile acestei “patologii” ce ține mai mult de competența vreunei poliții politice abia pre-totalitare, vreo strămoasă a “securității”, decât de cea strict medicală. Pur și simplu de *necesitate neînțeleasă* ori, chiar, *foarte rău înțeleasă*, pe scurt, de revoltă în fața unui model politico-social deja falimentar și inic. *Iată veritabila maladie a lui Mihai Eminescu*, indecent poreclită când “sifilis” când, mai savant, “cerebropatie”: “Tendințe diverse la care voința sa debilă nu putea să reziste atrăgeau activitatea sa și o purtare incorectă și quasi-vicioasă ocupa orele sale. Amicii săi observară la el o apatie morală, de dezechilibru mintal, o adevărată decadență intelectuală, ce de sigur erau începutul unei grave cerebropatii care era menită a-l conduce fatalmente la neant”.

E inutil a mai comenta acest amalgam de pseudo-judecăți de valoare, unde tendințele vicioase cărora, așa-zicând, voința debilă a poetului nu le-ar fi putut rezista, se amestecă cu ceea ce doctorul Șuțu definește, în chipul cel mai uimitor, ca “începutul unei grave cerebropatii” menite a-l conduce pe

poet “fatalmente la neant”. Revelatoare e însă acea “apatie morală”, în care amicii poetului, mereu oportun și mereu nebulos invocați – să ascundă această nebulozitate un nume precis, iar pluralul, un singular, să se rezume, cu alte cuvinte, “amicii” la un unic, neprețuit “amic”, anume Titu Maiorescu??? – depistau [semnele] unui dezchilibru mintal, ba chiar ale unei veritabile decadențe intelectuale, menite, cum am văzut, a-l conduce pe Eminescu spre fatalul dar, vai!, atât de previzibilul “neant”. De ce ni se pare uimitoare această diagnosticare șușulească a începutului unei “grave cerebropatii”? Pentru că încă din 1883, cu ocazia primei internări a poetului, ilustrul diagnostician ne informa cu cutremurată gravitate: “Excitațiunea continuă a centrilor psihomotori și psihosensoriali, era factorul unic al aceluia delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voinței și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente.” Cum putea deci abia să înceapă ceea ce fusese depistat cu asemenea lux de detalii încă cu circa 5 ani mai devreme? Să sufere oare doctorul Șuțu de amnezie? De vreo formă inedită de proto-Alzheimer axată pe cazul poetului? Și atunci ce teme mai putem pune noi, după tot acest vast interval, pe valabilitatea evaluărilor sale profesionale, sau, eventual, pe buna sa credință!

Cu asta un ciclu al analizei se încheie, de vreme ce atingem din nou momentul internării din 3 februarie 1889 de care ne-am ocupat deja. Câteva concluzii se impun. În primul rând, caracterul medical nejustificat al ambelor internări ce pleacă – eventual, căci n-avem nici un mijloc de verificare *acum* autenticitatea unor fapte invocate fără probe! – de la niște banale încălcări din sfera ordinii publice, fără nimic specific unei patologii. Dimpotrivă, eventualele simptome de delir etc. apar vădit *după* internare și, după toate probabilitățile *în urma* internării. Incoerența diagnosticului, vagul terapeuticii, mai mult tatonante și orbecăinde decât demonstrând o clară înțelegere a eventualei patologii, dacă patologie era, poate mai grav încă, în cazul în care teoria complotului, vehiculată încă din epocă, și chiar de poet, s-ar adeveri, ocultarea deliberată a faptelor combinată cu un tratament voluntar inadecvat, respectiv nociv – toate indică un element tulbure a cărui clarificare nu s-a efectuat încă, în ciuda unor eforturi, în special recente, energice însă deocamdată prea confuze.

Va fi fost internat Eminescu din motive politice? În acest caz, tratamentele, după toate probabilitățile, voit inadecvate, puteau fi menite a elimina un element turbulent, tehnică pe care în genere o atribuim regimurilor totalitare dar care cu siguranță a fost aplicată și în alte epoci, considerate de relativă democrație. Căci nu există putere non-violentă – ar fi o contradicție în termeni – după cum nu există societate care să nu se pună, mai vădit sau mai discret, ca normă, ceea ce numim normalitate psihologică fiind cel mai adesea o banală funcție socială. E inutil a retrasa aici diacronia ideii, intens reprezentată încă din secolul XVIII.

Deranja Eminescu? Lucrul e foarte posibil și, fără a pretinde a tranșa, vom încerca să furnizăm mai jos câteva piese la un dosar ce nu ne aparține să-l constituim. E de asemeni posibil, deși, bineînțeles, regretabil, ca această recuperare a unui adevăr prea îndelung ocultat să ducă la prăbușirea multor reputații demult constituite și hagiografic consolidate de critică sau de istoria oficială, literară sau nu. Nu cred, totuși, că asemenea riscuri trebuie să ne oprească în drum.

Între “demență” și “abnormitate”: aberantele diagnoze ale unui pretins psihiatru

Nu vom reveni acum la cele două lecturi, esențialmente contradictorii, privind ceea ce am putea numi, în lipsa altui termen, “simptomatologia culturală” a lui Eminescu, cea șutulească, a psihiatrului incompetent ori poate răuvoitor – răuvoitor la ordin? – și cea călinesciană, incomparabil mai penetrantă. Însă cum se poate vedea cu ochiul liber, chiar luată în sine, lectura doctorului Șuțu se caracterizează printr-o stingheritoare binaritate, printr-un soi de opoziție șleampătă, unde ideile se încăleacă confuz și criteriile derapează după umoarea pseudo-analistului.

Astfel, e dificil să nu sezișăm discordanța dintre portretul făcut inițial poetului și elementele așa-zisului “diagnostic”:

«La intrarea sa în Institut, Eminescu se presintă ca un om gânditor și absorbit de grave cugetări; însă răspunsurile sale la întrebările ce i se fac, aruncă repede pe observatorul într’o tristă decepțiune. El vorbește clar, fără hesitațiune, fără dificultate în limbajiu; dar el cere mâncare și băutură, căci nu mâncase, zicea el, nici nu băuse de 2 zile. Abea își dă cont de noua fază a stării sale: nici nu întreabă pentru ce a fost adus aci, nici nu discernă calitatea bolnavilor între care s’a găsit. Totuși el păstrează memoria locului și recunoaște după un interval de 6 ani multe persoane din personalul institutului. Memoria sa subsistă încă, însă raționamentul, acea facultate prin care comparăm faptele și ideile între ele și deducem noi idei și conclusiuni este cu totul abolit, ar zice cineva că stratul ideogen al cereberului său este atrofiat sau isbit de degenerescență. O nouă dovadă a acestei desechilibrări intelectuale sunt și citațiunile ce le face mereu fie din operele autorilor greci și latini, fie din acelle ale sanscriților, fie din propriile sale producțiuni de altă dată, fără șir, fără logică între ele. Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție. C’are hârtie și condei, se pune a lucra; dar ceea ce așează pe hârtie sunt niște passagiuri trunchiate reamintite de ici de colo, niște idei incoherente ce le dă ca producțiuni de valoare și cu totul noi. Demența dar era din primele zile observată și stabilită complicându-se cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într’un delir de grandoare și abnormitate».

Căci nici foamea firească după două zile de abstenență, probabil forțată (ar fi interesant de știut ce sau cine l-a împiedicat pe Eminescu să se nutrească vreme de două zile), nu corespunde vreunei patologii oarecare, dimpotrivă, factorul invers ar fi fost eventual neliniștitor; nici relativa dezorientare a unui om trecut brutal din condiția de individ normal la cea de bolnav psihic n-are de ce să mire sau să pară bizară. Dimpotrivă, absorbția intelectuală – ce va fi fost, poate, și un mod de pașnică rezistență, ei da, de “rezistență culturală”, la abjecția situației la care poetul se văzuse constrâns – explică perfect dezinteresul pentru nedoritul mediu spitalicesc, pentru că, în fine, nici o persoană psihic normală nu se poate simți la largul său când se vede aruncată din senin într-un balamuc, fie el oricât de “caritativ”; după cum el poate pur și simplu refuza să comunice cu un medic a cărui legitimitate, în forul său interior, o contestă, oricare ar fi decepția acestuia când, în locul acelei participări eidetice cu geniul, la care eventual aspira, se trezește la rîndul său redus la vexanta funcție de furnizor de hrană, cu alte cuvinte, la simpla domesticitate.

Să justifice oare această comportare distantă a autorului “Luceafărului” – ce se exprimă, de altminteri, după propria estimatie a terapeutului, “clar, fără ezitare” și “fără dificultăți de limbaj” – drastica concluzie a atrofiei “stratului ideogen al cereberului” eminescian, izbit, vai!, de degenerescență? Și din refuzul de a flata egoul unui medic mediocru, pe care de altfel îl cunoștea prea bine, cum rezultă din chiar inestimabilul text al doctorului Șuțu (“Totuși el păstrează memoria locului și recunoaște după un interval de 6 ani multe persoane din personalul institutului. Memoria sa subsistă încă...”) și a cărui inutilitate, în circumstanță, era patentă, se poate oare ajunge la încheierea “abolirii totale a acelei facultăți prin care comparăm faptele și ideile între ele și deducem noi idei și concluziuni” (am rescris oarecum textul, modernizînd ortografia dar conservînd riguros sensul țintit de pasajul șuțulesc).

Abia evocase “atrofia stratului ideogen al cereberului” eminescian, curat “isbit de degenerescență”, că doctorul Șuțu, vădit în căutare de fantadiagnoză, născoceste cu, de-acum, binecunoscuta-i ingeniozitate, “o nouă dovadă” de “desechilibrare intelectuală”: citatul! Dacă citatul a ajuns probă de dezchilibru intelectual trebuie internați fără întârziere toți oamenii ce s-au datat pernicioasei activități a scrisului: critici, filosofi, oameni de știință, chiar și psihiatri. Circumstanță agravantă: citatele sînt extrase “din operele autorilor greci și latini, fie din acelle ale sanscriților”! Să trecem peste lamentabilul agramatism șuțulesc, vădit în toată “Autopsia” și să reținem nuda idee de a trece manifestările culturii proprii printre simptomele de ordin patologic. Eminescu e “isbit de degenerescență”, “stratul (său) ideogen e atrofiat”, vezi bine, pentru că e capabil a cita din operele autorilor greci și latini ba chiar, supremă probă de descentrare intelectuală, de primejdioasă excentricitate, și din ale “sanscriților”! Aceste opere, indiscutabil, doctorul Șuțu nu le cunoaște, altfel incultura

domniei-sale ar fi oareșicum mai puțin șocată iară referințele ceva mai precise. Într-adevăr, din ce autori greci latini au “sanscristi” cita poetul nu vom afla din relatarea șuțulească. Și dacă savantul nostru doctor ar fi aflat că Eminescu tradusese, între altele, “Gramatica sanskrită” a lui Franz Bopp nu ne putem îndoi că s-ar fi grăbit să includă “simptomul” în extraordinara sa “Autopsie”.

Patologia citării – să nu uităm că poetul citează “mereu” din autorii nesuspomeniți, agasînd în permanentă ignoranța și incomprehensiunea doctorului Șuțu – se îmbină de altfel cu o alta, poate și mai supărătoare: poliglotismul. Într-adevăr, se poate crede că nemulțumit a cita din operele autorilor acelora atît de stînjenitori că nici numele nu li se mai menționează, mai ales cele ale autorilor indieni expediate cu dezgust ca “acelle ale sanscristilor”, Eminescu se obstina să o facă în original. În aceste condiții, să fim totuși drepiți, cu neînțelegerea bombardată și ignoranța umilită de neîntreruptul flux de termeni greci, latini și sanscristi, putea bietul doctor Șuțu să tragă altă încheiere decît aceea a “atrofiei stralului ideogen a cereberului”, a degenerescentei “contondente”, ca să nu mai vorbim de inevitabilul dezechilibru intelectual?!

Hotărît, parcurgînd toate aceste sinistre ineptii te-ar pufni rîsul dacă un bufnet de plîns nu s-ar dovedi, din păcate, mult mai adecvat cu situația monstruoasă în care fusese azvîrlit poetul. De vreun tenebros complot ori numai de clasică idiotie, mai mult sau mai puțin turbată, ce bîntuie, vai!, din prea demulte vremi, plaiurile mioritice!

Și trebuie să admitem că la lectura acestei “autopsii”, ai zice a cadavrului intelectual al doctorului Șuțu decît a cadavrului fizic al lui Eminescu, tentația, în fața tuturor acestor analize delirante și acestor contradicții ce combină bizar arbitrarul cu absurdul, e imensă de a vedea în întregul document proba demenței senile a medicului – încă o dată, în cazul, nu foarte probabil, în care acesta era de bună credință – mai degrabă decît aceea a vreunei patologii a pacientului. Asupra valorii probante a explicațiilor șuțulești privind moartea propriu-zisă a poetului, singura ce ar fi trebuit să facă obiectul unei autopsii, ne vom opri mai la vale.

“Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție” – scrie cu un inefabil aplomb doctorul Șuțu, continuîndu-și minunata analiză. Acum, chiar dacă un astfel de fenomen ar fi fost autentic, întrucît ar fi justificat el o internare ori cea mai vagă veleitate de a aplica vreun tratament? Pretindea oare doctorul Șuțu a fi descoperit leacul lipsei de inspirație și al perioadelor de vid pe care nu e scriitor care să nu le fi cunoscut în cursul carierei sale? Spun scriitor, dar aș putea zice tot atît de bine artist, compozitor, cineast etc., ba chiar și filosof sau om de știință. Sute, mii de genii și de intelecte de excepție i-ar putea fi recunoscătoare în acest caz! Din păcate nu despre asta e vorba ci despre clasicul discurs cu care ăst vraci nociv îl denigrează pe Eminescu. Inerție, sterilitate – de ce?

Pe de o parte, pentru că, pe lângă autorii greci, latini și sancrîți, poetul îndrăznește a se cita și pe sine, desigur, “fără șir” și “fără logică între elle” – între respectivele citate carevasăzică! Rămîi în aiurare față cu dogmatismul şuțulesc, într-atît criteriile sale – să le spui estetice? să le spui psihiatrice? devine dificil de sesizat! – amalgamează haosul mental și ignoranța cu o certă îngustime a spiritului. Căci operația citării în genere și mai ales a celei din operele proprii – ce, în orice caz, necesitează ceea ce am putea numi “o memorie de elefant”, cam în contradicție cu Eminescul catatonie al doctorului Șuțu – urmează firesc umoarea celui care citează, cu atît mai mult cu cît acesta nu ilustrează un studiu ci își mobilează, sau cu o metaforă mai aproape de muzică, își orchestrează stările de spirit proprii, fără a ține seama, și pe drept, de capacitatea cutărui medic, de altfel vădit ostil și ignorant, de a le urmări logica internă. Și totuși, de brumoasele aptitudini ale acestui “mare închizitor” butaforic a depins soarta poetului.

De altfel, negurile logoreii şuțulești, vîndute ca savant diagnostic, se adîncesc cu fiecă rînd. “Puterea productivă îi lipsește cu totul”? spiritul eminescian “este isbit de inerție”? De ce? Am văzut deja! Stă oare poetul izbit de prostrație, cu privirile pierdute în gol, incapabil de a articula o vorbă cu șir? Cîtuși de puțin, ci dimpotrivă, desfășoară o activitate intelectuală susținută, își construiește din cărămizile citatelor și ideilor edificiul meditațiilor, atît doar că toată această activitate constructivă scapă înțelegerii şuțulești, poate și pentru că poetul, distant, nu face nici un efort real de comunicare, simțînd în medic, dincolo de imbecilitatea flagrantă a personajului, un fond de rea credință și rea voință care îi repugnă.

Continuarea argumentarului şuțulesc – căci ne găsim parcă la un proces post-mortem în care Eminescu apare în dubla funcție de acuzat și acuzator implicit – confirmă această impresie: “Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție. C’are hîrtie și condei, se pune a lucra; dar ceea ce așează pe hîrtie sunt niște passagiuri trunchiate reamintite de ici de colo, niște idei incoherente ce le dă ca producțiuni de valoare și cu totul noi. Demența dar era din primele zile observată și stabilită complicându-se cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într’un delir de grandoare și abnormitate”. Deci Eminescu este lipsit de “putere productivă” iar spiritul său este “isbit de inerție” – poate, mai degrabă, de “tratamentul fizic” al doctorului Șuțu – nu doar din pricina tuturor acestor citate din autori greci, latini și “sanscîrți” ca și din operele proprii, desfășurînd un logos din care năucul psihiatru nu pricepe nimic, dar și pentru că la activitatea orală poetul adaugă scrisul. Iată-l, prin urmare, izbit nu doar de inerție ci și de “degenerescență”, cu tot “stratul ideogen al cereberului său”, “atrofiat”, doar pentru că cere (iară nu “c’are” cum se exprimă cu agramatismu-i bizar medicul – banal analfabetism ori simptomele vreunei patologii oareșicare? dislexie? dacă literatura nu e domeniul doctorului Șuțu, psihiatria nu e, sigur, al meu!) “hîrtie și condei” pentru a așterne, așa cum pictorul

pregătește tabloul prin schițe și crochiuri, fragmente de gând și jeturi de idei! Cu o logică asemeni celei șuțulești ar fi trebuit internat pentru “fragmentele” sale și Novalis! Și dacă adăugăm la vechile evaluări pe cele noi (“demență”, “sentimentul de satisfacțiune” ce cu “progressul malatiei” se preschimbă în “delir de grandoare”, ba și în “abnormitate”, ca să urmărim delirantul diagnostic al doctorului Șuțu), euforia simptomatologică a domniei sale – ce trece, o aberație încurajând-o pe alta, de la simplul “sentiment de satisfacțiune” la un veritabil “delir de grandoare” – ar trebui să ne determine, dată fiind “abnormitatea” progresiv agravată a propozițiilor, a formula împotriva-i un diagnostic într-un tot analog cu cel pe care l-a hazardat el însuși contra lui Eminescu.

Odată “diagnosticată” demența, simpla degenerescență devine inutilă, ca și atrofia. Și pentru că excesul de asertivitate nu sună tocmai științific, medicul devine subit mai prudent. “La acea epocă a malatiei, simptomele somatice sunt încă rău desemnate și nu permit încă diagnosa varietății de demență de care era isbit”. Și de asemeni pentru că palavre goale ca “nebunie” sau “demență” necesită un conținut mai precis, “simptomele somatice încă rău desemnate” sînt grabnic invocate pentru a camufla vidul diagnostic.

Tehnica denigrării fantadiagnostice a poetului, tehnică ce îmbină, mai mult sau mai puțin abil, vacuitatea simptomatologică cu temeritatea concluziilor, continuă și în pasajele următoare ale “Autopsiei”.

«De constituție forte, de temperament sanguin, el are o musculatură bine dezvoltată. Pe corp nu se observă semne acquiste sau hereditare. Pe ambele gambe numai, se văd cicatrice urme unor ulcerări cronice. Craniul pare la prima vedere mai voluminos ca în stare normală. Fruntea sa este mare, iar pe bazele parietale nu se observă inegalități sau proeminente. Circumferința craniului este de 540 millimetri, iar diametrul biparietal de 220 millimetri. Figura’i este simetrică cu puțină expresiune; lobulul urechei lipsește; dentura este puțin neregulată și nici strabism ocular, nici inegalitatea pupilară nu se observă. În rezumat nici craniul, nici figura nu prezintă stigmat pronunțate de vreo degenerescență hereditară sau congenitală. Examenul aparatului motor și sensibil nu ne permite să constatăm la prima vedere, turburări speciale. Articulațiunea cuvintelor este normală. El pronunță bine și clar și nici scandare, nici gângăvie, nici bolboroseală, nici assonare acelle zică-se deffectuoizități așa de comune în malatiile celebrare nu s’au putut observa până în ultimele zile ale vieții sale. În celălalte teritorii ale activității musculare se observă oarecari desordini. Tremurătura atavică a extremităților superioare a buzelor, ondulațiunea limbei și diminuțiunea simțului muscular erau manifeste și cu timpul se pronunță din ce în ce mai bine. Reflexii tendinoși sunt exagerați. Din partea simțibilității amintim diminuțiunea simțibilității tactile la temperatură și la durere, iar din

partea simțurilor superioare scăderea și perversiunea mirosului și a gustului. Deși lipsesc unele din principalele simptome ale paralisiei generale, adică afasia, delirul caracteristic de grandoare, inegalitatea pupilelor, totuși preința demenței și a unor semne motore și sensitive impunea observatorului diagnosa unei periencefalite diffuse cronice, diagnosa în mersul ulterior al maladiei și autopsia au venit pe deplin să confirme.»

N-are rost să ne oprim asupra analizei constituției viguroase a lui Eminescu, a musculaturii dezvoltate etc., toți factori indicînd un individ nu numai sănătos dar și deosebit de rezistent (la tratamentele doctorului Șuțu de pildă). Ci ne vom concentra exclusiv asupra contradicției flagrante dintre simptome și concluzii. “Examenul aparatului motor și sensibil nu ne permite să constatăm la prima vedere, turburări speciale. Articulațiunea cuvintelor este normală. El pronunță bine și clar și nici scandare, nici gîngăvie, nici bolboroseală, nici assonare acelle zică-se deefectuozițăți așa de comune în malatiile cerebrale nu s’au putut observa până în ultimele zile ale vieții sale”. Deci defectele comune în cazul maladiilor cerebrale nu se pot observa la poet și asta pînă în ultimele zile ale vieții sale, dar degenerescența, atrofia, demența sînt totuși “constatate” în ciuda acestui vid, sau mai degrabă sînt argumentate, dacă lucrul e de conceput, tocmai prin el! La fel: “Deși lipsesc unele din principalele simptome ale paralisiei generale, adică afasia, delirul caracteristic de grandoare, inegalitatea pupilelor, totuși preința demenței și a unor semne motore și sensitive impunea observatorului diagnosa unei periencefalite diffuse cronice, diagnosa în mersul ulterior al maladiei și autopsia au venit pe deplin să confirme”. Dar “demența” a fost decretată, nu argumentată, exclusiv pe temeiul unor asemenea “decrete” fiind formulat diagnosticul de “periencefalită diffusă cronică”, avansat în urma tuturor acestor bîlbîieli jenate și injurii obraznice, “diagnostic” pretins deplin confirmat de mersul ulterior al maladiei ca și, bineînțeles, de “autopsie” – dar pe ce baze, de vreme ce toate aceste propoziții se găsesc în completă opoziție cu expectanța simptomatologică însăși, și asta după chiar stingherita mărturie a doctorului Șuțu! Încît pare din ce în ce mai clar că avem de-a face aici nu cu un diagnostic dedus din analiza simptomelor ci cu unul prestabilit a priori, al cărui vid medicul se străduie, prin pînza agramatismelor și analfabetismului, să-l umple cu rezonanța unui vocabular pseudo-medical cu aparențe savante.

Să ne mai surprindă în vreun fel tabloul degradării condiției intelectuale și, bineînțeles, igienice a lui Eminescu, stabilit de doctorul Șuțu?

«Neconștiința și confuziunea ideațiunii, slăbirea crescîndă a memoriei și delirul inobil, contradictoriu și nerod, mai târziu simptome somatice ca paralizia sfîcterului și turburările trofice se pronunțau din zi în zi mai clar și anunțau intrarea pacientului în a 3-a perioadă a malatiei sale. El ajunsese în ultimele săptămîni a fi o ființă automatică fără

inițiativă, fără voință, dispărându-i totdeodată și instinctele superioare. El umbla toată ziua în curtea institutului umplând buzunarele cu hârtii, pietre și diferite obiecte ce le considera că aveau mare valoare; el citea mereu și mecanicește un petec de ziar fără să i se nască în spirit vre-o idee; el cerea să mănânce cu o bulimie ce nimica nu mulțamea; el nu mai avea nici o îngrijire de persoana sa, deveni murdar căpătând până la finit, tendința de a tot distruge scaune, vestminte și așternut. Această starea [a] lui Eminescu d'a pururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni și de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulațiuni cardiace neregulate, ca niște manifestațiuni ale unei malatii a cordului, ce simptomele locale nu permiteau a o determina cu precisiune. S'a bănuit, zicem, o degenerescență cardiacă, poate chiar și o endocardită vegetantă. Ori cum ar fi, sfârșitul total nu părea a fi iminent, căci el se nutrea bine, dormea și puterile se susțineau cu destulă vigoare.»

Deci, cât putem pricepe, idei confuze dominate de pulsuni inconștiente, memorie tot mai deficitară și, mai cu seamă, “delirul inobil, contradictoriu și nerod” – un Eminescu “nerod”, curioasă constatare medicală, de-o rară relevanță analitică – iată câteva din simptomele poetului, anunțând “intrarea pacientului în a 3-a perioadă a malatiei sale”. Avem, cu alte cuvinte, de-a face cu niște simptome evolutive, ritmate de evoluția bolii. Tot în acest sens, desigur, trebuie luată și propoziția imediat următoare, ce reflectă, explicit, stadiul final al maladiei. “El ajunsese în ultimele săptămâni a fi o ființă automatică fără inițiativă, fără voință, dispărându-i totdeodată și instinctele superioare”. Totuși, practic încă de la internare, același doctor Șuțu remarcă: “Memoria sa subsistă încă, *însă raționamentul, acea facultate prin care comparăm faptele și ideile între ele și deducem noi idei și conclusiuni este cu totul abolit, ar zice cineva că stratul ideogen al cereberului său este atrofiat sau isbit de degenerescență*”. Bizară premoniție, devreme ce stadiul inițial și stadiul final al bolii sînt prezentate, cel puțin în planul aptitudinii intelectuale, absolut la fel, dacă lăsăm la o parte vădita “evoluție” a limbajului; într-adevăr, trecem de la atrofierea “stratului ideogen al cereberului” “isbit de degenerescență” – admirabilă formulă! – la banala “nerozie”, ce-i drept, agrementată de “simptome somatice ca paralizia sfincterului și turburările trofice” din zi în zi tot mai pronunțate!

“Delir inobil, contradictoriu și nerod”... S-ar zice că avem a face cu un leit-motiv, unde în ciuda oricărei diacronii a simptomelor întâlnim, în planul discursului, aceeași obsesivă sincronie, asociind fără istov, deși în travestiuri conceptuale oareșicum diferite, un aspect delirant, mai mult sau mai puțin “inobil”, cu cel “contradictoriu” ori “incoerent”, după umoarea psihiatrului, la care se adaugă, ca mai sus, alături de atrofierea “stratului ideogen al cereberului” “isbit de degenerescență” – pardon, de “nerozie” – , automatizarea generală a comportamentului și pierderea radicală a

voinței. Dar să re-cităm: “El ajunsese în ultimele săptămâni a fi o ființă automatică fără inițiativă, fără voință, dispărându-i totdeodată și instinctele superioare”.

Să mai selecționăm câteva citate, din aceeași apă ca precedentele și, mai ales, întărind impresia de circularitate a discursului ca și aceea de diagnostic a priori, independent de orice analiză concretă a eventualei maladii, sau și mai exact, de maladie fictivă ori, mai grav, provocată tocmai prin “tratament”; și dacă revenim asupra acestor pasaje e doar pentru că putem descifra acum în ele mai lesne și cu sporită claritate sensul denigrator al “Autopsiei”:

«Aspectul maladii era acella al unei manii acute caracterisată printr’un *delir absolut incoherent*, prin mișcări desordonate, prin illusiuni și hallucinațiuni sensoriale cari deveneau uneori terifiante, în fine prin tendința a tot distruge prinprejurul său în paroxismul răului. *Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali, era factorul unic al acelui delir, al acelei perturbațiuni, ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de orice control al voluntății și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconștiente.* (...)

Tendințe diverse la care voința sa debilă nu putea să reziste attrăgeau activitatea sa și o purtare incorectă și quasi-vicioasă ocupa orele salle. Amicii săi observară la el o apatie morală, de desequilibrare mintală, o adevărată decadență intelectuală, ce de sigur erau începutul unei grave cerebropatii care era menită a-l conduce fatalmente la neant. (...)

*Puterea productivă îi lipsește cu totul, spiritul său este isbit de inerție. C’are hârtie și condei, se pune a lucra; dar ceea ce așează pe hârtie sunt niște passagiuri trunchiate reamintite de ici de colo, niște idei incoherente ce le dă ca producțiuni de valoare și cu totul noi. Demența dar era din primele zile observată și stabilită complicându-se cu un sentiment de satisfacțiune care cu timpul și cu progressul malatiei avea să se transforme într’un *delir de grandoare și abnormitate* (s.m.).* (...)

El umbla toată ziua în curtea institutului umplând buzunarele cu hârtii, pietre și diferite obiecte ce le considera că aveau mare valoare; el citea mereu și mecanicește un petec de ziar fără să i se nască în spirit vre-o idee; el cerea să mănânce cu o bulimie ce nimica nu mulțamea; el nu mai avea nici o îngrijire de persoana sa, deveni murdar căpătând până la finit, tendința de a tot distruge scaune, vestminte și așternut. *Această starea [a] lui Eminescu d’a pururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni și de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulațiuni cardiace neregulate, ca niște manifestațiuni ale unei malatii a cordului, ce simptomele locale nu*

permiteau a o determina cu precisiune. S'a bănuît, zicem, o degenerescență cardiacă, poate chiar și o endocardită vegetantă. Ori cum ar fi, sfârșitul total nu părea a fi iminent, căci el se nutrea bine, dormea și puterile se susțineau cu destulă vigoare. (În același sens, mai jos:) Din partea cordului s'a constatat o degenerescență grasă a pereților cordului, deveniți galbeni și friabili și presința unor plăci întinse și proeminente atât la baza valvulelor aortice, cât și fața internă a aortei ascendente. În fine din partea hepatului și a rinichilor s'a observat asemenea o degenerescență granulo-grăsoasă considerabilă.»

Am subliniat partea a doua a ultimului citat pentru simplul motiv că ea conține ceea ce am putea numi cauza oficială a morții lui Eminescu: “*o degenerescență cardiacă, poate chiar și o endocardită vegetantă*”. Sau poate ar fi mai corect să spunem *una* din cauzele oficiale, ori pentru a formula lucrurile și mai exact, *una din suputațiile oficiale* privind decesul poetului. Or, la această suputație oficială – insuficientă pentru a se prezenta drept cauză a morții, de vreme ce “specialistul” consimte că “*sfârșitul total nu părea a fi iminent*” – e lipit acel “accident însă de mică importanță (ce) a agravat starea patologică a cordului și a accelerat moartea”. Să revedem episodul.

«Iată în ce a constatat acel accident. Într'o zi pe când se preumbla în ograda institutului, Eminescu primește în regiunea parietală stângă a capului o mică piatră cu care un bolnav se juca, învârtind-o legată de o sfoară. Aceasta i-a produs o plagă de câțiva millimetri care inferassa numai pielea și care s'ar fi cicatrizat repede, dacă Eminescu, în obiceiurile sale de necurătenie, n'ar fi ridicat de mai multe ori pansamentul și nu și-ar fi frecat plaga cu diferite substanțe murdare. Cicatricea totuși era aproape terminată când o erisipelă izbucni ocupând întâi pielea capului, apoi fața și în fine toracele până la apofisă și ifoidă. După un tratament apropiat și grație măsurilor hygienice și erysipela cedă și dispăru. Însă debilitatea generală a organismului apăru însoțită de sincope repetate și într'o zi o nouă și mai puternică sincopă îl lăsă mort. Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu și Sutzu și în fața primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliției, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, mai multor amici, ziariști, doctori și studenți a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieții, punând sub ochii asistenților toate leziunile anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice».

În ce constă importanța pasajului? În faptul că o sursă oficială, autorul “Autopsiei” – ce-i drept, nesemnate, deși nu există dubiu în privința persoanei – recunoaște ca vector imediat al morții **un atentat**. De fapt, privind lucrurile cu atenție, constatăm că autorul “Autopsiei” descrie ceva

mult mai grav decît un banal atentat: un omor! Un omor și nu un asasinat, căci caracterul premeditat al actului nu poate fi dedus din text. Într-adevăr, după avizul chiar al doctorului Șuțu, în ciuda “endocarditei vegetante”, “sfârșitul total nu părea a fi iminent, căci el se nutrea bine, dormea și puterile se susțineau cu destulă vigoare”. Doar binomul endocarditei cu atentatul explicînd satisfăcător decesul.

Satisfăcător? Nu tocmai! Căci așa cum am observat deja mai sus, conexiunea dintre împrejurările atentatului, așa cum ne sunt prezentate de “Autopsie”, și decesul însuși pare complet imposibilă. Într-adevăr, cum să accepți că o plagă de cîtiva milimetri “în regiunea parietală stîngă a capului” – să admitem deocamdată că provocată accidental de un bolnav ce se juca foarte oportun cu o pietricică legată de-o sfoară (e greu să prezinți un atentat ce va conduce pe poet la moarte sub o formă mai inocentă) – poate provoca decesul cuiva, și anume... “agravînd starea patologică a cordului”! În copilărie și chiar mai tîrziu, în perioada preadolescenței, m-am jucat de nenumărate ori cu copii destul de violenți – las’ că nici eu nu eram de o natură extrem de pașnică! – și am primit, nu o dată, pietre sensibil mai voluminoase decît o pietricică, ce-mi produceau jolituri mai importante decît o simplă “plagă” de cîtiva milimetri, uneori bolovăneii ceia mă atingeau chiar la cap, și nu muream, deși nu mă grăbeam să dezinfectez rana pe care abia de o luam în seamă (e drept că astea nu se petreceau în curtea vreunui ospiciu, condus cu competență de vreun doctor Șuțu, ci într-o banală curte de școală). Și Eminescu, adult, ba adult viguros, s-a dovedit mai sensibil decît niște copii ce se băteau întruna în recreații, improșcîndu-se cu pietriș și rănindu-se, mai des la genunchi, dar uneori și la cap, asta într-o prăfărie indescriptibilă și fără gînd la dezinfecție?! Măi să fie! Cred că alții, de și-ar scormoni amintirile din copilărie, ar descoperi microevenimente în și mai adîncă contradicție cu scenariul prezentat de doctorul Șuțu, cu o bunăcredință ce te lasă dubitativ!

Dar, se va spune – ne-o spune în orice caz doctorul Șuțu – plaga de cîtiva milimetri “care inferassa numai pielea” “s’ar fi cicatrizat repede, dacă Eminescu, în obiceiurile sale de necurătenie, n’ar fi ridicat de mai multe ori pansamentul și nu și-ar fi frecat plaga cu diferite substanțe murdare”. Deci de vină e mortul, nu medicul curant! Încîntător! În aceste condiții, să tot fii medic în țara românească! Incompetență medicală? Nenni! Căci în ciuda eforturilor anti-igienice ale poetului, “cicatricea totuși era aproape terminată” – formulă la drept vorbind destul de bizară, menită a pune la adăpost stabilimentul șuțulesc de orice dubiu vizînd calitatea îngrijirilor la “Caritatea” – cînd, ghinion, “o erisipelă”, opera unor streptococi ambuscați, izbucnește în chipul cel mai neoportun (ori poate invers) “ocupând întîi pielea capului, apoi fața și în fine toracele până la apofisă și ifoidă”. Am putea crede că în fața unei asemenea convergențe de factori negativi și a văditei obstinații a destinului corpul medical de la “Caritatea” s-ar fi dat bătut. Nicidecum! Căci “după un tratament apropiat și grație

măsurilor hygenice” aplicate cu vigoare și “erysipela” – fluctuația ortografică nu ne aparține – cedează, ba dispăre cu desăvârșire. Și totuși această rană vindecată, acest erizipel evanescent – fantoma unui erizipel mai degrabă – îl răpun pe poet, în ciuda robusteții recunoscute de altminteri de medic (vezi *supra*), ajungând cumva, deși dispărută, a... agrava starea patologică a cordului”... S-ar zice că poetul a expirat de prea multe “vindecări”!

Iată trista și foarte convingătoare concluzie, ce aduce – nu era oare de așteptat, în logica fluctuantă a doctorului Șuțu? – un nou... “diagnostic” drept cauză a decesului:

“Însă debilitatea generală a organismului apărură însoțită de sincope repetate și într’o zi o nouă și mai puternică sincopă îl lăasă mort. Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu și Sutzu și în fața primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliției, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, mai multor amici, ziarști, doctori și studenți a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieții, punând sub ochii asistenților toate leziunile anatomo-patologice ale *periencefalitei difuze cronice*”.

Nu vom stărui aici asupra chestiunii gramajului cerebral, ce face din Eminescu egalul lui Schiller – pentru a marca futilitatea acestor concepții ajunge să amintesc aici că după unii paleoantropologi greutatea creierului omului de Neanderthal era de aproximativ 2 kg iar a celui de Cromagnon de peste 1800 de grame (mărturisesc a nu-mi mai aminti cifrele exacte), ceea ce face din omul primitiv superiorul celor două genii sus-menționate și egalul lui Cuvier, al cărui creier, cum am învățat cândva la școală, era tot de 2 kg! Și mă voi opri asupra acestor leziuni “anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice”, încă nementionate anterior, și pe care doctorul Șuțu pare a refuza a le analiza, sub pretextul banalității lor. Totuși:

“Leziunea anatomo-patologică caracteristică malatiei, acea simfisa meningo-cerebrală, acelle aderențe speciale între membrana pia-mater și substanța corticală ocupau două regiuni oppuse: partea interioară a circumvoluțiunilor frontale și extremitatea posterioară a circumvoluțiunilor occipitale, pe când cele două ascendente, cele parietale și cele temporo-sfenoidale, erau cu totul indemne; fapt ce explică unele fenomene clinice din viață, adică delirul și debilitatea facultăților intelectuale, precum și perversiunea facultăților instinctive, pe de altă parte lipsa turburărilor grave ale motilității (contracturi, convulsii epileptiforme și monoplagii) și lipsa turburărilor sensoriale (ilusiuni și halucinațiuni sensoriale)”.

Deci “delirul” și “debilitatea intelectuală” proprii lui Eminescu, precum și faptul că era, în termeni simpli, un vicios și un pervers, mai popular, un desfrinat – mă tem că viziunea șuțulească ne-ar permite să mergem foarte

departe în acest sens – s-ar explica prin structura cerebrală. Să citim în acest “diagnostic moral” un fel de *bon débarras* pe care virtuosul doctor nu și-l permite direct, dar pe care-l implică cu neacoperită satisfacție? Foarte posibil! În orice caz, cred că avem cu această “Autopsie” un caz unic de insistență a autopsiantului asupra imoralității autopsiatului, de parcă aceasta, ca persoană morală, ar fi fost obiectul la propriu al autopsiei, și nu trupul său neînsuflețit! Curios, decenii mai târziu, și moartea, indiscutabil violentă, a lui I.P. Culianu a fost înconjurată de norișorii unor astfel de suputațiuni (homosexualitate, droguri, trecerea eventuală la iudaism, văzută ca un fel de apostazie și altele, și mai absurde, asupra cărora nu vreau să insist: trimit pentru analiză la “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et herméneutique religieuse”, în *Les cahiers «Psychanodia»*, N° 1/ Mai 2011, pp. 9-129). Și evident, cum vom vedea abundant mai la vale, nici Nicolae Labiș, cu atât mai puțin Marin Preda, n-au fost scutiți de dubla acuzație a alcoolismului și a imoralității. Un fel de a spune că victima, de victimă va fi fost, își meritase soarta!

Altceva ne interesează însă aici și anume că “celle două ascendente, celle parietale și celle temporo-sfenoidale, erau cu totul indemne”. Or, tocmai în regiunea parietală, mai precis în regiunea parietală stângă, primise Eminescu “pietricica”. Vom reveni asupra chestiunii ceva mai jos, când ne vom ocupa de raportul unui alt medic, cel al doctorului Tălășescu (“Creerii lui Eminescu”), raport ce contrazice flagrant afirmațiile șuțulești.

Înainte de a ne ocupa de ceea ce am putea numi concluziile acestui foarte straniu raport de autopsie, unde un soi de pseudo-morală filistină pare a deborda analiza medicală propriu-zisă, câtă e și cu toate flagrantele ei incoerențe și contradicții (v. *supra*), se impun câteva remarci foarte simple, am putea spune câteva evidențe.

Mai întâi, caracterul excesiv retoric al nesemnatei “Autopsii”. Nu credem că acest aspect trebuie trecut cu vederea și tratat ca insignifiant. Desigur, faptul însuși de a se ocupa, cum singur spune, de “unul dintre c[e]i mai mari poeți români” va fi împins spre literaturizare pe bătrînul medic. Păcat extrem de comun. Totuși, s-ar zice, nu o dată, că doctorul Șuțu încearcă să convingă lectorii implicați, și poate chiar niște lectori foarte preciși din mediul prietenilor și rudelor lui Eminescu, că tot ce se putea medical face fusese făcut. Pe de altă parte, e dificil de evitat impresia că încearcă să se convingă singur, să răspundă nu doar la multiplele critici ce i le puteau eventual aduce unii confrăți, dar și la îndoielile (la remușcările?) proprii. Caracterul excesiv subiectiv al “autopsiei”, poate chiar faptul că doctorul pare a refuza responsabilitatea elementară implicată de semnătură, împing analiza în această direcție. Se poate pune întrebarea legitimă care va fi fost cauza acestor eventuale îndoieli (remușcări?), ca și a acestui refuz de a-și asuma responsabilitatea autopsiei prin semnătură?

Flagrantă este, de asemeni, absurditatea “atentatului” sau a “accidentului”

așa cum apare el prezentat în autopsie. O pietricică provoacă o zgîrietură milimetrică care în cele din urmă, cu prețul a imense eforturi, e complet vindecată – dar provoacă totuși un deces. Dificil! La drept vorbind, ai impresia netă de a avea a face cu un nou soi de retorică, tot ce se spune despre insignifianța rănii și despre încîlcita ei vindecare vizînd camuflarea unor evenimente incomparabil mai grave. Cît despre aberația internării lui Eminescu pentru niște fapte minore privind cel mult “ordinea publică” sau nici măcar, și tratarea ca simptome de gravă patologie a unor evenimente asupra cărora nu ne sînt furnizate nici un fel de informații complementare, veritabil explicative, și care sînt vădit interpretate cu rea-voință sau lăsate să plutească într-un soi de nebuloasă medicalo-morală ce mai că fac din Eminescu un nou marchiz de Sade, ne-am ocupat deja de acestea mai sus.

Eroare medicală sau asasinat?

Forma cea mai completă a delirului pseudo-medical șuțulescian e însă atinsă în concluziile faimoasei “Autopsii”. În primul rînd, intrăm în contact cu un simptom cu totul nou și, pentru ochiul profan, neașteptat: *paralizia generală*. În nici un segment al “Autopsiei” vreo formă de paralizie nu fusese în vreun fel invocată – fie ea generală ori parțială – dar acum, cînd rigiditatea cadaverică introduce o inevitabilă “paralizie”, cît se poate de generală, acum și nu mai devreme, ne pomenim cu această “paralizie generală”, de parcă nici n-ar fi fost vorba de altceva în tot acest timp. E cazul aici să admirăm extraordinara isteție șuțulească!

«Ar fi interessant a cunoaște cauzele malatiei care a venit să isbească pe unul dintre ci mai mari poeți români. Știm că paralisia generală este o tristă acțiune a secolului nostru și se datorește parte alcoolismului cronic, parte sifilis[ul] și în mare parte vieții turburate și supraobosite la care ne împing necesitățile moderne. Viciurile de desfrînare, dorul exagerat de a se înavuți, luptele politice, dubiul sufletului ce și-l infiltra pe zi ce trece, spectacolul lumii acesteia cu neîncetata ei nedreptate și cu neîncetatele ei pasiuni sunt apanagiul civilizației moderne și întrețin într-o perpetuă excitație și consecutiv într-o congestiune quasi cronică înaltele regiuni ale creierului, acelle în care sentimentele, imaginația și raționamentul și[-au] ales de cuib și de sediu».

Dar mai întîi, un detaliu, poate nu lipsit de semnificație. “Ar fi interesant a cunoaște cauzele malatiei *care a venit să isbească* pe unul dintre ci mai mari poeți români”. Chestia asta cu “isbitul” a mai apărut. “La 8 Iulie 1883, Mihail Eminescu *a fost isbit într’un mod quasi subit* și mai fără prodrom de o maladie mintală...”. “Memoria sa subsistă încă, însă raționamentul, acea facultate prin care comparăm faptele și ideile între ele și deducem noi idei și concluziuni *este cu totul abolit*, ar zice cineva că stratul ideogen al creierului său *este atrofiat sau isbit de degenerescență*”. “La acea

epocă a malatiei, simptomele somatice sunt încă rău desemnate și nu permit încă *diagnosa varietății de demență de care era isbit*”. Cam multe “isbiri” pentru un poet a cărui moarte, după toate probabilitățile, tocmai de o “isbitură” avea să fie provocată, desigur nu aceea a unei inocente pietricele, ci de cea a vreunui pietroi lansat cu intenția de a omorî. Pare, din păcate, destul de verosimil că această diagnoză a contondenței, specifică “Autopsiei” șuțulești, atât de oportun ne desemnate, dezvăluie metaforic exact ce încearcă să camufleze faptic!

Există însă o indecență instituționalizată a incompetenței, pe deasupra ipocrite, mult mai perturbantă decât aceste simple “scăpări”. Am putea vorbi, aproape, de un sacerdoțiu al filistinismului ce-și face “amvon” din orice (în epoca noastră, ăst sacerdoțiu al filistinismului a luat forma “politicului corect”) și ne împoașcă cu o adevărată mitralieră a truismelor. Iată astfel “paralisia generală”, acum menționată, devenind, de parcă asta ar explica ceva în cazul de față, “o tristă achizițiune a secolului nostru”, iar pe Eminescu transformat într-o figură exemplară a degenerării unei epoci dominate de alcoolism cronic și sifilis, ca și de condițiile “vieții turburate și supraobosite la care ne împing necesitățile moderne”. Vom vedea că detaliul din urmă nu e superfluu. Dar a reda pasajul în chestie e inutil, pentru exemplificare vezi *supra*.

Să vedem acum „diagnosticul” medical. Paralizia generală, neinvocată pînă acum în cazul lui Eminescu, această “tristă achizițiune” a secolului XIX, în versiunea șuțulească, datorată carevasăzică alcoolismului cronic și sifilisului, ce n-ar fi existat, prin urmare, în secolele precedente – în privința celui dintîi ni se pare ridicol să ne pronunțăm, într-atît prezența băuturilor alcoolice și a alcoolismului e constatată dincolo chiar de mileniul V înaintea erei; în ce-l privește pe cel din urmă, incontestabil mai recent, existența sa e pe deplin constatată cel puțin din secolul al XVII-lea, un veac mai tîrziu, devenind o veritabilă plagă – permite a-l prezenta acum pe Eminescu ca pe o vitrină a viciilor: desfrînare, setea de înavuțire, acuzație grotescă în cazul poetului, ce ar fi putut fi însă invocată în raport cu avocatul “cu procese grase” ce pare a fi fost Maiorescu, politicianismul, altă acuză caraghioasă cînd raportată la Eminescu, om cu convingeri politice ferme, desigur, dar feroce opus oricărui politicianism, cum se prea știe, la care s-ar adăuga, cam nelămurit, “dubiul sufletului” pe care poetul și l-ar fi infiltrat “pe zi ce trece”. Are vreo valoare medicală această listă, la drept vorbind încă incompletă? Cam greu de crezut! Bea Eminescu? Probabil, însă de aici pînă la “alcoolismul cronic” e un drum pe care cu siguranță nu l-a străbătut, cu atît mai mult cu cît niciodată nu s-a afirmat că Eminescu ar fi fost “izbit” de paralizie, cu atît mai puțin de o paralizie generală! În ce privește sifilisul, idee e drept foarte răspîndită și prezentată ca boala prin excelență a poetului, contractată, conform unei mitologii tenace, încă din Viena, vom vedea că e fără legătură cu cazul și asta în opinia chiar a doctorului Șuțu, deși tocmai această negație hotărîtă a

psihiatrului ridică stranii semne de întrebare în privința tratamentului!

Rămîne “viața turburată și supraobosită la care ne împing necesitățile moderne”, cu alte cuvinte, în termeni moderni, *stressul*. Acesta din urmă e indiscutabil, și munca istovitoare la *Timpul*, combinată cu întortocheate dificultăți materiale și cu o pudoare sălbatică, ce făcea din tentativele mai mult sau mai puțin vagi de a ajuta pe poet niște operații hazardoase și complicate, ce-ar fi necesitat o delicatețe și o îndemînare de care s-au dovedit în genere incapabili contemporanii săi, aveau desigur efecte nocive, deși nu neapărat durabile, asupra sănătății sale. Astfel, cînd are posibilitatea de a locui la Florești, la moșia unui prieten conservator, Nicolae Mandrea, sănătatea poetului, oarecum șubrezită de extremul efort și de relele condiții de viață, se îndreaptă ca prin farmec. “La Florești poetul a stat singur în tot conacul și era foarte mulțumit. Rîurile, codrii, șesurile, dealurile oltenești, munții în depărtare, totul i se părea foarte frumos și era hotărît, de i se mai trimetea vreo sută de lei, să călătorească la Turnu-Severin și prin împrejurimi. Rănile de pe picior îi trecuse și mergea mai bine, într-atît acest om al naturii se simțea înzdrăvenit afară din orașe, la drumul de țară. Cînd Slavici trecu și el pe la Florești, găsi pe poet sănătos și vesel nevoie mare...” (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, EPL, 1966, p. 277).

Cauzele morții lui Eminescu în opinia doctorului Șuțu? Paralizia generală, “trista acțiune a secolului”, alcoolismul cronic, sifilisul, “viața turburată și supraobosită”, cu alte cuvinte *stressul*, necesitățile vieții moderne în genere, “viciurile de desfrînare”, dorul (exagerat!) de înavuțire, cupiditatea deci, implicarea în luptele politice, “dubiul sufletului”, altă boală a epocii, infiltrat cotidian, poate mai cu seamă, “spectacolul lumii acesteia cu neîncetata ei nedreptate și cu neîncetatele ei pasiuni”, “apanagiu al civilizației moderne” (sic!). Încercînd a organiza, într-o oarecare măsură, această materie conceptuală tulbure, am distinge două categorii: cea a viciilor personale (alcoolism, sifilis, desfrînare, cupiditate) și aceea mai vastă a viciilor epocii: tensiunile vieții moderne, luptele politice, deplorabilul spectacol al lumii dominate de corupție și ambiții insașiabile, la care s-ar adăuga categoria interactivă, în esență, participarea (prea) intensă la deviațiile timpurilor moderne, în special la luptele politice, și sensibilitatea excesivă la spectacolul deplorabil oferit de acestea, în fine, “dubiul sufletului”, îndoiala ce se infiltrează zi de zi și clipă de clipă, distrugînd valori, convingeri, principii. E extrem de dificil de ales ceva din haosul acesta, ce amestecă observații în parte juste, deși în genere fără valoare medicală și debordînd de agramatisme, cu simple calomnii, vizînd a-l denigra pe poet și, în chip curios, de a-i legitima cumva moartea – **moartea violentă**, să nu uităm! –, precum și cu contradicții ridicule, imputabile de la un paragraf la altul. Vor fi afectat toate cele de mai sus, aflate – cel puțin în măsura în care nu corespund, pur și simplu, fanteziei diagnostice șuțulești – “într-o perpetuă excitație și consecutiv

într’o congestiune quasi cronică înaltele regiuni ale creierului, acele în care sentimentele, imaginațiunea și raționamentul și[-au] ales de cuib și de sediu”? Până la un punct lucrul este posibil, deși nu de “excitațiune” și de “congestiune quasi cronică” la nivelul înaltelor “regiuni ale creierului” a murit Eminescu, ci mult mai revoltător și mai prozaic, de o piatră aruncată în cap, la care am putea adăuga contribuția deloc neglijabilă a “tratamentelor” șuțulești, tratamente asupra cărora sîntem departe de a fi informați în chip explicit și integral.

Pentru a putea evalua mai corect elementarele contradicții ale logicii șuțulești e bine să reamintim ideile cu care debuta paragraful tocmai analizat. “Ar fi interessant a cunoaște cauzele malatiei care a venit să isbească pe unul dintre cei mai mari poeți români. Știm că *paralisia generală* este o tristă acriștiune a secolului nostru și se datorește parte *alcoolismului cronic*, parte *sifilis[ul]* și în mare parte *vieții turburate și supraobosite la care ne împing necesitățile moderne*”. Am preferat a sublinia pentru a evita repetiții oricum inutile.

Dar iată că din paragraful imediat următor al “Autopsiei” aflăm:

«S’a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei malatii sifilitice ce l’ar fi isbit acum 10-12 ani. Erroare. Eminescu n’a fost sifilitic. Ideea aceasta s’a născut din doctrina eronată ce professa o școală germană că paralisia generală este totdeauna o manifestătiune sifilitică, tot așa de înșelată ca aceea care susține că toate sclerozele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică. Alții au zis că el se alcoolisa. Și această idee este ca cea dântăiu o suppozițiune cu totul gratuită. Dacă Eminescu a abuzat de beuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când deja malatia începuse».

Dincolo de recurenta manie a “isbiturii” ce nu putea să lipsească, iată toate afirmațiile formulate acolo – și patetic formulate – contestate aici! Eminescu n-a fost sifilitic – diagnosticul acesta fiind datorat unei erori. Mai mult, eroarea aceasta particulară în ce-l privea pe poet e datorată unei doctrine eronate profesate de școala germană (?), ce vedea în paralizia generală un simptom al sifilisului, teză tot atît de greșită, ni se spune, ca aceea ce depista o origine sifilitică în “toate sclerozele cerebro-spinale”. Savant, stupefiant în context și perfect contradictoriu! Ce-i drept, ajunsî în acest punct, nu putem contesta că doctorul Șuțu știa să-și pregătească efectele.

Dar chestiunea alcoolismului cronic – și el legat de atunci afirmata, acum contestata paralizie generală eminesciană (!)? “Și această idee este ca cea dântăiu o suppozițiune cu totul gratuită” – ne spune senin doctorul Șuțu. Căci: “Dacă Eminescu a abuzat de beuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când deja malatia începuse”. Iată, prin urmare, eliminate din diagnosticul șuțulesc două din cauzele principale ale așa-zisei maladii a poetului! Pentru că în ce ne privește, ce-i drept, fără a avea cunoștințe psihiatrice dar

avînd o anume experiență a tehnicilor totalitare – sau pre-totalitare *en l'occurrence* – am ajuns la convingerea că faimoasa boală a lui Eminescu era o **boală politică**, de același soi cu aceea pe care o depistau psihiatrii ceaușiști la opozații regimului (să mai reamintim decretul 12/1965, decret scelerat ce n-am auzit că ar fi fost abrogat?!). Într-adevăr, nu e stranie aplicarea unui tratament – tratamentul anti-sifilitic al epocii – la o boală recunoscută ca inexistentă? Mai mult, la o boală inexistentă a cărei existență, în cazul poetului, este succesiv afirmată și infirmată!

De altfel, cercetări recente par să confirme observațiile noastre. Astfel, volumul *Maladiile lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*, editat de Fundația Națională pentru Știință și Artă ([București, 2015](#)), “prezintă o abordare nouă a maladiilor și morții lui Mihai Eminescu” – volum pe care nu l-am putut consulta ca atare, dar despre care ni se spune într-o notiță de pe internet (comunicat MEDIAFAX), cităm:

«Volumul este o restituire morală a adevărului medical privind maladiile lui Eminescu și ultimii săi ani de viață, realizat într-o perspectivă interdisciplinară și inedită în 10 articole complementare semnate de specialiști de prestigiu din medicina românească actuală – Irinel Popescu, Ioan Aurel Pop, Cecilia Cârjă, Ioana Bonda, Victor A. Voicu, Octavian Buda, Dan Prelipceanu, Călin Giurcăneanu, Bogdan O. Popescu, Eduard Apetrei, Codruț Sarafoleanu, Vladimir Beliș – precedate de un "Argument", de Eugen Simion. Din perspectiva diferitelor specialități medicale, este desființat mitul privind moartea poetului în urma unei lovituri, precum și diagnosticul de sifilis care i-a fost atribuit lui Eminescu, din cauza căruia și-a petrecut ultimii ani de viață în instituția doctorului Șuțu, se mai arată în comunicatul citat.

Astfel, articolul academicianului Victor A. Voicu (“A contribuit intoxicația iatrogenă cu mercur la patografia lui Eminescu?”) arată că, *pe fondul unei afecțiuni de tip bipolar care nu a fost corect diagnosticată, Mihai Eminescu a primit diagnosticul eronat de sifilis, generând un tratament, standard la vremea respectivă, cu mercur. Din păcate, administrarea de lungă durată și în mod repetat a generat agravarea stării de sănătate a lui Eminescu și a contribuit la sfârșitul lui prematur*» (s.n.).

Chiar dacă în absența volumului mi-e greu să mă pronunț asupra ceea ce autorii numesc “mitul privind moartea poetului în urma unei lovituri”, “mit” confirmat însă, chiar dacă în chip diferit, de “Autopsia” doctorului Șuțu, ca și de mărturia doctorului Tălășescu, rețin ideea unui tratament bazat pe un diagnostic eronat – dacă diagnostic poate fi numit exercițiul retoric șuțulesc – ca și rolul acestui tratament în agravarea stării sănătății lui Eminescu, precum și contribuția lui directă la sfârșitul prematur al poetului.

Întrebarea care se pune acum este determinantă: *avem oare a face cu o eroare medicală sau cu un asasinat?* Or, ideea simplei erori medicale este net infirmată de “diagnosticul” giratoriu al doctorului Șuțu, care, după un pasaj ce, cum am mai spus, se prezintă mai ales ca o manifestare a talentului oratoric ca și a limbușiei neînfrînate a doctorului, și unde constatarea sifilisului ca și a alcoolismului cronic sînt date, în chipul cel mai hotărît, ca pricini ale bolii lui Eminescu, își schimbă în paragraful imediat următor în mod radical direcția, infirmînd ceea ce tocmai afirmase. De fapt, însă, nu de o simplă infirmare e vorba, de vreme ce paragraful unde irealitatea sifilisului ca boală a poetului și lipsa de sens a invocării alcoolismului pentru o maladie ce-i era anterioară se fac nu doar fără nici o referire la diagnosticul imediat anterior, dar parcă fără bănuiala că un astfel de diagnostic ar fi existat ori ar fi putut exista!

În aceste condiții, două remarci par să se impună. Cea dintîi privește onestitatea medicală a doctorului Șuțu, buna sa credință, imposibil de susținut în raport cu o boală (sifilisul) întîi constatată, imediat apoi infirmată, *și totuși tratată conform primului diagnostic*. Căci e complet incomprehensibilă poziția unui medic ce neagă ce-a afirmat, prescriind un tratament nu doar fals ci direct nociv, vizînd o maladie imaginată a cărei inexistență tocmai o constatasese! A doua remarcă privește, la drept vorbind, tot buna credință a doctorului Șuțu, căci dacă moartea poetului în urma unei lovituri e un mit, atunci e imposibil a nu constata că mitul în chestie apare într-un document decisiv, în principiu, raportul de autopsie, fiind în plus confirmat de un martor independent. Oricum ar fi rezolvată dificultatea legată de această mărturie independentă (a doctorului Tălășescu), negarea acestei cauze la nivelul raportului de autopsie revine a-l acuza în chip nemijlocit pe doctorul Șuțu, ca și pe toate oficialitățile implicate de acest raport, simplu, de minciună. E drept, felul în care prezenta doctorul Șuțu “accidentul” comporta o sumă de puncte complet neverosimile, ceea ce, fie că negăm factualitatea episodului, fie că o acceptăm, înseamnă oricum că riscăm să avem de-a face cu o tentativă, de altfel stîngace, de a camufla cauzele decesului lui Eminescu, provocat, în limitele acestei alternative, exclusiv de tratamentul eronat aplicat de autorul “Autopsiei” (nesemnate în chipul cel mai caragialesc cu putință!) pacientului său. Întrebarea ce se pune imediat fiind aceea privind caracterul involuntar sau voluntar al erorii. Evident, în al doilea caz, nemaiputîndu-se vorbi de eroare ci, nemijlocit, de crimă. Or, pentru ca aplicarea unui tratament contra sifilisului să poată fi considerată o simplă eroare medicală, oricît de gravă, un element se dovedea absolut necesar, anume ca doctorul Șuțu să creadă că Eminescu suferea de sifilis. Ceea ce, cum am văzut, în ciuda incoerențelor, **nu este cazul!**

Nu ne vom opri asupra celorlalte “ipoteze de lucru” avansate de această “Autopsie” pe cît de prolixă pe atît de haotică, de acum fără interes.

«Fost’a oare hereditatea adevărata cauză a malatiei? Sunt oarecari

indicii în favoarea acestei aserțiuni; apoi mersul maladiei, fazele neregulate ale periencefalitei de care a fost isbit, oare cari particularități clinice indică o formă specială care se observă la acei care predispuși prin hereditate la o maladie nervoasă capătă o periencefalită. Adevărata cauză a malatiei lui Eminescu pare a fi surmenajul cerebral, oboseala precoce și intensă a facultăților sale intelectuale».

Căci oricare ar fi fost cauza bolii lui Eminescu, de boală va fi fost, în afara calculelor politice ale unora, ea nu mai poate fi văzută ca identică cu cauza morții poetului. Cît despre celelalte remarci ale ignarului doctor, ce caută cauze intelectuale, practicînd un fel de “proces al opiniei”, după cel moral, în locul unor cauze patologice, mixînd considerațiile pseudo-medice cu propriul său, lamentabil, filistinism, ne mulțumim a le cita, refuzînd hotărît orice comentariu.

«Grația constituțiunei native a spiritului său care l-a împins de timpuriu la o activitate mintală exagerată, în care imaginațiunea a avut rolul preponderent, grația tendințelor sale la producțiuni geniale în care apare o conștiință turburată, grația educațiunei spiritului său adăpat la niște doctrine a căror fond este scepticismul, elev, în fine, lui Schopenhauer și lui Hartman[n], ce el cita în elucubrațiunile sale delirante, cerebrul său debil în unele din elementele sale, nu putu mai mult timp să reziste laborei excesive, și fatalmente, geniul său a trebuit să sucombe și într’aceasta, Eminescu n’a differit de multe geniuri contemporane, care după ce au surprins și au uimit lumea prin înaltele și admirabilele lor producțiuni, s’au stins într’o maladie mintală ce nimic nu făcea să se prevadă.

Mulți antropologiști, considerînd incoherența și multiplicitatea de idei și de cugetări ce le-a agitat spiritul lui Eminescu, considerînd sfârșitul său nenorocit, considerînd în fine predispozițiunea hereditară la malatii nervoase, ar zice poate că Eminescu a fost un om degenerat și pentru aceasta imaginațiunea sa fertilă au împins spiritul său afară din fîgașul obicinuit și comun generalității omenești. Poate că acei savanți vor avea dreptate. Totuși noi, desbrăcându-ne un moment de acelle idei materialiste, ne vom aduce aminte de cuvîntul lui Hristos: „Să judecăm arborele după fructele sale”. Ori că ar fi fost Eminescu predispus sau nu prin nașterea sa la alienațiunea mintală, degenerat sau nu, el a fost un geniu pe care toți îl admirăm și înaintea memoriei căruia toți ne închinăm.»

„Creerii lui Eminescu” sau contra-raportul doctorului Al. Tălășescu

E timpul acum să ne referim la cel de-al doilea document, nu foarte

departe, în conținutul lui, de un raport de autopsie, dar prezentînd, mai degrabă, aspectul unei mărturii. Textul, de altfel, e sensibil mai tardiv decît “Autopsia” doctorului Șuțu, datînd din 1912, epocă în care unii măcar din protagoniștii expliți și impliți ai evenimentelor din 1889, regele Carol I, Titu Maiorescu și alții erau încă în viață. E vorba de “Creerii lui Eminescu”, un fel de contra-raport de autopsie pe care-l datorăm doctorului Al. Tălășescu.

Formula “contra-raport” e mai adecvată decît pare la prima vedere, de vreme ce reprezintă o combatere sistematică, atît în planul concluziilor cît și al scenariului implicit, a “Autopsiei” șuțulești. Avantajul “contra-autopsiei” stă în univocitate. Scenariul pe care se bazează, în ciuda unor goluri narative cam prea misterioase, nu comportă variații sensibile, spre deosebire de textul șuțulesc, ce dă adeseori impresia unei înșăilări stîngace, plecînd de la scenarii concurente și contradictorii (și avînd, poate, într-o zonă ce scapă deocamdată investigațiilor, autori ca și, probabil, destinatari diferiți ca “lectori impliți”), scenarii armonizate, de bine de rău, de autorul “Autopsiei”. Poate tocmai această situație explică absența semnăturii, deja semnalată de d-l Constantin Barbu.

Dar, înainte de orice, iată textul global al mărturiei doctorului Tălășescu, bază a segmentării analitice ce reprezintă în cazul de față, ca și mai sus, singura metodă de urmat – documentul fiind reprodus tot după d-l Constantin Barbu, care-l publică în articolul susmenționat (“Documente: Eminescu nu a avut sifilis. Constantin Barbu: Regele și Maiorescu sau despre uciderea lui Eminescu”, [online](#)):

Creerii lui Eminescu

De Dr. Al. Tălășescu.

«El, nenorocitul poet al neamului românesc, s’ar liniști sufletește și cu dragoste ne va binecuvînta de acolo dintre stele unde își va lua loc d’asupra mormîntului său. Realizînd această ultimă [a] lui dorință îl vom putea imagina și noi pe Eminescu la Nirvana lui, în fericire vecinică cu figura blîndă și mereu meditatoare!... Meditatoare? Peste puțință! Lui Eminescu îi este închisă Nirvana! El n’a avut parte pe lume să treacă întreg de la viață la nemurire; corpul lui Eminescu după moarte, întocmai ca sufletul lui în viață, a fost mutilat în mod barbar: cu partea cea mai nobilă a ființei lui s’a petrecut cel mai sălbatec sacrilegiu din lume. Trebuie să mărturisesc că o remușcare crudă mă torturează de 24 ani pentru vina mea de a fi tăinuit ce nu-mi aparținea numai mie, ci era al întregului neam românesc. *Eminescu murise subit, pe cînd nimeni nu se aștepta la un așa deznodămînt fatal, ireparabil. Cum și de ce? Nimeni nu știa afară de cei de la Casa de Sănătate a doctorului Șuțu, unde își lîncezea ultimele licăriri de viață cu spiritul rătăcit* (s.m.). În același timp duceam o viață retrasă de student într-un ungher științific al lumii celei mai realiste, lipsită de

orice iluziune poetică. În fiecare zi rupeam fără milă petale din florile frumoase ale poeziei, cari îmi împodobiseră cu abundență zilele senine și nouroase ale juneței mele. Știința anatomiei patologice și a bacteriologiei adusă de curând la noi de profesorul Babeș ne entusiasma pentru cu totul altceva decât poezia. Ele deșteptau totuși o stranie însuflețire pentru misteriile unei lumi necunoscute, pentru pătrunderea cu mintea, nu numai cu credința și cu cugetul plin de speranță în existența cea tainică de dincolo de mormânt într-un mod cu totul nou, înălțător. Nu știam nimic de moartea lui Eminescu. A doua zi ni se aduce la Institutul Babeș, unde eram preparator, într'un vas o bucată de creeri, mult să fi fost o pătrime, Par'că-l văd și azi înaintea ochilor mei, deși sunt ani de atunci. **O mână profană, brutală și poate cu un instrument impropriu tăiasă o scobitură mare în creeri, cum ai tăia dintr'un măr stricat, pentru ca să pună în evidență partea acoperită de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului zdrobită de o mână criminală. Era o bucată de creier proaspăt maltratată în viață, ucis de o violență crudă și mutilat după moarte.** În primul minut m'a interesat numai partea lui anatomică și văzându-l așa de neomenos secționat m'am grăbit a-l putea aduce în stare stabilă pentru știință. Este o regulă anatomică că organele patologice trebuesc aduse întregi la muzeu pentru a putea studia rapoartele între diferite părți sănătoase și bolnave ale organului respectiv, precum și pentru estetica obiectului. Așadar era foarte legitimată indignarea mea de modul neștiințific și neestetic cum ni se adusesese acea parte de creier. În primul moment fără nici o formalitate iau încetinel acei creeri, îi spăl de sânge la robinetul de apă și am grije ca fragmentele cari atârnav printre degetele mele să nu se rupă și-l așez cu precauțiune într-un vas de sticlă cu capac. În acel moment întreb omul care adusesese piesa, dacă are vre-o adresă de la spital, ca de regulă. Mi-a răspuns că n'are nimic de la spital că el e la Dr.-ul Suțu și-mi întinde un bilet. Mânile fiindu-mi ocupate îmi arunc ochii pe bucata de hârtie-din mâna omului și cetesc numai trei cuvinte: **„Creierul lui Eminescu”**. Sunt douăzeci și patru de ani de atunci, dar de aș viețui tot atâtea secole, n'aș putea uita impresiunea acelei clipe. Fulgerul care, vroind să dovedească micimea fapturilor omenești, trezește în altar și prăbușește domul gigant al artei omenești, pe care l-au înălțat spre închinare științei supraomenești, nu poate să aibă un efect mai sguduitor pentru acele pietre, cum a avut pentru toate celelalte măruntaelor mele din creștet până în picioare vederea acelor trei cuvinte pe când degetele mele se împăstau printre circonvoluțiunile celui mai preamărit creier al neamului românesc, pentru care ca din copilărie avusesem nu numai admirațiune, ci un adevărat cult. În acea substanță nervoasă moartă parcă acumulasese în viață atâta putere electrică în cât simțeam că mă frige la mână. Prima reflexiune ce mi-a trecut prin minte a fost o altă indignare sub motivul

că nici un român n'ar fi comis asemenea sacrilegiu asupra celui care a căzut victima cugetărilor sale adânci turnate în forma cea mai artistică, ce existase până atunci în limba românească, asupra celui care cu „Doina” lui deșteptase întreg neamul românesc “De la Nistru pîn' la Tisa”. Entuziasmul și indignarea mea era legitimă. Cât am stat privind fix acele moaște până să mă trezesc din visările mele pentru a-mi îndeplini datoria momentului, nu mai știu. Știu c'a venit fostul meu coleg de laborator și amic, Marinescu, ilustrul nostru nevrolog de azi, care după primul resentiment de revoltă sufletească față de maltratarea creierului lui Eminescu, îmi atrase atențiunea admirând conformațiunea extraordinară a circonvoluțiunilor lui voluminoase separate de șanțuri adânci, întocmai cum citează autorii de Anatomie despre creierii oamenilor geniali, cari au pus în coordinare directă lucrările lor neperitoare cu dezvoltarea firească a creierilor lor.

Prof. Babeș ne-a atras atențiunea să fim discreți asupra acestui caz (s.m.). De altfel ori cât de revoltați să fi fost, eram studenți cari ne știm profesorii, în special pe Dr.-ul Șuțu, care era iubit de toți elevii lui. Deci procedarea puțin științifică în tehnologia autopsiei pe atunci era o greșală mare numai în ochii noștri, elevii profesorului Babeș, iar atitudinea neromânească ce reeșia din faptul mutilării cadavrului – adică exact zis, al creierului – ce nouă în acel moment ni s'a părut un sacrilegiu, poate colegilor noștri de la medicină, mai puțini idealști cu noi, s'ar fi părut a fi o exagerare. Am îngropat deci în noi doi toate resentimentele pe cari le născuse în inimile noastre tinere **profanarea moaștelor acestui martir al gândirei, al simțirei și al idealului național românesc**, care în realitate nu era decât o părticică de – *țărănă omenească*, din acel: „*Ci eu voi fi pământ!*” Acest eveniment a fost pentru mine prea deprimant și a dat naștere în sufletul meu unui alt sentiment de data aceasta mai egoist. Marinescu plecase în curând după aceea pentru un șir de ani de studii superioare la Paris și în alte părți, iar eu am rămas singur tănuitorul creierului lui Eminescu în colecțiunea, azi muzeul de anatomie patologică al Institutului. Cine știe ce este un muzeu anatomo-patologic, acea colecțiune de monstruosități și de rarități patologice, mă va înțelege cum prin o ironie a sorții ajunsese *o părticică inocentă și martiră* din Eminescu și în această societate oribilă. Am izolat-o într-un borcan de sticlă cu spirt ascuns într'un colț al unui dulap în dosul altor borcane mai mari, fără nici o inscripție. N'am pus inscripțiune ca să nu fiu nevoit a da explicații. Astfel trecu un an. Acest secret m'a făcut egoist și chiar vinovat de a considera aproape ca proprietate particulară ceea ce nu era nici a națiunii ci numai și numai a sărmanului corp îngropat în altă parte între alți monștri; aveam însă cugetul curat ca la o ocaziune mai mare să scot la iveală această moaște. Într'o vară deprimantă plecasem pentru o lună la Câmpulung să-mi mai odihnesc sufletul și în acelaș

timp să mă îndeletnicesc cu hypnotismul la ce mă invitaseră o pereche de ochi căprui mari, visători; la munte nopțile sunt mai răcoroase și visurile se confundă cu realitatea. După o lună de asemenea visuri m'am reîntors iarăși între borcanele cu organe în spirt și între produsele păcatelor omenești. Primul lucru a fost să-l revăd pe Eminescu al meu. Rămăsei ca împietrit: borcanul dispăruse. Servitorul vechiu care știa că eu țin ca la ochii din cap la acel borcănaș se îmbolnăvise de pleuresie și era la spital, unde a și murit, cel nou mi-a spus că un domn student a umblat la acel creier și nu l-a acoperit bine iar spirtul evaporându-se, s'a uscat. Atunci colegul meu de laborator care mă înlocuise, crezând că e o piesa anatomică banală și care în asemenea stare nu mai poate fi utilizat pentru știință, l-a *desființat*. O pocăință și o remușcare de douăzeci și patru de ani m'au decis în fine să mărturisesc azi pentru ce bietul Eminescu n'a putut trece de-a-dreptul în Nirvana. Bucățița de creieri condamnată de mine între monștrii muzeului își luase calea pribegiei eterne să se unească odată atom cu atom la restul creierului cu care în întregime să intre în Nirvana.

Să-l ajutăm spre această restituire!

Noi toți cari l-am cunoscut, l-am cetit, l-am iubit, l-am admirat și-l mai admirăm, fiecare să îndreptăm partea sufletului nostru, care a împrumutat ceva din geniul lui Eminescu, spre «sarcofagul» lui pe care să-l așezăm acolo unde a dorit poetul, ca acolo să-l regăsească și partea pribeagă a sufletului ce reprezintă porțiunea mutilată a creierului său. Să complectăm de la noi ceea ce soarta vitregă i-a răpit: să-i facem din sufletele noastre o „*Nirvana națională*” imortalizându-l într'un sarcofag de marmoră cu statuie ce zace dormind ca să se împlinească elegia vieții lui cea de pe urmă:

“Va geme de patemi
Al mării aspru vânt
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi”.

Constanța, 17 iulie 1912.»

“Mărturia” debutează de altfel ca o nuvelă romantică, foarte diferită de tonul acuzator al “Autopsiei” ce făcea mai tot timpul procesul moralității, al opiniilor politice, ba chiar și al culturii eminesciene, cu un ton inchizitorial din cele mai ridicule, deși departe de a fi lipsite de semnificație. Căci tocmai aceste elemente furnizează veritabilul “diagnostic” al “maladiei politice” a poetului și explică moartea sa, indiscutabil provocată.

Principalul factor evocat de “Mărturie” constă în mutilarea creierului lui Eminescu, eveniment brutal și totuși echivoc, cum vom vedea, când vom analiza dubla semnificație a actului. Dar să vedem mai îndeaproape pasajul vizat.

«El, nenorocitul poet al neamului românesc, s’ar liniști sufletește și cu dragoste ne va binecuvânta de acolo dintre stele unde își va lua loc d’asupra mormântului său. Realizând această ultimă lui dorință îl vom putea imagina și noi pe Eminescu la Nirvana lui, în fericire vecinică cu figura blândă și mereu meditative!... Meditative? Peste puțin! Lui Eminescu îi este închisă Nirvana! El n’a avut parte pe lume să treacă întreg de la viață la nemurire; corpul lui Eminescu după moarte, întocmai ca sufletul lui în viață, a fost mutilat în mod barbar: cu partea cea mai nobilă a ființei lui s’a petrecut cel mai sălbatec sacrilegiu din lume. Trebuie să mărturisesc că o remușcare crudă mă torturează de 24 ani pentru vina mea de a fi tănuț ce nu-mi aparținea numai mie, ci era al întregului neam românesc. Eminescu murise subit, pe când nimeni nu se aștepta la un așa deznodământ fatal, ireparabil. Cum și de ce? Nimeni nu știa afară de cei de la Casa de Sănătate a doctorului Șuțu, unde își lăncezea ultimele licăriri de viață cu spiritul rătăcit. În același timp duceam o viață retrasă de student într-un ungher științific al lumii celei mai realiste, lipsită de orice iluziune poetică. În fiecare zi rupeam fără milă petale din florile frumoase ale poeziei, cari îmi împodobiseră cu abundență zilele senine și nouroase ale juneței mele. Știința anatomiei patologice și a bacteriologiei adusă de curând la noi de profesorul Babeș ne entusiasma pentru cu totul altceva decât poezia. Ele deșteptau totuși o stranie însuflețire pentru misterele unei lumi necunoscute, pentru pătrunderea cu mintea, nu numai cu credința și cu cugetul plin de speranță în existența cea tainică de dincolo de mormânt într-un mod cu totul nou, înălțător. Nu știam nimic de moartea lui Eminescu.»

Să trecem peste șansele lui Eminescu de a atinge sau nu Nirvana (cu atât mai mult, “Nirvana națională”), chestiune ce pare să-l obsedeze pe autor, ca și peste remușcările acestuia (“o remușcare crudă mă torturează de 24 ani pentru vina mea de a fi tănuț ce nu-mi aparținea numai mie, ci era al întregului neam românesc”), deși, vădit, tocmai ele alimentează psihologic “Mărturia”. Și să ne oprim un moment pe micro-pasajul imediat următor: “Eminescu murise subit, pe când nimeni nu se aștepta la un așa deznodământ fatal, ireparabil. Cum și de ce? Nimeni nu știa afară de cei de la Casa de Sănătate a doctorului Șuțu, unde își lăncezea ultimele licăriri de viață cu spiritul rătăcit”.

Evident, n-am cum ști dacă doctorul Tălășescu avusese acces sau nu la “Autopsia” doctorului Șuțu – în orice caz, nu face vreo referință directă – însă este de presupus că elemente ale conținutului ei circulasera în epocă, deși în mod suspect de confuz. De pildă, plecând cel puțin de la o variantă

a diagnosticului – nu știu cum să mă exprim altfel, atât de confuză este situația textuală –, zvonul privind “sifilisul lui Eminescu”, ce a rămas, din păcate, explicația prin excelență a decesului poetului chiar și în epoca adolescenței mele, prin anii '60 (presupun că și mai târziu), ar fi trebuit să fie suprimat încă de la început. Dimpotrivă, o altă variantă a diagnosticului precum și tratamentul, criminal sau doar eronat, l-a confirmat. Las deschisă deocamdată alternativa, deși răspunsul dinții pare dificil de contestat. Oricum, în ce privește “Mărturia” doctorului Tălășescu, micropasajul “Eminescu murise subit, pe când nimeni nu se aștepta la un așa deznodământ fatal, ireparabil. Cum și de ce? Nimeni nu știa afară de cei de la Casa de Sănătate a doctorului Șuțu...” implică destul de net o cauză ocultă, cunoscută numai personalului medical al “Carității”, cauză de care acesta, într-un fel sau altul, era responsabil. Căci, dacă așa cum se implică, “cei de la Casa de Sănătate a doctorului Șuțu” întreținuseră misterul, n-o făcuseră, desigur, fără motiv.

La drept vorbind, echivocurile “Autopsiei”, cu contradicțiile ei flagrante de la un paragraf la altul și cu procesele ei de intenție și de opinie, ca să nu ne mai referim la insuportabilele calomnii și denigrări, ar fi fost dificil de popularizat în afara mediului direct al destinatarilor raportului doctorului Șuțu, riscând să provoace indignarea opiniei publice. Oricum, tocmai această absență a informației, această ignoranță privitoare la cauzele morții poetului, net subliniată de “Mărturie”, pe scurt, acest **vid**, oferă, paradoxal, cadrul propice pentru lovitura de teatru extrem de brutală ce face din textul doctorului Tălășescu o veritabilă *contra-autopsie*.

«În același timp duceam o viață retrasă de student într-un ungher științific al lumii celei mai realiste, lipsită de orice iluziune poetică. În fiecare zi rupeam fără milă petale din florile frumoase ale poeziei, cari îmi împodobiseră cu abundență zilele senine și nouroase ale juneței mele. Știința anatomiei patologice și a bacteriologiei adusă de curând la noi de profesorul Babeș ne entusiasma pentru cu totul altceva decât poezia. Ele deșteptau totuși o stranie însuflețire pentru misteriile unei lumi necunoscute, pentru pătrunderea cu mintea, nu numai cu credința și cu cugetul plin de speranță în existența cea tainică de dincolo de mormânt într-un mod cu totul nou, înălțător. Nu știam nimic de moartea lui Eminescu. A doua zi ni se aduce la Institutul Babeș, unde eram preparator, într'un vas o bucată de creeri, mult să fi fost o pătrime, Par'că-l văd și azi înaintea ochilor mei, deși sunt ani de atunci. **O mână profană, brutală și poate cu un instrument impropriu tăiasă o scobitură mare în creeri, cum ai tăia dintr'un măr stricat, pentru ca să pună în evidență partea acoperită de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului sdrobotă de o mână criminală. Era o bucată de creier proaspăt maltratat în viață, ucis de o violență crudă și mutilat după moarte.**»(sublinierea aparține textului, n.n.).

Primul lucru ce ne “izbește” în acest pasaj, deoparte lăsînd atmosfera de nuvelă romantică la care ne-am referit deja, este *formația* doctorului Tălășescu. “Știința anatomiei patologice și a bacteriologiei adusă de curînd la noi de profesorul Babeș ne entusiasma pentru cu totul altceva decât poezia”. Deci, discipol al lui Victor Babeș, Alexandru Tălășescu studia anatomia patologică și bacteriologia. Or, esențialul “Mărturiei” lui privește descoperirea, la Institutul Babeș, a unei porțiuni grosolan decupată dintr-un creier. “A doua zi ni se aduce la Institutul Babeș, unde eram preparator, într’un vas o bucată de creeri, mult să fi fost o pătrime, Par’că-l văd și azi înaintea ochilor mei, deși sunt ani de atunci. O mână profană, brutală și poate cu un instrument impropriu tăiasă o scobitură mare în creeri, cum ai tăia dintr’un măr stricat, pentru ca să pună în evidență partea acoperită de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului sdrobotită de o mână criminală. Era o bucată de creier proaspăt maltratat în viață, ucis de o violență crudă și mutilat după moarte”. Fragmentul de creier pare a fi fost decupat “cu un instrument impropriu”, altul, probabil, decît un bisturiu. Totul evocă, prin urmare, o operație efectuată în grabă și, ca să spunem așa, pe furiș!

Reacția imediată a lui Al. Tălășescu e, firească, a medicinistului.

«În primul minut m’a interesat numai partea lui anatomică și văzându-l așa de neomenos secționat m’am grăbit a-l putea aduce în stare stabilă pentru știință. Este o regulă anatomică că organele patologice trebuiesc aduse întregi la muzeu pentru a putea studia rapoartele între diferite părți sănătoase și bolnave ale organului respectiv, precum și pentru estetica obiectului. Așadar era foarte legitimată indignarea mea de modul neștiințific și neestetic cum ni se adusesese acea parte de creier. În primul moment fără nici o formalitate iau încetinel acei creeri, îi spăl de sânge la robinetul de apă și am grije ca fragmentele cari atârnav printre degetele mele să nu se rupă și-l așez cu precauțiune într-un vas de sticlă cu capac. În acel moment întreb omul care adusesese piesa, dacă are vre-o adresă de la spital, ca de regulă. Mi-a răspuns că n’are nimic de la spital că el e la Dr.-ul Șuțu și-mi întinde un bilet. Mânile fiindu-mi ocupate îmi arunc ochii pe bucata de hârtie-din mîna omului și cetesc numai trei cuvinte: „Creierul lui Eminescu”».

Deci fragmentul aparținea, potrivit “Mărturiei”, creierului poetului, analizat și cîntărit minuțios, cum rezultă din “Autopsia” doctorului Șuțu. Desigur, nici o mărturie paralelă nu vine să confirme spusele doctorului Tălășescu, ceea ce înseamnă că pentru faptele evocate nu posedăm decît versiunea lui. Dar, pe de o parte, nimic nu ne îndreptățește a neglija o mărturie, fie ea singulară, cu atît mai mult cu cît mobilul unui eventual contra-adevăr nu este evident; pe de altă parte, situația “Autopsiei” în planul veridicității și verosimilității e departe de a fi mai bună, ba chiar dimpotrivă.

Acestea fiind zise, o diferență marcantă între cele două raporturi, cel al doctorului Șuțu și cel al doctorului Tălășescu, ne frapează dintru început (ne permitem să-i plasăm pe amândoi în sincronia formației complete, lucru legitim dacă ne gândim că raportul doctorului Tălășescu datează din 1912, epocă în care acesta își terminase demult studiile; ar fi deci inapropiat să-i depreciez analiza, ca aparținând unui simplu student). Anume felul însuși în care ne e prezentat creierul lui Eminescu, admițând, bineînțeles, că fragmentul în chestie aparținea realmente creierului poetului.

Nu credem inutil a revedea pasajul din “Autopsie” ce privește descrierea post-mortem a creierului Eminescu.

«Un accident însă de mică importanță a agravat starea patologică a cordului și a accelerat moartea. Iată în ce a constatat acel accident. Într’o zi pe când se preumbla în ograda institutului, Eminescu primește în regiunea parietală stângă a capului o mică piatră cu care un bolnav se juca, învârtind-o legată de o sfoară. Aceasta i-a produs o plagă de câțiva millimetri care inferassa numai pielea și care s’ar fi cicatrizat repede, dacă Eminescu, în obiceiurile sale de necurătenie, n’ar fi ridicat de mai multe ori pansamentul și nu și-ar fi frecat plaga cu diferite substanțe murdare. Cicatricea totuși era aproape terminată când o erisipelă izbucni ocupând întâi pielea capului, apoi fața și în fine toracele până la apofisă și ifoidă. După un tratament apropiat și grație măsurilor hygienice și erysipela cedă și dispăru. Însă debilitatea generală a organismului apăru însoțită de sincope repetate și într’o zi o nouă și mai puternică sincopă îl lăsă mort. Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu și Sutzu și în fața primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliției, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, mai multor amici, ziariști, doctori și studenți a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieții, punând sub ochii asistenților toate leziunile anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice.

Nu vom da în detaliu acelle leziuni bine cunoscute; vom atrage numai atențiunea asupra unor puncte speciale. Greutatea encefalului a fost de 1.490 gramme adică superioară celei din starea normală și egală, după un doctor care asistă la autopsie, cu aceea a encefalului celebrului poet german Schiller. Comparându-se între ele cele două hemisfere, s’a găsit o greutate mai mare de 25 gramme în favoarea hemisferului stâng, care este organul cugetărei și al acțiunei. Circumvoluțiunile frontale ocupau ele singure mai mult de jumătate din volumul hemisferelor, indicând, până la punct, desvoltarea anormală a regiunilor psychice în defavoarea cellor sensoriale, motoare și vegetative. Leziunea anatomo-patologică caracteristică malatiei, acea simfisă meningo-cerebrală, acelle aderențe speciale între membrana pia-mater și substanța corticală ocupau două regiuni

oppose: partea interioară a circumvoluțiunilor fruntale și extremitatea posterioară a circumvoluțiunilor occipitale, pe când cele două ascendente, cele parietale și cele temporo-sfenoidale, erau cu totul indemne; fapt ce explică unele fenomene clinice din viață, adică delirul și debilitatea facultăților intelectuale, precum și perversiunea facultăților instinctive, pe de altă parte lipsa turburărilor grave ale motilității (contracturi, convulsii epileptiforme și monoplagii) și lipsa turburărilor sensoriale (iluzii și halucinații sensoriale). Din partea cordului s'a constatat o degenerescență grasă a pereților cordului, deveniți galbeni și friabili și presința unor plăci întinse și proeminente atât la baza valvulelor aortice, cât și fața internă a aortei ascendente. În fine din partea hepatului și a rinichilor s'a observat asemenea o degenerescență granulo-grăsoasă considerabilă.»

Nu vom reveni în detaliu asupra "accidentului" semnalat de doctorul Șuțu, nici asupra absurdităților pe care le comportă. Să reținem doar pietricica rotită cu o sfoară de un bolnav, aflat, neîndoios, sub cea mai strictă supraveghere. Pietricica. Evident, în aceste condiții, leziunile constatate de "Autopsie" n-au nici o legătură cu "accidentul". De altfel, doctorul Șuțu are o deosebită grijă să separe ceea ce numește "boala lui Eminescu", variabil descrisă și multiplu tratată, de cele mai multe ori fără a preciza tratamentul (tratament fizic, tratament moral – înțeleagă fiștecă ce-o putea!), de cauzele propriu-zise ale morții, și acestea multiplu și confuz, când nu contradictoriu descrie. Dar dacă moartea poetului se datorește unui (unor) tratament(e) eronat – nu mai vorbesc în cazul în care eroarea e voluntară, deci criminală – e vădit că "boala", *mai cu seamă o maladie politică precum, de pildă, mania obsesivă de a critica politica regelui Carol I*, e direct legată de deces!

Leziunile, deci!

«Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu și Sutzu și în fața primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliției, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucțiunii publice, mai multor amici, ziariști, doctori și studenți *a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieții*, punând sub ochii asistenților *toate leziunile anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice.*»

Și, mai departe:

«Leziunea anatomo-patologică caracteristică malatiei, cea simfistă meningo-cerebrală, acelle aderențe speciale între membrana pia-mater și substanța corticală ocupau două regiuni oppuse: partea interioară a circumvoluțiunilor fruntale și extremitatea posterioară a circumvoluțiunilor occipitale, pe când cele două ascendente, cele parietale și cele temporo-sfenoidale, *erau cu totul indemne*; fapt ce explică unele fenomene clinice din viață, adică delirul și debilitatea

facultăților intelectuale, precum și perversiunea facultăților instinctive, pe de altă parte lipsa turburărilor grave ale motilității (contracturi, convulsii epileptiforme și monoplagii) și lipsa turburărilor sensoriale (iluziuni și halucinații sensoriale).»

Iată perversiunea facultăților instinctive ale lui Eminescu anatomo-patologic explicată! Nici urmă, însă, de leziunile provocate de vreun șoc violent, lucru perfect explicabil, desigur, de vreme ce șocul fusese provocat de o simplă pietricică, ce nu putuse ea produce decât niște leziuni cu totul superficiale, complet vindecate, de altfel, chiar dacă, într-un chip cu totul clar pentru autorul “Autopsiei” anonime, mult mai puțin pentru noi, aceste leziuni extrem de superficiale și complet vindecate, repetăm, determinaseră, incidental, moartea poetului!

Acum, după ce am revăzut cum se prezintă lucrurile *du côté de chez* Șuțu, să vedem cum apar ele din perspectiva doctorului Tălășescu. Ca și mai sus, când am pus în paranteză discutarea șanselor lui Eminescu de a atinge planul nirvanic, vom trece, și aici, cu o anume lipsă de interes, peste entuziasmul tânărului Alexandru Tălășescu “pentru misteriiile unei lumi necunoscute, pentru pătrunderea cu mintea, nu numai cu credința și cu cugetul plin de speranță în existența cea tainică de dincolo de mormânt într-un mod cu totul nou, înălțător”. Și ne vom limita la fapte.

«Nu știam nimic de moartea lui Eminescu. A doua zi ni se aduce la Institutul Babeș, unde eram preparator, într'un vas o bucată de creeri, mult să fi fost o pătrime (probabil cca 370 gr. n.m.). Par'că-l văd și azi înaintea ochilor mei, deși sunt ani de atunci. O mână profană, brutală și poate cu un instrument impropriu tăiasă o scobitură mare în creeri, cum ai tăia dintr'un măr stricat, **pentru ca să pună în evidență partea acoperită de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului sdrobotă de o mână criminală. Era o bucată de creier proaspăt maltratată în viață, ucis de o violență crudă și mutilat după moarte.**» (s.m.).

Deci: un creier segmentat cu brutalitate, după toate probabilitățile cu un cuțit ordinar iară nu cu un bisturiu. Aproximativ un sfert din masa cerebrală, într-o stare lamentabilă. Foarte probabil, cel ce efectuase operația nu era un chirurg. “O mână profană, brutală și poate cu un instrument impropriu tăiasă o scobitură mare în creeri, cum ai tăia dintr'un măr stricat...” spune indignat doctorul Tălășescu. O mână profană, prin urmare neprofesionistă, însă mai cu seamă, am zice noi, o mână grăbită. Operînd, lucrul pare extrem de plauzibil, în ascuns. E imposibil de stabilit identitatea operatorului, putem bănuși însă sensul demersului său ocult. Căci scopul acestuia nu era, cu siguranță, ostilitatea, dorința abjectă de a mutila creierul marelui poet, cum pare să-și închipuie doctorul Tălășescu. Ci dimpotrivă, cum remarcă tot el, dorința de a pune în evidență “partea acoperită de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului sdrobotă de

o mână criminală”.

Vădit, sîntem departe de “pietricica” doctorului Șuțu! De data aceasta avem de-a face, în chipul cel mai evident, cu un creier grav rănit, în urma unui atentat, fie cu o piatră de dimensiuni respectabile, un pietroi mai degrabă decît o pietricică, fie cu un alt obiect contondent, deși nu rezultă, în plus de așchiile craniului, prezența vreunor așchii de lemn, de pildă, de la vreo posibilă bîță sau altceva analog. În plus, lovitura prin violența și precizia ei nu pare să evoce un simplu accident, ci voința determinată de a ucide. Ipoteza unui bolnav jucîndu-se cu pietre mai mari sau mai mici e deci de exclus.

Sîntem, prin urmare, îndreptățiți ca la multiplele contradicții și inexactități, foarte eufemistic vorbind, conținute în “Autopsie”, s-o adăugăm și pe aceasta: *disimularea cauzei reale a morții lui Eminescu, prin deformarea flagrantă a faptelor*. Un fals. Sensul expedierii probei falsului – fragmentul de creier rănit – în afara a ceea ce am putea numi sfera de influență directă a doctorului Șuțu, constă, indiscutabil, în voința de a face cunoscute cauzele reale ale decesului, fisurînd zidul falselor informații ce veneau să completeze cumva falsele tratamente aplicate și încercînd să demonteze obiectele manipulări șuțulești.

Prima reacție, cum am văzut, e exclusiv a medicinistului.

«În primul minut m’a interesat numai partea lui anatomică și văzîndu-l așa de neomenos secționat m’am grăbit a-l putea aduce în stare stabilă pentru știință. Este o regulă anatomică că organele patologice trebuiesc aduse întregi la muzeu pentru a putea studia rapoartele între diferite părți sănătoase și bolnave ale organului respectiv, precum și pentru estetica obiectului. Așadar era foarte legitimată indignarea mea de modul neștiințific și neestetic cum ni se adusese acea parte de creier. În primul moment fără nici o formalitate iau încetinel acei creieri, îi spăl de sânge la robinetul de apă și am grije ca fragmentele cari atârnav printre degetele mele să nu se rupă și-l așez cu precauțiune într-un vas de sticlă cu capac.»

A doua, legată de reacția psihologică oarecum firească, privește identificarea fragmentului cerebral.

«În acel moment întreb omul care adusese piesa, dacă are vre-o adresă de la spital, ca de regulă. Mi-a răspuns că n’are nimic de la spital că el e la Dr.-ul Șuțu și-mi întinde un bilet. Mînile fiindu-mi ocupate îmi arunc ochii pe bucata de hîrtie-din mîna omului și cetesc numai trei cuvinte: „**Creierul lui Eminescu**”. Sunt douăzeci și patru de ani de atunci, dar de aș viețui tot atâtea secole, n’aș putea uita impresiunea acelei clipe. Fulgerul care, vroind să dovedească micimea fapturilor omenești, trezește în altar și prăbușește domul gigant al artei omenești, pe care l-au înălțat spre închinare științei supraomenești, nu poate să

aibă un efect mai sguitor pentru acele pietre, cum a avut pentru toate celelalte măruntaelor mele din creștet până în picioare vederea acelor trei cuvinte pe când degetele mele se împăstau printre circonvoluțiunile celui mai preamărit creier al neamului românesc, pentru care ca din copilărie avusesem nu numai admirațiune, ci un adevărat cult. În acea substanță nervoasă moartă parcă acumulasă în viață atâta putere electrică în cât simțeam că mă frige la mână. Prima reflexiune ce mi-a trecut prin minte a fost o altă indignare sub motivul că nici un român n'ar fi comis asemenea sacrilegiu asupra celui care a căzut victima cugetărilor sale adânci turnate în forma cea mai artistică, ce existase până atunci în limba românească, asupra celui care cu „Doina” lui deșteptase întreg neamul românesc “De la Nistru pîn' la Tisa”. Entusiasmul și indignarea mea era legitimă. Cât am stat privind fix acele moaște până să mă trezesc din visările mele pentru a-mi îndeplini datoria momentului, nu mai știu.»

Evident, primul moment de oroare privește ceea ce-i apare ca un sacrilegiu, mutilarea creierului lui Eminescu, ca și blasfemia involuntară a degetelor “împăstate printre circumvoluțiunile celui mai preamărit creier al neamului românesc”. Totuși, altceva ar fi trebuit să atragă mai mult atenția doctorului Tălășescu – și anume *scopul* acestei proceduri în aparență barbare. Căci vădit, fragmentul de creier, *dacă într-adevăr aparținea lui Eminescu*, demonstra o cu totul altă cauză a morții decît cea avansată de elucubrațiile, de altfel ridicul contradictorii, ale diagnosticului șuțulesc.

A treia, ce vădit, nu-l mai privește exclusiv pe medicinistul Tălășescu, e cea a analizei.

«Știu c'a venit fostul meu coleg de laborator și amic, Marinescu, ilustrul nostru nevrolog de azi, care după primul resentiment de revoltă sufletească față de maltratarea creierului lui Eminescu, îmi atrase atențiunea admirând conformațiunea extraordinară a circonvoluțiunilor lui voluminoase separate de șanțuri adânci, întocmai cum citează autorii de Anatomie despre creierii oamenilor geniali, cari au pus în coordinare directă lucrările lor neperitoare cu desvoltarea firească a creierilor lor. Prof. Babeș ne-a atras atențiunea să fim discreți asupra acestui caz. De altfel ori cât de revoltați să fi fost, eram studenți cari ne știm profesorii, în special pe Dr.-ul Șuțu, care era iubit de toți elevii lui. Deci procedarea puțin științifică în tehnologia autopsiei pe atunci era o greșală mare numai în ochii noștri, elevii profesorului Babeș, iar atitudinea neromânească ce reeșia din faptul mutilării cadavrului – adecă exact zis, al creierului – ce nouă în acel moment ni s'a părut un sacrilegiu, poate colegilor noștri de la medicină, mai puțini idealști cu noi, s'ar fi părut a fi o exagerare.»

Privind acum lucrurile în sens invers, ni se pare frapant că același creier studiat de cel puțin doi mediciști, Alexandru Tălășescu, un anatomo-

patologist totuși, și ~~Ion~~-Gheorghe Marinescu, ultimul devenit una din cele mai ilustre figuri ale medicinei românești, n-a atras atenția nici prin acele “lesiuni anatomo-patologice ale periencefalitei difuze cronice”, nici prin acea “lesiune anatomo-patologică caracteristică malatiei, acea simfisă meningo-cerebrală”, nici, desigur, prin “acelle aderențe speciale între membrana pia-mater și substanța corticală” ocupînd “două regiuni oppuse: partea interioară a circumvoluțiunilor frontale și extremitatea posterioară a circumvoluțiunilor occipitale”. Nu, nimic din toate aceste! Indiscutabil, dacă le-ar fi observat, laolaltă cu “celle două ascendențe, celle parietale și celle temporo-sfenoidale”, ele “cu totul indemne”, cei doi ar fi putut înțelege și și-ar fi putut explica, asemeni doctorului Șuțu, cel preaiubit de studenții săi, “unele fenomene clinice” din viața poetului, respectiv “delirul și debilitatea facultăților intelectuale, precum și perversiunea facultăților instinctive, pe de altă parte lipsa turburărilor grave ale motilității (contracturi, convulsii epileptiforme și monoplagii) și lipsa turburărilor sensoriale (ilusiuni și halucinațiuni sensoriale)”.

Neîndoios, ni s-ar putea obiecta pe de o parte caracterul fragmentar al creierului pe care l-au avut la dispoziție, ce nu putea permite toată acea profuziune și profunzime a analizelor doctorului Șuțu din de-acum binecunoscuta “Autopsie” (dată anonimă, ce-i drept, dar acesta nu-i decît un detaliu!); pe de altă parte, caracterul încă incipient al pregătirii celor doi, simpli studenți în momentul faptelor. În ce privește a doua obiecție, în principiu posibilă, am putea totuși replica printr-o contra-obiecție dintre cele mai simple, anume că după textul chiar al “Mărturiei”, pare vădit că fragmentul de creier (cel puțin 25% din masa cerebrală) a mai fost văzut de cel puțin o persoană, anume de Profesorul Babeș, maestrul celor doi, ce în fața rănilor flagrante recomandă celor doi studenți “discreția” (“Prof. Babeș ne-a atras atențiunea să fim discreți asupra acestui caz.”), discreție inutilă dacă în locul “părții acoperite de sânge, de răni provocate de așchiile țestei capului zdrobită de o mână criminală”, profesorul n-ar fi discernut, fie și parțial, decît leziunile semnalate de doctorul Șuțu.

Epilogul “Mărturiei” e oarecum derutant.

«Prof. Babeș ne-a atras atențiunea să fim discreți asupra acestui caz. De altfel ori cât de revoltați să fi fost, eram studenți cari ne știm profesorii, în special pe Dr.-ul Șuțu, care era iubit de toți elevii lui. Deci procedarea puțin științifică în tehnologia autopsiei pe atunci era o greșală mare numai în ochii noștri, elevii profesorului Babeș, iar atitudinea neromânească ce reeșia din faptul mutilării cadavrului – adecă exact zis, al creierului – ce nouă în acel moment ni s’a părut un sacrilegiu, poate colegilor noștri de la medicină, mai puțini idealști cu noi, s’ar fi părut a fi o exagerare. Am îngropat deci în noi doi toate resentimentele pe cari le născuse în inimile noastre tinere **profanarea moaștelor acestui martir al gândirei, al simțirei și al idealului național românesc**, care în realitate nu era decît o părțică de –

țărână omenească, din acel: “*Ci eu voi fi pământ!*” Acest eveniment a fost pentru mine prea deprimant și a dat naștere în sufletul meu unui alt sentiment de data aceasta mai egoist. Marinescu plecase în curând după aceea pentru un șir de ani de studii superioare la Paris și în alte părți, iar eu am rămas singur tăinuitorul creerului lui Eminescu în colecțiunea, azi muzeul de anatomie patologică al Institutului. Cine știe ce este un muzeu anatomo-patologic, acea colecțiune de monstruosități și de rarități patologice, mă va înțelege cum prin o ironie a sorții ajunsese *o părticică inocentă și martiră* din Eminescu și în această societate oribilă. Am izolat-o într-un borcan de sticlă cu spirt ascuns într’un colț al unui dulap în dosul altor borcane mai mari, fără nici o inscripție. N’am pus inscripțiune ca să nu fiu nevoit a da explicații. Astfel trecu un an. Acest secret m’a făcut egoist și chiar vinovat de a considera aproape ca proprietate particulară ceea ce nu era nici a națiunii ci numai și numai a sărmanului corp îngropat în altă parte între alți monștri; aveam însă cugetul curat ca la o ocaziune mai mare să scot la iveală această moaște. Într’o vară deprimantă plecasem pentru o lună la Câmpulung să-mi mai odihnesc sufletul și în acelaș timp să mă îndeletnicesc cu hypnotismul la ce mă invitaseră o pereche de ochi căprui mari, visători; la munte nopțile sunt mai răcoroase și visurile se confundă cu realitatea. După o lună de asemenea visuri m’am reîntors iarăși între borcanele cu organe în spirt și între produsele păcatelor omenești. Primul lucru a fost să-l revăd pe Eminescu al meu. Rămăsei ca împietrit: borcanul dispăruse. Servitorul vechiu care știa că eu țin ca la ochii din cap la acel borcănaș se îmbolnăvise de pleuresie și era la spital, unde a și murit, cel nou mi-a spus că un domn student a umblat la acel creier și nu l-a acoperit bine iar spirtul evaporându-se, s’a uscat. Atunci colegul meu de laborator care mă înlocuise, crezând că e o piesa anatomică banală și care în asemenea stare nu mai poate fi utilizat pentru știință, l-a *desfîntat*. O pocăință și o remușcare de douăzeci și patru de ani m’au decis în fine să mărturisesc azi pentru ce bietul Eminescu n’a putut trece de-a-dreptul în Nirvana. Bucățița de creieri condamnată de mine între monștrii muzeului își luase calea pribegiei eterne să se unească odată atom cu atom la restul creierului cu care în întregime să intre în Nirvana.

Să-l ajutăm spre această restituire!

Noi toți cari l-am cunoscut, l-am cetit, l-am iubit, l-am admirat și-l mai admirăm, fiecare să îndreptăm partea sufletului nostru, care a împrumutat ceva din geniul lui Eminescu, spre «sarcofagul» lui pe care să-l așezăm acolo unde a dorit poetul, ca acolo să-l regăsească și partea pribeagă a sufletului ce reprezintă porțiunea mutilată a creierului său. Să complectăm de la noi ceea ce soarta vitregă i-a răpit: să-i facem din sufletele noastre o „*Nirvana*”

națională” imortalizându-l într’un sarcofag de marmoră cu statuie ce zace dormind ca să se împlinească elegia vieții lui cea de pe urmă:

“Va geme de patemi
Al mării aspru vânt
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi”.

Constanța, 17 iulie 1912.»

Dincolo de toată această literaturizare de care autorul “Autopsiei” nu era nici el străin, mai multe chestiuni subzistă. În primul rând, de ce recomandase cu atîta insistență profesorul Babeș celor doi studenți – și poate nu numai lor, căci nimic nu ne interzice să credem că erau și alții la curent cu ceea ce constituia, neîndoielnic, un “*scoop*” – “discreția”? O discreție cu atît mai curioasă cu cît nimeni nu putea ignora, chiar fără a fi consultat “Autopsia”, că doctorul Șuțu nu invocase în nici un caz drept cauză a morții lui Eminescu asasinatul! Or, asasinatul devenea singura cauză verosimilă pentru cei ce observaseră – studenți și profesor – fragmentul cerebral atribuit lui Eminescu. Ca o observație liminară, nimeni, nici profesorul Babeș, nici viitorii medici Marinescu și Tălășescu nu au pus o clipă la îndoială, cel puțin conform “Mărturiei”, caracterul genuin al probei. De altfel, dacă cel mai mic dubiu ar fi subzistat, recomandarea discreției n-ar mai fi avut sens!

La drept vorbind, cum am văzut în parte deja, ideea asasinării lui Eminescu plutea în aer. “Publicul văzu simbătă în biserica Sf. Gheorghe-Nou chipul descompus, surpat și împăroșat al poetului, cu ochii scufundați de adîncă oboeală. **Un bandaj negru în jurul capului**, ce acoperea linia secționării craniului, fu probabil pentru unii dovada grozavă că Eminescu murise ucis, așa cum Harieta însăși, ținută departe, crezu” (Călinescu, *ibid.* p. 316). Dacă simplul bandaj putuse sugera crima, înseamnă că ideea era deja prezentă în spirite. Ne putem în acest context închipui scandalul pe care revelația creierului vulnerat “de o mîină criminală” l-ar fi putut dezlanțui. Ne amintim că după șocul atît de minuscul al așa-zisei “pietricele”, Eminescu însuși, încă în viață, evocase ideea unui atentat la viața lui. “Sunt Matei Basarab; am fost rănit la cap de către Petre Poenaru, milionar, pe care regele l-a pus să mă împuște cu pușca umplută cu pietre de diamant cît oul de mare” și “Întrebat cine era atentatorul, declară : “Un om bogat, care are 48 de moșii, 48 de rîuri, 48 de garduri, 48 de case, 48 de sate și care are are 48 de milioane” (*ibid.* p. 314). Orice s-ar putea spune despre caracterul “delirant” al declarațiilor – delir provocat probabil tocmai de “tratamentele” doctorului Șuțu – persistența lor nu e mai puțin perturbantă; și apoi, o declarație prezentată sub o formă așa-zicînd “delirantă” nu e

neapărat *falsă*, ca și în cazul viselor, prezentînd, dincolo de aspectul exterior oniric, un nucleu factual plauzibil.

În primul rînd, un detaliu, dar un detaliu esențial. Felul în care poetul prezenta atentatul, tir cu pușca “umplută cu pietre de diamant cît oul de mare”, exclude posibilitatea unui șoc minor, ca cel provocat de zgîrietura unei simple “pietricele”, pe care în starea sa de abstragere e foarte probabil că poetul nici măcar n-ar fi remarcat-o. Dimpotrivă, ideea unei arme poate sugera *un tir repetat*, după cum “pietrele de diamant cît oul de mari” indică proiectile de o talie respectabilă și mai ales de o extremă duritate, o duritate depășind-o pe cea a simplelor pietre. Ce puteau fi acestea? Iată un punct asupra căruia rămînem deocamdată neștiutori. În orice caz, de tir repetat va fi fost, cu obiecte contondente neprecizate – simple pietre? – el nu se putea efectua decît cu complicitatea, poate și cu participarea personalului “Carității”. Un tir repetat cu obiecte contondente distincte sau lovituri repetate cu unul singur. În orice caz, crima, asupra realității căreia nu ne mai putem îndoii, nu se putea efectua – repetăm! – fără complicitatea, respectiv participarea activă a personalului “Carității”. Crimă de care doctorul Șuțu nu putea fi în nici un caz străin.

“Contrariu zvonurilor melodramatice, Eminescu n-a suferit prea mult de pe urma *așa-zisului atentat*, care îi pricinuisse o simplă zgîrietură, și nu pare să fi avut stări de agitațiune așa cum scrie, cu o vulgară declamațiune, Scipione Bădescu: “Îndată ce-l dezleagă, rupe tot cu o putere de fiară și strigă de produce un ecou îngrozitor””, scrie cu o anume nonșalanță George Călinescu (*ibid.* p. 314) ce, vădit, vrea să evite, chiar după decenii, scandalul unei crime comandate eventual de Palat, a unei crime în care, într-un plan ipotetic, Titu Maiorescu ar fi putut fi amestecat. Și mărturisim, adoptarea de către un spirit, altminteri, atît de liber, a pozițiilor preasuspectei “Autopsii” ne mîhnește profund.

Care ar fi putut fi mobilul unui asasinat politic?

Acestea fiind spuse, în cazul unui asasinat politic – prea mulți factori concordanți par să excludă teza simplului accident v. *supra* – care ar fi putut fi mobilul? Întrucît existența unui poet ar fi putut deranja și deranja atît de grav înalta politică a unei țări abia emergente? Problema e poate tocmai aici.

Într-adevăr, natura vaticinară a geniului eminescian, pe de o parte, momentul istoric al apariției lui și contextul geopolitic în care s-a desfășurat el, pe de alta, nu puteau conduce la un destin senin și neconflictual. O spune Nicolae Iorga, cu o acută relevanță, premonitoare dealtfel pentru propriul destin:

«Poetul acesta nici n-a fost *numai* un poet – așa un poet naiv și copilăresc – rămînînd oricît de mare –, care să fi vînat tablouri,

senzații, sunete. El a fost, *cel puțin* în aceeași măsură un cugetător, un luptător, un profet» („Un roman de Eminescu”, în *Sămănătorul*, III-1904, nr. 2, 11 ianuarie, pp. 17-19; citat în *Mihai Eminescu. Opere*, vol. VII, EA, 1977, cap. Note și variante, p. 331).

Fără să intenționăm a intra în analiza unei situații excesiv de complexe, pare evident că apariția pe scena politică a regatului român amenința un echilibru, oricum fragil, al marilor puteri de atunci, fie prin posibilele pretenții de reîntregire în direcția Transilvaniei, fie prin constituirea unui nou joc al alianțelor, dificil de controlat, și care anunța deja scenariul primului război mondial. De fapt, această urgență, doar posibilă sau chiar actuală, a noilor state-națiuni amenința, pur și simplu, existența atât a Imperiului Otoman, deja grav diminuat și handicapat de procesul de eliberare balcanic, cât și pe cea a Imperiului Austro-Ungar, subminat de enorme contradicții interne și de tensiunile de la frontieră, fără a mai vorbi de dominația pe care începea s-o exercite asupra lui Germania bismarckiană, forța dominantă a Europei după 1871.

La aceste date foarte generale, extrem de succint prezentate și fără legătură evidentă cu un act particular bine determinat ce ar putea fi denumit simplu “asasinarea lui Mihai Eminescu – mobiluri”, se adaugă unele elemente poate mai puțin cunoscute.

«Mai complexă este situația lui P.P. Carp. Influența lui a fost considerabilă, iar politic a trecut înaintea celei a lui Maiorescu. Lider politic al junimiștilor și al conservatorilor în general, Maiorescu va deveni abia în pragul războiului balcanic, când se va produce și ruptura definitivă de Carp. Lovinescu e de părere, după ce i-a studiat atent pe junimiști, că filogermanismul lor din anii 1914-1916 se datorează în egală măsură lui Maiorescu (articolul acestuia din *Deutsche Revue* din 1 ianuarie 1881 a hotărât în fond înțelegerea cu Austria din 1883 și tratatul ținut secret până la războiul mondial) și lui Carp, cel mai radical și, până la sfârșit, adversar al alianței cu Franța și Rusia» (N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, 2008, p. 360).

E inutil a urmări aici îndreptățirile ce găsea Lovinescu atitudinii anti-rusești a lui Carp, atât față de perioada Regulamentelor Organice cât și față de cea a invaziei sovietice din epoca celui de-al II-lea război mondial. Ce ne interesează în context e rolul celor doi, în special al lui Titu Maiorescu, în deciderea înțelegerii secrete cu Austria – conținutul acestui tratat nu este dat în textul manolescian, deși nu e greu de presupus că o asemenea înțelegere și încă secretă nu putea privi decât destinul Transilvaniei. Evident, așa cum am sugerat deja, urgența regatului unificat al României nu putea constitui decât o foarte precisă amenințare pentru prea compozitul Imperiu Austro-Ungar – de fapt chiar acest pasaj dinspre Imperiul Austriac spre Imperiul Austro-Ungar indică tensiunile ce

frământau fragila înjghebare, structural opusă, ca și celelalte două imperii, cel otoman și cel rus, oricărei emergente a statelor-națiuni, vădit inevitabilă totuși.

Nu vrem să ne oprim acum asupra deranjantului aspect moral, ce-ar face din Carp și mai ales din Maiorescu – posibil model al lui Tipătescu, fie spus în treacăt – niște curați trădători. Ci ne vom opri exclusiv asupra raporturilor dintre activitatea politică a “Criticului” și moartea brutală, prea brutală, a Poetului. Pentru aceasta vom face din nou apel la d-l Constantin Barbu (articolul suscitât, “Documente: Eminescu nu a avut sifilis. Constantin Barbu: Regele și Maiorescu sau despre uciderea lui Eminescu”, [online](#)), sperînd că aparențele de “teorie a complotului” să nu dăuneze receptării materialului factual, singurul care interesează.

«E greu de urmărit fiindcă a trebuit să reconstitui și epoca, să public în facsimil documente din arhivele secrete străine, să descifrez și chestiuni de spionaj european, să luminez relațiile interpersonale obscure... Telegramme cifrate, documente dispărute, enigme...

Lucrurile par a fi început abrupt după o întâlnire secretă a *Societății Carpații* (care urmărea în chip real și expres unirea Transilvaniei cu Regatul Român), cu știința lui Eminescu. S-a hotărât (fără ca regele Carol I să știe) intrarea armatei române în Transilvania. Vincențiu Babeș i-a deconspirat acest lucru lui Maiorescu (secret notat de Maiorescu în *Însemnări zilnice*). Maiorescu l-a informat pe rege. De aici înainte, toate acțiunile vor fi atent supravegheate. Documentele ne arată drumul: telegrama din 28 iunie 1883, a lui Maiorescu către Mite Kremnitz (care-l privește pe Eminescu), Mite Kremnitz plecând la Peleș, scriindu-i în seara lui 28 iunie 1883 jurnalul regelui (sic). Între probele crimei comandată de rege și instrumentată de Maiorescu trebuie amintite:

1. o notă din arhiva A.C. Cuza
2. o relatare a nepotului lui Al. Sutz
3. autopsia scrisă de Sutz, și nesemnată
4. mărturia doctorului Tălășescu (*Creerii lui Eminescu*).

Doctorul Tălășescu e cel care a avut creierul lui Eminescu în mână, mărturia lui fiind din anul 1912, când trăia Maiorescu și ar fi putut să-l contrazică.»

Mărturisesc că mi-e greu să urmez în totalitate afirmațiile d-lui Constantin Barbu, cel puțin în absența unui material net coroborativ. Iar, pe de altă parte, nu intră în menirea acestui text, ce a debutat ca o simplă notă, ce-i drept, excesiv dezvoltată, a unui articol intitulat, *à tort ou à raison*, “Analiza literară” (în raport cu care prezentul text a devenit un fel de *spin-off*), să tranșeze chestiuni de o asemenea gravitate. Toate aceste elemente

ce pun în rețea “chestiuni de spionaj european”, “relații interpersonale obscure”, pe drept neprecizate, “telegramele cifrate”, “documentele dispărute”, “enigmele”, e prea net borgesiană pentru a-mi permite o evaluare echilibrată. Citind aceste rînduri – și multe altele – ai impresia a intra în textul despre fantasticii Peritos pe care genialul argentinian li-l consacră în *Cartea ființelor imaginare*, sau în vreun alt *Tlön, Uqbar, Orbis tertius*. Desigur, “fantastic”, mai ales în cazul paranoidei politici nu înseamnă, deși incredibil, neapărat neadevărat – precum “fantapolitica” italiană ce ar corespunde, tocmai ea, ne spune Ioan Petru Culianu, veritabilei politici practicate în peninsula – ci doar, deocamdată, incredibil, adică în așteptare de probe suplimentare.

La drept vorbind, incredibilă n-ar fi atât întrunirea cutărei societăți secrete – aici *Societatea Carpații* care ar fi urmărit “în chip real și expres unirea Transilvaniei cu Regatul Român”, astfel de societăți și astfel de întruniri cu scop naiv patriotic trebuie să fi abundat în epocă – și nici că Eminescu ar fi fost la curent cu existența lor, ba, eventual ar fi participat la ele. Ce pare mai dificil de crezut e secvența extrem de precisă avansată de text: *Societatea Carpații* decide, fără știința regelui, intrarea armatei române în Transilvania – Vincențiu Babeș la curent cu chestiunea (cum?) îl informează pe Maiorescu – Maiorescu îl informează pe rege, implicarea în afacere a Mitei Kremnitz apropiindu-ne încă o dată de Eminescu. Dacă o astfel de societate va fi existat, întrucît internarea, respectiv asasinarea unui poet ar fi constituit o soluție la rezolvarea situației? Iar, pe de altă parte, ce pericol real puteau constitui hotărârile curat fantapolitice ale unei societăți secrete ce nu putea controla armata română, și prin urmare nu putea decide decît în vis invadarea Transilvaniei, fie și pentru un stat incipient ca acela al regatului român de atunci? Obiectiv, niciunul! Intrăm din păcate aici în demența profundă a puterilor politice, a căror natură abisal psihopatologică n-a fost pînă acum decît eflorată de psihanaliști. Deci, încă o dată, incredibil nu înseamnă neadevărat, ci doar insuficient confirmat, deocamdată.

Totuși, dacă indiciile perturbante și chiar unele probe, vădit, nu lipsesc, dacă faptul crimei pare chiar indiscutabil și implicația doctorului Șuțu practic imposibil de negat, elementele certe vizînd rolul direct al regelui, cu atît mai puțin al lui Titu Maiorescu, lipsesc deocamdată. (Insistența d-lui C. Barbu pe chestiunea numelui îmi pare inutilă și “în afară de chestiune”, toată această trecere de la Trifu la Maiorescu pe temeiul înruderii pe linie maternă cu Petru Maior, de altfel operată în trepte – Măioreanu, Măiorescu, Maiorescu – deja de tatăl criticului, foarte echivocul Ioan Maiorescu, agent al “căuzașilor” în 1847, cînd e trimis de aceștia pe lîngă Adunarea Națională a Confederației germanice din Frankfurt, dar bucurîndu-se, paradoxal, după înfrîngerea revoluției din 1848, de încrederea Austriei – v. G. Călinescu, *Istoria Literaturii...*, p. 397; astfel, mica răutate “Titus Livius Trifu” – de ce nu “Trifus” –, în sine

amuzantă, rămîne perfect gratuită, cu această logică putînd fi ironizat și Mircea Eliade, de pildă, al cărui tată, sub influența onomastică a lui Ion Heliade Rădulescu, își preschimbase numele din Ieremia în Eliade!)

E drept, d-l Constantin Barbu indică anumite traiectorii documentare (cităm):

«Documentele ne arată drumul: telegrama din 28 iunie 1883, a lui Maiorescu către Mite Kremnitz (care-l privește pe Eminescu), Mite Kremnitz plecând la Peleş, scriindu-i în seara lui 28 iunie 1883 jurnalul regelui. Între probele crimei comandată de rege și instrumentată de Maiorescu trebuie amintite:

1. o notă din arhiva A.C. Cuza
2. o relatare a nepotului lui Al. Sutzu
3. autopsia scrisă de Sutzu, și nesemnată
4. mărturia doctorului Tălășescu (**Creerii lui Eminescu**).»

Însă dacă punctele 3 și 4 fiind furnizate, au putut fi analizate mai sus, nu aceeași e și situația punctelor 1 și 2, cu atît mai puțin a telegramei lui Maiorescu către Mite Kremnitz, ce l-ar lega pe rege de scabroasa afacere (în plus formularea e cam bizară: “Mite Kremnitz plecând la Peleş, scriindu-i în seara lui 28 iunie 1883 jurnalul regelui”). Într-un caz ca acesta, eventualele elemente doveditoare nu trebuie să fie, în măsura posibilului, doar menționate, ci citate integral. Există piste documentare suplimentare pe undeva, să zicem la Arhivele Statutului? Dacă da, scoaterea lor la iveală e, indiscutabil, o datorie națională!

Altminteri, cele două remarci, ce revin în esență la una singură – “Doctorul Tălășescu e cel care a avut creierul lui Eminescu în mână, mărturia lui fiind din anul 1912, când trăia Maiorescu și ar fi putut să-l contrazică” și “Doctorul Tălășescu este acela care a avut în mână creierul lui Eminescu (și nu Gheorghe Marinescu) și el este cel care scrie în 1912 că vede aici o țeastă zdrobită de o mână criminală. Dacă nu ar fi fost astfel, Maiorescu ar fi reacționat fiindcă trăia” – sînt îndreptățite. Într-adevăr, chiar de putea intra în strategia maioresciană să ignore acuzațiile prea de tot incomode, pierzîndu-se în acea altitudine inaccesibilă ce nu era, de multe ori, decît o tehnică de evaziune, o metodă de a eluda de pe înălțimi presupuse, chestiunea prezenta un atît de deranjant aspect penal încît acest jurist improvizat (licența franceză de drept nu era decît o echivalare discutabilă a doctoratului în filosofie luat la Giessen, ceea ce face din Maiorescu nu un doctor, cum se crede, ci un simplu licențiat!) dar dotat cu o vastă experiență a baroului nu putea normal să-l ignore. Dacă totuși Maiorescu tace, înseamnă, pur și simplu, că n-are ce spune.

Alte elemente sînt date cam *pêle-mêle*, într-un stil telegrafic ce le face extrem de greu de exploatat:

«**“reîntregirea României”** (opunându-se Tratatului secret dintre Regatul Român și Imperiul Austro-Ungar, care prin punctul 2 i-a obligat pe românii transilvăneni să mai suporte descompusul Imperiu Austro-Ungar până la 1 decembrie 1918).

Eminescu a fost ucis, după șase ani de suferințe martirice (28 iunie 1883- 15 iunie 1889).

Moartea sa martirică se datorează luptei pentru credința ortodoxă în Regat și Transilvania (vezi articolul din ziarul “Timpul”, nr.112,2 iulie 1883, care a făcut obiectul unei note informative a Serviciilor Secrete Austriece, Arhivele Statului București, pachet Viena CCXVII/2, F.13-15, Akten, K.174).

Moartea sa martirică este cauzată și de lupta lui pentru reîntoarcerea Transilvaniei în trupul României Mari.

Eminescu a fost umilit, în special între 1883-1889, internat ilegal în ospiciu, la **Institutul Caritatea** al doctorului Șuțu, la Ober-Döbling la Viena, la Mănăstirea Neamțului (în 1883, 1883-1884, 1887, 1889).

Internările, interdicțiile, ținut în cămașă de forță, tratat cu injecții cu mercur, totul ilegal și eronat. Eminescu a fost ucis prin lovire în țeasta capului, cu o cruzime cumplită. Stopul cardiac a avut loc și din cauza celui de-al treilea tratament cu injecții cu mercur, sau a murit din cauza lovirii și zdrobirii craniului? Și stopul cardiac a venit ca “sfârșit clasic” (Eminescu fiind ucis prin zdrobirea țestei)?

Autopsia doctorului Șuțu arată clar că Eminescu nu a fost bolnav nici de sifilis și nici de paralizie generală. Doctorul Tălășescu este cel care a primit spre autopsiere **un sfert din creierul lui Eminescu** (restul creierului se descompusese?), și chiar și această pătrime de creier s-a pierdut cu borcan cu tot.

Martorul ocular doctor Tălășescu vorbește în articolul “Creerii lui Eminescu” de revolta sa și a doctorului Gheorghe Marinescu față de maltratarea creierului celui mai genial român. Maltratarea creierului însemna:

1. „Așchiile țestei capului zdrobită de o mână criminală”;
2. “Creer ucis de o violență crudă”; “Mutilat după moarte”.»

Primul punct pare să vizeze “înțelegerea cu Austria din 1883 și tratatul secret până la războiul mondial” la care, urmîndu-l pe Nicolae Manolescu, ne-am referit mai sus, tratat de care, cum am văzut, Maiorescu nu fusese străin, ba chiar, într-o anume măsură, s-ar zice că-l inspirase. Neîndoios, legat încă din tinerețe de mediile cele mai naționaliste din regat și din Ardeal, Eminescu nu putea împărtăși filogermanismul *politic* al junimiștilor (evident, nu intra în cauză cel cultural), orchestrat în mare

măsură, dar nu exclusiv, de Titu Maiorescu (ne putem îndoi de filogermanismul lui Iacob Negruzzi ori Pogor, dar nu de cel al lui P.P. Carp, “cel mai radical adversar al alianței cu Franța și Rusia”, v. *supra*). Ce nu mi se pare suficient analizat e raportul dintre filogermanismul junimist și cel, absolut natural, al Curții Regale, ca și poate gradul în care acest “filogermanism” a putut fi utilizat de Maiorescu, om de rețea, ce subordona totul carierei lui politice, în vederea propriei lui propulsări și, de ce nu, a surclasării lui Carp, inițial, cum se știe, șeful politic al Junimii.

Că în acest context, moartea indiscutabil violentă a lui Eminescu, ca și complicatul și tortuosul episod al internării și al așa-ziselor “tratamente” cărora poetul le-a fost victimă, puteau avea o legătură cu activismul său politic, precum și cu jurnalismul extrem de virulent pe care-l practica, faptul e extrem de verosimil, chiar dacă ideea unei participări la o acțiune determinată ce ar fi putut grăbi reîntregirea României apare ca extrem de naivă. Eminescu deranja, și puterile politice din toate timpurile au reacționat violent la un activism politico-jurnalistic ce le-ar fi putut tulbura planurile, fie că e vorba de Putin, de Iliescu, de Ceaușescu sau, de ce nu, de... Carol I! Căci există, din păcate, un veleitarism uman al șefilor de stat la putere – în genere, devin cu mult mai umili și mai înțelepți când o pierd, dacă mai au timp pentru asta – ce-i împinge lesne la crimă, chiar dacă nu sînt ceea ce am putea numi niște “dictatori oficiali”, iar regimul lor nu e definit de istorici ca “totalitarism”. Căci apetiturile totalitare sunt doar refulate în democrații, iar nu absente!

Din acest punct de vedere, experiența totalitarismului românesc, de fapt a oricărui totalitarism, cu condiția, desigur, să-i supraviețuiești, are avantajul de a ne face să sesizăm cu mult mai mare claritate resorturile și tehnicile crimelor de stat decît simpla experiență a democrațiilor. Putem înțelege astfel că în cele din urmă metodele de tip totalitar nu sunt absente în regimurile zise democratice ci doar, ca să zicem așa, *scufundate*, ceea ce facilitează, evident, ocultarea, pe cînd în regimurile totalitare propriu-zise aceste metode plutesc la suprafață. Pe de altă parte, oroarea nu e cantonată în timp, nu e proprie unei epoci date, ca probă masacrarea recentă de către saudieni a jurnalistului Jamal Khashoggi (scriu aceste rînduri azi, 19 octombrie 2018).

Voi încerca să enumăr, pe scurt, celelalte afirmații ale d-lui Constantin Barbu, afirmații la care, în majoritatea cazurilor, subscriu.

- 1) «Eminescu a fost umilit, în special între 1883-1889, internat ilegal în ospicii, la **Institutul Caritatea** al doctorului Șuțu, la Ober-Döbling la Viena, la Mănăstirea Neamțului (în 1883, 1883-1884, 1887, 1889).»

Caracterul ilegal, cel puțin al celei de a doua internări, pare indiscutabil. Eminescu e internat pe 3 februarie 1889 la Institutul “Caritatea” prin ordin polițienesc pentru niște motive ridicule, ce n-aveau, în orice caz, nimic de-a face cu vreo afecțiune psiho-patologică. De altfel, că poetul a fost internat

din ordinul Poliției Capitalei a epocii o probează strălucit competențele în materie de psihiatrie ale polițiilor și de atunci și de mai târziu – vezi sceleratul decret ceaușist 12/1965 ce justifica orice ignominie și chiar orice crimă, decret încă în vigoare, probabil, în așa-zisa Românie post-comunistă, în care totalitarismul s-a preschimbat doar în deșănțată corupție! Singurul punct unde tind să mă despart de domnul Constantin Barbu este punerea pe același plan a institutului vienez cu abjecta înjghebare șuțulească.

2) «Internările, interdicțiile, ținut în cămașă de forță, tratat cu injecții cu mercur, totul ilegal și eronat. Eminescu a fost ucis prin lovire în țeasta capului, cu o cruzime cumplită. Stopul cardiac a avut loc și din cauza celui de-al treilea tratament cu injecții cu mercur, sau a murit din cauza lovirii și zdrobirii craniului? Și stopul cardiac a venit ca “sfârșit clasic” (Eminescu fiind ucis prin zdrobirea țestei)?»

Sînt adevărate oare acestea? Cum am arătat și probat mai sus, tratamentul aplicat poetului la Institutul “Caritatea” era clar eronat, însă eroarea nu poate fi accidentală de vreme ce doctorul Șuțu însuși admitea în faimoasa “Autopsie” nesemnată, însă cu un ciudat aer de confesiune, paradox suplimentar, că Eminescu nu fusese bolnav de sifilis, deși tratamentul cu mercur tocmai în vederea unei așa-zise vindecări de sifilis a fost aplicat. Idem în chestiunea alcoolismului, afirmat, apoi negat cu hotărîre drept cauză a “maladiei”.

În ce privește internarea din 1889 reamintim:

«La 3 Februarie 1889⁹⁸, Eminescu fu adus prin ordinul Poliției Capitalei la Institutul „Caritatea” unde fu supus supravegherii și tratamentului medical; și motivele care au occasionat izolarea sa, au fost de un ordin cu totul moral. Caracterul său blând și destul de liniștit deveni sub acțiunea unor libațiuni recente, violent și iritabil, provocând certuri și scandaluri în public; onest și moderat în pornirile sale Eminescu deveni vicios, intra în localuri publice cerând a bea, apoi pleca fără a-și plăti consumațiunea; altă dată intra în birjă, se plimba fără a-și plăti cursa; atâtea fapte cari provocară măsuri administrative.»

Internarea se face din ordin polițienesc, practic Eminescu este arestat pentru ceea ce ar fi putut fi interpretat, în cel mai rău caz, ca niște banale tulburări ale “liniștii publice”, ca să utilizăm limbajul în vigoare, însă arestat pentru a fi internat într-un ospiciu, nou paradox dintr-o lungă serie. *Internarea lui, făcută prin mijloace polițienești, nu putea fi decît o internare politică.* Căci este evident că dacă toți cetățenii deveniți iritabili “sub acțiunea unor libațiuni” ar fi fost internați în ospicii sau vîrîți prin închisori, n-ar fi ajuns, României de atunci și la drept vorbind, din orice epocă, nici ospiciile, nici închisorile. Eminescu plecase din localuri fără a plăti consumația sau se plimbase cu birja fără a-și plăti cursa? *La grande*

affaire! Și pricinile internării se dovedesc într-atît rizibile încît parcă am crede că s-ar vădi necesară intentarea unei acțiuni, fie și cu titlu postum, împotriva regimului de atunci și în orice caz contra Institutului “Caritatea” pentru arestare ilegală, tratament deliberat eronat și crimă, posibil asasinat!

Avantajul asasinatelor politice moderne, ale celor organizate din ordinul lui Vladimir Putin, de pildă, constă în relativa lor transparență metodologică. Într-adevăr, în secolul XIX, sub Carol I, ca să rămînem la afacerea ce ne interesează, anume la uciderea sau asasinarea celui mai mare poet român – diferența dintre simplul omor și asasinat constînd, desigur, în caracterul premeditat sau nu al actului – grija pentru detalii, în ciuda unor scandaloase neglijențe, era considerabil mai mare. Compararea prin epoci a metodelor eliberează astfel o chestiune extrem de dificilă, anume dacă putem considera în special fenomenele psihologice ce au dus la internarea din 1883, dar, pînă la un punct și cele, la drept vorbind extrem de benigne, ce au ocazionat internarea fatală din 3 februarie 1889, ca orchestrate și chiar direct provocate de persoane din mediul imediat al poetului. Evident, sîntem în totala incapacitate de a substanția sau de a personaliza ipoteza. Și totuși, credem a ști, iar specialiștii ce ar binevoi să se aplece asupra chestiunii, ar fi cu siguranță capabili să precizeze și să dea, ca să spunem așa, figură medicală ideii, că ingerarea, desigur, involuntară în cazul de față, a anumitor substanțe psihotrope (alcoolul, bun înțeles, dar mai cu seamă anumite medicamente), poate altera sensibil comportamentul persoanei, creînd aparența, exterior convingătoare, deși complet nejustificată, a unei patologii de ordin psihic!

Scenariul posibil poate fi schematizat cu destulă ușurință: drogare prealabilă a poetului, ce antrenează internarea lui forțată din 1883; tratamentul sigur eronat, probabil violent, frolînd tortura, după internare. Eventuale presiuni externe antrenează încetarea tratamentelor abuzive, ceea ce permite lui Eminescu să recupereze. Reamintim un pasaj din “Autopsie” ce pare să sugereze tocmai asta.

«Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici morfina nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentul fizic. În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea într’o aiurare, căreia politica, știința, litteratura îi offereau elemente variate, combinându-se, amestecându-se, fără ca cugetările, frasele și chiar cuvintele să fie cătuși de puțin intelligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele.

În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii ce’l curau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal. Într’adevăr, pe la

începutul luni a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla în Institut și afară din Institut fără pericol. La sfârșitul luni a 3-a, pe când se afla în convalescență, amicii săi în nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai nainte vindecat, se hotărâră a-l conduce afară din țară și a-l așeza la o casă de sănătate din Viena.»

Într-adevăr, nu e oarecum curios că după situația desperată descrisă în primul paragraf – situație ce nu comportă și nici nu presupune măcar nici cea mai vagă ameliorare și-n care starea maladivă a poetului nu cedează nici la morfina, nici la hidroterapie, nici în fața tratamentului moral (?), nici față cu tratamentul fizic (???), ce face, cu alte cuvinte, orice medicație inutilă, determinînd în corpul medical al “Carității” o legitimă descurajare (e, cel puțin, ceea ce este îndreptățit a-și închipui orice lector normal al “Autopsiei”) – constatăm, dimpotrivă, din partea aceluiași corp medical, atitudinea exact opusă? Pentru că, orice s-ar zice și oricum ar întoarce lucrurile populația savantă a blîndeii noastre epoci post-ceaușiste, e de neînțeles cum “în fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decît manie acută”, medicii, în loc să-și izbească țestele de zidurile ignoranței lor și să-și moaie picioarele în lighenele cu apă înghețată ale unei prea necesare meditații, așteaptă – cum? cu impaciență! – “evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2-3-5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal”. Păi dacă evoluția maladiei – de maladie va fi fost! – trebuia să antreneze, în chip natural, “un sfârșit fericit”, dacă experiența indica o vindecare radicală și practic fără sechele, la ce bun tot chinul, la ce mai slujiseră torturarea lui Eminescu cu “tratamentul moral” și mai ales cu cel “fizic”, care mai era utilitatea hidroterapiei și a morfinei (vor mai fi fost și alte substanțe nementionate de pudicul doctor Șuțu, precum mercurul?)!!! Hotărît, tenebroasă afacere!!!

Cu atît mai tenebroasă cu cît prezența “amicilor” pare să fi contribuit în chip decisiv la grăbirea miraculoasei vindecări. Într-adevăr, încă din a treia lună de la internare Eminescu își regăsește subit liniștea și luciditatea, ba chiar și somnul, reia contactul cu prietenii și-și regăsește libertatea de mișcare, ceea ce permite externarea lui rapidă și, de ce n-am spune-o, oarecum neașteptată față de felul în care erau prezentate lucrurile. Putem prin urmare deduce că încetarea “tratamentelor” – să îndrăznim a le califica oare, sau să le lăsăm așa, descalificate, incalificabile, poate! – va fi grăbit, recte provocat în chipul cel mai previzibil pentru corpul medical al “Carității” miraculoasa vindecare... atît de “naturală”!

Departa de a avea același caracter toxic ca închiderea în sînul prea puțin caritativ al “Carității”, episodul vienez pare să conchidă și să consolideze acest happy end, din păcate, temporar.

Ce s-ar mai putea adăuga la aceasta? Avem relativ mai puține detalii privind tratamentele aplicate poetului cu ocazia celei de a doua internări la “Caritatea” (e curios, totuși, că după dezastrul primei internări se revine la același institut șuțulesc). Putem presupune cu toate acestea că vechile metode vor fi fost reluate, morfinei adăugându-i-se, fără nici o justificare, cum s-a văzut mai sus, mercurul. Putem afirma că va fi fost torturat Eminescu ori, mai precis, că “tratamentele” prezentau toate caracteristicile torturii? Foarte probabil! Totuși, ca și prima dată, poate chiar mai mult decât prima dată, trupul robust al poetului rezistă maltratărilor multiple. În aceste condiții intervine, ca o ultimă soluție, atentatul. Mai potrivit spus, *asasinatul*.

«Eminescu a fost ucis prin lovire în țeasta capului, cu o cruzime cumplită. Stopul cardiac a avut loc și din cauza celui de-al treilea tratament cu injecții cu mercur, sau a murit din cauza lovirii și zdrobirii craniului? **Autopsia** doctorului Suțu arată clar că Eminescu nu a fost bolnav nici de sifilis și nici de paralizie generală. Doctorul Tălășescu este cel care a primit spre autopsiere **un sfert din creierul lui Eminescu** (restul creierului se descompusese?), și chiar și această pătrime de creier s-a pierdut cu borcan cu tot»

– afirmă cu îndreptățire d-l Constantin Barbu. Și adaugă:

«Martorul ocular doctor Tălășescu vorbește în articolul “Creerii lui Eminescu” de revolta sa și a doctorului Gheorghe Marinescu față de maltratarea creierului celui mai genial român. **Maltratarea creierului** înseamnă:

1. „Așchiile șteței capului zdrobită de o mână criminală”;
2. “Creer ucis de o violență crudă”.»

E drept că, urmîndu-l în aceasta pe doctorul Tălășescu, Constantin Barbu vorbește de “mutilarea după moarte” a poetului. Fizic, și unul și celălalt au dreptate. Intențional, cu siguranță, nu, țelul celui ce a executat grosolana amputare nefiind în nici un caz “mutilarea”, respectiv “profanarea” creierului lui Eminescu ci, cu mijloacele, indiscutabil, primitive ce i-au stat la dispoziție, *dezvăluirea crimei*. Dacă operația prezintă acest caracter în aparență barbar, la mijloc nu intră, după părerea mea, nici o intenție profanatoare, totul explicîndu-se prin lipsa de mijloace și de timp a operantului, oricine va fi fost, oricum, o persoană din anturajul doctorului Suțu, membru al corpului medical al “Carității” sau, mai probabil, vreunul din studenții săi. Din păcate, profesorul Victor Babeș a consiliat studenților săi “discreția”, ceea ce a permis mușamalizarea afacerii, mai ales că fragmentul cerebral, rău ascuns de Alexandru Tălășescu, a putut fi făcut dispărut, nu vom ști niciodată de cine, și dacă din simplă neglijență sau din

pricini de voită ocultare a crimei³.

De la conjecturi la circumstanțe (aggravante): *Doina* și serbarea de la Iași

Alte afirmații ale d-lui Constantin Barbu îmi par sensibil mai puțin pertinente.

«**“reîntregirea României** (opunându-se Tratatului secret dintre Regatul Român și Imperiul Austro-Ungar, care prin punctul 2 i-a obligat pe românii transilvăneni să mai suporte descompusul Imperiu Austro-Ungar până la 1 decembrie 1918).

Eminescu a fost ucis, după șase ani de suferințe martirice (28 iunie 1883 – 15 iunie 1889).

Moartea sa martirică este cauzată și de lupta lui pentru reîntoarcerea Transilvaniei în trupul României Mari”.»

Astfel, mă îndoiesc că poetul ar fi putut contribui, dacă asta este ideea subiacentă, la grăbirea reîntregirii României, chiar dacă nu mă îndoiesc că o dorea, după cum mă îndoiesc că, în epocă, simplul patriotism, oricât de incandescent, ar fi putut juca un rol în această privință. Ceea ce nu înseamnă că exprimarea acestui deziderat nu va fi deranjat atât puterea austriacă cât și pe fragilul rege, de altfel german, deci natural înclinat a susține o dominație de care se simțea legat, nu intră în discuție cât de legitim, criterial și afectiv. Atitudinea lui Carol I cu prilejul primului război mondial, a lui dar și a unor români buni ca Titu Maiorescu ori P.P. Carp, confirmă remarca de mai sus. În ce privește uciderea poetului “după șase ani de suferințe martirice” – noi am spune *asasinarea* – e inutil a reveni la ceea ce am dezvoltat după puteri deja. Chiar dacă nu aderăm la patetismul formulării, nici la conotația ei religioasă.

Însă dacă în sine pot admite că moartea lui Eminescu s-ar datora convingerilor sale naționaliste și poate, dincolo de activitatea jurnalistică, și activității lui politice – direct opuse oportunismului politicianist al junimiștilor și, în special, celui propriu lui Maiorescu însuși, om politic ce

³ Victor Babeș e fiul lui Vincențiu Babeș, avocat și om politic, ce, după C. Barbu, i-ar fi deconspirat lui Maiorescu – care la rîndu-i l-ar fi informat pe rege – implicația lui Eminescu în proiectele Societății Carpații privind o eventuală “intrare a armatei române în Transilvania”, în vederea unirii acesteia cu Regatul Român. E deci foarte probabil că profesorul cunoștea îndeaproape cauzele eliminării lui Eminescu și nu avea nici un interes să contribuie la dezvăluirea lor, dimpotrivă, propriul său tată fiind direct implicat.

a adoptat *personajul criticului*, ba chiar al Criticului, dar care desigur, ca ambițios inteligent, veritabil “om superior” ori “om de bronz” în sensul balzacian al termenilor, vedea în literatură o formă de clientelism și o tehnică subtilă de promovare socială –, mărturisesc că-l pot urma mult mai puțin pe d-l Constantin Barbu când afirmă:

«*Moartea sa martirică se datorează luptei pentru credința ortodoxă în Regat și Transilvania (vezi articolul din ziarul “Timpul”, nr.112,2 iulie 1883, care a făcut obiectul unei note informative a Serviciilor Secrete Austriece, Arhivele Statului București, pachet Viena CCXVII/2, F.13-15, Akten, K.174)*» (sublinierea mea).

Eminescu ortodox? Poate creștin în sensul “creștinismului cosmic” definit de Mircea Eliade:

“A fost odată ca-n povești
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.”

Evident, sublinierea îmi aparține. Creștinism cosmic, deci, de nu avem, pur și simplu, de a face cu o simplă retorică poetică.

De altfel, chiar Constantin Barbu îl definește câteva rînduri mai jos pe Eminescu ca “nihilist” – idee ce se poate documenta mult mai lesne decît “ortodoxia” poetului – chiar dacă atribuie “nihilismului” un sens ocult și chiar un sens politic:

«Așadar, scria Eminescu: „Oamenii învățați caută o armă desperată în nihilism”.

Nihilismul ultimei disoluții trebuia imprimat Regatului Român la 28 iunie 1883, ca versiune de împotrivire contra unui declin care i se înfățișa lui Eminescu ca destinat dar nedestinal.

Altfel de ce nihilistul Mihai Eminescu și-ar fi dorit a-și scrie Agenda secretă (ms. 2292) în ligaturi sanscrite, mai ales în legătură cu ceea ce va afla despre Ardeal?

Subconștientul lui de voievod fără țară întreagă se cutremura de caballele multiple (s.m.).

În alt loc (ms. 2266, fila 45v-caietul unde își scrie lucrurile grele;- asemenea ms. 2257, toate cele însemnări din 1883) chiar cuvântul

“intrigă”, caballă, este scris în cascadă în devanagari, alfabetul sanscritei...

Subteranele încrucișate ale nihilismului mental din Agenda Secretă par încrustate în două însemnări apropiate (filele 35r și 38r) pe care le dezvăluim față către față...»

Nu ne propunem să cităm exhaustiv aici afirmațiile d-lui Constantin Barbu, nici să subliniem inutil dificultatea unui Eminescu “nihilist ortodox”. În ce ne privește, credem că trebuie mai degrabă să concepem imensul șantier al “Luceafărului” ca tentativa de a formula un testament spiritual-poetic, transcenzînd orice religie dată, dar incluzînd dimensiuni spirituale (indiene, gnostice, hermetice etc.), mult mai clar lizibile din versiunea pe care m-am străduit s-o eliberez, împreună cu soția mea, Dana Șișmanian, din labirintul materialelor oferit de ediția Perpessicius, decît din versiunea “standard” a poemului, banalizat de o pseudo-hermeneutică anecdotică, datorată pînă la un punct aceluiasi Maiorescu! (Vezi publicația noastră [“Eminescu restituit: o versiune integrală a Luceafărului”](#), în *Vatra*, nr. 1-2, 2018, pp. 15-23). Căci cum se știe, în ediția poeziilor lui Eminescu, Titu Maiorescu și-a continuat operația de “șlefuire” dincolo de versiunea “standard”, elucidarea motivațiilor paraestetice ale “Criticului” neîntrînd însă în preocupările noastre actuale.

Am mai remarcat deja că, din perspectiva modernă, activitatea jurnalistică hiper-acidă a lui Eminescu, dificultatea de a-l integra regulilor de sistem în vigoare în epocă, pe scurt, personalitatea extrem de liberă a poetului (Eminescu trebuie să le fi apărut unora ca ceea ce în termeni moderni numim acum “un electron liber”), ar fi fost suficiente pentru a împinge un regim, orice s-ar spune, suficient de autoritar, spre tentativa mai mult sau mai puțin agresivă de a-l neutraliza – de unde internările, pentru a nu mai vorbi de mizeria lucie a poetului, ce poate fi și ea interpretată ca un instrument de constrîngere – iar, în caz de eșec, crima directă, abia machiată în “accident”. Desigur, relațiile poetului cu mediile naționaliste din regat, suficient de utopice pentru a neliniști fragila înjghebare din țară, și prea recentă, și cu legitimitatea mereu contestată și amenințată de pericole externe reale, ca și nesigura autoritate austriacă dintr-un imperiu compozit, la limita dezagregării, puteau împinge în direcția unor măsuri de o brutalitate paranoică, absurde și complet inutile, ca toate inițiativele “puterilor”. Nu trebuie, de altfel, uitată atmosfera generală deleteră a epocii ce favoriza deciziile aberante, salvate de oroarea abjecției doar prin înjositorul sentiment de panică al unei lumi muribunde. Tenebroasa afacere Mayerling, localitate unde a fost găsit mort arhiducele Rudolf de Habsburg, moștenitorul tronului, altă afacere de asasinat, machiată în sinucidere, factor ce anunța asasinarea viitoare a arhiducelui Ferdinand, elementul declanșator al primului război mondial, cum se știe, nu precedase decît cu cîteva luni moartea lui Eminescu. În 1898, împărăteasa Elisabeta (Sissi), mama arhiducelui Rudolf, avea, de asemeni, să fie

asasinată la Geneva de un anarhist italian. Pentru a nu mai vorbi de faptul că în 1886 deja, Ludovic al II-lea al Bavariei, personalitate excepțională, protectorul lui Richard Wagner, murise și el, victimă a unui sumbru atentat, operă probabilă tot a arahneicului Bismarck.

De altfel, d-l Constantin Barbu pare să interpreteze evenimentele cam din același unghi când afirmă (cităm):

«În 1883, Regele (speriat de posibilitatea detronării de către ruși) a semnat un Tratat secret cu Austro-Ungaria, și, din disperare, a acceptat și un punct 2 (fatal: Regatul Român se angaja să nu treacă munții în Transilvania). Eminescu cunoștea tratatul și a scris și împotriva Regelui și a feloniei de la Viena. P.P. Carp (ambasadorul Regatului la Viena) s-a gândit că Eminescu trebuie “potolit” (este cuvântul său), Regele l-a “desemnat” (prin Mite Kremnitz) pe instrumentul Maiorescu să execute sacrificiul. Voi analiza în 12 volume care vor apărea lunar această tragedie sacrificatoare. Nu degeaba scrie Nietzsche că: “Hohenzollernii sunt o rasă de criminali stacojii”. Chiar numele Împăratului Franz Josef apare pe rapoartele scrise de agenții austro-ungari împotriva lui Eminescu...».

Și:

«Dacă se va dovedi că Regele Carol I a comandat crima și uciderea a fost instrumentată de Maiorescu, atunci lucrurile sunt extrem de grave și pentru Rege și pentru Maiorescu. Am avea un Rege criminal, fondator al Academiei Române, omul care a obținut independența României. Crima i-ar da dreptate lui Nietzsche, care scrisese că “Hohenzollernii sunt o rasă de criminali stacojii”. Iar Maiorescu, întemeietorul culturii române moderne! – un plagiator asiduu în Logică, biet prim-ministru în 1913, când se împlineau 30 de ani de la prima semnare a tratatului secret cu Austro-Ungaria (și prim-ministrul Maiorescu, știutor din 1883, va semna din nou tratatul în 1913)».

Ajunși în acest punct, e poate util să evocăm un element major al contextului politic, element ce poate deschide o perspectivă oarecum mai precisă asupra mobilurilor posibilului asasinat politic mai sus evocat. Elementul privește celebra, în epocă, serbare consacrată inaugurării statuii lui Ștefan-cel-Mare la Iași, pe 5-13 iunie 1883, inaugurare ce a scos în evidență nu doar clivajul politic cumva clasic dintre liberali și conservatori, dar poate un clivaj mai profund între liberalii, asociați foarte impopularului Carol I, și restul factorilor politici în joc atunci. E posibil, de altfel, ca chiar și această defnire a situației să se dovedească insuficientă, opoziția relevantă de eveniment fiind una extrem de complexă, politică, dar și economică, naționalistă, din perspectiva toposului “domnitorului străin”, în special german – vezi tratatul cu Austro-Ungaria menționat mai sus, ce avea să fie semnat în toamna lui 1883, după arestarea poetului – dar și provincială, în măsura în care Moldova se simte, nu pe nedrept,

marginalizată, perdanta procesului politic angajat în 1859 și a întregii dinamici politice și economice subsecvente. La toate acestea se adăuga un colosal traumatism nu doar politic ci mai cu seamă teritorial, pierderea Basarabiei în urma Războiului de Independență din 1877.

Comentariile lui Perpessicius la *Doina* (v. M. Eminescu, *Opere*, vol. III, Fundația Regele Mihai I, 1944, pp. 2-4 și n. 2), în sine fără legătură cu afacerea asasinatului, par să confirme observațiile noastre, permițând o ciblare mai strânsă a eventualelor mobiluri și, poate, a unei anume influențe, eventual politice ori și politice, pe care ar fi putut s-o capete Eminescu în aceste timpuri tulburi.

«Însă ceea ce se cuvine de semnalat, din timp, este că, în *Doina*, motivul drumului de fier este secundar și că e subordonat temei, și vastă și vibrantă, a invocației geniului tutelat al lui Ștefan-cel-Mare. Ca și *La arme*, marșul său postum, *Doina* e strigătul de alarmă al poetului, a doua zi după pierderea Basarabiei. Geneza ei, cum se poate vedea din întâile versiuni, tipărite mai departe, ca și din unele texte colaterale, urcă așa dar cu cinci ani mai înainte de serbările din Iași, consacrate inaugurării statuei lui Ștefan-cel-Mare, care avea să popularizeze poemul lui Eminescu și de care va rămânea totdeauna legat prin dureroasele evenimente biografice care l-au însoțit [...]

Proiectată pentru Crăciunul lui 1882, cu prilejul vizitei Maiestăților Lor la Iași – inaugurarea statuei lui Ștefan-cel-Mare se amână dintru întâi, pentru Aprilie viitor. [...] Dar inaugurarea are loc abea în Iunie. Serbările încep în ziua de 5/17 [1883], în prezența MM. Lor, care au stat în Iași timp de 8 zile, într-o atmosferă nu tocmai entusiastă, dacă e să credem relațiunile unei gazete opoziționiste, ca *L'Indépendance Roumaine*, al cărui număr festiv din ziua inaugurării, excelent alcătuit, și ale cărui corespondențe, ale trimisului său special, au acordat evenimentului toată atenția cuvenită. După ce afirmă că Regele a fost primit cu răceală, pe o căldură de 30 grade, că ceea ce a indispus mai mult a fost paza polițistă ca pentru un țar, că a fost adus un batalion de gardă anume de la București, că (într-o ultimă corespondență) senatorii care s'au deplasat au primit fiecare o indemnizație de 1000 lei din fondurile secrete și alte amănunte caracteristice, redactează cu vervă rechizitoriul acestui monopol liberal, al inaugurării, cum se poate judeca din următorul amplu extras, în care spiritul de opoziție nu ucide spiritul, pur și simplu, de calitate al cronicarului:

“On n’a pas jugé Jassy digne de donner à manger au Roi, pendant trois jours. On a tout apporté de Bucarest, depuis le marmiton jusqu’à la dernière denrée alimentaire (e ceva cumva ceaușist în anxietatea aceasta culinară, n.m.). Cependant Jassy prétend n’être pas au dernier rang des villes européennes et affirme être en état de faire convenablement manger un souverain, même de la maison de

Hohenzollern. Il est connu, établi, démontré que lorsqu'un Roi, un chef d'État visite une de ses bonnes villes, toutes les industries de cette ville nagent dans un pactole. Les industriels voient en effet le chiffre de leurs affaires doubler, quadrupler pendant quelques jours, et cela les met en bonne humeur. À Jassy, personne n'a eu à prendre la peine de se réjouir. Tout ce qui était nécessaire au Roi et à son entourage est venu de Bucarest. Et notez que ce n'est pas la maison royale qui a pourvu à ces besoins directement: nullement. Cela a été fourni par des industriels de Bucarest. En d'autres termes, c'est comme si on avait dit à l'industrie de Jassy: «Tiens-toi au large!». Et c'est Ștefan-cel-Mare qui a payé tout cela, ou plutôt sa statue. Il est certain que si le cortège royal avait été autrement traité, la fête aurait pu être autrement brillante, autrement intéressante, autrement roumaine, autrement digne, en un mot, du héros moldave.

On a rappelé, dans cette fête, que Jassy a été le berceau de l'union. C'est exact.

Mais ce qui ne l'est pas moins, c'est que l'inauguration de la statue du grand prince a eu lieu au milieu de la désunion générale la plus complète.

Le parti libéral entend décidément tout absorber, et il s'est emparé jusque de la statue d'Étienne-le-Grand. Maîtres des Chambres, maîtres du pays, maîtres de tout, les libéraux veulent aussi être maîtres de nos statues. Rien ne peut échapper à leur domination, et c'est ainsi qu'ils ont mis la main sur l'œuvre de Frémiet. Mais si au lieu d'être du bronze le Ștefan-cel-Mare qu'on est allé festoyer à Jassy avait été en chair et en os, il se serait dérobé au contact de cette foule aussi officielle que faussement libérale et se serait écrié:

«Arrière ! j'ai combattu pour rendre le pays libre, tandis que vous ne cherchez qu'à l'asservir. Il n'y a pas de despote au monde capable de vous égaler en despotisme. Vous n'êtes pas les apôtres de la liberté, vous n'en êtes que les bourreaux. Arrière !»

Voilà ce qu'aurait dit Ștefan-cel-Mare s'il avait pu parler le dimanche 5/17 juin de l'an de libérale corruption 1883. Mais le bronze ne parle pas, il n'écoute pas davantage, et c'est ainsi qu'on a pu débiter devant la belle statue de Frémiet, sans qu'elle ait fait mine de protester, toutes les phrases ronflantes mais fausses, qui ont traversé le cerveau de nos maîtres.

Moins heureux que la statue, j'ai dû entendre, sinon comprendre, ce qui s'est dit.

Et à quel titre tous ces libéraux étaient-ils là, à quel titre ont-ils adressé la parole à Ștefan-cel-Mare? Ils n'ont certainement pas concouru par souscription à l'érection de sa statue; par conséquent,

comme particuliers, comme simples citoyens, ils n'avaient rien à chercher au premier rang, où seuls les membres du comité de la statue auraient dû figurer. Mais on m'a objecté que ces messieurs, faisant partie de l'engrenage gouvernemental, ont dû forcément paraître où ils ont paru; et j'avoue que tout d'abord cette objection m'a semblé sans réplique. Pourtant, lorsque l'on sait que l'État n'a pas davantage souscrit à la statue de Ștefan-cel-Mare et que nos libéraux n'ont pas plus pris part à la souscription comme particuliers, comme simples Roumains, que comme membres du gouvernement; lorsque l'on sait que ces messieurs ont tenu non-seulement les cordons de leur bourse serrés, mais aussi les caisses du pays hermétiquement fermées à l'œuvre nationale de l'érection d'une statue au prince héros de Moldavie, lorsque l'on sait tout cela comme je le sais, l'on en arrive quand même à cette conclusion que l'inauguration de la statue n'aurait pas dû être présidée par des personnages officiels, mais par les membres du comité promoteur de l'œuvre" (L'Indépendance Roumaine, VII (2-e série), 1713, Vendredi 10/22 Juin, 1883; în text, cursivele noastre).

Despre drumul lui Eminescu la Iași, preciziunile lipsesc. Însemnările lui Maiorescu, așa cum s'a văzut la capitolul *Luceafărului*, au înregistrat starea precară a sănătății poetului, încă dela 30 Maiu 1883. Poate că din timpul acesta, de continuă neliniște nervoasă, să dateze și versurile ocazionale, închinat lui Ștefan-cel-Mare și din care am spicuit câteva la «Colaterale». [...] Còpia *Doinei*, pe o coală anume și cu un scris comod [...], va fi fost de bună seamă efectuată în vederea acestui drum la Iași. Dacă a și avut de gând să cetească la inaugurarea statuei – iată ceea ce rămâne o simplă prezumție. Ce e sigur, este că și-a cetit poemul într-o ședință sărbătorească a Junimii, despre care a scris, în necrologul de peste șase ani, Iacob Negruzzi:

“... Profitând de împrejurarea că un mare număr de membri vechi ai societății literare, printre care și Eminescu, se găsea cu acea ocaziune în Iași, «Junimea» ținut o mare întrunire. În acea seară Eminescu ne ceti cunoscuta sa *Doina populară* scrisă cu ocaziunea serbării și care începe cu cuvintele:

De la Nistru pân la Tisa

Și sfârșește în modul următor:

Ștefane, Măria Ta

etc.

Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau așa de mult cu toate celelalte ode ce se compuseseră cu ocaziunea acelei strălucite serbări, fu adânc, indescrisibil. În contra obiceiului «Junimii» căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de

când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet.

Această cetire a fost cea de pe urmă a lui Eminescu, căci încă în acea lună la întoarcerea sa în București, boala se declară grozavă, etc.”» (Perpessicius reproduce din Iacob Negruzzi, *Eminescu în Convorbiri Literare*, XXIII, 4, 1 Iulie 1889).

E cu totul inutil de a mai stăruii asupra articolului – am putea spune pamfletului anti-monarhic și anti-liberal – din *L'Indépendance Roumaine*, care, cel puțin la nivelul porțiunii reproduse de Perpessicius, e perfect clar prin sine. De altfel, nu mai puțin expresivă pentru climatul politic se vedește zona de text, doar rezumată de critic, ce revela decalajul dintre “temperatura morală” și cea “sezonieră” (“Regele a fost primit cu răceală, pe o căldură de 30 grade”), iritarea publică produsă de excesivele măsuri de securitate (“paza polițistă ca pentru un țar”, batalionul de gardă adus anume de la București), “coruperea” senatorilor printr-o indemnizație de 1000 de lei pentru deplasare (sumă considerabilă pentru epocă, trasă, în plus, “din fondurile secrete”) “și alte amănunte caracteristice”...

Într-adevăr, “paza polițistă ca pentru un țar” ca și batalionul de gardă bucureștean manifestă, pe lângă o profundă neîncredere în forțele locale și în populație, o stranie aroganță la un rege străin, în plus, recent și devenit extrem de impopular în urma dublei catastrofe : cea a tratatului concoctat cu Austro-Ungaria, tratat ce implica cel puțin temporar, renunțarea la vreo pretenție, fie și, deocamdată, doar teoretică, la recuperarea Transilvaniei, situație în sine insuportabilă pentru naționaliștii români, mai cu seamă pentru cei cu rădăcini ardeleni (evident, Maiorescu, ambițios politic și oportunist “germanizat”, nu trebuie inclus printre aceștia), ca și aceea încă și mai dureroasă prin absurditatea ei, a pierderii recente a Basarabiei. Pierdere slab compensată de o independență “*de jure*”, menită să se adauge la o independență “*de facto*”, aceasta din urmă demult obținută, cu atât mai mult cu cât cea dintâi ar fi putut probabil să fie obținută pe calea, mult mai puțin oneroasă în pierderi umane și teritoriale, a diplomației.

În acest patetic context, sensul politic al *Doinei*, practic exclusiv percepută ca un document poetic al xenofobiei poetului, apare clar definit de Perpessicius:

«Ca și *La arme*, marșul său postum, *Doina* e strigătul de alarmă al poetului, a doua zi după pierderea Basarabiei. Geneza ei, cum se poate vedea din întâile versiuni, tipărite mai departe, ca și din unele texte colaterale, urcă așa dar cu cinci ani mai înainte de serbările din Iași, consacrate inaugurării statuei lui Ștefan-cel-Mare, care avea să popularizeze poemul lui Eminescu și de care va rămânea totdeauna legat prin dureroasele evenimente biografice care l-au însoțit.» (*ibid.* p. 2).

Într-adevăr, o notiță din *Timpul* (VII, 224, Marți 12 Octomvrie 1882, p. 1, rubrica Informații), reprodusă de critic (*ibid.* p. 4, n. 2), lămurește poziția lui Eminescu, înlăturînd o lectură retorică, prin ruperea de context, ba chiar prin recontextuare din perspectivă modernă, ceea ce nu putea conduce decît la o banală și chiar vulgară supra-interpretare.

«Sâmbătă 9 Octomvrie s'a împlinit patru ani, de când, prin nedibacea politică a celor ce ne guvernează de 7 amărăți ani, ni s'a vîndut sau ni s'a răpit o coastă din patria mumă, scumpa Basarabie.»

E greu de exprimat o situație, orice s-ar specula, extrem dureroasă și deci un sentiment, în termeni mai simpli. Desigur, echivocul politic prin care șefii conservatori apar cel puțin tot atît de implicați ca și liberalii în dubla tenebroasă afacere (tratatul cu Austro-Ungaria ce avea să definească o amputare virtuală a tînărului regat român, și războiul, foarte probabil, inutil și chiar toxic, bizuit pe o primejdioasă alianță cu Rusia, ce masca aservirea față de aceeași – stranie “independență” de proslăvit mai tîrziu prin manuale! – și, mai cu seamă, o nouă amputare, actuală aceasta) nu e atins nici de poezie și nici de pasajul mai sus citat.

Eminescu intervenise de mai multe ori în *Timpul* asupra răpirii Basarabiei, din 1878 și pînă la ultimele articole dinainte de “internare”, dedicate serbării guvernamentale de la Iași (în 18, 21, 22, 23, și 24 iunie 1883), făcînd bilanțul, considerat de el dezastruos, al războiului de la 1877. Cităm doar un exemplu:

«Se 'nțelege că, după manifestul partidului roșu, publicat în Monitorul-Fundescu, toate în țara aceasta merg strună și de minune, încât daca le-ar da cineva crezare, România s-ar fi aflînd în apogeul fericirii și al gloriei. Cel ce bunăoară nu vede că **am pierdut mii de oameni pe câmpul de luptă, obținînd drept unic rezultat cedarea Basarabiei** (s.m.), că azi, când țara e independentă și fostul voievod rege, se cere ca o tîrzie compensație a recunoașterii acestor titluri Dunărea română [e vorba de controlul navigației pe Dunăre, reclamat de imperiul austro-ungar, n.m.]; cine nu observă că, în acelaș timp în care politicianii se îmbogățesc, toate clasele acestui popor, de la Vlădică pîn-la opincă, dau îndărăt, acela nu poate decît să aplaude la toate laudele pe cari partidul roșu, cu cunoscutul său esces de modestie, și le aduce singur prin acel manifest.» (*Timpul* din 25 martie 1883, în *Opere*, XIII, p. 184).

Pe de altă parte, participarea sa la proiectele de întregire națională promovate de Societatea Carpații, la a cărei întemeiere contribuise în ianuarie 1882, e, pare-se, luată în serios de autoritățile austro-ungare, ca un factor posibil de destabilizare politică în România (dealtfel, societatea va fi desființată de guvern odată cu “internarea” lui Eminescu). Astfel, D. Vatamaniuc notează în prefața sa la *Opere*, vol. XIII (p. 6 și 10):

«În notele trimise din București Biroului de informații vienez și în rapoartele către Ministerul de Interne al Imperiului austro-ungar se arată că Societatea “Carpații” urmărea, împreună cu societățile culturale românești din Viena, Budapesta, Cluj și Cernăuți, înfăptuirea “Daciei Mari”. Eminescu figurează și în lista “tinerilor” care militau pentru înfăptuirea idealului nostru de unitate națională. (...)»

Poetul era pentru acțiuni practice, ca cele pe care le propunea la Societatea “Carpații” și pentru care Biroul de informații vienez îl trecea printre cei ce activau pentru înfăptuirea “Daciei Mari”. Poetul își asuma, în tot ce întreprindea, cum se desprinde și de aici, o înaltă răspundere în fața istoriei, atât de zbuciumate, a poporului român.

Eminescu își începe activitatea cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprijinul revendicărilor românilor de sub stăpânirea sa și o încheie la “Timpul”, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeași presă, în care condamnă asuprirea națională și practicile demagogice în lupta politică.»

În aceste condiții, prezența lui Eminescu la serbarea de la Iași dedicată lui Ștefan cel Mare și efectul lecturii *Doinei* în acest cadru, cu nici 15 zile înainte de așa-zisa “internare”, capătă un mult mai acut sens politic.

Impactul politico-literar al *Doinei*, în contextul de atunci, neadulterat de perspectivele noastre moderne, poate fi descoperit cel mai clar din necrologul dedicat de Iacob Negruzzi la moartea poetului (v. Iacob Negruzzi, *Eminescu în Convorbiri Literare*, XXIII, 4, 1 iulie 1889, *apud* Perpessicius *ibid.* p. 3, n. 2). Cităm fragmentul vizat împreună cu prezentarea ce-o furnizează Perpessicius în același volum III (p. 3) al *Operele* eminesciene:

« ... Profitând de împrejurarea că un mare număr de membri vechi ai societății literare, printre care și Eminescu, se găsea cu acea ocaziune în Iași, "Junimea" ținu o mare întrunire. În acea seară Eminescu ne ceti cunoscuta sa *Doina populară* scrisă cu ocaziunea serbării și care începe cu cuvintele:

De la Nistru pân la Tisa

Și sfârșește în modul următor:

Ștefane, Măria Ta

etc.

Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau așa de mult cu toate celelalte ode ce se compuseseră cu ocaziunea acelei strălucite serbări, fu adânc, indescritibil. În contra obiceiului "Junimii" căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul cetirii

și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet.

Această cetire a fost cea de pe urmă a lui Eminescu, căci încă în aceea lună la întoarcerea sa în București, boala se declară grozavă, etc.».

Curioasă coincidență!

Dacă Eminescu avea sau nu de gând să citească poezia cu ocazia inaugurării statuii lui Ștefan-cel-Mare, iată ce, din punctul de vedere care ne interesează, se dovedește cu totul secundar, de vreme ce a citit-o totuși într-un cadru nu pur și simplu festiv, ci politic, la “marea întrunire” a Junimii, și de vreme ce fusese scrisă în orice caz, cum remarcă Iacob Negruzzi, “cu ocaziunea serbării”. Efectul lecturii este “adânc, indescritibil” și termeni ca “entusiasm”, “tunet de aplausuri” ori faptul că “la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet” netrebuind să fie pur și simplu considerate ca semne ale unui comportament în contradicție cu rezerva adoptată în genere de junimiști, ci poate ca simptomul unui început de influență politică ce nu putea decât să displacă sferelor, să le zicem, superioare ale puterii și cu siguranță, lui Titu Maiorescu.

Într-adevăr, exacerbaria sentimentelor naționale, și de ce nu, naționaliste în cadrul chiar al “Junimii” nu putea să nu fie considerată ca primejdioasă într-o situație politică atât de delicată ca cea schițată mai sus, după cum apariția unei influențe structural străine – căci nu există naturi mai radical opuse decât cele ale lui Titu Maiorescu și Mihai Eminescu – în chiar miezul “fiefului” său, “Junimea”, în fine, vizibila ieșire a poetului din simpla poziție clientelară, singura acceptabilă pentru critic, nu puteau decât să-l irite la culme pe acesta din urmă (expresia e slabă), împingându-l eventual spre reacții neprevăzute și chiar imprevizibile, ce nu intrau probabil în codul său comportamental.

Avem deja o probă a ostilității mentorului Junimii față de jurnalistul Eminescu în faptul, averat, al înlăturării poetului de la conducerea *Timpului*, decisă deja spre sfârșitul anului 1881 și cu efect din ianuarie 1882, pentru motive de discordanță în planul atitudinii politice (cf. prefața lui D. Vatamaniuc la *Opere*, vol. XIII. Publicistică 1882-1883, 1888-1889, p. 5):

«Eminescu conduce ziarul “Timpul”, ca redactor șef între februarie 1880 și decembrie 1881, ca din ianuarie 1882 să-și asume răspunderea numai pentru partea politică. “Telegraful” își informează cititorii din 11 noiembrie 1881 că Eminescu urma să fie înlocuit la conducerea cotidianului conservator întrucât **îl transformase într-o tribună a opiniilor sale personale** (s.m.). Cotidianul lui I. C. Fundescu, cu care polemiza Eminescu, prezenta schimbările în redacția “Timpului” numai ca o chestiune personală, ignorând aspectele politice.»

Or, substratul politic era devierea lui Maiorescu și a Junimii înspre liberali,

în contextul precis în care, după proclamarea regatului în martie 1881, Maiorescu decisese bascularea înspre o alianță politică cu guvernul liberal, în jurul regelui – ceea ce lui Eminescu, vădit, îi repugna, de vreme ce se vedea acuzat de “opinii personale”, deci opuse acestei tendințe. Procesul acestei schimbări de cămașă maiorescian (denumite în presa epocii “opoziția miluită”) este descris în detalii de autorul prefetei și al ediției, în continuarea citatului precedent (*ibid.*):

«Partidul liberal își consolidează poziția politică după proclamarea regatului, în martie 1881, act politic la care conservatorii nu participă, dar își dau adeziunea. “O întrebare rămâne acum de dezlegat – scrie Maiorescu în editorialul publicat în „Timpul” în 21 martie 1881 – : care mai este deosebirea de principii între partidul numit liberal, astăzi la guvern, și partidul numit conservator, astăzi în opoziție?” Maiorescu prevedea orientarea spre Partidul liberal a grupării junimiste din Partidul conservator. P. P. Carp primește să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeași calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia președinția Curții de Casație, cel mai înalt for judecătoresc din țară. Gruparea junimistă este numită, pentru orientarea spre Partidul liberal, “opoziția miluită”.»

Semnificativ e și faptul că poetul e criticat și pus oarecum sub obroc, noua conducere a ziarului trecînd în mîinile lui Grigore G. Păucescu ce semnează editorialul “noii direcții” în primul număr din ianuarie 1882, lansînd săgeți abia disimulate la adresa jurnalismului practicat de Eminescu (ce se exprima “în termeni prea colorați”), și prezentînd cititorilor noua echipă. Aceasta era formată din jurnaliști ce intrau în redacția *Timpului*, pe care poetul o asumase practic singur atîția ani, nu ca să-i ușureze munca, ci ca să participe, alături de un “comitet” de redacție nenominalizat, la misiunea de a asigura ca “ideile susținute în ziar să fie conforme cu tendințele partidului”, și a împiedeca deci exprimarea de... “opinii personale” – ceea ce reduce participarea lui Eminescu la jurnal și libertatea lui de expresie, de-acum, strict îngrădită administrativ (cităm în continuare, *ibid.*, p. 2, 3):

«Eminescu conveni să treacă conducerea “Timpului” lui Grigore G. Păucescu, **ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal** (s.m.). (...)

Activitatea la “Timpul” ca “director politic” și-o începe cu un lung editorial programatic, pe care îl publică în primul număr din ianuarie 1882. Declară că lupta politică se mărginea la polemica din presă, cu acuzații reciproce între cele doua partide politice. Liberalii îi învinuiau pe conservatori că apărau privilegiile boierimii și favorizau politica expansionistă străină în țara noastră. “Iar ziarele opozițiunii – scrie Gr. G. Păucescu – și mai ales cele conservatoare, exasperate de această îndoită insinuare calomnioasă, exprimau **în termeni prea colorați**

(s.m.) dezgustul ce simțeau cu drept cuvânt în fața acestor manopere. Și căutau din parte-le idei tot așa de defăimătoare cu care să vestejească pe defăimătorii lor”. (...)

Să mai notăm și faptul că Gr. G. Păucescu ține să semneze editorialul programatic, spre a face cunoscută și public schimbarea la conducerea cotidianului conservator. Pregătește în acest sens și o înștiințare către cititori în care îi informează asupra măsurilor sale administrative. (...) Noul director anunță și constituirea unui comitet pe lângă redacție, format din “câțiva din tinerii cei mai distinși”, cu misiunea să vegheze ca **“ideile susținute în ziar să fie conforme cu tendințele partidului”**.»

În fața acestei puneri la punct mai mult decât explicite, devine clar că nimic nu mai mergea între Maiorescu și Eminescu, Junimea riscând a se scinda în orientări și alianțe opuse, fenomen față de care „mentorul” se simțea nevoit să reacționeze cu orice preț, pentru a-și menține controlul, mai ales în condițiile în care alianțele și scopurile sale politice nu mai corespundeau (dar au corespuns vreodată?) cu cele ale poetului.

Astfel, pe de o parte, cum faptele expuse de D. Vatamaniuc o revelă, Junimea, urmîndu-l pe “critic”, devia spre liberalism, din pricini fără îndoială de oportunism politic și de obscure manevre pe scena internațională – participînd, în alianță cu liberalii, la alegerile din aprilie 1883, trecînd astfel de la “opoziția miluită” la “opoziția coalizată”, și plănuiind, mîna în mîna cu guvernul liberal și cu regele, tratatul secret cu Austro-Ungaria ce va fi semnat în același an, în octombrie (cînd Eminescu era deja scos din circulație!)... Schimbarea la conducerea *Timpului* în ianuarie 1882 pregătea aceste manevre, și a fost înțeleasă ca atare în epocă (continuăm citatul, ibid. p. 3):

«Presa liberală comentează favorabil, cum era și de așteptat, schimbările la conducerea cotidianului conservator. “Românul” avea numai cuvinte de laudă pentru măsurile administrative luate de Gr. G. Păucescu cu privire la supravegherea materialelor ce se publică și salută înlăturarea primejdiei care pîndea presa românească prin căderea ei pe mâinile “junilor” ce se considerau “talentați și distinși”. Sunt evidente referirile la redactorii “Timpului” din anii 1880-1881 [Eminescu, n.m.], precum și la “tinerii” de la “România liberă” care polemizau cu oficiosul guvernamental. Măsurile lui Gr. G. Păucescu sunt interpretate de “Telegraful” ca o mărturisire că pentru “Timpul” începea „un an de pocăință”. “Poporul” se bucura, la rîndul său, că **fusesse luată conducerea ziarului din mâinile “unui fanatic”** [Eminescu, n.m.]. Presa liberală îl făcea vinovat numai pe Eminescu pentru orientarea politică a “Timpului”, fapt explicabil de vreme ce el se manifesta ca cel mai virulent critic al guvernului instalat la conducerea țării în 1876.

Conservatorii formează împreună cu “liberalii sinceri”, gruparea lui G. Vernescu, “opoziția coalizată” în vederea alegerilor din 1883. Discuțiile pentru realizarea acestei înțelegeri se poartă în noiembrie – decembrie 1882 și în presă apar știri despre sistarea apariției “Timpului” și scoaterea unui nou ziar, “România” organ de presă al „opoziției coalizate”. Cele două grupări politice hotărăsc totuși să mențină apariția “Timpului” și a “Binelui public”, ziarul lui G. Vernescu, pentru toată durata campaniei electorale.

Din februarie 1883, “Timpul” găzduiește tot mai multe atacuri la adresa oamenilor politici liberali și conservatori care dezaprobau formarea “opoziției coalizate”. Aceasta va ieși însă înfrântă în alegeri și atât “Timpul” cât și “Binele public” își vor înceta apariția în martie 1884. Maiorescu justifică atacurile din “Timpul” la adresa oamenilor politici care dezaprobau “opoziția coalizată” prin “vederi momentane” în orientarea politică.»

Pe de altă parte, o latură desigur mai naționalistă a Junimii – acei “membri vechi” la care se referă Iacob Negruzzi în mărturia sa, citată mai sus *apud* Perpessicius, ce probabil nu aveau la “opoziția miluită”, devenită între timp de-a binelea “coalizată” cu guvernul liberal în jurul regelui – îl aclamă cu entuziasm pe poetul *Doinei* în iunie 1883, poemul stînd mărturie, după cum am văzut, nu atît pentru vreo xenofobie politică cît pentru durerea pricinuită de mutilarea țării prin cedarea Basarabiei, la est, și de lipsa unei perspective de reîntregire la vest prin integrarea Transilvaniei: “de la Nistru pîn’ la Tisa”...

Faptul că faimoasa și, cum am văzut, nelămurita boală a lui Eminescu, atît de aberant și abuziv “tratată”, s-a declarat la nici două săptămîni după evenimentul cu efect excepțional al lecturii *Doinei* la ședința Junimii de la Iași, și la doar cîteva zile de la ultimul lui articol în *Timpul* dedicat faimoasei serbări, poetul fiind practic arestat în același timp în care poliția percheziționa sediul Societății Carpații, imediat interzise dealtfel de guvern, se vedește extrem de tulburător, această multiplă “coincidență” fiind, desigur, de anexat la dosarul tot mai voluminos al ceea ce se conturează mereu mai limpede, cu o mereu mai deranjantă claritate, ca un act criminal ordonat de sferele superioare ale puterii.

Ultima oră

Nu putem părăsi – deocamdată – tragicul episod al asasinării lui Eminescu fără a atrage atenția asupra unui articol recent, descoperit mult după scrierea prezentului text: *Adevărul despre Eminescu*, de jurnalistul George Roncea, în Curentul.ro din 15 ianuarie 2020 ([online](#)). O sinteză completă a chestiunii, pe baza bogatelor informații date la iveală în ultimii ani. Citez doar un pasaj, cu aer de concluzie, la care subscriu:

MIHAI EMINESCU

«Eminescu a devenit o victimă a regimului politic datorită în principal implicării sale în presă și politică. Ziaristul Eminescu a fost o țintă operativă și a fost urmărit pas cu pas de agenții secrete ai Imperiului Austro-Ungar. Eliminarea sa de pe scena politică s-a datorat unei acțiuni conspirate executate cu profesionalism.

Eminescu a atras una dintre cele mai complexe manevre de dezinformare și intoxicare specifice domeniului serviciilor speciale. Posteritatea sa a fost deformată și manevrată de toate regimurile politice care s-au succedat în România. Restabilirea adevărului despre Eminescu este o datorie de onoare a breslei ziariștilor. (...)

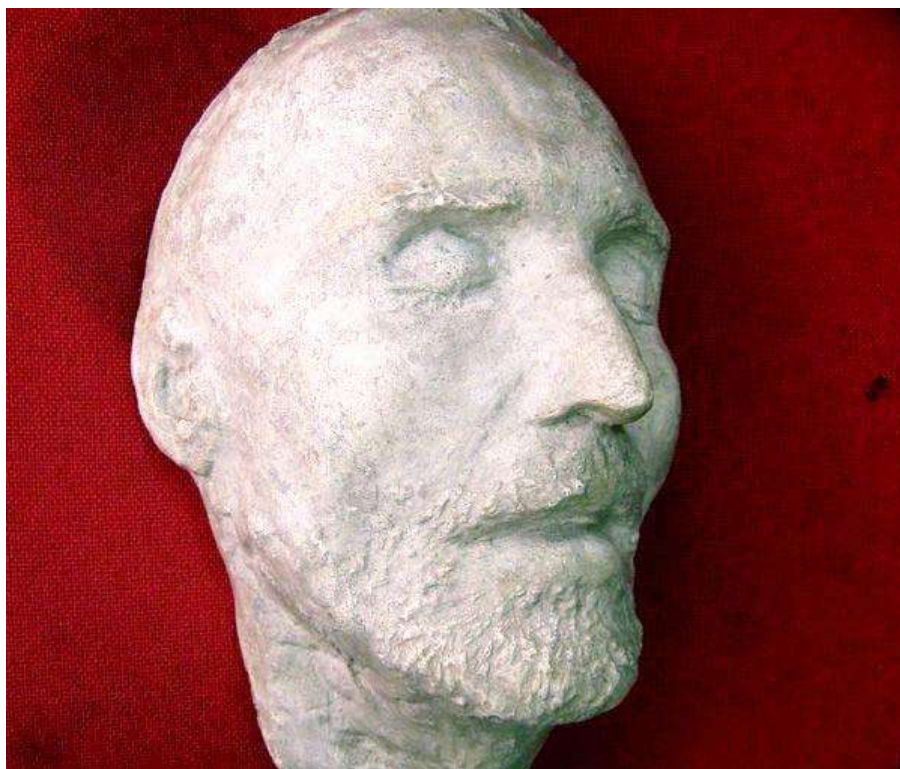
În mod brutal, în iunie 1883, munca sa este întreruptă și este introdus cu forța într-un ospiciu. Poliția, sub comanda Puterii de stat îl transformă astfel pe Eminescu într-unul dintre primii deținuți politici ai statului modern român. Oricum este primul ziarist căruia i se pune căluș în gură în această manieră dură. Metoda va fi perfecționată sub comunism.»

De asemenea, țin să menționez aici excelentele analize ale profesorului [Theodor CODREANU](#), “Basarabia în publicistica eminesciană”, în *Limba Română* 2012 (online: [I, nr. 5-6](#), [II, nr. 7-8](#), [III, nr. 9-10](#)).

În fine, menționez doar, căci abia mi-am procurat-o, cartea de documente și mărturii a scriitorului Laurian Stăncescu *Mihai Eminescu – un Dumnezeu rănit* (ediția a 2a, editura Scrisoarea a treia, București, 2018).

Post-scriptum funerar

Reproduc aici, după articolul „Ultimul suspin al lui Eminescu” de [Dumitru Manolache](#), în ziarul *Lumina* din 14 iunie 2011 (<https://ziarullumina.ro/societate/reportaj/ultimul-suspın-al-lui-eminescu-9364.html>), fotografia măștii funerare a lui Eminescu – atît de straniu bacoviană –, executată de sculptorul Filip Marin:

Și nu găsesc mai apropiat comentariu decât cel pe care îl reproduc mai jos, după blogul d-lui Vasile Gogea din 15 iunie 2012, care citează reflecțiile elenistului și eminescologului Petru Creția, „Ultimul chip” al lui Eminescu (<https://vasilegogea.wordpress.com/2012/06/15/petru-cretia-ultimul-chip-al-lui-eminescu/>):

«Sunt deja cincisprezece ani de când, la fiecare 15 iunie, Eminescu îmi revine în memorie însoțit de figura lui Petru Creția. Nimeni, pînă azi cel puțin, nu a „citit” mai tulburător și mai adînc, cu mai multă și comprehensivă iubire „masca” sub care eternitatea l-a primit izbăvitoare pe Poet. Să ne reamintim și de această dată...

”Orice pămînt întors în pămînt e un amestec de oase și de vise, de biată carne abolită cu marile-i rîvne cu tot, de ceva care a fost cu ceva ce nu mai poate fi. Între ce a fost Eminescu și veacul lui de glorie și de țărînă stă ultimul lui chip, masca lui funerară, chipul acela emaciat, coborît de pe o cruce nevăzută, flămînd și însetat, maculat și totodată izbăvit de suferința unei soarte. Semănînd sfîșietor cu Horea supliciat, cu Iancu răătăcit, cu mulții mucenici anonimi ai unor cauze pe care le-au crezut pierdute: lungul șir de obidiți cărora masca lui le da pentru vecie un chip. De ce doar gînduri pentru slava lui și nu puțină dragoste pentru rănilile lui, pentru obida lui, pentru prețul pe care l-a avut de plătit, pentru ceasurile tîrzii cînd atît de greu suspina “o, Doamne” și

MIHAI EMINESCU

apoi cădea în tristețe și tăcere? Sau pentru serile când le cânta ardelenilor doine, prin grădinile de vară ale Bucureștilor, de se topeau aceia de plîns. Și nu mai puțin pentru altă seară, tîrzie și ea, când, însingurat între mai mulți prieteni, îi spunea lui Panu: *“Panule, știi tu că în lumea asta nu e nimic mai interesant decît istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri.”*

A fost un om care greu se dădea pe mîna cuiva și care, pe de altă parte, din inaptitudine pentru orice compromis, și-a făcut destul de mulți dușmani. De ce nu l-am iubi pentru tot ce a fost în toată ființa lui din care o parte era pieritoare și supusă pătimirii? Pentru lacrimile pe care le vărsa, într-un îndoit amurg, de nerăbdare că nu răsare odată luna de după munții prea înalți. Poate nici nu ne-ar accepta iubirea. Și poate totuși da, dacă ar ști că nu l-am trădat, că nu ne-am înfrățit cu vrăjmașii neamului său și al nostru, că am păstrat ceva din neîndurarea lui inocentă, din care lui nădejdea a început să-i lipsească an după an, luptă după luptă.

Cine n-a știut, în acest ceas, să sărute în gînd, plîngînd, fruntea măștii lui funerare a lipsit de la sărbătoarea veacului său” (P. Creția)».

Nicolae Labiș †

Dacă moartea lui Eminescu a părut încă de la început învăluită în mister, scenariul morții lui Nicolae Labiș, analog într-un sens cu cel, ulterior, al lui Zbigniew Cybulski, tragic desigur, prezenta avantajul unei clarități indiscutabile. Aflat într-o stare de avansată ebrietate poetul, nu se preciza dacă singur ori însoțit de prieteni, încercase să se urce într-un tramvai, o mișcare greșită proiectându-l sub roți. Mărturisesc că în ce mă privește mi-l închipuiam orifiat pe poet sfîrtecat de roți, cu picioarele tăiate sau mai rău. Totuși se știa că nu murise pe loc de vreme ce, transportat la spital, mai avusese timpul și sublima forță, veritabilă victorie a spiritului asupra materiei, de a compune “Pasărea cu clonț de rubin”, poem superb, în care depistam, presupun ca mulți alții, cu extremă naivitate, un simbol poetic al morții și nicidecum o reprezentare a securității roșii, comuniste! Atitudinea puterii la moartea poetului, nu departe de ideea funeraliilor naționale, conforta această impresie a unui poet comunist fidel, secerat de un accident tragic. Absurdul existențial adăuga o notă suplimentară acestei morți aproape mitice, presimțite parcă de propria poezie a lui Labiș (să mai subliniem coincidența curioasă ce face ca “Moartea căprioarei” să se traducă în franceză prin “La mort de *la biche*”?).

Și totuși, iată că după revoluție – care, oricum ar fi interpretată și chiar denigrată politic, lucru cam obscen, după numărul orice s-ar spune, important de morți (desigur nu 60000, dar oare asta contează...), după uciderea și rănirea atîtor tineri, fără a mai vorbi de crimele ce au urmat, încununate, ca să spunem așa, cu asasinarea lui Ioan Petru Culianu, a fost indiscutabil măcar pentru unii *o revoluție a conștiințelor* –, informații noi și o cu totul altă interpretare luminează în chip complet diferit scenariul morții poetului. Ce-i drept, ucigașii de ieri, preschimbați în corupții triumfători de azi, aveau toate motivele să batjocorească un fenomen politic care, în fond, îi învinsese, și, demenți, continuă să ricaneze într-o țară locuită nu de un popor, ci de descurajarea lui abisală! Și placa de plumb pe care o simțeam încă de la 11 ani deasupra capului, s-a agravat în vid al sufletelor. S-ar mai putea spune atîtea...

„Moartea sa a trezit controverse”: mărturiile

Întîi informațiile indirecte, oarecum rezumative și relativ recente. Astfel, articolul următor:

Dănuț Zuzeac: „Misterele morții lui Nicolae Labiș: accident sau complot al Securității?”

Cum și-a găsit sfârșitul tânărul poet sub roțile unui tramvai din Capitală”,

în *Adevărul* din 23 martie 2015:

https://adevarul.ro/locale/suceava/misterele-mortii-nicolae-labis-accident-complot-securitatii-si-a-gasit-sfarsitul-tanarul-poet-rotile-unui-tramvai-capitala-1_55101d38448e03c0fdd3c8f7/index.html.

«Poetul sucevean Nicolae Labiş a murit la vârsta de doar 21 de ani în urma unui accident de tramvai, petrecut în Bucureşti. Oficial, s-a stabilit că Labiş era beat, a alunecat şi a căzut sub roţile tramvaiului, *însă apropiaţii săi au susţinut, de-a lungul timpului, că poetul a fost împins în faţa tramvaiului de Securitate, pentru că Labiş începuse să se îndoiască de doctrina comunistă.*

Moartea sa a trezit controverse, de-a lungul timpului, considerându-se că a fost omorât. Ipoteza oficială este aceea că în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, Nicolae Labiş a petrecut mai multe ore, timp în care a consumat câteva pahare de ţuică. Poetul a plecat însoţit din restaurantul Victoria din Bucureşti, iar în staţia de tramvai Colţea a suferit un grav accident de tramvai.

Chiar dacă medicii au încercat zile în şir să-l salveze, în dimineaţa zilei de 22 decembrie 1956 (22 *decembrie*, curioasă coincidenţă, nu? n.m.), Nicolae Labiş a decedat la Spitalul de Urgenţă din Bucureşti. El a fost înmormântat la cimitirul Bellu, fiind însoţit pe ultimul drum de familie, prieteni, scriitori şi cei care i-au iubit poeziile.

Anchetatorii au consemnat atunci că Nicolae Labiş, fiind în stare de ebrietate, a alunecat în momentul în care a încercat să se urce în tramvai, a căzut şi a rămas prins între vagoanele tramvaiului care tocmai pleca din staţia de la Colţea. Balerina Maria Polivoi, cea cu care poetul a petrecut în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, precum şi mai mulţi martori oculari *au declarat că totul a fost doar un simplu accident*» (s.m.).

Oricât de succint formulat “mobilul” – dubiile lui Labiş privind “doctrina comunistă” – e limpede că ieşim cu aceasta din scenariul oficial. La drept vorbind, “dubii” privind respectiva doctrină avea practic toată lumea şi e curios că în atari condiţii autorităţile comuniste au simţit nevoia periodic (la drept vorbind, destul de des) să dea incomprehensibile “exemple”. Cu atât mai mult cu cât, cel mai adesea, “dubiile” nu ajungeau pînă la opoziţie – ori “dizidenţă”, cum i s-a spus atât de pudic – ci cel mult la de-acum clasicizata “rezistenţă prin cultură”, termen atât de elastic încît şi-a pierdut orice sens.

De altfel, în special în cazul lui Labiş, “exemplul” n-ar fi putut fi înţeles decît de un număr foarte restrîns de indivizi, deja trataţi ca suspecti politici şi destinaţi inevitabil arestării, arestare pe care, paradoxal, tocmai “exemplul” a amînat-o. Pentru marea majoritate a populaţiei însă, cum se ştie, moartea poetului a fost resimţită ca o dramă a regimului, nicidecum

ca pedepsirea unui “dizident”. E foarte adevărat, de asemeni, că imbecilitatea și incompetența sus-menționatele “autorități” – în special a securității – nu mai are nevoie de recomandări. E suficient să cităm splendida și, vai!, cât de semnificativa caracterizare a competențelor securistice și nu numai făcută de I.P. Culianu în “Cea mai proastă inteligență I” (v. *Lumea liberă*, nr. 94, 21 iulie 1990, articol reluat în *Păcatul împotriva spiritului*, Nemira, 1999, pp. 99-102; pentru citatul ce va urma, vezi p. 99):

«Unul din nenumăratele – dar nu dintre cele mai puțin importante – motive pentru care azi România aspiră la un loc unic în întreaga lume este serviciul ei de inteligență. Se poate afirma fără ezitare: România se află pe locul întâi în ce privește prostia Inteligenței sale. Nu știu în ce măsură situația e nouă; ca în multe cazuri, s-ar putea să ne vină dintr-un trecut nelămurit. Dar cum nu sunt un protocronist consecvent, nu țin să atribui dictaturii regale toate subtilitățile dictaturii sovietice și toată imbecilitatea dictaturii lui Ceaușescu. Este evident că, în primul rând din timpul regimului Ceaușescu, Securitatea română a dat nenumărate dovezi de cecitate și scleroză mentală. (Dar aș dori să adaug că îmi vin în minte cazuri când Siguranța Statului, de prin 1938, arăta aceeași neaoșă debilitate. Măreț exemplu de tradiție, nu-i așa?).»

Desigur, pentru a înțelege mai bine nocivitatea acestei “inteligențe” – căci imbecilitatea la putere e toxică! – ca și felul în care ăst monstruos cretinism criminal a izbutit să preschimbe România într-o “rușinoasă Etiopie a Europei” (mărturisesc că asupra acestui punct îl găsesc pe Culianu oarecum optimist ori, baremi, depășit de evenimente, într-atât apare zombificată privirii obiective țara acum) –, ar trebui citate ambele articole (I și II). Punctul interesant constă în faptul că, în lumina celor expuse mai sus privind moartea lui Eminescu, s-ar putea ca recurgerea la dictatura regală a lui Carol al II-lea, ca pildă de imbecilitate totalitară, să se vădească insuficientă, necesar fiind apelul la regimul fondatorului dinastic, Carol I în persoană, cum precedentul capitol al acestei cărți o poate sugera!

“Moartea sa a trezit controverse, de-a lungul timpului, considerându-se că a fost omorât”, afirmă autorul articolului suscitât. Evident, aceste controverse n-au fost publice – lucru imposibil! – și cu siguranța că e vorba mai degrabă de suspiciuni decât de veritabile dispute, totuși interesant rămîne faptul în sine: ca și în cazul asasinării lui Eminescu sub glorios regim monarhic, ideea asasinării lui Nicolae Labiș de către regimul comunist criminal (*mutatis mutandis*) n-a lipsit, în ciuda riscurilor pe care le comporta fie și simpla suspiciune.

Ce fel de suspiciuni ori, eventual, de discuții? Ele sînt evocate astfel în articolul d-lui Dănuț Zuzeac:

«Discuțiile purtate, de pe patul de spital, între Nicolae Labiș și apropiații săi arată că *nu ar fi fost doar un simplu accident și că poetul*

ar fi fost „ajutat” de Securitate să moară, deoarece acesta a început să se îndoiască de doctrina comunistă (s.m.).

„La spital, Labiş mi-a povestit cum s-a consumat accidentul... Îmi aduc aminte că vorbea despre o scurtă vizită la Capşa, apoi însoţit de doi bărbaţi şi o femeie, balerină, coborâseră în pasaj la “Victoria” din Piaţa Bălcescu a vrut să ia un tramvai, nu spre casă, ci spre casa femeii, a încercat să se urce prin faţă la clasa a doua, *dar cineva l-ar fi îmbrâncit şi, în ultima secundă, s-a prins de grătarul intermediar, dintre vagoane: “Țineam ochii mari deschişi şi vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scânteii”* ” (s.m.), a povestit Mihai Stoian, prietenul lui Nicolae Labiş, pentru revista *Luceafărul*, una dintre ultimele discuţii purtate cu poetul.

Balerina Maria Polivoi l-ar fi văzut pe cel care l-a împins de la spate pe Nicolae Labiş, însă ameninţările cum că va avea acelaşi sfârşit ca şi poetul au făcut-o pe femeie să ducă acest secret cu ea în mormânt (s.m.).»

Autorul articolului evocă apoi mărturia scriitorului Imre Portik, la fel de preţioasă, căci referindu-se la convorbirea avută cu poetul însuşi pe patul de moarte:

«“– Cum a dat nenorocirea asta peste capul tău?... Ai fost beat?

– *Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut în după-amiaza şi în seara aceea, dar nici măcar ameţit n-am fost.*

– Cum ai putut să cazi sub tramvai treaz?

– *Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva...*

– De cine, îl cunoşti?

– *Nu ştiu cine a fost. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu braţele ridicate, pe grătarul între vagoane. Încleştasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu faţa în jos şi vedeam cum sar din şine scânteii galbene şi verzui. În timp ce eram târât așa, am simţit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate. (...)*

*Am aşteptat în loc până când motorul a ajuns în dreptul meu cu viteză redusă, însă văzând că va depăşi capătul zonei de refugiu, am pornit în urma lui, dar n-am reuşit să fac nici doi paşi, când m-am trezit împins din spate spre grătar. Nu aveam intenţia să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd întâi în ce tramvai şi în ce vagon se urcă ea”, a consemnat scriitorul Imre Portik, un alt prieten de-al lui Nicolae Labiş, în memoriile sale *Hora morţii*».*

Versiunea asasinatului îi aparține deci, în primul rând, poetului însuși – exact ca și în cazul lui Eminescu. Expusă chiar pe “patul de moarte”, ea comportă un element decisiv: *victima “accidentului” nu căzuse ci fusese îmbrâncită din spate spre grătarul intermediar dintre vagoane*, ceea ce, evident, schimbă accidentul în crimă. “Țineam ochii mari deschiși și vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scânteii”, ar fi povestit Labiș unui prieten, Mihai Stoian, a cărui mărturie este citată de d-l Zuzeac după revista *Luceafărul* (cf. Wikipedia, ar fi vorba de numărul din 3 august 2014, neindicat de autorul articolului, și inaccesibil nouă).

Pe de altă parte, ca și multiplele “mituri” negative ce gravitau în jurul lui Eminescu (nebunie, sifilis, alcoolism), distruse de analiză, și povestea “ebrietății” lui Labiș în noaptea “accidentului” – ar trebui să spunem “noaptea asasinatului” – e spulberată.

Martori direcți ai asasinatului: poetul însuși, singurul dispus să vorbească, dar a cărui mărturie rămîne, din păcate, incompletă de vreme ce nu și-a putut vedea asasinul, la care se adaugă un martor direct ce refuză însă să dea mărturie: balerina Maria Polevoi, ocazia involuntară (?) a crimei. “Balerina Maria Polivoi l-ar fi văzut pe cel care l-a împins de la spate pe Nicolae Labiș, însă amenințările cum că va avea același sfârșit ca și poetul au făcut-o pe femeie să ducă acest secret cu ea în mormânt”.

Desigur, în această fază a analizei, inevitabil literară, de vreme ce bizuită exclusiv pe texte, se poate afirma cu un foarte mare grad de probabilitate că asasinul trebuie selectat printre cele trei persoane ce-l însoțiseră în acea noapte de 9 spre 10 decembrie 1956: cei doi bărbați, deocamdată nenumiți și, de ce nu la urma urmelor, balerina Maria Polevoi însăși.

La acești doi martori direcți – martorul 1 (poetul) și martorul 0 (balerina), martorul 0 fiind singurul în posesia scenariului complet, din păcate anulat de tăcere – se adaugă cel puțin alți doi, indirecți de data aceasta, de vreme ce mărturia lor depinde de cea a martorului 1, scriitorii Mihai Stoian și Imre Portik.

Fascinantă e descrierea pas cu pas a lunecării spre moarte, minuția neagră a acestei coborîri perfect lucide în infern – a acestui asasinat, s-ar zice, cu încetinitorul, în relatarea parcă reîmbobinată în sens invers, dinspre sfârșit spre început, a lui Imre Portik (reprodusă după articolul citat):

«“Nu știu cine a fost. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu brațele ridicate, pe grătarul între vagoane. Încleștasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu fața în jos și vedeam cum sar din șine scânteii galbene și verzui. În timp ce eram târât așa, am simțit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate.”
(...)

“Am așteptat în loc până când motorul a ajuns în dreptul meu cu viteză redusă, însă văzând că va depăși capătul zonei de refugiu, am pornit în urma lui, dar n-am reușit să fac nici doi pași, când m-am trezit împins din spate spre grătar. Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd întâi în ce tramvai și în ce vagon se urcă ea”, a consemnat scriitorul Imre Portik, un alt prieten de-al lui Nicolae Labiș, în memoriile sale *Hora morții*».

Alt articol, al aceluiași autor, publicat, tot pe internet, doi ani mai târziu, aduce câteva detalii suplimentare:

Dănuț Zuzeac, “Moartea suspectă a poetului Nicolae Labiș:

"Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul, în timp ce poetul dispăruse", în *Adevărul*, 29 iunie 2017:

https://adevarul.ro/locale/suceava/moartea-suspecta-apoetului-nicolae-labis-am-vazut-clar-l-a-imbrancitcel-spatele-lui-continuandu-si-drumul-timp-poetul-disparuse-1_5953956b5ab6550cb89a3d6d/index.html)

«Apropiații săi au respins ipoteza accidentului, susținând că tânărul scriitor ar fi fost „ajutat” să-și găsească sfârșitul pentru că Labiș începuse să se îndoiască de doctrina comunistă».

În memoriile postume ale lui Portik Imre se limpezesc multe aspecte ale așa-zisului accident. El reconstituie cu scrupulozitate vorbele lui Labiș din ziua revederii lor, cât și cele relatate de Maria Polevoi, apărută la Spital pe la ora 3 p.m. și acceptând să stea de vorbă cu Portik circa două ore, invitată la masă la Restaurantul Kiseleff. Informațiile pe care le-am adunat o viață întreagă, insinuările din anchetele speciale ale Securității mă determină să le acord toată încrederea. Labiș către Portik: “Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut după-amiază și în seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost...”; “Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva... Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd mai întâi în ce tramvai și în ce vagon urcă ea”.

Maria Polevoi îl zărește ajuns în stație, dar se răzgândește și se retrage în umbră. “Aveam multe motive ca nimeni să nu mă vadă cu el. Când a sosit primul tramvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, având de gând să nu urc dacă se urcă el. Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul, în timp ce poetul dispăruse”, a povestit Stela Covaci, o bună prietenă a lui Nicolae Labiș (evident, relatînd mărturia Mariei Polevoi n.m.).

Întrucât accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon, urmează a se constata că nu sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict și a pronunța ca atare

încetarea procesului”, au arătat procurorii care s-au ocupat de caz”»
(s.m.).

Elementul suplimentar cel mai flagrant pare să-l constituie mărturia indirectă a Mariei Polevoi, relatată în memoriile publicate postum (în 2005) ale scriitorului Imre Portik, cu care balerina a “stat de vorbă... circa două ore” pe 11 decembrie, a doua zi după “accident”, mărturie capitală: **“Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul, în timp ce poetul dispăruse”** – citarea acestei mărturii provenind de fapt din relatarea Stelei Covaci într-un articol din 2009 la care mă voi referi pe larg mai jos. Ne amintim că Maria Polevoi, al cărei rol de ansamblu este departe de a fi elucidat, refuza să dea mărturie public, ea, martorul 0, singurul poate ce se găsea în posesia faptului celui mai important, identitatea și numele asasinului.

În această din urmă ipoteză, lucrurile s-ar fi petrecut în felul următor. Ajunsă în stație, Maria Polevoi, poate deja la curent cu ce se pregătea, poate, în fond, utilizată ca simplă “momeală”, se decide să nu-l urmeze pe Labiș sau, mai probabil, nu avusese de gând niciodată s-o facă și, pentru a rămîne neobservată, se retrage în umbră. Știe că atentatul va urma inevitabil și se teme să nu fie ucisă odată cu poetul, ca martor stingheritor, sau poate, rolul ei odată încheiat, evită, *din mai multe motive*, neprecizate dar deductibile, să fie văzută împreună cu viitoarea victimă. Comportarea ei e invers complementară cu cea a poetului. “Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd mai întâi în ce tramvai și în ce vagon urcă ea”, spune Labiș. “Când a sosit primul tramvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, având de gând să nu urc dacă se urcă el”, afirmă Maria Polevoi. Poziția ei *en retrait* îi permite astfel să vadă întreaga scenă, fără, poate, să fie ea însăși văzută. “Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul”, povestește balerina lui Imre Portik. De ce ar fi tăcut ea când a avut loc ancheta? Pur și simplu din frică (ne amintim amenințările cu moartea adresate balerinei).

Al treilea material de lucru aparține tocmai Stelei Covaci, pe atunci Stela Pogorilovschi, studentă la Secția de Literatură și Critică Literară, anul III Filologie, ce pare să fi jucat un rol esențial în evenimentele ce au precedat și circumscris oarecum asasinatul. Textul (evident, sursa, tot internet), datat de pe 9 decembrie 2009 (orele 20:16), pare să reprezinte un fel de comemorare a “accidentului” criminal survenit cu 53 de ani în urmă, în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956.

După obiceiul meu, desigur neeconomic, voi reproduce mai întâi textul în totalitate, pentru a-l analiza apoi pe segmente.

Autor: Stela Covaci. “Moartea lui Nicolae Labiș. Noptile de coșmar ale poetului ucis”

În Certitudinea, 09.12.2009 20:16:00:

<http://www.certitudinea.ro/articole/salonul-refuzatilor/view/moartea-lui-nicolae-labis-noptile-de-cosmar-ale-poetului-ucis>.

«Nicolae Labiş a fost iniţiatorul Mişcării de Rezistenţă anticomunistă în mediul studenţesc din România. De aici avea să i se tragă moartea. În noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, a fost lovit de un tramvai – conform versiunii oficiale. În realitate a fost un atentat, pus la cale de Securitate şi executat la ordin. Poetul a supravieţuit până pe 21 decembrie, la Spitalul de Urgenţă de pe Bulevardul Ion Mincu din Bucureşti...

Perfid şi cinic construită şi dusă la îndeplinire din ordine nescrise, această crimă nu permite nici acum, la peste 50 de ani, o cercetare completă. Documentele au fost distruse sau microfilmate, au fost puse pe durată nelimitată în seifurile care ascund secrete murdare “de interes naţional”.

Mă număr printre puţinii martori care se mai află în viaţă, colegă de grupă, prietenă şi părtaşă la aceleaşi frământări ale poetului în ultimul lui an de existenţă – tumultuosul şi sângerosul 1956, când doar pentru o clipă am trăit iluzia libertăţii. Această fericire m-a transformat în martor incomod şi “nociv”. În realitate, nu aveam nici pe departe carisma şi puterea lui de luptător. Am fost aleasă însă ca exemplu, arestată şi condamnată, pentru că am organizat şedinţe “conspirative”, “contrarevoluţionare”, la care a participat şi poetul Nicolae Labiş. Aceeaşi soartă a avut-o şi colegul şi prietenul nostru comun Aurel Covaci, care-l adăpostea pe poetul fără locuinţă şi bani Nicolae Labiş.

Campania de înfricoşare prin şantaj, schingiuire, condamnări fără drept de apel, lipsiri de drepturi civile a fost atât de aberantă, încât ne-a amuţit, pe unii pentru vecie. Aurel Covaci, devenit în 1962 soţul meu, mi-a propus să nu vorbim, să îngropăm în adâncul nostru această cutremurătoare taină.

“Pasărea cu clonţ de rubin”

Familia poetului a ştiut adevărul de la început. Răpus pe patul de la Spitalul de Urgenţă, el le-a mărturisit tatălui său şi câtorva prieteni apropiaţi că a fost împins între vagoanele tramvaiului şi că-l cunoştea pe executant. Singura mărturisire, din zorii zilei de 10 decembrie, dictată lui Aurel Covaci, care fusese chemat la dorinţa lui Nicolae Labiş de o voce anonimă, cu un uşor accent rusesc (vocea Mariei Polevoi – dansatoare, n. 1919 în Basarabia), transmite concluzia cum nu se poate mai clară că necruţătoarea “Pasăre cu clonţ de rubin” a doctrinei comuniste s-a răzbunat pentru nesupunerea lui şi l-a strivit. Cu ironie amară trage speranţa că urmaşii pajurei vor găsi prin ţărână urmele poetului Nicolae Labiş, care “va rămâne o amintire frumoasă”.

Mă voi rezuma în textul de față doar la ceea ce cunosc despre cum s-au petrecut hărțuirea, lupta și soluția finală dintre poetul Nicolae Labiș și organele Securității statului în toată ierarhia lor în cele trei luni ale toamnei anului 1956.

Răzvrătitul înconjurat de informatori inocenți

Inteligența scotocitoare, talentul debordant au declanșat ura și invidia colegilor de la Școala de Literatură (Nicolae Stoian, Gh. Tomozei și alții), dar, mai ales, din partea responsabililor cu “tinerele talente”: M. Beniuc, Marcel Breslașu, Gogu Rădulescu, Mihai Gafița ș.a. Pentru că Labiș nu s-a supus, a refuzat oblăduirea cuiva, consider că, de atunci a început să i se constituie dosarul de urmărire. Directorul Școlii de Literatură îl credea pe Labiș “un rătăcit” cu idei “dăunătoare” și creînd în jurul lui o rețea informativă dintre colegi, obligați, din spaimă, din lașitate sau din dorința de parvenire, să scrie și să depună regulat note informative despre lecturile interzise, ideile răzvrătite și tot ce părea suspect la acest ciudat coleg cu aspect de copil năstrușnic și generos. Concret, se perindă sancțiunile, tentativele de exmatriculare din școală sau UTM, consemnarea la domiciliu, perchezițiile în camera de la cămin, urmate de confiscarea cărților interzise. A continuat interzicerea textelor și a prezenței lui la Festivalul Mondial al Tineretului – București 1953. În marea lor ură și prostie, colegii și “victima” l-au pârât pentru “tentativă de viol” asupra naivei Doina Ciurea. Doar M. Sadoveanu, care-l simpatiza, l-a mai putut salva de sancțiuni.

Cabala activiștilor și lista neagră a lui Gogu Rădulescu

Ne apropiem de anul 1956, când poetul Nicolae Labiș se hotărâse să termine cu “coproducțiile” și să pornească pe drumul propriu, fără îndrumători și închistări în lozinci triumfaliste. Într-un interviu dat la Radio în 1956 lui Titel Constantinescu, el numește perioada Școlii de Literatură “Treapta limpezirii”. Citez:

“În această etapă m-am format prin luptă. Dogmatismul, birocrăția, iată niște scorpii care circulau cu violență pe atunci în domeniul fraged al tinerei noastre literaturi... dar nu m-am închinat cum, vai, au făcut-o unii colegi nimerniciei...”

Labiș primește riposte dure: La Plenara secției de poezie de la 29 mai 1956, în referatul lui M. Petroveanu (soțul Veronicăi Porumbacu) îi caracterizează poeziile ca dominate de “apăsare și tristețe lipsită de obiect”, iar Miha Dragomir îl acuză de “asimilarea excesivă a unor poeți dintre cele două războaie (Ion Barbu și Tudor Arghezi)”, ca apoi, la primul Congres al Scriitorilor din iunie 1956, să-l învinuiască de “snobism, evazionism, influențe ale ideologiei burgheze, infiltrații liberaliste, slabă pregătire ideologică, lipsă de contact cu realitatea,

precum și confuzii cu privire la raportul dintre libertate și îndrumare”.

Atmosfera de suspiciune, intrigile din tagmă, piedicile puse sub diverse pretexte la publicarea volumului așteptat și a unor poezii trimise la reviste, lipsa de bani îl izolează, dar cel mai mult îl înspăimântă chemările la ordin cu amenințări din partea Securității. Știa că este trecut pe “lista neagră” întocmită de Gogu Rădulescu (prezent în tribună până în ultima zi a lui Ceaușescu), care primise de pe atunci sarcina ca, sub pretextul unor “discuții sincere” cu tinerii scriitori, să afle și să informeze Securitatea ce idei dușmănoase îi frământă în taină.

“Labiș a fost ales pentru a exemplifica urmările posibile ale nesupunerii”, declară cu toată răspunderea ziaristul și apropiatul prieten până la moarte, Portik Imre, în memoriile sale postume, apărute abia în anul 2005, după părerea mea, cea mai autentică, dezinteresată și bine informată consemnare dintre cele apărute până acum.

Pe parcursul anului 1956, cred că prin vară, se mută de la adresa de pe Str. Odobescu, unde locuiau în comun frații Raicu, D. Carabăț, Gh. Mărgărit (sporadic mai dormea și pe la Ion Băeșu sau Lucian Pintilie). Cerase o cameră de la Uniunea Scriitorilor, dar nu primește. Colegul său, mai în vârstă cu trei ani, Aurel Covaci, generos și ocrotitor, îi oferă să împartă, ca între frați, camera cu chirie de la ICRA de pe Strada Miletin nr. 14. Dormeau într-un pat, își împărțeau bruma de mâncare, țigările și paharul de vin, dar mai ales nedumeririle, spaimile și hotărârile. Din acel septembrie 1956, eu, Stela Pogorilovschi, studentă la Secția de Literatură și Critică Literară, anul III Filologie, am devenit prietenă apropiată, confidentă, împărtășindu-le durerile și bucuriile zi de zi.

Am povestit în două cărți apărute – *“Timpul asasinilor”*, Editura Libra, 1997, și în *“Persecuția”*, Editura Vremea, 2006 – parte din documentele memoriei mele care se referă la acel anotimp zguduit de istorie, a cărui amprentă a rămas ca un sigiliu sacru impregnat în ființa mea fragilă, maturizând-o. Le voi relua curând în altă parte, întregindu-le mai ales pe cele despre poetul supravegheat și voi povesti cum, împotriva rațiunii lui salvatoare, destinul, adică propria lui structură spirituală, înfruntând “mașina infernală”, îl împingea spre pieire. De altfel, în majoritatea poeziilor de atunci, presentimentele, ca în tragediile antice, domină și ne copleșesc. Aurel Covaci le cunoștea cel mai bine, i-a citit primul epitafurile despre care, cu nesăbuință, regretatul Laurențiu Ulici mi-a spus: “Poetul și-a regizat singur moartea”.

**“E un ștreang în adâncul genunii
Ce mă spânzură invers spre cer”**

Voi încerca acum să deslușesc semnificația “noptilor de coșmar”, adică a trăirilor din poeziile scrise sau dictate lui Aurel Covaci, câte s-au mai păstrat, din cele două nopți esențiale: Noaptea Sfântului Andrei – 30 noiembrie 1956 și 2 decembrie 1956 – Ultima zi de naștere, la împlinirea a 21 de ani. Cele din Ultima Noapte au fost descoperite de mine acum un an în Muzeul de la Suceava, “Fondul Nicolae Labiș”, la care nu am avut acces până recent, după cum, timp de peste 50 de ani, nu am fost invitată niciodată să onorez vreo festivitate dedicată poetului...

Din noaptea Sfântului Andrei s-au păstrat doar trei poezii ale coșmarului care acum devenise datină.

Labiș se așezase turcește peste pătura patului hârbuit, dar ospitalier, umbra lui din profil apare clătinându-se pe peretele vâruit (“Umbra mea își clatină/ Lîmpede var/ Vine ca o datină/ Noaptea de coșmar”).

Aurel Covaci se așază, în poziția lui Buddha, în fața poetului și își desenează unul altuia staturile din profil. Pentru a se încuraja au scris cu litere mari, în cărbune deasupra: “Omule, nu te supăra, că trece și asta”.

Ca în transă, preluând coșmarul celuilalt, Aurel Covaci compune primul sonet al coșmarului, iscălit apoi de Nicolae Labiș:

SONETUL COȘMARULUI

*Pricepem noi această odihnă chinuită
Când ne cuprinde vraja trăirii efemere,
Când ni se aprinde totuși tăcuta dinamită
Încătușată-n suflet, în creier și-n artere?
Când somnul, moarte-n uda uitărilor ne cere
Învie în țărână cu secetă cumplită
Acele clare vise, viclele temnicere,
Când chiar și suferința e-n lume urgisită.
Prieten: ne bate-n gol, ca toba, pieptul,
Să strige ca nebunul: acela-i înțeleptul...
Când nici măcar la chinuri noi nu mai avem dreptul.
Ne zgârie atâtea satane reci peceții
Deci: care-i viețuirea și care sunt pereții?
Deci: sufletele noastre ne sfâșie pereții?*

(Deși a compus-o amicul meu intim Covaci, o iscălesc cu brio. N. Labiș)

Foaia aceea a fost arestată și ea de Securitate (corp delict nr. 30), dar mai apoi a fost recuperată. S-a mai păstrat, brăcut, începutul celui de-al doilea sonet al coșmarului cu scrisul lui Covaci:

*Eram, în vis, cadavru, în raclă și în groapă...
Simțeam în nară izul putreziciunii mele,
Dar auzeam tăcerea cum sapă, cum tot sapă,
În moartea mea să scoată comori de gând și stele...*

O viziune a propriei morți, dar și a acelor tainice recuperări spirituale de după. Labiș i-a transmis imaginea în transă poetică.

A treia poezie, fără titlu, scrisă și compusă de Nicolae Labiș, pe care Covaci o aprobă doar prin iscălitură, este o mărturie totală despre suferință. Aici apare imaginea surprinzătoare a poetului sugrumat cu propria-i față de prunc, atârnat cu capul spre adâncul genunii și cu picioarele invers, spre cer:

*Mă doare tot: visul, cuvântul, somnul, viața și vântul.
Mă doare cel pe care îl iubesc.
Bogat și sărac.
Mă doare haina, mă doare cămașa,
Mă doare scutecul, mă doare fașa,
Fașa aceasta a fost prima funie
Ce m-a sugrumat, dar acum
E un ștreang în adâncul genunii
Ce mă spânzură invers spre cer.*

Semnificația acestei obsedante imagini am dezlegat-o abia după descoperirea celui de-al doilea set de poezii dictate, iscălite și datate de Nicolae Labiș din cea de-a doua noapte de coșmar, la 2 decembrie 1956. Le-am recunoscut imediat după caracteristica foilor rupte dintr-o mapă de birou, dar, mai ales, că multe sunt stenografiate total sau parțial. Caligrafia este a lui Aurel Covaci, stenografia de asemenea...

M-am gândit emționată că hieroglifele pot acoperi taine ascunse, ultimele gânduri intime ale poetului, peste care au trecut 50 de ani și atâtea priviri scotocitoare, plus competența și vigilența “poetului print” Gheorghe Tomozei, care, stăpân pe toată arhiva, nu a avut interesul să se ocupe de ele. Mi s-a permis xeroxarea. Pe parcursul anului 2008, le-am descifrat cu ajutorul a două doamne stenografe supercalificate. Apar acum, pentru prima oară în formă tipărită. Doar câteva, scrise de mână, au fost rupte din context și prezentate fără semnificații în alte părți.

Le veți citi și veți înțelege disperarea poetului, care, “îngrozit de temnicer”, “înainte de gol”, “înainte de focul suav, zâmbitor de pistol”, se adresează “omului de pe marginea patului”, care i-a însoțit “nefericirea nopții de coșmar”. Spânzurat cu capul în jos de un iadeș,

lasă această ultimă chemare “nu scrisă, ci dictată”, ținând în van “ajutor”! Ultimele lui concluzii, concentrate în 13 versuri, i le-a încredințat lui Covaci, poate cu rugămintea de a nu le face publice niciodată. E vorba despre poezia “Credo”, o viziune a omenirii lașe și a puterii lui Satan pe pământul patriei, dată de Dumnezeu altar Poetului.

Despre simbolistica Spânzuratului din cărțile de Tarot, explicată succint de doi mari scriitori ocultiști, sunt necesare explicații:

Eliphas Levi (secolul al XIX-lea): “Spânzuratul este un simbol al lui Prometeu, cu picioarele în cer și capul atingând pământul, adeptul liber și mânat de sacrificiu care dezvăluie oamenilor secretul zeilor și care pentru asta este amenințat cu moartea”.

Teologul Leonid Uspenski, în cartea cu poeme în proză, zice despre Spânzurat: “Iată, acesta este omul care a văzut Adevărul. O nouă suferință, mai mare decât poate provoca vreodată orice durere omenească...”.

Scenarii și dovezi

Despre așa-zisul accident de tramvai din noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, căruia i-a supraviețuit până la data de 21 decembrie, s-a tot scris timp de mai bine de jumătate de secol. Cu greu se poate dovedi care este adevărul, mai ales că au rămas extrem de puține și verosimile documente. Serviciul kafkian al Securității, departamentul de dezintoxicare, prin sumedenie de agenți, chiar și din rândul scriitorilor, au împrăștiat drept adevăruri versiuni aberante despre cum s-a petrecut crima și cine poate fi autorul ei. Serviciul despre care am vorbit primea sute de note informative și întocmea apoi dosare pe baza minciunilor clocite tot acolo.

Astfel, voi da ca exemplu doar câteva variante: 1. Labiș era atât de beat, încât s-a vârat singur sub tramvai; 2. Labiș a băut cu Covaci, iar în stație acesta l-a împins sub tramvai, furându-i și ceasul de la mână. Această faptă ar avea două explicații: a) Covaci este bănuț că “scopul lui a fost de a-l atrage pe poetul Nicolae Labiș pe linie contrarevoluționară, iar, dacă nu i-a reușit, a trecut la omorârea lui” – extras din documentul CNSAS nr. 62 de la 14 martie 1958, strict secret.

Documentul este perfid întocmit pe baza investigațiilor lui Gh. Achiței și afirmației Margaretei Labiș, studentă la Filologie; b) Covaci l-a omorât din gelozie, iubeau amândoi aceeași fată; pare hilar dacă nu s-ar fi comandat și un roman difuzat pe piață, scris de Gabriel Gafița. Protagonistii sunt doi buni prieteni scriitori, dintre care unul, lipsit de talent, invidios și gelos, îl ucide pe celălalt. Prost scrisă, cusută cu ață albă, această versiune nu a prins și nu a convins pe nimeni, dar a fost

un foarte bun pretext să-l ciomăgească pe Aurel Covaci noapte de noapte în perioada când supraviețuia cu Petre Pandrea în aceeași celulă (mie mi-a relatat un martor din arest).

După ce ne-au învățat minte și ne-au eliberat din închisoare condiționat, cu angajamentul de a nu relata nimic niciodată, fiind pasibili de o nouă pedeapsă, am păstrat, ca pe icoana unui martir, imaginea poetului Nicolae Labiș hăituit de păzitorii ideologiei în care crezuse candid, ca într-un basm, înfricoșat și singur, amenințat cu moartea și cu interdicția. Imaginea acelei ultime nopți de decembrie, reci și cețoase, despre care Vladimir Maiacovski, victima altei revoluții, a scris: *“În astfel de nopți/ În astfel de zile/ Umblă pe străzi cu umbre tiptile/ Poeții și tâhlarii”*.

“Pot flămânzi zile întregi, dar nu pot să nu scriu”

6 decembrie, de Sfântul Nicolae: Se întâlnește cu prietenul său Portik Imre, venit la București în delegație. I se plânge de lipsa de bani, de lipsa de foc în camera lui Aurel Covaci și de răceala oamenilor care îi erau odată apropiați. Îi citește o poezie dedicată sieși: *“Sunt douăzeci de ani și încă unul...”*. Mărturisește că folosește cuvintele limbajului comun ca simboluri: *“Pentru mine, cuvintele partid, marxism, stegar ș.a. au altă semnificație decât cea obișnuită...”*.

Îl preocupa faptul că a cântat în public în repetate rânduri Imnul regal și a recitat poezii interzise. Vorbește cu Portik despre evenimentele din Ungaria din 1956 și consecințele de la Facultatea de Filologie, arestări, excluderi. Se hotărăște: *“Trebuie să dispar pentru un timp din fața ochilor lor. Vreau să dispar din București, fără urmă”*. Hotărăște să plece înainte de Sărbători.

Mai spune: *“Pot flămânzi zile întregi, dar nu pot să nu scriu”*. Portik a plecat.

7 și 8 decembrie: Se întoarce foarte târziu la locuința de pe Miletin 14. Pe data de 8 eu mă întâlnesc cu el și-mi cere cu împrumut suma de 5 lei, echivalentul a două pachete de țigări Carpați.

Autoportret reproduș după articolul suscitât al d-nei Stela Covaci

**“Hei, Miorișo, habar n-ai! Nici nu-ți închipui ce mi se
pregătește”**

9 decembrie: Spre seară apare acasă devreme, avertizat de Aurel Covaci că nu-i va mai oferi găzduire dacă întârzie nopțile. E foarte flămând, dar gazda nu are absolut nimic de mâncare.

Prânzul îl lua la cantina studentească de pe Matei Voievod. Labiș cere permisiunea să comande o friptură pe datorie doamnei Candrea, responsabilă restaurantului Casei Scriitorilor. Dumitru C. Micu își amintește că l-a văzut acolo și că a plecat singur. Mioara Cremene, în amplul interviu cu doamna Mariana Sipoș (Editura Universal Dalsi-2000), își aduce aminte că în acea seară i-a șoptit doar atât: “Hei, Miorișo, habar n-ai! Nici nu-ți închipui ce mi se pregătește...”.

În drumul spre casă, cu exact cei 5 lei împrumutați de la mine, cumpără o sticlă de un sfert din cea mai ieftină țuică populară. Nevoia de comunicare și alte aleanuri îl deturneză spre localul Capșa, încă elegant, păstrând ceva din parfumul boemei de odinioară. Labiș nu era beat, o afirmă și alții, o declară și el la Urgență. Gustă puțin din țuică, nu avea bani nici măcar de o cafea. Între timp, la o masă mai încolo, se așază trei bărbați și o femeie. În anchetele truate ale lui Tomozei sunt prezentați drept necunoscuți. Pe cel puțin doi, Labiș îi cunoștea. Pe unul, încă din 1953, când a avut cu el o altercație dură la festivitatea înmânării premiului de stat poetului Alexandru Andrițoiu. Acesta i-a spus lui Labiș cu ură că în viața sa nu va “pupa” premiul de stat. Labiș se hotărăște să-l bată, dar Aurel Covaci l-a sfătuit să se ferească de el, căci are meseria de “sufălător”. Îl chema **Iosif Schwartzman**, zis Grișa, de meserie pianist acompaniator, alogen basarabean (evreu n.r.).

Femeia, însoțitoarea lui Grișa, pe nume Maria Polevoi, era o fostă dansatoare la Teatrul “Tănase”. În 1956, dansa în ansamblul artistic al MAI. Sora lui Labiș mi-a spus că Nicolae Labiș părea s-o fi cunoscut și pe ea, dinainte. Polevoi Maria, născută la Ismail – URSS, la 3 martie 1919, cu domiciliul stabil în București, Str. Traian nr. 31. Evident, biografiile lui Grișa și a lui Mary Polevoi sunt în multe privințe asemănătoare. Convingerea mea este că și ei au avut rolurile lor, dar documentele esențiale lipsesc. Eu îi consider agenți, bazându-mă pe declarațiile lor confuze și contradictorii aflate în filele Dosarului penal nr. 184960/1956, arhivat la foarte scurtă vreme după moartea poetului.

Tramvaiul 13

Grișa Schwartzman, în acea noapte la Capșa, l-a invitat la masa lor. Poetul, disperat, s-a lăsat ademenit de femeie și le-a oferit și lor din bruma lui de țuică. Mai mult, Labiș nu a băut. I-a invitat la restaurantul Victoria, în subsolul pasajului cu același nume. Labiș a vrut să-și amaneze ceasul “Pobeda”, ca să-i ofere ceva lui Mary, dar nu a reușit. Apoi, femeia îi propune să se furișeze pe căi diferite și să se întâlnească în stația de tramvai Colțea, invitându-l peste noapte la ea.

În stația prost luminată, apare și filatorul Grișa. Mary îl recunoaște și asistă de la o mică distanță cum poetul ezită, așteptând-o să ia tramvaiul 13, care iese din refugiul din fața spitalului, face bucla și oprește ușor în fața Muzeului Șuțu. Patru persoane așteaptă să urce, Labiș e al treilea, dar tot mai șovăie. Când pornește tramvaiul, cel deal patrulea îl împinge pe Nicolae Labiș pe grătarul dintre cele două vagoane. Grișa strigă că cel căzut e beat, în timp ce Mary, nemaîndurând grozăvia, spune că îl cunoștea pe poetul Nicolae Labiș și roagă să fie dus la spital.

Considerând că victima este în stare de ebrietate, doi bărbați (probabil martorii din stație) îl târăsc pe propriile picioare, forțând fisura coloanei și împreună cu femeia îl duc la camera de gardă. Lăsat pe jos, nu este nici internat, nici consultat, ci trimis cu un taxi și cu femeia mai departe, până ajung la Urgența de pe Str. Arh. Mincu.

Încă erau la Colțea când poetul, conștient, dă numărul de telefon al lui Aurel Covaci, și Mary îl anunță în jurul orei 3 dimineața că unul Labeș a suferit un accident de tramvai.

În memoriile postume ale lui Portik Imre se limpezesc multe aspecte ale așa-zisului accident. Îngrijorat că nu a apărut încă la Covasna, Portik revine la București, îl găsește la Spitalul de Urgență. Portarul îi șoptește: *“Se spune că era beat, dar a fost aruncat sub tramvai”*. Îl găsește complet lucid și vorbind coerent. L-a întrebat dacă a primit telegrama trimisă în ajun din spital (10 decembrie) printr-o fată, Stela. Eu i-o dusesem la poștă, dar telegrama nu a ajuns. Așa cum am aflat din dosarul meu de urmărire informativă, încă din 1956, printr-un ordin secret, corespondența îmi era triată și parțial oprită. În telegramă, poetul se scuza că nu poate fi punctual la întâlnire, fără alte explicații.

Maria Polevoi: “Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui”

Am să extrag câteva fragmente esențiale, pentru stabilirea adevărului, din memoriile lui Portik Imre. El reconstituie cu scrupulozitate vorbele lui Labiș din ziua revederii lor, cât și cele relatate de Maria Polevoi, apărută la Spital pe la ora 3 p.m. și acceptând să stea de vorbă cu Portik circa două ore, invitată la masă la Restaurantul Kiseleff. Labiș către Portik: *“Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut după-amiază și în seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost...”*; *“Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva... Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd mai întâi în ce tramvai și în ce vagon urcă ea”*. Maria Polevoi îl zărește ajuns în stație, dar se răzgândește și se retrage în umbră. *“Aveam multe motive ca nimeni să nu mă vadă cu el. Când a sosit primul tramvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, având de gând să nu urc dacă se urcă el. Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul, în timp ce poetul dispăruse...”* Despre autorul faptei: *“... Sta puțin la o parte, cu mâinile în buzunar, vorbea murdar despre Labiș”*.

Mariei Polevoi i-a fost frică toată viața să pronunțe numele celui care a executat atentatul. Poate că, până la un moment dat, i-a fost complice. Cert este că sensibilitatea ei de femeie (cine știe prin câte vicisitudini trecută) angajată în MAI, fie chiar și într-un ansamblu, a determinat-o, la data de 10 decembrie, să se prezinte la Uniunea Scriitorilor și să stea de vorbă cu Mihai Gafița (fost ofițer de

securitate) și să-i povestească despre cele văzute cu adevărat. În felul acesta, sunt informați în secret cei care aveau sarcina de partid să-l supravegheze pe poetul Nicolae Labiș: Marcel Breslașu, Mihai Beniuc, Ema Beniuc, Emil Galan. În cursul nopții de 10 spre 11 decembrie, Mary a primit mai multe telefoane de amenințare cu moartea. Ulterior. Ea a dat de înțeles că i-ar fi recunoscut vocea lui Grișa Schwartzman. Până în 1978, ființa aceasta a trăit sub teroarea deținerii secretului crimei. S-a sinucis atunci când cineva și-a amintit de ea și a încercat să o determine să spună adevărul.

Satana și-a făcut datoria

Cât despre Grișa, încă se mai poate realiza o investigație competentă asupra celor două procese-verbale de ascultare, consemnate de sergentul major Gheorghe Aurelian de la DMC, la ora 2:40, în noaptea de 10 decembrie. În urma celor două declarații confuze și mincinoase ale lui, manipulate în continuare de Securitate, se dispune trimiterea dosarului la Procuratura Raionului Tudor Vladimirescu. Concluzia a fost că, pentru producerea accidentului, vinovat ar fi manipulantul tramvaiului, consemnându-se următoarele: *“Întrucât accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon, urmează a se constata că (nu) sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict și a pronunța ca atare încetarea procesului”*.

Mihai Beniuc a avut sarcină grea. El a trebuit să-i alunge pe tinerii, pe scriitorii sau pe studenții înghesuiți pe coridoarele Urgenței. Nu pierdea nici un prilej să-i mustre și să-l dea de exemplu pe Labiș. Îi avertiza la ce ducea faptul să nu asculți de îndrumarea partidului. Același lucru l-a declarat și Nicolae Ceaușescu prin anii '70, adresându-se unei delegații de tineri scriitori, sfătuindu-i să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtășească soarta poetului Labiș.

A murit când furios, când sperând, părându-i rău și iubind cu ardoare viața și oamenii, implorând în ultimele ceasuri să i se aducă ozon de pe culmile unde se adapă căprioara.

L-am revăzut pe catafalc în holul Casei Scriitorilor, îmbrăcat în costumul pe care și-l cumpăraseră cu o lună înainte din banii pe *“Primele iubiri”*, scufundat în spuma voalului mortuar de mireasă. Mâna lui fină mi s-a părut că o reține pe a mea. M-am înspăimântat, căci i se schimbaseră chipul. Avea fața Spânzuratului din Tarot și în craniu, din care i se extirpaseră creierul, i-au băgat în loc câlți. Satana, clonțul Păsării cu clonț de rubin, și-a făcut datoria.

Avem dreptul să știm și noi ce a știut Securitatea

Mai știu că agentului Schwartzman Isac-Grișa, la scurtă vreme după înmormântarea lui Nicolae Labiș, i s-au aprobat actele de plecare definitivă din țară.

Timp de aproape zece zile, Spitalul de Urgență, în care poetul trăgea să moară, s-a transformat într-un obiectiv strategic apărat strașnic sub supravegherea strictă a Securității române.

Au instalat filtre discrete, au făcut fotografii, au dat rapoarte – cred că există o sumedenie de documente de acest gen în dosarele care au rămas deschise. Și totuși, *“numele lui Nicolae Labiș este necunoscut în arhiva Securității”* (acesta a fost răspunsul primit de mine, acum patru ani, de la SRI).»

Autor: STELA COVACI

„Analiza literară” a crimei

Departa de a reprezenta un simplu articol, textul Stelei Covaci constituie o veritabilă *mărturie*, mărturie a atmosferei unei epoci, dar mai cu seamă, privind textul și contextul unei crime, o veritabilă *analiză literară* a asasinării lui Nicolae Labiș. Dezavantajul pentru interpretul ulterior al unei asemenea mărturii e dublu, constînd, pe de o parte, în prea marea claritate factologică, ce reduce mult posibilitățile de reconstrucție, pe de altă parte, însă, în echivocul anumitor afirmații, ce, nesuținute de documente complementare și reduse la simpla lor formă asertivă, dau impresia unor elemente de fantapolitică, pentru a relua conceptul vehiculat cîndva de Ioan Petru Culianu. De această natură este abruptul pasaj introductiv, a cărui lansare brutală, lipsită de orice informații complementare și argumente de susținere, surprinde lectorul nepregătit.

«Nicolae Labiș a fost inițiatorul Mișcării de Rezistență anticomunistă în mediul studentesc din România. De aici avea să i se tragă moartea. În noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, a fost lovit de un tramvai – conform versiunii oficiale. În realitate a fost un atentat, pus la cale de Securitate și executat la ordin. Poetul a supraviețuit până pe 21 decembrie, la Spitalul de Urgență de pe Bulevardul Ion Mincu din București...

Perfid și cinic construită și dusă la îndeplinire din ordine nescrise, această crimă nu permite nici acum, la peste 50 de ani, o cercetare completă. Documentele au fost distruse sau microfilmate, au fost puse pe durată nelimitată în seifurile care ascund secrete murdare “de interes național”».

Dacă într-adevăr “Nicolae Labiș a fost inițiatorul Mișcării de Rezistență anticomunistă în mediul studentesc din România”, afirmația, de o importanță capitală, merita o dezvoltare ce vădit lipsește. Căci e o imensă deosebire între situația unui poet dezamăgit, pur și simplu, de sistemul comunist – sistem în care mă întreb dacă cineva, în România, a crezut vreodată, în afară de copiii de grădiniță și elevii din cursul primar – și cea a unui inițiator, fie și doar în mediul studentesc, al unei mișcări de

rezistență anticomunistă! Chiar și simpla participare la un curent subteran de acest tip ar fi reprezentat deschiderea unui orizont interpretativ excepțional, meritând dezvoltarea. Cu atât mai mult, întemeierea unei veritabile Mișcări de Rezistență anticomunistă!

«Mă număr printre puținii martori – afirmă Stela Covaci – care se mai află în viață, colegă de grupă, prietenă și părtașă la aceleași frământări ale poetului în ultimul lui an de existență – tumultuosul și sângerosul 1956, când doar pentru o clipă am trăit iluzia libertății. Această fericire m-a transformat în martor incomod și “nociv”. În realitate, nu aveam nici pe departe carisma și puterea lui de luptător. Am fost aleasă însă ca exemplu, arestată și condamnată, pentru că am organizat ședințe “conspirative”, “contrarevoluționare”, la care a participat și poetul Nicolae Labiș. Aceeași soartă a avut-o și colegul și prietenul nostru comun Aurel Covaci, care-l adăpostea pe poetul fără locuință și bani Nicolae Labiș».

De data aceasta, Nicolae Labiș nu mai e prezentat ca organizator ci ca simplu participant – desigur, un participant extrem de carismatic – al unor “ședințe conspirative” puse la cale de chiar autoarea articolului (posibil, în alte ocazii, și de alți studenți), ceea ce ne permite să percepem existența în epocă a unui curent studențesc anti-comunist, curent căruia i se integrase și Labiș, deși nimic nu ne permite să credem că ar fi jucat rolul de conducător, cu atât mai puțin de inițiator, al acestuia. E puțin probabil că mișcarea aceasta studențească, expresie a unei *prise de conscience*, depășea nivelul acestor “ședințe subversive”, unde se exprimau însă idei opuse sufocantei dogme comuniste, ceea ce era deja enorm pentru epocă. Se agitau oare și idei, respectiv proiecte revoluționare anti-comuniste? Lucrul nu pare deloc imposibil. Într-adevăr, 1956 e anul marii revoluții anti-comuniste ungare – prezentate ca o oribilă “contra-revoluție” de propaganda comunistă – și e vădit că o mișcare studențească română agitată de idealuri analoge și căutând o fantă în labirintul de fier al “dictaturii proletariatului” – ne amintim mult mai târziu “om-fantă” al lui Nichita Stănescu – nu se putea sustrage unei atari influențe, orice s-ar spune, eroice!

Din păcate, aproape două decenii aveau să mai treacă pînă cînd lupta pentru drepturile omului, la care am avut onoarea de a participa, să declanșeze începutul sfîrșitului comunismului cam peste tot în lume și, mai cu seamă, în Europa. Ceea ce nu înseamnă că lupta, acerbă și extrem de complexă, de fapt mult mai complicată decît ne-am fi putut aștepta, s-ar fi sfîrșit.

Evident, pentru a reveni la firul articolului, am fi vrut să știm ceva mai mult despre “campania de înfricoșare prin șantaj, schingiuire, condamnări fără drept de apel, lipsiri de drepturi civile” la care se referă autoarea, cu

atît mai mult cu cît ideea secretului, la aproape trei decenii de la Revoluție, cînd atîtea au fost deja dezvăluite, pare aberantă.

Implicită în cele de mai sus ca și în pasajul imediat următor este ideea teribilă, de-a dreptul groaznică de e să dostoevskizăm, anume că exact ca și în cazul lui Eminescu, faptul asasinării lui Nicolae Labiș a fost cunoscut și discutat încă de la început, atît de poet cu prietenii și familia, în cursul lungii agonii de pe patul Spitalului de Urgență, cît și, ulterior, de aceștia, între ei. Altminteri spus, falsitatea tezei accidentului era un secret al lui Polichinelle, crezut poate de populația neinformată dar nicidecum în mediile scriitoricești ori, cu atît mai puțin, în banditescul mediu de asasini mefitici, curent numit “securitate” – mă întreb, securitate a cui și contra ce! – iar mai recent, de cînd lupul și-a boit mioritic năravul, SRI.

«Familia poetului a știut adevărul de la început. Răpus pe patul de la Spitalul de Urgență, el le-a mărturisit tatălui său și câtorva prieteni apropiați că a fost împins între vagoanele tramvaiului și că-l cunoștea pe executant. Singura mărturisire, din zorii zilei de 10 decembrie, dictată lui Aurel Covaci, care fusese chemat la dorința lui Nicolae Labiș de o voce anonimă, cu un ușor accent rusesc (vocea Mariei Polevoi – dansatoare, n. 1919 în Basarabia), transmite concluzia cum nu se poate mai clară că necruțătoarea “Pasăre cu clonț de rubin” a doctrinei comuniste s-a răzbunat pentru nesupunerea lui și l-a strivit. Cu ironie amară trage speranța că urmașii pajurei vor găsi prin țărână urmele poetului Nicolae Labiș, care “va rămâne o amintire frumoasă”».

Detaliul, dacă se poate, și mai îngrozitor constă în faptul că, în contradicție cu cele afirmate în articolele mai sus citate, **poetul își cunoștea asasinul**, ba chiar, de e să credem mărturia din rîndurile de mai sus, asemeni lui Eminescu, ce pe lîngă numele asasinului l-a numit și pe comanditarul crimei – Carol I –, Labiș s-a referit poate nu doar la executant ci și la comanditarul crimei, Partidul Comunist Român, mai personalizat, probabil Gheorghiu-Dej ori vreo altă năpîrcă din “aparat”.

O remarcă pare să se impună. Anume că 1956 – anul asasinării lui Nicolae Labiș, însă politic vorbind, mai ales anul Revoluției anti-comuniste ungare, dar și al faimosului “raport secret” al lui Nikita Hrușciiov – marchează începutul degenerării și descompunerii din ce în ce mai rapide și mai profunde a totalitarismului comunist, chiar dacă cronologic fenomenul s-a întins pe mai mult de trei decenii, degenerare atît de sensibilă încît mi-a permis mie, simplu adolescent de 16 ani, să-i prezic, încă de pe la sfîrșitul lui 1967, deci într-o epocă net anterioară evenimentelor din Cehoslovacia, dispariția relativ apropiată (în aproximativ încă vreo 20-30 de ani, conform estimației mele de-atunci). De altfel, nimic nu ne permite să credem că “accelerarea istoriei” implicată de afirmația de mai sus ar fi încetat odată cu eliminarea de pe scenă a comunismului.

A avut asasinarea lui Nicolae Labiş – ca şi, poate, cea a lui Eminescu cu circa şapte decenii mai devreme – o funcţie de avertisment? Lucrul pare cu atât mai probabil în cazul primului, cu cât, fără a ţine seamă de convenţia tezei oficiale a “accidentului”, doi reprezentanţi importanţi ai totalitarismului comunist românesc, poetul oficial prin excelenţă, Mihai Beniuc, şi dictatorul prin excelenţă al acelei epoci, Nicolae Ceauşescu (la date diferite, evident), trecînd peste orice prudenţă, ameninţau tinerii scriitori cu “soarta poetului Labiş”.

“Mihai Beniuc a avut sarcină grea. El a trebuit să-i alunge pe tinerii, pe scriitorii sau pe studenţii înghesuiţi pe coridoarele Urgenţei. Nu pierdea nici un prilej să-i mustre şi să-l dea de exemplu pe Labiş. Îi avertiza la ce ducea faptul să nu ascuţi de îndrumarea partidului”. Şi: “Acelaşi lucru l-a declarat şi Nicolae Ceauşescu prin anii ’70, adresându-se unei delegaţii de tineri scriitori, sfătuindu-i să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtăşească soarta poetului Labiş”. La această din urmă declaraţie, deşi în termeni oarecum diferiţi, se referă şi poetul Cezar Ivănescu în cadrul unui interviu cu Viorel Ilişoi (v. *infra* “**Toţi au minţit!**”): “Pentru că Ceauşescu, când a venit la putere, într-unul din discursurile lui oficiale a rostit pe gură (dar n-a mai apărut şi-n “Scînteia” – ştiţi că şi el era cenzurat, băiatul) că n-o să mai permită sub conducerea lui să se întâmples cu scriitorii ce s-a întîmplat cu Labiş. El ştia că în ce-l priveşte pe Labiş n-a fost un accident, că a fost ceva pus la cale”.

Putem crede că “răzvrătitul” Labiş era înconjurat – la Şcoala de Literatură şi aiurea – “de informatori inocenţi”, cum afirmă retoric Stela Covaci? Sincer, nu înţeleg ce poate să însemne asta. Dacă invidia şi ura gratuită trebuie trecute oricum în categoria viciului moral, dacă conspiraţia tăcerii reprezintă literar şi artistic o strategie criminală tangentă cu asasinatul, nici Marcel Breslaşu, nici Mihai Gafiţa, cu atât mai puţin hiena Beniuc ori voma umană Gogu Rădulescu (culturalnicii la putere ai epocii) şi alţii asemenea lor, cu siguranţă informatori, nu pot fi consideraţi inocenţi, ci doar nişte ucigaşi cu stilou. Laşitatea, pe de altă parte, sau oportunismul abject, curente în cadrul dinamicii totalitare – constituind îngrăşămîntul, altfel spus, bălegarul din care se dezvoltă dictaturile – nu pot fi, în nici un caz, privite ca manifestări de inocenţă decît dintr-o perspectivă în care orice valoare morală a fost abolită. Am fost eu însumi, în diverse epoci, obiectul unor atari “inocenţe” – şi poate mai sunt! – şi nu le-am putut contempla decît cu cel mai profund dezgust.

De altfel, în acest context, crearea unei reţele informative în jurul poetului, de către directorul faimoasei “şcoli” sau de alţi factori – asta într-o societate ce era, ea însăşi, o “reţea informativă” –, notele informative despre lecturi şi idei, sancţiunile, tentativele de exmatriculare (să mai amintesc că am fost eu însumi ameninţat, la 17 ani, cu exmatricularea din toate liceele din ţară precum şi cu zece ani de închisoare, tocmai pentru idei) ori de excludere din UTM, consemnarea la domiciliu, percheziţiile,

ca să nu mai vorbim de confiscarea cărților interzise, erau monedă curentă în epocă și chiar și mai târziu, reprezentând adesea prealabilele asasinatului. Mai bizară și, în fond, compromițătoare pentru regim prin caracterul excesiv public, a fost interzicerea textelor și, mai flagrant, a prezenței celui mai mare poet – nu! a singurului poet român al regimului – la Festivalul Mondial al Tineretului ținut la București în 1953. Cît despre caraghioslîcul “tentativei de viol” asupra “naivei Doina Ciurea” (pe cît știu din alte surse prietena sexuală a poetului!), calomnie flagrant debectantă, nu merită osteneala comentariului și e tipic pentru nulitatea etică a românilor din toate epocile că a fost nevoie de luciditatea unei figuri a mitologiei literare, Mihail Sadoveanu în persoană, pentru a calma temporar acest joc dement!

Esențiale însă nu sînt aceste inevitabile persecuții, banale în fond, ci evoluția politică extrem de tranșantă a conștiinței poetului. Într-adevăr, 1956 nu e numai un an cheie în involuția dictaturii comuniste, ce va începe să acumuleze înfrîngerile de sistem, ci și în devenirea conștiinței lui Labiș.

«Ne apropiem de anul 1956, când poetul Nicolae Labiș se hotărâse să termine cu “coproducțiile” și să pornească pe drumul propriu, fără îndrumători și închistări în lozinci triumfaliste. Într-un interviu dat la Radio în 1956 lui Titel Constantinescu, el numește perioada Școlii de Literatură “Treapta limpezirii”. Citez:

“În această etapă m-am format prin luptă. Dogmatismul, birocrăția, iată niște scorpii care circulau cu violență pe atunci în domeniul fraged al tinerei noastre literaturi... dar nu m-am închinat cum, vai, au făcut-o unii colegi nimerniciei...”»

Evident, lupta cu “nimernicia” e sinonimă cu refuzul radical al compromisului și oportunismului, solul chiar al oricărei dinamici totalitare realizate tocmai prin fracționarea, am putea spune *fractalizarea* conștiințelor. Altfel spus, cu refuzul radical al răului radical reprezentat de totalitarism, al răului banalizat și cotidianizat – al infernului ca rutină!

Replicile “culturalnicilor”, posibili viitori “rezistenți prin cultură” dacă destinul nu i-ar fi lichidat înainte de emergența modei, sînt de tipul cunoscut.

«Labiș primește riposte dure: La Plenara secției de poezie de la 29 mai 1956, în referatul lui M. Petroveanu (soțul Veronicăi Porumbacu) îi caracterizează poeziile ca dominate de “apăsare și tristețe lipsită de obiect”, iar Miha Dragomir îl acuză de “asimilarea excesivă a unor poeți dintre cele două războaie (Ion Barbu și Tudor Arghezi)”, ca apoi, la primul Congres al Scriitorilor din iunie 1956, să-l învinuiască de “snobism, evazionism, influențe ale ideologiei burgheze, infiltrații liberaliste, slabă pregătire ideologică, lipsă de contact cu realitatea, precum și confuzii cu privire la raportul dintre libertate și îndrumare”...»

În limbaj direct, despuat de ridicola retorică comunistă, poetul era acuzat de poezie!

Plecînd de la cele de mai sus, pare perfect legitim să putem considera conglomeratul psiho-politic ce-l înconjură și cumva asedia pe poet – ură, invidie, calomnii, acuzații, rețeaua de informatori deloc “inocenți”, interdicția de publicare ca și aceea a participării unicului poet român veritabil la Festivalul Mondial al Tineretului, ca să nu mai vorbim de atacurile în presă (probabil multe altele asemenea, căci, prin grija ineptei securități, actualmente SRI, documentele lipsesc!) – ca furnizînd elementele unei veritabile “cabale a bigoților” pentru a relua titlul bulgakovian, veritabilă manie la culturalnicii români din toate epocile, din cea a lui Eminescu ca și din cea a lui Labiș, pentru a nu mai vorbi de zglobiul și zombiul prezent!

La “cabala” ca să zicem așa, generică, comună “bigoților” ca și rezistenților prin cultură, trebuie adăugată “cabala” în maniera activistă, concretizată prin “lista neagră” a execrăturii Gogu Rădulescu. Evident, lista asta neagră ca sufletul tocmit al celui ce-o întocmise nu se limita numai la Nicolae Labiș. Mult superior informatorilor comuni ale căror triste nume nu le vom mai menționa aici, “informatorul de elită” Gogu Rădulescu – fost liberal respoit comunist, mi se pare – “promise de pe atunci sarcina ca, sub pretextul unor “discuții sincere” cu tinerii scriitori, să afle și să informeze Securitatea ce idei dușmănoase îi frământă în taină”. Execrătura juca prin urmare rolul unui soi de confesor politic!

«Atmosfera de suspiciune, intrigile din tagmă, piedicile puse sub diverse pretexte la publicarea volumului așteptat și a unor poezii trimise la reviste, lipsa de bani îl izolează, dar cel mai mult îl înspăimîntă chemările la ordin cu amenințări din partea Securității. Știa că este trecut pe “lista neagră” întocmită de Gogu Rădulescu (prezent în tribună până în ultima zi a lui Ceaușescu), care promise de pe atunci sarcina ca, sub pretextul unor “discuții sincere” cu tinerii scriitori, să afle și să informeze Securitatea ce idei dușmănoase îi frământă în taină».

Va fi vrut regimul comunist să constituie un exemplu prin crimă cum o afirmă Portik Imre?

«“Labiș a fost ales pentru a exemplifica urmările posibile ale nesupunerii”, declară cu toată răspunderea ziaristul și apropiatul prieten până la moarte, Portik Imre, în memoriile sale postume, apărute abia în anul 2005, după părerea mea, cea mai autentică, dezinteresată și bine informată consemnare dintre cele apărute până acum.»

În acest caz nu mai avem de-a face cu un simplu asasinat ci de-a dreptul cu o *execuție*, exact ca în cazul lui Nicolae Iorga, mai devreme – indiferent

de identitatea executorilor e flagrantă, în toate aceste cazuri, manifestarea unei violențe totalitare punitive – ori ca în acelea ale lui Marin Preda și Ioan Petru Culianu mult mai târziu. Era și asasinarea lui Eminescu o astfel de execuție? Lucrurile sînt desigur mai echivoce și, cumva, mai ipotetice. În cazul unei execuții crima este slab camuflată sau deloc, tocmai pentru ca aspectul exemplar al actului să fie cît mai vizibil. Uneori avem de-a face cu o asumare aproape directă a actului criminal, ca în cazul conferinței televizate și radiodifuzate din 7 iunie 1991 prin care Ion Iliescu îi felicita, am putea spune, pe asasinii lui Ion Petru Culianu cum, mai devreme, îi felicitase pe mineri, ca să nu mai vorbim de execrabilul articol din *România Mare* din 28 februarie 1992, “Crima de lez-Eminescu” – ironic dacă ne gîndim la asasinarea lui Eminescu însuși, transformat în pretext de crimă –, articol semnat de Leonard Gavriliu dar aparținînd, după toate probabilitățile, azi decedatei execrături Corneliu Vadim Tudor.

“Poetul și-a regizat singur moartea” – cum afirma imprudent Laurențiu Ulici? Cu siguranță nu, însă și-a presimțit-o. De altfel, orice organizare a unui asasinat de acest fel lasă ceea ce am putea numi “urme anticipative” pe care victima potențială, sensibilizată de tensiunea la care e supusă, le captează, interpretîndu-le în genere corect.

Or, pentru a reveni la asasinarea lui Eminescu, tocmai acest caracter exemplar de act terorist asumat pare să lipsească, tendința fiind mai degrabă aceea a înecării faptului într-un nor de echivocuri și contradicții menite a-l oculta. Mai mult, crima însăși a fost ezitantă, tatonantă – toate confuziile nederivînd numai din voința de ocultare – de vreme ce s-a întins pe circa șase ani. Explicația simplă a acestui nor de incertitudine stă, desigur, în contradicția inevitabilă dintre textul totalitar al execuției și contextul ei net ne- sau chiar anti-totalitar, context ce-i împingea pe autorii textului la o, la drept vorbind inutilă, precauțiune.

Nu ne vom opri acum asupra atmosferei de anxietate poetică a “noptilor de coșmar” – “Umbra mea își clatină/ Limpede var/ Vine ca o datină/ Noaptea de coșmar”, expresiv relatată în textul Stelei Covaci –, nici a versurilor scrise în această perioadă de stranie intervertire identitară, în care parcă totul e Labiș (chiar și Nichita Stănescu, înainte de a fi el însuși, e, deocamdată, un fel de Labiș-bis, în așteptare); cu atît mai puțin asupra sensurilor simbolice ori a misticii Tarotului (în special lama Spînzuratului) stil Eliphas Lévi ori Leonid Uspenski. Ne vom mulțumi doar să cităm aceste versuri mai brutal profunde decît toate simbolurile:

*Mă doare tot: visul, cuvântul, somnul, viața și vîntul.
Mă doare cel pe care îl iubesc.
Bogat și sărac.
Mă doare haina, mă doare cămașa,
Mă doare scutecul, mă doare fașa,
Fașa aceasta a fost prima funie*

*Ce m-a sugrumat, dar acum
E un ștreang în adâncul genunii
Ce mă spânzură invers spre cer.*

După cum nu vom încerca să scrutăm aici rolul lui Gheorghe Tomozei (“poetul prinț”? mărturisesc că nu înțeleg sensul formulei anexate unui poet, la urma urmelor, abia minor) în eventuala ocultare a unei eventuale arhive Labiș.

Ci ne vom opri mai degrabă asupra elementelor ce precizează condițiile morții – eventual asasinării – lui Nicolae Labiș. Pentru aceasta va trebui să recurgem la un nou segment din articolul Stelei Covaci, deja citat.

«Despre așa-zisul accident de tramvai din noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, căruia i-a supraviețuit până la data de 21 decembrie, s-a tot scris timp de mai bine de jumătate de secol. Cu greu se poate dovedi care este adevărul, mai ales că au rămas extrem de puține și verosimile documente. Serviciul kafkian al Securității, departamentul de dezintoxicare, prin sumedenie de agenți, chiar și din rândul scriitorilor, au împrăștiat drept adevăruri versiuni aberante despre cum s-a petrecut crima și cine poate fi autorul ei. Serviciul despre care am vorbit primea sute de note informative și întocmea apoi dosare pe baza minciunilor clocite tot acolo.

Astfel, voi da ca exemplu doar câteva variante: 1. Labiș era atât de beat, încât s-a vârat singur sub tramvai; 2. Labiș a băut cu Covaci, iar în stație acesta l-a împins sub tramvai, furându-i și ceasul de la mână. Această faptă ar avea două explicații: a) Covaci este bănuie că “scopul lui a fost de a-l atrage pe poetul Nicolae Labiș pe linie contrarevoluționară, iar, dacă nu i-a reușit, a trecut la omorârea lui” – extras din documentul CNSAS nr. 62 de la 14 martie 1958, strict secret. Documentul este perfid întocmit pe baza investigațiilor lui Gh. Achiței și afirmației Margaretei Labiș, studentă la Filologie; b) Covaci l-a omorât din gelozie, iubeau amândoi aceeași fată; pare hilar dacă nu s-ar fi comandat și un roman difuzat pe piață, scris de Gabriel Gafița. Protagonistii sunt doi buni prieteni scriitori, dintre care unul, lipsit de talent, invidios și gelos, îl ucide pe celălalt. Prost scrisă, cusută cu ață albă, această versiune nu a prins și nu a convins pe nimeni, dar a fost un foarte bun pretext să-l ciomăgească pe Aurel Covaci noapte de noapte în perioada când supraviețuia cu Petre Pandrea în aceeași celulă (mie mi-a relatat un martor din arest)».

Schema elaborării versiunilor paralele ale unui asasinat securistic – dar nu trebuie să atribuim securității monopolul metodei; deja moartea lui Eminescu era “explicată” în acest chip flagrant polimorf – va fi folosită 35 de ani mai târziu de aceeași instituție în vederea “interpretării”, extrem de obraznice, a asasinării lui Ioan Petru Culianu. Am explicat detaliat în altă parte (v. “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et

herméneutique religieuse” în *Les cahiers «Psychanodia»*, N° 1/ Mai 2011, pp. 9-129) sensul acestei tehnici destul de simple ce camuflând dezvăluie și dezvăluind, ocultează, astfel încât identitatea asasinilor să poată fi bănuită fără a putea fi însă dovedită, păstrându-și prin nebuloasa aberațiilor, simultan deși non-concomitent invocate, valoarea de avertisment. Dacă practica aceasta impertinentă poate, efectiv, provoca un “nor de sepie”, rezultatul final nu constă în nici un caz în vreun dubiu privind, cel puțin, identitatea generică a asasinilor; de aceea poate, în cazul lui Labiș, aplicarea ei pare a fi avut un caracter selectiv. Teza general acceptată fiind, cum se știe, aceea a “accidentului”, ce permitea crocodililor securistici să-și propage propagandistic puhoiul lacrimilor. Moartea lui Labiș, ce îmbrăca pentru marele public forma accidentului, permitea astfel regimului luxul unui soi de “doliu național”. Ca și recuperarea poetului de către un sistem a cărui dispariție devenise deja cronometrabilă.

Jocul de-a variantele utilizat de asasini în cazul lui Nicolae Labiș și al lui Ioan Petru Culianu prezintă o asemenea analogie structurală încât ar permite aproape punerea pe două coloane (ceea ce noi nu vom face din simplă comoditate). Evident, pentru poet materialul e extras din articolul Stelei Covaci, mai sus citat; pentru erudit, din propriul nostru text de asemeni mai sus menționat.

1) “Labiș era atât de beat, încât s-a vârat singur sub tramvai”. Această primă variantă reia teza accidentului, cea mai răspândită.

2) “Labiș a băut cu Covaci, iar în stație acesta l-a împins sub tramvai, furându-i și ceasul de la mână”. Punctul interesant al acestei a doua variante constă în recunoașterea ca atare a asasinatului, chiar dacă persoana asasinului prezumtiv diferă, cum vom vedea, de cea indicată de mărturie.

Această a doua variantă ce face din Aurel Covaci ucigașul lui Nicolae Labiș, prezentând proiectiv scenariul real al crimei – Labiș a fost efectiv împins deși nu sub tramvai ci între vagoane, și nu de Aurel Covaci ci de Iosif (Grișa) Schwartzman – s-ar baza, la rîndul ei, pe două “explicații”, complet divergente și care, s-ar zice, se ignoră reciproc, deși ambele au fost intens exploatate de agenții de influență ai “cele mai proaste inteligențe”.

Conform “explicației” dintîi – bizuite pe un document al CNSAS, nr. 62 din 14 martie 1958, clasat “strict secret” – cauza asasinatului ar fi, paradoxal, politică, Aurel Covaci fiind acuzat de a fi tentat atragerea lui Nicolae Labiș “pe linie contrarevoluționară”, tentativă ce se va fi izbit, neîndoielnic, de fermitatea convingerilor comuniste ale poetului. Aberația unui asasinat, provocat de eșecul unei tentative de conversiune politică, de față cu martori și din partea unei persoane ce nu putea să ignore că era supravegheată de securitate, nu mai merită analiza. Dimpotrivă, această confesiune indirectă a binecunoscutei organizații criminale de stat, prin

substituirea persoanei criminalului și inversarea sensului politic al crimei, e de tot interesul.

A doua “explicație”, în sine banalissimă, exploatează, ca orice bun roman de gară – de altfel, ca să nu mai existe dubii a și fost produs unul – clișeul erotic. “Covaci l-a omorât din gelozie, iubeau amândoi aceeași fată; pare hilar dacă nu s-ar fi comandat și un roman difuzat pe piață, scris de Gabriel Gafița. Protagonistii sunt doi buni prieteni scriitori, dintre care unul, lipsit de talent, invidios și gelos, îl ucide pe celălalt. Prost scrisă, cusută cu ață albă, această versiune nu a prins și nu a convins pe nimeni, dar a fost un foarte bun pretext să-l ciomăgească pe Aurel Covaci noapte de noapte în perioada când supraviețuia cu Petre Pandrea în aceeași celulă (mie mi-a relatat un martor din arest)”.

În ce-l privește pe Ioan Petru Culianu, ipotezele orchestrate de generația '90 a asasinilor aparținând aceleiași organizații ce-l suprimase pe Labiș prezintă o mult mai mare diversitate, ca să zicem așa, morfologică. Pentru a da o idee asupra chestiunii, mă voi mulțumi să citez din “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu” (cf. *ibid.*), paragraful 2.1.4.1:

«On bâtit, donc, des hypothèses à partir des points d'intersection entre la “constante” représentée par l'idée d'un tueur amateur et les variables des préoccupations supposées ou réelles de la victime – en réalisant par ces zones de convergence du virtuel, du propositionnel et du réel plus une esquisse de l'image que Culianu projetait sur le psychisme environnant qu'une vraie enquête criminelle – *en prenant en considération les éventualités d'un étudiant contrarié ou d'un collègue jaloux, de quelque fanatique de l'occulte, d'un amant homosexuel et même celles d'un trafiquant de drogue irrité ou d'une tentative de vol qui aurait dérapé*” (s.m.).»

Or, nici pista studentului contrariat din pricina vreunei note proaste, nici cea a colegului (ori colegei) profesional gelos (geloasă) – nu că, din această categorie, candidații sau candidatele ar fi lipsit! –, cu atât mai puțin pista vrăjitoarelor deranjate de hermeneutica istoricului religiilor (reală pînă la un punct, dar lipsită de conotații criminale), a amantului homosexual (?), a tentativei de furt, ca să nu mai vorbim de cea de tot fantasmatică, sau mai exact fantasmată de zombii zglobii de la securitate, a traficantului, nu duceau undeva – de fapt, conduceau în cea mai clară și indiscutabilă fundătură. Totuși, unii s-au lăsat derutați de acest lamentabil ecran de fum sau au reluat din pura plăcere a cancanului unele din aceste absurde “ipoteze”. Numai pista “traficantului ideologic”, iritat la culme de articolele jurnalistului politic Culianu, n-a fost inclusă în această partitură a calomniei. Poate pentru că era, nu o calomnie ridicolă în plus, ci explicația reală.

Ultimele zile ale vieții poetului acumulează un fel de tensiune rece care dublează frigul. “6 decembrie, de Sfântul Nicolae: Se întâlnește cu

prietenul său Portik Imre, venit la București în delegație. I se plânge de lipsa de bani, de lipsa de foc în camera lui Aurel Covaci și de răceala oamenilor care îi erau odată apropiați”. Senzația de amenințare, vădit premonitoare, crește. Simte nevoia să-și dezvăluie codurile poetice. “Îi citește (aceluiași Portik Imre, s-ar zice, prietenul cel mai apropiat al acestor ultime zile n.m.) o poezie dedicată sieși: “*Sunt douăzeci de ani și încă unul...*”. Mărturisește că folosește cuvintele limbajului comun ca simboluri: “*Pentru mine, cuvintele partid, marxism, stegar ș.a. au altă semnificație decât cea obișnuită...*”.

Paradoxal, termenii poeticii și retoricii oficiale ale epocii se transformă în limbaj intențional, suport al unor semnificații subversive. Înțelegem, poate, acum mai puțin anumite neliniști. “Îl preocupă faptul că a cântat în public în repetate rânduri Imnul regal și a recitat poezii interzise”. Mai important: “Vorbește cu Portik despre evenimentele din Ungaria din 1956 și consecințele de la Facultatea de Filologie, arestări, excluderi”. Resimte, deci, profund nevoia distanțării radicale de arbitrarul regimului, plasându-se net în opoziție cu vreo ridiculă “rezistență prin cultură” sau cu grotesca “libertate ca necesitate înțeleasă” fluturată de comuniști ca un drapel. Înțelege clar opoziția dintre “necesitatea” totalitară și libertate, refuzând “portocala mecanică” a clișeelelor puterii. Scrisul, nu oportunismul complice, îi apare ca un autentic “drum al libertății” – o cale a evanescenței eliberatoare.

«Se hotărăște: “*Trebuie să dispar pentru un timp din fața ochilor lor. Vreau să dispar din București, fără urmă*”. Hotărăște să plece înainte de Sărbători.

Mai spune: “*Pot flămânzi zile întregi, dar nu pot să nu scriu*”. Portik a plecat».

Evident fără resurse și practic abandonat de prieteni, Labiș își potolește foamea scriind și fumând.

«7 și 8 decembrie: Se întoarce foarte târziu la locuința de pe Miletin 14. Pe data de 8 eu (bineînțeleș Stela Pogorilovschi, ulterior Covaci) mă întâlnesc cu el și-mi cere cu împrumut suma de 5 lei, echivalentul a două pachete de țigări Carpați.»

Cumva, pachetele de țigări ale condamnatului.

Ultima zi din viața lui Nicolae Labiș e descrisă destul de detaliat în textul Stelei Covaci. Am putea spune, ultimele lui ore...

«9 decembrie: Spre seară apare acasă devreme, avertizat de Aurel Covaci că nu-i va mai oferi găzduire dacă întârzie nopțile. E foarte flămând, dar gazda nu are absolut nimic de mâncare.

Prânzul îl lua la cantina studențească de pe Matei Voievod. Labiș cere permisiunea să comande o friptură pe datorie doamnei Candrea,

responsabila restaurantului Casei Scriitorilor. Dumitru C. Micu își amintește că l-a văzut acolo și că a plecat singur. Mioara Cremene, în amplul interviu cu doamna Mariana Sipoș (Editura Universal Dalsi-2000), își aduce aminte că în acea seară i-a șoptit doar atât: *“Hei, Miorița, habar n-ai! Nici nu-ți închipui ce mi se pregătește...”*.

În drumul spre casă, cu exact cei 5 lei împrumutați de la mine, cumpără o sticlă de un sfert din cea mai ieftină țuică populară. Nevoia de comunicare și alte aleanuri îl deturneză spre localul Capșa, încă elegant, păstrând ceva din parfumul boemei de odinioară. Labiș nu era beat, o afirmă și alții, o declară și el la Urgență. Gustă puțin din țuică, nu avea bani nici măcar de o cafea. Între timp, la o masă mai încolo, se așază trei bărbați și o femeie. În anchetele truate ale lui Tomozei sunt prezentați drept necunoscuți. Pe cel puțin doi, Labiș îi cunoștea. Pe unul, încă din 1953, când a avut cu el o altercație dură la festivitatea înmânării premiului de stat poetului Alexandru Andrițoiu. Acesta i-a spus lui Labiș cu ură că în viața sa nu va “pupa” premiul de stat. Labiș se hotărăște să-l bată, dar Aurel Covaci l-a sfătuit să se ferească de el, căci are meseria de “sufălător”. Îl chema **Iosif Schwartzman**, zis Grișa, de meserie pianist acompaniator, alogen basarabean (evreu n.r.).

Femeia, însoțitoarea lui Grișa, pe nume Maria Polevoi, era o fostă dansatoare la Teatrul “Tănase”. În 1956, dansa în ansamblul artistic al MAI. Sora lui Labiș mi-a spus că Nicolae Labiș părea s-o fi cunoscut și pe ea, dinainte. Polevoi Maria, născută la Ismail – URSS, la 3 martie 1919, cu domiciliul stabil în București, Str. Traian nr. 31. Evident, biografiile lui Grișa și a lui Mary Polevoi sunt în multe privințe asemănătoare. Convingerea mea este că și ei au avut rolurile lor, dar documentele esențiale lipsesc. Eu îi consider agenți, bazându-mă pe declarațiile lor confuze și contradictorii aflate în filele Dosarului penal nr. 184960/1956, arhivat la foarte scurtă vreme după moartea poetului».

Prea multe comentarii nu se pot face. Frapează, evident, precaritatea condiției să-i zicem economice a poetului – vădit, Labiș face foame! O specialitate, s-ar zice, a marilor poeți în România, deși situația lui Labiș nu e atât de grotescă, atât de atroce ca cea a lui Eminescu, de care se ocupase cu atîta “delicatețe” și cu atîta “succes”, frigoricul Titu Maiorescu (caracterizarea devenită clasică a lui Nicolae Iorga, “frig sau cald nu i-a fost nimănui lîngă dînsul”, sugerînd strîns Apoc. 3. 14-17 din care poate se inspira⁴, implică evident un alt tip de reprezentare), tenace manipulator

⁴ «Îngerului Bisericii din Laodicea scrie-i : “Iată ce zice Celce este Amin, Marturul credincios și adevărat, începutul zidirii lui Dumnezeu : “Știu faptele tale : că nu ești nici rece, nici în clocot. O, dacă ai fi rece sau în clocot ! Dar, fiindcă ești căldicel, ni rece, nici în clocot, am să te vărs

politico-cultural – cultura fiind pentru el vector politic, iar politica și un mijloc de control, în tendință totalitar, chiar dacă elementele totalitarismului lipseau, bineînțeles, în România epocii –, ambițios balzacian căruia i se poate aplica fără ezitare, algebric aproape, formula morală a ferocității lipsite de scrupule *homo homini lupus*...

Frapează, totuși, în fragmentul mai sus citat, în afara eranței prin foame a lui Labiș și a acestui ciudat început de abandon (cunoștințe, prieteni, uneori chiar și rude), ce pare să circumscrie în chip magic, parcă, persoana vizată de un posibil asasinat, ca un fel de aură macabră a morții proxime – solitudine acidă straniu premergătoare de care cei încă încrustați în existență fug! –, câteva fapte.

În primul rînd, strania frază, furtiv șoptită Mioarei Cremene la restaurantul Casei Scriitorilor, de care își reamintea poeta într-un interviu acordat Marianei Sipoș (Editura Universal Dalsi-2000): *“Hei, Miorița, habar n-ai! Nici nu-ți închipui ce mi se pregătește...”*. Frază, la drept vorbind mai mult excesiv semnificativă decît ciudată, exprimînd mult mai mult decît o simplă presimțire... Era Nicolae Labiș în posesia unor informații oarecum mai precise privind eventuale proiecte asasine? Fusesse, în alți termeni, avertizat, sau poate amenințat – și de cine? Oricum, paralelismul dintre acest episod și faimosul dialog din “Miorița”, deși de o crasă banalitate, se dovedește în context irezistibil.

O întrebare simplă dar inevitabilă, în legătură cu varianta cea mai popularizată a morții lui Labiș, accidentul, se impune în această fază a analizei noastre literare – anume, în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, era beat Nicolae Labiș sau nu? Dacă nu, devine extrem de greu de înțeles cum ar fi putut rata treapta vagonului de tramvai pentru a sfîrși între tampoane. Pentru a fi beat poetul avea, în primul rînd, nevoie de bani – căci beția, mai ales la restaurantul Capșa, unde îl “deturnase” “nevoia de comunicare”, e un viciu scump. Or Labiș nu are în acel moment asupră-i decît cei 5 lei împrumutați de la Stela Pogorilovschi, ulterior Covaci, cu care cumpără “o sticlută de un sfert din cea mai ieftină țuică populară”. Foarte insuficient pentru beție, ba chiar doar pentru a se ameți cît de cît, la un om oarecum obișnuit cu băutura, cu atît mai mult cu cît Labiș, animat de alte aspirații decît cele etilice, mai mult gustă decît bea. Ulterior, mărturii convergente merg în aceeași direcție. “Labiș nu era beat, o afirmă și alții, o declară și el la Urgență”.

Continuarea e foarte clar prezentată în articolul Stelei Covaci.

din gura Mea. Pentru că zici : ‘Sînt bogat, m-am îmbogățit, și nu duc lipsă de nimic’, și nu știi că ești ticălos, nenorocit, sărac, orb și gol...” »
(*Biblia*, Societatea biblică, București, 1938).

«Între timp, la o masă mai încolo, se așază trei bărbați și o femeie. În anchetele truate ale lui Tomozei sunt prezentați drept necunoscuți. Pe cel puțin doi, Labiș îi cunoștea. Pe unul, încă din 1953, când a avut cu el o altercație dură la festivitatea înmânării premiului de stat poetului Alexandru Andrițoiu. Acesta i-a spus lui Labiș cu ură că în viața sa nu va “pupa” premiul de stat. Labiș se hotărăște să-l bată, dar Aurel Covaci l-a sfătuit să se ferească de el, căci are meseria de “sufălător”. Îl chema **Iosif Schwartzman**, zis Grișa, de meserie pianist acompaniator, alogen basarabean (evreu n.r.).

Femeia, însoțitoarea lui Grișa, pe nume Maria Polevoi, era o fostă dansatoare la Teatrul “Tănase”. În 1956, dansa în ansamblul artistic al MAI. Sora lui Labiș mi-a spus că Nicolae Labiș părea s-o fi cunoscut și pe ea, dinainte. Polevoi Maria, născută la Ismail – URSS, la 3 martie 1919, cu domiciliul stabil în București, Str. Traian nr. 31. Evident, biografiile lui Grișa și a lui Mary Polevoi sunt în multe privințe asemănătoare. Convingerea mea este că și ei au avut rolurile lor, dar documentele esențiale lipsesc. Eu îi consider agenți, bazându-mă pe declarațiile lor confuze și contradictorii aflate în filele Dosarului penal nr. 184960/1956, arhivat la foarte scurtă vreme după moartea poetului».

Mare lucru la aceste fapte simple nu se poate adăuga. E mai mult decât probabil că poetul era filat de diverși agenți ai securității. Grupul celor patru format din trei bărbați, printre care și viitorul asasin al poetului, acest Iosif zis Grișa Schwartzman (Schwartzmann? “Omul negru” al unuia din jocurile infantile ale depărtatei mele copilării? De data asta “Omul negru a venit”!), evreu basarabean ca și Nicolski și atîția alți evrei “roșii”. Și o femeie, Maria Polevoi, “momeala”, *la femme fatale* cu alte cuvinte, ce dansează în acel an 1956 în ansamblul artistic al MAI și, deci, inevitabil, are legături cu securitatea pentru care neîndoielnic “lucrează”. Practică probabil prostituția, ceea ce-i permite să-și exercite meseria de informatoare. În cazul de față e elementul cheie al unui scenariu mult mai macabru. Ceea ce nu înseamnă totuși că moral e cea mai responsabilă din “banda celor patru”, poate dimpotrivă.

Detaliu interesant, atît Grișa Schwartzman cît și Mary Polevoi (dansatoarea e sensibil mai în vîrstă decât poetul, cam cu 16 ani) îi sînt deja cunoscuți lui Labiș. Cu primul avusese chiar o “altercație dură” deja în 1953, cu ocazia acordării premiului de stat lui Alexandru Andrițoiu, deși natura exactă a acestei “altercații” nu este relatată în articol. Știm doar că Schwartzman i-ar fi spus lui Labiș “cu ură că în viața sa nu va “pupa” premiul de stat” – se simțea frustrat poetul că premiul fusese acordat lui Andrițoiu și nu lui? – la care “Labiș se hotărăște să-l bată”, însă rădăcinile conflictului pot fi mai vechi (Grișa e probabilul amant, în orice caz unul dintre ei, posibilul proxenet al lui Mary și, desigur, în plan securistic, un “coleg”). (Nu mă pot împiedica să strig: ce murdărie, totuși, securitatea

asta!) Oricum lucrurile nu degenerază, în urma intervenției lui Aurel Covaci – “Aurel Covaci l-a sfătuit să se ferească de el, căci are meseria de “suflător”” – adică, evident, informator al securității. Deci, spre deosebire de Labiș, în 1953 Aurel Covaci îl cunoștea deja pe Grișa, poate numai din “reputație”, poate pentru că avusese de-a face cu el. Relațiile poetului cu dansatoarea nu sînt detaliate în articol deși se poate ghici lesne natura lor.

«Grișa Schwartzman, în acea noapte la Capșa, l-a invitat la masa lor. Poetul, disperat, s-a lăsat ademenit de femeie și le-a oferit și lor din bruma lui de țuică. Mai mult, Labiș nu a băut. I-a invitat la restaurantul Victoria, în subsolul pasajului cu același nume. Labiș a vrut să-și amaneteze ceasul “Pobeda”, ca să-i ofere ceva lui Mary, dar nu a reușit. Apoi, femeia îi propune să se furișeze pe căi diferite și să se întâlnească în stația de tramvai Colțea, invitându-l peste noapte la ea».

Binomul, în fond banal, al asasinului proxenet și al “femeii fatale” pe post de momeală, funcționează perfect. Poetul – “disperat” spune Stela Covaci – perturbat, aș zice, de nebuloasa amenințărilor pe care le simte planînd asupra lui, zăpăcit de foame, simte nevoia comunicării umane, eventual a refugierii temporare în relația cu o femeie pe care o cunoaște deja. Cît despre Grișa Schwartzman, pe acesta îl cunoaște desigur ca informator al securității, nu ca asasin. Pe de altă parte, de vreme ce-și împarte “bruma de țuică” cu ei, nu se putea, cu siguranță, îmbăta din numai cîteva înghițituri. Mitul stării de ebrietate a lui Labiș în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956 – noaptea crimei – trebuie deci aruncat hotărît la pubela de combinații toxice a securității. Ca și, aproape 24 de ani mai tîrziu, mitul “stării avansate de ebrietate” a lui Marin Preda. Mai mult, poetul, cum am spus deja, e lefter. Îi invită pe cei doi, care vădit lucrează împreună – ceilalți doi bărbați se pare c-au dispărut –, “la restaurantul Victoria, în subsolul pasajului cu același nume”, iar pentru a achita eventuala consumație încearcă fără succes să-și amaneteze ceasul. “Apoi, femeia îi propune să se furișeze pe căi diferite și să se întâlnească în stația de tramvai Colțea, invitându-l peste noapte la ea”.

Scenariul, încă o dată, e extrem de banal însă pe de o parte, discernămîntul poetului e tulburat de amestecul de dorință și anxietate – fără prezența femeii ar judeca probabil lucrurile cu mai multă luciditate –, iar pe de altă parte, e dominat probabil de un sentiment bizar pe care numai cei ce-au scăpat unui atentat, eventual, îl cunosc și-l pot relata: *sentimentul de complicitate al victimei potențiale cu proprii săi asasini*. Aș fi chiar tentat să afirm că cel ce învinge în sine însuși această senzație bizară are toate șansele să dejoace pericolul de care e amenințat.

De ce îi propune dansatoarea poetului “să se furișeze pe căi diferite”? În aparență, pentru a-l înșela pe Grișa, în realitate, pentru ca asasinul și complicea lui să fie văzuți cît mai puțin în compania viitoarelor victime. Într-adevăr, viitorilor martori ce îi văzuseră împreună la restaurant le-ar fi

putut răspunde că au plecat separat. Un grup de trei din care unul ar fi terminat sub roțile tramvaiului sau între tampoane ar fi ridicat întrebări la care numai cu greu s-ar fi putut răspunde. Pe de altă parte, victima nu putea să scape asasinului și complicei sale, de vreme ce punctul de întâlnire fusese în prealabil stabilit (“stația de tramvai Colțea”). În fine, pentru a fi sigură că Labiș nu-și va schimba planurile pe drum, femeia exploatează perspectiva unei recompense sexuale. Poetul e manipulat de dansatoarea manipulată de asasinul proxenet – în chipul cel mai vulgar.

«În stația prost luminată, apare și filatorul Grișa. Mary îl recunoaște și asistă de la o mică distanță cum poetul ezită, așteptând-o să ia tramvaiul 13, care iese din refugiul din fața spitalului, face bucla și oprește ușor în fața Muzeului Șuțu. Patru persoane așteaptă să urce, Labiș e al treilea, dar tot mai șovăie. Când pornește tramvaiul, cel de-al patrulea îl împinge pe Nicolae Labiș pe grătarul dintre cele două vagoane. Grișa strigă că cel căzut e beat, în timp ce Mary, nemaîndurând grozăvia, spune că îl cunoștea pe poetul Nicolae Labiș și roagă să fie dus la spital.»

Stația Colțea a tramvaiului 13 (simplă coincidență numerologică sau intenție a securiștilor superstițioși?) – locul crimei, cu alte cuvinte. În acest loc și începînd cu acest moment, Maria Polevoi, complicea necesară a asasinului, se transformă în martor. Un martor reticent, ce constituie totuși o veritabilă amenințare pentru organizatorii crimei. Cunoaștem deja faptele cumva dinăuntru lor – vezi mai sus relatarea poetului; le putem contempla acum în exterioritatea lor obiectivă, neutră, parcă și mai îngrozitoare în mecanica lor implacabilă decît oroarea evenimentului trăit, a morții pe care Labiș o vede, o simte cum se apropie.

Cum am mai spus, cei trei vin pe căi diferite dar se întîlnesc în același punct. Maria, ce nu se vrea observată, se ține la distanță, camuflată de umbră. În stația propriu-zisă patru persoane, victima, asasinul, “filatorul Grișa” și încă doi indivizi. Tramvaiul 13 sosește în fine, “iese din refugiul din fața spitalului, face bucla și oprește ușor în fața Muzeului Șuțu”. Labiș ezită să urce – știm acum că încă o mai aștepta pe Mary cu care credea că avea întîlnire. În fond, femeia ar fi putut să nu mai vină în stație sau să întîrzie, totuși e prezentă. Ceilalți, cu excepția lui Grișa, care și el așteaptă însă cu totul altceva, au urcat deja. Tramvaiul pornește și e probabil că Labiș l-ar fi lăsat să plece fără să urce, mereu agățat de speranța lui. De acest moment profită Schwartzmann, “Omul negru”, pentru a-l îmbrînci pe poet “pe grătarul dintre cele două vagoane”.

Maria Polevoi descrie evenimentele. Ajunsă în stație puțin după poet, “îl zărește (...) dar se răzgîndește și se retrage în umbră. *“Aveam multe motive ca nimeni să nu mă vadă cu el. Când a sosit primul tamvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, avînd de gînd să nu urc dacă se urcă el. Am văzut clar cum l-a îmbrîncit cel din spatele lui, continuîndu-și drumul, în timp*

ce poetul dispăruse...” Despre autorul faptei: “... Sta puțin la o parte, cu mâinile în buzunar, vorbea murdar despre Labiș”.

«“Nu știi cine a fost (povestește poetul pe patul de spital; în realitate, cum rezultă din alte pasaje, Labiș își cunoștea asasinul). N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu brațele ridicate, pe grătarul între vagoane. Încleștasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu fața în jos și vedeam cum sar din șine scânteii galbene și verzui. În timp ce eram târât așa, am simțit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate.” (...)

“Am așteptat în loc până când motorul a ajuns în dreptul meu cu viteză redusă, însă văzând că va depăși capătul zonei de refugiu, am pornit în urma lui, dar n-am reușit să fac nici doi pași, când m-am trezit împins din spate spre grătar. Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd întâi în ce tramvai și în ce vagon se urcă ea”».

Crezându-se neobservat, dar și pentru a-și camufla gestul criminal, “Grișa strigă că cel căzut e beat, în timp ce Mary, nemaîndurând grozăvia, spune că îl cunoștea pe poetul Nicolae Labiș și roagă să fie dus la spital”. Scenariul accidentului datorat stării de ebrietate a poetului e astfel declanșat.

«Considerând că victima este în stare de ebrietate – evident, sub influența strigătelor lui Schwartzmann, care altminteri, conform mărturiei Mariei Polevoi, “sta puțin la o parte, cu mâinile în buzunar, vorbea murdar despre Labiș” – doi bărbați (probabil martorii din stație) îl târăsc pe propriile picioare, forțând fisura coloanei, și împreună cu femeia îl duc la camera de gardă. Lăsat pe jos, nu este nici internat, nici consultat, ci trimis cu un taxi și cu femeia mai departe, până ajung la Urgența de pe Str. Arh. Mincu».

Astfel, prin intervenția stângace a martorilor, atentatul ia realmente formă de “accident”. Ar fi putut scăpa Labiș dacă ar fi primit imediat îngrijiri competente? Imposibil de spus. Ar fi avut, însă, probabil o mică șansă. Evident, cu condiția ca securiștii să nu fi intervenit și la acest nivel al evenimentelor. Așa cum s-au petrecut lucrurile, n-a fost nevoie. E posibil totuși ca cei doi bărbați care-l transportă neglijent pe Labiș, forțând involuntar (probabil) fisurarea coloanei, să fi fost influențați tocmai de strigătele informatorului asasin, ce prezenta lucrurile ca pe-un simplu accident datorat stării de ebrietate a poetului, bagatelizând implicit gravitatea situației.

«Încă erau la Colțea când poetul, conștient, dă numărul de telefon al lui Aurel Covaci, și Mary îl anunță în jurul orei 3 dimineața că unul Labeș a suferit un accident de tramvai.

În memoriile postume ale lui Portik Imre se limpezesc multe aspecte ale așa-zisului accident. Îngrijorat că nu a apărut încă la Covasna, Portik revine la București, îl găsește la Spitalul de Urgență. Portarul îi șoptește: *“Se spune că era beat, dar a fost aruncat sub tramvai”*. Îl găsește complet lucid și vorbind coerent. L-a întrebat dacă a primit telegrama trimisă în ajun din spital (10 decembrie) printr-o fată, Stela. Eu i-o dusesem la poștă, dar telegrama nu a ajuns. Așa cum am aflat din dosarul meu de urmărire informativă, încă din 1956, printr-un ordin secret, corespondența îmi era triată și parțial oprită. În telegramă, poetul se scuza că nu poate fi punctual la întâlnire, fără alte explicații».

Fascinant, dincolo de trierea clasică a corespondenței de către nulissimii securiști, e gradul în care “cea mai proastă inteligență” a izbutit să-și rateze operația criminală, de vreme ce pînă și portarul Spitalului de Urgență șoptea: *“Se spune că era beat, dar a fost aruncat sub tramvai”*.

Fragmentul imediat următor repetă în mare, cu cîteva precizări suplimentare, cele deja analizate. E deci inutil a mai comenta.

«Am să extrag cîteva fragmente esențiale, pentru stabilirea adevărului, din memoriile lui Portik Imre. El reconstituie cu scrupulozitate vorbele lui Labiș din ziua revederii lor, cât și cele relatate de Maria Polevoi, apărută la Spital pe la ora 3 p.m. și acceptând să stea de vorbă cu Portik circa două ore, invitată la masă la Restaurantul Kiseleff. Labiș către Portik: *“Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut după-amiază și în seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost...”*; *“Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva... Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd mai întâi în ce tramvai și în ce vagon urcă ea”*. Maria Polevoi îl zărește ajuns în stație, dar se răzgândește și se retrage în umbră. *“Aveam multe motive ca nimeni să nu mă vadă cu el. Când a sosit primul tamvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, având de gând să nu urc dacă se urcă el. Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-și drumul, în timp ce poetul dispăruse...”* Despre autorul faptei: *“... Sta puțin la o parte, cu mâinile în buzunar, vorbea murdar despre Labiș”*.»

Interesantă rămîne convertirea Mariei Polevoi din complice la crimă – căci e desigur imposibil să ne închipuim că ignora ceea ce urma să se întîmple, fiind pur și simplu, luată prin surprindere de evenimente – într-un fel de martor potențial, terorizat de cei pe care i-ar fi putut denunța și bîntuit de o remușcare subită.

«Mariei Polevoi i-a fost frică toată viața să pronunțe numele celui care a executat atentatul. Poate că, până la un moment dat, i-a fost complice. Cert este că sensibilitatea ei de femeie (cine știe prin câte vicisitudini trecută) angajată în MAI, fie chiar și într-un ansamblu, a determinat-o, la data de 10 decembrie, să se prezinte la Uniunea Scriitorilor și să stea de vorbă cu Mihai Gafița (fost ofițer de securitate) și să-i povestească despre cele văzute cu adevărat. În felul acesta, sunt informați în secret cei care aveau sarcina de partid să-l supravegheze pe poetul Nicolae Labiș: Marcel Breslașu, Mihai Beniuc, Ema Beniuc, Emil Galan. În cursul nopții de 10 spre 11 decembrie, Mary a primit mai multe telefoane de amenințare cu moartea. Ulterior. Ea a dat de înțeles că i-ar fi recunoscut vocea lui Grișa Schwartzman. Până în 1978, ființa aceasta a trăit sub teroarea deținerii secretului crimei. S-a sinucis atunci când cineva și-a amintit de ea și a încercat să o determine să spună adevărul».

Două lucruri par destul de curioase în afacerea asta. Frica viscerală resimțită de Maria Polevoi față de Schwartzman personal, simplu pion al securității, la urma urmelor, gata să lingă cizmele oricărui ofițeraș al “instituiției” – va obține, de altfel, ca “preț” al crimei un pașaport pentru Israel, unde se va grăbi să dispară; faptul că, nemaiputând psihologic să păstreze secretul, recurge la foști angajați ai securității ca Mihai Gafița, al cărui fiu va deveni autorul unui roman ratat ce adoptă versiunea 2b a morții lui Labiș, aceea a unei “crime din gelozie”.

«b) Covaci l-a omorât din gelozie, iubeau amândoi aceeași fată; pare hilar dacă nu s-ar fi comandat și un roman difuzat pe piață, scris de Gabriel Gafița. Protagonistii sunt doi buni prieteni scriitori, dintre care unul, lipsit de talent, invidios și gelos, îl ucide pe celălalt. Prost scrisă, cusută cu ață albă, această versiune nu a prins și nu a convins pe nimeni, dar a fost un foarte bun pretext să-l ciomăgească pe Aurel Covaci noapte de noapte în perioada când supraviețuia cu Petre Pandrea în aceeași celulă (mie mi-a relatat un martor din arest).»

Credea sincer Maria Polevoi că se putea pune la adăpost informându-i tocmai pe cei ce avuseseră sarcina de a-l supraveghea pe poet (Marcel Breslașu, Mihai Beniuc, Ema Beniuc, Emil Galan) și care – ei sau alții mai suspuși, dar din aceeași făină – orchestraseră, eventual ordonaseră și în orice caz, facilitaseră, prin multele idioate persecuții, actul criminal! Orice ar fi crezut Maria Polevoi – și e drept că unii cretini comuniști credeau în partid ca un inchișitor în Sfânta Inchiziție – în cursul nopții de 10 spre 11 decembrie, cu alte cuvinte în noaptea ce succede imediat noaptea crimei, primește “mai multe telefoane de amenințare cu moartea”.

Or insul de la celălalt capăt al firului pare să fi fost, după chiar mărturia Mariei Polevoi, același Grișa Schwartzman, pe care, hotărât, securiștii sînt decizi să-l utilizeze și uzeze pînă la ultimul fir al urzelii. Era justificată

teroarea în care a trăit, practic tot restul vieții, Maria Polevoi (ne putem întreba de ce n-a încercat, în acest caz, să emigreze)? Nici un element nu sugerează un pericol real. Schwartzmann, în orice caz, plecase demult și n-o mai putea amenința. Și totuși... “Până în 1978, ființa aceasta a trăit sub teroarea deținerii secretului crimei. S-a sinucis atunci când cineva și-a amintit de ea și a încercat să o determine să spună adevărul”.

Ancheta subsecventă “accidentului” – ar fi mai adecvat să spunem *asasinatului* – a fost ceea ce se putea aștepta să fie: o farsă. O farsă nu doar în planul adevărului ci și în acela al celei mai elementare logici. Cităm din articol:

«Cât despre Grișa, încă se mai poate realiza o investigație competentă asupra celor două procese-verbale de ascultare, consemnate de sergentul major Gheorghe Aurelian de la DMC, la ora 2:40, în noaptea de 10 decembrie. În urma celor două declarații confuze și mincinoase ale lui, manipulate în continuare de Securitate, se dispune trimiterea dosarului la Procuratura Raionului Tudor Vladimirescu.»

Deci declarații “confuze și mincinoase”, mai neted declarații false, însăilate imbecilic de “cea mai proastă inteligență” bineînțeles, căci în spatele îngăimărilor lui “Grișa”, țața securitate se bîlbîie, această securitate senilă încă de la naștere! Conform orăcăielilor la ordin, a fost indiscutabil accident, Labiș, îmbătat din două înghițituri de țuică, căzînd între vagoanele tramvaiului 13 – numărul Dracului! – fără să se urce!!! Atenție, nu fac aici decît să parafralez cît se poate de strîns concluziile Procuraturii Raionului Tudor Vladimirescu. Citez:

«Concluzia a fost că, pentru producerea accidentului, vinovat ar fi manipulantul tramvaiului, consemnându-se următoarele: “Întrucît accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon, urmează a se constata că (nu) sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict și a pronunța ca atare încetarea procesului».

Să analizăm. “Întrucît accidentul – constînd, cum știm, în căderea victimei între cele două vagoane ale tramvaiului – nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon..”. Cum adică? Accident, adică cădere, a fost dar fără tentativă baremi de urcare în tramvaiul pricinaș... Atunci, cădere *de unde*? Căci, în genere, Procuratura Raionului Tudor Vladimirescu va fi fost la curent, se cade de sus în jos, iar pînă la proba contrarie nu de jos în sus, nici la orizontală, fără să fi fost împins de cineva. Desigur, poetul ar fi putut aluneca, însă din păcate Anușka nu vărsase uleiul pentru ca Labiș să poată fi decapitat accidental, asemeni lui Mișa Berlioz, personajul cu a cărui moarte Satana își declanșează isprăvile în celebrul roman bulgakovian. De altfel Nicolae Labiș n-a fost decapitat și nici în privința unei intervenții directe, altfel decît prin securitate, a Satanei nu sîntem informați. Atunci? Atunci

*“accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon”. Deci? Deci “urmează a se constata că (nu) sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict și a pronunța ca atare încetarea procesului”. Moment, moment! Cum adică “delict”? Parcă era vorba de un accident, un accident ce avusese loc tocmai pentru că nu avusese loc. Mai mult, pentru că fusese imposibil să aibă loc! Și acum, “delict”?! Delict înseamnă crimă, adică, în condițiile constatate ale imposibilității accidentului, indiscutabil *asasinat!!!* Iată cum, dacă gura păcătosului adevăr nu grăiește, mîna lui, totuși, adevăr scrie!!! (Mai la vale voi vorbi de compensație aleteică, însă pentru moment, să ne mulțumim și cu atît).*

Dar în pasajul citat mai sus există un mic „nu” între paranteze. Acest (nu) aparține, foarte probabil, autoarei articolului, Stela Covaci, ce încearcă să corecteze din mers absurditățile procuraturii. Să cităm dară fără această mică corectură și să vedem ce obținem. *“Întrucât accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon, urmează a se constata că sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict și a pronunța ca atare încetarea procesului”*. Vădit, și acum accidentul rămîne imposibil (pe pricini de gravitație), dară nu tot astfel “delictul” – asasinatul carevasăzică – cu atît mai mult cu cît “elementele constitutive” perpetrării lui sunt declarate ca “întrunite” drept care... Drept care se pronunță “*ca atare încetarea procesului*”. Imparabil!

Alte elemente? “Mai știu că agentului Schwartzsman Isac-Grișa, la scurtă vreme după înmormântarea lui Nicolae Labiș, i s-au aprobat actele de plecare definitivă din țară” – în Israel, după toate probabilitățile. Și securitatea? Ea, organizatoarea “accidentului” lui Labiș, ca și a atîtor alte “accidente” din ce în ce mai indiscernabile de simplul asasinat – pînă la “accidentarea” la Divinity School a lui Ioan Petru Culianu, “accidentare” ce măsoară toată distanța dintre tramvai și glonț! Evident, și-a continuat “activitatea” pînă a izbutit să îngroape sub crime regimul pe care pretindea că îl apără.

«Timp de aproape zece zile, Spitalul de Urgență, în care poetul trăgea să moară, s-a transformat într-un obiectiv strategic apărut strașnic sub supravegherea strictă a Securității române. Au instalat filtre discrete, au făcut fotografii, au dat rapoarte – cred că există o sumedenie de documente de acest gen în dosarele care au rămas deschise. Și totuși, *“numele lui Nicolae Labiș este necunoscut în arhiva Securității”* (acesta a fost răspunsul primit de mine, acum patru ani, de la SRI)».

Amnezia la români... Astfel se moare, se dispare și mai ales se uită în țara atît de zglobie a zombiilor...

Alte relatări

Articolul următor, “Misterul morții lui Nicolae Labiș” (semnat cu inițialele **R. C.P.**), bazat pe volumul *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș* de poetul Cezar Ivănescu, scris în colaborare cu Stela Covaci și publicat în 1997, confirmă în mare, cu mici variante, elementele scenariului deja prezentat. Bineînțeles, după tehnica deja utilizată, vom da textul în integralitate, înainte de a-l segmenta în vederea analizei.

Misterul morții lui Nicolae Labiș (2016-10-30)

<http://www.ziuaveche.ro/exclusiv-zv/dosare-ultrasecrete-exclusiv-zv/misterul-mortii-lui-nicolae-labis-283991.html/>

«Cezar Ivănescu, în cartea *Timpul asasinilor*. [1997] *Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș*, scrisă în colaborare cu Stela Covaci, poate cea mai bună prietenă a poetului din ultimul an de viață, susține că Labiș i-a povestit pe patul de moarte Mioarei Cremene că s-a dus să ia tramvaiul de 2.40 noaptea din stația Colțea, unde își dăduse întâlnire cu Maria Polivoi, dansatoare, care voia să-l ia la ea acasă. Securistul care-l urmărea pe Labiș s-a urcat în remorca tramvaiului în care urma să se suie și poetul, dar cum Labiș era băut și mergea pe trei cărări, securistul a avut senzația că nu se va urca în acel tramvai. Iar cum nu voia să-l scape din ochi a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub roți. Conform mărturiei Mioarei Cremene, Labiș a fost vizitat la spital de către agentul de securitate și i-a solicitat să semneze o declarație prin care poetul renunța la orice pretenție materială în urma accidentului.

Labiș a susținut că nu era beat. Mihai Stoian, prieten al poetului, a lăsat următoarea mărturie: “La spital Labiș mi-a povestit cum s-a consumat accidentul... Îmi aduc aminte că vorbea despre o scurtă vizită la Capșa, apoi însoțit de doi bărbați și o femeie, balerină, coborâseră în pasaj la "Victoria" din Piața Bălcescu a vrut să ia un tramvai, nu spre casă, spre casa femeii, a încercat să se urce prin față la clasa a doua, dar cineva l-ar fi îmbrâncit, și, în ultima secundă, s-a prins de grătarul intermediar, dintre vagoane: "Țineam ochii mari deschiși și vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scântei"”.

“Am fost îmbrâncit din spate”. Scriitorul Imre Portik, coleg cu poetul la Școala de Literatură, a publicat, în 2005, propriile memorii, *Hora morții*. Consemnări despre prietenul meu **Nicolae Labiș**, în care susține că **Labiș a fost împins din tramvai** în seara accidentului:

“– Cum a dat nenorocirea asta peste capul tău?... Ai fost beat?

– Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut în după-amiaza și în seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost, a răspuns Labiș.
– Cum ai putut să cazi sub tramvai treaz?
– Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva...
– De cine, îl cunoști?
– Nu știu cine a fost. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu brațele ridicate, pe grătarul între vagoane. Încleștasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu fața în jos și vedeam cum sar din șine scânteii galbene și verzui. În timp ce eram târât așa, am simțit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate. (...) Am așteptat în loc până când motorul a ajuns în dreptul meu cu viteză redusă, însă văzând că va depăși capătul zonei de refugiu, am pornit în urma lui, dar n-am reușit să fac nici doi pași, când m-am trezit împins din spate spre grătar. Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd întâi în ce tramvai și în ce vagon se urcă ea.”

“Pasărea cu clonț de rubin” nu era tramvaiul, ci Securitatea comunistă

După ce i-a fost refuzată internarea la spitalele Colțea și Central, spre zori zilei de 10 decembrie a fost internat la Spitalul de Urgență. Acolo, de pe patul de spital i-a dictat un poem celui mai bun prieten al său cu care și stătea în gazdă undeva pe Dudești, marele traducător Aurel Covaci, poem care a fost inclus în volumul postum *Lupta cu inerția*:

Pasărea cu clonț de rubin
S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat.
Nu mai pot s-o mângâi.
M-a strivit,
Pasărea cu clonț de rubin,
Iar mâine
Puii păsării cu clonț de rubin,
Ciugulind prin țărână,
Vor găsi poate
Urmele poetului Nicolae Labiș
Care va rămâne o amintire frumoasă...

“El este securistul meu”.

Labiș știa că este urmărit de Securitate. La începutul anului 1956, în februarie, Nikita Hrușciov, secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a citit un faimos raport secret la Congresul al XX-lea al PCUS, prin care “demasca” abuzurile de putere și crimele contra umanității ordonate de Stalin. Unii reformiști din țările socialiste au crezut că s-a dat “startul” schimbărilor din

“lagăr”, propunând relaxarea regimului represiv. Asta a crezut și **Labiș**, care din poet al regimului comunist s-a întors la 180 de grade, *devenind un critic extrem de periculos al regimului Dej* (s.m.).

Sora sa, Margareta Labiș, povestea că a vrut să le arate, ei și tatălui lor, restaurantul Capșa. I-a dus acolo, le-a arătat restaurantul, barul, coridoarele... Stând la masă, a constatat că un individ era cu ochii pe ei. Iritat, și-a luat sora și tatăl, s-au dus la ăla și a făcut “prezentările”: “el e securistul meu”, iar ăluia: “Dacă ești așa de curios, ei sunt tatăl meu și sora mea”.

Varianta oficială a accidentului

Ipoteza oficială a accidentului de tramvai este că Nicolae Labiș, beat, a alunecat între bordura și platforma stației de tramvai de la Colțea, fiind prins între grătarele celor două vagoane ale tramvaiului. În procesul-verbal semnat în ziua de 25 decembrie 1956, **balerina Maria Polivoi** a susținut că ceea ce s-a întâmplat pe refugiul de la Colțea a fost un simplu accident. Cele susținute de Maria Polivoi, au fost confirmate și de Isac-Grișa Schwartzman un alt martor ocular, mărturie consemnată de Gheorghe Tomozei în volumul *Moartea unui poet* și de vatmanul tramvaiului, Udrișu Marin, care a declarat: ... când a ajuns la cca 4 metri de capătul refugiului de tramvai, înainte de a opri tramvaiul pe loc, numitul Labiș Nicolae, domiciliat în București,...care se afla sub influența băuturilor alcoolice a luat tramvaiul din mers urcându-se pe la ușa din față a remorcii. Urcându-se pe scară, neputând ținându-se a căzut jos apucându-l platforma remorcii și scara iar la țipetele publicului tramvaiul a oprit după care a fost scos de sub scară și transportat la Spitalul Colțea, rămânând internat.

Tomozei: Primul poet disident, Gheorghe Tomozei a scris, după 1989: “Labiș este primul poet român disident... El a anunțat o pauză feroce între poezie și ideologia zilei. Mai mult decât sigur, închisoarea nu era prea departe pentru el”. Același lucru îl susține și Stela Covaci, prietena comună a lui Labiș și a lui Aurel Covaci, care avea s-o ia de soție după moartea poetului. În volumul “*Timpul asasinilor*”, Stela Covaci spune că era o chestiune de timp până toți trei urma să fie arestați. Doar moartea poetului a amânat deznodământul, ea și Aurel fiind ridicați de Securitate în 1958.

Sinuciderea martorei Maria Polivoi, balerina care l-a dus pe Labiș la spital și singurul martor care putea să spună adevărul, s-a sinucis în 1979, după ce a luat o doză mare de somnifere. Ea a refuzat toată viața să vorbească despre noaptea de 10 decembrie 1956, spunând că îi este frică.

Cine a fost Nicolae Labiș. Născut în satul Mălini, din județul Suceava, pe 2 decembrie 1935, din părinți învățători, Eugen și Ana Profira, Labiș a avut o ascensiune fulgerătoare, debutând în ziarul Zori Noi, în 1950, la doar 15 ani. Termină apoi Școala de Literatură Mihai Eminescu din București, după care urmează cursurile Facultății de Filologie din Capitală. În 1956, îi apare volumul “Primele iubiri”, iar după moarte, doi ani mai târziu, în 1958, se publică și cartea “Lupta cu inerția”.

Nichita a rămas prost când Labiș a recitat Moartea căprioarei. Nichita Stănescu era mai mare cu doi ani decât Labiș. A povestit ce a însemnat pentru el întâlnirea cu Nicolae, într-un amfiteatru al Facultății de Filologie din București. “Ne-a recitat poemul “Moartea căprioarei”... Am rămas cu gura căscată. Până atunci, credeam că sunt și eu un poet mare. Ei bine, în momentele când Labiș recita, mi-am dat seama cât de mare poet era el și cât de prost eram eu...”».

Realmente, puține lucruri noi, mai mult câteva precizări fără mare importanță – deși, în fond, totul e prețios în această tenebroasă afacere. Aflăm de-o pildă că “Labiș i-a povestit pe patul de moarte Mioarei Cremene că s-a dus să ia tramvaiul de 2.40 noaptea din stația Colțea, unde își dăduse întâlnire cu Maria Polivoi, dansatoare, care voia să-l ia la ea acasă”, ceea ce permite să fixăm cu o extremă exactitate ora la care s-a produs “accidentul”. Varianta efectuării crimei e și ea ușor diferită, fără a contrazice esențial versiunea precedentă. “Securistul care-l urmărea pe Labiș s-a urcat în remorca tramvaiului în care urma să se suie și poetul, dar cum Labiș era băut și mergea pe trei cărări, securistul a avut senzația că nu se va urca în acel tramvai. Iar cum nu voia să-l scape din ochi a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub roți”. Numele asasinului – Iosif Schwartzman – nu mai e menționat, în schimb articolul pare să admită un element al teoriei “accidentului”, anume că poetul era amețit de băutură (“dar cum Labiș era băut și mergea pe trei cărări”), deși ni se precizează încă o dată: “**Labiș a susținut că nu era beat**”.

Diferența majoră dintre cele două relatări constă într-un element subiectiv ce modifică totuși într-un chip destul de paradoxal întregul scenariu. Într-adevăr, din articolul Stelei Covaci pare să rezulte că Schwartzman profită de ezitarea poetului de a se urca în tramvai, în vreme ce aici “securistul – deja urcat în remorca tramvaiului – a avut senzația că (Labiș) nu se va urca în acel tramvai” și “cum nu voia să-l scape din ochi” precipită acțiunea (“a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub roți”). Vădit, ne găsim în fața unei variante mixte, ce combină în chip destul de curios teza oficială a “accidentului” cu cea “neoficială” a crimei – poetul “merge pe trei cărări” din cauza băuturii și, mai ales, Schwartzman, securistul în cauză, îl lovește s-ar zice accidental pe poet, ceea ce ar suprima sau pune la îndoială elementul premeditării. Omucidere sau asasinat? Asasinat cu premeditare sau omor prin imprudență? Chestiunea

e evident decisivă. Problema articolului lui Viorel Ilișoi stă într-o anume imprecizie. Voită? Într-adevăr, știm din articolul precedent că Labiș nu fusese proiectat sub roți – în care caz, ar fi murit pe loc – ci *între remorci*. N-are deci nici picioarele amputate, nu e tăiat în două și nici nu e decapitat de ghilotina roților, mai mult, exterior corpul e intact, de vreme ce cei “doi bărbați (probabil martorii din stație) îl târăsc pe propriile picioare, forțând fisura coloanei” (vezi *supra*). Toate elementele concordă. Labiș n-a fost călcat de tramvai, cum s-a mai spus și s-a crezut uneori, mai ales de adepții rău informați ai tezei “accidentului”, ci a avut coloana vertebrală fisurată de șocul remorcilor între care fusese proiectat. Să mai adăugăm că varianta unei omucideri mai mult sau mai puțin accidentale, prin imprudență, apare ca neconvingătoare și neverosimilă? Sau că nici elementele menționate anterior, nici cele la care ne vom referi mai la vale nu o confirmă, contrazicând-o chiar net? Nu credem că mai e necesar!

Restul articolului conține mărturia lui Labiș însuși, unde întâlnim varianta deja analizată a atentatului.

«Labiș a susținut că nu era beat. Mihai Stoian, prieten al poetului, a lăsat următoarea mărturie: La spital Labiș mi-a povestit cum s-a consumat accidentul... Îmi aduc aminte că vorbea despre o scurtă vizită la Capșa, apoi însoțit de doi bărbați și o femeie, balerină, coborâseră în pasaj la „Victoria” din Piața Bălcescu a vrut să ia un tramvai, nu spre casă, spre casa femeii, a încercat să se urce prin față la clasa a doua, dar cineva l-ar fi îmbrâncit, și, în ultima secundă, s-a prins de grătarul intermediar, dintre vagoane: „Țineam ochii mari deschiși și vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scânteii”. **“Am fost îmbrâncit din spate”».**

Interesant e faptul că din această versiune, în mare identică cu precedentă, ar rezulta că poetul se agățase de grătarul intermediar dintre vagoane tocmai pentru a evita să cadă între roți. “Am fost îmbrâncit din spate” – iată ce face imposibil saltul acrobatic al securistului de pe platforma vagonului unde s-ar fi deja urcat, ca și proiectarea mai mult sau mai puțin accidentală a lui Labiș “sub roți”. Căci, vădit, nu avem de-a face cu un simplu omor din imprudență ci cu un act premeditat. Și gîndindu-ne la aceste clipe de agonie electrică nu putem să nu cităm din nou cuvintele poetului: „Țineam ochii mari deschiși și vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scânteii”.

La care adăugăm, încă o dată – dar de cîte ori trebuie oare repetate cuvintele pentru ca adevărul să pătrundă în cugete – mărturia lui Imre Portik:

«Scriitorul Imre Portik, coleg cu poetul la Școala de Literatură, a publicat, în 2005, propriile memorii, Hora morții. Consemnări despre prietenul meu **Nicolae Labiș**, în care susține că Labiș a fost împins din tramvai în seara accidentului:

- Cum a dat nenorocirea asta peste capul tău?... Ai fost beat?
- Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut în după-amiaza și în seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost, a răspuns **Labiș**.
- Cum ai putut să cazi sub tramvai treaz?
- Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva...
- De cine, îl cunoști?
- Nu știu cine a fost. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu brațele ridicate, pe grătarul între vagoane. Încleștasem degetele mâinilor de o bară a grătarului, dar încet, încet alunecam tot mai jos, iar picioarele tot mai mult ajungeau sub vagonul-remorcă. Eram cu capul în aer, cu fața în jos și vedeam cum sar din șine scântei galbene și verzui. În timp ce eram târât așa, am simțit câteva lovituri puternice ale vagonului din urmă în spate. (...) Am așteptat în loc până când motorul a ajuns în dreptul meu cu viteză redusă, însă văzând că va depăși capătul zonei de refugiu, am pornit în urma lui, dar n-am reușit să fac nici doi pași, când m-am trezit împins din spate spre grătar. Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd întâi în ce tramvai și în ce vagon se urcă ea.»

Desigur, am putea să ne întrebăm liminar de unde sar de fapt scântele? Din șine, ca în versiunea “realistă” a lui Imre Portik (“Eram cu capul în aer, cu fața în jos și vedeam cum sar din șine scântei galbene și verzui”) sau din capul însuși al poetului, ca în cea parcă mai simbolică a lui Mihai Stoian („Țineam ochii mari deschiși și vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scântei”). Deși, la urma urmelor, nu era Labiș însuși o Scântie?

Cu totul nouă în acest context e mărturia poetei Mioara Cremene. “Conform mărturiei Mioarei Cremene, Labiș a fost vizitat la spital de către agentul de securitate și i-a solicitat să semneze o declarație prin care poetul renunța la orice pretenție materială în urma accidentului”. Monstruoasa impertinență a securistului asasin nu trebuie să ne mire sub dictatura tuturor abuzurilor. În loc să tremure să nu fie arestat, execrătura își permitea să ceară declarații și semnături, exercitând un incalificabil șantaj asupra victimei lui agonizante! În schimb, altceva mă miră cel puțin pe mine: indiscutabil, rezultă de aici că poetul își cunoștea asasinul, asasin pe care el însuși nu l-a denunțat. Dacă ne amintim că Eminescu, în ce-l privește, îl acuza ca comanditar al crimei pe însuși Carol I și asta fără nici o ezitare, sîntem nevoiți să constatăm că între cele două momente de tragică analogie subzistă o diferență majoră în planul curajului de a-și asuma propriul destin. Și nu pot să nu mărturisesc că, sub acest unic unghi, Labiș mă dezamăgește puțin!

«După ce i-a fost refuzată internarea la spitalele Colțea și Central, spre zorii zilei de 10 decembrie a fost internat la Spitalul de Urgență. Acolo, de pe patul de spital i-a dictat un poem celui mai bun prieten

A. A. SHISHMANIAN – TREI CRIME DE STAT

al său cu care și stătea în gazdă undeva pe Dudești, marele traducător Aurel Covaci, poem care a fost inclus în volumul postum *Lupta cu inerția*:

“Pasărea cu clonț de rubin
S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat.
Nu mai pot s-o mângâi.
M-a strivit,
Pasărea cu clonț de rubin,
Iar mâine
Puii păsării cu clonț de rubin,
Ciugulind prin țărână,
Vor găsi poate
Urmele poetului Nicolae Labiș
Care va rămâne o amintire frumoasă...”»

Oare scandalul unui atentat ce avea să antreneze moartea unuia din cei mai mari poeți români nu era de ajuns? Se pare că nu, de vreme ce lui Labiș, practic agonizant în urma agresiunii, i se refuză internarea la două spitale, Colțea, desigur cel mai apropiat de locul “accidentului”, și Central, de-abia spre zorii zilei de 10 decembrie, câteva bune ore după comiterea crimei, al cărei rezultat rămîne încă în suspensie, fiind în cele din urmă internat la Spitalul de Urgență, cu rana sensibil agravată de toate aceste “amînări”, neîndoielnic telecomandate de instituția comanditară a asasinatului: securitatea!

“Pasărea cu clonț de rubin
S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat...”

De pe un pat al Spitalului de Urgență, ce avea să devină patul lui de moarte, avea Labiș să dicteze ceea ce avea să devină cel mai sfișietor poem al literaturii române – singurul pe care nu-l pot citi, în ce mă privește, fără sînge de ură și lacrimi! Și asta oricum am decoda sensul simbolic al “Păsării cu clonț de rubin” – în plan escatologic, politic ori mistic. Căci există ceva indiscutabil sinistru în aceste “Păsări de Foc” ce proiectează utopia, revelația și dezastrul în jurul lor.

O anecdotă semnificativă luminează într-o oarecare măsură raporturile din ce în ce mai tensionate ale poetului cu regimul comunist, confirmînd, dacă mai era nevoie, faptul simplu că Labiș își cunoștea asasinul pe care-l numea cu umor negru “securistul meu” – agentul însărcinat să-l supravegheze și, în cele din urmă, să-l omoare.

«Labiș știa că este urmărit de Securitate. La începutul anului 1956, în februarie, Nikita Hrușciov, secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a citit un faimos raport secret la Congresul al XX-lea al PCUS, prin care “demasca” abuzurile de putere și crimele contra umanității ordonate de Stalin. Unii reformiști din țările

socialiste au crezut că s-a dat “startul” schimbărilor din “lagăr”, propunând relaxarea regimului represiv. Asta a crezut și Labiș, care din poet al regimului comunist s-a întors la 180 de grade, devenind un critic extrem de periculos al regimului Dej. (În acest punct, se impune totuși, la modul interogativ, o ipoteză liminară: ținând seama și de epocă – 1956, anul revoluției ungare, și de toate perturbările de sistem foarte bine cunoscute, putem lua oare în considerare o influență sovietică în asasinarea lui Nicolae Labiș? n.m.). Sora sa, Margareta Labiș, povestea că a vrut să le arate, ei și tatălui lor restaurantul Capșa. I-a dus acolo, le-a arătat restaurantul, barul, coridoarele... Stând la masă, a constatat că un individ era cu ochii pe ei. Iritat, și-a luat sora și tatăl, s-au dus la ăla și a făcut “prezentările”: el e securistul meu, iar ăluia: “Dacă ești așa de curios, ei sunt tatăl meu și sora mea”».

După toate acestea ne mai putem îndoi în privința identității comanditarului crimei: Gheorghe Gheorghiu-Dej în persoană, autorul atîtor omoruri ce au marcat “obsedantul deceniu”?

Ar fi poate acum momentul de a evalua cu ceva mai multă rigoare “varianta oficială a accidentului”, sau mai exact, “accidentul” ca variantă oficială – nu pentru că am acorda cea mai mică credibilitate acesteia, prea multe fapte, de acum bine stabilite, o contrazic, ci doar pentru a avea o proiecție cît mai completă a semioticii generale a crimei. Prima etapă a analizei literare e bineînțeles citatul: extragem deci pasajul cu pricina din articolul “Misterul morții lui Nicolae Labiș” de Viorel Ilișoi.

«Ipoteza oficială a accidentului de tramvai este că Nicolae Labiș, beat, a alunecat între bordura și platforma stației de tramvai de la Colțea, fiind prins între grătarele celor două vagoane ale tramvaiului (s.n.). În procesul-verbal semnat în ziua de 25 decembrie 1956, balerina Maria Polivoi a susținut că ceea ce s-a întîmplat pe refugiul de la Colțea a fost un simplu accident. Cele susținute de Maria Polivoi, au fost confirmate și de Isac-Grișa Schwartzman un alt martor ocular, mărturie consemnată de Gheorghe Tomozei în volumul Moartea unui poet și de vatmanul tramvaiului, Udroiul Marin, care a declarat: ... când a ajuns la cca 4 metri de capătul refugiului de tramvai, înainte de a opri tramvaiul pe loc, numitul Labiș Nicolae, domiciliat în București,...care se afla sub influența băuturilor alcoolice a luat tramvaiul din mers urcându-se pe la ușa din față a remorcii. Urcându-se pe scară, neputînd ținându-se a căzut jos apucându-l platforma remorcii și scara iar la țipetele publicului tramvaiul a oprit după care a fost scos de sub scară și transportat la Spitalul Colțea, rămînînd internat.

Tomozei: Primul poet disident. Gheorghe Tomozei a scris, după 1989: “Labiș este primul poet român disident... El a anunțat o pauză feroce între poezie și ideologia zilei. Mai mult decît sigur, închisoarea nu era

prea departe pentru el”. Același lucru îl susține și Stela Covaci, prietena comună a lui Labiș și a lui Aurel Covaci, care avea s-o ia de soție după moartea poetului. În volumul “Timpul asasinilor”, Stela Covaci spune că era o chestiune de timp până toți trei urma să fie arestați. Doar moartea poetului a amânat deznodământul, ea și Aurel fiind ridicați de Securitate în 1958».

Prima surpriză: conform “ipotezei oficiale”, dacă “starea de ebrietate avansată” a poetului rămîne o constantă, acesta totuși nu cade sub roți încercînd să ia tramvaiul, eventual din mers – am analizat mai sus dificultățile unei atari versiuni –, ci “alunecă” dintr-o poziție oarecum statică “între bordura și platforma stației de tramvai de la Colțea, fiind prins între grătarele celor două vagoane ale tramvaiului”. Încerc să-mi imaginez un asemenea scenariu și mărturisesc că întîmpin serioase dificultăți. Cum ar fi putut cineva, necum Labiș, să alunece – mișcare descendentă – “între grătarele celor două vagoane ale tramvaiului”, fără a fi împins energic din spate. Mai mult, cum poate *în același timp* să alunece o persoană nedotată fie și cu un modest dar al ubicuității, și “între bordura și platforma stației de tramvai” (trec peste echivocul formulării), și “între grătarele celor două vagoane ale tramvaiului”? Mărturisesc că paradoxul acesta topologic mă depășește oarecum!...

Mai departe. “În procesul-verbal semnat în ziua de 25 decembrie 1956, balerina Maria Polivoi a susținut că ceea ce s-a întîmplat pe refugiul de la Colțea a fost un simplu accident. Cele susținute de Maria Polivoi, au fost confirmate și de Isac-Grișă Schwartzman un alt martor ocular, mărturie consemnată de Gheorghe Tomozei în volumul *Moartea unui poet*”.

Nimic foarte surprinzător aici. Maria Polivoi sau Polevoi, “femeia fatală” pe care se bizuia reușita întregului scenariu, susține teza “accidentului” la care contribuisese în chip atît de eficace. Declarație confirmată de Isac-Grișă Schwartzman, cu alte cuvinte de asasin. Și *pour faire bonne mesure*, de încă un martor ocular – curios, parcă în stație mai erau două persoane ce l-au condus ori, mai degrabă purtat pe poet la Spitalul de Urgență. Partea comică a afacerii e că “martorii” nu sînt alții decît principalii participanți la crimă și, în primul rînd, *killerul* însuși al securității, un individ abject ce pare să fi nutrit împotriva lui Labiș, independent de “misiune”, o intensă dușmănie personală (v. *supra*). Mărturiile au fost consemnate ca atare de Gheorghe Tomozei în volumul foarte original intitulat *Moartea unui poet*.

Foarte curioasă, altminteri extrem de detaliată, e mărturia vatmanului, Udrișu Marin (cităm): “... când a ajuns la cca 4 metri de capătul refugiului de tramvai, înainte de a opri tramvaiul pe loc, numitul Labiș Nicolae, domiciliat în București, ... care se afla sub influența băuturilor alcoolice a luat tramvaiul din mers urcându-se pe la ușa din față a remorcii. Urcându-se pe scară, neputînd ținîndu-se a căzut jos apucîndu-l platforma remorcii

și scara iar la țipetele publicului tramvaiul a oprit după care a fost scos de sub scară și transportat la Spitalul Colțea, rămânând internat”.

Diferența dintre versiunea vatmanului și celelalte e flagrantă și greu de explicat. Într-adevăr, conform *tuturor* variantelor precedente, *inclusiv cea a poetului*, “accidentul” – să folosim deocamdată termenul mai mult ca un nume de cod – se petrecuse *după* oprirea tramvaiului în stație, mai precis, în momentul când vehiculul începea să părăsească stația. *Numai în versiunea vatmanului apare ideea contrară a unui accident produs anterior staționării*. Cum se explică asta? Dacă “toți au mințit”, nu e mai puțin adevărat că aceste minciuni erau concordante baremi în acest unic punct: “accidentul” avusese loc când tramvaiul se pregătea să părăsească stația, nu când nici nu se opriese încă. Ceea ce infirmă versiunea vatmanului este și un alt element: ea anulează complet – *sau ocultează* – rolul Mariei Polevoi în această tenebroasă afacere. Într-adevăr, dacă Labiș ar fi încercat să ia tramvaiul înainte ca acesta să se oprească, întreg scenariul, susținut în primul rînd de poetul însuși, după care Labiș ezitase să se urce pînă dincolo de ultimul moment, acela al plecării tramvaiului din stație, tocmai pentru că o aștepta pe *ea* – cade de la sine! Pe de altă parte, dacă ce se intenționase era, cum am sugerat, ocultarea rolului Mariei Polevoi, ce trimetea direct la ideea de complot, de ce, totuși, toate celelalte mărturii au mers în sens opus celei a vatmanului, vădit neadevărată. O bruscă scrupulozitate? O nouă “compensație aleteică” (v. *infra*)? Setea de adevăr a securității? Oximoronul e prea de tot comic! Rămînem cu acest paradox al versiunilor discordante – dar, desigur, *discordia concors* – ca și cum două branșe ale complotiștilor n-ar fi putut să se pună de acord asupra acestui punct precis. Ori de parcă incoerența ar fi totuși un fel de *acte manqué*. (În cazul “anchetei” din jurul morții lui Marin Preda vom întîlni același tip de discordie a variantelor!)

Un alt punct în care depoziția vatmanului diferă de celelalte privește spitalul unde ar fi avut loc internarea poetului “după cădere”. După mărturiile anterioare, acest spital ar fi fost Spitalul de Urgență, singurul care-l acceptase pe rănit. După depoziția vatmanului, spitalul interesat ar fi Spitalul Colțea, cel mai logic din punctul de vedere al proximității. Hotărît, se confirmă impresia că în mărturia vatmanului avem o versiune “corectată”. De altfel, chiar și descrierea dinamicii accidentului diferă: “Urcându-se pe scară, neputînd ținîndu-se a căzut jos apucându-l platforma remorcii și scara iar la țipetele publicului tramvaiul a oprit după care a fost scos de sub scară...”. Iată ce exonerează pe toată lumea: și pe Grișa Schwrtzman, și pe Maria Polevoi, și, mai ales, pe operatoarea din umbră – securitatea pretins română!

Că evenimentele ce au debutat pe 22 Decembrie 1989 (de fapt, sensibil mai devreme) se vor fi coagulat într-o revoluție sau nu, în orice caz un fapt e cert, ele au permis scoaterea la iveală a unor adevăruri oculte, uneori, vreme de decenii. Din acest punct de vedere, e extrem de interesant că abia

după acest moment, sau mai degrabă după această perioadă a unei revoluții ipotetice, Gheorghe Tomozei, marele prieten oficial al lui Nicolae Labiș, ca și de altfel, al lui Nichita Stănescu, ne dezvăluie următoarele: “Labiș este primul poet român disident... El a anunțat o pauză feroce între poezie și ideologia zilei. Mai mult decât sigur, închisoarea nu era prea departe pentru el”. Idee întărită și de Stela Covaci, “prietena comună a lui Labiș și a lui Aurel Covaci, care avea s-o ia de soție după moartea poetului. În volumul “Timpul asasinilor”, Stela Covaci spune că era o chestiune de timp până toți trei urma să fie arestați. Doar moartea poetului a amânat deznodământul, ea și Aurel fiind ridicați de Securitate în 1958”. Am putea avea aici unul din mobilurile asasinatului, regimul preferînd o crimă machiată în accident scandalului arestării celui mai popular poet român al momentului, mai exact, a singurului poet autentic ce putea fi încă prezentat ca poet comunist. Căci în rest, regimul nu dispunea decît de poeți premiați, încălțați eventual cu diverse funcții! Adică de complici!

Cu circa 10 ani înainte ca România să fie debarasată de comunism – nu și de nomenclaturiști, din păcate, care s-au reciclat, nici de securitate, ce n-a dispărut, cum știm, decît cu numele – Maria Polevoi, martora și, indirect, complicea asasinatului, a furnizat un straniu epilog evenimentelor acelei fatale nopți, sinucigîndu-se. “Maria Polivoi, balerina care l-a dus pe Labiș la spital și singurul martor care putea să spună adevărul, s-a sinucis în 1979, după ce a luat o doză mare de somnifere. Ea a refuzat toată viața să vorbească despre noaptea de 10 decembrie 1956, spunând că îi este frică”.

Oricum, curios și tragic sfîrșit al martorei unui simplu “accident”.

Alte mărturii

Ultimul text pe care-l vom invoca e un interviu luat în 2009 de Viorel Ilișoi poetului Cezar Ivănescu, care revenise critic asupra variantei oficiale a “accidentului” într-un volum publicat în 1997, *Timpul asasinilor*, scris în colaborare cu Stela Covaci. Conform metodei noastre obișnuite vom începe prin a cita totalitatea interviului, urmînd să-l secționăm apoi, în vederea analizei.

"Toți au mințit!" - Autor: [Viorel Ilișoi](#)

În: Jurnalul, 30 Noi. 2009

<http://jurnalul.antena3.ro/editie-de-colectie/moartea-lui-labis-crima-sau-accident/toti-au-mintit-528885.html>

«În cartea “Timpul asasinilor”, apărută în 1997, Cezar Ivănescu reinterpretează circumstanțele morții lui Nicolae Labiș. Fragmentele următoare fac parte din interviul realizat cu autorul, cu puțin timp înainte de apariția acestei cărți.

Viorel Ilișoi: Aveți probe că a fost un asasinat?

Cezar Ivănescu: Am avut în vedere premisa asasinatului, dar până de curând nu am avut probe. Adică nu am avut în concret o dovadă că nu a fost totuși un accident absurd, ci un asasinat. Ei, acum am probele că a fost un asasinat. Pentru că, cum îți spuneam, existența lui Labiș a fost manipulată, opera lui Labiș a fost manipulată; toți au mințit, începând cu sora lui, o diavoliță care a mințit și m-a mințit și pe mine până în ultima clipă. Am vorbit cu ea la telefon și am prins-o mințind, contrazicându-se pe ea însăși. Ea știe mai mult decât a fost dispusă să spună.

De ce-ar fi mințit?

Pentru că probabil a fost plătită.

Poate i-a fost frică.

Păi, dacă i-a fost frică, a fost o lașă și o nemernică. Și o să vă spun de ce nu se justifică frica sau lașitatea ei. Pentru că Ceaușescu, când a venit la putere, într-unul din discursurile lui oficiale a rostit pe gură (dar n-a mai apărut și-n "Scînteia" – știți că și el era cenzurat, băiatul) că n-o să mai permită sub conducerea lui să se întâmpile cu scriitorii ce s-a întâmpilat cu Labiș (oare? n.n.). El știa că în ce-l privește pe Labiș n-a fost un accident, că a fost ceva pus la cale. Din clipa aceea și Margareta Labiș putea să aibă curajul să spună ce s-a întâmpilat. Dar asta-nseamnă probabil să mai scadă bănuțul.

Care e, totuși, dovada asasinatului? Dovada!

Eram gata să pun punct cărții fără a putea argumenta cu fapte sau cu mărturii concrete teza asasinatului, când Dumnezeu, că nu pot să invoc pe altcineva – dacă greșesc, să mă trăsnească Dumnezeu, dar nu cred că greșesc –, Dumnezeu mi-a trimis ființa salvatoare și providențială, pe Mioara Cremene, care a venit de la Paris să-și lanseze o carte, "Penthesilea la Troia", o carte de piese de teatru scrise împreună cu soțul ei, Adrian Cremene; venind să-și lanseze cartea, a avut o discuție îndelungă cu soția mea, de la care a aflat că scriu o carte despre Labiș, și i-a relatat soției mele tot ce știa ea în legătură cu Labiș, la căpătâiul căruia a vegheat când el era pe patul de moarte, la spital. Bulversat de ceea ce i-a comunicat soției mele, am discutat și eu cu Mioara Cremene îndelung.

În rezumat, care este mărturia Mioarei Cremene?

Ea a vorbit cu Labiș când acesta se afla pe patul de moarte și, întrebându-l cum s-a petrecut accidentul, Labiș i-a spus așa: el s-a dus să ia tramvaiul la ora 2:40 noaptea de la Colțea, stație în care-și dăduse întâlnire cu o cucoană mai în vârstă, Maria Polivoi, dansatoare pe nu știu unde, care voia să-l ia și să-l culce la ea acasă în seara aia; și acolo, în stație, securistul care-l urmărea pe Labiș s-a urcat în remorca

tramvaiului în care urma să se urce și poetul. Labiș era un pic băut – nu tare băut, că s-a dovedit că n-a prea băut în seara aia – și, cum se clătina așa un pic și era indecis, securistul a avut senzația că Labiș nu se va urca în acel tramvai și, de frică să nu-l scape de sub observație (că el îl avea în urmărire, îți dai seama, filatorii, ce meserii au, trebuie să se ducă după ăla peste tot, dimineată dau raportul, că altfel au îmbulinat-o), a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub tramvai.

Involuntar?

Dă-mi voie! Eu îți relatez faptul: a sărit, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub tramvai.

Și Margareta Labiș ce v-a spus?

Că fratele ei i-a spus doar atât: că l-a tras cineva de palton. Crezi mata că numai atât i-a spus Labiș? I-a spus Mioarei Cremene tot ce s-a întâmplat și soră-sii nu? I-a spus exact cum l-a izbit securistul care-l urmărea și cum l-a băgat sub tramvai; i-a spus și soră-sii, dar soră-sa n-a suflat 40 de ani la rând ce i-a spus cu adevărat Labiș. Și iată urmarea și confirmarea: i-a mărturisit Labiș Mioarei Cremene că acest securist, care era și el un funcționar al statului comunist de pe vremuri, a venit la Labiș la spital cu o hârtie scrisă de el dinainte prin care Labiș declara că nu are nici un fel de pretenții materiale, că știi cum e: domnule, l-ai izbit pe unul din greșeală, neintenționat, dar, dacă ăla rămâne infirm pe viață, plătești de te omori. Și Labiș, exact ca-n “Miorița” – că de asta eu și citez “Miorița” toată în carte –, a semnat, domnule! A semnat hârtia! Să-l descarce pe animal! Îți dai seama, probabil că ăla n-a vrut să-l omoare, el s-a izbit ca boul peste Labiș și l-a băgat sub tramvai. Și Labiș a semnat acea hârtie! Eu acum pun această întrebare: crezi mata că din sutele de oameni, colegi, prieteni buni, care s-au perindat pe la capul lui Labiș la spital, Labiș n-a mai spus încă la măcar câteva zeci cum s-a întâmplat accidentul? Și inclusiv surorii lui? Bineînțeles că a spus.

Aici sesizez o mică incongruență în cele ce spuneți.

Să vedem care ar fi.

Spuneți că Labiș i-a spus Mioarei Cremene că securistul l-a izbit...

Și l-a împins sub tramvai, da.

Mai înainte ați afirmat că un puști ca Labiș habar n-avea că este urmărit în permanență de un securist și că prietenii lui n-au aflat că și ei erau urmăriți decât după moartea lui. Știa sau nu știa Labiș că este urmărit? Și, dacă știa, îl și identificase pe securist?

Atunci a aflat, tăticule! Ce incongruență? Ți-am spus: ei nu știau că sunt urmăriți de securiști. Labiș nu a știut cine a fost insul acela din tramvai până nu a venit peste câteva zile la spital cu hârtia, că el este tovarășul cutare și să-i semneze că a fost un gest involuntar și că Labiș nu are nici o pretenție. M-ai înțeles? Atunci a realizat că ăla era securistul care-l urmărea pe el.

N-am spus că ați încurcat datele, ci doar că a apărut o confuzie în expunere; mi-am exprimat o nelămurire. Ca să fie clar pentru oricine.

Păi să fie clar. El de unde era să știe că e securistul lui? Atunci a aflat că ăla era umbra lui, pentru că ăla a venit: să trăiți, sunt ofițerul cutare, eu eram în tramvai... Ei erau inconștienți. Labiș atunci a realizat, iar toți ceilalți, prietenii lui, la 25 decembrie, în prima zi de Crăciun; s-au dus cu toții la mormântul lui Labiș, la Bellu, cu niște crenguțe de brad în mână, să i le pună pe mormânt. Și atunci, stând lângă mormânt, în pustietatea aia, nu mai era nimeni în cimitir, ridicând capetele la un moment dat, au realizat că pe fundalul cimitirului Bellu era un lanț de securiști îmbrăcați în negru, ca un lanț de ciori. Se vedeau umbrele lor. Atunci a fost prima oară în viața lor când au realizat că sunt urmăriți. Și la mașină, după aia, când s-au dus la tramvai, la autobuze, cu ce-au plecat ei, ăia toți erau postați pe-acolo: unul citea un ziar, altul se-ncheia la șireturi... știi, erau funcționarii Securității române conduse încă de sovieticul Pantiușa la ora aia; că nu era Securitate românească, ce să vorbim aiurea! Pantiușa-l chema. Își luase un nume românesc, Pintilie. Comandantul Securității românești în 1956 era acest Pantiușa, fost spion ucrainean în România interbelică, prins de Siguranța românească și băgat în pușcărie, eliberat după '45 de trupele sovietice eliberatoare și făcut omul de încredere al lui Gheorghiu-Dej. El l-a asasinat pe Pătrășcanu, el l-a asasinat pe Foriș și i l-a recomandat lui Stalin pe Gheorghiu-Dej, să-l pună șef, că-l simpatiza. Se simpatizau ei, știi, cum e între oameni: îi plăcea lui de Gheorghiu-Dej, că era așa, cam ca el, malac, mare mâncău, curvar, bețivan; știi, cum se simpatizează bărbații între ei. El este cel care stă la baza ascensiunii lui Dej. Acest Pantiușa era un pic antisemit și n-o înghițea nici pe Ana Pauker, nici pe Vasile Luca, care era de fapt evreu maghiar, și nu prea-i înghițea nici pe unguri, nici pe evrei, dar îl simpatiza pe Dej. Acuma ce vreau să spun? Labiș a semnat ca ciobanul din "Miorița" ca să-l descarce pe animal, dar putem noi ști dacă a fost intenționat sau neintenționat saltul securistului? Fapt e că ăla l-a omorât până la urmă, nu? Că l-a omorât cu voie sau fără voie, el știe. Sau Dumnezeu știe!

Cine e acest personaj, securistul? L-ați identificat? Trăiește? Ce s-a întâmplat cu el?

Ei, aici e aici. De aici începe altă carte. Investigația mea de scriitor eu mi-am oprit-o aici. De aici începe deja investigația istoricului acelei epoci și, eventual, a procurorului. (...)»

Evident, în ce privește faptele vom fi confrunțați cu elemente deja analizate, mai mult sau mai puțin recombinate. Importanța interviului constînd, mai ales, în valoarea lui de confirmare a tezei asasinatului și, simultan dar non-concomitent, de infirmare a tezei opuse a “accidentului”. Cu alte cuvinte, în foarte remarcabila lui *valoare polemică*. Cităm din text:

«**Viorel Ilișoi:** Aveți probe că a fost un asasinat?

Cezar Ivănescu: *Am avut în vedere premisa asasinatului, dar până de curând nu am avut probe. Adică nu am avut în concret o dovadă că nu a fost totuși un accident absurd, ci un asasinat. Ei, acum am probele că a fost un asasinat (s.m.).* Pentru că, cum îți spuneam, existența lui Labiș a fost manipulată, opera lui Labiș a fost manipulată; toți au mințit, începând cu sora lui, o diavoliță care a mințit și m-a mințit și pe mine până în ultima clipă. Am vorbit cu ea la telefon și am prins-o mințind, contrazicându-se pe ea însăși. Ea știe mai mult decât a fost dispusă să spună.

V.I.: De ce-ar fi mințit?

C.I.: Pentru că probabil a fost plătită.

V.I.: Poate i-a fost frică.

C.I.: Păi, dacă i-a fost frică, a fost o lașă și o nemernică. Și o să vă spun de ce nu se justifică frica sau lașitatea ei. Pentru că Ceaușescu, când a venit la putere, într-unul din discursurile lui oficiale a rostit pe gură (dar n-a mai apărut și-n “Scînteia” – știți că și el era cenzurat, băiatul) că n-o să mai permită sub conducerea lui să se întîmple cu scriitorii ce s-a întîmplat cu Labiș. El știa că în ce-l privește pe Labiș n-a fost un accident, că a fost ceva pus la cale. Din clipa aceea și Margareta Labiș putea să aibă curajul să spună ce s-a întîmplat. Dar asta-nseamnă probabil să mai scadă bănuțul”.»

În ce constă interesul imediat al pasajului? Încă o dată, în tonul polemic cu care e confirmată teza asasinatului. Dubiilor reale sau retorice ale interviuantului, poetul le opune convingerea absolută a unui act de conștiință. Teza adversă – termenul e perfect adecvat în context – a pretinsului “accident” e calificată net ca “absurdă”, mai mult, Cezar Ivănescu se afirmă în posesia probelor, ceea ce dă o turnură de acuzație juridică aserțiunilor sale. S-ar zice că prin ancheta poetului ne găsim în pragul unui proces penal privind asasinarea lui Nicolae Labiș; de altfel, în încheierea interviului sînt evocate, în continuarea investigației scriitorului, investigațiile istoricului precum și cea a *procurorului*. Să sperăm că

acuzării potențiali nu vor beneficia, când vor bate în fine clopotele, de șperacul vreunei “imunități”, foarte la modă în România actuală.

Cu totul nouă – iată că noul există totuși și aici! – în această foarte sumbră afacere e descrierea atitudinii duplicitare a surorii lui Labiș – acuzată direct de minciună. “...toți au mințit, începând cu sora lui, o diavoliță care a mințit și m-a mințit și pe mine până în ultima clipă. Am vorbit cu ea la telefon și am prins-o mințind, contrazicându-se pe ea însăși. Ea știe mai mult decât a fost dispusă să spună”. Vom vedea ceva mai departe în ce constau contrazicerile – cel puțin unele dintre ele, căci nu e cert că interviul exploatează întreg materialul faptic.

“De ce-ar fi mințit?” se îndoiește din nou Viorel Ilișoiu. La care răspunsul țîșnește brutal: “Pentru că probabil a fost plătită”. Din nou, jurnalistul “moderator” invocă virtutea principală a românilor din era ceaușistă (“era ticăloșilor” după Marin Preda) – frica, mîntuitoarea frică abjectă ce bestializează conștiințele, sau ce mai rămîne din ele, căci după *era ticăloșilor* mai vine una: era zglobie a zombiilor veseli. “Poate i-a fost frică”. La care poetul tranșează: “Păi, dacă i-a fost frică, a fost o lașă și o nemernică”. De acord!

Ajuns în acest punct, oarecum prea “subiectivist”, poetul revine la atac, lansînd ceea ce am putea numi un argument contextual.

«Și o să vă spun de ce nu se justifică frica sau lașitatea ei. Pentru că Ceaușescu, când a venit la putere, într-unul din discursurile lui oficiale a rostit pe gură (dar n-a mai apărut și-n “Scînteia” – știți că și el era cenzurat, băiatul) că n-o să mai permită sub conducerea lui să se întîmple cu scriitorii ce s-a întîmplat cu Labiș. El știa că în ce-l privește pe Labiș n-a fost un accident, că a fost ceva pus la cale. Din clipa aceea și Margareta Labiș putea să aibă curajul să spună ce s-a întîmplat. Dar asta-nseamnă probabil să mai scadă bănuțul».

Deci, dacă Ceaușescu însuși lansase într-un discurs – chiar dacă “cenzurat” sau autocenzurat la nivelul reproducerii în presa scrisă – ideea sau cel puțin sugestia asasinării poetului, sora acestuia, Margareta Labiș, n-ar mai fi avut de ce să se teamă și ar fi putut ori mai degrabă ar fi avut datoria să dezvăluie tot ce știa, cerînd eventual și o anchetă! Dacă n-o făcuse totuși, păstrînd tăcerea ba chiar mergînd pînă la a încerca să deruteze investigația lui Cezar Ivănescu, explicația nu mai putea fi în nici un caz frica ci exclusiv interesul material. În ansamblu, punctul de vedere al lui C.I. se susține, atitudinea familiilor unor victime ilustre ale securității – putem adăuga la strania listă și tăcerea, în orice caz în plan oficial, a familiei lui Marin Preda de pildă (vezi totuși *infra*); singura excepție concludentă e Tereza Culianu, sora istoricului religiilor asasinat la Divinity School – ba chiar ale unor victime pur și simplu, indiferent de gradul de notorietate, fiind desigur de a se bate pentru ca adevărul să devină public iar vinovații să fie pedepsiți, și asta oricare ar fi riscurile.

“Familia poetului a știut adevărul de la început”, afirmase și Stela Covaci în articolul mai sus citat. Din acest punct de vedere, foarte interesant e episodul, oarecum în contrasens cu poziția lui C.I., relatat tocmai de sora lui Nicolae Labiș, prin care teza asasinatului e cel puțin sugerată.

«Sora sa, Margareta Labiș, povestea că a vrut să le arate, ei și tatălui lor, restaurantul Capșa. I-a dus acolo, le-a arătat restaurantul, barul, coridoarele... Stând la masă, a constatat că un individ era cu ochii pe ei. Iritat, și-a luat sora și tatăl, s-au dus la ăla și a făcut “prezentările”: el e securistul meu, iar ăluia: “Dacă ești așa de curios, ei sunt tatăl meu și sora mea”. De unde rezultă de asemenea că poetul își cunoștea de mai demult “umbra”».

Însă punctul cel mai curios al interviului constă în felul în care Cezar Ivănescu prezintă această referință a lui Ceaușescu la decesul lui Labiș. Recitez pasajul pentru a-i sublinia mai pregnant interesul: “Pentru că Ceaușescu, când a venit la putere, într-unul din discursurile lui oficiale a rostit pe gură (dar n-a mai apărut și-n “Scînteia” – știți că și el era cenzurat, băiatul) că *n-o să mai permită sub conducerea lui să se întâmple cu scriitorii ce s-a întâmplat cu Labiș*. El știa că în cel privește pe Labiș n-a fost un accident, că a fost ceva pus la cale” (s.m.). Trebuie să mai amintesc cum s-a ținut de cuvînt dictatorul în cazul lui Marin Preda, de pildă (dar ar mai putea fi menționat ca victimă a regimului Virgil Mazilescu, fără a mai vorbi de mulții, foarte mulții “nescriitori”)?

Același episod sau unul analog, însă cu sensul intervenției complet inversat, apare în articolul Stelei Covaci. Reamintim. “Mihai Beniuc a avut sarcină grea. El a trebuit să-i alunge pe tinerii, pe scriitorii sau pe studenții înghesuiți pe coridoarele Urgenței. Nu pierdea nici un prilej să-i mustre și să-l dea de exemplu pe Labiș. Îi avertiza la ce ducea faptul să nu asculte de îndrumarea partidului. Același lucru l-a declarat și Nicolae Ceaușescu prin anii '70, adresându-se unei delegații de tineri scriitori, *sfătuindu-i să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtășească soarta poetului Labiș*” (s.m.).

Deci într-un caz, Ceaușescu promite scriitorilor că nu li se va întâmpla “ce s-a întâmplat cu Labiș”, în celălalt îi avertizează “să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtășească soarta poetului Labiș” – în raport cu a doua variantă se poate spune că s-a ținut de cuvînt. Dar în raport cu ambele este evident că “odiosul” refută teza oficială a “accidentului”, referindu-se cît se poate de limpede, la *teza asasinatului* și validînd-o *de pe poziția celei mai înalte funcții din Statul român*. E semnificativ că nu avem o declarație analogă – indiferent de *sensul* ei – din partea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, sau baremi a lui Ion Gheorghe Maurer.

“Care e, totuși, dovada asasinatului? Dovada!” – revine la atac interviuantul, ce pare hotărît să joace rolul avocatului diavolului.

Răspunsul – cum se spune – nu se lasă așteptat.

«Eram gata să pun punct cărții fără a putea argumenta cu fapte sau cu mărturii concrete teza asasinatului, când Dumnezeu, că nu pot să invoc pe altcineva – dacă greșesc, să mă trăsnească Dumnezeu, dar nu cred că greșesc –, Dumnezeu mi-a trimis ființa salvatoare și providențială, pe Mioara Cremene, care a venit de la Paris să-și lanseze o carte, “Penthesilea la Troia”, o carte de piese de teatru scrise împreună cu soțul ei, Adrian Cremene (sic! e vorba în realitate de fiul Mioarei Cremene, nu de soțul ei, Sergiu Huzum n.m.); venind să-și lanseze cartea, a avut o discuție îndelungă cu soția mea, de la care a aflat că scriu o carte despre Labiș, și i-a relatat soției mele tot ce știa ea în legătură cu Labiș, la căpătâiul căruia a vegheat când el era pe patul de moarte, la spital. Bulversat de ceea ce i-a comunicat soției mele, am discutat și eu cu Mioara Cremene îndelung.»

Deci dificultățile poetului – această sicitate din sfera mărturiei și a coerenței concrete a demonstrației – sînt rezolvate subit și, de ce n-am spune-o, miraculos, prin intervenția unei “mesagere divine”, “ființă salvatoare și providențială”, Mioara Cremene în persoană, poetă și traducătoare a teatrului lui Kleist, venită la Paris sub impulsul destinal de neocolit al cărților (al unui volum, mai precis).

Cu aceasta intrăm într-o versiune foarte apropiată de cele ale lui Mihai Stoian și Imre Portik, deja citate mai sus. Cu o mică deosebire ce amintește flagrant varianta atribuită, s-ar zice, de Victor Ilișoi poetului Cezar Ivănescu. O reamintim.

«Securistul care-l urmărea pe Labiș s-a urcat în remorca tramvaiului în care urma să se suie și poetul, dar cum Labiș era băut și mergea pe trei cărări, securistul a avut senzația că nu se va urca în acel tramvai. Iar cum nu voia să-l scape din ochi a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub roți.»

Paradoxul acestei variante combinate ce reconciliază ciudat versiunea oficială a “accidentului” cu cea “heterodoxă” a asasinatului nu mai e de subliniat. Labiș nu mai cade singur, victimă a unei stări de ebrietate foarte avansate, “sub roți” – de fapt, între vagoane v. *supra* – ci e proiectat și anume nu de un cetățean oarecare, ci tocmai de “securistul care-l urmărea” – însă totuși actul e prezentat ca accidental. Altfel spus, diferența ar fi între asasinat (crimă cu premeditare) și omor prin imprudență. Trei teze deci.

Problema cu teza lui Viorel Ilișoi stă în faptul că ea însăși nu-i altceva decît o “lectură infidelă” a versiunii lui Cezar Ivănescu carele, urmînd mărturia Mioarei Cremene, aderă la teza asasinatului, nu așa cum vrea să creadă d-l Ilișoi, la cea a omorului prin imprudență.

«Ea a vorbit cu Labiș când acesta se afla pe patul de moarte și, întrebându-l cum s-a petrecut accidentul, Labiș i-a spus așa: el s-a dus

să ia tramvaiul la ora 2:40 noaptea de la Colțea, stație în care-și dăduse întâlnire cu o cucoană mai în vârstă, Maria Polivoi, dansatoare pe nu știu unde, care voia să-l ia și să-l culce la ea acasă în seara aia; și acolo, în stație, securistul care-l urmărea pe Labiș s-a urcat în remorca tramvaiului în care urma să se urce și poetul. Labiș era un pic băut – nu tare băut, că s-a dovedit că n-a prea băut în seara aia – și, cum se clătina așa un pic și era indecis, securistul a avut senzația că Labiș nu se va urca în acel tramvai și, de frică să nu-l scape de sub observație (că el îl avea în urmărire, îți dai seama, filatorii, ce meserii au, trebuie să se ducă după ăla peste tot, dimineată dau raportul, că altfel au îmbulinat-o), a sărit prin ușa din față și, în săritură, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub tramvai.»

“Involuntar?” Insistă interviivantul. “Dă-mi voie! Eu îți relatez faptul: a sărit, l-a izbit pe Labiș și l-a băgat sub tramvai”, precizează cu un început de iritare poetul. “Și Margareta Labiș ce v-a spus?” persistă Viorel Ilișoi.

«Că fratele ei i-a spus doar atât: că l-a tras cineva de palton. Crezi mata că numai atât i-a spus Labiș? I-a spus Mioarei Cremene tot ce s-a întâmplat și soră-sii nu? I-a spus exact cum l-a izbit securistul care-l urmărea și cum l-a băgat sub tramvai; i-a spus și soră-sii, dar soră-sa n-a suflat 40 de ani la rând ce i-a spus cu adevărat Labiș. Și iată urmarea și confirmarea: i-a mărturisit Labiș Mioarei Cremene că acest securist, care era și el un funcționar al statului comunist de pe vremuri, a venit la Labiș la spital cu o hârtie scrisă de el dinainte prin care Labiș declara că nu are nici un fel de pretenții materiale, că știi cum e: domnule, l-ai izbit pe unul din greșeală, neintenționat, dar, dacă ăla rămâne infirm pe viață, plătești de te omori. și Labiș, exact ca-n “Miorița” – că de asta eu și citez “Miorița” toată în carte –, a semnat, domnule! A semnat hârtia! Să-l descarce pe animal! Îți dai seama, probabil că ăla n-a vrut să-l omoare, el s-a izbit ca boul peste Labiș și l-a băgat sub tramvai. Și Labiș a semnat acea hârtie! Eu acum pun această întrebare: crezi mata că din sutele de oameni, colegi, prieteni buni, care s-au perindat pe la capul lui Labiș la spital, Labiș n-a mai spus încă la măcar câteva zeci cum s-a întâmplat accidentul? Și inclusiv surorii lui? Bineînțeles că a spus».

Punctul halucinant aici e, bineînțeles, următorul: anume că varianta “omorului prin imprudență” *aparține tot securității*, reprezintă ceea ce am putea numi o variantă B, de exploatat în cazul în care cea prea de tot flagrant falsă a “accidentului” pur și simplu, n-ar fi prins (din păcate a prins un timp prea îndelungat conform unui binom hipercunoscut, acela al ignoranței mai mult sau mai puțin reale a maselor, și al abjecției “elitelor”). O a doua funcție a acestei variante secunde constând în a-l pune la adăpost pe asasin în cazul în care poetul ar fi supraviețuit. Și asta chiar cu semnătura victimei!

NICOLAE LABIȘ

Totuși Viorel Ilișoi, fidel rolului său de “avocat al diavolului”, nu abandonează așa de ușor. El insistă:

«Aici sesizez o mică incongruență în cele ce spuneți.
Să vedem care ar fi.
Spuneți că Labiș i-a spus Mioarei Cremene că securistul l-a izbit...
Și l-a împins sub tramvai, da.»

La rîndul său poetul își precizează pozițiile.

«Mai înainte ați afirmat că un puști ca Labiș habar n-avea că este urmărit în permanență de un securist și că prietenii lui n-au aflat că și ei erau urmăriți decât după moartea lui. Știa sau nu știa Labiș că este urmărit? Și, dacă știa, îl și identificase pe securist?»

În realitate, cum rezultă cît se poate de clar din articolul Stelei Covaci și din mărturia sorei lui Labiș – nu chiar așa de fricoasă cum crede C.I. – autorul “Albatrosului ucis” – titlu tragic de premonitoriu – știa foarte bine că era urmărit și-și cunoștea de mai mulți ani urmăritorul, viitorul asasin. Căci orice ar fi crezut în această privință Cezar Ivănescu, Labiș nu era un naiv sau, mai exact, își asumase naivitatea cum alții riscurile, ca pe o formă de eroism! Desigur, totul nu poate fi prevăzut de la bun început, existența autentică, spre deosebire de rotirea omului comun, asfixiat de banal și înecat în rutină, comportă un element de descoperire, fatalmente tragică, într-atît se poate spune că eroul nu moare ci își descoperă moartea! Evenimentele din noaptea de 9 spre 10 decembrie prezentînd pentru Labiș nu ternul caracter al “surprizei” ci acela al unei *confirmări euristice*.

«Atunci a aflat, tăticle! Ce incongruență? Ți-am spus: ei nu știau că sunt urmăriți de securiști. Labiș nu a știut cine a fost insul acela din tramvai pînă nu a venit peste câteva zile la spital cu hîrtia, că el este tovarășul cutare și să-i semneze că a fost un gest involuntar și că Labiș nu are nici o pretenție. M-ai înțeles? Atunci a realizat că ăla era securistul care-l urmărea pe el».

În măsura în care securistul în chestie era Grișa Schwartzman, spre care toate elementele din articolul Stelei Covaci converg, nu putea fi vorba de nici o surpriză. Cît despre sensul oribil al acelei semnături smulse pe patul de moarte – act ce constituie el însuși o crimă morală, tipică pentru monstruosul regim comunist, ce îmbina într-un fel de infern gogolian abjecția cu cea mai ridiculă birocratie – vom încerca să-l interpretăm ceva mai departe.

«N-am spus că ați încurcat datele, ci doar că a apărut o confuzie în expunere; mi-am exprimat o nelămurire. Ca să fie clar pentru oricine.

Păi să fie clar. El de unde era să știe că e securistul lui? Atunci a aflat că ăla era umbra lui, pentru că ăla a venit: să trăiți, sunt ofițerul cutare, eu eram în tramvai... Ei erau inconștienți. Labiș atunci a realizat, iar

toți ceilalți, prietenii lui, la 25 decembrie, în prima zi de Crăciun; s-au dus cu toții la mormântul lui Labiș, la Bellu, cu niște crenguțe de brad în mână, să i le pună pe mormânt. Și atunci, stând lângă mormânt, în pustietatea aia, nu mai era nimeni în cimitir, ridicând capetele la un moment dat, au realizat că pe fundalul cimitirului Bellu era un lanț de securiști îmbrăcați în negru, ca un lanț de ciori. Se vedeau umbrele lor. Atunci a fost prima oară în viața lor când au realizat că sunt urmăriți. Și la mașină, după aia, când s-au dus la tramvai, la autobuze, cu ce-au plecat ei, ăia toți erau postați pe-acolo: unul citea un ziar, altul se-ncheia la șireturi... știi, erau funcționarii Securității române conduse încă de sovieticul Pantiușa la ora aia; că nu era Securitate românească, ce să vorbim aiurea! Pantiușa-l chema. Își luase un nume românesc, Pintilie. Comandantul Securității românești în 1956 era acest Pantiușa, fost spion ucrainean în România interbelică, prins de Siguranța românească și băgat în pușcărie, eliberat după '45 de trupele sovietice eliberatoare și făcut omul de încredere al lui Gheorghiu-Dej. El l-a asasinat pe Pătrășcanu, el l-a asasinat pe Foriș și i l-a recomandat lui Stalin pe Gheorghiu-Dej, să-l pună șef, că-l simpatiza. Se simpatizau ei, știi, cum e între oameni: îi plăcea lui de Gheorghiu-Dej, că era așa, cam ca el, malac, mare mâncău, curvar, bețivan; știi, cum se simpatizează bărbații între ei. El este cel care stă la baza ascensiunii lui Dej. Acest Pantiușa era un pic antisemit și n-o înghițea nici pe Ana Pauker, nici pe Vasile Luca, care era de fapt evreu maghiar, și nu prea-i înghițea nici pe unguri, nici pe evrei, dar îl simpatiza pe Dej. Acuma ce vreau să spun? Labiș a semnat ca ciobanul din "Miorița" ca să-l descarce pe animal, *dar putem noi ști dacă a fost intenționat sau neintenționat saltul securistului? Fapt e că ăla l-a omorât până la urmă, nu? Că l-a omorât cu voie sau fără voie, el știe. Sau Dumnezeu știe!"*» (s.m.).

Interesul veritabil al acestui penultim pasaj al interviului nu stă, bineînțeles, în "polemica" privind gradul în care Labiș era curent ori nu în ce privește identitatea securistului însărcinat cu urmărirea, sau chiar cu *faptul* acestei urmăriri menite să se transforme în asasinat – cum am arătat ceva mai sus, articolul Stelei Covaci limpezește decisiv chestiunea – ci în dezvăluirea, fie și indirectă, a comanditarilor și indiscutabil organizatorilor crimei: Pantiușa, zis Pintilie, "comandantul Securității românești în 1956", adică în momentul faptelor și, mai trebuie s-o spunem, sinistrul Gheorghe Gheorghiu-Dej, mentorul politic și, după unii, și sexual al "odiosului" (asupra homosexualității penitenciare nu e cazul a zăbovi aci). Mai lipsește din tablou doar cealaltă canalie macabră: Nicolski! Întemeietorul uzinelor torturii de la Pitești și Gherla!!!

Cît despre chestiunile puse în pasajul final, ele au fost suficient elucidate mai sus.

În chip de concluzie sau teleologia crimei

Iată-mă la capătul acestui nou capitol, aş putea spune, la capătul analizei acestei noi crime. Şi contemplând rîndurile de mai sus, cu tot ce înseamnă şi încearcă să dezvăluie ele, simt că melancolia se amestecă indicibil cu dezgustul. Melancolia, ori mai degrabă osteneala indisociabilă de parcurgerea oricărei noi etape pe drumul depărtării de ceilalţi ca apropiere de sine. Dezgustul, pentru tot ce am fost nevoit să ating. Căci dezgustul nu vine aici din moartea poezilor – ea e mai curînd apoteotică şi-mi strînge-n pragul ochilor stranii lacrimi cuvîntătoare. Ci din contactul inevitabil cu hoiturile morale ale ucigaşilor şi ale comanditarilor lor, cu toată această hidoşenie în infinită sau baremi în indefinită putrefacţie.

O întrebare se pune totuşi: sînt aceste două asasinate, ca şi multe altele, cel al lui Marin Preda de care mă voi ocupa mai jos, însă într-un chip oarecum diferit, ori cel al lui Ioan Petru Culianu de care m-am ocupat îndelung cu alte ocazii, nişte crime de Stat? Fără îndoială, în măsura în care reprezentanţi ai Statului român au comandat, organizat şi comis crimele respective (deşi, şi poate asta este cel mai semnificativ, la epoci şi, prin urmare, în funcţie de mentalităţi politice complet diferite). Dar nişte crime întemeiate pe raţiunea de Stat? Nicidecum! Şi asta pentru bunul motiv că nici un mobil autentic politic nu justifică aceste crime. Nici Eminescu, la timpul său, nici, cu atît mai puţin, Nicolae Labiş n-au constituit vreodată un pericol pentru formele statale ale epocii şi, orice s-ar născoci, n-au “complotat” altfel decît în reverii poetice poate. Acelaşi este şi cazul lui Marin Preda şi al lui Ioan Petru Culianu – pe Nicolae Iorga nu-l menţionez aici pentru că nu Statul ci o organizaţie teroristă i-a pricinuit masacrul, chiar dacă Statul a tolerat crima organizaţiei teroriste şi nu a protejat victima potenţială –, ce n-au fost mai ştiu eu ce complotişti ci doar nişte conştiinţe adînc rănite. Foarte adînc.

Şi totuşi, ce a determinat comiterea acestor obiecte asasinate de vreme ce nici un motiv raţional – raţional! mă trece rîsul! – nu poate fi invocat. Un lucru mult mai simplu şi mult mai brutal; am să-l numesc vanitatea de stat a celor plasaţi de hazard la conducere – vanitatea abuzului – căci de o veritabilă putere nu poate fi vorba – ce se legitimează tocmai prin crimă. L-am mai menţionat cu o altă ocazie: *liberul arbitrar!*

Dar care a fost în fond sensul asasinării lui Nicolae Labiş? Însă mai întîi de toate, poate avea asasinatul un sens? Răspunsul evident este: nu! Nici asasinarea lui Eminescu, de care ne-am ocupat deja – mult mai puţin decît alţii, înaintea noastră, şi de care alţii, încă se vor ocupa desigur după noi –, nici cea a lui Labiş sau a lui Marin Preda, cu atît mai puţin, cea a lui Ioan Petru Culianu, nu au avut un *sens*. Ci pur şi simplu asasinii sau, mai degrabă, comanditarii crimelor – că se vor fi numit Carol I şi Titu Maiorescu ori Ion Iliescu şi Voican Voiculescu, Ceauşescu, probabil, în cazul lui Marin Preda (se ştie că scriitorul îl detesta pe dictator), şi iarăşi,

foarte probabil, Gheorghiu-Dej, un asasin cu experiență, în cazul lui Nicolae Labiș – au cedat posibilismului dement al puterii și acelei euforii a impunității ce-i bîntuie pe potentăți și dictatori. Mai mult, încă, îmi vine să spun, acelei uri față de geniu și erou proprie avortonilor politici, mediocrilor sculptați în propria lor mediocritate de forme fără fond, imbecililor pietrificați de propriul lor cretinism, de idioția care-i reifică.

A posteriori, desigur, se poate vorbi de o valoare de avertisment. Cităm din mărturiile precedent analizate, îndeosebi cea a Stelei Covaci:

«*“Labiș a fost ales pentru a exemplifica urmările posibile ale nesupunerii”, declară cu toată răspunderea ziaristul și apropiatul prieten până la moarte, Portik Imre, în memoriile sale postume, apărute abia în anul 2005.*»

De asemeni, cum am văzut deja mai sus:

«Mihai Beniuc a avut sarcină grea. El a trebuit să-i alunge pe tinerii, pe scriitorii sau pe studenții înghesuiți pe coridoarele Urgenței. Nu pierdea nici un prilej să-i mustre și să-l dea de exemplu pe Labiș. Îi avertiza la ce ducea faptul să nu ascuți de îndrumarea partidului. Același lucru l-a declarat și Nicolae Ceaușescu prin anii '70, adresându-se unei delegații de tineri scriitori, sfătuindu-i să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtășească soarta poetului Labiș.»

Soartă împărtășită de “tînărul” Marin Preda! Dar și de alții!!

Vădit, panica stîrnită de “accidentul” lui Nicolae Labiș a depășit cu mult data efectivă a morții, afectînd structural întregul sistem, de vreme ce “prin anii '70”, la circa două decenii după ce poetul fusese “accidentat”, cam tot astfel cum Maiakovski fusese “sinucis” (conform glumei negre binecunoscute “Nu trageți tovarăși!”), “odiosul” în persoană îi amenința pe tinerii scriitori cu “soarta poetului Labiș”. Cît despre hiena-porcul Beniuc, strădaniile lui de mardeiaș politic n-au de ce să surprindă!

Însă s-a simțit “avertizat” cineva prin crimă? Lașii n-aveau nevoie de asemenea avertismente, pentru că lașul e laș oricum. Oportuniștii – ei înșiși veritabili profesioniști ai complicității de sistem – nici atît! De altfel, dictatorii – cum vom arăta pe parcursul “analizei literare”, studiul în curs dedicat lui Marin Preda – reprezintă o radicalizare a vastei și difuzei categorii a oportuniștilor. Lașii și oportuniștii, precum și dictatorii cu ale lor abominale unelte, au nevoie de altceva: de o defulare care să le dea iluzia – oh! cît de efemeră! – a eliberării de propria lor abjecție. Această defulare e crima. Sensul asasinatului pentru insul totalitar – sau al crimei morale prin calomnie sau denunț – nu e politic ci psihologic, după cum nu vreun interes personal îl motivează pe psihopatul criminal ci, doar, ca să reluăm titlul unui film celebru de Lars von Trier, *elementul crimei, elementul intrinsec al crimei din orice conștiință alienată.*

Atunci? Conștiințele normale, necum cele eroice, se simt provocate, mai degrabă, de asemenea “avertismente”, vădit contraproductive, ce se întorc sistematic împotriva sistemelor ce le practică. Desigur, putem afirma că asasinarea lui Nicolae Labiș, ca și cea a lui Ioan Petru Culianu de pildă, fac parte din ceea ce am putea numi “o cultură a terorii”, proprie comunismului ca și nazismului, de fapt indispensabilă oricărei dinamici totalitare, oricare i-ar fi camuflările “democratice”. Însă în cazul lui Labiș avem de-a face cu un “început al sfârșitului” sistemului comunist – revoluția ungară și “raportul secret” al lui Nikita Hrușciiov sînt din același an, 1956 – în timp ce în cazul asasinării lui Culianu sîntem confrunțați cu ultima exhalatie a unui sistem deja decedat, ultimul suflu mefitic al hoitului comunist.

Nici moartea unuia, nici a celuilalt, ca de altfel nici un asasinat de acest fel – fie că avem de-a face cu un terorism la putere (încă o dată, comunismul, nazismul), fie că actul criminal aparține vreunui terorism de opoziție de soiul legionarilor (vezi odioasa măcelărire ce nici nu mai poate fi denumită asasinat a lui Nicolae Iorga) – nu corespund unui autentic proiect politic (terorismul totalitar e oricum incapabil de un asemenea proiect!), ci exclusiv unui instinct antiuman, antispiritual am putea spune, de-am vrea să conferim o dimensiune metafizică chestiunii. Căci, cum vom detalia mai jos, scopul sau mai degrabă țelul instinctiv – *the basic instinct* – al totalitarismului, nu neapărat comunist ori nazist ci al oricărei dinamici totalitare imaginabile, e unul singur, și anume **exterminarea**; exterminarea fizică a popoarelor, a categoriilor etnice sau sociale, a tot ce poate fi vizat, dar și exterminarea morală, a valorilor și principiilor, a monumentelor, eventual, *exterminarea* memoriei, la urma urmelor, de ce n-am spune-o, **exterminarea umanului din umanitate**. A teroriza prin crimă, că asta ar putea avea sau nu vreo utilitate politică, iată nevoia profundă – căci ne găsim în fața unei teleologii a inconștientului, fără echivalent în planul conștiinței – a acestor psihopați la putere sau doar în opoziție.

Arma lor principală, a acestor damnați ai unui infern laic, nu e dealtfel crima ca atare ci groaza incapacității, a imposibilității de a înțelege, da, acest urlat de groază atît de delicios pentru damnații totalitarismului, la care sînt reduse popoare întregi și în care ar vrea să scufunde, ei, demonii, întreaga umanitate.

Dar poate că totul nu se explică exclusiv prin aberațiile și abjecțiile sistemelor – fățiș totalitare sau nu – sau prin simpla paranoie a vreunor potențați întîmplători, aruncați de dinamica istorică în poziții ce le permit o primejdioasă defulare psihică, o *fantasmare în act* și nu, cum se cuvine, doar în gînd! Căci practic toate ororile istoriei, mari sau mici – dar nu există “oroare mică” – colective, deci, ori, mai puțin spectaculos, dar tot atît de atroce, “numai” individuale, sînt produsul unor astfel de “fantasmări în act”, prin care mediocritatea, ca să nu spun imbecilitatea, cu epoleți sau cu coroană, ori doar surfînd pe valul electoral ce o aduce la putere (cazul lui

Hitler dar și-al lui Iliescu), își răzbună ratarea profundă prin teroare sau crimă. Să fie ratarea mediocrilor veleitari sursa faimosului rău radical sau absolut la care, kantianizînd, se referea Hannah Arendt? Asta ar explica poate afinitatea profundă a acestui rău radical, a absolutului malefic nu atît cu demonismul romantic cît cu ferocitatea birocrăților stil Eichmann dar și Stalin ori Lenin, a criminalilor așezați la un birou ce spulberă milioane de vieți dintr-o semnătură! Identitatea deci a răului absolut cu răul absolut banal, atît de banal încît abia dacă mai poate fi discernut, ce articulează și leagă pe dinăuntru sistemele, *toate sistemele*, nu doar cele oficial totalitare.

Și totuși, poate că această identitate a banalității răului cu răul absolut, înșă cel mai adesea ocult, al sistemelor are origini mai profunde și, cumva, mai arhaice în planul foarte ascuns al anumitor mentalități populare. Căci omul comun e departe de a fi atît de simplu și de benign pe cît e prezentat adesea de reprezentările nostalgice ale unora, iar dialectica ororii prezintă straturi ce preced și influențează straniu conștientul represiunii.

Într-adevăr, în *Jurnalul de la Păltiniș*, ce debutează cu o notație din 21 martie 1977 – 17 zile deci după faimosul cutremur –, ne vedem confrunțați, chiar de la primele rînduri, cu o evocare pe care mi-e greu s-o definesc altfel decît ca extrem perturbantă.

«Proiectata călătorie cu Noica la Păltiniș a luat ființă. [...] Pe drum, Noica îmi dă să răsfoiesc “Steaua”, “Luceafărul”, tăieturi din “Le Monde”. Pe peronul bucureștean părea impacientat că nu găsește un ziar de astăzi. Îl descopăr mult mai ancorat în realități decît pare. Cutremurul, pe care nu l-a trăit la București, îl preocupă în continuare. “Ar trebui mutată capitala la Tîrgoviște; ar fi vorba de un centru exclusiv universitar și administrativ. Tinerii ar trage cu toții într-acolo, iar pensionarii, care îndeobște încurcă, ar rămîne la București. *Cutremurul a rupt coloana vertebrală a Bucureștiului. Uneori, iarna, cerbii se înfundă în zăpadă. Țăranii îi vînează cu bîta; le dau una peste șira spinării și apoi îi așteaptă să moară.*» (s.m.) (Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș. Un model paideic în cultura umanistă*, CR, 1983, p. 11).

Desigur, pînă la un punct – deși sunt oare lucrurile, contemplate mai analitic, chiar așa de inocente, sau pentru a face ecou unei idei a lui Mihail Sebastian, nu există cumva texte de o extremă naivitate, aproape umoral infantile, pe care *contextul* le face să pară teribile?! – s-ar zice că nu avem de-a face decît cu unul din delirurile benigne ale lui Constantin Noica, unul în plus, ideea transformării devastării provocate de un cutremur în prilej de reorientare culturală, am putea spune, de reîntemeiere, cu toată puerilitatea ei de roman dostoievskian (mi se pare că cineva a remarcat deja o anume analogie cu Stepan Trofimovici Verhovenski din *Demonii*), nereprezentînd decît o expresie suplimentară a ceea ce mi se pare a fi mai degrabă un instinct al reîntemeierii continue decît un veritabil proiect cultural.

Restructurare perpetuă, revoluție non-stop ca în concepțiile unora din revoluționarii ruși, România în delir cu destinul Franței – evident al Franței napoleoniene! – și populația Chinei (himeră geopolitică complet inedită!) cum o „visa” Cioran, sau eventual o Românie stelară, poli-iradiantă, toate acestea trădează, la nivele intelectuale și morale foarte diferite, o nemulțumire de-a fi, proiectată într-o anxietate plăsmuitoare de tip colectivist. Era proiecția maioreșciană cu formele ei fără fond și cu obtuzitatea ei cenzuristică de tip mai degrabă politic realmente altceva? La drept vorbind, ambiția normatoare nu lipsește nici în cazul lui Noica, ba poate, nutrită și de reveriile politice ale lui Platon (*Republica, Politicul, Legi, Epinomis*), e mai prezentă decât la oricine. Însă extravaganța fantasmelor și caracterul fantastic al expectanțelor culturale – „numai” 22 de genii cerea Noica Providenței sau Marelui Arhitect, nu e clar, de parcă epoca de aur a vreunei țări ar fi avut vreodată atâtea simultan, chiar dacă, desigur, non-concomitent; și de altfel la ce bun, pentru a fi asasinate la ordin ca Eminescu, poate... – subminează, din fericire, rigiditatea reglementării presupuse („antrenamentele”, metoda aproape lancasteriană a numărului de pagini compute zilnic etc.) și metalul coercitiv al normei și dogmei, dând ansamblului un aer de utopie simpatică la care pneumaticul poate visa. *Donc, ce n'est pas là que le bât blesse!*

Ce n'est pas là que le bât blesse – chiar dacă, la urma urmelor, cutremurul din 4 martie 1977 nu a fost tocmai o catastrofă fictivă sau o viziune precum Potopul lui Noe ori Apocalipsa lui Ioan, un dezastru de hîrtie cu morți de cuvinte, ci o calamitate cît se poate de reală, cu cadavre din carne și oase – unele, cum se știe, ale unor scriitori și actori cunoscuți (Alexandru Ivasiuc, Toma Caragiu, ezit să adaug etc. pentru simplul motiv că n-aș vrea să fiu etc. după o urgie ca asta) – și cu blocuri năruite, nu tocmai de butaforie. Îmi amintesc că dimineața semnasem apelul lui Goma pentru respectarea drepturilor omului în nenorocita Românie, iar seara auzeam huruitul acela îngrozitor ce ne-a făcut să credem o clipă, pe mine dar și pe alții ce se găseau atunci în parcul Bibliotecii Academiei, că ne bombardau rușii. Huruitul acela oribil nu era însă al bombelor ci al „vertebrelor”, pardon al blocurilor ce parcă urlau prăbușindu-se. Evident, în blocurile astea erau și oameni, dar ce mai conta niște prăpădite de „vertebre” pe lîngă ocazia mutării capitalei universitare și administrative la Tîrgoviște!

Ce n'est pas là que le bât blesse – Marele Arhitect n-ar putea fi decât de acord cu asta, după cum nici compararea devastării unui oraș, nici nu îndrăznesc să mai spun a unei capitale, cu tehnica de cerbucidere a bravilor țărani români nu prezintă vreo hidoșenie deosebită – analogia dar și tehnica în sine. Căci trebuie totuși să fii dotat cu un imaginar cu totul special pentru ca, văzînd un cerb înfundat în zăpadă, să nici nu-ți treacă prin vrejurile minții să-l ajuți să se deszăpezească, ar fi prea de tot comic și românului, fie el literat sau ne-, nu-i place ridicolul decât la alții. Ci să-i trîntești dimpotrivă o lovitură – sau două, sau mai multe, cîte trebuie! – peste șira

spinării, pentru ca apoi să poți aștepta tihnit să moară, bucuros de plească. Și asta fără să-ți dai baremi seama – fie că tu-ul ăsta e țăranul român ucigaș de cerbi sau Constantin Noica sperînd “revoluții culturale” declanșate de catastrofe naturale! – că în felul acesta te înfunzi, mult mai adînc decît cerbul în zăpadă ce la munte e totuși curată și albă, în hidoșenia morală a propriei tale insensibilități, din care nu vei mai putea în veci ieși. Și cine știe, așteptînd poate ca altcineva, poate vreun securist dornic de promoțiune ca țăranul acela ipotetic rîvnind la carnea cerbului, să-ți frîngă coloana vertebrală în vreun fel sau altul, ca Grișa Schwartzman pe a lui Nicolae Labiș, cînd l-a proiectat, izbindu-l vitejește pe la spate, între vagoanele tramvaiului 13 – chit că i-a smuls ceva mai tîrziu, prin amenințări, semnătura pe o hîrtie unde scria că totul nu fusese, vezi bine, decît un simplu accident! Să ne închipuim oare o proză fantastică unde țăranul ar stăruî să obțină, din partea cerbului, semnătură, sau baremi o urmă de copită pe zăpadă, pe vreun document, din care să rezulte că doar accidental i-a rupt el șira... Și cerbul ar semna – pentru că și cerbul și poetul au rude (părinți, vreo soră...) care să se poată înfunđa, la rîndul lor, în nămeți, ori să-și fractureze șira între vagoanele vreunui tramvai oarecare.

Cam așa, deci, cu moartea poetului Nicolae Labiș – ca și cu a Cerbului – moarte accidentală mie-n sută! *Car, en effet, c'est là que le bât blesse tout à fait accidentellement!*

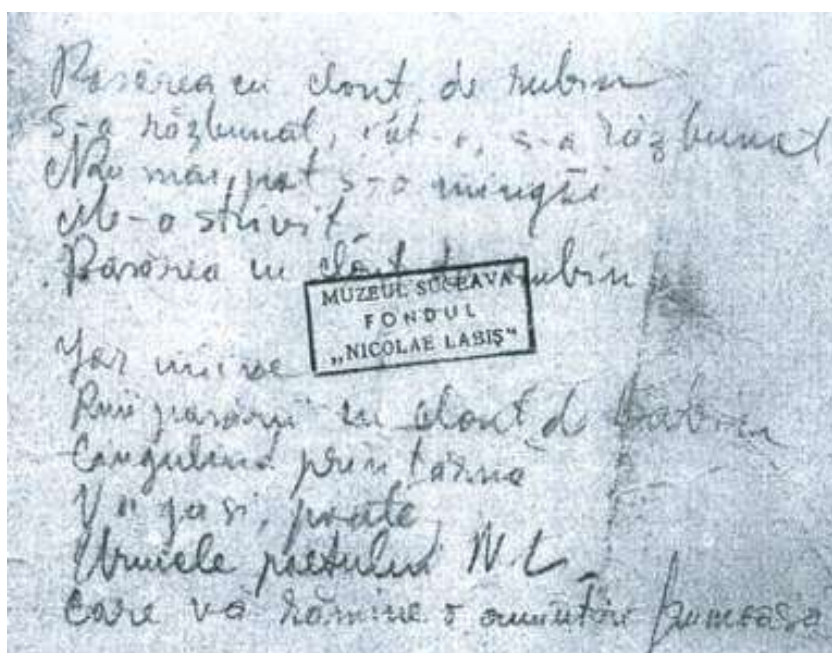
Post-sriptum tragic

Nu mă pot despărți, cel puțin deocamdată, de Nicolae Labiș fără a-i privi cu stupoare chipul de copil sacrificat, așa cum ni-l arată fotografia mortuară, pe care o reproduc după articolul Stelei Covaci, „[Moartea lui Nicolae Labiș. Noptile de coșmar ale poetului ucis](#)”, publicat în excelenta revistă *Certitudinea* din 9 decembrie 2009.

NICOLAE LABIȘ

Mărturia autoarei, ce se adaugă reproducerii ultimelor poezii ale lui Labiș (între care *Pasărea cu clonț de rubin*, scrisă pe patul de moarte), mi se pare singura potrivită pentru a însoți în cuvinte această fotografie tragică:

Pasărea cu clonț de rubin – manuscris

«A treia poezie, fără titlu, scrisă și compusă de Nicolae Labiș, pe care Covaci o aprobă doar prin iscălitură, este o mărturie totală despre

A. A. SHISHMANIAN – TREI CRIME DE STAT

suferință. Aici apare imaginea surprinzătoare a poetului sugrumat cu propria-i față de prunc, atârnat cu capul spre adâncul genunii și cu picioarele invers, spre cer:

Mă doare tot: visul, cuvântul, somnul, viața și vântul.

Mă doare cel pe care îl iubesc

Bogat și sărac

Mă doare haina, mă doare cămașa,

Mă doare scutecul, mă doare fașa,

Fașa aceasta a fost prima funie

Ce m-a sugrumat, dar acum

E un ștreang în adâncul genunii

Ce mă spânzură invers spre cer.

Despre simbolistica Spânzuratului din cărțile de Tarot, explicată succint de doi mari scriitori ocultiști, sunt necesare explicații. Eliphas Levi (secolul al XIX-lea): “Spânzuratul este un simbol al lui Prometeu, cu picioarele în cer și capul atingând pământul, adeptul liber și mânat de sacrificiu care dezvăluie oamenilor secretul zeilor și care pentru asta este amenințat cu moartea”. Teologul Leonid Uspenski, în cartea cu poeme în proză, zice despre Spânzurat: “Iată, acesta este omul care a văzut Adevărul. O nouă suferință, mai mare decât poate provoca vreodată orice durere omenească...” (...)

L-am revăzut pe catafalc în holul Casei Scriitorilor, îmbrăcat în costumul pe care și-l cumpărase cu o lună înainte din banii pe *Primele, iubiri*, scufundat în spuma voalului mortuar de mireasă. Mâna lui fină mi s-a părut că o reține pe a mea. M-am înspăimântat, căci i se schimbase chipul. Avea fața Spânzuratului din Tarot și în craniu, din care i se extirpase creierul, i-au băgat în loc câlți. Satana, clonțul Păsării cu clonț de rubin, și-a făcut datoria.» (Stela Covaci)

Marin Preda †

Odată cu evocarea morții lui Marin Preda, analiza literară suferă, în raport cu cazurile precedente, o netă schimbare de direcție, în măsura în care textul nu se mai organizează, cel puțin în prima sa fază, plecând de la alte texte – indiferent dacă acestea din urmă sînt la rîndul lor analize literare directe, adică *mărturii*, ori indirecte, respectiv mărturii privind mărturiile celor ce-au fost mai mult sau mai puțin prezenți, uneori victima încă în viață, și unele și celelalte suferind, de altfel, de o anume imprecizie căci nu există mărturie, oricît de factual fidelă, care să nu includă în structura ei un anumit grad, desigur, variabil, de interpretare, deci de *analiză* a chiar faptelor pe care le relatează, precum și o proporție, de asemeni variabilă, însă indispensabilă, de *ficționalizare*, și asta chiar fără intenția de a deforma ori de a altera în vreun fel, din diverse motive subiective, rigoarea și precizia relatării. Putem vorbi în asemenea cazuri de un principiu de incertitudine aplicat narațiunii, de un quantum de “infidelitate” propriu oricărei transpuneri a evenimentului în cuvînt, a realului în limbaj. E oarecum diferența dintre *geneză* – termen ce vizează valoarea incoativă ca și desfășurarea efectivă a unui eveniment “real”, *devenirea* lui – și *diegeză*, concept ce traduce valoarea narațională, cu toate decalajele ce pot apare între spațiu-timpul “real” și cel ficțional, sau, într-un plan și mai important, între posibilitatea identitară și funcțională a unui individ din mirajul realului și cea, net diferită, din veghea lui literară.

Raportului text-text i se substituie, de astă dată, într-o primă etapă, binomul relatare orală-text, pentru ca într-o a doua, să trecem la mărturia directă a autorului, respectiv a autorului acestor rînduri. Trebuie subliniat că această a doua etapă a mărturiei personale va fi urmată, la rîndul ei, de o nouă și destul de detaliată întoarcere la raportul text-text, ce a dominat deja analizele literare ale morții lui Mihai Eminescu, respectiv, Nicolae Labiș.

Desigur, e totdeauna dificil să abordezi acest eveniment literar prea simplu: o mărturie directă. Pe de o parte, tocmai din cauza prea marelui simplități a evenimentului real-literar, pe de altă parte pentru că planul realului introduce în necesitatea narațiunii un element cumva aleatoriu, ba în plus, destul de absurd. Dacă nu mergeai în momentul *t* pe o anumită stradă *s* nu l-ai fi întîlnit pe *x* și relatarea ar fi fost imposibilă. Dacă n-ai fi traversat strada în așa fel încît să-i vii din față lui *y* și ca acesta să te poată percepe și să-ți poată vorbi, n-ai fi semnat niciodată un anume document și destinul tău ar fi fost altul. Sau poate că nu! Poate că fataliștii au la urma urmei dreptate și totul e scris. De cine, e o altă chestiune... În cazul acesta totul se petrece în cadrul unui text imuabil iar soarta ta, oricît de labirintică în aparență, e rigid prestabilită. Nu există atunci liber arbitru – ori liberul arbitru nu e decît un stimulent care să ne facă să avansăm pe poteca

imposibilului, singura accesibilă! – ci doar “liber arbitrar”. Abuz, însă nu libertate. Necesitatea e și ea inexistentă, pentru că pe traiectoriile fatalității nu există nici o legitate, nici o legitimitate, ba nici măcar vreo structură, ci doar absurdul impus fără nici o rațiune. În raport cu fatalitatea, chiar și totalitarismul cel mai radical, răul absolut al lui Kant și al Hannei Arendt, apare ca un teritoriu al libertăților, ce-i drept, foarte asimetric distribuite.

Dar nu vrem să traumatizăm viziunea general admisă mergînd prea departe în direcția aceasta, după cum credem că pentru faptele oribile de simple pe care vrem să le povestim a ne lăsa purtați pe aripile unor atît de stranii reverii conceptuale ar fi oarecum excesiv.

O mărturie personală

«Alb la față, cu dinții înțelești, cu privirea înghețată spre catafalc un tînăr încremenise în sala mortuară. I-au cerut să-și continue drumul, să nu blocheze trecerea, nu părea să audă ce i se spune, l-au întrebat cine e, nici un răspuns, au încercat să-l clintească, părea imposibil, l-am întrebat dacă ținea neapărat să rămînă acolo. “Da!” La cimitir, lîngă groapă, l-am văzut în aceeași stare hipnotică rămînînd printre ultimii» (Radu F. Alexandru, “Remember”, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, CR, 1981, pp. 433-434).

Cum am ajuns la asta? Căci eu eram “tînărul cu dinții înțelești, cu privirea înghețată” din Rotonda MLR (Muzeul Literaturii Române). În Rotonda MLR, iară nu “fie Ateneul, fie Marea Adunare Națională; în cazul cel mai rău îl vom depune în holul Uniunii” (cf. *ibid.* p. 430) cum se proiectase inițial.

Pentru mine lucrurile au început cu cîteva zile mai înainte cînd, în chip cu totul întîmplător, l-am întîlnit pe Calea Victoriei pe Petru Creția. Pe Petru, cum insistase să-l numesc în ciuda eforturilor mele de a rămîne la oficialul “d-le Creția” – căci așa era numit pe tot mapamondul! cum spunea el –, îl cunoscusem pe la sfîrșitul lui 1976, cînd fusesem angajat de fostul director al Muzeului, Alexandru Oprea, cu un contract pe durată determinată, deși la drept vorbind, nu cred că era precizat la cît, practic ca “negru” al lui “Miticuță” i.e. Dumitru D. Panaitescu, fiul lui Perpessicius, în vederea redactării bibliografiei la volumul VII din Eminescu – *Opere. Proza literară*. Publicasem deja cîteva cronici literare în “Luceafărul” și scrisesem, fără a reuși încă să le plasez, cîteva studii de (cum aveam să le numesc mai tîrziu) fenomenologie literară, foarte inspirate de metodologia lui Northrop Frye dar și de propriile mele studii de indianistică și, mai în genere, de istoria religiilor (lucrarea mea de Stat se intitula *Sacrificiul vedic sau coincidentia oppositorum*, subiect aproape virgin pe planetă la data aceea, dacă excludem studiul foarte eseistic, desigur strălucit, al lui Sylvain Lévi și acela al unui indian, Potdar, de care pe atunci nici nu auzisem și pe care nici acum n-am izbutit să mi-l procur). În schimb, n-

aveam nici cea mai vagă noțiune privind arhivistica literară, pentru care nutream un fel de respect distant și ușor disprețuitor, cumva “aristocritic”, văzînd în arhiviști doar truditarii fără imaginație ce trebuiau să furnizeze criticului genialoid, cum ca orice bun călinescian, îmi închipui, mă consideram, materialul plecînd de la care acesta să se lanseze liber – cît mai liber! – în loopingurile lui speculative.

Și iată-mă acum, totuși, în prea modesta funcție de arhivist literar, pentru care nu-mi cunoșteam nici un fel de competență și care psihologic, prin ariditate și minuție, eram convins că nu mi se potrivea. Să faci fișe, zeci, sute de fișe... Ce putea fi mai descurajant! Sigur, tehnica în sine a conspectului nu-mi era străină, o practicasem intens cu ocazia redactării lucrării despre sacrificiul vedic, însă era cu totul altceva. Acolo minuția era călăuzită de o idee, conducea la o mereu nouă descoperire. Pe cînd acum – migala asta *materială*... În fine! *Le vin était tiré il fallait le boire* – vorba unuia incomparabil mai norocos decît mine, pentru care nutrisem o imensă admirație, asemeni lui Julien Sorel, Rastignac și Raskolnikov, pentru a rămîne doar la personaje, fără a mă mai referi și la autorii lor.

O surpriză în contextul acesta psihologic mai mult depresiv a constituit-o întîlnirea cu Petru Creția, ce trebuia, în principiu, să mă inițieze în meserie. În mod curios, și el, ca și mine, deși făcînd parte din detestabilul sistem – un “arhonte” carevasăzică – era un declasat, combinînd o frustrare mai mult sau mai puțin depresivă cu o inteligență mordantă, din cele mai stenice, într-un chip care m-a intrigat. Nu totul se anunța eminamente plicticos în acest *establishment* al tuturor eșecurilor unde nimic, și nu doar din pricina comunismului, nu putea reuși. Altminteri, în materie de inițiere, nu se poate spune că insul acesta, despre care auzisem foarte puțin și pe care-l plasam, oricum, cît se poate de net în afara sferei creatorilor de cultură, căreia indiscutabil îi aparțineam, avea de gînd să se ostenească prea mult. Amabil, dar destul de casant – nu cred că avea mai multă încredere decît mine în aptitudinile mele arhivistice – mi-a întins vreo 20-30 de fișe, care la consultare mi s-au părut de-o rară extravaganță și, de altfel, complet inutilizabile (nici nu le-am utilizat, cu o excepție sau două) dar care mi-au permis oarecum să sezisez cam ce mi se cerea. Trebuia, în esență, să parcurg sute și sute de pagini – acum, un logicial ar face asta mult mai repede și mai bine – storcîndu-le de orice aluzie la proza literară eminesciană și stocînd în fișe rezultatul. Asta, bineînțeles, în plus de ceea ce am putea numi referințele directe, comparativ mai puțin problematice. În fine...

Spre imensa mea stupoare am descoperit că migala asta cumva cinegetică îmi plăcea, mă pasiona chiar. Să descoperi urmele unor referințe, la drept vorbind inutile, de cele mai multe ori, deci inutilizabile, și inutilizate aproape întotdeauna, *quelle volupté exquise*. Deși conceptual nu descoperisem încă neantul ca adevăr *al meu* – așa cum unii își revendică Dumnezeu în excluziune de cel al tuturor celorlalți – era totuși vorba în

fond de o cursă după neant. O cursă spre neant cu mijloace oarecum borgesiene. Ce-i drept, nu se poate spune că respectam prea riguros orarele, spre disperarea pasionaților de condică, ce se plîngeau, fără succes, de mine lui Oprea. Astfel, veneam pe la 10-11 dimineața (în loc de 7, cred), în schimb plecam de la Biblioteca Academiei unde îmi exersam pasiunea cinegetică adesea după 10 seara. De data asta spre disperarea Danei ce, după ce-și lichida îndatoririle la muzeu, venea și ea la bibliotecă și, cam scrișnind, mă ajuta. Pe de altă parte, îl bîntuiam pe bietul Petru cu “rapoartele” mele, tehnică sadic abilă de a-l ține la distanță, cum a priceput foarte bine (“ai înțeles că era singurul mod să scapi de mine”). Într-adevăr, n-aș putea spune că mă deranja... Eram, carevasăzică, *seul maître à bord*.

Sigur, nu mă mulțumeam totdeauna să pîndesc referințe prin pagini de reviste, ziare și alte publicații microfilmate, sau legate în mari codexuri prăfuite. Am descoperit, de pildă, ediția din '31 a *Vieții lui Eminescu*, mult mai romantică și, pentru mine, mai interesantă decît cea din '66, și debordînd, desigur, de “venerism”.

Una din acele seri “cinegetice” s-a dovedit cu totul specială. Dar să începem cu dimineața în speță, a zilei de 4 martie 1977. Mă îndreptam spre BA, unde-mi lăsasem deja “uneltele”, bineînțeles, după semnarea ultra-tardivă a obsedantei condici a MLR-ului, însoțit de “liana” mea personală, Dana firește, mereu mai mult sau mai puțin cramponată în jurul trupului meu, cînd, cu totul întîmplător, îl întîlnisem pe un fost coleg de la Hindi, Eric Becescu, *si mon souvenir est bon*. Trena cu el o versiune prescurtată a Apelului adresat de Paul Goma Conferinței de la Belgrad – conferințele astea se succedau non-stop, schimbînd, din cînd în cînd, numai localitatea, lucru extrem de convenabil pentru “dizidenți”, cum am putut constata ulterior; astfel, Conferinței de la Helsinki îi urmase cea de la Belgrad, apoi, acesteia din urmă, cea de la Madrid – delicioasă metodă de a ține în șah perpetuu ineptul sistem comunist. În plus, Eric se pretindea urmărit de securitate. Am aruncat o privire în susul Căii Victoriei – nu se discerneă nimic special. Nu ascultam, de altfel, decît foarte rar Europa liberă așa că ignoram totul despre afacere, însă ideea că nimeni nu accepta să semneze, cum se plîngea Eric, mi s-a părut complet absurdă. Pe ce lume trăiam! I-am cerut să-mi arate textul, destul de scurt, vreo 15-20 de rînduri parcă, l-am citit și, ca să fiu sincer, l-am găsit destul de neutru. Mă așteptam la ceva mult mai agresiv-patetic. Drept care mi-am condus ex-colegul în parcul Academiei, l-am rugat să mă aștepte pînă mă duceam să-mi iau pixul și am semnat pe capota unei mașini parcate acolo. Bineînțeles, Dana, incapabilă să mă abandoneze în această “periculoasă” întreprindere, a semnat și ea, ba a semnat și Becescu însuși, probabil doar ca să ne încurajeze, căci semnase deja mai demult.

Seara lucrurile au luat o turnură bizar complementară. Paul Goma a vorbit cu dreptate, pe de o parte de România ocupată de români – exact ca de turci, îmi vine să adaug, căci ce altceva erau și sunt politrucii și securiștii

de toată mîna decît niște siniștri politurci – pe de alta, de “cutremurul oamenilor”, cel din urmă combătînd situația dintîi. Totuși, “cutremurul oamenilor” n-a împiedicat defel cutremurul de pămînt, dimpotrivă, s-ar zice că cele două se completeau straniu. Vomitată de țară, butaforia comunistă își aruncase masca.

În ce mă privește, odată travaliul arhivistic al zilei încheiat, profitam de BA pentru a citi în fine *Nu-ul* ionescian. Mă scuturam tocmai de rîs – căci găseam jubilatatoare aciditatea demascatoare a textelor – cînd Dana mă scutură la rîndul ei. Părea absurd îngrijorată și, mai ales, se dovedea teribil de sîcîitoare. Ce mai era? Un cutremur parcă. Cutremure mai văzusem eu, lampa se clătina nișel, mama îmi amintea că la cutremur trebuie să te plasezi în cadrul ușii – bineînțeles, eu citeam tolănit în pat – și după un scurt răstimp totul reîntra în cea mai perfectă ordine. Să fi fost în România totul atît de anodin precum cutremurele! “Lasă-mă-n pace cu cutremurele tale!” mă scuturai la rîndul meu iritat. Zece secunde mai tîrziu, din nou: “Ara, cutremur!”. Am expediat lucrurile în același fel, iar la a treia sîcîială am invitat-o să iasă, la urma urmelor, de vreme ce se temea atît. Eu citeam. N-a așteptat să-i spun de două ori. Fidela mea iubită! După încă o vreme, nu prea lungă probabil, deși timpul psihologic e sensibil mai lung, am simțit în jur un fel de vid. Parcă și fizic și psihic. Mi-am ridicat pentru prima oară capul din carte – în jur – nimeni. Doar mesele goale ale lectorilor, cu cărțile deschise la întîmplare. Lectorii, mistuiți. Prin urmare, mai mult senzația de gol decît cutremurul însuși, pe care nu-l percepeam încă prea net, mă izgoni din sala de lectură a BA. E drept, mergînd, începeam să simt sub pași o vibrație neobișnuită. Însă de-abia în antreul bibliotecii, albit de molozul ce continua, de altfel, să cadă din tavan, am început să realizez cîte ceva din dimensiunea dezastrului. O undă a dalajului devenit fluid mă aruncă în genunchi. “Pînă aici mi-a fost!” îmi fulgeră prin cap. Cu un zvîcnet de energie sării în picioare și alergînd pe apele dalelor o zbughii afară. Atunci pentru prima oară deslușii zgomotul. Un huriu profund, continuu, ce venea de departe. “Bombardează rușii” – spuse din întuneric cineva. Vechea obsesie. Totuși ideea bombardamentului îmi dădu primul frison de autentică groază. Mi-am amintit poveștile de război ale mamei, despre frica animalică ce o făcea să se arunce la pămînt și pentru o clipă am simțit același lucru. M-am uitat în jos. Pămîntul se îndărătnicea să unduiască. M-am liniștit imediat. Era “numai” cutremur. Uruitul venea de la blocurile pe care fără ajutorul niciunui bombardament, cutremurul le năruia continuu (asta, de altfel, am înțeles-o un pic mai tîrziu, cînd luînd-o spre casă pe Calea Victoriei, ninsă cu moloz, am descoperit blocurile coborîte parcă cu ascensorul, cu etajul unu devenit parter...). Cît despre celălalt, cutremurul oamenilor, în ciuda evenimentului din cursul dimineții aceleiași zile, el îmi rămînea deocamdată depărtat.

O lună și ceva mai târziu încheiam, în fine, bibliografia. Într-o primă etapă, din cele vreo 20-30 de fișe, în majoritate inutilizabile pe care le promisem, făcusem cam 225, pe care le predasem lui Dimitrie Vatamaniuc, de departe specialistul în materie de eminescologie. Circa două săptămîni mai târziu, acesta îmi restituise circa 450, pe care, ambiționat, aproape că le-am dublat la rîndul meu, aducînd pînă la urmă bibliografia la cele 874 de poziții, cîte au fost publicate în volum. La ultima predare, trecusem printr-un fel de examen în cursul căruia trebuise să-mi justific fiecă pozitie, fișă cu fișă (examinatori Petru Creția și Dimitrie Vatamaniuc). Avînd voluptatea de a-l “înfunda”, în cîteva cazuri, pe Vatamaniuc însuși!

Odată cu bibliografia se încheiase și colaborarea mea la MLR. În ce-l privește, “Miticuță”, onest, refuzase să semneze bibliografia ce a rămas, pînă la urmă, fără autor. În ce privește postul, nu știu bine dacă în alte condiții Al. Oprea ar fi prelungit colaborarea, poate că da, însă semnarea Apelului Goma tranșa chestiunea, cu atît mai mult cu cît refuzasem să semnez “abjurarea”, cînd doi caraghioși de la securitate veniseră să mă prelucereze și, spre sfîrșit, să mă amenințe. (Nu pot să nu mărturisesc în această paranteză, lucrul e prea delicios, că de fapt, îi “piejasem”. Într-adevăr, inițial, sărmanii, parcă simțind ce-i așteaptă, încercaseră să lucreze direct prin Oprea. Ca-n foarte rare cazuri – dar a minți securitatea se cheamă oare a minți? – am recurs fără jenă la minciună! “Nu pot să vă dau dvs., cu dvs, am avut o relație atît de specială, flatai eu fără scrupul egoul și-așa prea inflammat al bietului Oprea. Spuneți-le tovarășilor să vină ei și le dau, cum să nu, le dau” – “abjurarea” semnăturii adică). “Ar fi trebuit să te chemăm la noi, să te batem!” a mormăit cel mai tînăr. M-am uitat la el cu milă. Ăsta chiar că era un imbecil neobosit. Celălalt, mai copt, avusese o atitudine ciudată. “Credeam că ești *el*” mi-a spus la începutul întrevederii, fără să-și limpezească gîndul. La sfîrșit, cînd se pregăteau să plece din biroul lui Oprea *fără nimic căci refuzasem toate aranjamentele, singurul din cei circa 180 de semnatori sau cîți vor fi fost, căci pînă și Paul Goma se pare că dăduse ceva, sub drog sau altfel*, l-am întrebat la rîndu-mi: “Ei, sînt *el*?”. A tăcut.

În ciuda încheierii colaborării mele cu MLR-ul – Dana, inițial cercetătoare la Institutul Călinescu, ulterior mutată la Muzeu, continua să lucreze acolo, în ciuda faimoasei semnături – păstrasem bune relații cu aproape toată lumea, Oprea inclusiv, și, mai cu seamă, întrețineam relații de prietenie cu Petru și cu soția lui Reli (Aurelia Creția). Ne întâlneam destul de des, mai mult noi în vizită la ei decît invers, pălăvrăgind despre cîte în stele, mă rog, în afara momentelor “grave” cînd Petru ne interpela, întrebîndu-ne cînd aveam de gînd să devenim “responsabili” sau cam așa ceva, “cultural” vorbind, se-nțelege.

Adevărul e că nimic din ce se petrecea, în planul culturii, în România nu exercita vreo atracție durabilă asupra mea. Sub influența lui Călinescu, crezusem că aș putea izbuti o carieră de critic, mă consideram, oricum, de

departe cel mai talentat critic al momentului, însă idealismul meu absolut se izbise de meandrele pragmatismului politicianist manolescian, pe de o parte, și de unghiurile mereu schimbătoare ale echivocului Ungheanu. Poate și de un alt tip de rezistență, mai ocultă, pe care nu izbuteam a o defini. Franc-masonică? Nu prea văd de ce – însă organizațiile de toată teapa au un absurd funcțional ce le e propriu. Evident, nu mă refer la precocia și complexa mea inaderență politică la regim, nici la ridicolii “politurci”, despre care am mai vorbit și voi mai vorbi. Altminteri, istoria religiilor, singura care mă interesa, era impracticabilă pe teritoriu. Îmi rămânea, deocamdată, opoziția politică, singura ce, în condițiile României, mă satisfacea.

Astfel stăteau lucrurile pentru mine când, într-o dimineață de mai a anului 1980, tot pe Calea Victoriei – mă îndreptam spre Editura Academiei, unde lucram atunci și cu care avusesem un complicat proces, câștigat cu panasă, mai ales partea despăgubirilor, vreo 20000 de lei, pe care mi-o susținusem singur, fără avocat – mă întâlnii, cu totul pe neașteptate (expresia franceză *tomber sur quelqu'un* se potrivește exact cu situația), cu Petru Creția însuși, vesel ca un cintezo. De obicei, Petru era mai degrabă sumbru, practicând eventual o veselie scrîșnită, *grinçante*, presărată cu sarcasme, expresie a delicioasei lui frustrări narcisice. Dar, în fine, narcisismul a fost mai întotdeauna un fel de numitor comun al fracțiilor egoului intelectual.

Surprins, l-am întrebat ce se întâmplase. “A murit Preda!” mi-a răspuns, intensificându-și jovialitatea. Desigur, știam prea bine că personajul putea fi destul de abrupt în relațiile sale personale – o constatasem o dată pe pielea mea, cum se spune – deși părea lipsit de clasică furberie a literatului român, la drept vorbind, mult mai insuportabilă decât bruschetea. Astfel încît reacția lui Petru, în sine șocantă, nu era deloc de neînțeles. Pe de altă parte, în plan strict literar, *Delirul* mă dezamăgise, ba chiar, în ciuda unor cronici inexplicabil ditirambice, cel mai probabil, expresii ale ilotismului ipocrit al unei anume critici, consideram romanul complet ratat – și mărturisesc că un interviu televizat al lui Preda însuși mi-a dat impresia că scriitorul nu era departe de a avea o opinie analogă. Mă rog, nu exclud, ici și colo, prezența – însă cît de sporadică! – a unor pasaje remarcabile, însă tocmai acestea “aldinizau” și mai mult nulitatea tezistă a ansamblului. După *Intrusul*, demnă replică a *Străinului* lui Camus dar și a *Ciumei*, făcătura aceasta ce mîngîia regimul în sensul pilozității lui ideologice era pur și simplu deprimantă!

Însă venise, între timp, *Viața ca o pradă*, ce mă împăcase cu scriitorul (nu neapărat și cu omul) și mai ales *Cel mai iubit dintre pămînteni*, care-mi pulverizase toate reticențele. Astfel stînd lucrurile, vestea morții subite a scriitorului, popular în special prin *Moromeții* (e destul de curios faptul că personajul principal al cărții, poate cel mai iubit din întreg romanul rural românesc, cu siguranță incomparabil mai mult decît sinistrul Ion, Ilie

Moromete, se trage onomastic din Ilia Muromet, cel mai faimos *bogatîr* al *bîlinelor* ruseşti) m-a năucit pur şi simplu.

Dar punctul cu adevărat palpitant, demn de un roman poliţist prin implicaţiile sale, al relatării lui Petru Creţia era un altul. Întîmplător, fusese pur şi simplu martor al unui episod esenţial, ce putea arunca o lumină stranie asupra acestei tenebroase afaceri, mai cu seamă în contextul apariţiei şi succesului fulgurant – se putea vorbi de un veritabil fenomen social – al ultimului roman predian. Indiscutabil, cel mai virulent şi mai complex roman politic apărut în România pînă la acea dată, o veritabilă frescă a “obsedantului deceniu” sau, inversînd celebra sintagmă a lui Balzac, o veritabilă “comedie a inumanului”. Desigur, romanele lui Paul Goma, nu atît *Ostinato*, unde elementul carceral-politic e sensibil atenuat, cît *Gherla*, *Patimile după Piteşti*, *Culorile curcubeului*, *Soldatul cînelui*, *Gardă inversă* şi celelalte, multe, la care putem adăuga şi seria jurnalelor, începuseră să apară numai în Occident, fiind în genere inaccesibile lectorului din România. E drept, un fragment din *În cerc* fusese publicat în “Luceafărul” mi se pare, permiţîndu-mi să-l descopăr ca autor; personajul, cu barba lui *poivre et sel*, parcă factice, mă frapase deja de pe cînd, prin liceu, frecventam cenaclul oniricilor. Mai tîrziu, ajuns în Franţa de-abia, aveam să pot citi, bineînţeles în traducere, romanul în integralitatea lui şi mai cu seamă acea teribilă notă privind asasinarea lui Pătrăşcanu, nereprodusă, pe cîte ştiu, în versiunea apărută mult mai tîrziu în România (probabil condiţia publicării!), după care Pătrăşcanu nu fusese pur şi simplu executat ci măcelărit: i se amputaseră membrele, braţele şi picioarele pentru a fi precişi, trunchiul fiind zidit. Lucrul cel mai oribil, poate, constînd în informarea pe trepte a membrilor de partid, în funcţie de apartenenţa lor la ierarhia “stomacului de fier”: unii ştiau că lui Pătrăşcanu i se tăia un picior, alţii, mai “iniţiaţi”, aflaseră că era de fapt vorba de ambele picioare, foarte puţini cunoscînd integral macabra situaţie reală!

Deocamdată însă ororile comunismului ce par să le fi întrecut pe cele ale nazismului îmi rămîneau necunoscute, romanul lui Marin Preda, în planul analizei literare a situaţiei româneşti, fiind singura fereastră deschisă spre imperiul ferocităţii şi al inumanităţii bestiale. Spre solul mefitic al crimei ca sistem.

În ce consta episodul la care fusese martor Petru Creţia? La drept vorbind, în nimic prea extraordinar. Pe 16 mai, în chiar ziua decesului lui Marin Preda (poate ar fi mai exact să spun în ziua constatării lui oficiale), Creţia se găsea la Palatul Mogoşoaia unde pregătea un op, mai exact extraordinarul său volum *Poezia* publicat în 1983. Matinal şi cam insomniac, ieşise puţin după 5 dimineaţa, poate chiar ceva mai devreme, pe terasa Palatului ca să respire şi să mai decompreseze, cînd zări venind dinspre Bucureşti un taxi. Din taxi ieşiră şoferul taxiului şi, scos, mai degrabă, cu ajutorul cîtorva inşi, probabil din personalul palatului (de la distanţă, Petru nu vedea prea bine şi apoi nu cred că acordase o atenţie

altfel decât amuzată scenei), Preda însuși, într-o stare dificil de descris, “beat mort”, pretindea șoferul. De ce nu însă, *mort pur și simplu*, sau muribund? Acesta din urmă îl conduse, deși ar fi mai exact să spunem că-l transportă împreună cu ceilalți, pe scriitor la camera lui unde îl depuse, probabil pe pat (Petru, neînsoțindu-i, nu putea desigur să știe exact). În orice caz, așezat pe pat, într-o poziție destul de curioasă, fu descoperit câteva ore mai târziu Marin Preda, sufocat în condiții misterioase – mi se pare că s-au evocat cearcafurile, ceea ce pare cu totul neverosimil dată fiind poziția (pentru detalii vezi *infra*; fusese sufocat probabil cu vreo pernă, asemeni nu mai știu cărui împărat roman, autorul *Celui mai iubit dintre pământeni*? sau decedase pur și simplu, în condiții nelămurite, părăsit de toți?). În orice caz, în jurul orei 5 dimineața era poate încă în viață deși *dans un sale état*. (Evident, ancheta securistică a vorbit de stare avansată de ebrietate, încercând să susțină teza, perfect ridiculă, a unei morți accidentale).

Lucru extrem de curios, când în 1987, de data asta în Franța, am încercat să-i amintesc lui Petru, care ne vizita, episodul pe care mi-l relatase, întâi a negat pur și simplu, pentru ca apoi să se refugieze în explicația universală a literatului român “ambarasat”: “Eram beat!” Ceea ce, în mod cert, nu era. Cum se poate explica această reacție hiperbizară a lui Petru Creția, ins, în genere, nu tocmai timid? Banala frică? Înseamnă atunci că se simțea depozitarul unor informații realmente periclitante. Mai văzuse și altceva? Aflase și altceva? Ceva ce nu i se păruse important pe moment dar care-i apăruse într-o altă lumină mai târziu, când zvonul asasinării lui Marin Preda de odioasa securitate începuse să se răspândească...

În orice caz, în după amiaza aceea pariziană, când încerca să-și nege iar mai apoi să-și submineze printr-o imaginară stare de ebrietate povestea, nu mai era deloc “vesel ca un cintezo”. Dimpotrivă!

Acum un al doilea episod, nu relatat de vreo altă persoană ci la care am participat eu însumi, în direct. De altfel la acest al doilea episod se referă și citatul extras din *Timpul n-a mai avut răbdare* cu care am deschis acest segment al analizei literare consacrat recursului la asasinat, mai precis la asasinarea sistematică a scriitorilor “jenanți”, fie în cadrul societăților totalitare “tipice” – societăți caracterizate printr-o auto-deconstrucție permanentă ce se încheie prin auto-distrugere – fie, dimpotrivă, în cadrul democrațiilor aparente, unde dimensiunea totalitară e doar refulată însă niciodată absentă.

La Biblioteca Națională franceză există o secțiune denumită “l’enfer de la BN” unde se găsesc stocate toate documentele considerate ca inexistabile (literare, istorice, grafice etc.); acolo s-au văzut, de pildă, mult timp “îngropate” operele marchizului de Sade, descendentul Laurei lui Petrarca. Și nu mă îndoiesc că astfel de secțiuni speciale, dificil accesibile, există în cadrul tuturor marilor biblioteci, indiferent de numele ce li se dă. Ei bine,

tot astfel, societățile în principiu non-totalitare, posedă “infernul” lor, mai mult sau mai puțin “scufundat”. Când “infernul” acesta începe să iasă la suprafață, societatea se prechimbă și ea din democrație, în stat polițist, ajungând pînă la grave derive autoritare. În fine, când “infernul” ajunge la suprafață, metamorfoza democrației – oricît ar fi ea de coruptă – în regim totalitar e practic împlinită, și societatea pornește, prin auto-distrugere, în căutarea dictatorului care să încheie procesul. Iată ce explică prezența crimelor politice și a metodelor flagrant represive în societăți structural opuse însă, din păcate, funcțional convergente; căci, cum spunea cîndva Ioan Petru Culianu, altă victimă a securității reîmblănite, “nu există putere bună”, la care aș adăuga, nu există putere liberă, de vreme ce puterea, prin chiar natura ei, nu este altceva decît alienarea sistematică a oricărei forme de libertate și, bineînțeles, de adevăr.

Episodul la care mă refer debutează în Rotonda MLR unde fusese expus, într-un sicriu deschis, cadavrul lui Marin Preda. Organizatorii macabrei “festivități” – în fond, mai mult sau mai puțin aceiași cu organizatorii asasinatului ce produsese trupul ca o pradă, ne amintim tehnica “cinegetică” mai sus evocată și care plăcea atît de mult lui Constantin Noica, prin abjecția ei ingenioasă – stabiliseră reguli foarte stricte, nu prea diferite de cele ce guvernau pe vremuri, pentru turiști, dreptul de a contempla mumia (în realitate, manechinul) lui Lenin, expus în Mausoleul din Piața Roșie, cu zîmbetul lui sadic, de mongol pervers pictat, parcă, pe netezimea lui sinistră, complet neverosimilă. Sau poate de vampir îmbuibat. Atît de asemănător Stalinului parcă viu – alt vampir oh! cît de îmbuibat cu sînge! – expus imediat după moarte, înconjurat ca de un halou de sinistră strălucire tenebroasă.

Evident, trupul lui Marin Preda, cu fragilitatea lui de victimă lepădată cu dispreț de asasini, era departe de a da o astfel de impresie. De altminteri, vizitatorii presupus îndurerați – poate doar curioși, în fond – n-aveau dreptul decît la o singură rotație în jurul “celui mai iubit dintre pămînteni” – după care erau invitați să iasă. Se temeau “autoritățile” de o eventuală debordare sentimentală din partea “îndureraților”, acea iubire pe care atît de amar sarcastic o invocase scriitorul, risca ea să se reverse în chip prea de tot penibil și poate chiar periculos pentru o bună orînduire? E foarte probabil. În orice caz, în ce mă privește, am izbutit, cu o perfectă lipsă de scrupule, să mă “rotesc” de două ori. Nu vreo macabră curiozitate mă împinsese la asta, ci nevoia de a mă convinge că văzusem bine ceea ce credeam că am văzut cu prilejul rotației dintîi.

Într-adevăr, încă de la prima “rotație” – a doua, cum am mai spus, nefăcînd decît să confirme prima impresie, extrem de neplăcută – fusesem șocat de aspectul nu atît al trupului mărunț, îmbrăcat într-un costumaș cenușiu și parcă scufundat în coșciugul prea mare, ci de acela al chipului, pudrat cu cel puțin vreo jumătate de centimetru grosime de pudră trandafirie, vădit foarte ieftină, ce-i crea scriitorului un fel de mască nesănătoasă. Că nu

putea fi vorba numai de prostul gust al “cosmeticienilor” pompelor funebre se putea însă vedea dintr-o ochire. Căci elementul cel mai frapant al feței lui Marin Preda nu era stratul gros de pudră de un roz vulgar ci o tumefacție la nivelul pomelului stîng cam de mărimea unei monede de 5 lei din epocă, sau, pentru cei prea tineri pentru a fi la curent, o umflătură circulară cu un diametru de 2-3 centimetri înscriind perfect pometele stîng al scriitorului. Dublată de o alta, la nivelul buzei superioare stîngi, tumefiată și ea în parte și parcă zdrobită. Ce însemna asta? Simplu! Înainte de a muri, Marin Preda fusese violent bătut, tumefacțiile, provocate indiscutabil de niște foarte brutale lovituri de pumn – fusese oare folosit și un box (obiect metalic ce nu trebuie confundat cu sportul cu același nume)? – reprezentînd în acest sens un indiciu cît se poate de limpede.

Curios lucru, în loc să fie mascată, tumefacția era parcă scoasă și mai mult în evidență de stratul gros de pudră, ce nu se găsea acolo, cum oricine putea să priceapă cu extremă ușurință, așa, de flori de cuc, sau mai știu eu din ce rațiuni estetice, ci ca să acopere hematomurile mai mult decît probabile de pe chipul scriitorului. Cum ar fi arătat trupul acela fragil, eventual dezbrăcat? Prin ce martiriu trecuse autorul *Celui mai iubit dintre pămînteni*, indiscutabil, tocmai pentru că scrisese și publicase romanul? Vădit, cei mai detestați și detestabili dintre pămînteni – banda damnată a securiștilor – îl torturaseră pe cel mai iubit. De ce? De rușine – rușinea îi făcuse să-l urască și să-l chinuie – rușinea îi umpluse de fîierea propriei lor uri, și pentru că ura de ei înșiși îi chinuia, pentru că nu-și mai putuseră suporta răul și nici oroarea chipului lor demascat de damnați, da, oroarea și hidoarea chipului lor de damnați demascați – îl ucisese! Așa cum îl omorîseră mai devreme pe Nicolae Labiș, așa cum mai omorîseră atîția oameni politici sau oameni de cultură. Așa cum aveau să-l omoare pe Ioan Petru Culianu și pe mulți alții.

Eram oare singurul din Rotondă care-și dădea seama de hidoșenia acestui omor? Posomorea de pe toate chipurile, o anume tensiune, sensibilă și la nivelul publicului, căci era totuși, într-un sens, un spectacol, desigur extrem de macabru, ca și la cel al organizatorilor ce rodau neliniștiți, indica neîndoielnic contrariul. Totuși, nimeni nu îndrăznea să protesteze, ori tocmai de un protest, oricît de timid, se simțea nevoia, pentru a elimina senzația aceea penibilă de complicitate involuntară la crimă. Nu citisem încă pasajul acela oribil în care Noica, cu un amestec de naivitate și ilotism naționalist, făcea elogiul asasinării cerbilor de către bravii țărani români, înconștient de implicația de ticăloșie lașă a actului – căci vînătoarea care nu comportă absolut nici un risc pentru vînător e pur și simplu o mîrșăvie! o mișelie ce pulverizează umanul! – dar resimțeam un dezgust analog cu cel pe care avea să mi-l procure lectura acelui pasaj din *Jurnalul de la Păltiniș*, cumva prin anticipație, s-ar zice.

Deși acum, aproape 40 de ani mai târziu, nu mă pot împiedica să mă întreb: cum și când are loc trecerea de la asasinarea cerbilor la asasinarea oamenilor?

În aceste condiții psihologice tulburi m-am hotărât să fac singurul lucru pe care circumstanțele păreau, nu fără risc, a-l permite: am refuzat să ies din Rotondă. Făcînd asta cream un fel de ambuteiaj, antrenîndu-i pe cei (cele) din spatele meu să facă la fel. S-a creat astfel destul de repede un fel de coadă la nimic determinat – în țara nesfîrșitelor cozi alimentare – poate la libertate, sigur, o formă de protest. Oamenii ar fi putut, desigur, să mă ocolească și să iasă totuși, nu făceau însă asta ci se grupau în spatele meu cu un soi de obstinație mohorîtă. Înțeleseseră – acceptaseră. Era a doua oară, după un episod mai vechi, cînd determinasem autoritățile să deblocheze trotuarul din fața Palatului, încadrat de milițieni la un capăt și la celălalt, cînd reușeam să creez un mini-spațiu liber de comunism!

Reacția securiștilor, căci ei erau, în fond, “organizatorii”, a fost, la început, una de derută. Vădit, nu prea știau ce să facă. Să provoace o scenă violentă lîngă cadavrul masacrat al lui Marin Preda, de față cu toată scriitorimea și cu toți “îndurerații” a căror indignare devenea tot mai palpabilă, le venea, vădit, peste mîină. Un șefuleț de-al lor încercă totuși să mă convingă, “cu duhul blîndeții”, să plec. “Sîntem toți îndurerați” îmi zicea, era și el, deci, un “îndurerat”, cam ca o cataplasma pe o rană mortală sau o cravată pe un picior de lemn, etc. etc. Am refuzat să circul. La un securist “duhul blîndeții” are o durată destul de redusă. Voi deci să schimb metoda, însă pentru că un securist, înainte de a fi o brută, e un birocrat, încercă, în prealabil, “să se acopere”. Dispăru undeva în zona birourilor, probabil în biroul lui Oprea, unde se cazase temporar, poate, vreun general de-al lor sau altă mărime, în orice caz vreun superior de la care să culeagă prețioase indicații ierarhice. Dispăru, nu înainte de a mă lăsa, totuși, în grija lui “Gică”, o mică brută cu fruntea ca o fișie îngustă, craniul minuscul, ascuțit și pleșuv și ochii mici, porcini, adormiți de obicei în căpățîna comic conică, însă care acum sclipeau cu un fel de jovialitate ironică și crudă. Am rămas astfel față în față cîteva lungi minute, eu și Gică, el sperînd să se poată dezmoști luîndu-mă la bătaie, eu strîngînd cu disperare umbrela al cărei mîner intenționeam să i-l strivesc de țeastă. Pînă la urmă însă nici Gică nu mă lovi, nici umbrela mea nu avu ocazia să guste din craniul lui sec, unde probabil că se răsfața un creier cît nuca – căci “șefulețul”, ce primise probabil ordine moderatoare, îl luă cu el nu știu pe unde, nu înainte de a mai încerca odată, inutil și cam scrîșnit, tehnica “duhului blîndeții”.

Mă așteptam ca, odată Gică și “îndureratul” cu epoleți oculți volatilizați, să am parte în fine de liniște, mă înșelam însă, căci de-abia izbutisem să respir, tihnit, credeam eu, de trei-patru ori că se înființă subit, închegată parcă din atmosfera mefitică a Rotondei, o doamnă cu voaletă, destul de drăguță pe cît îmi puteam da seama prin semi-transparenta voaletei, însă cu ceva, nu știu de ce, micos-respingător. Avea un aer de personaj

cehovian de vulgarizare, de doamnă cu cățelul fără cățel deși părea cumva însoțită de un soi de proiecție a cățelului și mai insolită, și mai dezagreabilă decât ea însăși. Era și ea o “îndurerată”, ba chiar, cum am putut să-mi dau imediat seama, când mi se prezintă ca văduva scriitorului decedat, era “îndurerată” prin excelență – *îndoliata*, carevasăzică. Mă rog, în ce mă privește, nu pretinsesem să am dreptul la o asemenea onoare. Evident, în termeni foarte dulzeci, cu un ton de o fermecătoare gentilețe, îmi cerea și ea, ca și precedenții, să “circul”. Ciudat lucru, nu eram impresionat! Ba chiar, toată această retorică abundent zaharisită mă dezgusta un pic. Pe de altă parte, a polemiza cu văduvele, în proximitatea trupului soțului decedat nu intra în obiceiurile mele “funerare”. Nu pot spune că mă caracterizez printr-un prea mare respect al conveniențelor, ba mai degrabă dimpotrivă, totuși, *en l’occurrence*, nu găseam o replică apropiată. Am optat, deci, pentru o tăcere incoruptibilă, la drept vorbind destul de agresivă, ce îmi dădea, presupun, un aer bizar, de Robespierre “în preajma revoluției”. Ce-i drept, apetitul de a-i expedia la ghilotină pe cei mai mulți dintre organizatori nu-mi lipsea!

Finalmente, descurajată de taciturnitatea masivă pe care i-o opuneam, doamna se volatiliză la rîndul ei, cu voaleță cu tot.

Ultima “încercare” avea să se dovedească, într-un sens, cea mai dificilă. Dar înainte de a continua trebuie poate să spun că tocmai “încercările” acestea dăduseră protestului meu, altminteri abstract, un veritabil conținut. Rezistasem amenințărilor securiste, insidioase sau potențial brutale (Gică, micul “barbuz” al locului, mardeiașul de serviciu), presiunilor psihologice ale “văduvei voalate”, simțisem neliniștea foarte concretă a “îndureraților”, ce organizaseră cît mai discret cu puțință funeraliile, în încercarea lor disperată de a-și masca, fără a o putea realmente ascunde, crima. De fapt, o făcuseră și mai evidentă, grotescă! În spatele sicriului cu chipul pudrat și tumefiat al victimei te așteptai să descoperi niște asasini de butaforie cu căpățîni de carton strident colorate, figuri sinistru abjecte de la acest carnaval al crimei. Căci totalitarismul este nu doar o lume a ororii dar poate, mai ales, un univers al manechinelor! (Mult mai tîrziu, în Franța, evident, citind *Invitation to a beheading* de Vladimir Nabokov, am descoperit și *literar* o asemenea burlescă scenografie!)

Lucrurile luară subit un aspect diferit. Ieșit de niciunde, în orice caz, nu-l remarcasem pînă atunci, se apropie de mine un lungan de cel puțin doi metri, cel puțin așa mi s-a părut. Nu semăna cu ceilalți organizatori și nici nu părea deosebit de îndurerat, deși probabil că era, mai ales lipsea de pe fața lui acel magiun de ticăloșie ce se lăfăia pe mutrele celorlalți. Restul l-a povestit foarte bine singur în pasajul pe care l-am citat mai sus. Am aflat abia citind *Timpul n-a mai avut răbdare* – deși nu timpul se dovedise “nerăbdător” ci regimul ceaușist, încă o dată, bestial! – am aflat deci că-l chema Radu F. Alexandru. Ce bineînțeles nu putea să realizeze e că întrebîndu-mă “Vrei să rămîi?” mă obligase la un fulgurent examen de

conștiință. Chiar voiam să rămân? Să *mai* rămân? Ei bine, *da!* Rezistența în celelalte două cazuri fusese cumva impură, pentru că reactivă (mînie, indignare, intransigență combinată cu dezgust). De data aceasta, lipit de zidul propriei mele conștiințe, înțelegeam că într-adevăr, nu doar că nu puteam să plec din diverse motive morale, ci că voiam cu adevărat să rămân, fără cauză formulabilă.

După asta lucrurile se relaxară oarecum. Într-adevăr, nemaisimțindu-mă sub presiune, puteam să observ acum mișcarea browniană din Rotondă. La drept vorbind, pe lângă grupul ce se închegase în spatele meu, cam tot spațiul din jur se umpluse, mai mult sau mai puțin, cu o mulțime pălăvrăgitoare și oarecum mondenă. Nu pretind că din cauza mea, dar s-ar fi zis că tehnica “rotațiilor” ca la balenă ori ca la tezaurul regal din Turnul Londrei, perfect ridiculă și ineficace de vreme ce tumefacțiile nu puteau fi ascunse iar hematomurile se ghiceau sau baremi se presupuneau, chiar mascate, mai ales mascate, încetase. Deslușeam acum, pe lângă vreo cîțiva scriitori, mai mult sau mai puțin obscuri, pe cei doi copilași ai scriitorului, drăguți, mirați, parcă nu deosebit de triști, și insignifianți, purtînd niște costumașe gri, pe cît îmi amintesc (parcă ar fi fost gemeni, poate și erau) și, poate aparținînd tot categoriei rudelor, poate nu, un tînăr, vădit încîntat să se exhibe, cu o frumusețe de frizer, bine titirit, un fel de Iordache caragialesc cu pretenții de Nae Girimea, ce roda detașat în jurul “îndureratei”.

Mai straniu mi s-a părut un bătrîn cu părul complet alb, de vreo șaptezeci de ani, poate singurul cu o figură cu adevărat și profund îndurerată. Total indiferent la bilciul din jur. “Trebuie să fie tatăl”, murmură patrunsă o cucoană din preajmă-mi. Nu putea să fie tatăl, tatăl murise demult – și totuși mărturisesc că preț de-o clipă mă trecuse aceeași idee. Unda de dispreț a bătrînului ce străbătu prin mîhnire fu pentru mine ca o revelație. Paraschiv! Nu mai știam cum îl chema în realitate, aș putea să caut, dar la ce bun, oricum era pe vecie Paraschiv. Paraschiv cel cu buzele împletite! Chiar că le avea împletite! Fratele cel mai mare! Tocmai el! S-ar fi zis că lucrurile se ordonau în fine – reîntrau în literatură, singurul loc unde haosul abject al lumii mai are un sens!

Cam vreo oră, o oră și ceva mai tîrziu, ne-am pomenit îmbarcați, fără distincție – dacă mă așteptam la oareșicari mizerii în privința asta, pentru atitudinea mea “rebelă”, mă înșelam – în 2-3 autobuze (mărturisesc că-mi scapă numărul exact) și transportați la cimitirul Bellu, în vederea ceremoniei de înmormîntare, de altfel, extrem de rapide, expeditivă parcă. Tovarășii de luptă și de clasă ai dictatorului care comanditase asasinatul, vădit stingheriți, voiau să scape cît mai iute de beleaua în care se vîrșiseră singuri, cît mai iute și cît mai discret. Cadavrul cu bucluc al scriitorului, indiscutabil asasinat – și de cine mă rog, de vreme ce nu se făcuse nici o anchetă într-un caz ce, în condiții normale, impunea una (pardon, se făcuse de formă una, cu concluzii prestabilite la modul stalinist), de cine alt decît

de forțele de dezordine ale regimului comunist, de teroriștii de la securitate! – ar fi putut să le atragă manifestări de indignare mai grave, mult mai grave decât “protestul” meu izolat. La urma urmelor, scăpau destul de ușor. În aparență.

În realitate, cangrena constitutivă a comunismului era pe cale să descompună complet o existență iluzorie ce nu făcea impresie decât printr-o frică pe care, iată! – n-o mai inspira! Nu debutase comunismul, după propria-i mărturisire, în fine după mărturisirea criminalilor care-l întemeiaseră, ca o *Fantomă*? Fantoma a ce? A unei culpabilități ce trecuse demult de partea cealaltă, de partea comuniștilor înșiși. Era rîndul comuniștilor să fie bîntuiți de fantasma pe care o creaseră. De îngerul exterminator care-i crease aproape ca pe-un joc de cuvinte. Hm! Engels – Marx... Moartea îngerului sau îngerul morții? Și producția de cadavre, în special cadavrele reprezentanților unei conștiințe autentice, era menită să mascheze decesul lor prematur, ba, am putea spune, starea lor de înaintată putrefacție. Asasinii lui Marin Preda erau deja morți și omorîndu-l cumpărau de la ei înșiși, căci alt diavol cu care să semneze iluzorii pacte, nu exista, speranța unei vieți mefitice, altfel spus, *senzația vieții* prin moartea pe care își închipuiau că o mai pot da altora. Însă crimele lor nu mai inspirau frică, cel mult indignare și dezgust – astfel încît teama se întorcea la expeditor ca frică de crima comisă, dublată de anxietatea provocată de totala ei inutilitate.

Un fel de mohoreală tulbure părea să domnească, o nevoie de *a spune* topită-n indefinitul unei abulii aproape substanțiale, apăsătoare și sufocante. Mulțimea de altfel se caracteriza printr-o flagrantă anonimitate. Necunoscuți, poate nici măcar cititori, care-l *știau* cumva pe Marin Preda. Practic nici o personalitate sau aproape, mai ales dintre cei ce publicau regulat la CR; șobolanii se pitiseră prin găuri, lașii, pardon, *rezistenții prin cultură*, nu se voiau compromiși. L-am remarcat în schimb pe superiorul lui Gică – nu și pe Gică totuși ; nu păreasă mă vadă, privea vag, în gol. Își contempla vidul, poate. În fine, în dreptul mormîntului deschis se ivi președintele Uniunii Scriitorilor Dumitru Radu Popescu – D.R.P., nu cel poreclit “Dumnezeu”. Președintele în funcție sau poate că nu. Subzista încă Macovescu? Figură cu trăsăturile trase, o figură speriată și sincer îndurerată cred; s-ar zice că frica și durerea se potențau reciproc. Ar fi rămas și el acasă sărmanul, laolaltă cu toți “rezistenții” atît de brilanți prin absență, însă, sclav al datoriei și bineînțeleles al regimului, el însuși sclav al apropiatei lui prăbușiri pe care i-o profetisem într-un “memoriu” în care-l amenințam pe Ceaușescu cu revoluția, s-a văzut nevoit să țină un discurs anost, interesant numai prin anxietatea intonației. Bietul de el! Și asta, insul asta fără personalitate, zombiul asta animat doar de groaza să n-o pată la rîndu-i, trecea drept “mare scriitor”! În fine!!!

După înmormîntarea propriu-zisă, mulțimea nu se risipi imediat ci mai degrabă se sparse în mai multe grupuri ce păreau să simtă nevoia să

comunica încă, de nu cumva *să cuminece*. Într-adevăr, resimțeam cu toții imperativul acestei cuminecări abstracte și totuși teribil de concrete, fără speciile materiale ale pînii și vinului, fără acea sacralizare exterioară, numai sacerdotală, deși prezența trupului, spre deosebire de cea ritual-ipotetică și psihologic-simbolică a corpului lui Cristos, cînd, pînă la urmă, mesteci tot pîine uscată și bei tot vin prost, era în acest caz indiscutabilă. În locul clasicei eucaristii mai mult sau mai puțin idolatre, ne vedeam aici nu îngurgitînd materii destinate devenirii fecale ci scufundîndu-ne parcă într-un fel de împărtășanie a durerii – desigur, numai umilii prezenți, anonimii, nu faimoșii și foarte prudenții “rezistenți prin cultură” – ce ne extrăgea din acest teritoriu demascat de literatură, acest teritoriu moralmente pustiu, nici țară, nici altceva mai retoric, devastat de nelegiuire și demență, această patrie a scleraților cabotini unde oamenii, simpli pămînteni, iubiți sau nu, nu-și mai puteau găsi locul.

Din grup în grup, pașii mă purtară spre unul mai ciudat, dominat de o țărancă vîrstnică și sentențioasă care a spus cu un ton pătruns de sentimentul dezvăluirii, de parcă ne-ar fi inițiat, ceva ce rezuma tot, sintetiza în cîteva cuvinte tot ce mă agitase mai mult sau mai puțin obscur pînă atunci: “Preda a fost ucis pentru că a vrut să spună adevărul!” Sincer, n-aș fi putut s-o spun mai direct și mai bine. Mă întreb cine ar fi putut.

Practic aici se încheie ceea ce aș putea numi mărturia mea, în parte indirectă, în parte directă, privind moartea lui Marin Preda. În ce privește mărturia indirectă, totuși, mă văd silit să remarc că prin forța lucrurilor, am devenit singurul ei “deținător”, nu doar pentru că Petru Creția, martorul inițial, a decedat demult, dar poate mai mult încă, în urma faptului că încă din 1987 (v. *supra*), oricare i-ar fi fost pricinile, Petru “abjurase” prin clasicul recurs la iresponsabilitate al românului, mereu erou (“Eram beat!”)!

Și ca să termin cît mai rapid cu mine – au existat cîteva evenimente, în dîra asasinării lui Marin Preda, ce m-au privit direct. Ca acel moment bizar și cam abject cînd, deja în Franța, la *Maison d'Arménie* (Cité Universitaire), m-am pomenit cu un telefon din partea unui perfect necunoscut, ce mă invita nitam-nisam la... *Hôtel Dieu* (un spital din Paris)! “Je ne comprends pas” răspunsei nedumerit. “Tu comprendras!” mi-a parvenit replica voit amenințătoare a necunoscutului. Bineînțeles, nu m-am dus la *Hôtel Dieu* ci, direct, la serviciul de poliție de la Prefectură care se ocupa cu protecția refugiaților politici. După ce m-a ascultat, polițistul a convenit că “la Securitate est très active sur le territoire” și a înregistrat plîngerea. De ce leg acest episod de moartea lui Marin Preda? Pentru că puțin înainte proiectasem împreună cu profesorul Cicerone Poghirc crearea unei reviste sub auspiciile “Casei Românești” din Paris, în primul număr intenționînd să public un articol despre moartea lui Marin Preda. Actualul text trebuie deci considerat ca plătirea acestei vechi datorii. Atunci n-a fost posibil. Nu din cauza mea. Profesorul mi-a comunicat, amabil de altminteri, că

proiectul cădea, fără să-mi explice lămurit de ce. Am presupus, desigur, eventualitatea vreunor presiuni oculte, paralele cu dezagreabilul și în sine perfect inutilul telefon. Era mai mult decât probabil!

Au existat, pe de altă parte, reale tentative de intimidare, și poate chiar mai mult, în ce mă privește? De intimidare, neîndoielnic! Tentativă avortată de asasinare? Poate. Când crimele eșuează e dificil să fii absolut sigur că au existat. Iar când izbutesc, certitudinea nu mai e a ta! N-am de gând să intru aici în detaliile acestei curioase afaceri. Nici în detaliile altora, oricum mai puțin semnificative. În orice caz, din aceste experiențe, mai cu seamă din cea din urmă, am învățat un lucru, cred, important. Anume că exact ca atunci când, găsim-te pe buza unei prăpăstii, te simți parcă chemat spre adânc, când o tentativă de asasinat te amenință, ea nu poate izbuti fără, paradoxal, propria ta complicitate, mai mult sau mai puțin conștientă. Ispita de a te lăsa să mori poate fi la fel de mare ca aceea de a te lăsa să luneci în abis – mai mare, poate. Eu am rezistat ambelor – și la Stânca Diavolului, unde căzuseră mulți, și la Ispita Diavolului, ce a tras în jos încă și mai mulți.

Dar Marin Preda? Care a fost relația scriitorului cu propria lui moarte în ultima perioadă a vieții?

“Ultima convorbire”

Există desigur mai multe materiale în acest sens, de pildă volumul *Timpul n-a mai avut răbdare. Marin Preda*, editat la CR în 1981 și coordonat de Eugen Simion, citat deja mai sus, ca să nu mai vorbim de propria operă a scriitorului.

În ce ne privește, preferăm să facem apel aici la un articol al lui Ion Caraion, *Ultima convorbire*, poate din cauza intensității nostalgice a textului, poate și din cauza densității lui revelatoare. Ca și în cazurile precedente (Eminescu, Labiș), optăm pentru metoda complet neeconomică a citării globale, urmată de analiza pe secvențe a textului.

Ion Caraion, „Ultima convorbire”

România Liberă, nr. 11059, luni 19 mai 1980, p. 5

«La Palatul Mogoșoaia care are în apropiere un lac și-n preajma sa un frumos parc dospind amintiri, „Cel mai iubit dintre pământeni” a murit singur, într-o cameră străină și rece, în noaptea de 15 mai curent. De cincisprezece spre șaisprezece mai. Cu doar vreo zece ore mai devreme, seara, ne vorbiserăm la telefon, mă anunța că apăruse Jurnal I și a doua zi urma să trec să-mi arate semnalul, eventual să-mi dea un exemplar. A fost ultima noastră conversație. Prima se petrecuse într-o seară de iulie în timpul războiului, la subsolul unui mare cotidian înființat de Grigore Gafencu.

Moarte subită. Pe care, cel puțin eu, nu o socoteam previzibilă, cu toate că în ultimii vreo șase-șapte ani, de când viața lui suportase o sucitură insuportabilă și apoi rînd pe rînd altele, mărturisite cumva sau nu, căuta să mă asigure că totuși a trăit destul, era chiar obsedat. Și revenea asupra acestui mincinos „destul”, îngînîndu-și urechilor și subliniindu-mi cu o suspectă insistență că nu mai nutrește altă dorință decît să-și vadă în fine trilogia dusă pînă la capăt (e vorba de ultimul roman, la care a lucrat cîțiva ani) și gata și ajunge cît a trăit, a scris cîte ceva bun, are doi copii, le-a cumpărat o casă, a cunoscut unele bucurii, unele succese – ce-i mai trebuie altceva? Altora le-a lipsit și măcar atît.

Omul, îmi ziceam, de durere, așa vorbește uneori. Ba și mai sumbru. De neodihna durerii sau ca să braveze, dovedindu-și lui însuși că la o adică, în definitiv, ce! nu poate fi el îndeajuns de tare ca să... Dar nu totdeauna același om gîndește cum a vorbit. Mai ales despre acest lucru care, ca și nașterea, este irepetabil.

Poți iubi de mai multe ori. Poți visa, regreta, suferi, greși, încerca o șansă sau alta în repetate feluri, de repetate dăți.

Nașterea însă și moartea au loc numai o dată, ele-s unice.

„Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii – și cu aceste cuvinte se și deschide, vă amintiți, ultima-i carte – îl fac înspăimîntător. Vorbesc de moartea naturală, continuă Preda, care adesea e o dulce ispită.”

Trebuie să înțeleg tîrziu, acum, că – în ciuda îndoielilor mele – de fapt ultimii vreo 6-7 ani, de care am și pomenit, n-au însemnat pentru el, zilnic, decît o pre-repetiție a „dulcelui”, decît un exemplu al hotărîrii de a se hotărî să nu mai fie? Aproape așa, sau, poate, se pare; dacă de naturalețe e vorba. Dacă... și cînd cuget la risipa de neodihnă și totală nemenajare pe care și-a autoadministrat-o, la excesele cu care s-a bombardat iar și iar, singur, spre a-și reliefa un excedent de forță, din pricina altuia, de suferință.

Nimeni nu ne poate face mai mult rău decît sîntem în stare să ne facem noi înșine. Dar nimeni nu începe să-și facă lui însuși rău, decît după ce i-au pricinuit alții niște răuri profunde.

Trăia deci cum trăia, în vremea din urmă, cheltuindu-se la hazard, fiindcă poate nu mai vroia să trăiască. Nu-i adevărat, el vroia să trăiască, dar nu oricum. Nu oricum. Nu ticălos. Nici josnic și fără luciditate. Se zice că în tîrziurile zilei de 15 mai, ar fi telefonat pe la opt seara unui tînăr scriitor (același Radu F. Alexandru citat mai sus, nota mea) către care a rostit următoarele cuvinte: „Sînt distrus copile. Cu viața mea s-a sfîrșit...” Ce știa? Și de cînd?

În ampla carte (s-a temut la un moment dat că nu va mai putea să o termine...) cu care-și încheie opera și viața a încercat, prin Victor Petrini, să povestească o parte din viața mea. Conform, însă, înțelegerii lui. A reușit? N-a reușit? Ce importanță ar mai avea... Sigur că eu aș fi povestit-o și scris-o altfel. Dar din auzite, e admirabil și atât. Măcar prin decizia de a respinge, cu însuși riscul de a fi considerat naiv, terfelirile. Numai proștii pot să considere că a continua să nu-ți zdrobești și să nu-ți scoți la licitație conștiința, într-un secol ce și-a ucis-o pe a lui, înseamnă a fi naiv. „Asta era – vom găsi scris în ultimul său roman, care ne somează la convocarea unor tribunale interioare – o idee pur literară, să rămâi om printre oameni, numai ca să salvezi în tine însuși ideea de om chiar dacă alții o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat!) n-aveai scăpare dacă supraviețuiai prin abjecție, dar nici nu mai aveai prin cine să-ți transmiți mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generațiile următoare citind dramele tale de nobilă suferință. Am decăzut cu toții un pic? Întreaga umanitate? Da, și cine știe cât de adâncă e depresiunea care ne amenință, cât de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăși acele culmi în care un simplu ocnaș preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decît să revină la lumină făcînd pe călăul.”

A nu supraviețui prin abjecție l-a preocupat pe Marin Preda și, cu sacrificiul propriei vieți, el a reușit-o.

Nimeni prin nimic n-ar fi în stare să dovedească nimănui convingător că, fără această fulgerătoare despărțire de noi și de tot, el n-ar fi continuat să-și surprindă cititorii (ei, bine! da, și adversarii, pe ce naiba om fi adversari...) cu alte și alte cărți. Dar posibil nimănui de asemeni nu-i este să argumenteze că exigentul, marele, vigurosul prozator care a fost și va rămîne Marin Preda nu dispare în chiar apogeul conștiinței sale de scriitor, marcînd față de înjosire (că venea ea din afară sau dinăuntru) un firesc fenomen de respingere.

Romanul de încununare a amurgului său a plăcut, s-a epuizat, autorul aștepta să i se tipărească o a doua ediție. Cel puțin în lumina tragicului său sfîrșit, această ediție nouă n-ar trebui să-și întîrzie apariția, să fie refuzată publicului care o așteaptă. Și este dreptul său să o aibă acum.

Dispariția autorului pe care-l evocă prietenia, rana și emoția clipei e un avertisment și măcar în felul acesta, simultan, îndemnul de a ne respecta morții.

Numai dacă nu învățăm nimic din moartea altora, fără nimic înăuntru este și va fi propria-ne viață».

Nu știu de ce, si poate că așa voi proceda pe tot parcursul “secvențării”, îmi vine să procedez altfel decât pînă acum, nu urmînd cuminte și sistematic firul textului ci luînd-o de undeva de pe la mijloc, cu un citat din Preda însuși, tras din inima patetică a articolului.

«Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii – și cu aceste cuvinte se și deschide, vă amintiți, ultima-i carte – îl fac înspăimîntător. Vorbesc de moartea naturală, continuă Preda, care adesea e o dulce ispită.»

O dulce ispită pe care-o zîmbim. Dar crima? Putem pune oare faptul de a ucide sau, și mai contradictoriu cu natura umană, de a fi ucis, în rîndul ispitelor? De fapt, putem, într-atît conștiința noastră se învecinează cu abisul. Dar faptul de a scrie o asemenea propoziție tocmai în ultima carte atît de straniu intitulată *Cel mai iubit dintre pămînteni* – căci cine poate spera să fie “cel mai iubit” pe pămîntul ăsta atroce, “cel mai urît” ar fi mult mai firesc –, ba încă, de a începe acest roman paradoxal al experienței infernului uman și politic, această *Nekyia*, cu această propoziție și nu cu o alta, nu presupune un fel de premoniție – iar premoniția chiar, un fel de început de cedare față de această ispită a abisului – a avisului?!! Să nu uităm că Petrini – eroul și anti-eroul romanului – gîndește acest pasaj scris de autor în închisoare, unde șansele morții naturale se vedeau brutal reduse. Desigur, în raport cu personajul, gîndul unei posibile levitații letale, al unei imponderabilități psihice care să ne libereze de corp, poate fi interpretat nu doar ca o ispită, ci de-a dreptul ca o nostalgie – o nostalgie a originilor, ar fi spus poate Mircea Eliade. Căci prin moarte regăsim ceva pierdut, ceva înstrăinat. În raport cu personajul, deci – dar în raport cu autorul? În ce celulă se simțea închis Marin Preda cînd și-a scris fraza – și din ce închisoare năzuia sa evadeze? Doar din închisoarea politică?

Pe Ion Caraion, martorul existențial – prietenul ar fi prea puțin spus – și, parcă, din perspectiva actuală, dublul lui Marin Preda, tot așa cum prozatorul era, la rîndu-i, dublul poetului, ideea unei astfel de năzuințe pare să-l surprindă.

«Moarte subită. Pe care, cel puțin eu, nu o socoteam previzibilă, cu toate că în ultimii vreo șase-șapte ani, de cînd viața lui supportase o sucură insuportabilă și apoi rînd pe rînd altele, mărturisite cumva sau nu, căuta să mă asigure că totuși a trăit destul. era chiar obsedat Și revenea asupra acestui mincinos “destul”, îngînîndu-și urechilor și subliniindu-mi cu o suspectă insistență că nu mai nutrește altă dorință decât să-și vadă în fine trilogia dusă pînă la capăt (e vorba de ultimul roman, la care a lucrat cîțiva ani) și gata și ajunge cît a trăit, a scris cîte ceva bun, are doi copii, le-a cumpărat o casă, a cunoscut unele bucurii, unele succese – ce-i mai trebuie altceva? Altora le-a lipsit și măcar atît».

Dosarul Marin Preda

Hazardul care m-a repus pe urmele acestei vechi “analize literare”, text regăsit straniu în urma morții tatălui meu, în 2017 – nu mai călcasem în România, înainte de această dată, de mai bine de 34 de ani! – mă constrânge să-mi întrerup demersul analitic, în forma pe care o concepusem inițial. Într-adevăr, nu voiam să-mi confrunt amintirile cu alte elemente, conservând, astfel, un caracter oarecum personal mărturiei mele. Hazard sau destin, lucrurile vor lua însă o altă turnură, acum, după lectura cutremurătoare a cărții a d-nei Mariana Sipoș *Dosarul Marin Preda (viața și moartea unui scriitor în anchete, procese-verbale, arhive ale Securității mărturii și foto-documente)*, Ediția a-II-a revăzută și adăugită, Editura Eikon, 2017. Volumul mi-a fost adus recent din România de soția mea, Dana Șișmanian.

Evident, accesul la această veritabilă anchetă jurnalistică, incomparabil mai serioasă decât ancheta autorităților române, pe care, de altfel, în măsura posibilului, o include, m-a constrâns să ies din tonul de simplă evocare tardiv nostalgică al mărturiei mele – în care intră *volens-nolens* și mărturia retractată a lui Petru Creția – și să trec de la o analiză literară a memoriei proprii, la o analiză nu mai puțin literară, însă într-un sens mai riguroasă, a posibilităților factuale.

În ce constă deci versiunea “recoltată” de Mariana Sipoș din elementele de dosar la care a putut ajunge – există neîndoielnic și elemente, n-am să spun *în veci inaccesibile*, căci ar trebui să implic că securitatea ar fi eternă, idee perfect ridiculă, dar *inaccesibile deocamdată*. Dispariția tribalismului poliției sau, mai exact, *polițiilor secrete românești*, sau vreo soluție și mai radicală, va permite scoaterea la suprafață a vechilor mîrșăvii, deocamdată oculte.

Să încercăm, utilizînd segmente testimoniale concrete, să răzbim, mai întîi, la o variantă standard a versiunii oficiale. Desigur, am putea remarca, înainte de a trece mai departe, că și în cazul lui Eminescu, și în cel al lui Labiș, autoritățile epocii furnizaseră o versiune oficială ce nu se dovedise, cum am văzut, decât *minciuna oficială a puterii*.

Actul I a. Spre Mogoșoaia: versiunea întîi

Deci. “În ziua de vineri 15 mai 1980 în jurul orelor 21,00”, afirmă șoferul taxiului ce l-a transportat pe Marin Preda la Palatul Mogoșoaia, susnumitul șofer ar fi fost solicitat cu o comandă pentru strada Nuferilor 41, sediul de atunci al editurii “Cartea Românească”.

“Pe la orele 22,00” – mania aceasta a martorilor de a aproxima ore nu numai rigid precise dar în plus concordante, de parcă toți ar fi stat cu ceasul în mîină sau, mai bine, cu cronometrul, e extrem de curioasă și pînă la un punct amuzantă – taxiul ar fi ajuns la “casa de creație Mogoșoaia” (îl cităm

de astă dată pe portarul locului, Tudor Nicolae; de altfel, cu variațiile onomastice ale acestui personaj, cum vom vedea, e o întreagă poveste). Exact ca în versiunea lui Petru Creția – orele însă diferă radical – scriitorul se găsește “într-o stare avansată de ebrietate” și prin urmare trebuie transportat de un grup *din care șoferul nu face parte*, în camera lui (nr-ul 6) de la etajul I al respectivei “case de creație”. Se dau și numele “transportorilor”: desigur, portarul Tudor Nicolae (?), scriitorul George Buzoianu, și pictorul (în altă parte se spune sculptorul) [Aurel] Bolea.

În declarația scriitorului George/Gheorghe Buzoianu cifrele diferă oarecum. Marin Preda nu mai e adus de taxiul fatal la ora 22 ci pe la orele 22,30 trecute fix! Cităm:

«În seara zilei de 15.05.1980, în jurul orei 22,30 (s.m.) mă aflu în sufrageria Casei de creație, servind masa, cu sculptorul Bolea Aurel și poetul Virgil Mazilescu. *La un moment dat* (s.m.) a venit la masa noastră portarul Tudor (numele de familie al portarului nu e menționat n.m.) și ne-a spus că a sosit Marin Preda cu un taxi însă se află într-o avansată stare de ebrietate și nu poate să coboare (sic). Împreună cu Aurel Bolea l-am scos din getax și l-am dus în camera sa. Acolo, am vrut să-l culcăm în pat, însă a refuzat, cerându-ne să-l așezăm pe scaun. Ne-a spus că îi este foarte foame și dorește să mănânce ceva. Taxiul a fost achitat (107 lei) de către Lucian Raicu, scriitor, care ne-a văzut când îl duceam spre dormitor și căruia portarul i-a cerut acest lucru. Lăsându-l singur pe Marin Preda în camera sa, am coborât la sala de mese, în bucătărie unde i-am cerut ospătarei Dincă Vica să prepare o omletă. *Era în jurul orei 22,45* (s.m.). I-am spus totodată ospătarei să-i ducă în cameră omleta (această omletă, mereu menționată, nu va fi, în chip straniu, niciodată consumată n.m.). Eu am rămas în sala de mese și peste circa 5-10 minute am urcat la Marin Preda însoțit de Lucian Raicu, pentru a vedea ce face. L-am găsit tot pe scaun, în stare de somnolență, *l-am întrebat unde anume băuse, dar nu putea să ne dea un răspuns coerent* (s.m.). După aceasta am plecat împreună din camera sa, revenind în sala de mese. Peste circa 10-15 minute am văzut-o pe ospătara Dincă Vica că părăsește sala de mese cu omleta pregătită. Când a venit după circa 5 minute ospătara mi-a spus să merg sus la Marin Preda, întrucât m-a chemat. Mi-a mai spus că l-a găsit căzut de pe scaun și l-a așezat înapoi. Am urcat imediat în camera sa și l-am găsit în fața chiuvetei, spălându-se de sânge. Sângele îi curgea de la un neg de pe față, rupt. Pe fruntea sa am remarcat o pată roșie, de formă neregulată, striată. Am presupus că urma provine de la căzătură, de la striațiile de la marginea covorului. L-am întrebat ce a pățit, unde s-a lovit, însă n-a putut să-mi răspundă. L-am ajutat să se spele după care l-am luat de subțiori și l-am așezat din nou pe scaun. Omleta am văzut-o așezată pe birou, însă n-am remarcat să fi consumat din ea. Rețin că a reușit să articuleze de câteva ori cuvântul

“foame” (sic!). Lăsându-l pe scaun, în jurul orei 23,15 am plecat din camera sa, spunându-i să închidă (încuie) ușa camerei sale pentru a nu intra cineva. Am revenit în sala de mese unde am rămas pînă în jurul orei 1, stînd de vorbă cu Virgil Mazilescu, Lucian Raicu, Viorica Prodanov și H. Maiorovici cu soția, după care m-am dus în camera mea și m-am culcat» (Mariana Sipoș, *Dosarul Marin Preda...*, pp. 38-40).

O contradicție poate nu imediat vizibilă dar structurală în acest prim pachet de declarații – să le numim “mărturii paradoxale” – privește jocul orelor. Precizez că în faza actuală m-am referit, fără să detaliez deocamdată, pe lîngă declarația lui Gheorghe Buzoianu, la cea a Penei Gherghina de la CR, la a șoferului de taxi Marius Bercea, precum și la cea a portarului “casei de creație Mogoșoaia”, Tudor Nicolae (chestiunea numelui real al acestuia, cum vom vedea, e destul de complicată și ridică anumite întrebări). Într-adevăr, e cam greu de înțeles cum se explică diferența aproape cronometrică a orelor menționate – e complet neverosimilă o asemenea consultare meticuloasă a ceasurilor *de către toți martorii* – cu incorența ansamblului. Astfel, Marin Preda ar fi fost adus de taxiul fatal la orele 22 trecute fix dar martorul Gheorghe Buzoianu nu este solicitat să contribuie la transportarea scriitorului decît la orele 22,30 – ceea ce înseamnă că pentru a parcurge distanța dintre taxi și restaurantul casei de creație în chestie, portarul Tudor Nicolae (?) ar fi avut nevoie de cam 30 de minute, aproape timpul de care avusese nevoie taxiul pentru a acoperi distanța dintre editură și Palatul Mogoșoaia (vom vedea însă că și chestiunea acestei distanțe și a timpului necesitat de parcurgerea ei e, cum se spune, “cu cîntec”).

Chestiunea “avansatei stări de ebrietate” în care s-ar fi găsit Marin Preda ridică alte dificultăți. De altfel, în acest punct declarațiile de la dosar și mărturia lui Petru Creția concordă: și șoferul taxiului ce ar fi ajuns pe la 5-6 dimineața la PM afirmase că prozatorul era “beat mort”, ceea ce reprezintă un mod mai puțin savant de a spune “stare avansată de ebrietate”. Totuși “starea de ebrietate”, avansată sau nu, nu pare să afecteze decît capacitățile motrice ale scriitorului ce, altminteri, se exprimă coerent. “Împreună cu Aurel Bolea l-am scos din getax și l-am dus în camera sa. *Acolo, am vrut să-l culcăm în pat, însă a refuzat, cerîndu-ne să-l așezăm pe scaun. Ne-a spus că îi este foarte foame și dorește să mănînce ceva*” (s.m.). Deci Marin Preda se exprimă clar, are facultatea decizională intactă și are reacții normale. Ne găsim foarte departe de tabloul voit parcă de anchetatori.

Urmare acestei cereri, Gheorghe Buzoianu coboară la bucătăria restaurantului și cere ospătării Dincă Vica să prepare o omletă. “Era în jurul orei 22,45” afirmă martorul. 30 de minute de la taxi la restaurant, numai 15 minute pentru a-l transporta pe Marin Preda și a coborî la sala de mese. Din nou, curios! Intervalele nu sunt numai incoerente între ele ci mai

ales absurd de lungi. Să fie oare toate acestea rezultatul compunerii unui scenariu ridicul “de cea mai proastă inteligență”?

“I-am spus totodată ospătarei să-i ducă în camera omleta. Eu am rămas în sala de mese și peste circa 5-10 minute am urcat la Marin Preda însoțit de Lucian Raicu, pentru a vedea ce face”. Adăugate la ora mai sus menționată (22,45) aceste 5-10 minute suplimentare ne aduc la cel puțin 22,50-22,55 – posibil deja la ora 23. Gheorghe Buzoianu și Lucian Raicu îl găsesc pe Marin Preda într-o “stare de somnolență” – *l-am întrebat unde anume băuse, dar nu putea să ne dea un răspuns coerent* (s.m.). Jocul “stărilor” lui Marin Preda e, orice s-ar spune, destul de curios – coerent și capabil de răspunsuri limpezi și de decizii autonome cu un sfert de oră mai devreme, iată-l 15 minute mai târziu somnolent și incoerent. Cei doi martori revin în sala de mese, ceea ce presupune un interval de timp suplimentar, desigur necontabilizat. “Peste circa 10-15 minute am văzut-o pe ospătara Dincă Vica că părăsește sala de mese cu omleta pregătită. Când a venit după circa 5 minute ospătara mi-a spus să merg sus la Marin Preda, întrucât m-a chemat”. Asta înseamnă că la ora deja calculată, 23, poate chiar mai degrabă 23,05 trebuie să adăugăm încă circa 20 de minute – ajungem astfel la 23,20-23,25, moment în care Dincă Vica revine din camera scriitorului, purtătoare a apelului. Detaliu suplimentar, ospătara i-ar fi spus lui Gh. Buzoianu că “l-a găsit (evident pe Marin Preda n.m.) căzut de pe scaun și l-a așezat înapoi” fără să evoce vreo rană ori o eventuală sîngerare. Această lipsă de spirit de observație a ospătarei pare dintre cele mai bizare. Or, revenind în camera scriitorului – cel mai probabil spre 23,30 dacă ținem seama de toate secvențele acestei “navete” sus-jos – martorul îl descoperă pe Marin Preda “în fața chiuvetei, spălîndu-se de sînge. Sîngele îi curgea de la un neg de pe față, rupt. Pe fruntea sa am remarcat o pată roșie, de formă neregulată, striată. Am presupus că urma provine de la căzătură, de la striățiile de la marginea covorului”. Prin urmare, între venirea ospătăriței și cea a lui Gh. Buzoianu iată trei elemente, mai mult sau mai puțin complementare, însă complet noi: 1) sîngele, 2) negul de pe față rupt, 3) pata roșie, de formă neregulată striată. Martorul nu explică negul rupt, nici sîngele, în schimb, “presupune” că pata roșie evocată “provine de la căzătură, de la striățiile de la marginea covorului”. Cam multe de pus în seama unui biet covor! De altfel, Dincă Vica nu afirmă a-l fi descoperit pe Marin Preda căzut cu fața în jos, cu atît mai puțin în zona respectivului covor cu striățiile sale atît de periculoase, ci doar căzut de pe scaun, într-o poziție ce nu pare a fi implicat contactul cu podeaua, cu atît mai puțin cu covorul. Pe de altă parte, cum am văzut, Dincă Vica nu evocă semne de violență pe cînd Gheorghe Buzoianu da, chit că le dă o interpretare complet neverosimilă. Ce s-a întîmplat în realitate în camera cu numărul 6 a casei de creație de la Palatul Mogoșoaia? Sau poate că lucrurile s-au petrecut *altfel, în cu totul altă parte...*

«Am urcat imediat în camera sa și l-am găsit. L-am întrebat ce a pățit, unde s-a lovit, însă n-a putut să-mi răspundă. L-am ajutat să se spele după care l-am luat de subțiori și l-am așezat din nou pe scaun. Omleta am văzut-o așezată pe birou, însă n-am remarcat să fi consumat din ea. Rețin că a reușit să articuleze de câteva ori cuvântul “foame” (sic!). Lăsându-l pe scaun, în jurul orei 23,15 am plecat din camera sa, spunându-i să închidă (încuie) ușa camerei sale pentru a nu intra cineva».

Deci, Gh. Buzoianu reurcă în camera lui Marin Preda, îl găsește spălându-se la chiuvetă de sângele provenind, presupune martorul, de la un neg rupt (sic!). După care luându-l de subțiori, îl reasează pe scaunul de pe care scriitorul tocmai căzuse. De ce nu-l întinde în pat, de pildă? Remarcă omleta neatinsă pe birou și deși Marin Preda izbutește să articuleze “foame”, martorul nu face nici un efort pentru a-l ajuta să mănânce. Curioasă atitudine! Pleacă, în fine, spunându-i să încuie ușa camerei pentru a evita intruziuni nedorite, ca și cum cineva incapabil să mănânce o omletă ar putea să încuie o ușă. Oricum, toate acestea – spălatul, transportarea scriitorului de la chiuvetă spre scaun etc. – iau timp. E deci imposibil ca, în ciuda cronometrajului aparent riguros, un ins ce intrase în camera scriitorului pe la 23,30, oră ce rezultă din adăugarea tuturor intervalelor menționate, s-o părăsească la 23,15. Ceva e prin urmare în neregulă cu toate aceste precizări orare.

Scenariul temporal nu e doar imprecis ci de-a dreptul incoerent. După cum e incoerentă metamorfoza “stărilor” lui Marin Preda. Incapabil să se miște în momentul ajungerii la Mogoșoaia dar capabil să se exprime coerent (“am vrut să-l culcăm în pat, însă a refuzat, cerându-ne să-l așezăm pe scaun. Ne-a spus că îi este foarte foame și dorește să mănânce ceva”), aptitudine de care este privat peste numai câteva minute. Uzul vorbirii îi revine însă tot atât de repede, de vreme ce-i poate cere ospătăriței Dincă Vica să-l cheme pe martor. Martorul răspunde la apel și-l găsește pe scriitor spălându-se de sânge la chiuvetă, semn că-și regăsise, de astă dată, aptitudinile locomotorii și coerența gesturilor, cu prețul unei noi carențe în planul elocuției (“L-am întrebat ce a pățit, unde s-a lovit, însă n-a putut să-mi răspundă”). Practic, s-ar zice că aceste viduri elocutorii au un singur sens, anume acela de a-l împiedica pe scriitor să lămurească în vreun fel condițiile “accidentării” – covor sau altceva – și, prin urmare, proveniența, altminteri misterioasă, a sîngelui.

Ce-i drept, Gheorghe Buzoianu afirmă, dar ar fi poate mai exact să spunem presupune, cum că sângele ar proveni de la un neg de pe față rupt. Remarcă de asemeni “o pată roșie, de formă neregulată, striată” și iarăși presupune, în chip explicit de astă dată, că aceasta ar proveni “de la căzătură, de la striatările de la marginea covorului”. Într-adevăr, Dincă Vica afirmase că-l găsise pe scriitor căzut de pe scaun și că-l ajutase să se așeze la loc. Totuși ospătărița nu spune nimic despre vreo rană, nici despre vreun neg rupt din

care-ar fi curs sînge, cu atît mai puţin despre vreo pată roşie de formă neregulată, striată. În plus, din mărturia ei nu rezultă defel că scriitorul ar fi căzut cu faţa în jos ori că fruntea lui ar fi fost în contact cu striatiile de la marginea covorului. “Mi-a mai spus că l-a găsit căzut de pe scaun şi l-a aşezat înapoi”. Atît. Nu căzut cu faţa în jos, rănit, cu negul rupt din căzătură, cu fruntea contuzionată de marginea covorului. Toate elementele pe care le invocă martorul nu puteau decît să fi apărut după plecarea ospătăriţei. Cum? Lovit foarte oportun de incoerenţă elocutorie scriitorul nu este în stare s-o spună. Desigur, e posibil ca lucrurile să se fi petrecut într-un chip ce va fi scăpat martorului, fapt ce ar putea să explice incoerenţa scenariului temporal în ansamblul lui.

Prea multe zone vide de timp de neexplicat în cadrul furnizat de scenariul anchetei, asta, începînd cu prea lunga durată a drumului parcurs de taxi – circa o oră sau o oră şi jumătate (“în jurul orei 22,30” spune martorul Gh. Buzoianu) cînd întreaga traiectorie n-ar fi trebuit să ia mai mult de vreo 15 minute! Vom mai reveni asupra acestui punct.

Pentru a încheia cu Gh. Buzoianu, acesta afirmă: “Am revenit în sala de mese unde am rămas pînă în jurul orei 1, sînd de vorbă cu Virgil Mazilescu, Lucian Raicu, Viorica Prodanov şi H. Maiorovici cu soţia, după care m-am dus în camera mea şi m-am culcat”. Somn uşor!

Incoerenţele şi contradicţiile de mai sus sînt agravate şi fericit completate de cele cuprinse în declaraţiile anterioare celei a lui Gh. Buzoianu. Să revenim puţin la momentul cînd Marin Preda părăsea incinta “Cărţii Româneşti” din strada Nuferilor nr-ul 41. Pentru aceasta va trebui să ne referim la declaraţia – fie spus în treacăt, nedată (v. Mariana Sipoş, *ibidem*, p. 29, n. 6) dată de Pena Gherghina care afirmă (citez):

«În ziua de 15 mai 1980 la orele 13 am intrat de serviciu (post neprecizat n.m.) la editura “Cartea Românească” unde îşi are biroul şi Marin Preda. La ora cînd eu m-am prezentat la serviciu Marin Preda nu venise încă şi a venit în jurul orei 15,00. Cînd a venit se părea că e bine dispus cu o stare psihică şi fizică normală. A lucrat tot timpul în biroul său şi a primit mai multe vizite pe care eu nu le cunosc. După orele 16,00 nu a mai intrat nimeni la dînsul şi l-am văzut scriind. În acest timp mi-a cerut de două sau trei ori apă şi i-am dus. Pe la orele 20-20,30 am intrat la el în birou şi l-am găsit cu capul pe birou, moment în care l-am întrebat ce face şi dînsul a răspuns că nu se simte prea bine. Am ieşit apoi din birou, iar pe la orele 21,00 am fost chemată de Marin Preda şi rugată să anunţ un Getax pentru al (sic) duce la la Mogoşoaia, lucru pe care l-am făcut şi în circa 5-10 minute a venit maşina. L-am luat pe Marin Preda de braţ şi l-am condus pînă la maşină şi în acest timp mi-am dat seama că nu are suficient echilibru, deducînd că a băut ceva în biroul dînsului, deoarece avea obiceiul să mai consume băuturi alcoolice la birou. *Cînd a urcat în*

mașină, șoferul de pe Getax îl cunoștea, spunând că l-a mai dus și altădată la Mogoșoaia (s.m.). După ce l-am condus la mașină am venit în biroul dînsului, am stins lumina, dar în același timp am văzut (pe biroul lui) în biroul lui două sticle și anume: una de (un litru) ½ litru pentru apă minerală și alta de un litru care purta o etichetă de coniac străin. Menționez că această sticlă era goală. Am plecat apoi acasă, iar în ziua de 16 mai 1980 în jurul orelor 13,30 am aflat de decesul dînsului» (ibid. pp. 29-30).

Deci scriitorul sosește la birou pe la 3 după-amiaza, între 3 și 4 primește diverse vizite – persoane necunoscute martorei, lucru destul de curios, căci aceasta, prin funcția ei, ar fi trebuit să fie în genere la curent cu frecventările cel puțin profesionale ale directorului editurii – de la 4 se izolează și scrie, nu vom afla ce, iar în răstimp, cam pînă pe la 8 seara, cere de două sau trei apă. Pe la 8, 8 ½ martora intră în biroul directorial unde-l găsește pe M.P. “cu capul pe birou, moment în care l-am întrebat ce face și dînsul a răspuns că nu se simte prea bine”. Totuși martora nu pare să lege încă această stare de rău fizic cu consumarea vreunor băuturi alcoolice, după cum nu pare să observe prezența vreunor sticle goale sau pline pe biroul scriitorului. În mod curios, numai după plecarea acestuia cu taxiul, revenind în birou pentru a stinge lumina, martora remarcă “(pe biroul lui) în biroul lui două sticle și anume: una de (un litru) ½ litru pentru apă minerală și alta de un litru care purta o etichetă de coniac străin”, ultima goală. *Pe* birou sau *în* birou? Evident, nu e același lucru. *Pe* implică că sticlele erau, cum s-ar spune, la vedere, și atunci de ce nu le remarcă martora mai devreme, de pildă cînd aduce paharele cu apă? *În* presupune că martora a scormonit în birou, unde a descoperit sticlele. Cu ce scop? Exclusiv pentru a descoperi niște sticle cu băutură? Sau căuta altceva? Ce? Implicațiile acestui ultim “ce” pot fi extrem de vaste.

Alt detaliu. Sticla cu apă minerală era de un litru sau numai de jumătate? Pentru că nici un corp nu poate avea simultan două dimensiuni – cel puțin în realitatea noastră tridimensională. Sticla de coniac de un litru (baremi asupra acestui punct nu există fluctuații) era, ni se spune, goală, deși cum scriitorul primise mai multe vizite, nu e sigur că o consumase singur. Marca rămîne, din păcate, necunoscută, ceea ce, dacă ne gîndim la frecvența intrărilor martorei în biroul directorial, poate să însemne că băutura respectivă reprezenta o excepție în obiceiurile scriitorului (poate vreun cadou). Starea sticlei cu apă minerală nu este indicată – plină, goală, cu conținutul parțial consumat? Însă oricare va fi fost realitatea rămîne bizazaria faptului! La ce bun să ceri două, ba chiar trei pahare cu apă de robinet cînd ai la dispoziție o sticlă cu apă minerală? Eventual, ne putem gîndi că scriitorul, golind-o în prealabil, va mai fi cerut încă vreo trei pahare suplimentare. Însă atunci e bine să ne înțelegem: era Marin Preda un mare băutor de apă, sau de alcool? Ambele, cum se știe, nu prea merg împreună (s-ar zice chiar că se exclud!). Apăs cu deosebire pe acest punct

pentru că preocuparea majoră a tuturor martorilor este să-l prezinte pe scriitor ca pe un butoi fără fund. Complezentă coincidență cu teza dacă nu oficială, în orice caz “oficioasă”, după care Marin Preda ar fi murit, în urma consumului de alcool, înecat în propria lui vomă. Cităm, în acest sens, un nou pasaj din excelenta carte a Marianeii Sipoș (v. *Dosarul Marin Preda* pp. 84-85):

«În orice caz, în chiar ziua în care Marin Preda a fost găsit mort, s-a născut zvonul că a murit asfixiat cu propria vomă, zvon care a rămas în circulație pînă astăzi. Cine a avut interesul să-l răspîndească atît de repede și cu atîta forță de propagare în spațiu și timp? Chiar și după ce în emisiunea mea de la TVR, din 13 mai 1998 (**Dreptul la adevăr:** “Cum a murit Marin Preda?”), am prezentat concluziile certificatului medico-legal, am putut regăsi acest zvon în “România literară” nr. 25, 24-30 iunie 1998. În paginile realizate de Alex. Ștefănescu sub genericul “La o nouă lectură”, există și o rubrică “Repere biografice”, menită – presupun – să facă parte din anunțata istorie a literaturii noastre, la care criticul lucrează de mai mulți ani. “Medicii legiști – scrie Alex. Ștefănescu – stabilesc că moartea s-a datorat *îneecării* în somn, a lui Marin Preda, după un consum excesiv de alcool, declanșării unui atac de inimă”. Nu știu cu care medici legiști a stat de vorbă Alex. Ștefănescu, nici de unde a preluat afirmațiile de mai sus. Cert este că nu așa se scrie istoria literară. [...] Nu trebuie să fii specialist pentru a înțelege din certificatul (medico-legal n.m.) pe care l-am reprodus – după multe ezitări – integral (voi reveni și eu mai jos asupra lui n.m.), că zvonul care s-a născut și a circulat atît de rapid – susținut și de articolele care au apărut imediat în presa literară și care vorbeau pînă la obsesie de bețiile lui Marin Preda, condamnînd cu falsă indignare pe prietenii și colegii care nu s-au învrednicit să-i dea lecții de bună purtare – era fals».

Într-adevăr, e inutil a stăruii asupra “medicilor legiști” menționați de Alex. Ștefănescu și cu atît mai puțin a ne întreba de nu avem cumva de-a face cu niskaiva competențe cu epoleți. Oricare ar fi răspunsul, un lucru e clar: *nu acești medici legiști au stabilit certificatul morții lui Marin Preda.*

Să revenim, mai bine, la mărturia Penei Gherghina, ce prezintă cel puțin o zonă albă și, cum am văzut, unele incoerențe destul de ciudate. Căci ne putem întreba, dacă Marin Preda băuse, conform mărturiei, vreo trei pahare de apă, plus o sticlă cu un litru (nu voi reveni asupra fluctuației de mai sus) de apă minerală, cu ce se îmbătase el de fapt, cu apa din pahare ori cu apa minerală din sticlă? Desigur, ni se va răspunde că băuse și circa un litru de coniac (marcă neprecizată). Aici intervine însă “zona albă” la care ne-am referit mai sus. Pentru că în conformitate cu mărturia, Marin Preda primise între orele 15 și 16 mai multe vizite. Iar pe de altă parte, martora nu ne spune cum că, să zicem, la orele 15 ar fi văzut sticla de coniac plină, dar goală după plecarea taxiului (orele 21, conform declarației martorei).

Coniacul putea fi deci consumat ca “tratație” nu doar de Marin Preda ci și de oaspeții săi eventuali. Iar, pe de altă parte, coniacul în chestie ar fi putut fi consumat pe o destul de lungă perioadă. Putem, prin urmare, să ne îndoim că sticla de un litru de coniac ar fi fost consumată de scriitor și doar de el pe data de 15 mai 1980, între orele 15 și 21! Alte detalii, la care nu ne vom opri acum (poziția sticlei pe sau în birou? absența oricărei referințe la pahare – scriitorul ori eventualii lui oaspeți beau coniacul direct din sticlă?) sugerează aceeași concluzie.

Dar dacă pe data de 15 mai, la orele 21, moment când taxiul sosește la editură, Marin Preda *nu era beat*, de ce rău suferea scriitorul când “pe la orele 20-20,30”, intrînd în biroul directorial, martora îl găsește “cu capul pe birou” și acesta îi explică “că nu se simte prea bine”? Nici un element nu indică că Marin Preda nu s-ar fi simțit bine pentru că băuse prea mult. Nici sticlele, deocamdată invizibile – de ce oare? – nici explicațiile furnizate de scriitor. Mai mult, în momentul în care martora îl găsește în ceea ce am putea denumi probabil o stare de prostrație, nu emite în nici un fel ipoteza unui consum excesiv de alcool. În aceste condiții, n-ar fi oare mai rațional să presupunem că pricina stării de rău a scriitorului era de altă natură decît alcoolul, și că nu în ebrietate trebuie ea căutată?

Am putea lansa ipoteza unei eventuale drogări, fie în intervalul 3-4 când directorul CR primise mai mulți vizitatori cu mobiluri neprecizate, fie chiar și în alt moment al zilei. Într-adevăr, oare numai agenții KGB-ului și FSB-ului cărora le-a aparținut cîndva și tovarășul Vladimir Vladimirovici (?) – pe tatăl dictatorului îl chema de fapt Platon, nume frecvent în Rusia, v. foarte tolstoianul Platon Karataiev – Putin, să se dovedească apti a intoxica cu felurite substanțe pe feluriții dizidenți sau inamici politici, iar camarazii lor din securitatea noastră băștinașă – nu? Peste poate! De altfel s-ar putea ca lucrurile să prezinte dimensiuni cu mult mai oculte decît cele deductibile din declarațiile la dosar. Să mai amintim oare că mărturia lui Petru Creția ar pulveriza întregul scenariu urzit cu atîta grijă?

Actul I b. Spre Mogoșoaia: versiunea a doua

Căci în toate aceste stranii ițe nu trebuie să uităm taxiul. “Am ieșit apoi din birou, iar pe la orele 21,00 am fost chemată de Marin Preda și rugată să anunț un Getax pentru a-l (în text, *al*, n.m.) duce la la Mogoșoaia, lucru pe care l-am făcut și în circa 5-10 minute a venit mașina. L-am luat pe Marin Preda de braț și l-am condus pînă la mașină și în acest timp mi-am dat seama că nu are suficient echilibru, deducînd că a băut ceva în biroul dînsului, deoarece avea obiceiul să mai consume băuturi alcoolice la birou. *Cînd a urcat în mașină, șoferul de pe Getax îl cunoștea, spunînd că l-a mai dus și altădată la Mogoșoaia*” (s.m.) afirmă martora.

Dacă “pe la orele 21,00” – din nou precizia aceasta administrativă! – Pena Gherghina e chemată de Marin Preda “și rugată să anunț un Getax pentru

al (sic) duce la la Mogoșoaia”; dacă taxiul sosește în cam 5-10 minute, atunci, calculînd transportarea dificilă a scriitorului din birou pînă la mașină, aceasta n-a putut părăsi str. Nuferilor nr-ul 41 (adresa de atunci a editurii) înainte de 21,15 (iată-mă contaminat!).

Or, cele două declarații, cea a Penei Gherghina și cea a șoferului Marius Bercea, comportă o contradicție majoră ce pune sub semnul întrebării întregul dosar al anchetei securistice. Într-adevăr, în declarația celei dintîi, șoferul taxiului afirmă: 1) că îl cunoștea pe Marin Preda și 2) că destinația acestuia (Palatul Mogoșoaia) îi era familiară. “Cînd a urcat în mașină, șoferul de pe Getax îl cunoștea (e vorba evident de Marin Preda n.m.), spunînd că l-a mai dus și altădată la Mogoșoaia”. Nu astfel apar lucrurile în declarația însăși a șoferului, care pretinde de astă dată că nu-l cunoștea pe scriitor și se dovedește incapabil să recunoască Palatul în chestie, chiar după ce ajunsese la destinație! Sau poate, pur și simplu, șoferul minte. Sau, poate cineva a încurcat lamentabil scenariul anchetei.

Să vedem deci, înainte de toate, care este povestea șoferului din acest dosar ce începe să semene cu *Rashomon* de Akira Kurosawa.

«Subsemnatul Bercea Marius [...] declar următoarele:

În ziua de vineri 15 mai 1980 în jurul orelor 21,00 am fost solicitat la o comandă cu taxiul menționat mai sus pe care eu lucrez în str. Nuferilor Nr. 41. Menționez că ora exactă a solicitării mele se poate verifica și stabili exact la dispeceratul I.T.B.Tx. În momentul anunțării comenzii prin dispecerat mă aflam liber în zona Sălii Palatului de unde după pornirea aparatului de taxat și acceptarea comenzii m-am îndreptat spre str. Nuferilor Nr. 41. Ajuns la adresa respectivă, aceasta fiind sediul editurii Cartea Românească, eram așteptat de o doamnă pe o terasă căreia i-am spus că m-am prezentat la comanda făcută de dînsii. Doamna respectivă mi-a spus să aștept și peste circa cinci minute a coborît sprijinind de braț cu un bărbat de circa 60 de ani căruia i se adresa cu formula Tov. Director (interesante aceste *majuscule audibile!* n.m.). Mi s-a spus să-l duc “la Mogoșoaia”. Menționez că bărbatul respectiv se afla în stare avansată de ebrietate (ideea fixă! n.m.) din această cauză neputînd să se urce în mașină fapt pentru care eu am coborît și am ajutat-o pe doamna care l-a adus de al așeza (sic!) pe scaunul din dreapta față după care am fost nevoit să-l prind de picioare și să i le introduc în autoturism. Pasagerul meu avea sub braț în partea stîngă un cartuș de țigări Kent desfăcut la un capăt, părăndumi-se (sic) că lipsea din pachet (sic) și în tot acest timp cînt a fost urcat în mașină nu a spus nimic tăcînd (sic!!!). Plecînd spre destinație pe calea Griviței s-a adresat “mai încet mă dute în pizda mătii” (sic!). Nu m-am supărat, dîndu-mi seama că e beat și am continuat drumul. Pasagerul meu încă de la urcare avea o țigară aprinsă în mînă și în dreptul cimitirului Sf. Vineri mi s-a părut că

miroase a cârpă arsă în autoturism și am oprit mașina crezând că a luat ceva foc pe la mașină (sic). Uitându-mă la pasagerul meu am văzut că ieșea fum din partea dreaptă din interior de la haină (sic) dându-mi seama că ia căzut acolo țigara (sic). I-am scuturat țigara (?) și i-am spus “vezi domnule că iei foc” ripostându-mi cu înjurătura “du-te în pizda mătii” (sic). *Plecând spre Mogoșoaia* și ajungând la calea ferată de la linia de centură l-am întrebat pe pasager “unde vă duc la Mogoșoaia” el înjurându-mă din nou “dute în pizda mătii” (sic). Plecând mai departe și ajungând în dreptul stației Peco l-am mai întrebat încă o dată unde îl las și dînsul m-a înjurat din nou fapt pt. care am mers mai departe *pînă la circa de miliție din localitatea Mogoșoaia* unde am solicitat un tov. ofițer de acolo “să vină că am un bețiv în mașină” și poate îl cunoaște cine este “ca să știi unde îl duc”. Tov. subofițer m-a întrebat “de unde l-am luat” și eu i-am spus “de la editura Cartea Românească” atunci dînsul mi-a spus “nu cumva este Marin Preda” eu i-am răspuns “că nu îl cunosc și să meargă să vadă dînsul cine este” după care s-a deplasat din birou pînă la mașină și a confirmat “da, este Marin Preda și să-l duc la Palatul Mogoșoaia”. Am intrat pe strada către Palatul Mogoșoaia, iar cînd am ajuns în fața porții tov. *Marin Preda pe care îl cunoșteam acum de la tov. subofițer de miliție* mi-a spus “iao la dreapta” (sic) și am făcut ceea ce mi-a zis crezînd că stă undeva pe strada aceea (sic). Mergînd înainte am ieșit din nou în șoseaua principală și mia zis (sic) din nou “iauo la dreapta (sic!) și oprești după colț” iar eu am oprit și l-am întrebat “unde vreți să coboriți la Palat sau în altă parte” iar dînsul mi-a zis “la Palat”. *Atunci m-am dat jos din mașină care era oprită chiar în stația de autobuz și am întrebat lumea din stație “unde este Palatul Mogoșoaia”.* După indicația primită am mulțumit oamenilor din stație și am mers cu pasagerul direct la palat. Ajungînd în fața porții am claxonat ca să deschidă poarta tov. portar de acolo. În timp ce stăteam pe loc a venit un tov. ce ieșea din palat și m-a întrebat cu cine sînt în mașină iar eu i-am spus “sînt cu tov. Marin Preda și îl duc la Palat” (sic) după care tov. care a venit la mașină i-a cerut un pachet de Kent că îl plătește iar tov. Marin Preda a zis “dute în pizda mătii” iar eu i-am zis lui tov. care i-a cerut pachetul de chent (sic!!!) “lăsați! (sic) domnule în pace că este beat mort și pe mine m-a înjurat pînă acum de nu știu cîte ori” după care am plecat cu mașina pe poartă spre palat. Am luato pe aleie (sic) și am ajuns la o intrare unde erau niște tov. care beau dintro (sic) sticlă cu vin și i-am întrebat “domnilor sînt cu Marin Preda unde îl las” iar tov. mi-au explicat că trebuie să dau mașina înapoi și s-o iau pe altă aleie și să-l duc în față. Am executat manevrele respective și am ajuns cu mașina în fața palatului. M-am dat jos din mașină și m-am dus la portar spunîndui (sic) “veniți domnule să-l luați pe Marin Preda că este beat mort nici nu știe ce vorbește” după care un tov. care era acolo mi-a zis să tac din gură să

nu mai vorbesc așa despre Marin Preda. Au venit 2-3 persoane și l-au luat în brațe din mașină și l-au dus sus. Așteptînd să vină cineva să plătească lam (sic) întrebam pe un tov. de acolo “domnule ce zice nevastă-sa acum cînd l-o vedea așa beat cum este” la care dînsul mi-a răspuns “*nu are soție ci o fată de vreo 27 de ani și de cîte ori nu a venit și a urcat treptele pînă în cameră în patru labe*”. Portarul s-a dus și a strîns bani de la mai multe pers. Despre care mi-a spus că sînt scriitori de-ai lor și se ajută între ei. Menționez că aparatul taxase 107 lei și am primit 125 lei. În continuare am plecat și am luat din Buc. Noi pe un tov. care îi ceruse un pachet de Kent lui Marin Preda în palat și l-am dus pe o stradă în restaurantul Caraiman» (*ibid.* pp. 31-34).

Plecînd de la confuza declarație a șoferului problema destinației se încurcă definitiv. Inițial, conform declarației Penei Gherghina, Marius Bercea afirma a cunoaște Mogoșoaia – pentru un șofer de taxi ar fi fost și bizar altfel – și pare a-l cunoaște și pe Marin Preda. E cel puțin ce afirmă. Într-adevăr, ținînd cont de locul de unde îl luase pe scriitor – editura Cartea Românească – și de “formula Tov. Director” cu care Pena Gherghina se adresează lui Marin Preda, chiar de nu l-ar fi cunoscut ar fi fost extrem de curios ca șoferul să nu deducă baremi cu cine are de-a face. Era imbecil șoferul? Nu s-ar zice, în ciuda unei destul de flagrante tendințe de a fanfaronă. Am putea considera eventual astfel afirmația lui de a-l fi dus și altădată pe scriitor la Mogoșoaia. Și totuși, dacă nu cunoștea traseul – lucru bizar la un șofer de taxi, cum am mai spus – cum ar fi putut să declare senin “Plecînd spre destinație pe calea Griviței...”? Știa oare șoferul ceea ce nu știa, sau nu știa ceea ce știa de fapt foarte bine?! Mai mult, peste numai cîteva rînduri același șofer dedulcit cu absurdul persistă în a-și cunoaște perfect destinația de vreme ce afirmă: “Plecînd spre Mogoșoaia și ajungînd la calea ferată de la linia de centură l-am întrebam pe pasager “unde vă duc la Mogoșoaia”. Altă dovadă a bunului spirit de orientare al taximetristului ne este furnizată mai departe. Căci, firește, în ciuda unei paciențe rare la cei din specia lui, prea cunoscuți pentru calmul și limbajul lor îngrijit, Marius Bercea are la urma urmelor și el demnitatea lui, cît se poate de legitimă. Nu e de mirare dară că reacționînd la injuriile repetate ale scriitorului “aflat într-o avansată stare de ebrietate” – conform propoziției plasate încă pe la începutul încîlcitei lui declarații – șoferul îl va conduce la acel sediu al tuturor virtuților cetățenești, *circa de miliție*, și nu la oricare circă de miliție ci anume “*la circa de miliție din localitatea Mogoșoaia*”, pe care o descoperise ne întrebăm cum, și unde face apel la arbitrajul autorităților competente, solicitînd “un tov. ofițer de acolo să vină că am un bețiv în mașină și poate îl cunoaște cine este “*ca să știu unde îl duc*”.

Inteligența pare să se dovedească în anumite circumstanțe ierarhică de vreme ce subofițerul – iară nu ofițerul cum Marius Bercea scrisese doar cu un rînd mai devreme, dar îi flatăm astfel, uneori, pe maimarii noștri,

postgradîndu-i oarecum – se dumirește să-l întrebe pe bravul taximetrist “de unde l-am luat”, la care acesta răspunde în spiritul adevărului “de la editura Cartea Românească”. Se pare cum am mai spus că trebuie să fii gradat pentru a poseda gradul de inteligență necesar stabilirii legăturii dintre punctul de plecare (editura CR), funcția clientului (Tov. Director) și, în fine, identitatea acestuia (Marin Preda). Ba, în cazul subofițerului de la circa de miliție a Mogoșoaiei, se pare că avem de-a face cu un reprezentant excepțional al celei mai inteligente miliții de pe planetă (miliție, cum vedem, altfel dotată decît “cea mai proastă inteligență”), capabil numai pe baza primei informații (editura CR) să ajungă direct la identificarea recalcitrantului client din taxi.

«Tov. subofițer m-a întrebat “de unde l-am luat” și eu i-am spus “de la editura Cartea Românească” atunci dînsul mi-a spus “nu cumva este Marin Preda” eu i-am răspuns “că nu îl cunosc și să meargă să vadă dînsul cine este” după care s-a deplasat din birou pînă la mașină și a confirmat “da, este Marin Preda și să-l duc la Palatul Mogoșoaia”».

Admirabilă perspicacitate!

Lucrurile iau însă o turnură de-a dreptul burlescă în pasajul imediat următor, de vreme ce bravul Marius Bercea afirmă cu seninătate:

«“Am intrat pe strada către Palatul Mogoșoaia, iar cînd am ajuns în fața porții tov. Marin Preda pe care îl cunoșteam acum de la tov. subofițer de miliție mi-a spus “iao la dreapta” (sic) și am făcut ceea ce mi-a zis crezînd că stă undeva pe strada aceia (sic). Mergînd înainte am ieșit din nou în șoseaua principală și mia zis (sic) din nou “iauo la dreapta (sic!) și oprești după colț” iar eu am oprit și l-am întrebat “unde vreți să coboriți la Palat sau în altă parte” iar dînsul mi-a zis “la Palat”. Atunci m-am dat jos din mașină care era oprită chiar în stația de autobuz și am întrebat lumea din stație “unde este Palatul Mogoșoaia”. După indicația primită am mulțumit oamenilor din stație și am mers cu pasagerul direct la palat. Ajungînd în fața porții am claxonat ca să deschidă poarta tov. portar de acolo».

Deci, șoferul, totuși informat că trebuie să ajungă la Palatul Mogoșoaia, ajunge la Palatul Mogoșoaia, apoi, la ordinul unui client asupra stării de ebrietate a căruia nu mai ostenește să insiste, o “ia la dreapta” (sic!) “crezînd că stă undeva pe strada aceia” (sic). Minunată docilitate ce te poate face să te întrebi cine era de fapt în stare de ebrietate, șoferul sau clientul? Cum putea un șofer de taxi normal să-și închipuie că un ins despre care aflase în cele din urmă că e Marin Preda și a cărei destinație (Palatul Mogoșoaia) îi fusese limpede formulată încă înaintea cursei, să creadă că același Marin Preda – pe care, incidental, afirmase, conform martorei Pena Gherghina, că îl cunoaște (“Cînd a urcat în mașină, șoferul de pe Getax îl cunoștea, spunînd că l-a mai dus și altădată la Mogoșoaia” (s.m.) – ar fi locuit “undeva pe strada aceia”. Care stradă? Mister total! Ce face însă

șoferul acesta cu totul extraordinar a cărui depoziție e un haos de inexactități și contradicții? O ia la dreapta? Nu s-ar zice, sau atunci în logica lui “la dreapta” e sinonim cu “a merge înainte”. “Mergînd înainte am ieșit din nou în șoseaua principală și mia zis (sic) din nou “iau la dreapta (sic!) și oprești după colț” iar eu am oprit și l-am întrebat “unde vreți să coborîți la Palat sau în altă parte” iar dînsul mi-a zis “la Palat”. Înainte era însă poarta Palatului! Mă rog! O ia dară la dreapta mergînd înainte – carevasăzică, nici la dreapta, nici la stînga, dacă “înainte” mai înseamnă ceva! – (putem fi fericiți că n-o ia la dreapta mergînd înapoi...) și iese unde? Pe șoseaua principală, ce nu corespunde nici cu Palatul Mogoșoaia de unde tocmai a plecat, deși acolo trebuia să ajungă, nici cu “strada aceia”, mereu neprecizată. Apoi după un nou ordin: “iau la dreapta și oprești după colț”, șoferul oprește – te întrebi după care colț, pe o șosea principală! – și pune singura întrebare de bun simț posibilă cu o perfect absurdă întîrziere: “unde vreți să coborîți la Palat sau în altă parte”? Pentru a afla ceea ce firesc știa de la bun început: “la Palat”.

Dacă pînă acum depoziția șoferului ne-a putut face uneori să ne îndoim de nivelul Q.I.-ului său, aberațiile care urmează riscă să ne înlătore orice îndoială în această privință. Asta, bineînțeles, dacă problema nu este realmente de Q.I. ci, oarecum dimpotrivă, una de *adevăr*. Căci, în termenii cei mai brutali și mai simpli, chestiunea ce nu poate să nu ne frămînte e următoarea: este șoferul un pur imbecil, un imbecil a cărui imbecilitate frolează o regretabilă înapoiere mintală? De fapt, ținînd seama de verva indiscutabilă a personajului, nu prea s-ar zice! Sau, pur și simplu, minte de îngheață apele???

Să recapitulăm nițel toată istoria! Inițial – bineînțeles, ținînd seama și de depoziția martorei Pena Gherghina – Marius Bercea afirmă falnic a-l cunoaște atît pe Marin Preda, pe care l-a condus deja de mai multe ori la Palatul Mogoșoaia, cît și destinația comandată (prima aserțiune cuprinzînd-o evident pe cea de a doua). Lucrul nu pare neverosimil, scriitorul utilizînd frecvent taxiul. Totuși, prim paradox, abia de părăsește sediul editurii că șoferul devine amnezic: nu-l mai cunoaște pe scriitor și nu știe cum să ajungă la destinație. În plus, natură sensibilă, pare traumatizat de limbajul grosolan al clientului său. În aceste condiții, natură nu numai sensibilă ci și extrem de disciplinată – punctul ultim se poate dovedi mai important decît pare; ne amintim că și “Gică” (vezi *supra*) era și el extrem de disciplinat – șoferul recurge la luminile unui (sub)ofițer de miliție. Vezi bine, de vreme ce pentru naturile profund disciplinate inteligența e și ea ierarhică. Acesta, conform gradului, îl limpezește, nu înainte de a căuta și el lumini nu mai puțin ierarhice în interiorul circumscripției de miliție unde se petrec acum lucrurile. Clientul din taxi nu e altul decît scriitorul Marin Preda iar destinația acestuia este, indiscutabil, Palatul Mogoșoaia, ce conține în lăuntrul-i, se știe Casa Scriitorilor. Informațiile acestea, nu-i vorbă, prețioase, îi fuseseră

indiscutabil comunicate șoferului de martora Pena Gherghina ce comandase cursa, asta fără să mai ținem seama de faptul că șoferul își cunoștea deja clientul și că n-ar fi fost șofer de taxi dacă n-ar fi cunoscut, cum de altfel se și laudă, Palatul în chestie. Perfect lămurit prin toate aceste indicații perfect superflue, șoferul pleacă în fine spre destinație – cum vom mai vedea, problema *timpului* e capitală în toată această tenebroasă afacere – ajunge la Poarta Palatului, apoi, spirit acut, derutat de comanda “iau o dreapta” a clientului său capricios, părăsește destinația deja atinsă, îndreptându-se, cu spiritul lui de orientare deja bine cunoscut, spre o stradă nelămurită (nu-i vom afla niciodată numele), unde, bănuie el, i-ar domicilia clientul (sic!!!). Totuși, nu ajunge pe nici o stradă ci pe șoseaua principală în colțul (???) căreia se și oprește, la ordinul unui client ce, hotărât, nu mai termină cu capriciile, și în ciuda unei răbdări angelice, pune în fine, întrebarea de bun simț: “unde vreți să coboriți la Palat sau în altă parte”? ce-i atrage răspunsul de la bun început cunoscut: “la Palat”. *“Atunci m-am dat jos din mașină care era oprită chiar în stația de autobuz și am întrebat lumea din stație ‘unde este Palatul Mogoșoaia’”. După indicația primită am mulțumit oamenilor din stație și am mers cu pasagerul direct la palat. Ajungând în fața porții am claxonat ca să deschidă poarta tov. portar de acolo”*.

Ajuns în acest punct te întrebi dacă știi cu adevărat să citești sau dacă întreaga “depoziție” nu-i cumva un coșmar ori, și mai bine, fantasma unui scenarist idiot sau care ne crede pe noi idioți. “Colțul” șoselei principale se dovedește o stație de autobuz – trec autobuzele pe șoselele principale? mă rog! – stație unde Marius Bercea oprește pentru a întreba ce? *“Unde este Palatul Mogoșoaia”* adică locul de unde tocmai venise! Primind pentru cel puțin a doua oară o indicație de care în principiu n-avea nici o nevoie (vezi *supra* declarația Penei Gherghina), șoferul merge cu pasagerul direct la palat, anume în dreptul aceleiași porți pe care tocmai o părăsise și, *pour une fois*, reacționează normal, claxonând “ca să deschidă poarta tov. portar de acolo”.

Restul evenimentelor sînt fără interes deși tot atît de persistente haotice.

«În timp ce stăteam pe loc a venit un tov. ce ieșea din palat și m-a întrebat cu cine sînt în mașină iar eu i-am spus “sînt cu tov. Marin Preda și îl duc la Palat” (sic) după care tov. care a venit la mașină i-a cerut un pachet de Kent că îl plătește iar tov. Marin Preda a zis “dute în pizda mătii” iar eu i-am zis lui tov. care i-a cerut pachetul de chent (sic!!!) “lăsați-l (sic) domnule în pace că este beat mort și pe mine m-a înjurat pînă acum de nu știu cîte ori” după care am plecat cu mașina pe poartă spre palat. Am luat-o (sic) pe aleie (sic) și am ajuns la o intrare unde erau niște tov. care beau dintr-o (sic) sticlă cu vin și i-am întrebat “domnilor sînt cu Marin Preda unde îl las” iar tov. mi-au explicat că trebuie să dau mașina înapoi și s-o iau pe altă aleie și să-l duc în față. Am executat manevrele respective și am ajuns cu mașina

în fața palatului. M-am dat jos din mașină și m-am dus la portar spunîndui (sic) “veniți domnule să-l luați pe Marin Preda că este beat mort nici nu știe ce vorbește” după care un tov. care era acolo mi-a zis să tac din gură să nu mai vorbesc așa despre Marin Preda. Au venit 2-3 persoane și l-au luat în brațe din mașină și l-au dus sus. Așteptînd să vină cineva să plătească lam (sic) întrebam pe un tov. de acolo “domnule ce zice nevastă-sa acuma cînd l-o vedea așa beat cum este” la care dînsul mi-a răspuns “*nu are soție ci o fată de vreo 27 de ani și de cîte ori nu a venit și a urcat treptele pînă în cameră în patru labe*”. Portarul s-a dus și a strîns bani de la mai multe pers. Despre care mi-a spus că sînt scriitori de-ai lor și se ajută între ei. Menționez că aparatul taxase 107 lei și am primit 125 lei. În continuare am plecat și am luat din Buc. Noi pe un tov. care îi ceruse un pachet de Kent lui Marin Preda în palat și l-am dus pe o stradă în restaurantul Caraiman».

Ce-ar fi de remarcat în afara *qui pro quo*-urilor de comedie ieftină? Evident, totala neverosimilitate a relatării. Nimic din ce povestește șoferul taxiului nu s-ar fi putut petrece într-o lume normală, între oameni dotați cu o inteligență și o memorie normale. Comparate cu depoziția șoferului schemele caragialești par palide devieri dintr-un univers, altminteri, impregnat de bun simț, ilogismele putîndu-se lesne explica prin indolență mai mult decît prin această imbecilitate vioaie proprie fantasmelor – căci nu putem crede că-i vorba de realitate! – a lui Marius Bercea. Spirit ubuesc? Suprarealism? Fără îndoială nu, în povestea șoferului tocmai principiul normalității manifestîndu-se ca structural pervertit. Într-adevăr, depoziția taximetristului nu deranjează prin absurd ci dimpotrivă prin aparența de firesc cu care sînt înșiruite aberațiile.

Ca de pildă neghiobia ce face dintr-un ins căsătorit de trei ori, ce a lăsat o văduvă, Elena Preda, și doi orfani, Nicolae și Alexandru, un celibatar impenitent, alcoolic și libertin, familiar exceselor de tot felul. Viziunea șoferului sau a persoanei ce a redactat “depoziția” (vom reveni asupra acestui punct) nu e doar calomnioasă, e perfect grotescă! “Așteptînd să vină cineva să plătească lam (sic) întrebam pe un tov. de acolo “domnule ce zice nevastă-sa acuma cînd l-o vedea așa beat cum este” la care dînsul mi-a răspuns “*nu are soție ci o fată de vreo 27 de ani și de cîte ori nu a venit și a urcat treptele pînă în cameră în patru labe*” (sublinierea mea).

Ce îndeamnă pe asasinii români, am putea spune pe ucigașii scriitorilor și poeților, să-și coboare astfel victimele? Că acestea se numesc Mihai Eminescu sau Nicolae Labiș, Marin Preda ori Ioan Petru Culianu, o aceeași “tehnică” de denigrare este utilizată cu obstinație, oricare ar fi epoca, poziția socială, sau eventualele convingeri politice ale criminalilor, dacă asemeni oportuniști, ca să nu mai vorbim de comanditarii lor, pot fi suspectați de convingeri politice autentice, apte să exprime și altceva decît ridiculele lor interese. Un răspuns ar fi tentativa disperată de a aduce niște personalități de excepție, mai brutal sau mai subtil marginalizate cu mult

înainte de a fi suprimate, la sub-nivelul uman – ar fi poate mai potrivit să zicem la sub-umanitatea ucigașilor lor. Un altul ar putea viza căutarea, nu mai puțin disperată, a unei aparențe de legitimitate, prin apel nu la vreo lege, demers imposibil din partea acestor sclerați, au baremi la vreun veritabil principiu etic – altminteri, moraliștii ar trebui preschimbați peste noapte în niște banali asasini iar morala într-un cod al crimei – ci la prejudecata sordidă a imbecilului de pe stradă ce trece cu atîta ușurință de la nobilul statut de tăietor de frunze la cîini, la cel de huligan, de la cel de huligan, la cel de informator al securității sau al substitutelor ei, în fine, de la acesta la cel de “Gică”! Vom mai reveni la acest aspect!

Ce eventuală credibilitate prezintă cele două documente mai sus citate și în parte analizate? Anumite contradicții, relevate de noi, de altfel frapante pentru orice lector obiectiv, fuseseră remarcate deja de d-na Mariana Sipoș în *Dosarul Marin Preda*, la care autoarea adaugă unele date inaccesibile mie ca unul ce nu l-a cunoscut personal pe autorul *Vieții ca o pradă* – nu pot spune că l-am întâlnit cu adevărat decît o singură dată, în condiții pe care nu vreau să le evoc; pentru o mai clară evaluare a acestor elemente, de valoare inegală, voi folosi din nou metoda citării, indispensabilă aici.

«... nu am mai găsit nicio explicație pentru faptul că femeia de serviciu de la editură declară că taximetristul îl cunoștea pe Marin Preda, “spunînd că la [sic!] mai dus și altă dată la Mogoșoaia”, în schimb, șoferul Bercea Marius relatează că nu știa nici pe cine duce, nici unde anume la Mogoșoaia (pentru aberațiile șoferului, vezi *supra* n.m.). Nu am acordat de la început niciun credit mărturisirii acestui șofer (s.m., trebuie să spun că nici eu, deși lucrurile sînt mai complicate decît apar la prima vedere!): Marin Preda a circulat în ultimul său an de viață aproape numai cu taxiul, atunci cînd nu-l ducea sau aducea de la Mogoșoaia șoferul său, Savu Dumitrescu. Era cunoscut – cred – de foarte mulți taximetriști cu care, nu o dată, lega fel de fel de conversații pe tonul cel mai politic din lume, chiar și atunci cînd era – să admitem – beat. Înjurăturile de care vorbește taximetristul erau foarte cunoscute în lumea literară, orice scriitor care l-a cunoscut pe Marin Preda l-a auzit înjurînd, și nu o dată. Preda spunea că nu vrea să jignească astfel pe nimeni, ci doar să exprime mai concis o anumită stare de nemulțumire, de discomfort. Știu de la dl. Savu Dumitrescu, șoferul lui Marin Preda, că drumul de la editură pînă la Mogoșoaia, pe calea Griviței, pe unde se putea circula atunci, dura, mai ales noaptea, cînd circulația era mai redusă, aproximativ 15 minute. E vorba doar de vreo 10 kilometri! Cum de a ajuns taxiul la Mogoșoaia după o ora sau chiar o oră și jumătate, așa cum declară toți martorii? *Povestea relatată de șofer devine cel puțin ciudată și o posibilă explicație e sugerată de Ion Caraion în însemnările sale, care au putut fi publicate în România abia după 1989 și pe care le vom comenta în alt capitol*» (*ibid.* pp. 68-69; s.m.).

Ion Caraion: “Marin Preda a fost omorât”

N-am nici un motiv să amân citarea fragmentelor din articolul lui Ion Caraion – scriitor ce, într-un sens, se poate spune că a fost și el asasinat, cel puțin în plan moral; vom reveni – “Cîteva detalii despre uciderea lui Marin Preda”, inclus în volumul *Tristețe și cărți*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995), cu atît mai mult cu cît subscriem, în esență, la afirmațiile conținute în articol.

«Marin Preda – azi o știu numeroși români, la data întîmplării au știut-o numai autoritățile și cîțiva prieteni care, de frică, au tăcut (o știa toată lumea și a tăcut toată lumea, sau unii printre care și Caraion însuși, au fost reduși la tăcere, nota mea) – Marin Preda nu a murit cum se moare, mai devreme sau mai tîrziu, ci a fost omorît. Omorît bineînțeles la iuțeală, din dispozițiile superiorilor Comitetului Central care au în frunte pe ghiciți cine (“ghiciți cine” a fost omorît la rîndul său în țara lui “se omoară”, nota mea) și din ordinele – hai să concedem – ale Partidului Comunist Român (...) De la o vreme, conducerii actuale ajunsesse a-i disconveni profund activitatea indiscutabil talentatului scriitor ce-și umbrea des colegii contemporani, fără să săvîrșească nici una din porcăriile pe care le comiteau ei, și care nu executa cu ortodoxie indicativele de sus, ci cam dimpotrivă. (...) L-au ajutat să se înece prin somn cu – zice-se – restul regurgitat al unui dram de mîncare. La autopsia de la morgă, medicii delegați au stabilit exact ce se petrecuse și, cum n-au avut voie să comunice rezultatele constatării profesionale, nici barem colegilor, pe cei care s-au interesat mai cu insistență asupra realității i-au sfătuit amical și înțelept să nu mai fie curioși, ci să se ducă muți ca muții acasă. (...) Răspîndindu-se abil tot felul de legende fanteziste pe seama biografiei lui, pe care oficialitățile au ticluit-o în mai multe variante, la un loc sortite să acrediteze ideea că dezordinea, alcoolul și frivolitatea ar fi compus liniile majore ale acestei vieți, îi luaseră viața, omorîndu-l.

Mă aflu în localul Editurii *Cartea Românească*, al cărei director Marin Preda fusese acceptat să rămînă, cu condiția rămîinerii în P.C.R., mă aflu acolo în acea dimineață de 16 mai 1980, cînd s-a anunțat prin telefon că pînă la urmă curajosul meu prieten a fost găsit rece într-una din camerele palatului Mogoșoaia, amenajat la intervale mai mari sau mai mici să servească drept morgă. Întîia măsură luată a fost imediata sigilare a seifurilor în care se știa că Preda avea adăpostite unele hîrtii. Printre ele, parte ale mele, folosite nemernic – după ce am părăsit țara – în fel și chip, totdeauna tendențios, totdeauna falsificate, cu intenția de a transforma lumina zilei, evidența și istoria în contrarul acestora. Deci, parte, am spus, din acele hîrtii mi-apărțineau mie: fie scrise pentru a-i servi la redactarea ultimei cărți, fie din pricini care nu-și au rostul a figura în mărturia de azi. Dar se

afla înăuntrul acelorași seifuri, pe lângă jurnalul său de ani și ani, *fragmentar atribuit azi mie cu mistificările de rigoare* (s.m.), corespondența sa mai importantă, fel de fel de date strânse ca documente în vederea unor cărți viitoare, numeroase încredințate lui – și cât erau de importante! – chiar de unii lucrători superiori – ofițeri, magistrați, medici, arhivari – din cadrele Securității, în stare să știe multe și care voiau pe o cale sau alta să acorde circulație mai largă unora din mîrșăviile la care fuseseră martori sau părtași direct, inclusiv Canalul și Piteștiul, ori asupra cărora aveau informații revelatoare, indubitabile, concrete și catastrofale pentru mărimile trecutului și ale momentului. Și în camera de la Mogoșoaia, unde i s-a descoperit moartea și se decisese să moară – *pentru că în noaptea de 15 mai 1980 el a fost adus de niște necunoscuți acolo, într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat, ca peste cîteva ore să sosească sigur pe lumea cealaltă* (s.m.) – și în camera de la Mogoșoaia s-a dat peste cîteva zeci de pagini de însemnări. Ei bine, toate aceste manuscrise și materiale s-au volatilizat inexplicabil, au încăput pe anumite mîini ale poliției secrete. **Material de șantaj** (s.m.). Cînd mult, mult, mult mai tîrziu delegații Procuraturii Generale au procedat la desigilarea dulapurilor de la Editura *Cartea Românească*, nu s-a mai putut inventaria – totul se furase, cu specialiști versați – decît praful de pe tobă; niște lucruri fără nici o importanță, care s-au înmînat scamatoresc, ipocrit – formalități de simulare a *legalității* în socialism – soției, pentru salvarea aparențelor. Pocite aparențe! **Așadar, pe scurt: jaf cu omor, ca în codru**» (s.m.), în: Mariana Sipoș, op.cit., pp. 178-180.

Evident, afirmațiile lui Ion Caraion din articolul mai sus citat pulverizează indiscutabil nu numai depoziția șoferului Marius Bercea ci cam tot dosarul constituit în jurul decesului brutal al lui Marin Preda, dosar de care în parte ne-am ocupat deja și asupra căruia vom reveni. Punct suplimentar extrem de interesant: relatarea lui Ion Caraion se apropie sensibil de mărturia directă a lui Petru Creția (diferența privește mai cu seamă ora, oarecum imprecisă în articol: “în noaptea de 15 mai 1980 el a fost adus de niște necunoscuți acolo, într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat, ca peste cîteva ore să sosească sigur pe lumea cealaltă”, mult mai exactă în mărturia verbală a lui Petru Creția, “în jur de 5-6 dimineața”).

Ce ar fi motivat însă asasinarea brutală a lui Marin Preda de unii agenți ai securității? O explicație simplă și convingătoare e furnizată de Eugen Simion în *Portretul scriitorului îndrăgostit. Marin Preda*, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2010, p. 163:

«Cînd scria “Cel mai iubit dintre pămînteni”? Asta trebuie să fie între 1977 și 1980. Sau 1976-1980... **Atunci pregătea Preda romanul care i-a adus, în fapt, moartea. Mă rog, ultimul său roman**» (s.m.).

“Romanul care i-a adus moartea. Ultimul lui roman”. Cine alt în afara criminalului regim comunist ar fi putut comanda acest asasinat! Criminal regim comunist întrupat de cuplul odioşilor Nicolae şi Elena Ceauşescu, asasinaţi şi doar apoi executaţi pentru multiplele lor crime – pare paradoxal dar *aşa* s-au petrecut lucrurile!

O confirmare a ideii – de altfel, oricum indiscutabile! – privind implicarea directă a canaliilor dictatoriale în asasinarea scriitorului apare în cartea Marianei Sipoş în legătură cu interviul acordat de Elena Preda fiului ei Alexandru M. Preda, publicat în “Seara” din 5/6 august 1991 (citez):

«Marin nu a murit de moarte bună. O spun în cunoştinţă de cauză. Am discutat cu toţi cei care au fost în preajma lui, am întrebat femeile de serviciu, portarul. Am să-ţi dau un singur detaliu: la un moment dat cineva i-a oferit o pastilă şi imediat Marin a căzut cu capul pe masă, i s-a făcut rău. Ei bine, nimeni din cei prezenţi nu s-a gândit să dea un telefon la salvare, să cheme un medic. Să nu mai vorbesc despre paharul acela cu vodcă pe care Marin l-a băut pe nerăsuflăte crezând că e apă minerală» (Mariana Sipoş, *ibid.* p. 183).

Or tocmai în raport cu acest interviu Mariana Sipoş adaugă următoarele elemente mai mult decât semnificative:

«Interviul din care am reprodus fragmentul de mai sus a fost comentat în numărul din 23 septembrie 1991 al revistei “Flagrant”. Cineva a inclus revista în dosarul penal de la Procuratură. Autorul articolului acordă credit total Elenei Preda, întrebându-se **“cine e străinul care i-a oferit o pastilă lui Marin Preda?”**. Sau afirmând că înmormântarea s-a făcut în grabă şi cu oareşicari ascunzişuri (v. *supra*, propria mea mărturie) şi că după aceea doamna Elena Preda a fost urmărită sistematic pe stradă; unul dintre cei care o urmărea era securist din garda Elenei Ceauşescu. [...] **Azi se ştie foarte exact** – se mai spune în articolul din “Flagrant” – **că dispoziţiile suprimării lui Marin Preda au pornit de la cabinetul 2**» (M.S., *ibid.* p. 184; subliniat în text).

E oare verosimil ca o asemenea iniţiativă a “cabinetului 2” să fi fost ignorată de “cabinetul 1”?

S-a sinucis Ion Caraion? În orice caz, destinul lui, în limpede conexiune cu cel al lui Marin Preda, poate fi considerat ca un fel de *spin-off* al acestuia. Nu pot şti care era extensia reţelei agenţilor de influenţă ai securităţii din Occident, însă, indiscutabil, aceştia au contribuit din plin la asasinarea morală a poetului, modelul, cum se ştie, al lui Victor Petrini. E ca şi cum, după ce l-ar fi ucis pe autor, securiştii i-ar fi omorât personajul, sau şi mai grav, prototipul real al acestuia! Într-un articol, “primul număr al “României libere” de după moartea lui Marin Preda” (M.S., *ibid.*, p. 212), Caraion afirma: “nimeni nu ne poate pricinui atîta rău cît putem noi înşine

pricinui, însă nimeni nu începe a-și cauza lui însuși răul, decât după ce alții mai întâi i-au produs răni de o mare profunditate”, și: “Nu, nu-i adevărat, el voia să trăiască, însă nu indiferent cum, nu nedemn. Și nici în abjecție, nici în afara lucidității”.

Articolul lui Caraion avea să fie comentat de Nicolette Franck în ziarul “La libre Belgique” din 2 iulie 1980, când Caraion se afla încă în România. “Scriind acest articol – conchide Nicolette Franck – Ion Caraion a acționat și el ca un sinucigaș” (*apud, ibid.* p. 212).

Problema e că nici Marin Preda, cum s-a afirmat uneori (v. *ibid.*, p. 211), nici Ion Caraion nu s-au sinucis, ci ambii au fost asasinați, cel dintâi fizic, cel de-al doilea moral, sau poate cel dintâi și moral iar cel de-al doilea și fizic.

«De altfel, revista “Săptămîna” a și început imediat un serial de atacuri împotriva lui Caraion. Avea să urmeze un altul după ce în martie 1981 Ion Caraion ceruse împreună cu peste 20 de scriitori audiență la Ceaușescu și după lungi amînări fuseseră primiți. Acolo Caraion i-a cerut lui Ceaușescu să pună capăt abjecției din presa patronată de partid sau de lichelele din partid. Despre vehemența acestui discurs al lui Caraion “Cartea albă a Securității” nu suflă un cuvînt. Autorii ei voiau neapărat să-l scoată pe Caraion informator. Și vor și astăzi, sprijiniți – culmea – chiar de foștii prieteni și colegi ai lui Ion Caraion de la “România literară”. (Demontarea mistificării în “Cazul Caraion” – confecționat pe baza “argumentelor” furnizate de Mihai Pelin și publicat de “România literară” în numărul dublu 13-14/1999 și “Jurnalul literar” din aprilie-mai, 1999.)

După 2 ani, deja în Elveția, Ion Caraion va rememora, într-un text intitulat “Mărturie” (culmea, ajuns și el în arhivele Securității!), zilele de după moartea lui Marin Preda:

“Am publicat atunci două articole de alarmă asupra morții lui provocate și nefirești, menționînd – bineînțeles, cît o putea permite cenzura *desființată* – că decesul său nu ar fi fost fatal și nu va fi explicabil nici pentru experții în literatură. Cum presa occidentală a sesizat sensul afirmațiilor mele, iar într-unele ziare belgiene (*La libre Belgique*), israeliene și germane, fără ca eu să fi știut, au apărut comentarii neplăcute pentru regim pe marginea unei crime ce nu putuse fi ascunsă complet, din clipa aceea viața mea n-a mai avut liniște, iar presiunea organelor de securitate s-a intensificat pînă la nebunie (...) Au sustras după uciderea sa manuscrisele inedite, paginile de jurnal secrete și o serie de materiale încredințate de mine lui Marin Preda, spre păstrare” (Ion Caraion, Ultima bolgie – Jurnal 3, Editura Albatros, 1998, p. 29)» (M.S., *ibid.* pp. 212-213).

Cum se preaște, circa 3 ani după moartea forțată a poetului, abjectul cuplu dictatorial era asasinat – *și doar apoi executat!* – de aceiași iloți criminali cu epoleți ce comiseseră la ordin atâtea mîrșave crime.

După această vastă, dar îndrăznesc să afirm, nu inutilă paranteză, e poate timpul să revenim la depoziția șoferului de taxi. Oricum, din perspectiva celor dezvăluite mai sus nu mai rămîne mare lucru din credibilitatea acestui “martor”. Deja o mărturie ciuruită de contradicții interne și de neînchipuite absurdități (v. *supra*) nu poate fi considerată drept creditabilă ci, mai degrabă, ca un soi de “produs” al unei anchete tendențioase, ce tinde să ajungă la anumite concluzii. Pentru a putea evalua valoarea scepticismului nostru – căci oameni sîntem și ca atare, ne putem bineînțelea înșela – e prudent să recurgem la analizarea cîtorva detalii tehnice, ce au, credem noi, sensul lor.

În primul rînd, declarația Penei Gherghina, asupra validității căreia n-am exprimat pînă acum dubii majore, prezintă un astfel de defect tehnic: nu e datată (cf. M.S., *ibid.*, p. 29, n. 6). Se va spune poate că e un fleac. Poate! Totuși o asemenea deficiență spune mult asupra spiritului în care a fost efectuată ancheta. Mai devreme, avem o notă – datată aceasta din 18 mai 1980, două zile după descoperirea cadavrului lui Marin Preda – adresată de Prof. Dr. D. Terbancea procurorului I. Tîrdea, însă cf. notei 5 al *Dosarului...* Marianei Sipoș (v. p. 28): “Nota nu are niciun antet și nu este semnată nici de procurorul Tîrdea, nici de profesorul Terbancea”. Documente nesemnate – și “Raportul de autopsie” al Profesorului Șuțu ne amintim că era nesemnat –, fără antet și nedatate, toate acestea trădează o voință de a nu se implica sau de a se implica cît mai puțin în această nouă foarte tenebroasă afacere.

Din păcate, lucrurile nu se limitează la atît. Căci dacă declarația șoferului e, ea, datată (17.05.1980), în schimb această datare minuțioasă e însoțită de următoarea ciudățenie: “Dată în fața mea” semnătura indescifrabilă. Deci de data aceasta semnătura recipiendarului depoziției lui Marius Bercea nu e absentă, nu, e doar de nedescifrat. Hotărît, recipiendarul în chestie e un om de curaj, el “n-o dă anonimă” – mă rog, n-o *primește* – ca Farfuridi ori Brînzovenescu căci semnează, atît că semnează *indescifrabil*. Aferim!

Dar dacă nu știm cui a fost adresată depoziția șoferului, știm oare *de cine?* O să ni se răspundă: bineînțelea, de taximetristul Marius Bercea! Așa să stea, într-adevăr lucrurile? Pentru a ne lămuri – deși în cazul de față “lămurirea” aduce a indescriptibilă “încurcătură” – trebuie să cităm nota 7 (p. 31 a aceleiași lucrări): “Această declarație, precum și cea precedentă, semnată “Pena”, au același scris, doar semnăturile avînd grafia diferită”.

Palpitant! Cum se explică aiasta? O posibilitate pe care abia de o îndrăznim, atît ne pare de extravagantă, ar fi următoarea: anume, atît martora Pena Gherghina cît și martorul Marius Bercea ar fi analfabeți, victime îndepărtate ale regimului burghezo-moșieresc de tristă amintire și

atunci, în mare mărinimia sa, anchetatorul securist s-a îndurat, de a scris sub dictare, ca să zicem așa. În acest caz, indescifrabilul, recipiendarul ipotetic al declarațiilor, ar putea fi chiar autorul lor, sau, baremi scribul! Desigur, nu ne îndoim de valoarea juridică indiscutabilă a unor asemeni depoziții ca și de meritul deosebit al anchetatorului securist, ce ar fi trebuit propus pentru “Ordinul muncii” clasa a-II-a, cel puțin. Excludem desigur orice eventualitate de handicap, căci dacă spiritul logic al șoferului pare serios perturbat, nimic nu justifică presupunerea vreunor probleme de ordin psihic, cu atât mai puțin fizic. Și atunci? Să fie cu puțință? Să fie cu puțință oare ca atât o depoziție, cât și cealaltă să fie produsul trudnic al securistului anchetator, al “indescifrabilului” tocmai, iar bieții martori să fi fost pur și simplu constrânși să semneze niște texte prefabricate – ca tot ce se făcea în România epocii, foarte prost prefabricate – în plus, prefabricate de recipiendarul indescifrabil, carele nemulțumit cu funcția de anchetator, ar fi întins-o pînă la aceea de autor al depozițiilor pe care urma să-și bizuie ancheta!? Simt că “Ordinul muncii” ar trebui să treacă de la clasa a-II-a la clasa întâi!

Să reluăm, pentru a clarifica mai bine lucrurile. Ambele depoziții, n-o spun eu, o spune d-na Mariana Sipoș, care desigur le-a avut în mînă, au fost scrise de una și aceeași persoană. Această persoană ar putea fi, o spunem pentru economia analizei noastre literare, aceeași cu anchetatorul “indescifrabil”, dar ar putea tot atât de bine să fie o terță persoană – “terță” în raport cu binomul martor – anchetator. Acest “terț” – sau anchetatorul însuși, pe care un simț deosebit al răspunderii ca și pasiunea pentru lucrul bine făcut l-au împins să semneze “indescifrabil” – ar fi putut să scrie sub dictare, ca în vremurile de aur ale discutabilei lui școlarități, sau, mai simplu, ar fi putut, tot ca în acele vremuri ale “Partidului Făt-Frumos”, să fi așternut niște delectabile compuneri pe care le-ar fi servit într-un semnare “martorilor”. Trebuie să mărturisim! Amare îndoieli ne încearcă cînd ne vedem siliți a atribui niște practici demne de epoca stalinistă de odioasă amintire, acelei patrii a democrației ce era, nu-i așa, România ceașistă! N-aș vrea să mă întind acum, evocînd toate acele “raze” și “răzuțe” ale dezvoltării multilaterale de atunci – o Românie ca soarele de pe cer (nu degeaba cereau comuniștii români, cu ocazia unor alegeri istorice și absolut deloc falsificate, bravilor alegători să voteze cu “Soarele”). Dar și ideea unui analfabetism, orice s-ar zice, cam tardiv, mă deranjează oarecum – sînt convins că pînă și Gică, în ciuda fruntuliții lui tare înguste, știa să se semneze și altfel decît cu o cruce –; și-apoi, altcum decît răposatul Alexandru Paleologu, atât de infatuit de calitatea lui de informator al securității, eu nu sînt un mare partizan al “elitelor”.

Deci două depoziții, un singur redactor și acesta, cu siguranță, nu! *cu securitate*, altul decît semnatarul lor. Pornind de aici, caracterul extrem de tendențios al textelor – prezentarea lui Marin Preda ca un bețivan cu înjurătura facilă! – se limpezește oarecum. La întrebarea dacă avem de-a

face cu o simplă făcătură sau cu o tramă bizuită totuși pe fapte – în ciuda multiplelor absurdități ce fac desfășurarea evenimentelor nu doar dificilă dar, pe alocuri, de-a dreptul imposibilă (pentru lămurire e suficient ca eventualul lector să consulte analizele deja efectuate mai sus) – nu e simplu de a răspunde în chip hotărât. Ar fi necesar un element suplimentar, oricât de mărunț, care să indice voința ficționalizării, o marcă de autor!

Ei bine, acest semn al Fiarei, ridicul ca toate sinistrokele securiste, dar flagrant, eu l-am descoperit. E drept, e vorba de ceva cu totul insignifiant, pentru care ochiul fostului corector ce-am fost în bolgiile Editurii Academiei de sub direcția Satanei, a crocodilului negru numit Constantin Busuioc(eanu) – sper că romii onești nu-mi vor purta pică pentru aceasta, însă insul era pe cât analfabet, tot pe-atât de ticălos și totuși culturalnicul Andrei Pleșu, ministru al culturii pe atunci, epolat de vicele- pentru care făcusem o lună de zile greva foamei, l-am numit pe bravul Dan Petrescu, nu l-au zburat pe ipochimen, deși știau ce hram purta! – da, ochiul acesta de corector nu era inutil. În orice caz, în ciuda analizelor ei foarte pertinente, d-na Mariana Sipoș nu l-a remarcat, sau, dacă l-a remarcat, nu i-a realizat importanța. E vorba de... abia de îndrăznesc să pronunț... greșelile ortografice! Mai exact, de densitatea lor!

Am spus că d-na Mariana Sipoș nu observase greșelile ortografice ale celor doi martori. Afirmția nu este riguros exactă. De fapt, autoarea remarcă o astfel de greșală în depoziția Penei Gherghina (“să anunț un Getax pentru al (sic!) duce la la Mogoșoaia” (cursivele aparțin d-nei Sipoș, aldinele, mie), deși mă întreb ce valoare putea avea o asemenea eroare izolată și întrucât a stîrnit interesul analistei. Precizez că această eroare e realmente singura din întreaga declarație a Penei Gherghina, ceea ce indică un anume nivel, să-i spunem cultural, al femeii de serviciu a Editurii “Cartea Românească”. Da. Sau, poate mai degrabă, un anume nivel cultural pe care redactorul comun al celor două declarații i-l atribuie. Plecînd din acest punct, lucrurile devin foarte interesante. Pentru că spre deosebire de depoziția Penei Gherghina, cea a lui Marius Bercea e mai ciuruită decît cașcavalul cu greșeli ortografice din cele mai grotești și mai absurde.

Să cităm pasajele incriminate, decupate din textul atribuit șoferului de taxi. Începem totuși cu un pasaj ce nu conține vreo eroare anume dar indică, și asta la nivelul declarației taximetristului însuși, că acesta știa perfect de bine, chiar fără ajutorul competent al subofițerului de miliție, cu cine avea de-a face: “și peste circa cinci minute a coborît sprijinind de braț cu un bărbat de circa 60 de ani căruia i se adresa cu formula Tov. Director”. Mi se pare nițicuș improbabil ca, găsindu-se în fața sediului Editurii “Cartea Românească” și trebuind să transporte cu vehicolul său pe “Tov. Director” al acesteia, bravul taximetrist să fi putut ignora identitatea ilustră a clientului său! Și acum erorile în chestie marcate fiecare cu un (sic), urmat de un număr de înregistrare menit să clarifice lucrurile. Să începem dară: “al așeza (sic 1) pe scaunul din dreapta față”; “părîndumi-se (sic 2) că

lipsea un pachet”; “și tot în tot acest timp cât a fost urcat în mașină *nu a spus nimic tăcând*” (sic 3 – e greu de imaginat că M.P. ar fi putut să nu spună nimic în alte condiții, chiar dacă aceasta nu este, tehnic, o greșală de ortografie ci de logică); “mai încet mă dute în pizda mătii” (sic 4 și 5); “crezînd că a luat ceva foc pe la mașină (sic 6; formulare imposibilă într-o limbă română cât de cât corectă)”. “Uitîndu-mă la pasagerul meu am văzut că ieșea fum din partea dreapta din interior de la haină” (sic 7 sau altă bizarerie specifică stilului literar al taximetristului); “dîndu-mi seama că ia căzut acolo țigara (sic 8)”; “du-te în pizda mătii” (sic 9); “dute în pizda mătii” (sic 10-11); “mi-a spus “iao la dreapta” (sic 12)”; “crezînd că stă undeva pe strada aceia (sic 13)”; “și mia zis (sic 14) din nou “iau la dreapta (sic 15)”; “iar tov. Marin Preda a zis “dute în pizda mătii” (sic 16-17); “iar eu i-am zis lui tov. care i-a cerut pachetul de chent (sic 18); “lăsașil (sic 19) domnule în pace că este beat mort”. “Am luato pe aleie (sic 20-21)”; “unde erau niște tov. care beau dintro (sic 22) sticlă cu vin”; “m-am dus la portar spunîndui (sic 23)”. “Așteptînd să vină cineva să plătească lam (sic 24) întrebat pe un tov. de acolo”.

Chiar excluzînd bizareriile și agramatismul constant al exprimării (n-am selecționat aici decît cele mai flagrante specimene), tot rămîn cel puțin 22 de erori ortografice. Dacă depozițiile respective a femeii de serviciu a editurii și a șoferului ar fi fost scrise de semnatarii lor și nu de vreun terț, identificabil, cel mai probabil, cu chiar anchetatorul ce și-a redactat, prin urmare, singur declarațiile de care avea nevoie, am putea considera acest decalaj gramatical și chiar stilistic (textul atribuit Penei Gherghina e scris într-o română mult mai firească decît ciudățenia pompoasă atribuită șoferului) ca fiind posibil. Însă, încă o dată: aceeași persoană a întocmit ambele “depoziții”, aceeași a scris într-o română relativ corectă textul atribuit femeii de serviciu și însăilarea strîmbată de grosolane greșeli atribuită șoferului. Și-atunci ce trebuie să înțelegem? Că de la un text la altul tovarășul anchetator și-a uitat bruma de română căpătată prin școli, revărsîndu-și ignoranța puhoi exclusiv în textul din urmă? Sau dimpotrivă, că decalajul acesta și gramatical, și stilistic e rodul intenției unui securist “artist”, ce vrea ca prin diferențierea modurilor de exprimare să facă credibilă identitatea diferită a “martorilor”. Căci neputîndu-și preschimba scrisul, securistul-anchetator se străduia să-și preschimbe cel puțin “stilul”.

Și mai curios e faptul că din cele 24 de erori semnalate (22 strict ortografice și două absurdități de limbă), 9 îi sînt atribuite lui Marin Preda! Trebuie să discernem oare aici o nouă categorie gramaticală, aceea a erorii ortografice orale sau avem, dimpotrivă, de-a face cu o nouă manifestare a spiritului artistic al securistului-anchetator? Să le enumerăm rapid: “mai încet mă dute în pizda mătii” (sic 4 și 5 – 1-2); “du-te în pizda mătii” (sic 9 – 3) v. p. 32; “dute în pizda mătii” (sic 10-11 – 4-5); “mi-a spus “iao la dreapta” (sic 12 – 6)”; “iau la dreapta (sic 15 – 7)”; “iar tov. Marin Preda a zis “dute în pizda mătii” (sic 16-17 – 8-9). Se poate vedea lesne că marea

majoritate privesc înjurătura atât de populară a românilor, atât de populară că abia de se mai resimte caracterul injurios (cam echivalentul francezului “va te faire foutre” sau al americanului “fuck you”), la care se adaugă două ce trădează flagrantă lipsă de orientare a scriitorului (12 – 6 și 15 – 7). O precizare privind sic 9 – 3, unde formula injurioasă s-ar zice că nu se prezintă decât sub o formă parțial eronată (“du-te în pizda mătii” față de, în rest, constanta “dute în pizda mătii”). Într-adevăr, consultând cu atenție textul depoziției (v. p. 32, rîndurile 6-7 de jos), constatăm că inculpatul “du-te” cade la sfîrșit de rînd, liniuța vizînd în acest caz separarea silabică nu forma ortografică în sine, ceea ce ar aduce numărul erorilor semnalate la un total de 25 (23), fapt ce spulberă, din păcate, ultimele iluzii pe care le-am mai fi putut nutri în legătură cu cunoștințele în materie de ortografie ale... Ale cui în fond? Ale șoferului Marius Bercea, ale lui Marin Preda însuși, ori ale securistului-anchetator, redactorul mai mult decât probabil al celor două depoziții?! Un ultim dubiu ar putea privi autenticitatea semnăturilor (aparțin ele realmente taximetristului Marius Bercea și femeii de serviciu Pena Gherghina, sau vreunui coleg al anchetatorului inculpat?), însă în această chestiune ne e imposibil să ne pronunțăm hotărît!

Ce se poate conchide în final, în legătură cu aceste două “depoziții”? Scrise de o altă persoană decât martorii presupuși – de o unică persoană nenumită însă, pe care o putem cu plauzibilitate identifica cu securistul anchetator însuși – validitatea lor legală e deja cvasi nulă. Dar metoda aceasta grotescă a diferențierii artificiale prin stil și, mai cu seamă – găselniță unică! –, prin densitatea greșelilor de ortografie, indică net că nu avem de-a face cu o simplă operație de scrib, ce ar fi transcris, mai mult sau mai puțin fidel, declarațiile analfabeților (!) Marius Bercea și Pena Gherghina – dar poate fi anvizată serios o asemenea ipoteză!? – ci cu o redactare completă, urmînd un plan determinat dinainte, în funcție de interesele anchetei, adică de concluziile prestabilite și prefabricate la care aceasta tindea din start, “subtilitatea” ortografică – ca tot ce e excesiv – sfîrșind prin a trăda veritabila intenție de mușamalizare, inevitabilă cînd anchetatori și asasini aparțin aceleiași instituții! Căci represiunea fiind, cum știu și copiii, menirea principală a securității ceaușiste – și de fapt a oricărei poliții politice comuniste *sau rezidual comuniste* – aceasta nu putea reprezenta, de nu în primă, cel puțin în ultimă instanță, decât o organizație criminală pretextînd doar a servi interesele statului, cel mai adesea, la drept vorbind, totdeauna, lucrînd *contra intereselor poporului și țării!*

Incoerența ca metodă de camuflare/revelare a crimei

Fără a-l urma pe autor în toate afirmațiile sale și plasîndu-ne analiza, de cele mai multe ori, într-o perspectivă opusă celei a domniei-sale, găsim totuși util să cităm un fragment și din articolul profesorului Ion Ionescu-Bucovu, “MARIN PREDA, ION CARAION și SECURITATEA”, din 4 iunie 2014: <https://cititordeproza.wordpress.com/2014/06/04/marin->

[preda-ion-caraion-si-securitatea/](https://luceafarul.net/marin-preda-ion-caraion-si-securitatea/), reprodus după
<https://luceafarul.net/marin-preda-ion-caraion-si-securitatea/>, din 27 mai
 2014. Cităm:

«De remarcat similitudinea morții lui Marin Preda cu moartea lui Nicolae Labiș sau cu cea a actorului Amza Pellea care a spus într-unul din monologurile lui care ne descrețeau frunțile, în contextul unei întâmplări din orașul Băilești: Leana lui Zăpăcitu din capul satului. Zăpăcitu era porecla concetățeanului său pe nume Galiceanu, dar aceasta aluzie avea să o plătească cu viața deoarece a fost dat pe mâna lui Radu, adică iradiat, cum obișnuia dictatorul să ceară securității lichidarea adversarilor regimului, ai indezirabililor sau ai așa zișilor trădători. Ne amintim de asasinarea fotbalistului Dan Coe, a lui Cornel Chiriac, a istoricului Vlad Georgescu care a primit următorul mesaj de amenințare: dacă îl dai pe Pacepa (Orizonturi roșii), vei muri, precum și a altor câtorva din conducerea postului de radio Europa Libera, a inginerului Gh. Ursu, a lui Virgil Trofim, a lui Vasile Patilineț la Ankara, ca să dăm numai câteva nume ale celor lichidați de organele de represiune aflate în slujba dictatorului» (s.m.).

De altfel, ce ne-ar putea face să credem că sub grosolana manipulare stilistică și ortografică nu se ascunde și una de conținut? Și că sub declarațiile prefabricate – de vreme ce, cum am arătat, ele nu pot aparține materialmente persoanelor cărora le sînt atribuite – nu se ascund interese criminale de cea mai extremă gravitate? Că în fapt, crima fusese comandată de Nicolae Ceaușescu con soarta lui abjectă lucrul nu mai are nevoie de demonstrație! Că, de asemeni, executanții titularizați ai tuturor crimelor comuniste erau, sistematic, polițiile politice respective – în speță, securitatea – iarși chestiunea nu necesită demonstrații speciale. Căci ne mișcăm, cu acestea, în spațiul locului comun. Singurul element ce prezintă interes constă în demontarea, simultan deși non-concomitent, a camuflajelor și măștilor, cu alte cuvinte în analiza literară și, în anumite cazuri, ca mai sus, *literală*, a **recursului la metodă!**

Dacă însă în special declarația șoferului și poate, în parte, și cea a Penei Gherghina – tehnic tot atît de inautentică ce poate, totuși, reflecta, într-o mai mare măsură, fapte reale – se vădesc flagrante creații artisanale securistice, care e sensul lor? Ce mascau ele pentru a se impune atît de obsesiv necesare? Remarcăm de altfel că în mare parte, nu exclusiv, și celelalte depoziții, la care nu ne-am referit încă, au același mobil determinant. Acesta este *timpul*. Iată ce încearcă să oculteze, să deformeze și mai cu seamă să justifice toată această mașinărie a manipulării demontată deja în mare măsură de cartea d-nei Mariana Sipoș.

Ajunși în acest punct, credem necesar a cita un alt pasaj din *Dosarul Marin Preda*, pasaj menit a lămuri îmbîrligata chestiune a duratei traiectului dintre editura “Cartea Românească” și ținta acelei odisei servite de

individul ce se ascunde sub semnătura taximetristului Marius Bercea dar care, cum am arătat, nu poate fi acesta: Palatul Mogoșoaia. Dăm cuvîntul d-nei Mariana Sipoș:

«Știu de la dl Savu Dumitrescu, șoferul lui Marin Preda, că drumul de la editură pînă la Mogoșoaia, pe calea Griviței, pe unde se putea circula atunci, dura, mai ales noaptea, cînd circulația era mai redusă, aproximativ 15 minute. E vorba doar de vreo 10 kilometri! Cum de a ajuns taxiul la Mogoșoaia după o oră sau chiar o oră și jumătate, așa cum declară martorii? Povestea relatată de șofer devine cel puțin ciudată și o posibilă explicație e sugerată de Ion Caraion în însemnările sale, care au putut fi publicate în România abia după 1989 și pe care le vom comenta în alt capitol» (p. 69).

Am citat mai sus fragmentele din “Cîteva detalii despre uciderea lui Marin Preda” de Ion Caraion, cît sînt ele citate în volumul d-nei Sipoș (v. pp. 178-180). Din punctul de vedere care ne interesează, pasajul esențial este, bineînțeles, următorul:

«Și în camera de la Mogoșoaia, unde i s-a descoperit moartea și se decisese să moară – pentru că în noaptea de 15 mai 1980 el a fost adus de niște necunoscuți acolo într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat, ca peste cîteva ore să sosească singur pe lumea cealaltă – și în camera de la Mogoșoaia s-a dat peste cîteva zeci de pagini de însemnări» (*ibid.* p. 180).

E drept, în pasajul citat din articolul poetului ora exactă a “aducerii” – a “livrării pachetului” carevasăzică – nu este menționată, însă e perfect limpede că formula “în noaptea de 15 mai 1980” sugerează o oră sensibil mai avansată decît orele 22 sau chiar 22,30, mai degrabă ceva ce ar deborda cu vreo oră, două sau trei ora 24, ora fantomelor! Pe de altă parte, mărturia indiscutabil spontană și total neinfluențată a lui Petru Creția, martor ocular înîmplător al venirii taxiului dinspre București, deplasează hotărîtor ora “livrării pachetului” spre zorii zilei următoare (16 mai), cam între 5-6 dimineața!

Atunci, care e sensul depoziției, imposibile juridic, cum am văzut mai sus, ce umflă timpul normal de la vreo 15 minute la peste o oră, transformînd un simplu drum de 10 kilometri într-o veritabilă “Odisee” cu taxiul – mai lipsesc Eol și Nausicaa, însă sigur nu Polifem!? Dacă timpul evocat în “declarație” nu era oricum cel real, de ce nu e dat la urma urmelor timpul logic (15 minute), în locul celor cam 90 de minute invocate (durata unui meci de fotbal). Cum se explică faptul că transportarea semi-cadavrului lui Marin Preda de la taxi la restaurant pare să ia cam de două ori mai mult timp decît ar fi luat în condiții normale parcurgerea distanței “Cartea Românească” – Palatul Mogoșoaia? O explicație simplă ar fi cea dată acum aproape treizeci de ani de Ioan Petru Culianu în două din articolele “Scoptophiliei” (v. *Păcatul împotriva spiritului*, Nemira, 1999, pp. 99-

104): securitatea e cea mai cretină poliție politică de pe planetă! Era în epoca asasinării lui Ioan petru Culianu și, cu atât mai mult, în epocile respective ale asasinării lui Nicolae Labiș și Marin Preda. Care să fie situația cu spălățul de SRI? Bagajul e prea greu și motoarele prea ruginite – de sânge, bineînțeles! – pentru ca situația să fie cu adevărat diferită altfel decât la nivelul sediului.

Totuși, s-ar putea ca explicația jocului de-a timpul să fie nițel mai complicată, depășind simpla imbecilitate a interasaților. Reamintim o idee deja formulată, anume că una din problemele securității în această afacere ca practic în oricare alta consta tocmai în faptul că deținea toate cheile, toate elementele, fiind parte și judecător, criminal și anchetator. Să presupunem că Porfiri Petrovici iară nu Raskolnikov ar fi omorât-o pe bătrâna cămătăreasă – ei bine, asta l-ar fi încurcat considerabil în a ajunge la o versiune coerentă a anchetei! Problema adevărului e una din cele mai grave ale totalitarismelor și nu există secrete mai prost păzite – altfel poate decât prin distrugerea dosarelor, deși chiar și atunci mai există mărturii orale – decât cele ale regimurilor bazate pe dictatură. De ce? Pentru că adevărul e o nevoie profundă, o tendință adânc încrustată în sufletul omului – ne amintim că bărbierul regelui Midas s-a mărturisit pământului în care săpase o groapă și adevărul tot s-a aflat prin foșnetul trestiiilor crescute acolo: regele Midas avea urechi de măgar – un imperativ inocultabil!

Desigur, în condițiile unei anchete obiective, realizate de un organism independent, asasinii s-ar fi dovedit mai coerenți în demersurile lor iar crima ar fi fost într-un sens mai greu de demonstrat. Opoziția, riscul, pericolul sînt factori ce călăuzesc filierele gîndului. Omnipotența aparentă însă, ca cea a unei poliții politice dintr-un stat totalitar ca România ceaușistă – cît mi-ar place să pot spune că schemele și schimele totalitare au dispărut definitiv din țară, din păcate, însă, lucrul mi-e imposibil – introduce un fel de euforie și, prin urmare, dacă în suprafață scopul conștient al demersului securistic rămîne ocultarea faptelor și a cronologiei lor reale, în profunzime își face loc – vai! – o tendință exact contrară, n-am să spun de a mărturisi direct, ca la confesional, crima comisă (iar, pe de altă parte, românii nu-s în stare să-și izbească pe la răscruci frunțile de drum, urlînd “am ucis, fraților!” ca rușii de-altădată – și de ce-ar face-o? din simplul simț al onoarei? cînd nu există exterior nici o probă? ha!), nu asta ar fi prea mult, pot însă foarte bine să *reprezinte* anumite segmente ale adevărului pe care altminteri le neagă, prin unele incoerențe, ciudate, e drept, chiar foarte ciudate, dar ce nu e incoerent în această lume a iluziei!

Vom întîlni, astfel, elementele, foarte curioase în sine, ale unei *compensații aleteice*, ce se va prezenta ca o înșiruire de contradicții și de absurdități, nu lipsite cu toate acestea, la o lectură mai atentă, de o anume semnificație.

Să ne concentrăm acum pe timp, poate pentru că prin el putem reconstitui ceva din firul autentic al evenimentelor. Și să observăm în prealabil: timpul

construcțiilor fictive prezintă ca și timpul psihologic, cel proustian de pildă, o indiscutabilă elasticitate ca și o sincronie a tuturor momentelor, inevitabilă în absența oricărei veritabile cronologii. **Căci anchetatorul omnipotent nu anchetează ci fantasmează, sigur de impunitatea lui ce e chiar a sistemului pe care-l reprezintă.**

Această elasticitate a timpului fantasmatic permite, în cazul de față, un interesant paradox. Căci, în fond, în ce sens trebuie ea înțeleasă? Avem de-a face oare cu o dilatare ori cu o contractare, mai degrabă, a timpului? La prima vedere, și Mariana Sipoș este în perfect acord cu ideea, sîntem confrunțați cu o dilatare. 15 minute se transformă în vreo 90, cele cîteva minute, maximum, ce separă logic transportarea scriitorului “împachetat” de la taxi la restaurantul scriitorilor de la Palatul Mogoșoaia devin și ele cam 30 etc. Dar dacă schimbăm punctul de vedere? Într-adevăr, analizînd lucrurile din perspectiva articolului Caraion avem de-a face cu o contractare indefinită de la “în noaptea de 15 mai 1980” fără oră precizată, la 10-10,30. O contractare de cîte ceasuri? Fenomenul apare încă și mai brutal din perspectiva mărturiei spontane (v. *supra*) a lui Petru Creția. Aici, cel puțin, avem o oră: 6 dimineața (poate 5, căci Petru, spre deosebire de “martorii” securității, nu stătea cu cronometrul în mînă). Dacă plecăm de la mărturia Penei Gherghina pe care n-avem motive de a o suspecta din acest punct de vedere, chiar dacă și ea, ca toți ceilalți martori, apasă obsesiv pe alcoolismul lui Marin Preda, dacă prin urmare scriitorul a părăsit realmente sediul editurii “Cartea Românească” la ora 21, atunci între 9 seara și 6 dimineața avem nu mai puțin de 9 ore! Frumos teritoriu temporal pentru o contractare la numai 90 de minute. Sau chiar pînă la numai 60. Deci, dilatare sau contractare? Ambele desigur!

Dilatare dacă ne mulțumim a confrunța timpul dat de șofer, ca și, cum vom vedea, și de ceilalți martori, cu timpul normal necesar parcurgerii distanței: 15 minute. Neverosimilitatea acestei dilatări e compensată printr-o sumă de elemente, în sine, perfect absurde: ignoranța subită a șoferului ce declară Penei Gherghina a-l cunoaște pe scriitor și a fi familiarizat cu destinația iar nouă, exact inversul; multiplele devieri (ne amintim, șoferul cere ajutorul savantei miliții care rezolva ierarhic problema, ajunge la Palatul Mogoșoaia și pe urmă o ia spre o stradă inexistentă unde presupune că ar locui Marin Preda (?!), oprește la un colț, imposibil pe o șosea, colț ce se dovedește o stație de autobuz și acolo cere informații privind o destinație de unde tocmai vine), extraordinara sensibilitate ce-l face să recurgă la sprijinul neprecupețit al organelor de miliție – oare nu mai degrabă al organelor de securitate? – pentru niște teribile înjurături (dar Eminescu nu fusese expedit direct la ospiciu de Prefectura de Poliție a epocii pentru niște așa-zise abateri de la ordinea publică?). Astfel umplută cu absurd, dilatarea devine oare mai verosimilă? Cîtuși de puțin!

Și totuși, rămîne semnificativă dubla compensație aleteică la care recurge anchetatorul-redactor: cea cronologică ce transformă, inutil pentru nevoile

camuflajului, 15 minute plauzibile în 60, respectiv 90 de minute elucubrante, ca și invocarea gratuită a miliției pentru a reprezenta, dar și acoperi, o altă destinație, mult mai probabilă, și anume, la vreunul din sediile securității.

Actul II. Scena 1a. La Mogoșoaia: în haosul declarațiilor scrise de anchetatori...

Dar compensația aleteică nu se limitează doar la atât. Pentru a o analiza în toată paradoxala ei straniețate sîntem nevoiți acum să recurgem la alte mărturii, nu mai puțin bizare decît cea a șoferului deși, indiscutabil, mult mai bine redactate (relativ vorbind!). Ea privește în special evenimentele petrecute în Palatul Mogoșoaia în noaptea de 15/16 iunie, conform declarațiilor semnate de Aurelian Bolea, Ariana Lewenstein (Sonia Larian), Lucian Raicu, Virgil Mazilescu și Viorica Prodanoff, declarații nu mai puțin pline de contradicții și elemente neverosimile ca cele ale lui Marius Bercea și Gheorghe Buzoianu.

Ar fi însă dificil și oarecum imprudent în plan metodologic să abordăm direct aceste “depoziții” fără a recurge, în prealabil, la excelentele și mai mult decît instructivele comentarii ale d-nei Mariana Sipoș – comentarii la care deja ne-am referit –, cu atât mai mult cu cît acestea cuprind informații ce transcend imanența imediată a declarațiilor.

«Alte semne de întrebare ridică declarația scriitorului Gheorghe Buzoianu, în discordanță cu cea a ospătăriței (Vica Dincă) care spune că l-a găsit pe Marin Preda căzut, dar nu era lovit și n-a observat sînge pe fața lui. Gheorghe Buzoianu declară Procuraturii – care consemnează în procesul verbal din 16 mai că Dincă Vica “l-a văzut pe acesta cu sînge pe față, întrucît căzuse” – și susține în declarația proprie că l-a găsit pe Marin Preda în baie spălîndu-se pe față de sînge. Îl ajută să se spele, dar în același timp poate observa că “sîngele curgea de la un neg de pe față, rupt”, iar “pata roșie” de pe frunte are “formă neregulată, striată” și presupune că “urma provine de la căzătură, de la strițiile covorului”. *Acest spirit de observație, ca și cum ar fi știut ceea ce va trebui să declare apoi la poliție, mi s-a părut nefiresc* (s.m.).

Și mai nefiresc mi s-a părut că peste aproximativ două ore, cînd Marin Preda a coborît în sala de mese, *nimeni nu a mai observat pe fața lui urmele acestei “căzături” deși ele se văd foarte clar în fotografiile efectuate de serviciul criminalistic* (s.m.).

Nu se poate să nu observi apoi că *declarațiile scriitorilor se bat cap în cap* (s.m.). Admit că erau șocați, mai ales cei care au dat declarațiile chiar pe 16 mai, admit că la ora unu sau două noaptea nici ei nu erau prea “treji” – fie-mi iertat cuvîntul, dar eu nu spun cum zic toți despre Marin Preda, în declarațiile lor, cu o ciudată și insinuantă formulă,

repetată uneori de două-trei ori pe aceeași pagină: “stare avansată de ebrietate”. Dar nu se poate să nu te întrebi de ce Lucian Raicu spune că vodca pe care a băut-o Marin Preda la masa lor i-a fost oferită de Viorica Prodanoff, în timp ce aceasta din urmă nu-și amintește dacă “Marin Preda a consumat vreo băutură cât timp a stat la masă cu noi”. De asemenea, după cum s-a putut observa, există în dosar două declarații ale lui Virgil Mazilescu. Să ne oprim puțin și asupra lor: Una datează din 16 mai și este scrisă de mână. *Cealaltă este dată pe un formular tip, a doua zi, pe 17 mai și scrisul nu mai este al lui Virgil Mazilescu* (s.m.). (În dosar, aceasta se află înaintea celei din 16 mai). În declarația scrisă de mîna lui, Virgil Mazilescu spune că Marin Preda a consumat “aproximativ 100 de grame de vodcă”. În a doua declarație precizează că vodca a fost adusă din camera ei chiar de Viorica Prodanoff. *Au existat destule speculații în toți acești ani, anume cum că vodca aceasta, despre care s-a aflat în lumea scriitorilor, ar fi fost cauza morții* (s.m.). (Cumnata lui Marin Preda, soția fratelui său Gheorghe, care trăiește în Siliștea Gumești crede și acum – după cum mi-a mărturisit în primăvara anului 1998 – în zvonurile care au circulat despre otrăvirea lui Marin Preda). Numai că Virgil Mazilescu adaugă acum că în sticla de vodcă rusească adusă de Viorica Prodanoff se aflau aproximativ 200 de grame de vodcă, din care el a consumat 100 de grame cu Sorin Titel, iar restul “și l-a turnat Marin Preda în paharul său”.

Menționez că declarațiile pe formulare-tip (în afară de cea a lui Virgil Mazilescu, mai sînt cinci: Buzoianu Gheorghe, Bolea Aurelian, Drăgan Petrica [ajutor bucătar], Dincă Vica [ospătărița restaurantului Mogoșoaia n.m.] și Prodanoff Viorica) sînt datate toate pe 17 mai (exact ca cea a lui Marius Bercea, n.m.) și au fost consemnate în rubricile respective de către cineva de la miliție. Martorul trebuia doar să adauge cu mîna lui, după ce a citit ce s-a consemnat, o formulă de genul “aceasta e declarația pe care o dau, susțin și semnez”. În partea de jos a formularului se află, tipărită, următoarea “Observație”: “Fiecare pagină a declarației se iscălește după caz, de către învinuit, inculpat, martor și de către organul care a luat-o”. După ce ne-am uitat de **n** ori la aceste declarații, *am observat că, în cazul lui Bolea Aurelian, aceeași mîna care a completat formularul cu declarațiile lui l-a și semnat. Nu există niciun dubiu că este același scris!* (s.m.).

Lucrurile se complică și mai mult în cazul declarațiilor scrise pe coli albe de hîrtie, chiar pe 16 mai, de către Tudor Nicolae, portarul de la Mogoșoaia, Sonia Larian, Lucian Raicu, Claudiu Tănăsescu și Cornel Popescu. Toate au în dreapta-sus mențiunea “Dată în fața noastră”, urmată de semnătura indescifrabilă a unui ofițer de miliție (sau procuror). *Scrisul din aceste mențiuni este pe toate aceste cinci declarații același. El este diferit de al martorilor în cazul celor patru*

scriitori, dar nu trebuie să fii expert în grafologie pentru a-ți da seama că ofițerul (sau cine va fi fost el) care a făcut notațiile în dreapta-sus a scris în întregime și declarația lui Tudor Nicolae (s.m.). Fotocopiile pe care le reproduc o dovedesc cu prisosință. Mărturisesc că aceste constatări le-am făcut în timp. De fiecare dată când mă uitam la acest dosar mai descopeream ceva. Chiar în timp ce redactam textul acestei cărți am observat că declarațiile date de Pena Gherghina și Bătrîneanu Aurel pe coli de hîrtie, nu pe formulare-tip, sînt scrise de aceeași mînă. Doar semnăturile par individuale. În rest, este indubitabil același scris. Al cui? (s.m.).

Constat apoi că nu există la dosar declarațiile unor martori importanți, care au stat la aceeași masă cu Marin Preda: Sorin Titel și soții Maiorovici. N-ar fi fost lipsită de interes nici declarația secretarei lui Marin Preda, care ar fi putut să spună cine au fost ultimii oameni care “au intrat” la Marin Preda în timpul programului său de lucru la editură. Revenind la declarațiile din dosar, ne punem întrebarea: cît de beat era Marin Preda cînd a fost adus cu taxiul la Mogoșoaia? Martora Drăgan Petrica, care a văzut cum l-au scos din mașină, a crezut că i s-a făcut rău și abia a doua zi cineva i-a spus că “Marin Preda era în stare de ebrietate”. Dus “pe brațe” în camera sa, pentru că nici nu se putea ține pe picioare, ba mai mult, cade și de pe scaunul pe care fusese așezat, Marin Preda este totuși în stare să se dezbrace și să-și așeze cu grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, în modul cel mai ordonat cu putință. Fotografiile din dosar o dovedesc. Nu pare din nou ciudat? Mai ales că mai apare și o oglindă cu mîner peste pantalonii așezați aproape la dungă pe fotoliu. *Ce a vrut să vadă Marin Preda în acea oglindă? Rănile de pe frunte? Atunci înseamnă că ele existau dinainte de a coborî în sala de mese? Cum de nu le-a observat nimeni, cum de nu l-a întrebat nimeni “Ce-ați pățit dom’ Preda?” (s.m.).* Și ce a făcut Marin Preda în cele aproximativ două ore sau mai puțin, cît a stat singur în camera lui? Normal un om “în stare avansată de ebrietate” doarme. De ce s-a trezit? De ce a coborît în salon? *Să fie adevărat ce s-a zvonit, atunci, în 1980, că, de fapt, a fost chemat la petrecerea celor de jos? (s.m.)* Și dacă nu, cît de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese dus “pe brațe”, *așa cum declară cel ce scrie și semnează ultrasofisticat pentru un portar “Tudor Nicolae” (s.m.).* Invoc semnătura, pentru că ea mi-a atras atenția în primul rînd. Deși n-ar fi fost exclus ca portarul respectiv să aibă o asemenea semnătură, de la ea am plecat cînd am început să studiez mai atent toate declarațiile.

Să mai consemnez doar încă o neconcordanță: În timp ce Viorica Prodanoff declară că Marin Preda, același care coborîse singur scările, nu putea să vorbească de beat ce era, ba mai mult, nu putea “nici să

bage o țigară în gură”, Virgil Mazilescu precizează “Vorbea destul de coerent și logic» (Mariana Sipoș, *ibid.* pp. 69-73).

Să lăsăm deocamdată deoparte planul conținutului declarațiilor cu contradicțiile sale, uneori destul de comice, ce probează oricum și oricare le-ar fi “sursa”, imbecilitatea “monumentală” – adică demnă de un monument ca altădată statuile lui Lenin și Stalin – a securității anchetatoare, formată, cum se știe, din lumpeni de toată mîna, țărani fără plug deși indiscutabil cu coarne, studenți în pragul repetenției sau mici bișnițari salvați de la pîrnaie grație unor oportune denunțuri – și să ne concentrăm asupra aspectului lor formal.

O parte dintre ele sînt scrise pe foi libere, altele, mai exact cele datate de pe 17 mai (cînd moartea lui Marin Preda fusese oficial constatată pe 16 mai, curioasă lentoare administrativă, oare nu se puseseră încă de acord “tovarășii”?) și aparținînd, în principiu (căci cu toate aceste grafii eratice nu mai îndrăznim să ne pronunțăm hotărît), lui Gheorghe Buzoianu (detest onomastica birocratică), Aurelian Bolea, Petrica Drăgan (ajutor bucătar), Vica Dincă (ospătărița restaurantului) și Viorica Prodanoff, sînt, dimpotrivă, date pe formulare-tip. Lucru interesant, Virgil Mazilescu pare a fi dat *două declarații*, una ca să zicem așa “normală”, cealaltă încorsetată de “forma de fier” a formularului, prima de pe 16, a doua de pe 17 mai, cu precizarea că în cazul acestei a doua, de pe buclucașul de 17, “scrisul nu mai este al lui Virgil Mazilescu”. Dar al cui? Ne găsim, involuntar, în cazul de mai sus, al anchetatorului-redactor, mereu diligent și prevenitor, gata, cu alte cuvinte, de a lua locul persoanei anchetate, pentru a-i cruța efortul și a se asigura de adecvarea depozițiilor. Adecvare la ce? La nevoile anchetei, *pardi!* Ne amintim de identitatea grafică a declarațiilor Penei Gherghina, a lui Aurel Bătrîneanu, și a lui Marius Bercea, de absurditățile și chiar erorile ortografice complezent strecurate, greșale de care, cine știe, de și-ar fi redactat singur mărturia, poate că taximetristul nu s-ar fi făcut vinovat.

Desigur, în faza actuală a cercetărilor, nu putem fi siguri că falsificatorii – cum să-i numești altfel! – ar fi în toate cazurile aceiași. Întrebarea e: avea nevoie Virgil Mazilescu să fie astfel “ajutat”, și dacă da, ce valoare poate avea o anchetă în care, în bun număr de cazuri, persoana martorului riscă să fie identică cu cea a anchetatorului?!

Să recitim un pasaj grăitor al analizei d-nei Mariana Sipoș:

«Menționez că declarațiile pe formulare-tip (în afară de cea a lui Virgil Mazilescu, mai sînt cinci: Buzoianu Gheorghe, Bolea Aurelian, Drăgan Petrica [ajutor bucătar], Dincă Vica [ospătărița restaurantului Mogoșoaia n.m.] și Prodanoff Viorica) sînt datate toate pe 17 mai și au fost consemnate în rubricile respective de către cineva de la miliție. Martorul trebuia doar să adauge cu mîna lui, după ce a citit ce s-a consemnat, o formulă de genul “aceasta e declarația pe care o dau,

susțin și semnez”. În partea de jos a formularului se află, tipărită, următoarea “Observație”: “Fiecare pagină a declarației se iscălește după caz, de către învinuit, inculpat, martor și de către organul care a luat-o”. După ce ne-am uitat de **n** ori la aceste declarații, *am observat că, în cazul lui Bolea Aurelian, aceeași mână care a completat formularul cu declarațiile lui l-a și semnat. Nu există niciun dubiu că este același scris!*» (s.m.).

Cum, chiar și semnătura? Nu numai redactarea depoziției ci și identitatea martorului?! Nu înseamnă asta a împinge cu adevărat prea departe serviabilitatea “serviciilor”? Solicitudinea “organelor”? Solicitudine ce ar fi trebuit să-i împingă discret pe redactorii-anchetatori undeva după niscai gratii?!!

Însă înainte de a evalua rolul coincidențelor în această minunată anchetă să stăm o clipă strîmb ca să judecăm drept – sau să stăm drept ca să judecăm și mai drept, în orice caz mult mai drept decît cei ce stau numai “drepti!”! Știm demult și putem s-o spunem și acum nestingheriți că securitatea era o organizație criminală în serviciul unui regim criminal – regim criminal pe care, fie spus în treacăt, l-a trădat pentru a-l înlocui, tot “la ordin”, cu un alt regim, și mai criminal: am numit “era ticăloșilor” cunoscută altminteri ca “era Iliescu”. Nu înseamnă asta oare că înșii aflați în serviciul acestei organizații criminale erau niște criminali ei înșiși? Nu prea văd cine și cum ne-ar putea contrazice! Căci doară acum poliția politică română se intitulează SRI (Serviciul Român de Informații) și e formată exclusiv din servitori ai poporului român, iară nu ca mai demult din garanți ai statului comunist criminal! Comunist? Ba ceaușist adică național-comunist (formula nu ne aparține) ar fi probabil mai adecvat. În acest caz, ar fi poate mai exact dacă formulei “redactor-anchetator” i-am adăuga o alta, complementară, anume aceea de *asasin-anchetator*. Formulă care, de se potrivește mînușă Cekăi și NKVD-ului stalinist (ca și celorlalte sigle ce au anticipat atît de glorios FSB-ul), nu văd de ce nu s-ar potrivi și securității ceaușiste!

Dar să ne continuăm, după putinți, analiza. Virgil Mazilescu dă două (2) declarații. De ce? Una singură nu era destul de convingător? Și cine trebuia convins, la urma urmelor? Redactorul-anchetator? Asasinul-redactor? Superiorii lui? Mazilescu însuși? Or, dacă prima declarație este după toate probabilitățile scrisă de Mazilescu însuși, a doua, cea de pe 17 mai și așternută pe un formular-tip, prezintă o altă grafie. Încă o dată, a cui? Aceeași situație “în cazul lui Bolea Aurelian, aceeași mînă care a completat formularul cu declarațiile lui l-a și semnat. Nu există niciun dubiu că este același scris!”. Deci, nu numai declarația ci și semnătura!

«Lucrurile se complică și mai mult în cazul declarațiilor scrise pe coli albe de hîrtie, chiar pe 16 mai, de către Tudor Nicolae, portarul de la Mogoșoaia, Sonia Larian, Lucian Raicu, Claudiu Tănăsescu și Cornel

Popescu. Toate au în dreapta-sus mențiunea “Dată în fața noastră”, urmată de semnătura indescifrabilă a unui ofițer de miliție (sau procuror). Scrisul din aceste mențiuni este pe toate aceste cinci declarații același. El este diferit de al martorilor în cazul celor patru scriitori, dar nu trebuie să fii expert în grafologie pentru a-ți da seama că ofițerul (sau cine va fi fost el) care a făcut notațiile în dreapta-sus **a scris în întregime și declarația lui Tudor Nicolae** (s.m.). Fotocopiile pe care le reproduc o dovedesc cu prisosință. Mărturisesc că aceste constatări le-am făcut în timp. De fiecare dată când mă uitam la acest dosar mai descopeream ceva. Chiar în timp ce redactam textul acestei cărți am observat că declarațiile date de Pena Gherghina și Bătrîneanu Aurel pe coli de hîrtie, nu pe formulare-tip, **sînt scrise de aceeași mîna** (s.m.). Doar semnăturile par individuale. În rest, este îndubitabil același scris. Al cui?»

Sonia Larian, Lucian Raicu, Claudiu Tănăsescu și Cornel Popescu nu par să fie ajutați direct, grafic, ca să spunem așa, la respectiva redactare a declarațiilor, dar este indiscutabil că cetățeanul-anchetator, oricine va fi fost el, s-a implicat îndeaproape și putem spune că a supravegheat strîns declarațiile în chestie. Dacă nu le-a scris, le va fi dictat ca vreun profesor din ciclul secundar? Sau, în orice caz, le va fi influențat conținutul? Ce nu poți să presupui pe seama unui anchetator care, atunci cînd martorii, dintr-un motiv sau altul, nu-i inspiră destulă încredere, pune mîna și scrie el însuși depozițiile? E ceea ce s-a întîmplat cu Pena Gherghina și Bătrîneanu Aurel: declarațiile lor, așternute pe coli albe, nu pe formulare-tip, “sînt scrise de aceeași mîna”, evident nu de cea a depozaților.

Or aici ne lovim de o coincidență suplimentară, nerelevantă de d-na Mariana Sipoș: dacă declarația Penei Gherghina și cea a lui Aurel Bătrîneanu sînt scrise de aceeași mîna (evident a niciunuia dintre ei), iar pe de altă parte, întîlnim aceeași identitate grafică la Pena Gherghina și la taximetristul Marius Bercea, cum am văzut deja mai sus, înseamnă că în realitate, toate aceste trei declarații, esențiale pentru înțelegerea faptelor ce precedau ajungerea la Palatul Mogoșoaia, cu toate echivocurile cronologice și nu numai, *au fost redactate de aceeași persoană și nu de declaranții înșiși*.

E imposibil de evitat concluzia că avem de-a face cu o anchetă bizuită în parte pe declarații false, redactate de anchetatorii înșiși și în parte, desigur, pe declarații “sub influență”, sau eventual, ca în cazul celei de a doua declarații a lui Virgil Mazilescu, scrise din nou de un terț indefinit! Trebuie să ne surprindă asemenea metode din partea securității? Poate, în plan intelectual totuși, atîta impenitentă ineptie depășind, parcă, doza prescrisă! Din păcate, de overdozele de imbecilitate nu mor cei ce le fac, mor cei din cuaza cărora au fost făcute! Uneori și cei cărora li se adresează!

Întrebarea care se pune e desigur următoarea: ce se străduia cu atîta grosolană sîngăcie să ascundă securitatea dacă nu propria ei crimă – dacă

formula “Securitatea Statului” mai are vreo semnificație, fiind vorba, “e elementar dragă Watson”, de o crimă de Stat! Sau, trebuie să considerăm securitatea ca pe o simplă organizație criminală, o “mafie” acționând docil la ordinul potențailor timpului, în care caz crima de stat se preschimbă, desigur, într-o crimă de regim, expresia unui arbitrar exterior intereselor veritabile ale statului român. Personal înclin spre a doua variantă, dar e posibil ca alții să vadă lucrurile altfel!

În fine, nu trebuie să uităm declarația portarului Mogoșoaiei, Tudor Nicolae – cu numele portarului acestuia e o întreagă încurcătură:

«Astfel, portarul declară că se numește “Tudor Nicolae”, în procesul verbal de constatare al procuraturii apare cu numele de “Panțiru Tudor” așa cum îl numesc de altfel, în declarațiile lor Sonia Larian (Lewenstein) și Virgil Mazilescu. Ne-am spus că o mai fi avînd încă un nume sau o poreclă sub care îl cunoșteau scriitorii care locuiau la Mogoșoaia» (M.S. *ibid.* p. 68).

La “Panțiru” se mai adaugă “Dorobanțu” deși nu am putut depista cu certitudine referința (v. *infra*) –, sursă de noi contradicții (cităm):

«Și dacă nu, cît de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese dus “pe brațe”, **așa cum declară cel ce scrie și semnează ultrasofisticat pentru un portar “Tudor Nicolae” (s.m.).** Invoc semnătura, pentru că ea mi-a atras atenția în primul rînd. Deși n-ar fi fost exclus ca portarul respectiv să aibă o asemenea semnătură, de la ea am plecat cînd am început să studiez mai atent toate declarațiile» (M.S. *ibid.* p. 73).

Deci și în cazul portarului cu nume multiplu depoziția e scrisă în realitate, ba chiar și semnată, de un terț pe care l-am numit deja simbolic “asasinul anchetator”! Detaliu interesant, “panțir”, derivat din polonezul “pancerz”, din sîrbo-croatul “pancir”, înseamnă “mercenar dintr-un corp de oaste (călare) însărcinat mai ales cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu aducerea la îndeplinire a unor porunci ale autorității – ca să vezi! Cît despre “dorobanț”, pe lîngă sensul bine cunoscut, îl mai poartă și pe acela de “jandarm cu atribuții speciale”. Măi să fie! E inutil să tragem concluzii din aceste etimologii și semnificații; remarcabil rămîne haosul informațiilor pe care e bizuită așa-zisa “ancheta” – delirul indiscutabil al unor evenimente foarte probabil machiate, de altfel cu o extraordinară stîngăcie.

Acum, în ce privește originea acestei noi reprezentări onomastice – a unui ins al cărui nume veritabil era probabil ocultat de necesitatea de a-i “conspira” funcția – s-ar putea, deși e dificil să fim siguri, în ocurență, ca aceasta să fie chiar memoria scriitorului.

«Alte amănunte care ni se par semnificative în interviul domnului Cornel Popescu. Mai întîi: paznicul de la Mogoșoaia, în memoria sa,

se numește Dorobanțu, nume care îl amuza mereu pe Marin Preda: “Mă, ce nume ai tu, Dorobanțu. Auzi, Dorobanțu!” Avem deci pînă acum trei variante: Panțîru, Tudor Nicolae, Dorobanțu” (*ibid.* p. 207).

Ce-i drept, nu putem fi siguri că operatorul depozițiilor atribuite Penei Gherghina, lui Aurel Bătrîneanu și taximetristului Marius Bercea – operator unic, cum am văzut – ar fi identic cu cel al depoziției “ultrasofisticat” semnate “Tudor Nicolae”, sau cu redactorul-anchetator al declarației pe formular-tip generos acordate lui Virgil Mazilescu. Însă un lucru e cert: niciuna din susmenționatele depoziții nu a fost scrisă de autorul ei prezumat ci de unul sau altul dintre anchetatori. Nu avem, prin urmare, nici o garanție – ba aș spune mai degrabă dimpotrivă – că aceste declarații ar reprezenta niște mărturii juridic acceptabile (cel puțin în condițiile normale ale unui stat de drept, ceea ce România ceașistă, cu siguranță, *nu era*) și că ar corespunde, cît de cît, vreunor fapte reale. Nu numai faptul că toate aceste pseudo-declarații au fost, în realitate, redactate – cu enormă stîngăcie și cu “subtilități” penibile – de anchetatorii înșiși, și eventual semnate de aceștia, ne împinge la această concluzie, ci chiar absurditatea lor intrinsecă. Într-adevăr, experiența arată că toate textele ieșite din fabrica testimonială securistă sau în vreo oarecare relație cu aceasta se caracterizează printr-o combinație de absurditate și abjecție.

Astfel de piese nu reprezintă atît depoziții, în sens tehnic, cît expresii ale unor incredibile abisuri de josnicie, mai cu seamă în cazul “informațiilor” atribuite poetului Ion Caraion, victima unui execrabil asasinat moral :

«Rupt de țară și de rădăcinile poeziei sale, Caraion a exprimat anxietatea expatrierii într-un eseu elocvent, “Cuvintele în exil”. El găsește totuși mijlocul de comunicare nemijlocit cu țara, grație redacției române a postului de radio BBC, care-i difuzează multe eseuri și profile literare. Paralel are loc o campanie contra persoanei lui Ion Caraion, vizibil organizată de organele de dezinformare din publicațiile comuniste din țară, orchestrate în primul rînd de Eugen Barbu, ca și de cele de extremă dreaptă sau pretins naționaliste din exil» (v. Prof. Ion Ionescu-Bucovu, *ibid.*).

Aceeași “metodă” a calomnieri victimei e folosită în cazul unui monstruos articol, fals atribuit lui Leonard Gavriliu dar clocit după toate probabilitățile de C.V. Tudor, “Crima lez-Eminescu”, publicat în revista ipochimenului *România Mare* pe 28 februarie 1992, bazar dement al injuriilor ce însoțea cu fidelitate abjecțiile obraznice ale președintelui de-atunci al României, Ion Iliescu (v. pentru cele din urmă Dana ȘIȘMANIAN, “Mesajul cu adrese multiple sau viclenia nebunului”, în *Contrapunct*, n° 45/8, noiembrie 1991, pp. 3, 11, iar pentru cele dintîi Ara ȘIȘMANIAN, “Bilanțul unei morți anunțate”, în *Lumea Liberă Românească*, n° 398/18 mai 1996, pp. 21-23, n° 399/25 mai 1996, pp. 21-23 și n° 400/1 iunie 1996, pp. 21-24; vezi de asemenea Ara Alexandre

SHISHMANIAN, “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et herméneutique religieuse », în *Les cahiers «Psychanodia»*, N°1/Mai 2011, pp. 9-129, în special pp. 44-56).

Deci, fără a mai ține seama de alte tentative, ratate, asasinarea lui Marin Preda a avut în fapt *două victime*, de vreme ce moartea provocată a lui Ion Caraion trebuie considerată ca un fel de *spin-off* al precedentei.

Pe de altă parte, de vreme ce *toate* mărturiile vizînd evenimentele petrecute între presupusa plecare a scriitorului de la CR – căci, evident, în aceste condiții nimic nu mai e sigur – și ajungerea sa la Palatul Mogoșoaia, nu sînt altceva decît niște simulacre aparținînd anchetatorilor înșiși, ce s-au substituit în chipul cel mai impudent persoanelor anchetate (dar au fost ele...), se poate presupune că celelalte depoziții, chiar dacă substituția directă nu pare a fi operat decît într-un singur caz, acela al declarației pe formular-tip a poetului Virgil Mazilescu (mort si el în 1984, după unele zvonuri din epocă, victimă a aceleiași organizații criminale), suferă de același defect esențial al deficitului de credibilitate; nu doar din cauza contradicțiilor absurde pe care le vehiculează ci, pur și simplu, din cauza prezumției dificil de evitat că ar fi fost redactate sub influență.

Trebuie să mai adaug că articolul lui Ion Caraion, citat mai sus, ce prezintă lucrurile într-un chip cu totul diferit de cel al “mărturiilor” anchetatorilor, pare să plaseze “livrarea” lui Marin Preda la Palatul Mogoșoaia mult mai tîrziu, la o oră, ce-i drept neprecizată, din noaptea dintre 15 și 16 mai 1980? Asta ca să nu mai vorbim – dar de ce n-am vorbi! – de mărturia verbală a lui Petru Creția ce plasa “livrarea” în chestie pe 16 mai, în jurul orelor 5-6 dimineata! Din această dublă perspectivă, totalitatea mărturiilor inabil aranjate sau redactate de cea mai ineptă “inteligență” de pe planetă pierzînd orice interes pentru o anchetă obiectivă, ca și pentru orice om interesat nu de vulgare basme cu cocoșul roșu ci pur și simplu de adevăr.

Ce rămîne din toate aceste “depoziții” create de anchetatori? Puțin lucru. În special, aș zice, cîteva fenomene ale acelei compensații aleteice de care am mai vorbit. Fluctuațiile cronologice, care indică, prin elasticitatea bizară a timpului, imposibilitatea plăsmuirilor temporale închipuite de “organele” anchetatoare. Transportarea complet nemotivată la miliție indică, de asemenea, că Marin Preda a fost într-adevăr dus undeva, înainte, poate chiar mult înainte de a ajunge la Palatul Mogoșoaia. *Unde?* Insistența pe starea de ebrietate “avansată” maschează probabil “tratamentul” la care a fost supus scriitorul, “tratament” care, el, iară nu “starea de ebrietate”, a făcut necesară livrarea ca un pachet a unui om altminteri valid.

În haosul direcțiilor împrumutate de șofer – dar vizibil, avem de-a face cu o ficțiune – se pot discerne eforturile disperate ale anchetatorului-redactor-martor de a justifica cele 60, respectiv 90 de minute fantasmate pentru o traiectorie de numai un sfert de oră. Idem incompetența incredibilă a șoferului Marius Bercea, ce înțelege greșit aproape tot ce i se spune și uită

de la mână pîn' la gură ce afirmase singur că știe foarte bine. Jocul științelor și ignoranțelor șoferului e, într-adevăr, extrem de semnificativ. După cum, mi se pare profund îngrijorător pentru gradul de alfabetizare al cetățenilor României epocii faptul că semnăturile martorilor Aurel Bătrîneanu, Marius Bercea, Tudor Nicolae, Gheorghe Buzoianu, Aurelian Bolea, Petrica Drăgan, Vica Dincă sînt, vai, indescifrabile. Or, ținînd seama de moravurile deja revelate ale securității anchetatoare, o întrebare se impune și anume: care e valoarea identificantă a codîrlelor?!

Actul II. Scena 1b. La Mogoșoaia: noi incorerențe și contradicții

Să vedem acum cum stau lucrurile la celălalt capăt al basmului cu cocoșul roșu plăsmuit de bravii anchetatori. Căci dacă am văzut cum a ajuns neajungînd Marin Preda la Mogoșoaia năzuințelor sale și cum a fost transportat la cu totul altă destinație înainte de a fi livrat destinului letal, n-am văzut încă în detaliu ce s-a întîmplat după ce neajungînd a ajuns cumva Marin Preda la Palat.

Ne amintim că una din caracteristicile anchetatorului omnipotent ce plăsmuiește liber nu doar mărturiile dar și libertatea martorilor de care se folosește ca de niște creioane e, tocmai, *compensația aleteică*. Există însă și o alta, și anume *contradicția*; într-adevăr, nu există ceva mai contradictoriu decît depoziția liber însălată!

Nu vom relua acum, desigur, toate declarațiile, mulțumindu-ne numai cu cea a scriitorului Gheorghe Buzoianu, declarație ce suferă de aceeași furunculoză a bizareriilor și contradicțiilor elementare ca și cea a șoferului Marius Bercea.

În notă, d-na Mariana Sipoș ne informează cum că:

«Spre deosebire de declarațiile anterioare (cea a lui Tudor Nicolae, Panțîru, Dorobanțu sau cum l-o mai fi chemînd pe portarul Palatului Mogoșoaia ca și, respectiv, cele ale lui Marius Bercea, Aurel Bătrîneanu și Pena Gherghina, adică tocmai declarațiile pricinașe n.m.), aceasta și următoarele trei (aparținînd lui Aurelian Bolea, pricinaș și el, Petricăi sau Petruței Drăgan și Vicăi Dinca, la care trebuie s-o adăugăm pe Viorica Prodanoff, toate datate pe 17 mai și “consemnate în rubricile respective de cineva de la miliție”, martorul trebuind să adauge numai “după ce a citit ce s-a consemnat, o formulă de genul “aceasta e declarația pe care o dau, susțin și semnez”, M.S. *ibid.*, p. 71) sînt scrise pe un formular tip» (M.S., *ibid.*, p. 37, n. 8).

Să vedem acum – indiferent de foarte dubioasa sursă a declarațiilor, parte scrise și foarte probabil redactate de anchetatorii înșiși, parte, indiscutabil influențate de aceiași, în chipul acela inefabil propriu “vechii securități” și strămoșului acesteia de la răsărit, de unde vine lumina, NKVD-ul – în ce constă conținutul acestora. Lucru pentru care trebuie să revenim la

depoziția scriitorului Gheorghe Buzoianu, pandantul, cum am mai spus, în planul contradicțiilor, al inenarabilului “Marius Bercea”, oricine s-ar ascunde sub acest foarte interesant nume.

«În seara zilei de 15.05.1980 – grăiește scriitorul –, în jurul orei 22,30 mă aflu în sufrageria Casei de creație, servind masa, cu sculptorul Bolea Aurel și poetul Virgil Mazilescu. La un moment dat (momentul rămîne neprecizat, 5 minute, 10 minute, mai mult, mai puțin *după* 22,30, n.n.) a venit la masa noastră portarul Tudor (sic – de ce nu “domnul Tudor”, te întrebi! n.m.) și ne-a spus că a sosit Marin Preda cu un taxi însă se află într-o avansată stare de ebrietate și nu poate să coboare» (M.S., p. 38).

Două elemente deja relevate. În primul rînd, portarul Tudor Nicolae (sau Panțîru, sau Dorobanțu...) semnaleză în propria-i declarație “aducerea” lui Marin Preda, eventualul cititor a ghicit, “într-o stare avansată de ebrietate”, “pe la orele 22”, cu cel puțin 30 de minute înainte de ora semnalată de declarația lui Gheorghe Buzoianu. Ce-au făcut portarul, șoferul și, la urma urmelor, Marin Preda, oricît ar fi fost “într-o stare avansată de ebrietate”, între orele 22 și 22,30-35-40 (lucrul nu e lămurit)? Erau oare și ceilalți “preopinenți” “într-o stare avansată de ebrietate”? Dificilă chestiune! În al doilea rînd, formularea însăși, repetată *ne varietur* de toată lumea, de la femeia de serviciu pînă la diverșii scriitori. Trebuie să mărturisesc, mie chestia asta, formula asta invariabilă (e drept, mai apare uneori și popularul “beat mort”, dar mult mai rar) îmi amintește o altă, dintr-un film, anume Z! “Suplu și feroce ca un tigru”, repetau acolo întruna martorii puși, de la derbedeul mardeiaș la generalul de jandarmi. Formulă fabricată, desigur, *acolo*. Oare și *aici*?

Trecem peste extragerea din getax a autorului *Moromeților* (reamintim în treacăt sursa: Ilya Murometș, celebrul bogatîr al foclorului rus) de către Aurel Bolea și Gheorghe Buzoianu (în alte mărturii există alte variante n.m.) și transportarea sa în camera nr-ul 6 a “Casei de creație”. Pentru a trece la elementul următor, cu care începe ping-pongul contradicțiilor.

“Acolo (în camera susmenționată n.m. –, am vrut să-l culcăm în pat, însă a refuzat, cerîndu-ne să-l așezăm pe scaun. Ne-a spus că îi este foarte foame și că dorește să mănînce ceva” (p. 39). Vădit, scriitorul se exprimă coerent, în orice caz nu se relevă vreo “bîlbîială”, vreo incorență, proprii stărilor de ebrietate avansată. Știe ce vrea și o spune clar. “Lăsîndu-l singur pe Marin Preda în camera sa – ne putem întreba de ce singur? ce făcea în acest timp Aurel Bolea, care s-ar zice că dispăre ca prin farmec... –, am coborît la sala de mese, în bucătărie unde i-am cerut ospătarei Dincă Vica să prepare o omletă. Era în jurul orei 22,45. I-am spus totodată ospătarei să-i ducă în cameră omleta. Eu am rămas în sala de mese și peste circa 5-10 minute am urcat la Marin Preda însoțit de Lucian Raicu pentru a vedea ce face” (p. 39). Minutajul ne apropie de orele 23, cam mult pentru cineva

“livrat” cu taxiul încă de la ora 22. Urmarea e paradoxală: “L-am găsit tot pe scaun, în stare de somnolență, l-am întrebat unde anume băuse, dar nu putea să ne dea un răspuns coerent” (p. 39). Deci, cu maximum 10 minute mai devreme Marin Preda se exprimă coerent, refuză să fie culcat în pat, cere să fie așezat pe scaun, ba în plus, declară cât se poate de net că-i e “foarte foame”, lucru practic imposibil pentru un ins în stare avansată de ebrietate, în schimb, odată aceste 5-10 minute scurse, iată-l somnolent, incapabil de “un răspuns coerent”.

Pe de altă parte, găsesc oarecum curios că Gheorghe Buzoianu își aduce aminte tocmai acum, când, pretinde el, îi aduce omleta, să-l întrebe “unde anume băuse”. Într-adevăr, aceasta și nu alta era întrebarea! Detaliu suplimentar cât se poate de perturbant. Gheorghe Buzoianu afirmă cât se poate de răspicat “peste circa 5-10 minute am urcat la Marin Preda însoțit de Lucian Raicu pentru a vedea ce face”.

Or, în propria sa declarație, Lucian Raicu afirmă următoarele:

«În seara de 15 mai a.c. (respectiv 1980 n.m.) mă aflu la Casa de creație Mogoșoaia unde (urma să) am o cameră de lucru. Pe la orele 22 am coborât în sufragerie și m-am așezat la o masă împreună cu soția mea (Sonia Larian), scriitorul Sorin Titel, compozitorul Maiorovici cu soția, prozatorul George Buzoianu. Cam după o jumătate de oră am aflat că a venit cu un taxi scriitorul Marin Preda, foarte obosit și în stare de ebrietate (interesant, de data aceasta starea de ebrietate nu mai e “foarte avansată”, în schimb prozatorul e “foarte obosit”, subtilă nevoie de a nuanța formula prestabilită, poate și un soi de jenă n.m.), fiind condus în camera sa, la etaj, de (poetul) Buzoianu George și de sculptorul Bolea. După puțin timp a intrat în sufragerie portarul însoțit de șoferul de taxi care reclama că nu a încasat contravaloarea cursei. Întrucât costa 107 lei, am dat o sută de lei de la mine (și) iar un alt coleg mi-a dat 25 de lei și am achitat șoferului. După aproximativ 2-3 ore...» (*ibid.* p. 50).

Trec peste exprimarea stângace și remarc faptul simplu: în nici un moment Lucian Raicu nu pare să-și amintească a-l fi însoțit pe Gheorghe Buzoianu în camera lui Marin Preda. Să fi fost criticul amnezic? Desigur, îl menționează pe sculptorul Bolea, însă e vorba de transportarea lui Marin Preda, nu de “a doua venire”. Cum se poate explica o asemenea lacună? Se înșeală prozatorul (poetul) sau uită criticul? Aceasta gravă inexactitate se adaugă la celelalte bizarerii ale depoziției lui Gheorghe Buzoianu, nu mult mai credibilă decât a șoferului Mariu Bercea.

Încă o dată! În mai puțin de 10 minute Marin Preda trece de la trezie la somnolență, de la o expresie cât se poate de clară și articulată, lipsită de incoerențe și ezitări, la o confuzie din care nu se poate încheia un răspuns clar. Chiar așa! Unde băuse Marin Preda? Și mai ales ce i se întâmplase și când!

Ping-pongul însă continuă. Fără să insiste pentru a se lămuri, Gheorghe Buzoianu și Lucian Raicu părăsesc camera prozatorului – sau mai degrabă Gheorghe Buzoianu pleacă singur, cum venise, de e să credem depoziția criticului – revenind în sala de mese. Peste încă circa 10-15 minute, același Gheorghe Buzoianu o vede pe ospătărița Dincă Vica părăsind sala de mese cu omleta pregătită. După încă vreo 5 minute, ospătărița revine purtătoare de un mesaj: “mi-a spus să merg sus la Marin Preda, întrucât m-a chemat. Mi-a mai spus că l-a găsit căzut de pe scaun și l-a așezat înapoi” (p. 39). Această rapidă regresie la statutul de simplu lucru pe care-l manipulezi în voie, surprinde oarecum.

“Am urcat imediat în camera sa și l-am găsit în fața chiuvetei, spălându-se de sânge” (*ibid.*). Deci Marin Preda somnolează, cade de pe scaun, ba în plus e repus de ospătăriță ca un ciorap – și acum, iată-l vioi la chiuvetă, spălându-se de sânge. E de altfel prima mențiune a sîngelui în afacerea asta! “Sîngele îi curgea de la un neg de pe față, rupt”. Iată și explicația! Căzînd, scriitorul își rupsese un neg de pe față. Cum se rup negii de pe față prin simplă căzătură? Căzuse prozatorul cu fața în jos? Chiar și atunci, contactul dintre neg și sol e cam greu de imaginat. Dar poate – simplă ipoteză – sîngele curgea nu dintr-un neg rupt ci din nas. Poate că – ca în Gogol – nasul directorului CR plecase la plimbare și în desprindere se rănise! Mai știi! Negul însă nu e de ajuns – deși în fond și negii pot fi prinși de crize deambulatorii! “Pe fruntea sa am remarcat o pată roșie, de formă neregulată, striată. Am presupus că urma provine de la căzătură, de la strițiile de la marginea covorului” (*ibid.*). Deci Marin Preda nu doar a căzut cu fața-n jos – obligatoriu, altfel nu funcționează scenariul iar negul rămîne cuminte la locul său! – dar a căzut taman peste strițiile de la marginea covorului – de unde pata roșie, striată, de pe frunte. Aș invita pe orice amator să cadă, de preferință cu fața-n jos, să vedem dacă-i reușește performanța (evident, subiectul trebuie să prezinte pe față un neg cît mai prominent, care să se poată eventual, rupe). Oricum, oportune răniri! Cam în stilul “accidentului” lui Nicolae Labiș sau al pietricelei ce-ar fi vulnerat “milimetric” capul lui Eminescu!

“L-am întrebat ce a pățit, unde s-a lovit, însă n-a putut să-mi răspundă”. Unde s-a lovit? Păi parcă Gheorghe Buzoianu tocmai ne-a explicat ce și cum! Atunci, ce rost mai avea întrebarea? Iată însă că Marin Preda e lovit de muțenie. Cum se explică asta? Cînd trebuie să ceară, de pildă de mîncare, scriitorul vorbește foarte bine, dar de îndată ce ar trebui să dea o explicație mai mult sau mai puțin jenantă pentru scenariul anchetatorilor – căci precum Labiș, e evident că Marin Preda s-a omorît singur de beat ce era! – e imediat lovit de o binevenită muțenie. Sau, în cel mai bun caz, bolborosește ceva incomprehensibil.

“L-am ajutat să se spele după care l-am luat de subțiori și l-am așezat din nou pe scaun”. Nouă regresie la statutul de lucru manipulabil, cu atît mai inexplicabilă cu cît cu un moment mai devreme Marin Preda se spăla foarte

bine singur – ceea ce înseamnă că fusese capabil să se scoale de pe scaun prin forțe proprii. E drept că e mai greu să te așezi decît să te ridici!

“Omleta am văzut-o așezată pe birou, însă n-am remarcat să fi consumat din ea. Rețin că a reușit să articuleze de cîteva ori cuvîntul 'foame” (p. 40). Întrebarea ce se pune imediat e dacă acest Gheorghe Buzoianu e sadic sau doar imbecil. Vede că scriitorului îi e foame, constată – altă probă de paralizie – că trebuie să-i fie foarte dificil să mănînce singur și, în ciuda apelurilor repetate, se cară liniștit! Pe de altă parte, dacă Marin Preda putea spune “foame” poate că ar fi putut pronunța și altceva. Eventual, cîteva explicații privind starea penibilă în care-l descoperise G. Buzoianu!

Acum, că am văzut ce avea de spus poetul și prozatorul G.B. – un veritabil ping-pong de contradicții și absurdități – G.B. sau poate numai redactorul anchetator –, să vedem care e versiunea ospătăriței Dincă Vica.

«În legătură cu cele întrebate, declar următoarele:

Sînt ospătar la Casa de Creație a scriitorilor din com. Mogoșoaia, de 13 ani. Pe Marin Preda îl cunosc de cînd am început să lucrez la Casa de Creație. Cunosc faptul că scriitorul Marin Preda avea obiceiul să consume băuturi alcoolice și de multe ori, mai ales în ultima perioadă, de circa un an de zile, îl vedeam de mai multe ori pe săptămînă *în stare avansată de ebrietate* (ideea fixă! nota mea). Avea obiceiul să vină în *stare de ebrietate* din oraș (de data asta nu mai e “avansată”! n.m.) ori consuma în sufrageria noastră pînă ajungea *în stare avansată de ebrietate* (deci dacă venea din oraș doar în stare de ebrietate, mai consuma “în sufrageria noastră” pînă ajungea în stare avansată că de! altfel n-ar mai fi putut fi avansată formula n.m.). Nu cunoșteam că suferă de vreo boală.

În seara zilei de 15.05.1980, în jurul orei 22,00 (chiar așa se exprima tovarășa ospătară cu 22,00 ori avem aici un semnuleț al intervențiilor creatoare ale tovarășului securist-redactor?! n.n.), portarul Tudor mi-a spus că Marin Preda venise (am ghicit! n.m.) *în stare avansată de ebrietate*, cu un taxi și a fost dus în camera sa de către colegi, întrucît nu se putea ține pe picioare (din depoziția lui Gheorghe Buzoianu și cum vom vedea, nu doar din a lui, vom afla că “s-a ținut” totuși în mai multe ocazii – de-a mirările! n.m.). [...] În jurul orei 22,30 a venit la mine scriitorul Buzoianu care mi-a cerut să prepar pentru Marin Preda o omletă. Mi-a mai spus că este (*eh! oui*) *într-o stare avansată de ebrietate* și să-i duc omleta în camera sa. Am luat două ouă, 50 g. de brînză și le-am dat bucătăresei Ierbatu să le prepare. Cînd a fost gata omleta, peste 5-10 minute, am dus-o în camera lui Marin Preda.

L-am găsit singur în cameră, căzut lîngă pat, rezemat de partea laterală a patului. Nu era lovit, n-am observat sînge pe fața sa și mi-am dat seama că este în stare de ebrietate (mă întreb după ce și-a dat

ospătărița seama? Altminteri, contradicția cu depoziția lui Gheorghe Buzoianu e deplină! asta depășește ping-pongul! n.m.). M-a recunoscut și mi-a spus că îmi mulțumește că i-am dus mâncare că îi este foarte foame. Am vrut să-l servesc cu mâncare însă a refuzat. L-am ridicat de umeri și l-am așezat în pat (foarte curios! în depoziția sa Gh. Buzoianu afirma următoarele: “Mi-a mai spus că l-a găsit căzut de pe scaun și l-a așezat înapoi”; înapoi, pentru cineva căzut de pe scaun înseamnă înapoi pe scaun, nu înapoi pe pat – cine se găsește într-o stare avansată de ebrietate, ne întrebăm noi! n. m.), am vrut să-l descalț, însă nu mi-a permis. I-am spus să mănânce și că îl voi trimite pe scriitorul Buzoianu ca să-l ajute să mănânce după care am plecat din camera sa. Când am ajuns în sufragerie, l-am rugat pe scriitorul Gheorghe Buzoianu care se afla la masă cu scriitorul Lucian Raicu să meargă sus la Marin Preda, să-l ajute să mănânce omleta» (*ibid.* pp. 45-46; sublinierile ne aparțin).

Primul lucru ce frapează în depoziția ospătării, dincolo de tonul artificial oficial și precizia cronometrică, ce se regăsește, în chip tot atât de suspect, în toate declarațiile, este bine înțeles frecvența formulei-tip (a nu se confunda cu formularul-tip) “în stare avansată de ebrietate”. E drept, toți martorii par să aibă o predilecție pentru ea, însă Dincă Vica s-ar zice că resimte un veritabil entuziasm mistic! Într-adevăr, în mai puțin de 20 de rînduri ospătărița o repetă, cu mici variante, de nu mai puțin de șase (6) ori! Exces de zel? Și-atunci al cui? Al ospătăriței Dincă Vica ori al tovarășului redactor-anchetator ce, nemaștiind ce să mai născocescă, se-nvîrte-n cerc în puțintica-i imaginație!?

De ce totuși repetiția obsesivă a ineptei formule? Pentru simplul motiv că, precum în cazul lui Nicolae Labiș (de altfel organizatorii mai vechi ai asasinării lui Eminescu sufereau de aceleași manii obsesive ce-ar fi trebuit poate tratate în propriul institut, reamintesc: “Caritatea”), securității încearcă să prezinte victima ca pe o persoană moralmente disolută, meritîndu-și cumva soarta și victimă a propriilor irepresibile vicii. Vom mai reveni asupra acestui punct.

Esențial este totuși un alt element: “*L-am găsit singur în cameră, căzut lîngă pat, rezemat de partea laterală a patului. Nu era lovit, n-am observat sînge pe fața sa și mi-am dat seama că este în stare de ebrietate*”, afirmă senină ospătărița fără să pară să-și dea seama că pulverizează prin afirmațiile sale depoziția lui Gheorghe Buzoianu. Trecem peste “starea de ebrietate” ce face vădit parte din convenția textului. Și ne concentrăm pe afirmația imediat precedentă: “*Nu era lovit, n-am observat sînge pe fața sa...*” Nu asta spune prozatorul G.B.! Re-cităm pentru mai multă claritate: “Am urcat imediat în camera sa și l-am găsit în fața chiuvelei, spălîndu-se pe față de sînge. Sîngele îi curgea de la un neg de pe față, rupt. Pe fruntea sa am remarcat o pată roșie, de formă neregulată, striată. Am presupus că

urma provine de la căzătură, de la striățiile de la marginea covorului” (p. 39). Foarte precis, însă de e s-o credem pe ospătărița, complet fals!

Această discordanță dintre cele două declarații a mai fost observată critic și de Mariana Sipoș (cităm):

«Alte semne de întrebare le ridică declarația scriitorului Gheorghe Buzoianu, în discordanță cu cea a ospătăriței care spune că l-a găsit pe Marin Preda căzut, dar nu era lovit și n-a observat sânge pe fața lui. *Gheorghe Buzoianu declară Procuraturii – care consemnează în procesul verbal din 16 mai că Dincă Vica “l-a văzut pe acesta (pe Marin Preda, cu alte cuvinte n.m.) cu sânge pe față întrucât căzuse” – și susține în declarație proprie că l-a găsit pe Marin Preda în baie spălându-se pe față de sânge. Îl ajută să se spele, dar în același timp poate observa că “sângele îi curgea de la un neg de pe față, rupt”, iar “pata roșie” de pe frunte are “formă neregulată, striată” și presupune că “urma provine de la căzătură, de la striățiile de la marginea covorului”. Acest spirit de observație, ca și cum ar fi știut ceea ce va trebui să declare apoi la poliție, mi s-a părut nefiresc. Și mai nefiresc mi s-a părut că peste aproximativ două ore, când Marin Preda a coborât în sala de mese, nimeni nu a mai observat pe fața lui urmele acestei “căzături”, deși ele se văd foarte clar în fotografiile efectuate de serviciul criminalistic» (*ibid.* pp. 69-70).*

Dar lucrurile nu se limitează doar la atât. Bun, ospătărița nu observă sânge pe fața scriitorului. Totuși, interesant e că-și pune problema! Răspunde oare la o întrebare pusă de vajnicul securist anchetator? Nu-i evident! Mai mult, la analiză – evident la o analiză literară – formularea complementară “nu era lovit” se dovedește extrem de echivocă. Nu era lovit – *de cineva*? Avem oare aici un caz de compensație aleteică pentru multiplele contradicții și inexactități? Neîndoielnic, căci din mărturia ospătăriței orice posibilitate ca Marin Preda să se fi lovit singur în cădere – versiunea lui Gheorghe Buzoianu – dispare cu desăvârșire. Într-adevăr, afirmă Dincă Vica, “l-am găsit în cameră, *căzut lângă pat, rezemat de partea laterală a patului*”. Nu vreau să-mi pun acum problema cum putea prozatorul să cadă de pe scaun “*lângă pat*” astfel încât să se rezeme de “*partea laterală a patului*”. Și mă limitez la semnificația nudă a aserțiunii. Căzut lângă pat, sprijinit de partea laterală a patului, Marin Preda nu putea, în nici un caz, să cadă cu fața în jos, astfel încât, pe de o parte, presupusul neg de pe față să se poată rupe, pe de altă parte, fruntea, îmi vine să spun, a victimei, să poată intra în contact cu striățiile de la marginea covorului. Dar dacă ambele explicații ale lui Gheorghe Buzoianu se dovedesc inexacte, de unde mai provine “negul rupt” și ce mai explică “pata roșie, de formă neregulată, striată” de pe fruntea scriitorului?

Însă d-na Mariana Sipoș ne spune și altceva, anume că “*Gheorghe Buzoianu declară Procuraturii – care consemnează în procesul verbal din*

16 mai, că Dincă Vica “l-a văzut pe acesta (pe Marin Preda, cu alte cuvinte n.m.) cu sînge pe față întrucît căzuse”. Să cităm integral mărturia făcută Procuraturii de prozatorul-poet. Precizăm că e vorba de Procuratura municipiului București, procuror Ambrozio Octavian, mărturia apărînd în cadrul procesului verbal nr-ul 6706/1980 din 16 mai respectiv.

«Din relațiile furnizate de Buzoianu Gheorghe, domiciliat în Mogoșoaia str. Valea Parcului, nr. 1, membru al Uniunii Scriitorilor, rezultă că în seara zilei de 15 mai 1980, în jurul orelor 22,30, a fost adus cu un taxi de pe strada Nuferilor MARIN PREDA, care se afla într-o *stare avansată de ebrietate* (contrariul ne-ar fi surprins – ne amintim formula din Z “suplu și feroce ca un tigr”, idem aici!). Buzoianu Gheorghe, fiind ajutat și de sculptorul Aurel Bolea, *a fost dus în camera sa (sic!!)*, unde l-au lăsat pe un scaun, întrucît MARIN PREDA vroia să mănînce, Buzoianu Gheorghe i-a solicitat ospătarei Dincă să-i ducă ceva de mîncare, după care a părăsit camera. După un timp, Buzoianu Gheorghe a fost anunțat de către ospătara Dincă, că atunci cînd s-a dus să-i ducă mîncarea *l-a văzut pe acesta cu sînge pe față, întrucît căzuse* (s.m.). Buzoianu Gheorghe s-a dus în camera lui MARIN PREDA și l-a spălat pe acesta pe față, apoi Buzoianu Gheorghe a părăsit camera» (*ibid.* pp. 18-19).

E greu de imaginat o depoziție mai haotică! Într-adevăr, dacă e să-l credem pe deponent, “Buzoianu Gheorghe, fiind ajutat și de sculptorul Aurel Bolea, a fost dus în camera sa”, transportatul fiind indiscutabil Gheorghe Buzoianu însuși, probabil, ne putem îndoi, aflat “într-o stare avansată de ebrietate”. Pe de altă parte, cum Marin Preda, adus din strada Nuferilor cu taxiul în jurul orelor 22,30 – trebuie să presupunem că există mai multe ore 22,30, altfel formula n-are sens! – “vroia să mănînce”, ce căuta Marin Preda în camera lui Buzoianu Gheorghe, unde acesta din urmă tocmai fusese transportat cu ajutorul sculptorului Aurel Bolea, desigur, în urma stării sale de ebrietate, de ce n-am spune-o, foarte avansată, lucrul rămîne nelămurit... Cum dară Marin Preda manifestase intenția de a mîncă, “Buzoianu Gheorghe i-a solicitat ospătarei Dincă să-i ducă ceva de mîncare, după care a părăsit camera”, ceea ce nu poate însemna decît că ospătara Dincă se găsea deja în camera lui Buzoianu Gheorghe, unde ajunsese cumva și Marin Preda. Ulterior, conform mărturiei aceluiași Buzoianu Gheorghe, a cărui stare de ebrietate foarte avansată ar fi jenant s-o mai subliniem, ospătara Dincă l-ar fi anunțat – însă putem acorda vreun credit unui individ aflat într-o stare atît de, să-i zicem, precară, cum că atunci cînd a vrut să-i ducă mîncarea – vrem să credem că lui Marin Preda, deși lucrul nu e absolut clar, să fie oare vorba *tot* de Buzoianu Gheorghe? – “l-a văzut pe acesta cu sînge pe față, întrucît căzuse”. Reconstituim nu fără o anume dificultate. Aducînd de mîncare lui Marin Preda – practic în toate depozițiile Marin Preda spune că-i e foame, dar nu mănîncă niciodată

și nici nu este ajutat să mănânce, e unul din misterele acestei anchete – ospătara Dincă Vica îl găsește pe autorul *Celui mai iubit dintre pământeni* “cu sînge pe față, întrucît căzuse”. Specificăm că avem aici de-a face nu cu mărturia directă a ospătăriței, în mărturia ei directă Dincă Vica afirmînd, cum am văzut, exact contrariul, ci cu mărturia lui Buzoianu Gheorghe, ce-și confirma astfel propria depoziție, dar punînd-o pe seama ospătăriței, deși infirmînd declarația directă a acesteia. Ce credit putem acorda prozatorului-poet? E cam dificil de spus, dacă trebuie să ținem cont de haosul indiscutabil al depoziției sale (sau de haosul vreunei alte contribuții creatoare a anchetatorului-redactor).

Ce concluzie putem trage din toate acestea? Era “scăldat în sînge” Marin Preda în urma unui neg rupt sau dimpotrivă din cu totul alte motive, vag sugerate de depoziții, ori dimpotrivă, cum afirmă în depoziția-i directă ospătărița: “*L-am găsit singur în cameră, căzut lîngă pat, rezemat de partea laterală a patului. Nu era lovit, n-am observat sînge pe fața sa*”. Nu era lovit – dar ar fi putut să fie. Avea “sînge pe față” – însă numai “întrucît căzuse”? Două scenarii concurente și contradictorii, două reprezentări deocamdată nu ale morții ci, cumva, ale pre-morții lui Marin Preda. Două scenarii pregătitoare menite să exonereze de orice răspundere suspectul numărul unu – securitatea! Suspecta, pentru puriști.

Evident, nu trebuie căutat adevărul în nici unul din cele două scenarii ci exclusiv în contradicțiile ce le invalidează. Sau, poate, trebuie să depistăm în contradicțiile esențiale dintre cele două declarații o dublă tendință a anchetatorilor direct sau indirect redactori de a explica, în vădita lor tendință de mușamalizare, tenebroasa afacere pe care chiar ei ori, în cel mai bun caz, colegii lor o creaseră. La ordinul Ceaușeștilor? Mai mult decît probabil!

Actul II. Scena 2a. La Mogoșoaia: mărturii și scenarii alternative...

Adevărul nu poate fi întrevăzut decît plecînd de la raporturile medicilor privind starea corpului lui Marin Preda după descoperirea lui oficială. Deocamdată, înainte de a ajunge la discutarea raportului de autopsie și a comentariilor privindu-l, pare util să ne concentrăm asupra celui de-al treilea act al acestei comedii a erorilor sau, mai adecvat, a acestei parade a neverosimilităților celor mai absurde, act al cărui personaj principal trebuie foarte probabil să fie considerat – bineînțeles, dacă nu ținem cont de securitatea mereu subiacentă – poetul Virgil Mazilescu.

Rezumatul acestui act trei e furnizat de același Proces-Verbal al Procuraturii municipiului București, datat din 16 iunie 1980, document cu atît mai curios și mai interesant cu cît unele declarații sînt datate din 17 mai. Cităm din sus-menționatul document:

«În jurul orelor 2,00 (noaptea) a coborît în sufragerie la parter MARIN PREDA, care era îmbrăcat în pijama, papuci și pardesiu. S-a așezat

la masa ocupată de poetul Mazilescu Virgil, criticul Lucian Raicu și Sonia Larian, *insistînd să consume vodcă*. La insistențele lui i s-a dat (sic) 100 de grame de vodcă, și întrucît moțăia, în jurul orelor 3,00 (tot noaptea e de presupus n.m.) a fost dus în cameră de Mazilescu Virgil și portarul Panțîru Tudor (iată că nu mai e Nicolae! n.m.). L-au așezat în pat, în șezut. MARIN PREDA a refuzat să fie dezbrăcat de pardesiu și le-a cerut celor doi să-l lase singur. Mazilescu Virgil a scos cheia din ușa, a introdus-o prin interior în broască și a lăsat lumina aprinsă. Din acel moment nu a rezultat ca vreo persoană să mai fi intrat în cameră pînă la ora 12,15, cînd au venit dr. Dan Claudiu Tănăsescu și Cornel Popescu» (apud Mariana Sipoș, op. cit. p. 19).

Desigur, pentru a putea analiza acest act trei al episodului nocturn – dintre două și trei noaptea, conform “rezumatului” – vom fi nevoiți să facem apel la declarații ce cuprind și elemente ale actului doi, respectiv paradoxala oră a ajungerii la Mogoșoaia, în fine, a ajungerii finale căci am văzut că după șofer au fost două asemeni ajungeri. De ce spun paradoxală? Pentru că mi se pare mai mult decît straniu ca cineva care ar fi venit cu taxiul la 10 seara fix să nu răzbească în restaurantul “casei de creație” decît jumătate de oră mai tîrziu. Totul petrecîndu-se de parcă ar fi existat *două momente ale venirii scriitorului*, unul la orele 22,00, celălalt la 22,30! Dar poate că au existat *mai multe*. Și poate tocmai această multiplicitate a *venirilor* lui Marin Preda e exprimată de acest și mai paradoxal episod al *coborîrii* sale nocturne. Din nou, *compensație aleteică*? De ce nu! Dar să cităm degrabă.

«Subsemnata Lewenstein Ariana (Sonia Larian) [...] declar următoarele:

În noaptea de 15-16 mai a.c., pe la orele 22,30 (sic!) mă aflu în salonul de mese al casei de creație Mogoșoaia, împreună cu soțul meu Leibovici Bernard (Lucian Raicu), Sorin Titel, Virgil Mazilescu (acesta din urma a venit mai tîrziu la masa noastră împreună cu Rodica Cristea). În salon a apărut portarul Tudor Panțîru (din nou Panțîru iară nu Nicolae n.m.), l-a chemat pe soțul meu și i-a spus că scriitorul Marin Preda a venit din oraș cu un taxi și fiind în stare de ebrietate (forma redusă a formulei standard, lipsește “avansată”) nu a mai putut plăti taxiul și îl roagă pe soțul meu să achite cineva contravaloarea cursei. Am dat o sută de lei de la noi (fie spus în treacăt, regret că n-am făcut observația ceva mai sus, 107 lei pentru o cursă ce în principiu n-ar fi trebuit să dureze decît circa 15 minute – 10 km! – pare cumva excesiv, n.m.), iar cincisprezece lei altcineva și cred că tot soțul a plătit direct șoferului sau portarului (în genere mărturiile – inclusiv cea a lui Lucian Raicu – fixează suma la 125 de lei, nu la 115; vădit, Sonia Larian este mai economă! n.m.). În jurul orelor 1,30 a venit în salon scriitorul Marin Preda, care la intrare ne-a salutat printr-o exclamație (c’est du nouveau, șa!). Nu mai era nimeni altcineva în local. Scriitorul Marin Preda a intrat și s-a așezat la masa noastră fără să ne

putem da seama în acel moment cât de grav se afla încă sub starea alcoolului (fie spus în treacăt, alcoolul nu e o stare ci o substanță, mai corectă ar fi fost formula “sub influența alcoolului” – să fie această mică incorectitudine rodul contribuției creatoare a vreunui tovarăș anchetator cu veleități de redactor? n.m.). Cît timp am stat la masă în prezența lui Marin Preda noi ne-am continuat diversele noastre discuții sau convorbiri în probleme literare (parcă și propoziția asta miroase nițel a “tovărășel”!). În acest timp scriitorul Marin Preda a consumat cred 100-150 gr. votcă, iar pe la orele 2 aproximativ, a început să moțăie, cu capul plecat pe masă. Văzîndu-l în această situație, cei care ne aflam la masă am insistat să-l determinăm să meargă la culcare. În continuare, poetul Virgil Mazilescu împreună cu portarul Tudor Panfîru l-au ridicat de la masă și l-au condus în cameră ajutîndu-l să urce scările. După puțin timp Virgil Mazilescu s-a întors la masă și a spus că l-au așezat pe pat, nu a vrut să dezbrace paltonul și le-a cerut să-l lase singur» (*ibid.* pp. 47-49).

N-am să insist acum asupra neverosimilității întregului episod ca și asupra aerului de redactare “întovărășită” a textului. Un detaliu printre altele. E bizară formularea: “În noaptea de 15-16 mai a.c., pe la orele 22,30” de vreme ce orele în chestie se aflau clar pe 15, nu pe 16 mai; dar poate avem de-a face cu un fel de anticipare a episodului nocturn subsecvent. S-ar zice de altfel că acesta din urmă n-ar fi avut alt sens decît acela de a ne oferi o ilustrare a alcoolismului lui Marin Preda. Cum vom avea prilejul să mai vedem, aceste 150 de grame de votcă – după alții, numai 100, cantitățile diferă – sînt, cum se spune, “cu cîntec”!

Să vedem acum mai îndeaproape declarația lui Lucian Raicu, soțul Soniei Larian, de altfel cvasiidentică cu precedenta, cu excepția cîtorva detalii nu lipsite de interes.

«Subsemnatul Lucian Raicu (Leibovici Bernard) [...] declar următoarele:

În seara de 15 mai a.c. mă aflam la Casa de creație Mogoșoaia unde (urma să) am o cameră de lucru. Pe la orele 22 am coborît în sufragerie și m-am așezat la o masă împreună cu: soția mea (Sonia Larian), scriitorul Sorin Titel, compozitorul Maiorovici cu soția, prozatorul George Buzoianu (s.m.). Cam după o jumătate de oră am aflat că a venit cu un taxi scriitorul Marin Preda, foarte obosit și în stare de ebrietate – fiind condus în camera sa, la etaj, de (poetul) Buzoianu și de sculptorul Bolea. După puțin timp a intrat în sufragerie portarul însoțit de șoferul de taxi care reclama că nu a încasat contravaloarea cursei. Întrucît costa 107 lei, am dat o sută de lei de la mine (și) iar un alt coleg mi-a dat 25 de lei și am achitat șoferului (v. *supra*).

După aproximativ 2-3 ore $(22 + 30 + 2(3) = 24,30 / 1,30)$, vădit, Lucian Raicu tinde să plaseze a doua venire a lui Marin Preda ceva mai

MARIN PREDA

devreme decât Sonia Larian n.m.) a apărut în sufragerie scriitorul Marin Preda, respectiv în jurul orei 1 (media stabilită de critic plasează “apariția” lui Marin Preda cu 30 de minute mai devreme decât în estimatia lui S.L. n.m.), *în ciuda așteptărilor, întrucât știam că a doua zi dimineața urma să se întâlnească cu cititorii în provincie* (sublinierea mea). La masă a cerut și a primit *de la dna Prodanoff* (s.m.) aproximativ 100-150 grame de vodcă, după care a dat că i se face somn (sic). L-am rugat să meargă să se culce, dar fiind obosit, am apelat la poetul V. Mazilescu (altă diferență față de depoziția Soniei Larian: pentru aceasta din urmă la masă erau așezați, în afară de ea însăși și Lucian Raicu, Sorin Titel și Virgil Mazilescu, venit mai târziu împreună cu Rodica Cristea, nici o mențiune privindu-l pe George Buzoianu; pentru Lucian Raicu, “mesenii” erau următorii: el însuși cu soția, Sorin Titel, compozitorul Maiorovici cu soția și George Buzoianu; dimpotrivă, nici Virgil Mazilescu, nici Rodica Cristea nu sînt menționați, astfel că apariția lui V.M. pare în context cam bizară) și la portarul de serviciu care l-au luat de subțiori și l-au condus la etaj în camera sa (6). Virgil Mazilescu la întoarcere, ne-a spus că l-a așezat în pat, însă nu a vrut să se dezbrace de palton. În ziua de 16 mai pe la orele 12 a bătut la ușa camerei mele (și) George Buzoianu care m-a anunțat că Marin Preda este decedat (sic). Nu cunosc alte date legate de împrejurările decesului. *Șoferul de taxi spunea că vine de pe strada Nufierilor chemat de o femeie de serviciu* (s.m.)» (*ibid.* 50-52).

Cum am remarcat mai sus, prima discordanță dintre declarațiile celor doi soți privește identitatea persoanelor așezate în jurul mesei în acea noapte, evident, încă înainte de “a doua venire” a lui Marin Preda. În relatarea Soniei Larian compozitorul Maiorovici cu soția, ca și George Buzoianu, lipsesc. În cea a lui Lucian Raicu lipsesc Virgil Mazilescu și Rodica Cristea; în acest context referința criticului la Virgil Mazilescu pare cam bizară (e drept că în depoziția Soniei Larian se spune că “acesta din urmă a venit mai târziu la masa noastră împreună cu Rodica Cristea”).

Interesul acestei discordanțe apare imediat dacă facem apel la o remarcă a Marianei Sipoș (citez):

«Constat apoi că nu există declarațiile unor martori importanți, care au stat la aceeași masă cu Marin Preda: Sorin Titel și soții Maiorovici (aș adăuga-o și pe Rodica Cristea, și ea prezentă la masă n.m.). N-ar fi fost lipsită de interes nici declarația secretarei lui Marin Preda, care ar fi putut să spună cine au fost ultimii oameni care “au intrat” la Marin Preda în timpul programului său de lucru la editură» (p. 72).

Excelente observații ce probează caracterul cel puțin superficial al unei anchete privind moartea brutală – de ce n-am spune-o după atîția alții: asasinarea – unuia din cei mai mari scriitori români. Refuzaseră Sorin Titel și soții Maiorovici, pentru a ne opri numai la ei, să accepte contribuția

creatoare a eventualilor anchetatori co-redactori? Risca ancheta să se transforme în scandal? Cum a și fost cazul! În ce-o privește pe secretară vom reveni la ea ceva mai târziu. Până atunci să remarcăm la rîndul nostru o ciudățenie ce ne frapase mai demult în “declarația” Penei Gherghina: femeia de serviciu se exprima de parcă ar fi jucat și rolul de secretară! O altă contribuție creatoare a anchetoatorului-redactor, mai ales dacă ne amintim că declarațiile femeii de serviciu, a șoferului de taxi precum și a lui Aurel Bătrîneanu, casier al Fondului Literar, au fost scrise de aceeași mîină.

Detaliu interesant, absurditatea din alte depoziții (Marin Preda ajunge cu taxiul la Mogoșoaia “la orele 22” dar nu răzbește în restaurant decît o jumătate de oră mai târziu) nu pare să se degaje din declarația lui Lucian Raicu (“Pe la orele 22 am coborît în sufragerie [...] Cam după o jumătate de oră am aflat că a venit cu un taxi scriitorul Marin Preda...”).

Originală, ca să zicem așa, e estimația criticului privind “a doua venire” a scriitorului în faimoasa sufragerie a “Casei de creație” ce se prezintă, flagrant, mai ales ca o “casă de consumație”. Într-adevăr, pe cînd practic toți ceilalți “martori” cronometrează militărește (22,00, 22,30 etc.; amuzantă e utilizarea în context a sintagmei “aproximativ pe la orele” ce te tentează să traduci “în jur de orele x trecute fix”) evaluările criticului oscilează între 12,30 și 1,30 noaptea – prima estimație ar plasa “coborîrea” scriitorului cam cu o oră mai devreme decît cea furnizată de S.L. – pentru a se fixa, în cele din urmă la mijloc, “respectiv în jurul orei 1”, deci tot cam cu o jumătate de oră mai devreme decît în declarația soției sale. Această discordanță între persoane ce, normal, ar fi trebuit să fie de acord, pare nițel curioasă și reprezintă poate un alt simptom al acelei compensații aleice de care am vorbit mai sus, compensație ce pare indiciul unor inexactități cu mult mai profunde.

Mai interesantă e o altă afirmație a lui Lucian Raicu, am putea zice o mirare, ce lipsește total din declarația soției sale. Anume: “*în ciuda așteptărilor, întrucît știam că a doua zi dimineața urma să se întâlnească cu cititorii în provincie*” (s.m.). Cu alte cuvinte, criticul găsește surprinzătoare descinderea în restaurant a lui Marin Preda (la 12,30, 1 sau 1,30 importă mai puțin) nu pentru că prozatorul ar fi ajuns la Mogoșoaia “într-o avansată stare de ebrietate”, ce, normal, ar fi trebuit să-i facă imposibilă o deplasare autonomă – dimpotrivă, acest aspect e complet ignorat și, am putea spune, “uitat” – ci numai pentru că a doua zi urmînd să se întâlnească cu cititorii în provincie (detaliul e exact, cum vom mai vedea) i se pare firesc ca M.P. să vrea mai degrabă să “recupereze” printr-o odihnă prelungită. Ținînd seama și de alți factori, sîntem tentați să depistăm aici simptomul unei noi “compensații aleice”, ceea ce poate să însemne fie că respectiva “coborîre” n-a avut loc defel, fie că, eventual, a avut loc în cu totul alte condiții.

În ce privește afacerea celor 100-150 grame de vodcă pe care d-na Prodanoff i le-ar fi adus, la cerere, prozatorului, mă voi ocupa de ea la locul potrivit. Oricum, vodca îi provoacă o stare de somnolență, “după care a dat că i se face somn” afirmă în depoziția sa criticul.

“L-am rugat să meargă să se culce, dar fiind obosit, am apelat la poetul V. Mazilescu și la portarul de serviciu care l-au luat de subțiori și l-au condus la etaj în camera sa (6). Virgil Mazilescu la întoarcere, ne-a spus că l-a așezat în pat, însă nu a vrut să se dezbrace de palton. În ziua de 16 mai pe la orele 12 a bătut la ușa camerei mele (și) George Buzoianu care m-a anunțat că Marin Preda este decedat (sic). Nu cunosc alte date legate de împrejurările decesului. *Șoferul de taxi spunea că vine de pe strada Nuferilor chemat de o femeie de serviciu*” (s.m.) (*ibid.* pp. 50-52).

Detaliul din urmă, subliniat de mine, mi se pare bizar și dă impresia unei informații furnizate la cerere. La cererea cui? A anchetatorului-coautor, desigur! Singurul sens al frazei fiind acela de a confirma *a posteriori* declarațiile precedente. De ce această nevoie într-un scenariu atât de clar în aparență? Poate că avem din nou, pentru a cîta oară, a face cu o compensație aleteică, altfel spus, poate că Marin Preda nu venea *de pe strada Nuferilor* ci din cu totul altă parte, idee confirmată și de curiosul ocol pe la miliție al taximetristului Marius Bercea.

Cum știm deja Virgil Mazilescu a dat *două declarații*, prima pe 16 mai, cealaltă, pe formular-tip, fiind datată de pe 17 mai. La ce bun două declarații? Ceva nu convenea în cea dintîi? Credem util a o cita din nou, în această privință, pe d-na Mariana Sipoș:

“De asemenea, după cum s-a putut observa, există în dosar două declarații ale lui Virgil Mazilescu. Să ne oprim puțin și asupra lor. Una datează din 16 mai și este scrisă de mîna. Cealaltă este dată pe un formular-tip, a doua zi, pe 17 mai și scrisul nu mai este al lui Virgil Mazilescu. (În dosar, aceasta se află înaintea celei din 16 mai)” (*ibid.* p. 70).

Deci o declarație “scrisă de mîna”, în cealaltă “dată” o zi mai tîrziu, scrisul nemaifiind cel al poetului. Formularea poate părea curioasă “scris de mîna” opunîndu-se în chip natural lui “bătut la mașină”, de pildă (acum am spune la ordinator, sau mi se pare că în România se spune la computer, termen caduc la drept vorbind). Ce vrea să spună autoarea și practic o spune e că prima declarație era scrisă chiar de mîna lui Virgil Mazilescu, oricare ar fi fost rolul “chibițului” de pe margine, a doua, nu. A doua declarație fiind indiscutabil fabricată, *de vreme ce imbecilul n-a bătut-o baremi la mașină*, de redactorul-anchetator (în fine, de unul dintre ei). Alt element curios, declarația din 17 mai precede la dosar pe cea din 16, fiind, în plus, mult mai lungă și detaliată. Evident, alt simptom al compensației aleteice, declarația fabricată complică enorm scenariul. Ca tot ce e superfluu.

În ce ne privește, vom începe prin declarația din 16 mai, singura scrisă de mîna poetului. (În nota 9, p. 57 d-na Mariana Sipoș scrie următoarele: “Există în dosar două declarații ale poetului Virgil Mazilescu. Prima, din 16 mai 1980, a doua, o zi mai târziu. Declarația din 16 mai este scrisă integral de Virgil Mazilescu, *în timp ce a doua este scrisă probabil de anchetator* (s.m.), pe un formular tip, doar ultimele două rînduri și semnătura fiind scrise de poet”).

«Subsemnatul Mazilescu Virgil Constantin [...] declar următoarele:

În noaptea de 15-16 mai 1980, în jurul orelor 1,30, mă aflu în sala de mese a Casei de creație Mogoșoaia, fiind la masă cu Lucian Raicu, Sonia Larian, Sorin Titel, Viorica Prodanov și Rodica Cristea. La un moment dat a apărut pe ușă scriitorul Marin Preda care era îmbrăcat cu un palton gri-alb pe care îl avea pus peste pijama. Am observat că era în stare de ebrietate (locul comun n.m.). S-a așezat la masa noastră și am discutat despre literatură și viața literară (cu alte cuvinte nimic special, de-ale scriitorilor cumiți din R.S.R.!!! tot nota mea). În acest timp a consumat aproximativ 100 grame vodcă, după care, fiind obosit și asociat cu consumul de alcool (sic! persoana obosită fiind, se asociază... cu consumul! cam suspect ca semantică, pentru un om de litere... dar poate chiar declarația autografă a poetului trădează niscăi dictări din partea agramatului anchetator?... n.m.), a început să moțăie. În jurul orelor 2,30, am hotărît toți cei de la masă, să-l ajutăm să urce în camera sa (scriitorul trebuie să fi “moțăit” îndelung pentru ca, abia după o oră de la așezarea sa la masă, convivi să ajungă în fine la această comună hotărîre – deliberarea trebuie să fi fost dificilă!... n.m.). Subsemnatul, împreună cu portarul de serviciu Tudor Panțîru (din nou “Panțîru”! n.m.), l-am prins pe după subsuori și cu o mîină de mijloc, l-am condus în cameră. Am descuiat ușa, luîndu-i cheia din buzunar, am aprins lumina, l-am așezat pe pat în șezut, la mijlocul patului, cu fața spre fereastră, pe care am închis-o. L-am întrebat dacă vrea să-i scoatem paltonul și să-l ajutăm să se culce. A refuzat zicînd să-l lăsăm așa că se va culca el. I-am spus noapte bună, ne-a răspuns mormăind indescifrabil (sic! știam parcă că scrisul de mîină, în special semnăturile securiștilor prudenți, ar putea fi indescifrabil, nu mormăitul, mai degrabă aș zice indistinct... n.m.). După aceea am scos cheia de pe dinafară și am vîrît-o prin interior lăsînd ușa descuiată și lumina aprinsă. Am părăsit camera împreună cu portarul. Eu am mers în salon, mi-am luat lucrurile și am plecat în camera mea (și Rodica Cristea cu care poetul venise? a uitat-o în salon sau intră la “lucruri”? de altfel, care “lucruri”? alte stîngăcii care, precum “mormăitul indescifrabil”, trădează o influență tovărășească, un fel de *helping hand* cu epoleți! n.m.). De asemenea, au plecat și ceilalți în camerele lor.

MARIN PREDA

În ziua de 16 mai a.c. în jurul orelor 12,40, ieșind din cameră și vrînd să plec la redacția revistei “România literară” unde lucrez, am aflat că scriitorul Marin Preda a fost găsit decedat în camera sa. Alte date nu mai cunosc în legătură cu împrejurările în care a survenit moartea”» (*ibid.* pp. 57-59).

Superbă spălare pilatică pe mîini!

În privința celei de a doua “veniri” a lui Marin Preda, Virgil Mazilescu pare de acord cu Sonia Larian, nu mult după 1,30 (noaptea, bineînțeles) – să re-cităm pentru mai multă siguranță “În noaptea de 15-16 mai 1980, în jurul orelor 1,30, mă aflu în sala de mese a Casei de creație Mogoșoaia, fiind la masă cu Lucian Raicu, Sonia Larian, Sorin Titel, Viorica Prodanov și Rodica Cristea. La un moment dat a apărut pe ușă scriitorul Marin Preda care era îmbrăcat cu un palton gri-alb pe care îl avea pus peste pijama” (p. 57). Ce înseamnă exact “la un moment dat” nu ni se precizează, totuși trebuie să presupunem că “momentul” nu debordează cu mult “orele 1,30”, de vreme ce în orice caz “în jurul orelor 2,30” (altă formulă tip) “toți cei de la masă” decid să-l ajute “să urce în camera sa”.

Lucru interesant, Virgil Mazilescu e într-un relativ dezacord cu Lucian Raicu ce fixează “venirea” “în jurul orelor 1”, ca și cu Procuratura municipiului București, ce preferă orele 2. Care să fie adevărul? A coborît într-adevăr Marin Preda, a cărui stare nu prea permitea o asemenea performanță (reamintim mult apăsata “stare de ebrietate avansată”, în asemenea cazuri dormi, nu cobori ca să mai bei un pahar!) sau se încurcă martorii în descrierea unui eveniment inexistent?

Pe de altă parte, șochează incapacitatea declaranților în a se înțelege în privința persoanelor așezate la masă, de parcă aceiași oameni n-ar fi stat tocmai la aceeași masă. De pildă, în cazul de față, exit soții Maiorovici, dispăre de asemenea George Buzoianu: altă concordanță cu Sonia Larian și discordanță cu Lucian Raicu. Apare în schimb Viorica Prodanov (Prodanoff). În depoziția lui Lucian Raicu, “d-na Prodanoff” nu se manifestă decît pentru a-i servi lui Marin Preda faimoasa vodcă, nu se precizează însă cum că ar fi fost așezată la masă împreună cu ceilalți. Dimpotrivă, Sonia Larian o ignoră complet. Mai mult, Virgil Mazilescu nu afirmă că vodca ar fi fost adusă de Viorica Prodanov, ceea ce complică un scenariu deja destul de confuz.

Să însemne asta că nu doar Marin Preda s-ar fi găsit “într-o stare avansată de ebrietate”? E în orice caz ceea ce sugerează în comentariile sale d-na Mariana Sipoș. Citez:

«Nu se poate să nu observi apoi că declarațiile scriitorilor se bat cap în cap. Admit că erau șocați (eu nu admit! n.m.), mai ales cei care au dat declarațiile chiar pe 16 mai, *admit că la ora unu sau două noaptea nici nu erau prea “treji”* (s.m.) – fie-mi iertat cuvîntul, dar eu nu spun

cum zic toți despre Marin Preda, în declarațiile lor, cu o ciudată și insinuantă formulă, repetată uneori de două-trei ori pe aceeași pagină: “stare avansată de ebrietate” (de fapt, formula putea securiza nu prea treaz, care-și încurcă stiloul cu limba! n.m.). Dar nu se poate să nu te întrebi de ce Lucian Raicu (nu numai el! n.m.) spune că vodca pe care a băut-o Marin Preda la masa lor i-a fost oferită de Viorica Prodanoff, în timp ce aceasta din urmă nu-și amintește dacă “Marin Preda a consumat vreo băutură cât timp a stat la masă cu noi”» (p. 70).

În ce privește nivelul de alcoolemie din sângele mesenilor, neclintiți la masă pînă spre orele 2,30 după propriile lor declarații, el trebuie să fi fost destul de ridicat (cităm, în această privință declarația din 17 mai, ironic, scrisă de o mînă tovarășească iară nu sau prea puțin de poet: “În seara zilei de 15 mai mă aflam în sala de mese a casei de creație împreună cu (v. lista de mai sus n.m.), unde discutam cu toții despre literatură și viața literară din țara noastră (sic!). Discuțiile s-au prelungit pînă noaptea târziu. Aceasta pentru că, printre altele, aniversam ziua de naștere a colegei noastre Sonia Larian” (p. 54). Iată o informație cu totul nouă pe care nici măcar interesata n-o furnizase! Deci o aniversare, bine stropită, timp de mai multe ore... Te întrebi cum de erau în stare mesenii să mai cronometreze cu o asemenea rigoare venirile și plecările lui Marin Preda, ori să-și mai dea seama de “foarte avansata lui stare de ebrietate” (hîc!) cînd, indiscutabil, erau și ei binișor “plecați”.

Acum vin la rînd două detalii extrem de perturbante, unul, ca să zicem așa, prin “prezență”, celălalt, prin “absență”, tocmai. Să începem, cum e și firesc, cu cel dintîi. Cităm din Virgil Mazilescu: “La un moment dat a apărut pe ușă scriitorul Marin Preda care era îmbrăcat cu un palton gri-alb pe care îl avea pus peste pijama” (v. *supra*). “A apărut”, n-a fost adus, purtat pe brațe etc.; s-a deplasat, prin urmare, prin propriile mijloace de locomoție, mă rog, cele două picioare. Și totuși: “Am observat că era în stare de ebrietate” (cf. *supra*). Evident, locul comun. Și totuși, *după ce simptom* diagnosticase Virgil Mazilescu starea de ebrietate? Un Virgil Mazilescu care, asemeni celorlalți meseni, se găsea după multe ore de aniversare bine “stropită” (se știe că poetul, decedat el însuși vreo patru ani mai târziu, în condiții tulburi, era departe de a fi un abstinent!). La urma urmelor, Marin Preda coborîse, cum am amintit, prin mijloace locomotorii proprii, lucru dificil pentru cineva ce numai cu vreo trei ore mai devreme fusese, conform mărturiilor, transportat în camera sa, și nu se putea ține pe scaun.... Mai mult, scriitorul “era îmbrăcat cu un palton gri-alb pe care îl avea pus peste pijama”, nu doar coborîse singur dar se și schimbase singur, poate chiar cu circa trei ore în urmă cînd ba se spăla singur de sînge (dar anticipăm), ba era ca paralizat și nu putea să închege o vorbă.

Nu sînt singurul care se minunează de contradicțiile de-a dreptul fantastice ale declarațiilor – căci e fantastic ca ceva să se întîmple și, în același timp, să nu se întîmple, în ceea ce, poate cam imprudent, îndrăznim să numim

“realitate”, să apară dar să și dispară, să fie într-o stare și în același timp, în contrariul ei – în funcție de privire și mai ales de privitor –, pe scurt să funcționeze atât de paradoxal de parcă “declarațiile” ar fi fost făcute în universuri paralele, fiecare în altul! D-na Mariana Sipoș le remarcă și ea, ba chiar aduce prețioase precizări:

«Revenind la declarațiile din dosar, ne punem întrebarea: cât de beat era Marin Preda când a fost adus cu taxiul la Mogoșoaia? Martora Drăgan Petrica (amuzant, din declarație rezultă că ar fi vorba de un *martor*, “fiul lui Sandu și al Sanda” (sic!), ajutor de bucătar la restaurantul casei de creație în chestie, n.m.), care a văzut cum l-au scos din mașină, a crezut că i s-a făcut rău și abia a doua zi cineva i-a spus că “Marin Preda era în stare de ebrietate”. Dus “pe brațe” în camera sa, pentru că nici nu se putea ține pe picioare, ba mai mult, cade și de pe scaunul pe care fusese așezat, Marin Preda este totuși în stare să se dezbrace și să-și așeze cu grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, în modul cel mai ordonat cu putință. *Fotografiile din dosar o dovedesc* (s.m.). Nu pare din nou ciudat? *Mai ales că mai apare și o oglindă cu mâner peste pantalonii așezați aproape la dungă pe fotoliu. Ce a vrut să vadă Marin Preda în acea oglindă?*» (s.m.; *ibid.* pp. 72-73).

De fapt, *era realmente beat*? Și asta, reamintim, încă de la editură, încît te întrebi când mai fusese treaz. Sau i se făcuse rău *din cu totul alte cauze*? Drăgan Petrica nu pare să fi depistat inițial vreun semn de ebrietate. Citez:

«Numele Drăgan prenumele Petrica zis “Petruța” (într-adevăr derutant! Să fie redactorul anchetator atât de imbecil încît să încurce sexele? n.m.) de 22 ani fiul lui Sandu și Sanda (al Sandei ar fi fost oarecum mai potrivit, n.m.) [...] ocupația ajutor bucătar [...].

Am luat cunoștință că urmează să fiu ascultat pentru dovedirea următoarelor fapte și împrejurări: împrejurările decesului scriitorului Marin Preda.

În legătură cu cele întrebate declar următoarele: Lucrez în calitate de ajutor bucătar la restaurantul-cantină al casei de creație Mogoșoaia din anul 1975. În seara zilei de 15 mai 1980, în jurul orelor 22,00, încheindu-mi-se programul de serviciu mă pregăteam să plec acasă. Am ieșit din bucătărie pentru a merge la bufet să-mi cumpăr țigări și am văzut în fața casei de creație un taximetru din care scriitorul Buzoianu Gheorghe, sculptorul Aurel Bolea și paznicul de serviciu încercau să scoată pe cineva. M-am apropiat și am văzut că în taximetru se afla scriitorul Marin Preda *despre care inițial am crezut că i s-a făcut rău* (s.m.). Am întrebat șoferul taximetrului de unde-l aduce și acesta mi-a răspuns că de la editura “Cartea Românească” din str. Nuferilor. Precizez că scriitorul Marin Preda nu era adormit în taximetru, dar nici nu vorbea. Între timp acesta a fost coborât din

taximetru de către cei trei mai sus arătați și a fost condus spre cameră tot de către aceștia. Precizez de la taximetru, Marin Preda a fost luat de către paznic și unul dintre Buzoianu Gheorghe sau Bolea Aurel de câte un braț și astfel a fost condus la cameră. Eu abia a doua zi dimineața am aflat că de fapt în seara zilei de 15 mai 1980 Marin Preda era în stare de ebrietate. *Nu l-am mai văzut în asemenea situație niciodată* (s.m.) dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980 eu am fost în concediu fără plată. În ziua de 16 mai 1980, în jurul orelor 12,00, am aflat de la paznicul de serviciu că scriitorul Marin Preda a fost găsit în camera sa decedat» (*ibid.* pp. 43-44).

Afirmațiile ajutorului de bucătar sînt clare. Problema beției nici măcar nu și-o pune, în schimb crede că scriitorului i se făcuse rău. I se făcuse rău – am putea întreba *de cine? Cine-i făcuse rău? Cine* e totdeauna o întrebare adecvată într-o dictatură comunistă, adică într-un regim bizuit pe crimă! E drept, ulterior martorul e pus pe linie, comunicîndu-i-se cum că Marin Preda se afla, nu-i așa, într-o stare avansată de ebrietate (formula standard). Totuși, în felul lui, ajutorul de bucătar rezistă insistînd: “nu l-am văzut în asemenea situație niciodată”. Deci chiar în cazul unei ebrietăți reale, situația era excepțională, nu avem de-a face cu un Marin Preda hiper-alcoolic, cum se încearcă să ni se sugereze, asta dacă nu sîntem, pur și simplu, confrunțați cu o banală invenție de-a securității – vă amintiți formula lui I.P. Culianu, altă victimă a criminalei organizații, “cea mai proastă inteligență din lume”, ba chiar “de o prostie monumentală”. De altfel, nici din descrierea sarcastică pe care le-o face Paul Goma – în special șefulețului lor, generalul Ploșniță, pardon Pleșiță! – “inteligenta” securiștilor nu iese mai bine! E drept că Pleșiță era scorniceștian, ca și celălalt Ceahlău al intelectului, Nicolae Ceaușescu!

E tot atît atît de adevărat că ajutorul de bucătar se grăbește să adauge “dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980 eu am fost în concediu fără plată”. Totuși, între 5 și 15 mai martorul (martora) ar fi putut să remarce, dacă era ceva de remarcat, și alte manifestări ale alcoolismului presupus al lui Marin Preda. Nu este cazul. Deci, ca să intrăm în scenariul tovarășilor anchetatori, ce evenimente din preajma lui 15 mai 1980 ar fi putut să determine “starea avansată de ebrietate” a lui Marin Preda? Era oare scriitorul amenințat? Și de *cine*! Disperat? Din a cui cauză? Trebuie să căutăm sursa la biroul nr-ul 1, al odiosului, la biroul nr-ul 2, al odioasei, sau la ambele! Și prin intermediul cărui generălaș din prea inteligenta securitate? Pleșiță? Pardon, Ploșniță!

E timpul să ne ocupăm acum, înainte de încerca să tragem cîteva concluzii, de cea de a doua declarație a poetului Virgil Mazilescu, în dosar, în ciuda datei de 17 mai 1980, cea dintîi – trebuie să ne mire asta din partea unor atît de buni creștini ca tovarășeii de la securitate! –, scrisă cum s-a mai spus, de mîna străină.

De altfel, în replică la argumentul anti-platonician al celui de-al treilea om, am putea vorbi, în contextul acestei grosolan măsluite anchete, de *argumentul celui de-al doilea martor, al treilea...*, într-atît declarații atribuite unor persoane determinate sînt scrise de altele, sau au aerul, aproape întotdeauna, de a fi influențate de un fel de paramartori care le șoptesc mai mult sau mai puțin insistent martorilor propriu-ziși – dar au fost ei baremi martori la ceva? și la ce anume – textele depozițiilor lor! Sincer vorbind, atîta dedublare e lucru tare nesănătos cînd e în joc o anchetă, cu atît mai mult o anchetă privind decesul unui scriitor de nivelul lui Marin Preda. Căci dacă a fost ucis – și în privința aceasta putem spune că există consens, dacă-i excludem pe cei ce se dezonoarează singuri susținînd, contra evidențelor, o opinie contrară – cu el a fost ucis ceva din identitatea poporului român!

Iată deci “declarația” poetului Virgil Mazilescu datată, sub scris străin, din 17 mai:

«În legătură cu cele întrebate, declar următoarele:

Locuiesc în casa de creație din com. Mogoșoaia din luna septembrie 1979. În seara zilei de 15 mai mă aflu în sala de mese a casei de creație împreună cu Lucian Raicu, Sonia Larian, Viorica Prodanov, Sorin Titel și Rodica Cristea, unde discutăm cu toții despre literatură și viața literară din țara noastră (în nici un caz cuminiții scriitori așternuți pașnic la bîrfă nu criticau regimul! n.m.). Discuțiile noastre s-au prelungit pînă noaptea tîrziu. Aceasta pentru că, printre altele, aniversam ziua de naștere a colegei noastre Sonia Larian. În acest timp, în jurul orei 1,30, a coborît în sala de mese și Marin Preda care era îmbrăcat în pijama, peste care avea paltonul și cu papuci în picioare. Precizez că anterior, noi auzisem că seara pe la orele 22,30, Marin Preda a venit cu un taximetru la casa de creație și că era *în stare avansată de ebrietate* (formula-tip din formularul-tip completat de martorul-tip al anchetei-tip – ne puteam aștepta la altceva?! De remarcat că în depoziția din 16 mai sarea de ebrietate era simplă, nu “avansată”! n.m.), dar din cîte știu eu numai Lucian Raicu l-a văzut cînd a venit. (Afirmația pare ciudată, pe de o parte pentru că Marin Preda nu era dotat cu invizibilitate, pe de altă parte pentru că e dificil de înțeles cum ceilalți meseni, deci și Virgil Mazilescu, ar fi putut rămîne liniștiți, să-și bea vinișorul – v. *infra* – în totală indiferență, nesimțitori la starea de rău a unui coleg scriitor! Mă rog, pe scurt Virgil Mazilescu nu l-a văzut, nu știa – asta amintește parcă ceva, deși n-aș putea spune exact ce! n.m.). *Ceilalți dintre noi nu l-am văzut pînă în momentul în care a coborît în sala de mese* (s.m.). Am remarcat cu această ocazie că, *într-adevăr Marin Preda era în stare avansată de ebrietate și m-am mirat chiar cum de nu doarme și cum a coborît singur scările. Totuși, după ce acesta s-a așezat la masa noastră, a intrat în discuțiile noastre și vorbea destul de coerent și logic* (s.m.).

La interval de circa 5-10 minute de la venire, Marin Preda a cerut vodcă. Noi nu consumasem pînă atunci decît vin, din care mai aveam foarte puțin (diferența dintre scriitorul responsabil care nu consumă decît vin, indiferent de cantități și Marin Preda ce, nici nu vine bine și cere vodcă nu mai trebuie să fie subliniată! nota mea, desigur). Viorica Prodanov și-a amintit că mai are în cameră puțină vodcă rusească într-o sticlă. A adus vodca și după aprecierea mea, în sticlă era circa 200 gr. vodcă (sic). Din aceasta, eu am consumat circa 100 gr. împreună cu Sorin Titel (a cărui mărturie, cum s-a observat deja, lipsește n.m.), iar restul de aproximativ 100 gr. și l-a turnat Marin Preda în paharul său – admirabilă precizie (totuși e de remarcat că scriitorii responsabili cedează în parte tentației; scena prezintă de altfel o izbitoare asemănare cu cea din ziua morții lui Nicolae Labiș, de la restaurantul “Capșa”, scenariul în orice caz e analog! nota mea). Am continuat discuțiile, timp în care Marin Preda consuma din vodcă cîte puțin la început, iar ultima parte de circa 40-50 gr. a băut-o dintr-o dată. La cîteva minute după aceasta, Marin Preda a intrat într-o stare de somnolență. L-am mai [lăsat] puțin, circa 5 minute, timp în care îi spuneam cu toții să mergem să ne culcăm, dar el refuza. Noi toți vroiam să plecăm să ne culcăm. Marin Preda ajunsese într-o stare de semisomn. Văzînd aceasta, ceilalți colegi m-au rugat să-l duc în cameră, lucru pe care am încercat să-l fac singur, dar nu am reușit deoarece Marin Preda se opunea spunînd din cînd în cînd că vrea să mai rămînă. Acum acesta vorbea mult mai puțin decît la venire.

Totuși pînă la urmă l-am convins să accepte să meargă la culcare și l-am ajutat să urce scările pînă la cameră, împreună cu portarul de serviciu Tudor Panțîru. Cînd am ajuns în cameră, am aprins lumina, am închis geamurile (cine le deschisese? n.m.), apoi l-am ajutat pe Marin Preda să meargă pînă la pat. Am vrut să-i scoatem paltonul și să-l culcăm, dar acesta ne-a mulțumit și ne-a spus că o să se culce cu el. Marin Preda se așezase pe pat, în poziția șezînd, cu fața la fereastră. Eu împreună cu portarul i-am spus “noapte bună”, el ne-a răspuns, apoi lăsînd lumina aprinsă și după ce am introdus cheia în broască pe dinăuntru, am plecat. Eu am revenit în sala de mese de unde mi-am luat lucrurile și am plecat cu toții la culcare.

Menționez că, pe scări, la urcare, pășea pe trepte dar trebuia ajutat și chiar încerca să cînte. Mai arăt faptul că, în ultima perioadă, Marin Preda venea seara la casa de creație destul de des în stare de ebrietate (s.m.). Întotdeauna însă acesta se comporta frumos și civilizat, iar colegii din casa de creație îl iubeau foarte mult și îl respectau.

Știu că Marin Preda era în relații mai apropiate cu scriitorii Mircea Dinescu, Lucian Raicu, Valentin Șerbu și Gheorghe Buzoianu.

În ziua de 16 mai 1980, am ieșit din cameră în jurul orelor 12,30 și am aflat de la femeia de serviciu care plîngea că Marin Preda a fost găsit decedat în cameră. Eu, deși nu am mai plecat la serviciu, nu m-am dus să-l văd pentru că nu suport asemenea situații. Aceasta îmi este declarația pe care o dau, susțin și semnez, după ce am citit-o cuvînt cu cuvînt» (*ibid.* pp. 54-56).

Actul II. Scena 2b. La Mogoșoaia: scenarii alternative la precedentele...

E timpul să abordăm depoziția unei persoane invocate de *toți* martorii precedenți, Viorica Prodanoff/Prodanov, figură cheie, de vreme ce ea i-ar fi furnizat lui Marin Preda ultimele 100 de grame de vodcă, vodca condamnatului, am putea spune ultimul pahar conținînd o băutură alcoolizată din viața lui. Problema acestei mărturii este că interesata contestă, tocmai, a-i fi adus vodcă lui Marin Preda. Dar mai bine să trecem la indispensabila operație a citării.

«Anul 1980 luna mai ziua 17 localitatea București. Numele Prodanoff prenumele Viorica Victoria Maria de 59 de ani fiul (sic!) lui Teodor și al Valeria [...]. Înainte de a fi ascultat ca martor[ă] am depus jurămîntul [...]. Am luat cunoștință că urmează să fiu ascultat[ă] pentru dovedirea următoarelor fapte și împrejurări: decesul scriitorului Marin Preda.

În legătură cu cele întrebate, declar următoarele: De peste 30 de ani practic meseria de pictor și de multă vreme frecventez Casa de Creație Mogoșoaia. Pe Marin Preda l-am cunoscut în urmă cu circa 30 de ani la castelul Peleş din Sinaia și m-am aflat cu el în relații amicale. Din luna martie 1977, după cutremur, m-am mutat și locuiesc la casa de Creație din Mogoșoaia. La această casă de creație locuia și Marin Preda, respectiv ziua pleca la București cu probleme, iar seara venea și dormea la Mogoșoaia. Cu privire la Marin Preda precizez că consuma foarte mult alcool (formula standard e implicată n.m.).

În ziua de 15 mai 1980 eu nu l-am văzut pe Marin Preda decît seara, în jurul orei 23,30-24 cînd am coborît din camera în care locuiesc în sala de mese (prima diferență importantă dintre depozițiile precedente, care, fără excepție, stabilesc “a doua venire” a scriitorului între 1-2 noaptea – pentru detalii vezi mai jos! –; de fapt, martora Prodanoff nici nu pare să distingă între o primă și o a doua “venire”, cel puțin inițial, afirmînd pur și simplu că “l-a văzut” pe Marin Preda în jurul orei indicate n.m.). În sala de mese l-am găsit la o masă pe Raicu Lucian cu soția sa Raicu Sonia (sic!) care m-au invitat și am luat loc la masa lor, discutînd diferite probleme de literatură, etc. (cu excepția lui etc., cealaltă formulă standard n.m.). *La o altă masă, rectific, la aceeași masă* (s.m., foarte interesantă formulare – s-ar zice că avem de-a face cu cea de-a doua diferență importantă dintre

depoziția Prodanoff și celelalte, diferență mai degrabă confirmată decît infirmată de “rectificarea” probabil impusă n.m.) se mai aflau poetul Mazilescu Virgil și Buzoianu Gheorghe (nu numai soții Maiorovici dar și Sorin Titel, ca să nu mai vorbim de Rodica Cristea lipsesc din depoziție n.m.). La venirea mea pe masă erau mai multe sticle de apă minerală goale și pline și o sticlă cu “Albavin” precum și scrumiere pline cu resturi de țigări (antialcoolismul martorei este indiscutabil, de vreme ce sticlele cu apă minerală, goale sau pline, covîrșesc hotărîtor unica sticlă cu vin – “Albavin”, vin italianesc din regiunea Alba, conform internetului; de altfel, cu antialcoolismul acesta ne vom mai întîlni în depoziție! n.m.). M-am apucat și am făcut curățenie pe masă (straniu oarecum pentru o “meseană” n.m.) constatînd că între timp apăruse la masa noastră și Marin Preda care luase loc pe un scaun la masă (aspectul ăsta subit al “aparîției” lui Marin Preda are ceva oarecum “magic” – oricum, conform martorei, “aparîția” nu putea deborda ora 12 noaptea, ora fantomelor! n.m.). Marin Preda cînd a venit la masa noastră (raționalizare a “aparîției” n.m.) era îmbrăcat într-o pijama de culoare gri-deschis cu floricele, în papuci și avea pe umeri un pardesiu gris-pepit (în declarația din 16 mai a lui Virgil Mazilescu e vorba de un palton gri-alb; Sonia Larian și Lucian Raicu nu precizează vestimentația, în declarația din 17 mai, scrisă de X, culoarea paltonului nu este precizată? n.m.). La masă Marin Preda *s-a prăbușit pe scaun* (nimic de genul acesta la ceilalți martori, însă vădit, Viorica Prodanoff trebuie să compenseze! n. și s.m.) *și mi-am dat seama că era în stare avansată de ebrietate* (în fine, formula standard! - vom reveni la contextul folosirii ei de către declarantă, n.m.), am încercat să vorbesc cu el, nu puteam să vorbesc cu el (în contradicție netă cu ceilalți martori n.m.). I-am spus să fumeze o țigară, *nici nu putea să bage țigara în gură dar l-am ajutat eu și i-am aprins țigara* după care i-am băgat pachetul cu țigări Kent și bricheta într-un buzunar al pardesiului său de unde le și scosesem (singură V.P. evocă episodul; s-ar zice că martora se străduie să compenseze absența ei la nivelul primei “veniri”, încercînd să obțină un soi de “mix” al celor două momente, s. și n.m.).

După aceasta paznicul Tudor și încă cu cineva, nu rețin cine anume, l-au dus pe Marin Preda în camera sa *întrucît nici nu se mai putea ține pe picioare* (s.m.). *N-am observat dacă Marin Preda a consumat vreo băutură cît timp a stat la masă cu noi* (s.m.). În jurul orei 2 eu am plecat din sala de mese și am venit în cameră la mine unde m-am culcat. Camera în care locuiesc e despărțită de camera în care a locuit Marin Preda, de camera 8, în care locuiesc soții Ivănescu Mircea și soția (sic) al cărei nume nu îl cunosc. În ziua de 16 mai 1980, în jurul orei 12,00, am auzit și eu că Marin Preda a fost găsit decedat în camera sa de către dr. Tănăsescu Claudiu care venise să-l ia la Focșani. Eu nu

am mers în camera ocupată de către Marin Preda și nu cunosc în ce poziție a fost găsit. Într-o discuție avută cu ospătara Petruța am aflat că în seara zilei de 15 mai a.c. în jurul orei 22,00, pe când pleca către casă, a văzut că Marin Preda fusese adus în Casa de Creație cu un taxi, că era foarte beat și că l-a dus în camera sa portarul și încă cineva» (*ibid.* pp. 59-62).

Dincolo de toate celelalte detalii, unele deja semnalate altele nu încă sau nu suficient, este evident că polii tuturor declarațiilor sînt cele două “veniri” ale scriitorului, cea dintîi, aproape banalizată prin formula standard “stare (avansată) de ebrietate” și poate, mai ales, cea din urmă. Or, paradoxal, există o opoziție structurală între felul în care sînt prezentate cele două “veniri”.

Prima, în care “starea avansată de ebrietate” apare ca dominantă de vreme ce prozatorul, incapabil de deplasare autonomă, trebuie transportat practic pe brațe. Amintim că martora – finalmente optăm și noi pentru genul feminin în ciuda “fiului”, căci și Viorica Prodanoff e prezentată ca “fiu” – Petrica (Petruța) Drăgan nu depistase inițial, prin ea însăși, nici un fel de “stare de ebrietate” ci crezuse, pur și simplu, că scriitorului i se făcuse rău; în plus, martora precizează, de unde surpriza ei, a nu-l mai fi văzut niciodată pe Marin Preda într-o asemenea stare, în contradicție cu afirmațiile ospătăriței Vica Dincă: “Cunosc faptul că scriitorul Marin Preda avea obiceiul să consume băuturi alcoolice și de multe ori, mai ales în ultima perioadă, de circa un an de zile, îl vedeam de mai multe ori pe săptămînă în stare avansată de ebrietate. Avea obiceiul să vină în stare de ebrietate din oraș ori consuma în sufrageria noastră pînă ajungea în stare avansată de ebrietate” (p. 45). Pare prin urmare extrem de curios ca Petrica Drăgan să nu fi remarcat nimic dintr-un comportament hiper-alcoolic ce nu se limita la un singur an, cu atît mai mult cu cît între 5 mai și 15 mai 1980, perioada vădit cea mai sensibilă, revenise deja din lungul ei concediu și ar fi putut, prin urmare să observe multe; ori nu observă!).

A doua “venire” se caracterizează, dimpotrivă, printr-o vădită și surprinzătoare autonomie. Scriitorul se dezbracă singur, își aranjează minuțios hainele, adaugă pe deasupra o misterioasă oglindă – amintim că martorul Buzoianu, reurcînd în urma unui apel, îl găsește pe Marin Preda în dreptul chiuvetei, spălîndu-se de un sînge din care nu mai rămîne urmă în celelalte măturii.

În legătură cu aceasta reluăm un pasaj esențial al analizei d-nei Mariana Sipoș, pasaj pe care inițial l-am dat incomplet:

«Revenind la declarațiile din dosar, ne punem întrebarea: *cît de beat era Marin Preda cînd a fost adus cu taxiul la Mogoșoaia?* Martora Drăgan Petrica, care a văzut cum l-au scos din mașină, *a crezut că i s-a făcut rău* și abia a doua zi cineva i-a spus că “Marin Preda era în stare de ebrietate”. *Dus “pe brațe” în camera sa, pentru că nici nu se*

*putea ține pe picioare, ba mai mult, cade și de pe scaunul pe care fusese așezat, Marin Preda este totuși în stare să se dezbrace și să-și așeze cu grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, în modul cel mai ordonat cu putință. Fotografiile din dosar o dovedesc. Nu pare din nou ciudat? Mai ales că mai apare și o oglindă cu mâner peste pantalonii așezați aproape la dungă pe fotoliu. Ce a vrut să vadă Marin Preda în acea oglindă? Rănile de pe frunte? Atunci înseamnă că ele existau dinainte de a coborî în sala de mese? Cum de nu le-a observat nimeni, cum de nu l-a întrebat nimeni “Ce-ați pățit, dom’ Preda?” Și ce a făcut Marin Preda în cele aproximativ două ore sau mai puțin, cât a stat singur în camera lui? Normal, un om “în stare avansată de ebrietate” doarme. De ce s-a trezit? De ce a coborât în salon? Să fie adevărat ce se zvonea atunci, în 1980, că, de fapt, **a fost chemat la petrecerea celor de jos?** Și dacă nu, cât de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese “dus pe brațe”, așa cum declară cel ce scrie și semnează ultrasofisticat pentru un portar “Tudor Nicolae”. Invoc semnătura, pentru că ea mi-a atras atenția în primul rând. Deși n-ar fi fost exclus ca portarul respectiv să aibă o astfel de semnătură (ba e exclus! dacă ar fi fost cazul, portarul în chestie n-ar fi avut un “stil” agramat și nici n-ar fi comis erori ridicule de ortografie!), de la ea am plecat când am început să studiez mai atent toate declarațiile. Să mai semnalez doar încă o neconcordanță: În timp ce Viorica Prodanoff declară că Marin Preda, același care coborîse singur scările, nu putea să vorbească de beat ce era, ba mai mult, nu putea “nici să bage o țigară în gură”, Virgil Mazilescu precizează: “Vorbea destul de coerent și logic”» (ibid. pp. 72-73; sublinierile îmi aparțin).*

Trebuie remarcat că Viorica Prodanoff este singura care folosește formula standard “stare avansată de ebrietate” în contextul celei de a doua “veniri” a scriitorului. Desigur, “starea de ebrietate” e menționată în declarația din 16 mai a poetului Virgil Mazilescu, iar cea din 17 mai atribuită aceluiași recurge chiar la formula clasică “stare avansată de ebrietate”, însă aceste formulări rămân simple constatări goale, lipsite de sprijinul unei comportări în adecvare cu definiția; dimpotrivă, în declarația din 17 mai, curios redactată de X, Virgil Mazilescu sau cine va fi fost, își contrazice net declarația de vreme ce afirmă: “Am remarcat cu această ocazie că, într-adevăr Marin Preda era în stare avansată de ebrietate și m-am mirat chiar cum de nu doarme și cum a coborât singur scările. Totuși, după ce acesta s-a așezat la masa noastră, a intrat în discuțiile noastre și vorbea destul de coerent și logic” (s.m.) – te întrebi atunci cum de și-a dat seama poetul, el însuși, neîndoielnic, aflat într-o stare avansată de ebrietate, de starea de avansată ebrietate a prozatorului; în fine, Lucian Raicu nu ne comunică nimic în legătură cu această a doua stare de avansată ebrietate a lui Marin

Preda, mulțumindu-se să-și noteze totuși mirarea de a-l vedea coborînd pe M.P. “întrucît știam că a doua zi dimineața urma să se întâlnească cu cititorii în provincie”, informație confirmată de dr. Claudiu Tănăsescu și de Cornel Popescu, redactorul-șef al CR în declarațiile respective; cît despre Sonia Larian, prudentă, aceasta-și suspendă complet judecata în chestiune: “Scriitorul Marin Preda a intrat și s-a așezat la masa noastră fără să ne putem da seama în acel moment cît de grav se afla încă sub starea alcoolului” martora vrea desigur să spună “influența”.

Cum să explici această avalanșă de contradicții din niște declarații ce se vor convergente, aparținînd unor persoane ce au fost toate martori oculari la evenimentele pe care le descriu. Aproape că nu sînt doi care să pună în jurul mesei aceeași meseni și dacă faptele, în linii mari, corespund, de îndată ce aplicăm criteriile unei analize mai strînse haosul emerge.

Să luăm ca exemplu un element pe care l-am putea fără ezitare considera ca central. Absolut esențial în justificarea coerenței relatărilor și în a ne asigura că toată lumea vorbește despre același lucru. E, bineînțeles, vorba de chestiunea gramelor de vodcă (cantitățile, cum vom vedea, diferă oarecum) consumate de Marin Preda cu prilejul celei de-a doua “veniri” (căci, în fond, în cazul Scriitorului, de o “venire” a Logosului e tot timpul vorba!). Sonia Larian (Ariana Lewenstein) și soțul acesteia Lucian Raicu (Bernard Leibovici) cred că ar fi fost vorba de aprox. 100-150 grame de vodcă, cu diferența că cea dintîi nu menționează “sursa” băuturii, în vreme ce Lucian Raicu precizează: “La masă a cerut și a primit de la dna Prodanoff aproximativ 100-150 grame de vodcă...”. În depoziția sa din 16 mai (singura așternută efectiv de mîna poetului), Virgil Mazilescu confirmă faptul, fără a preciza nici el sursa băuturii: “În acest timp a consumat aproximativ 100 grame vodcă...”. Dimpotrivă, în depoziția din 17 mai, scrisă de mîină străină, poetul detaliază: “La interval de circa 5-10 minute de la venire, Marin Preda a cerut vodcă. Noi nu consumasem pînă atunci decît vin, din care mai aveam foarte puțin. Viorica Prodanov și-a amintit că mai are în cameră puțină vodcă rusească într-o sticlă. A adus vodca și după aprecierea mea, în sticlă era (sic!) circa 200 gr. vodcă. Din aceasta, eu am consumat circa 100 gr. împreună cu Sorin Titel, iar restul de aproximativ 100 gr. și l-a turnat Marin Preda în paharul său. Am continuat discuțiile, timp în care Marin Preda consuma din vodcă cîte puțin la început, iar ultima parte de circa 40-50 gr. a băut-o dintr-odată” (*ibid.* p. 55).

Deci, atît după ceea ce am putea numi V.M. 2 cît și după Lucian Raicu vodca a fost adusă de d-na Viorica Prodanoff (asupra variației grafice n-are rost să mă opresc acum), în vreme ce V.M. 1 și Sonia Larian nu precizează sursa, ceea ce nu implică în chip necesar un dezacord, cu atît mai mult cu cît în principiu V.M. 1 și V.M. 2 sînt una și aceeași persoană. Problema vine din direcția interesatei înseși, d-na Viorica Prodanoff, ce pare să ignore complet episodul. Martora spune clar: “N-am observat dacă

Marin Preda a consumat vreo băutură cât timp a stat la masă cu noi” iar mai devreme: “La venirea mea pe masă erau mai multe sticle de apă minerală goale și pline și o sticlă cu “Albavin” precum și scrumiere pline cu resturi de țigări” (*ibid.* p. 61). Nicăieri, nici urmă de vodcă! Numai niște foarte cumini sticle de apă minerală, pline și goale, după caz și o biată sticlă cu “Albavin”. Mă rog! Cum se explică asta? Brutal vorbind, cine minte sau cine, baremi, se înșală? Martorii ce afirmă ritos – e drept, nu chiar toți, însă din tăcerea Soniei Larian și a documentului autograf al lui Virgil Mazilescu nu se poate deduce o contrazicere – cum că Viorica Prodanoff ar fi furnizat lui Marin Preda vodca incriminată (cum am văzut, cantitățile și distribuirea lor diferă, în funcție de depoziție), ori Viorica Prodanoff însăși ce afirmă, s-ar zice aproape polemic: “N-am observat dacă Marin Preda a consumat vreo băutură cât timp a stat la masă cu noi”? Cum adică “n-a observat”? Sau încercînd să contemplăm lucrurile de la oarecare distanță, care să fie semnificația unei contradicții, îndrăznesc să spun, pur și simplu fundamentale, în jurul căreia se organizează, indiscutabil, întregul scenariu al anchetei. Iar dacă Viorica Prodanoff e mai aproape de adevăr negînd *de plano* episodul, atunci care să fie explicația unor testimonii false din partea unor persoane, în principiu, insuspectabile? Mai mult, am fi îndreptățiți să ne întrebăm, dacă declarațiile în chestie nu corespund adevărului, ceea implică limpede depoziția Vioricăi Prodanoff, *pînă unde se extinde neadevărul?*

Ne amintim aserțiunile citate mai sus ale d-nei Mariana Sipoș, aserțiuni menite să pulverizeze eventual scenariul anchetei în integralitatea lui.

«Normal, un om “în stare avansată de ebrietate” doarme. De ce s-a trezit? De ce a coborît în salon? Să fie adevărat ce se zvonea atunci, în 1980, că, de fapt, a fost chemat la petrecerea celor de jos? Și dacă nu, cât de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese “dus pe brațe”».

Va fi fost Marin Preda “chemat la petrecerea celor de jos”? (În privința acestei participări la petrecerea “celor de jos” v. *infra* mărturia d-nei Elena Preda). Și fiind chemat, a fost în stare, în ciuda așa-zisei “stări avansate de ebrietate”, “să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese “dus pe brațe”?

Nu avem a face aici cu o nouă contradicție și încă din cele mai grave? Căci că va fi fost chemat sau nu, faptul în sine al coborîrii autonome e confirmat de toate declarațiile, ceea ce înseamnă că, oricum am suci lucrurile, absurditatea rămîne. Ei da, absurditatea iar nu doar contradicția!

Se poate însă merge mai departe. Putem chiar presupune, de vreme ce zvonul susmenționat deschide larg cîmpul ipotezelor, că întregul episod al “coborîrii” e fals și că altceva, cu totul altceva se va fi petrecut în camera cu nr-ul 6 din Casa de creație a Palatului Mogoșoaia, în cameră și mult

înainte ca scriitorul să ajungă în cameră, într-un cu totul alt loc, un loc ce prezenta unele afinități cu circa de miliție unde șoferul taxiului, Marius Bercea, îl va fi condus inițial pe prozator. Desigur, tot ce afirmăm acum nu depășește stadiul ipotezelor și chiar am putea spune al speculațiilor. Rămânând să încercăm a stabili analitic în ce măsură astfel de ipoteze și speculații pot fi considerate ca verosimile. Căci problema este că la capătul scenariului avem indiscutabil o crimă, un corp violentat în chipul cel mai grav – și e extrem de regretabil că, în volumul domniei sale (ediția a doua), d-na Mariana Sipoș a evitat să reproducă fotografia post-mortem a scriitorului – iar pe de altă parte, nimic din benignul scenariu prezentat și în mare parte, cum am văzut, redactat de anchetatori, nu explică cum s-a ajuns de la o stare de ebrietate, oricât de avansată, la oroare!

Sîntem astfel nevoiți să revenim la martorul ocular Petru Creția ce fixa, fără a bănuși măcar importanța testimoniului său, venirea taxiului nu pe 15 mai, orele 22,00-22,30, ca mai sus în diferitele declarații mai mult sau mai puțin concordante asupra acestui punct, ci pe 16 mai, cam între 5-6 dimineața, moment cînd insomniac, posedat de febra creației poetice, ieșise pe terasa Palatului Mogoșoaia, de unde a putut contempla întreaga scenă: venirea taxiului, șoferul, pe care evident nu l-a legitimat pentru a se asigura de identitatea lui – să fi fost vorba tot de eroul nostru, Marius Bercea, sau de altcineva? imposibil de spus! –, ce cam ca-n celălalt scenariu, deși în chip ceva mai puțin savant, îl declara pe Marin Preda, mai firesc în modul său de expresie, “beat mort” (iară nu “în stare de ebrietate avansată”), transportarea scriitorului, poate inconștient, în camera cu nr-ul 6. Și cam atît!

Detalii plauzibile ne furnizează și Ion Caraion ce, fără a fi martor la “livrarea” scriitorului “de niște necunoscuți [...] într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat, ca peste cîteva ore să sosească sigur pe lumea cealaltă” (*ibid.* p. 180), cunoștea totuși prea bine tehnicile organizației criminale pe care Ioan Petru Culianu o caracterizase, tandru, ca cea mai proastă “inteligentă” din lume, mai mult, de o prostie “monumentală” – personal aș defini, mult mai radical, securitatea ca *imbecilitatea făcută poliție politică* și poate și mai exact ca *imbecilitatea polițienească în serviciul demenței de partid și de stat*; căci fără a mai evoca demența structurală a comunismului, pandant demenței naziste, toată lumea știe și știa încă din epocă cum că locul lui Nicolae Ceaușescu era la balamuc iar cel al Elenei Ceaușescu la pîrnaie!

Dar pentru a evalua mai precis importanța și, în măsura posibilului, semnificația contradicțiilor, e timpul să revenim la aparatul testimonial al anchetei oficiale. Și în primul rînd, bineînțeles, la depoziția Vioricăi Prodanoff, text cu atît mai interesant cu cît combină în chip paradoxal compensația aleteică, proprie și celorlalte declarații, cu caracteristica specială a *singularității*. Pentru a înțelege mai bine despre ce e vorba, trebuie să începem prin a ne face, cel puțin în parte, *mea culpa*. Anume

remarcam, în legătură cu felul în care relata pictorița evenimentul celei de a doua “veniri”, că martora se străduia să compenseze absența ei la nivelul primei “veniri”, încercînd să obțină un soi de “mix” al celor două momente (v. *supra*). Desigur, nu vreau să spun că remarca era în sine complet eronată cît, mai degrabă, insuficientă.

La urma urmei, în finalul depoziției sale Viorica Prodanoff afirma compensatoriu: “Într-o discuție avută cu ospătara Petruța (Petrica Drăgan, ajutoarea de bucătar, la mărturia căreia ne-am referit deja, n.m.) am aflat că în seara zilei de 15 mai a.c. în jurul orei 22,00, pe cînd pleca către casă, a văzut că Marin Preda fusese adus la Casa de Creație cu un taxi, că era foarte beat și că l-a dus în camera sa portarul și încă cineva” (*ibid.* p. 62). Or, pasajul e cu ațit mai satisfăcător în planul intențiilor vădite ale anchetei – anume de a-l scoate pe Marin Preda unic responsabil al propriului său deces, o constantă, cum am mai arătat și cum vom mai arăta, a anchetelor securității comuniste și poate nu numai – cu cît vehiculează o flagrantă dar extrem de convenabilă inexactitate.

Într-adevăr, ne amintim că în depoziția sa martora Petrica Drăgan, mult mai precisă, fie spus în treacăt, decît pare să-și amintească expeditiv Viorica Prodanoff, afirma:

«În seara zilei de 15 mai 1980, în jurul orelor 22,00, încheindu-mi-se programul de serviciu mă pregăteam să merg acasă. Am ieșit din bucătărie pentru a merge la bufet să-mi cumpăr țigări și am văzut în fața casei de creație un taximetru din care scriitorul Buzoianu Gheorghe, sculptorul Aurel Bolea și paznicul de serviciu încercau să scoată pe cineva. M-am apropiat și am văzut că în taximetru se afla scriitorul Marin Preda *despre care inițial am crezut că i s-a făcut rău* (s.m.). Am întrebat șoferul taximetrului de unde-l aduce și acesta mi-a răspuns că de la editura “Cartea Românească” din str. Nuferilor. Precizez faptul că scriitorul Marin Preda nu era adormit în taximetru, dar nici nu vorbea. Între timp acesta a fost coborît din taximetru de către cei trei mai sus arătați și a fost condus spre cameră tot de către aceștia. Precizez de la taximetru, Marin Preda a fost luat de către paznic și unul dintre Buzoianu Gheorghe sau Bolea Aurel de cîte un braț și astfel condus la cameră. *Eu abia a doua zi dimineața am aflat că de fapt în seara zilei de 15 mai 1980 Marin Preda era în stare de ebrietate* (s.m.). Nu l-am mai văzut într-o asemenea situație niciodată dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980, eu am fost în concediu fără plată» (*ibid.* 43-44).

Deci, cum observasem de altfel mai sus, Petrica (Petruța) Drăgan crede inițial într-un rău organic fără legătură cu ebrietatea, de-abia a doua zi comunicîndu-i-se (constatare indirectă, fără legătură cu testimoniul direct al martorei și, ca atare, neverificabil; într-adevăr, i s-ar fi putut tot așa de bine comunica martorei că Marin Preda era un marțian ce tocmai luase

racheta spre Marte!) cum că Marin Preda s-ar fi găsit în stare de ebrietate, ba chiar, de ce nu, de foarte avansată ebrietate, lucru în sine cu atât mai lipsit de putere probatorie pentru martoră cu cât, *după* respectiva comunicare, fie spus în treacăt, de sursă neprecizată, Petrica Drăgan se simte obligată să adauge, în contradicție poate polemică cu “sursa”: “Nu l-am mai văzut într-o asemenea situație niciodată dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980, eu am fost în concediu fără plată”. Ceea ce înseamnă că cel puțin în perioada 5-15 mai 1980, perioadă decisivă pentru evenimente, martora afirmă a nu-l fi văzut pe Marin Preda în stare de ebrietate, în ciuda altor mărturii.

Or, în aceste condiții cum ar fi putut Petruța (Petrica Drăgan) să-i fi spus martorei Viorica Prodanoff cum că “în jurul orei 22,00, pe cînd pleca către casă, a văzut că Marin Preda fusese adus la Casa de Creație cu un taxi, că era foarte beat”, de vreme ce în jurul orei 22,00, conform propriei mărturii, ospătara era convinsă că scriitorului i se făcuse pur și simplu rău, abia a doua zi, transmițîndu-i-se formula standard a “stării de ebrietate”, formulă pe care martora o acceptă cu vădită reticentă. La acestea am putea adăuga un element extrem de simplu, atât de simplu, anume că nicăieri în depoziția sa, martora Petrica Drăgan, altminteri atât de minuțioasă, nu menționează întîlnirea cu Viorica Prodanoff. E totuși extrem de straniu ca persoane pe care nu le-ați întîlnit să vă comunice informații în care nu credeau în momentul presupusei, adică inventatei întîlniri!

E, credem, absolut inutil să mai insistăm asupra acestui punct!

Sîntem, pe de altă parte, constrînși să tragem concluzia că, în măsura în care nimic nu confirmă și totul infirmă faptul întîlnirii în jurul orei 22,00 dintre Viorica Prodanoff și Petrica Drăgan și, mai ales, conținutul ipoteticei convorbirii, pe data de 16 mai 1980, în jurul orei 12,00, cînd V.P. află că Marin Preda “a fost găsit decedat în camera sa de către dr. Tănăsescu Claudiu care venise să-l ia la Focșani” (p. 61), pictorița ignora cauza presupusă a morții scriitorului, și mai ales ideea fixă a celorlalți martori, “scriși”, mai toți, ca niște analfabeți de către cetățenii anchetatori (căci ni se pare probabil, fără a putea certifica faptul, plecînd însă de la multiplele contradicții, prea numeroase pînă și pentru niște idioți ca securiștii epocii, că depozițiile ce li se pot atribui au fost scrise la mai multe mîini): am numit “starea (avansată) de ebrietate” a scriitorului.

E de asemenea remarcabil, în relație cu *singularitatea* pe care o vom dezvolta puțin mai jos, “pilatismul” martorei, “pilatism” propriu nu numai ei, dar parcă mai apăsător în cazul ei. Anume V.P. afirmă întîi: “Camera în care locuiesc eu (a se înțelege la Palatul Mogoșoaia n.m.) este despărțită de camera în care a locuit Marin Preda, de camera 8, în care locuiesc soții Ivănescu Mircea și soția al cărui nume (sic) nu îl cunosc” (p. 61). Apoi: “Eu nu am mers în camera ocupată de către Marin Preda și nu cunosc în ce poziție a fost găsit” (p. 62).

Există oare o mai splendidă “spălare pe mâini”? Căci sensul primei propoziții e simplu. Dacă în camera cu nr-ul 6 s-au petrecut evenimente cu un pronunțat caracter violent, eventualitate ce nu poate fi măcar pusă în discuție dacă ținem cont de aspectul lamentabil al cadavrului, ea, Viorica Prodanoff, nu e doar complet neimplicată dar ignoră totul cu desăvârșire, mai mult, prin poziția relativ izolată (nu chiar așa de izolată) a camerei sale în raport cu cea a prozatorului, nici nu putea să știe, în speță să audă ceva (țipete, gemete, zgomote suspecte etc.). Și ca să se exonereze de orice răspundere, cu eleganța ce îi e proprie, V.P. “îi bagă la apă” pe soții Ivănescu (poetul Mircea Ivănescu cu soția, care, paradoxal – dar trebuie să ne mirăm oare? – n-au fost interogați), a căror cameră era contiguă cu cea a victimei.

Totuși, interesant lucru! Insistînd pe imposibilitatea unei mărturii “auditive” – altfel care să fie sensul afirmației? – V.P. deschide o breșă în direcția *posibilității* unei asemenea mărturii. Nouă manifestare a acelei *compensații aleteice* la care ne-am mai referit? Ne putem chiar pune întrebarea, plecînd de la crisparea vădită a martorei, dacă totuși, în ciuda enormului interval de o cameră – pictorița vorbește de parcă s-ar fi găsit undeva pe Everest, la Capul Bunei Speranțe sau la Polul Sud iar nu la cîțiva metri de locul crimei – dacă, îmi permit să repet, la urma urmelor, aceasta n-a auzit totuși ceva!

Cealaltă propoziție cu cheie: “Eu nu am mers în camera ocupată de către Marin Preda și nu cunosc în ce poziție a fost găsit”, vrea să spună un lucru tare simplu, anume că martora ar ignora starea corpului, mai ales a feței, victimei; la aceasta am putea adăuga că poziția victimei s-a dovedit decisivă, cum vom vedea mai jos, și cum o arată cît se poate de clar și d-na Sipoș, în înțelegerea precisă a felului în care a murit Marin Preda, fiind singura ce poate elucida complet alternativa: accident sau crimă? Putem, în acest context, limpezi înțelesul propoziției în aparență destul de obscure a martorei.

În fine, trebuie oare să ne închipuim că “pilatismul” caracterizează exclusiv atitudinea Vioricăi Prodanoff? Cîtuși de puțin! “Alte date nu cunosc în legătură cu împrejurările în care a survenit moartea”, afirmă Virgil Mazilescu în încheierea declarației din 16 mai. Chiar așa, nici măcar un zvonuleț? Și în depoziția din 17 mai, ce-i drept, așternută pe hîrtie de un brav tovarăș anchetator: “În ziua de 16 mai 1980, am ieșit din cameră în jurul orelor 12,30 și am aflat de la femeia de serviciu care plîngea că Marin Preda a fost găsit decedat în cameră. Eu, deși nu am mai plecat la serviciu, nu m-am dus să-l văd pentru că nu suport asemenea situații. Aceasta îmi este declarația pe care o dau, susțin și semnez, după ce am citit-o cuvînt cu cuvînt”. Minunat eșantion de “pilatism” scriitoricesc! Deci “nu m-am dus să-l văd pentru că nu suport asemenea situații”. Carevasăzică, Virgil Mazilescu – pe care nu-mi amintesc să-l fi zărit la înmormîntarea prozatorului – e prea sensibil ca să suporte “asemenea

MARIN PREDA

situații”, cu alte cuvinte, crima comisă sub nasul lui! “Nu cunosc alte date legate de împrejurările decesului” (Lucian Raicu). “Nu am mai intrat în camera lui Marin Preda și nu mai cunosc amănunte” (Aurelian Bolea). Să ne mulțumim cu aceștia.

Există o fotografie a victimei, nereprodusă, din păcate, de d-na Mariana Sipoș în ediția a-II-a a *Dosarului...*, apărută în 2017. Cităm totuși comentariul autoarei:

«În dosar urmează 6 file conținând fotografiile executate la fața locului de către locotenent-colonelul Matache Vasile de la Serviciul Criminalistic al Miliției București. Reproducem în continuare doar primele cinci file, în cea de a șasea se află fața scriitorului Marin Preda, așa cum a fost descoperit la Mogoșoaia, cu răni pe frunte și deasupra buzei superioare, la baza nasului. *Am reprodus fotografia în prima ediție a cărții* [apărută în 1999, n.m.] *considerând că descoperirea ei reprezintă un document istoric și o dovadă că Marin Preda avea lovituri evidente pe față pe care prea repede s-au grăbit să le explice anchetatorii, antepunându-se, așa cum se poate citi în primul document din dosar, dar și din declarația unui martor* (a se vedea în continuare declarația lui Buzoianu Gheorghe). Din respect pentru memoria lui Marin Preda, credem însă că nu mai este necesară reproducerea – și în această ediție – a acestei fotografii, greu de suportat emoțional. *M.S. 2017»* (*ibid.* p. 22; cu excepția inițialelor date ale autoarei, sublinierile ne aparțin).

Nu împărtășim deloc scrupulele autoarei, cu atât mai puțin evocarea “emotivității” eventualului lector. Comunismul – cu atât mai mult ceaușismul, versiunea naționalistă a precedentului; nu degeaba se vorbea de “național-comunism” – era un sistem infernal, dominat de una dintre cele mai criminale poliții politice din “lagăr”, securitatea, așa că problema “emotivității” cred că nu se mai pune demult în anul de grație 2017. Dimpotrivă, ceea ce trebuia arătat, ceea ce trebuie arătat mereu cu mînie, dezgust și neostoită energie combatantă, e felul în care un regim totalitar, regimul comunist român de sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu, nu inutil poreclit, cu prea multă blîndețe, după părerea mea, “odiosul”, *execrătura* i s-ar potrivi mai bine, înțelegea să trateze – nu! să maltrateze – nu! să asasineze și tortureze, pe unul din cei mai mari scriitori ai poporului român, și asta practic fără să se ascundă, folosind explicații ridicole, pretexte sfruntate, expunîndu-și mai degrabă decît ocultîndu-și crima vizibilă pentru toată lumea. Căci și fără fotografie se putea vedea că Marin Preda fusese omorît, ba chiar și cum, prin extremă violență, combinată poate cu provocarea forțată a faimoasei “stări avansate de ebrietate” pe care nu mai ostensesc s-o invoce martorii și, în lipsa lor, anchetatorii redactori.

Deci fotografia trebuia reprodusă, publicată și republicată, ca un act de acuzare dar și ca o palmă în mutra cu 50 000 de fețe a securității. E ceea ce, de altfel, am și făcut (v. *infra*, Post-scriptum macabru).

În ce ne privește, am descris mai sus ce am putut vedea în Rotonda MLR: un chip tumefiat, cu o mare parte din răni și contuzii ascunse sub un strat gros de fard nerușinat, o făptură fragilă, sfidându-și solemn din sicriul deschis asasinii în panică – și ce e mai rizibil și mai imund decât panica agitată a asasinilor!

Dar să nu anticipăm prea mult în direcția actului III, acela ținând crima propriu-zisă. Pentru a reveni la actul II, acela al mărturiilor interne Mogoșoaiei, și deci la depoziția d-nei Viorica Prodanoff, ne vedem constrânși, după ce am analizat “pilatismul” vag denunțativ – vezi referirea la soții Ivănescu, de altfel neanchetați – de a contempla mai îndeaproape singularitatea testimoniului pictoriței. Căci în ce constă ea? Cum am văzut mai sus, într-un singur element, privind originea sticlei de vodcă din care ar fi băut Marin Preda cu ocazia celei de a doua “veniri”. Or, nu numai că Viorica Prodanoff neagă că ar fi furnizat vreo oarecare băutură alcoolică dar contestă net ideea că scriitorul ar fi băut cu această ocazie. Dacă urmărim linia argumentară a pictoriței, Marin Preda n-ar fi consumat alcool decât în afara Mogoșoaiei, fie la sediul editurii “Cartea Românească”, fie în altă parte, “starea avansată de ebrietate” fiind provocată de un eventual, important, consum de alcool chiar dacă, în fond, condițiile exacte ale fenomenului rămân nelămurite.

Mărturisesc că în măsura în care “starea avansată de ebrietate” trebuie considerată ca factuală, iară nu doar ca retorică, sînt tentat să fiu de acord cu această implicație, chiar dacă subzistă, cel puțin pentru mine, o foarte importantă problemă: anume, în cazul în care acceptăm faptul acestei “stări avansate de ebrietate” ca și corolarul unei origini externe Mogoșoaiei, ba chiar și “Cărții Românești”, atunci “achiziția” acestei foarte periclitante stări trebuie considerată ca independentă sau dependentă de voința scriitorului? De pus în relație cu propensiunea spre alcool proprie acestuia sau mai degrabă, mai mult sau mai puțin violent provocată de factori externi voinței sale?

Mai simplu spus, admițînd ca reală ebrietatea în chestie – și lucrul e departe de a fi cert, cum vom vedea mai jos – *a băut Marin Preda din impuls propriu sau a fost forțat să bea?* Această întrebare capătă o pondere absolut decisivă dacă admitem mărturia lui Petru Creția – personaj lăsat complet în afara anchetei, deși prezent la Mogoșoaia în momentul faptelor – conform căreia scriitorul ar fi fost adus de faimosul taxi, același sau altul, “venind dinspre oraș”, dinspre București, adică, undeva în intervalul dintre orele 5 și 6 dimineața și nu undeva între orele 22,00 și 22,30 din ziua precedentă. Pe 16 mai, nu pe 15! Condițiile “livrării” lui Marin Preda – urmărim aici stilul de reprezentare al lui Ion Caraion pe care nu-l vom cita

niciodată îndeajuns: “pentru că în noaptea de 15 mai 1980 el (Marin Preda, desigur n.m.) a fost adus de niște necunoscuți acolo într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat, ca peste câteva ore să sosească sigur pe lumea cealaltă” (p. 180) – nu pot fi determinate decât prin evaluarea analizelor medicale, singurele ce ne dau o imagine concretă a situației reale.

Cum am văzut – și în asta constă tocmai singularitatea testimoniului Vioricăi Prodanoff – aceasta contestă nu numai faptul că ar fi furnizat, cu ocazia celei de a doua “veniri” a scriitorului, vreo oarecare băutură alcoolizată, cu atât mai puțin vodcă, dar chiar și eventualitatea ca acesta să fi consumat din băuturile deja prezente. “N-am observat dacă Marin Preda a consumat vreo băutură cât timp a stat la masă cu noi”, afirmă pictorița. Or, ar fi fost dificil să nu observe dacă faptul ar fi avut loc. Mai mult, reamintim caracterul oarecum “abstinent” al băuturilor prezente pe masă în acel moment. “La venirea mea pe masă erau mai multe sticle de apă minerală goale și pline și o sticlă cu “Albavin” precum și scrumiere pline cu resturi de țigări”. Hotărât, s-ar zice că la masa incriminată se bea mai mult apă minerală decât orice altceva. Nici asta nu prea concordă cu mărturiile precedente, cu atât mai puțin cu ideea unei aniversări (a Soniei Larian), tradițional, eveniment destul de bine “stropit”!

Element ce pare să complice cumva lucrurile, depoziția Vioricăi Prodanoff face parte din acele declarații pe formulare-tip (în afară de cea a Vioricăi Prodanoff mai sînt cinci: cele ale lui Virgil Mazilescu (2), Gheorghe Buzoianu, Aurelian Bolea, Petrica (Petruța) Drăgan și Vica Dincă, toate din 17 mai și toate “consemnate în rubricile respective de către cineva de la miliție” martorul trebuind numai să adauge, după lectură o formulă tip de genul “aceasta e declarația pe care o dau, susțin și semnez (cf. M.S., p. 71). Ce e drept, d-na Sipoș nu precizează dacă acest cineva e unic sau multiplu, însă în toate cazurile avem neîndoiește de-a face cu același personaj, același brav anchetator-redactor cu care ne-am mai întâlnit.

Să se explice divergențele de testimoniu, mai importante sau mai insignifiante, psihologic ca manifestări ale acelei compensații aleteice definite mai sus? Avem, dimpotrivă, de-a face cu variabile strategice, mai ales în cazul unor anchetatori-redactori multipli? Cu o anume incapacitate de a se acorda și a se armoniza asupra strategiei și deci a “soluției finale” optime? Nu trebuie să uităm că asasinarea lui Marin Preda se petrece în plin totalitarism și se efectuează indiscutabil la ordinul Ceaușeștilor, după cum ni se pare dificil de disociat persoana abjectului Ion Iliescu, la care pînă și rînjetul pare tîrîtor, de asasinarea lui Ioan Petru Culianu; or cum se va vedea din analizele literare ulterioare, nu pur și simplu crima ci *exterminarea* definește structural dinamica totalitară. Setea indefinită, de nu infinită, de rău, banalizarea radicală a acestuia ce ajunge să se identifice cu cenușiul aerului ce-l respirăm.

Oricare ar fi explicația divergențelor, și ne referim aici mai ales la cele ce caracterizează mărturia d-nei Viorica Prodanoff, o dificultate indiscutabilă emerge. Din versiunea tuturor celorlalți martori (alții decât d-na Prodanoff) Marin Preda nu manifestă urme sensibile ale “stării de ebrietate” avansată sau nu, atât de conștiincios constatată și înregistrată în depozițiile prealabile, dimpotrivă pe la 1,30 coboară autonom, după ce se dezbrăcase singur, își aranjase cu grijă hainele (adăugînd pe deasupra o misterioasă oglindă ce se poate vedea în fotografia nr-ul 5 din volumul d-nei Sipoș), schimbîndu-le cu o pijama și un palton. Cităm din nou din declarația din 17 mai semnată, nu și scrisă, de Virgil Mazilescu:

«Discuțiile noastre s-au prelungit pînă noaptea tîrziu. Aceasta pentru că, printre altele aniversam ziua de naștere a colegei noastre Sonia Larian. În acest timp, în jurul orelor 1,30, a coborît în sala de mese și Marin Preda care era îmbrăcat în pijama, peste care avea paltonul și cu papuci în picioare. Precizez că anterior, noi auzisem că seara pe la orele 22,30, Marin Preda a venit cu un taximetru la casa de creație și că era în stare avansată de ebrietate (nici nu mai comentez – deocamdată! n.m.), dar din cîte știu eu numai Lucian Raicu l-a văzut cînd a venit. Ceilalți dintre noi (sic!) nu l-am văzut pînă în momentul în care a coborît în sala de mese (alt exercițiu caracteristic de “pilatism” n.m.). Am remarcat cu această ocazie că, într-adevăr Marin Preda era în stare avansată de ebrietate și *m-am mirat chiar cum de nu doarme și cum a coborît singur scările. Totuși, după ce acesta s-a așezat la masa noastră, a intrat în discuțiile noastre și vorbea destul de coerent și logic* (s.m.). La interval de circa 5-10 minute de la venire, Marin Preda a cerut vodcă (atunci cînd a mai avut timp să intre în discuții și să vorbească destul de coerent și logic! n.m.). Noi nu consumasem pînă atunci decît vin, din care mai aveam foarte puțin. Viorica Prodanov și-a amintit că mai are în cameră puțină vodcă rusească într-o sticlă. A adus vodca și după aprecierea mea, în sticlă era circa 200 gr. vodcă (sic). Din aceasta, eu am consumat circa 100 gr. împreună cu Sorin Titel, iar restul de aproximativ 100 gr. și l-a turnat Marin Preda în paharul său. Am continuat discuțiile, timp în care Marin Preda consuma din vodcă cîte puțin la început, iar ultima parte de circa 40-50 gr. a băut-o dintr-o dată. *La cîteva minute după aceasta, Marin Preda a intrat într-o stare de somnolență* (s.m.). L-am mai [lăsat] puțin, circa 5 minute, timp în care îi spuneam cu toții să mergem să ne culcăm, dar el refuza. Noi toți vroiam să plecăm să ne culcăm. Marin Preda ajunsese într-o stare de semisomn. Văzînd aceasta, ceilalți colegi m-au rugat să-l duc în cameră, lucru pe care am încercat să-l fac singur, dar nu am reușit deoarece Marin Preda se opunea spunînd din cînd în cînd că vrea să mai rămînă. Acum vorbea mult mai puțin decît la venire» (*ibid.* pp. 54-55).

Detaliată descriere! În orice caz, se vede din citat (și faptul se mai poate documenta cu pasaje din celelalte declarații) că vodca reprezintă, ca să zicem așa, un vector decisiv pentru justificarea noii stări de somnolență a scriitorului ce ar fi antrenat retransportarea lui în cameră. Or, de vreme ce Viorica Prodanoff contesta noul episod alcoolic cu inevitabila “reîmprospătare” a stării de ebrietate avansată, somnolența bis a prozatorului devenea inexplicabilă.

Cum să mai poți trece de la un moment de relativă trezie, autonomie motrice și coerență logică la acea stare cvasi-inerțială de somnolență dacă episodul alcoolic lipsește? Simplu, tocmai contestând această relativă trezie, constatată de ceilalți martori, din momentul celei de a doua “veniri”. În versiunea Vioricăi Prodanoff vom avea deci de a face, din start, cu un Marin Preda “prăbușit pe scaun”, a cărui stare de ebrietate avansată nu prezintă nici o soluție de continuitate, cum am văzut deja, dar o a doua lectură ne va revela mai bine, poate, sensul acestei declarații.

«În sala de mese am găsit la o masă pe Raicu Lucian cu soția sa Raicu Sonia (de fapt, Sonia Larian, n.m.) care m-au invitat și am luat loc la masa lor, discutând diferite probleme de literatură etc. La o altă masă, rectific, la aceeași masă se mai aflau poetul Mazilescu Virgil și Buzoianu Gheorghe (prima singularitate a acestei foarte bizare depoziții; deci, după ce afirmă cât se poate de clar că la masa la care e invitată se găseau exclusiv Lucian Raicu și Sonia Larian – ei sînt cei ce o invită să se așeze la masa lor –, după ce discută cu cei doi “diferite probleme de literatură etc.”, mai mult după ce începe prin a spune că *la o altă masă* s-ar fi aflat Virgil Mazilescu și Gheorghe Buzoianu, rectifică brusc, plasîndu-i pe toți *la aceeași masă*; însă atunci, cum de nu i-a văzut și pe Sorin Titel, pe soții Maiorovici (ce-i drept, menționați numai de Lucian Raicu, aceștia dispar rapid din relatări) ori pe Rodica Cristea sau cum poate discuta literatură etc. cu două persoane și numai cu acestea, pentru a constata subit că la aceeași masă *se mai aflau încă două* – inexplicabil, evident de nu avem cumva de a face cu o rectificare aparținînd nu martorei ci redactorului-anchetator!). La venirea mea pe masă erau mai multe sticle de apă minerală goale și pline și o sticlă cu “Albavin” precum și scrumiere pline cu resturi de țigări (nu asta spune Virgil Mazilescu: “Noi nu consumasem pînă atunci decît vin, din care mai aveam foarte puțin” ceea ce implică un consum prealabil cât se poate de respectabil; reamintim că e vorba de aniversarea Soniei Larian, ce se întinde din seara de 15 mai “pînă noaptea tîrziu”, noaptea tîrziu însemnînd, inevitabil, 16 mai; în depoziția “dezalcoolizată” a Vioricăi Prodanoff, vinul se preschimbă în apă minerală, miracol inversat față de cel de la Nunta din Cana!). M-am apucat și am făcut curățenie pe masă (între adevăr! v. *supra*) constatînd că între timp apăruse la masa noastră și Marin Preda (s.m.; altminteri, sîntem confrunțați cu tehnica apariției

subite, după cea a rectificării subite – într-adevăr, Marin Preda *apare* la masa Vioricăi Prodanoff curat ca un duh, după cum tot ca un fel de duhuri își rectifică poziția în spațiu Virgil Mazilescu și Gheorghe Buzoianu, dispărînd de la o masă și apărînd la alta, căci ideea că pictorița s-ar fi înșelat pur și simplu, constatînd că cei doi se aflau de fapt la masa ei și a soților Raicu, iar nu la o masă diferită, cum afirmă inițial, asta după o destul de îndelungată conversație cu aceștia din urmă la care V.M. și G.B. nu participă, pare mult prea absurdă, n.m.) care luase loc pe un scaun la masă. Marin Preda cînd a venit la masa noastră (cînd a apărut, ar fi mai corect zis n.m.) era îmbrăcat într-o pijama de culoare gri-deschis cu floricele, în papuci și avea pe umeri un pardesiu gris-pepit. *La masă Marin Preda s-a prăbușit pe scaun* (s.m.; după ce “luase loc” pur și simplu iată-l că “se prăbușește” – intrăm aici în miezul singularității testimonialului Vioricăi Prodanoff n.m.) și mi-am dat seama că era în stare avansată de ebrietate (mantra sacră! n.m.), am încercat să vorbesc cu el, nu puteam să vorbesc cu el (curioasă construcție! n.m.). I-am spus să fumeze o țigară, nici nu putea să bage țigara în gură, dar l-am ajutat eu și i-am aprins țigara după care i-am băgat pachetul cu țigări Kent și bricheta într-un buzunar al pardesiului său de unde le și scosesem (caritabil episod! Putem aprecia de aici în ce măsură se singularizează V.P. de toate mărturiile precedente, unde Marin Preda manifestă o certă autonomie în mișcări și o anume agilitate logică n.m.). După aceasta, paznicul Tudor și încă cu cineva, nu rețin cine anume (totuși nu era dificil de vreme ce era vorba de chiar poetul Virgil Mazilescu, aflat la masa pictoriței n.m.), l-au dus pe Marin Preda în camera sa întrucît nici nu se mai putea ține pe picioare (pe cît știm Marin Preda era așezat, chestiunea stațiunii bipede nepunîndu-se deocamdată; rămîn complet neelucidate, în versiunea pictoriței, condițiile în care se pusese problema reîntoarcerii în propria cameră a scriitorului, de vreme ce martora neagă, cum vom vedea că prozatorul ar fi consumat vreo băutură alcoolică cu prilejul celei de-a doua veniri n.m.). N-am observat dacă Marin Preda a consumat vreo băutură cît timp a stat la masă cu noi (“n-am observat”, formula poate părea prudentă, ea e mai ales absurdă, fiind imposibil pentru o comeseană să nu remarce un lucru atît de elementar, în condițiile în care pe masă, conform propriei mărturii, se găsea mai ales apă minerală plus o sticlă cu vin desigur în mare parte consumată; “mai aveam foarte puțin” [vin] afirmă Virgil Mazilescu, vin din care, poetul afirmă implicit că M.P. n-a băut, de vreme ce nu consumase decît din vodca adusă de Viorica Prodanoff, evident tocmai în acest punct singularitatea testimonială a pictoriței apare cu maximum de intensitate, n.m.). În jurul orei 2 eu am plecat din sala de mese și am venit în cameră la mine unde m-am culcat» (*ibid.* pp. 60-61).

Fără îndoială, putem vedea în cele de mai sus o banală tentativă a d-nei Viorica Prodanoff de a se “acoperi”, contestînd că ar avea, fie și extrem de indirect, vreo oarecare răspundere în decesul lui Marin Preda. Sîntem, de altfel, convinși că, din acest punct de vedere, pictorița are perfectă dreptate. Într-adevăr, altele, cu totul altele sînt cauzele morții extrem de brutale a scriitorului decît vreo “stare de ebrietate” fie și foarte avansată.

Totuși, în acest punct al cercetării ceea ce interesează e obsesia fiecăruia de a se degaja de răspundere, deși toți converg spre un fel de răspundere personală a victimei în propriul ei deces. E de altfel, cum am văzut mai sus în cursul analizelor literare privind decesul lui Mihai Eminescu (de care, evident, securitatea nu poate fi făcută responsabilă, pentru că nu exista la acea dată) ca și cel al lui Nicolae Labiș, în care securitatea este, pentru a ne exprima astfel, implicată pînă-n gît și chiar mult dincolo de occiput, ideea fixă a tuturor anchetelor organizate de reprezentanții medicali, administrativi ori eventual politici ai puterilor respective (proaspăta monarhie germano-română, compromisă deja prin pierderea Basarabiei ca și de atitudinea mai mult decît echivocă față de eventualitatea, ce-i drept, la acea dată mai mult principială decît reală, a recuperării Transilvaniei; și tot proaspătul regim comunist, compromis deja de 11 ani de crime bestiale, “fenomenul Pitești” cu “metastazele” lui printre ele, marcat de ceea ce am putea numi începutul sfîrșitului comunismului atît prin “raportul secret” al lui Nikita Hrușciiov cît și prin revoluția anti-comunistă ungară).

Nu vom reveni la ceea ce am detaliat mai mult decît suficient mai sus – Eminescu cînd alcoolic și sifilitic, cînd nu, ucis de o banală pietricică care-i zdrobește craniul și-i strivește o parte din creier, Labiș, plonjat într-o stare de ebrietate, tot foarte avansată și tot în urma consumării unui fund de sticlă de vodcă, nu proiectat cu sălbăcie între vagoane de un anume Grișa Schwartzmann (“omul negru” carevasăzică) ci lunecînd singur, ca pe patinoar, purtat de un destin poetic și oarecum politic nefericit.

Actul III. Confruntare cu raportul medico-legal: “Moartea lui Marin Preda a fost violentă”

Pentru a înțelege ceva mai bine miza tuturor depozițiilor ar fi poate util să cităm, anticipînd subcapitolul următor, concluziile Raportului medico-legal reproduse de doamna Mariana Sipoș; cu asta intrăm în actul III al analizei noastre literare privind rezultatele anchetei):

“1) Moartea lui Marin Preda a fost violentă. 2) Ea s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii cu un corp moale, posibil lenjerie de pat, *în condițiile unei come etilice* (s.m.). Coma apare obișnuit la o alcoolemie cuprinsă între 2,5‰ și 5‰ gr și se caracterizează prin somn profund, anestezie, dispariția reflexelor, hipotermie. Coma poate dura 8-12 ore și în lipsa unei intervenții adecvate poate duce la moarte, fie prin colaps, fie prin asfixie (aspirat

de conținut gastric, astuparea orificiilor respiratorii) din cauza dispariției reflexelor. 3) Semnele de violență, descrise la autopsie (voi reveni la ele ceva mai jos n.m.), s-au putut produce prin lovire de corp dur și nu au un rol în producerea morții” (*apud ibid.* p. 83).

Desigur, am putea crede că insistența pe “starea de ebrietate avansată” a scriitorului ar viza justificarea acestei “stări comatoase” pe care totuși nimic din mărturiile acestor spectatori ce se definesc atât de puțin sau în chip atât de puțin implicant ca actori ai jalnicei tragedii nu pare să o confirme. Într-adevăr, nu din cauza vreunei come etilice a murit Marin Preda, concluziile raportului de autopsie o afirmă explicit, ci datorită “asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii cu un corp moale, posibil lenjerie de pat”, coma, orice s-ar băsmi, nejunzând absolut nici un rol în tenebroasa afacere. Căci, raportul de autopsie ne comunică faptul fără ambiguitate: **“moartea lui Marin Preda a fost violentă”**.

Nu trebuie de altfel uitat că faimoasa comă nu reprezintă decît o simplă ipoteză convenabilă, cu alte cuvinte deloc necesară, cum ne explică dr. Vladimir Beliş, directorul Institutului de Medicină Legală “Mina Mincovici” din București. Cităm din analiza doamnei Mariana Sipoș:

«... deci moartea a fost violentă și s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii, nasul și gura, cu un corp moale, posibil lenjerie de pat. Aceasta e o speculație, orice corp moale poate fi (de pildă o pernă apăsată cu aplicație pe figura deja contuzionată a victimei, posibil în stare de inconștiență, dar nu etilică, n.m.). Dar un corp moale nu dă plăgi (tocmai! n.m.). Un corp moale nu dă vînătăi, echimoze, cum s-a găsit la buză și care corespunde cu acest mecanism pe care-l acceptă și concluziile și, ca atare, ar fi vorba de asfixie mecanică (personal nu pot pricepe cum astuparea cu orice corp moale ar putea produce tumefierea buzei, de altfel numai pe o parte, ca și tumefierea foarte vizibilă a pometelui *pe aceeași parte*, fenomen de care n-am remarcat să se vorbească în concluzii, dar o lovitură de pumn sau de “box” da, cu siguranță! indiscutabil Marin Preda a fost bătut, probabil torturat, posibil îmbătat cu forța înainte de a fi omorît! n.m.) care în general **nu este accidentală** (sublinierea aparține Mariane Sipoș). Decît dacă beat fiind în halul ăsta, cazi cu fața în jos și fiind cu fața în jos în pernă sigur că aceste orificii sînt astupate și nu mai poți să respiri (concesie strategică făcută tezei oficiale; însă, știu din experiență, cînd stai cu fața-n pernă poți încă să respiri, inconfortabil poate, dar poți; numai o pernă apăsată ferm pe respectivele orificii, împăratul Tiberiu știa cîte ceva în privința asta, poate antrena moartea, n.m.). Dar tot din partea de început a raportului rezultă că el a fost găsit pe pat, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, ceea ce înseamnă că era cu fața în sus sau într-o parte (concesia este rapid retrasă și odată cu ea orice șansă de “moarte accidentală”: Marin Preda a fost indiscutabil asasinat și anume

asasinat de securitatea criminală a regimului cEAUȘIST, aceeași care i-a asasinat pe Nicolae Labiș și pe Ioan Petru Culianu, pentru a nu da decît aceste foarte prestigioase nume n.m.). Dar în nici un caz cu fața în jos, cum ar fi trebuit, dacă acceptăm acest mecanism; fiind cu fața în jos, fiind în cvasicomă, *pentru că este o alcoolemie mare de trei grame la mie, destul de mare, dar să știți că aici sînt mari variații individuale, unii la trei grame nu au asemenea stări. Este o stare avansată dar, în general, nu comă. Alții sînt într-o stare avansată de ebrietate și la alcoolemii mai mici. Deci sînt variații individuale, dar aici nu are importanță; oricum nu corespunde poziția în care a fost găsit cu mecanismul acceptat în concluzii»* (ibid. pp. 86-87; sublinierile din urmă îmi aparțin).

E dificil de imaginat un mod mai elegant și mai precis de pulverizare a concluziilor vădit eronate ale raportului de autopsie, ce păcătuiește nu atît în constatarea faptelor cît în interpretarea lor, foarte probabil impusă de aceeași securitate cEAUȘISTĂ mereu la ordinul crimei! Sufocarea accidentală nu se explică, ba de fapt e exclusă de poziția corpului. Starea comatoasă nu se justifică, alcoolemia fiind prea mică. Toate eforturile testimoniale bazate pe mantra sacră “stare de ebrietate avansată” cad din alcool numai în apă! De altfel, conform martorei Prodanoff, Marin Preda n-a consumat, cu ocazia celei de a două “veniri”, băuturi alcoolice, iar pe de altă parte, cu excepția unei sticle de vin din care cu siguranță scriitorul n-a băut (faptul e confirmat și de ceilalți martori), nu se găseau decît sticle fie goale, fie pline cu apă minerală. Se va fi declanșat “starea comatoasă” prin eventuala consumare a apei minerale? Ne-am găsi în fața unei Nunți din Cana inversate! Apa nu se preschimbă în vin și totuși îmbată! Sau, mai știi, miracol cu totul inedit, se va fi schimbat la ordinul securității apa minerală în vodcă! De fapt, s-ar zice că e aproape cazul, v. *infra* declarația d-nei Elena Preda!

Dar dacă nici sufocarea accidentală nu se explică și nici “starea comatoasă”, din pricinile mai sus amintite, pardon, însă la ce bun tot circul?! De ce toate aceste scenarii îmbîrligate și neverosimile, de vreme ce nu duceau la nimic? Desigur, ceva-ceva trebuia totuși spus... Mai ales că idealul pentru anchetatorii securiști constă în această idee mereu paradoxală însă cît de dulce sufletelor lor absente! Anume: ***mortul singur și nimeni altcineva, în special nu ei, de moartea sa e singur vinovat!*** Firește, e mult mai comod să ajungi la concluzia că “victima” nu e deloc o victimă, de vreme ce voluntar sau nu, și-a provocat singură decesul.

Pentru aceasta, se dovedește în genere extrem de convenabil să apeși pe imoralitatea, respectiv pe viața disolută (alcoolism, deboșă, adicție la droguri, unde e posibil) persoanei decedate, fie că ea se numește Eminescu (descoperirea vreunor boli venerice nu e, cum se știe, nici ea de lepădat!), Nicolae Labiș, alcoolic notoriu, mie-mi spui, Marin Preda, ce nici nu e căsătorit ci se ține cu o fată de 27 de ani “și de cîte ori nu a venit și a urcat

treptele [Mogoșoaiei] pînă la cameră în patru labe” (cf. *ibid.* p. 34), ori Ioan Petru Culianu, drogat întreținînd legături directe cu baronii drogurilor de la Medellín (Columbia) (v. *Les cahiers «Psychanodia»*, N° 1/ Mai 2011, pp. 41-44 și notele aferente, în special nota 111); Paul Goma, deși în cazul lui atentatul a eșuat, din fericire, n-a fost, la rîndu-i cruțat de scenariul abjecțiilor securiste (v. *ibid.*..., n. 116). Cînd însumi m-am văzut acoperit de toate noroaiele imaginabile, tratat de “nebun” și de “alcoolic” de Zoilul zoilor, l-am numit pe scribul de trei parale Gabriel Diradurian, astăzi decedat, mi se pare că în sînul primitiv al Spitalului nr-ul 9, am înțeles că ceva mi se cocea și mie; și am reacționat!

Bineînțeles, ca în toate cazurile de acest soi, exista și aici un fel de teză de rezervă, aparținînd mai degrabă sferei zvonisticii decît aceleia a constatărilor medicale propriu-zise. Pentru a elucida chestiunea o vom cita din nou pe d-na Mariana Sipoș căreia adevărul ca sens al unei veritabile anchete, ce pînă acum n-a avut loc decît prin cartea domniei-sale, îi datorează totul:

“Marin Preda nu a murit asfixiat cu propria vomă, așa cum suspect de repede s-a răspîndit zvonul la numai cîteva ore după ce scriitorul a fost găsit mort la Mogoșoaia. Certificatul medico-legal, publicat acum pentru prima oară, precum și comentariile unui specialist de primă mărime în acest domeniu, spulberă acum definitiv această ipoteză, legendă – sau mai degrabă diversiune – căreia critici și istorici literari îi acordau pînă acum tot creditul” (v. *ibid.* p. 13).

Sensul “mantrei” constînd din formula tip “stare avansată de ebrietate”, prea îndelung repetată de aproape toți martorii – cu excepția “Petruței” (Petrica Drăgan), ajutoarea de bucătar ce afirmă a fi crezut inițial că scriitorului “i s-a făcut rău” și neagă a-l fi văzut în stare de ebrietate, avansată sau nu, cu alte ocazii – acum se lămurește deplin. Căci pe de o parte, numai pe această formulă se putea bizui ipoteza “stării comatoase”, cum am văzut mai sus, puțin probabilă, și tot pe ea, “diagnosticul” asfixiei mecanice, pretins accidentală, imposibilă dacă ținem cont de poziția cadavrului, mai exact a capului victimei, complet degajat de orice eventual contact (“el [Marin Preda] a fost găsit pe pat, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, ceea ce înseamnă că era cu fața în sus sau într-o parte”, *ibid.* p. 87); pe de alta, tot numai pe ea, ba încă într-o și mai mare măsură, se putea întemeia mașinăria zvonistică după care Marin Preda ar fi murit asfixiat în propria vomă! Cu alte cuvinte, responsabil de moartea scriitorului e chiar scriitorul, fie că el se numește Marin Preda, Nicolae Labiș sau, de ce nu, Mihai Eminescu. Numai glonțul care-l doborîse pe Ioan Petru Culianu nu putea fi explicat într-un chip tot atît de convenabil, cu atît mai mult cu cît, neglijență sau stîngăcie a asasinilor, arma crimei nu se găsea la locul morții profesorului. Totuși asta nu a împiedicat, cîtuși de puțin, circulația fantasmelor...

Cine a lansat însă această absurdă abjecție a “îne cării în propria vomă”? (Fie spus în paranteză, înțelegem acum mai bine o afirmație, aparent ciudată, a Vioricăi Prodanoff: “Eu nu am mers în camera ocupată de către Marin Preda și nu cunosc în ce poziție a fost găsit”, *ibid.* p. 62). M-ar mira să fi fost vorba de o singură persoană. E totuși probabil că sursa trebuie căutată în direcția anchetatorilor-redactori, ce nu se vor fi mulțumit doar să construiască scenarii contradictorii, minate de multiplele manifestări ale compensației aleteice de care a mai fost vorba, ci au ținut să anticipeze asupra concluziilor raportului medico-legal cu o sugestie proprie, ce, vădit, n-a fost urmată de medici. A fost însă urmată de “critici și istorici literari” ce n-au ezitat să-i acorde “tot creditul”. Printre ei, inenarabilul Alex. Ștefănescu ce s-a ilustrat, în ciuda probelor devenite publice, printr-o inestimabilă contribuție. S-o urmărim și în acest punct pe d-na Mariana Sipoș:

«Este prima oară când acest certificat medico-legal vede lumina tiparului. Nu știm câți îl vor mai fi văzut înainte. În orice caz, în chiar ziua când Marin Preda a fost găsit mort, s-a născut zvonul că a murit asfixiat cu propria vomă, zvon care a rămas în circulație pînă astăzi. Cine a avut interesul să-l răspîndească atît de repede și cu atîta forță de propagare în spațiu și timp? Chiar și după ce în emisiunea mea de la TVR, din 13 mai 1998 (**Dreptul la adevăr** – “Cum a murit Marin Preda?”), am prezentat concluziile certificatului medico-legal, am putut regăsi acest zvon în “România literară” nr. 25, 24-30 iunie 1998. În paginile realizate de Alex. Ștefănescu sub genericul “La o nouă lectură”, există și o rubrică “Repere biografice”, menită – presupun – să facă parte din anunțata istorie a literaturii noastre, la care criticul lucrează de mai mulți ani. “Medicii legiști – scrie Alex. Ștefănescu – stabilesc că moartea s-a datorat *îne cării* în somn, a lui Marin Preda, după un consum excesiv de alcool, și declanșării unui atac de inimă”. Nu știu cu care medici legiști a stat de vorbă Alex. Ștefănescu, nici de unde a preluat afirmațiile de mai sus. Cert este că nu așa se scrie istoria literară! (În textul menționat, mai există, de altfel, o informație greșită: nu Palatul Mogoșoaia fusese “transformat de mai mult timp într-o casă de creație și odihnă a scriitorilor”, ci doar o anexă a acestuia. Fac această precizare ca să nu se creadă cumva că scriitorii huzureau și făceau chefuri în palatul Marthei Bibescu. Fotografiile care prezintă camera nr. 6 în care a trăit în ultimii ani de viață Marin Preda vorbesc despre altceva decît despre un “palat”). Nu trebuie să fii specialist pentru a înțelege din certificatul pe care l-am reprodus – după multe ezitări – integral, că zvonul care s-a născut și a circulat atît de rapid – susținut și de articolele care au apărut imediat în presa literară și care vorbeau pînă la obsesie de bețiile lui Marin Preda, condemnînd cu falsă indignare pe prietenii și colegii care nu s-au învrednicit să-i dea lecții de bună purtare – era fals. În schimb certificatul medico-legal,

în totalitatea sa, ridică, asemenea declarațiilor martorilor, la fel de multe semne de întrebare. Pentru lămurirea lor am apelat la prof. dr. Vladimir Beliș, directorul Institutului de Medicină Legală “Mina Minovici” din București»» (*ibid.* pp. 84-85).

Nu e încă momentul să ne aplecăm asupra confruntării dintre certificatul medico-legal și analiza prof. dr. Vladimir Beliș. Asta chiar dacă prin numeroase aspecte am abordat deja ceea ce am putea numi actul 3 al contra-anchetei noastre, bizuite, evident, în cea mai mare parte, deși nu exclusiv, pe cartea mult citată a d-nei Mariana Sipoș.

Dimpotrivă, ar fi poate momentul să procedăm la o ultimă evaluare a celor două strategii degajate de ansamblul testimonial deja anvizajat. Și asta, deocamdată, nu atât în planul *veridicității* testimoniilor, cât în cel al *mizelor lor probabile*, ca și al inevitabilelor deficiențe structurale. Cum am subliniat mai sus cele două strategii sau scenarii testimoniale se caracterizează printr-o anume *asimetrie cantitativă*: de o parte, depoziția d-nei Viorica Prodanoff, opusă, în singularitatea ei, tututror celorlalte, de cealaltă parte, tocmai, declarațiile în genere omogene, în ciuda multiplelor contradicții de detaliu, ale celorlalți martori. În ce consta opoziția? Evident, în rolul pe care-l atribuie unanim declaranții, cu excepția, bineînțeles a interesatei, d-nei V.P. nu direct, nici nu începe vorbă, în decesul brutal al scriitorului, ci mai modest în augmentarea alcoolemiei depistate la analiză, alcoolemie a cărei funcție în scenariul anchetei nu este necesar să-l mai subliniem (comă etilică, înecarea victimei în propria vomă, zvon fals însă, ca toate zvonurile false la români, neobișnuit de persistent, ba chiar, incomparabil mai grav, zvonul legat de o eventuală otrăvire a lui Marin Preda – e drept că zvonul din urmă, fals sau adevărat, iese complet din scenariile concoctate de redactorii-anchetatori).

De altfel, acest al doilea zvon ne obligă să părăsim paranteza pentru a deschide un nou citat.

«De asemenea, după cum s-a putut observa, există în dosar două declarații ale lui Virgil Mazilescu. Să ne oprim puțin și asupra lor: Una datează din 16 mai și este scrisă de mână. Cealaltă este dată pe un formular tip, a doua zi, pe 17 mai și scrisul nu mai este al lui Virgil Mazilescu. (În dosar, aceasta se află înainte de cea din 16 mai – semn că redactorul anchetator, observația aceasta e a mea nu a autoarei, și-a acordat sieși mai multă importanță decât martorului însuși). În declarația scrisă de mîna lui, Virgil Mazilescu spune că Marin Preda a consumat “aproximativ 100 de grame de vodcă”. În a doua declarație precizează că vodca a fost adusă din camera ei chiar de Viorica Prodanoff. Au existat destule speculații în toți acești ani, anume cum că vodca aceasta, despre care s-a aflat în lumea scriitorilor, ar fi fost cauza morții. (Cumnata lui Marin Preda, soția fratelui său Gheorghe, care trăiește în Siliștea Gumești crede și acum – după cum mi-a

MARIN PREDA

mărturisit în primavara anului 1998 – în zvonurile care au circulat despre otrăvirea lui Marin Preda). Numai că Virgil Mazilescu adaugă acum (în declarația din 17 mai n.m.) că în sticla de vodcă rusească adusă de Viorica Prodanoff se aflau aproximativ 200 de grame de vodcă, din care el a consumat 100 grame împreună cu Sorin Titel, iar restul “și l-a turnat Marin Preda în paharul său”» (*ibid.* pp. 70-71).

Nu mai încape vorbă, dacă vodca ar fi fost otrăvită, ar fi murit toți trei scriitorii, nu numai Marin Preda! Atingem poate aici una dintre rațiunile acestei a doua declarații, din 17 mai, semnate e drept de Virgil Mazilescu, dar scrise de redactorul-anchetator. Căci mai trebuie oare să mai subliniem importanța diferenței între un Marin Preda în “avansată stare de ebrietate” și un Marin Preda “otrăvit”?

Încă o dată, nu ne interesează, în orice caz, nu în primul rând, eventualele dezvinovățiri implicite de ordin personal conținute în declarații. Căci ideea otrăvirii scriitorului, extrem de deranjantă, indiscutabil, pentru organele anchetatoare, funciar suspecte pe baza banalului *cui prodest*, nu putea lăsa indiferente persoanele ce apăreau, prin chiar mecanismul mărturiilor, ca a fi participat baremi implicit și indirect la vădita asasinare a scriitorului, oricum s-ar fi petrecut aceasta. Astfel, în declarația din 17 mai, Virgil Mazilescu, dacă-l admitem totuși ca autor al depoziției, încearcă să anuleze, cum am văzut, ideea otrăvirii. Într-adevăr, în declarația de pe 16 mai Marin Preda bea singur; în cea de pe 17 mai bea împreună cu Sorin Titel (neinterogat) și cu Virgil Mazilescu însuși. Otrăvirea, dacă otrăvire era, i-ar fi afectat pe toți trei, cum evident, nu a fost cazul. De ce pe 17 mai de-abia apare această schimbare? Începuseră oare să se coaguleze deja unele zvonuri ce trebuiau combătute? Posibil!

Oricum declarația Vioricăi Prodanoff e tot de pe 17 mai – nu știm nimic de eventuala existență a vreunei altei depoziții din 16 mai –; coincidența ar putea fi semnificativă. În ea, Viorica Prodanoff (sau redactorul anchetator) a optat pentru negarea *de plano* a episodului “vodcă”. Pictorița n-a adus nimic de la ea din cameră; de altfel, la masă, în prezența ei Marin Preda nu a băut alcool. La limită, putea să se îmbete doar cu apă minerală sau un rest de vin prost. Și faimoasa alcoolemie mare ce ar justifica nu mai puțin faimoasa comă etilică? Cum ar mai fi putut să se înece în propria vomă scriitorul dacă nu băuse?

Vedem limpede deficiențele structurale ale fiecărui scenariu în parte.

În cel dintâi, susținut de toți martorii ce se găseau la masă în acea noapte a tuturor aniversărilor, dificultatea, tehnic vorbind – depoziția V.M. 2 fiind factual cea mai completă, ne vom referi la ea, pentru comoditate; pe de altă parte, nu ne punem atât problema veridicității declarațiilor, în perspectiva pe care o adoptăm aici toate fiind redactate sub influență sau nici măcar de semnatarii lor, ci exclusiv a viciilor interne ale construcției anvizajate –

constă în faptul însuși a celei de a doua “veniri” a lui Marin Preda. D-na Mariana Sipoș deja remarcase spinoasa chestiune:

«Și ce a făcut Marin Preda în cele aproximativ două ore, sau mai puțin, cât a stat singur în camera lui? Normal, un om “în stare avansată de ebrietate” doarme. De ce s-a trezit? De ce a coborât în salon? Sa fie adevărat ce se zvonea atunci, în 1980, că, de fapt, *a fost chemat la petrecerea celor de jos*? Și dacă nu, cât de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese dus “pe brațe”, așa cum declară și semnează ultrasofisticat pentru un portar “Tudor Nicolae”. Invoc semnătura pentru că ea mi-a atras atenția în primul rînd» (*ibid.* p. 73; sublinierea din citat îmi aparține).

Nu se poate contesta! Există o indiscutabilă solidaritate între scenariul unui Marin Preda “chemat la petrecerea celor de jos” – există parcă o dimensiune simbolică în formula “cei de jos” – și cel al unui Marin Preda “otrăvit”. Și totuși, cum să bănuim că niște foarte onorabili scriitori – poeți, prozatori, critici – ar fi putut acționa ca niște otrăvitori de teatru elizabetan, ba încă, vai! cu premeditare!!! Nu-i vorbă, în ce mă privește, am asistat o dată, cu totul întâmplător, într-un mediu din cele mai savante, la ceva ce semăna foarte cu un raport de activitate macabră. Nu știu, nu îndrăznesc să știu dacă... dar... Dar... dar pe ce lume oare trăim! Nu e mai puțin adevărat că în ipoteza că Marin Preda ar fi fost otrăvit, cu unele complicități scriitoricești, pare evident că totul se va fi petrecut “la ordin” – din ordinul cui? ei, drace, al securității, pe atunci ceaușiste, mai încape vorbă; ce parcă kaghebeul, actualmente efesbeul, se privează? Nicidecum, ba chiar subiectul e de notorietate internațională... (vezi de pildă recentul caz Navalnîi). Și atunci, împuțiciunea noastră națională, sss... sss..., să se? tocmai ea!

De fapt, problema nu e dacă lucrul s-a întâmplat, problema constă în faptul că ar fi putut să se întâmple, otrăvirea ca și orice altceva, în dinamica totalitară a României – și dealtfel, un asemenea scenariu nu e deloc de înlăturat (vezi utimul subcapitol al prezentului „dosar”). Căci în totalitarism asistăm mai ales la o radicală banalizare a răului, ăst *rău banal* fiind ceea ce numește Hannah Arendt, pe urmele lui Kant, *răul absolut*. Da, răul perfect banal, nu răul demonic al “damnaților”, răul oricum și oricînd posibil, răul *la îndemînă* – delocalizarea în neant a oricărui spirit moral, delocalizarea în infern a oricărei fărîme de umanitate, *mirarea*, *mirarea sinceră* n-am să spun în fața binelui, dar chiar în fața a ceea ce Paul Goma a numit “normalitate” – *mirarea sinceră și cumva candidă în fața oricărei forme de nerău!*

E de altfel tocmai această excludere senină a ceea ce utopic numim etic cea care explică multele monstruoziități ale comunismului și nazismului, între

altele, faimosul decret 12/1965 ce definea opozantul anticomunist ca, popular vorbind, “nebun”. Iată logica răului radical – a răului absolut – a răului perfect banal: ***ne-răul e ne-bunie!!!***

Vom dezvolta, desigur, în contextul mai vast al analizei literare, toate aceste idei ce ne permit să înțelegem seninătatea crimei – *lato sensu* – în totalitarism. Și nu numai... Ca și, poate, persistența comportamentelor totalitare după decesul oficial al acestuia (mineriadele sunt un exemplu colectiv; asasinarea lui Ioan Petru Culianu, unul individual). Și vom reveni la contra-analiza anchetei pe care încercăm s-o efectuăm pe urmele excelentei cărți a doamnei Mariana Sipoș. A acestei cărți unde, în fine, *adevărul e demascare*.

Prima întrebare pe care ne-o punem e una de ordin tehnic: de ce *două scenarii* ale episodului celei de-a doua “veniri” a scriitorului, în plus, două scenarii atât de flagrant contradictorii. Primul răspuns ce ne vine e extrem de simplu: din cauza deficiențelor structurale indiscutabile ale scenariului majoritar, reprezentat în special de V.M. 2 – ceea ce nu înseamnă că diversele componente testimoniale ale acestui scenariu nu prezintă contradicții deranjante sau, în termenii d-nei Mariana Sipoș, “nu se poate să nu observi apoi că declarațiile scriitorilor se bat cap în cap”. Însă independent de aceste simplegade scriitoricești, ca și de contradicțiile inevitabile dintre cele două scenarii, cum să explici pasaje ca acesta, tras din V.M. 2:

“În acest timp, în jurul orelor 1,30, a coborât în sala de mese și Marin Preda care era îmbrăcat în pijama, peste care avea paltonul și cu papuci în picioare. Precizez că anterior, noi auzisem că seara pe la orele 22,30, Marin Preda a venit cu un taximetru la casa de creație și că era în stare avansată de ebrietate, dar din câte știu eu numai Lucian Raicu l-a văzut când a venit. Ceilalți dintre noi nu l-am văzut pînă în momentul în care a coborât în sala de mese. Am remarcat cu această ocazie că, într-adevăr Marin Preda era în stare avansată de ebrietate și m-am mirat chiar cum de nu doarme și cum a coborât singur scările. Totuși, după ce acesta s-a așezat la masa noastră, a intrat în discuțiile noastre și vorbea destul de coerent și logic” (*ibid.* p. 54).

Evident, descinderea aceasta “normală” a unui ins cu numai trei ore mai devreme purtat pe brațe și nu departe de coma etilică nu se poate explica. După cum nu se poate explica discursul “coerent și logic” al aceluiași. După cum iarăși nu se poate explica o altă contradicție, relevantă, pe baza fotografiilor, de d-na Sipoș:

«Revenind la declarațiile din dosar, ne punem întrebarea: cît de beat era Marin Preda cînd a fost adus cu taxiul la Mogoșoaia? Martora Drăgan Petrica, care a văzut cum l-au scos din mașină, a crezut că i s-a făcut rău și abia a doua zi cineva i-a spus că “Marin Preda era în stare de ebrietate”. Dus “pe brațe” în camera sa, pentru că nici nu se

putea ține pe picioare, ba mai mult, cade și de pe scaunul pe care fusese așezat, Marin Preda este totuși în stare să se dezbrace și să-și așeze cu grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, în modul cel mai ordonat cu putință. Fotografiile din dosar o dovedesc. Nu pare din nou ciudat? Mai ales că mai apare și o oglindă cu mâner peste pantalonii așezați aproape la dungă pe fotoliu. Ce a vrut să vadă Marin Preda în acea oglindă? Rănile de pe frunte? Atunci înseamnă că ele existau înainte de a coborî în sala de mese? Cum de nu le-a observat nimeni, cum de nu l-a întrebat nimeni “Ce-ați pățit dom’ Preda?” Și ce a făcut Marin Preda în cele aproximativ două ore sau mai puțin, cât a stat singur în camera lui? Normal, un om “în stare avansată de ebrietate” doarme.» (*ibid.* pp. 72-73).

Stări fantomă ce se schimbă cât ai clipi din ochi (vezi în acest sens și declarația martorului Gheorghe Buzoianu, declarație ce suferă de aceleași hibe), răni fantomă, ce apar și dispar ca prin farmec, în funcție de depoziție și martor. O realitate magică în permanentă metamorfoză. “Realitatea” anchetei securității ceașiste.

În ce privește evanescența rănilor, incapacitatea anumitor persoane de a le observa e un fapt ce l-am putut constata pe propria mea amărăciune, când, după ce am avut o înfruntare cu miliția epocii (vezi *supra* pentru o referință sumară la episod), propria mea mamă și propriul meu tată *n-au remarcat* urmele de pe față și sângele de pe gulerul paltonului – șoferul taxiului pe care am încercat să-l iau în drum spre casă, m-a evitat însă îngrozit! – iar soției mele a trebuit să-i explic *eu* indignat cum stăteau lucrurile (e drept, nu mai purtam paltonul în momentul acela). *Cine nu trebuie să observe nu vrea să observe și deci nu observă, oricât ți-ar fi de apropiat.* Observă însă persoanele neprevenite sau cine trebuie, deci vrea! Asta e banalitatea răului în totalitarism – răul radical, răul absolut carevasăzică, ce face din oameni niște demoni, eventual civilizați!

Și totuși... Nu au ele, aceste contradicții interactive ale testimoniilor, depozițiile nefiind nici măcar redactate de cei ce le semnează, aerul unor mărturii, nu ale martorilor oficiali ci ale instituției asasine înseși, ce pare să strige prin fiecare silabă: “Eu am ucis! Eu sînt asasina!” Căci există în individul cel mai corupt, în asasinul cel mai cinic, o structură profundă care-și strigă cu disperare prezența, prezență ocultată dar paradoxal și intensificată de rolul abject al fiecăruia. În acest sens am vorbit mai sus de “compensație aleteică”. Și există un pasaj în Richard al-III-lea de Shakespeare (actul V, scena III, vv. 179-207) la care fiecăruia ce se mai vrea ens (oricare i-ar fi altminteri mîrșăviile și crimele) ar face bine să mediteze cu atenție:

*Have mercy, Jesu! Soft! I did but dream.
O coward conscience, how dost thou afflict me!
The lights burn blue. It is now dead midnight.*

MARIN PREDA

*Cold fearful drops stand on my trembling flesh.
What! do I fear myself? there's none else by:
Richard loves Richard; that is, I am I.
Is there a murderer here? No. Yes, I am:
Then fly: what! from myself? Great reason why:
Lest I revenge. What! myself upon myself?
Alack! I love myself. Wherefore? for any good
That I myself have done unto myself?
O! no: alas! I rather hate myself
For hateful deeds committed by myself.
I am a villain. Yet I lie; I am not.
Fool, of thyself speak well: fool, do not flatter.
My conscience hath a thousand several tongues,
And every tongue brings in a several tale,
And every tale condemns me for a villain.
Perjury, perjury, in the high'st degree:
Murder, stern murder, in the dir'st degree;
All several sins, all us'd in each degree,
Throng to the bar, crying all, 'Guilty! guilty!'
I shall despair. There is no creature loves me;
And if I die, no soul will pity me:
Nay, wherefore should they, since that I myself
Find in myself no pity to myself?
Methought the souls of all that I have murder'd
Came to my tent; and every one did threat
To-morrow's vengeance on the head of Richard.*

La absurditatea unui ins “în stare avansată de ebrietate” ce coboară senin și, aparent, fără dificultate scările pe care a fost transportat “pe brațe” numai cu puțin timp înainte, se adaugă absurditatea opusă, a celui de-al doilea scenariu, care ne prezintă un individ ce apare “la masa noastră” nu se știe cum – am trecut acum la mărturia solitară a Vioricăi Prodanoff – sau într-un chip ce sugerează mai degrabă deplasarea inezisabilă a fantomelor (într-adevăr, Marin Preda “apare”, e deci o “apariție”) decât deambulația net mai greoaie a unei persoane dotate cu tot inconfortul unui trup, în plus, în stare de ebrietate mai mult sau mai puțin avansată, și se deranjează astfel doar pentru a se prăbuși pe un scaun, fără a fi, altminteri, în stare nu doar să comunice dar baremi să fumeze fără ajutor:

«“La masă Marin Preda s-a prăbușit pe scaun și mi-am dat seama că era în stare avansată de ebrietate, am încercat să vorbesc cu el, nu puteam să vorbesc cu el. I-am spus să fumeze o țigară, nici nu putea să bage țigara în gură, dar l-am ajutat eu și i-am aprins țigara după care i-am băgat pachetul cu țigări Kent și bricheta într-un buzunar al pardesiului său de unde le și scosesem”» (*ibid.* p. 61).

Dincolo de contradicția extrinsecă dintre cele două scenarii, ce le invalidează pe ambele rămîne absurditatea de principiu a fiecăruia din ele. La ce foloseau atari aberații? Plecînd de la ipoteza totalei lor irealități – pe baza, pe de o parte a proiecțiilor lui Ion Caraion, pe de altă parte, plecînd de la mărturia directă și, prin totala spontaneitate, nesuspectabilă a lui Petru Creția – putem presupune două concepții contradictorii și în conflict deschis.

Prima încerca să răspundă cît de cît convingător la întrebarea unde și în ce grad se îmbătase subit Marin Preda. Într-adevăr, proiecția unui Marin Preda în asemenea hal alcoolic încît s-o țină într-o beție continuă, trebuind să fie transportat de la birou la Mogoșoaia și de la Mogoșoaia la Cartea Românească, era prea de tot nălucită ca să poată fi credibilă, mai ales la un om care, vădit, mai făcea și altceva decît să bea. Dacă Marin Preda ar fi fost realmente alcoolicul pe care ni-l descrie ancheta, securitatea n-ar fi avut nici un motiv să-l suprime.

De altfel, anume depoziții, mai ales cea a Petricăi Drăgan, contestă ideea: “Nu l-am mai văzut într-o asemenea situație niciodată...” afirmă martora în legătură cu așa-zisa “stare de ebrietate avansată” a scriitorului, chiar dacă admite că “timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980” ar fi fost în concediu fără plată. Da, dar nu între 5 mai și 15 mai, perioada cea mai interesantă pentru scenariul unui Marin Preda, alcoolic de nelecuit, urcînd frecvent “treptele pînă la cameră în patru labe”, după declarația unui martor anonim, ce atribuia în plus prozatorului o relație pe care n-am putea-o califica nici măcar de adulterină cu o fată neprecizată de 27 de ani (informația n-a mai revenit în cursul depozițiilor): “nu are soție ci o fată de vreo 27 de ani și de cîte ori nu a venit și a urcat treptele pînă la cameră în patru labe” (citată extras din depoziția cu multe cîntece a șoferului de taxi Marius Bercea, v. *ibid.* p. 34). Pentru a reveni la mărturia Petricăi Drăgan, să fi devenit subit Marin Preda cam între 5 mai 1979 și 5 mai 1980 – perioada concediului fără plată al martorei – un alcoolic impenitent, apoi să fi încetat să bea în cursul următoarelor zece zile, pentru a-și da în fine drumul numai pe 15, tocmai pe 15 mai 1980 și asta numai pentru a furniza asasinilor lui din securitatea ceaușistă – fără nici o legătură cu drăgălașul de SRI actual asupra isprăvilor căruia n-are nici un rost să zăbovim acum – un soi de alibi??!!! Măi să fie!!!

Acum, aș vrea să fie clar, cînd vorbesc de “scenarii” – scenariul 1 și scenariul 2, conform descrierii de mai sus – nu îndrăznesc să mă refer la o construcție de o logică impecabilă, ba chiar, oareșicum, dimpotrivă, dacă ținem seama de articolul lui Ioan Petru Culianu ce vorbea de cea mai proastă “inteligență” – campionă mondială, mie-mi spui! – ca și de “prostia monumentală a securității”. Ei da, există monumente și monumente!

În fine, ținând seama de aceste amendamente am putea presupune deci că primul scenariu încerca să ne furnizeze o reprezentare concretă a felului în care, nu-i așa, se îmbăta Marin Preda, așa cum echipa anilor '50 se străduise să ne furnizeze imaginea credibilă a felului în care se îmbăta Nicolae Labiș. Într-adevăr, în România comunistă, țară ce nu cunoștea după mărturia ritoasă a președintelui ei de-atunci, detenția politică, scriitorii nu erau omorâți ci beau prea mult – poți să faci ceva?!

După monumentul dintîi (scenariul 1) un Marin Preda adus pe brațe la 22,30 se preschimbă ca prin farmec într-un Marin Preda coborînd senin scările pe care fusese urcat, asta după ce suferise, pasămite, șocul unei căderi ale cărei urme – un neg rupt și o pată roșie, de formă neregulată, striată pe frunte, l-am citat pe martorul Gheorghe Buzoianu – dispăruseră subit. Ce provocase această extraordinară autonomie deambulatorie – îi apăruse oare scriitorului Mîntuitorul însuși pentru a-i spune “ridică-te și umblă”? Cu atît mai mult cu cît această bruscă redobîndire (eventual de origine miraculoasă) a capacităților motrice ca și a integrității faciale, ce nu mai păstra urme de „căderi” și... „striații ale covorului”!, se vedea dublată de recuperarea nu mai puțin stupefiantă a aptitudinilor cognitive (intervențiile în discuție ale scriitorului dovedindu-se “coerente și logice”, în fine, “destul de”!). Miracol securist – al cetățeanului anchetator cu vădite funcții de redactor – au divin?

În orice caz, scenariul 1 ne permite – și poate tocmai *acesta* era sensul său – să observăm “pe viu” (în fine, nu trebuie să uităm că e totuși vorba de o “viață literară”, a mărturiei scrise, depinde de cine...) cum știa să se îmbete Marin Preda. Un Marin Preda, prin ipoteză sau mister, treaz (“destul” desigur) ce, “la un interval de numai 5-10 minute de la venire”, cere vodcă, vodcă pe care virtușii și abstenenții comeseni, ce nu băuseră decît vin de vreo 7-8 ore (ne găsim pe la orele 1,40 noaptea, or sărbătorirea Soniei Larian începuse în cursul serii cam între orele 18-19 probabil, de nu cumva mai devreme), nu pot furniza decît “foarte puțin” din aceeași băutură. În aceste condiții, Viorica Prodanoff (conform scenariului 1, scenariu pe care, am văzut și vom mai vedea, ea îl contestă) își amintește “că mai are în cameră puțină vodcă rusească într-o sticlă”. De această “mană” nu profită, de altfel, doar Marin Preda ci și martorul – Virgil Mazilescu – împreună cu Sorin Titel, neinterogat de redactorul anchetator. Pentru a preciza cantitățile “în sticlă era – după aprecierea martorului – circa 200 gr. vodcă”. Din care V.M. și S.T. consumă jumătate “iar restul de aproximativ 100 gr. și l-a turnat Marin Preda în paharul său”.

Nu mă voi mai opri acum asupra paralelismului flagrant dintre scena din restaurantul Capșa – cam cu un sfert de secol anterioară – prin care ancheta monumentalei instituții încerca să stabilească, pe baza unui fund de sticlă de țuică, starea de ebrietate avansată a poetului Nicolae Labiș de astă dată, ce ar fi dus la falsul accident cu cea din restaurantul mogoșoaian. Vădit, imaginația anchetatorilor “monumentalei” progresează extrem de lent.

Minuția cu care martorul (V.M.) – sau mai degrabă anchetatorul-redactor – descrie ingurgitarea gram cu gram a alcoolului confirmă impresia unei *mise en scène* menite să dea o imagine grăitoare a “alcoolismului” lui Marin Preda (un “alcoolic” cu o operă considerabilă totuși, la care mulți “treji” nu ar putea nici măcar aspira!). Continuarea confirmă impresia liberată de bizarul scenariu, atât de neverosimil în premisele și întreaga desfășurare a sa.

“La câteva minute după aceasta Marin Preda a intrat într-o stare de somnolență. L-am mai [lăsat] puțin, circa 5 minute, timp în care îi spuneam cu toții să mergem să ne culcăm, dar el refuza. Noi toți vroiam să plecăm să ne culcăm. Marin Preda ajunsese într-o stare de semisomn. Văzînd aceasta, ceilalți colegi m-au rugat să-l duc în cameră, lucru pe care am încercat să-l fac singur, dar nu am reușit deoarece Marin Preda se opunea spunînd din cînd în cînd că vrea să mai rămînă. Acum acesta vorbea mult mai puțin decît la venire” (*ibid.* p. 55).

Din acest punct, tabloul poate fi considerat ca și complet. Descrierea operației mai continuă, aflăm, de pildă, că “pe scări, la urcare, Marin Preda pășea pe trepte, dar trebuia ajutat și chiar încerca să cînte” (p. 56), precum și că “în ultima perioadă (durată neprecizată n.m.), Marin Preda venea seara la casa de creație, destul de des în stare de ebrietate” (*ibid.*). Detaliul vizează desigur completarea imaginii unui Marin Preda alcoolic, imagine lipită, cum am văzut mai sus, și pe alte eventuale victime ale puterii de stat române, totalitare sau monarhice, denigrarea scriitorului sau artistului, veritabilul purtător totuși al identității naționale, spre deosebire de escrocii și demagogii regimurile succesive – cazul este și al lui Ioan Petru Culianu, căruia i se inventă o așa-zisă relație cu baronii drogurilor de la Medellín, sau alte conflicte fantasmaticе pentru a i se “justifica” asasinatul (v. „Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu, §§ 2.2 și 2.2.3.6-2.3 precum și notele 30, 111 și 112), asta pentru a nu mai evoca odiosul atac din “România Mare”, *Crima lez-Eminescu* (v. textul mai sus citat, § 2.3.2., ansamblul referințelor găsindu-se desigur în *Les cahiers «Psychanodia»* N° 1/ Mai 2011) – constituind, s-ar zice o constantă a puterilor încolțite de propria lor nemernicie, fie că avem de-a face, clasic, cu un “stat polițist”, fie că ne vedem confrunțați, mai paradoxal, cu practicile totalitare ale unui “stat magician”, cel puțin în principiu.

Cu toate acestea, admițîndu-l ca factual, rămîne interesantă și chiar perturbantă informația unui “alcoolism” relativ recent (“în ultima perioadă”), apărut în ce condiții? Întrebare cu atât mai gravă cu cît această eventuală “ultimă perioadă” nu poate viza decît perioada imediat ulterioară apariției romanului *Cel mai iubit dintre pămînteni*, roman ce, așa cum am văzut mai sus, și în viziunea criticului Eugen Simion, îi provocase moartea “violentă”. Iată deci că detaliul menit să-l compromită pe Marin Preda consolidează în realitate ideea unui asasinat politic!

Și scenariul 2? Care era sensul lui, dacă avea eventual unul? Cum am mai spus, unul din mobilurile acestui al doilea scenariu consta în tentativa pictoriței Viorica Prodanoff de a se exonera de orice responsabilitate în decesul scriitorului. Însă acest aspect, oricare ar fi importanța lui pentru interesată, rămîne liminar. Mai probabil avem de-a face cu o polemică internă, în cadrul anchetei, între diverșii – cel puțin doi – redactori-anchetatori.

Într-adevăr, cum am văzut mai sus, scenariul 1 e de o rară absurditate. Cum a coborît, regăsindu-și autonomia deambulatorie, Marin Preda? Cum se face că în plus un scriitor dus pe brațe la prima “venire” și care abia de bolborosea – mai mult insulte, după extrem de suspecta mărturie a șoferului Marius Bercea – ajunge să se exprime, numai 2-3 ore mai târziu, “coerent și logic”? Alte aspecte, analizate deja de d-na Mariana Sipoș și reluate și de noi, nu ne vor mai ocupa acum.

Două alte elemente extrem perturbante, aflate ca atare în afara celor două scenarii, dar depinzînd, la limită, mai mult de scenariul 1 decît de scenariul 2:

a) zvonul răspîndit chiar în epocă, după care scriitorul ar fi fost “chemat la petrecerea celor de jos”. Redăm în continuare citatul:

«Și ce a făcut Marin Preda în cele aproximativ două ore sau mai puțin, cît a stat singur în camera lui? Normal, un om “în stare avansată de ebrietate” doarme. De ce s-a trezit? De ce a coborît în salon? Să fie adevărat ce se zvonea atunci, în 1980, că, de fapt, a fost chemat la petrecerea celor de jos? Și dacă nu, cît de repede să-i fi trecut “starea avansată de ebrietate”, din moment ce a putut să încuie ușa cu cheia și să coboare singur-singurel pe picioarele lui scările, după ce abia fusese “dus pe brațe”...» (*ibid.* p. 73).

Și: b) zvonul încă și mai perturbant al otrăvirii scriitorului, taman cu vodca pricinașă. Dăm și aici citatul aferent:

«Au existat destule speculații în toți acești ani, anume cum vodca aceasta, despre care s-a aflat în lumea scriitorilor, ar fi fost cauza morții. (Cumnata lui Marin Preda, soția fratelui său Gheorghe, care trăiește în Siliștea Gumești crede și acum – după cum mi-a mărturisit în primăvara anului 1998 – în zvonurile care au circulat despre otrăvirea lui Marin Preda). Numai că Virgil Mazilescu adaugă acum că în sticla de vodcă rusească adusă de Viorica Prodanoff se aflau 200 grame de vodcă, din care el a consumat 100 grame împreună cu Sorin Titel, iar restul “și l-a turnat Marin Preda în paharul său”» (*ibid.* pp. 70-71).

Implicație: dacă vodca ar fi fost cu adevărat otrăvită, ar fi fost otrăviți și cei doi: V.M. și S.T. Evident, dacă cei doi au băut realmente din vodcă. Dubiu: dacă vodca a fost realmente împărțită pe din două ajungeau 100 de

grame de vodcă pentru a provoca o nouă “stare avansată de ebrietate”? Nu pare evident. Dubiu agravat: cînd au început să apară foarte exact cele două zvonuri? E posibil ca alibiul consumului împărțit să fi apărut tocmai în funcție de ele? Precum și scenariul 2, ce suprima complet vodca buclucașă?

De altminteri, nu se poate spune că necesitatea miracolului dispare cu această a doua variantă, în perfectă contradicție cu precedentă. E drept, nu mai asistăm la coborîrea unui Marin Preda complet refăcut de cele abia două-trei ore de somn eventual – spun eventual, pentru că în realitate, acceptînd scenariul comun al primei veniri a scriitorului în jur de 10-10,30 (am văzut mai sus problemele și chiar absurditățile indisociabile de jocul dintre aceste două ore), nu știm ce a făcut Marin Preda cam între 10,30, sau chiar 11 și ora extrem de fluidă a celei de-a doua veniri, oră ce fluctuează în funcție de martor și chiar de mărturie; 1, după Lucian Raicu, 1,30, după Sonia Larian și Virgil Mazilescu 2, oră neprecizată după Virgil Mazilescu 1 (“La un moment dat a apărut pe ușă scriitorul Marin Preda care era îmbrăcat cu un palton gri alb pe care îl avea pus peste pijama (în V.M. 2 culoarea paltonului nu se menționează, în schimb apar papucii din picioare, n.m.). Am observat că era în stare ebrietate” (*ibid.* p. 57).

În privința orei, pictorița nu furnizează nici cea mai mică informație – de fapt asistăm ca să spunem așa la o a doua venire subit miraculoasă, într-atît scriitorul pare să răsară brusc în sala de mese –; în schimb, descrierea vestimentației e mult mai meticuloasă. “M-am apucat și am făcut curățenie pe masă constatînd că între timp apăruse la masa noastră – așa, din senin! n. m. – și Marin Preda care luase loc pe un scaun la masă. Marin Preda cînd a venit la masa noastră era îmbrăcat în pijama de culoare gri-deschis cu floricele, în papuci și avea pe umeri un pardesiu gri-pepit” (*ibid.* p. 61).

Totuși, oricare va fi fost contribuția Mântuitorului la apariția mai mult decît la coborîrea scriitorului – conform psalmistului: “Căci El va porunci îngerilor Săi să te păzească în toate căile tale; / și ei te vor duce pe mîni, / ca nu cumva să-ți lovești piciorul de vreo piatră. / Vei păși peste lei și peste năpîrci, / și vei călca peste pui de lei și peste șerpi.” (Psalm 91, 11-13), chiar dacă nu se poate spune, din păcate, că nici o nenorocire, nici o urgie nu s-a apropiat de cortul lui Marin Preda – problemele scenariului 1 sînt mai mult ocultate decît rezolvate de scenariul 2, agravîndu-se, în plus, cu neverosimilitățile și improbabilitățile proprii. Pentru că, transportat prin translocăție divină, să zicem că toată această chestiune a autonomiei locomotorii nu s-ar mai pune ori s-ar pune mai puțin. Însă atunci cine va fi așezat “aproape la dungă pe fotoliu” pantalonii scriitorului, adăugînd și o misterioasă oglindă cu mîner, tot îngerii Domnului? E poate nițel cam mult, chiar și pentru bunăvoința divină.

Nu se mai pune, pe de altă parte, nici chestiunea discursului “destul de logic și coerent” al scriitorului. Într-adevăr, de vreme ce misterioasa

autonomie locomotorie nu mai trebuie argumentată și, cumva, susținută printr-un fel de – nu mai puțin misterioasă, la drept vorbind – trezire generală a facultăților intelectuale și psihomotorii, trezire ce ne va furniza prilejul de a asista la o “stare avansată de ebrietate” bis (căci totul merge pe dublete în acest prim scenariu), pictorița, Viorica Prodanoff carevasăzică, ne poate prezenta în voie starea de ebrietate avansată inițială deloc întreruptă au baremi atenuată de misterul celei de a doua veniri. O cităm din nou pe martoră:

«La masă Marin Preda s-a prăbușit pe scaun și mi-am dat seama că era **în stare avansată de ebrietate** (s.m.), am încercat să vorbesc cu el, nu puteam să vorbesc cu el. I-am spus să fumeze o țigară, nici nu putea să bage țigara în gură, dar l-am ajutat eu și i-am aprins țigara (suflet caritabil – de remarcat, această țigară, probabil ultima pe care Marin Preda avea s-o fumeze în această viață (pentru eventualele reîncarnări, nu garantăm) ar putea fi foarte bine numită “țigara condamnatului” n.m.) după care i-am băgat pachetul cu țigări Kent și bricheta într-un buzunar al pardesiului său de unde le și scosesem. După aceasta paznicul Tudor și încă cu cineva, nu rețin cine anume, l-au dus pe Marin Preda în camera sa întrucât nici nu se mai putea ține pe picioare» (*ibid.* p. 61).

Deci Marin Preda coboară – prin ce mijloace nu ni se spune într-atât aparțin de flagrant sferei inexplicabilului de nu cumva a imposibilului – exclusiv pentru a-și exhiba “starea avansată de ebrietate”, căci alt sens nu putem vedea, cu alte cuvinte pentru a da ocazia pictoriței, ce nu asistasese la prima venire și deci se găsea în imposibilitatea de a documenta starea scriitorului, de a da, la rîndu-i, această mărturie, s-ar zice indispensabilă versiunii oficiale standard. S-o cităm din nou pe martoră: “În ziua de 15 mai 1980 eu nu l-am văzut pe Marin Preda decît seara, în jurul orei 23,30 – 24,00 cînd am coborît din camera în care locuiesc în sala de mese” (*ibid.* p. 60). Ceea ce înseamnă că Marin Preda nu coborîse în jurul orelor 1 – 1,30 ci cam cu două ore înainte!

Ținînd seama de ora primei veniri – atestată de toți ceilalți martori, cu excepția, bineînțeles, a lui Petru Creția, ce nu e menționat în documentele anchetei și care, oficial, n-a fost interogat – ce s-ar plasa, nu fără foarte bizare contradicții și incoerențe pe care le-am analizat mai sus, cam între 22 și 22,30, înseamnă că Marin Preda n-a petrecut în camera sa, unde fusese inițial transportat, decît cel mult o oră. Oră în care e discutabil dacă a mai putut să și doarmă. Evident, toată această construcție merge în sensul unei “stări avansate de ebrietate” continue, în contradicție cu neta discontinuitate avansată de scenariul 1.

Mai mult, lucru extrem de interesant, spre deosebire de autorul scenariului 1, martora nu-și manifestă în nici un fel mirarea față de apariția subită a unui Marin Preda, ca să zicem așa în condiție “mantrică”, deși nu rezultă

din text că ar fi fost avertizată în prealabil asupra stării de “avansată ebrietate” a scriitorului și, în general, nu-și pune nici un fel de întrebare, de parcă ar fi fost firesc ca un ins incapabil să se țină singur pe picioare să se poată totuși deplasa fără accident prin casa de creație Mogoșoaia, loc indiscutabil al tuturor miracolelor! Alt detaliu foarte curios, pictorița nu pare să și-l amintească pe Virgil Mazilescu, figură totuși cunoscută a mediului literar, deși tocmai el fusese, conform “depoziției”, cel care, ajutat de portarul Tudor Panfîru sau oricum îl va mai fi chemat (Nicolae ori Dorobanțu), îl retransportase pe scriitor în camera sa de unde, încă o dată, ne mirăm cum a putut să coboare.

Evident, martora afirmă rîtos – și din punctul ei exclusiv de vedere trebuie să presupunem că tocmai acesta e sensul întregului document – cum că: “N-am observat dacă Marin Preda a consumat vreo băutură cît timp a stat la masă cu noi” (*ibid.* p. 61). Asta în contradicție cu declarațiile, nu mai puțin ritoase, ale celorlalți meseni-martori (cel puțin, cei interogați) ce afirmaseră, fără excepție, că tocmai ea se oferise, în urma cererii scriitorului, să aducă o sticlă de vodcă rusească din camera ei (200 de grame după estimăția de “cunoscător” a lui Virgil Mazilescu). Bineînțeles, avînd la dispoziție doar un rest de “Albavin” și vreo cîteva sticle de apă minerală “goale și pline” ar fi fost și cam dificil ca martora să observe ceva.

Ce s-ar mai putea oare spune în concluzie la acest act doi al anchetei? În primul rînd, o întrebare ce se cere pusă. Anume, corespunde ceva din toate aceste “mărturii” contradictorii, uneori ridicul contradictorii, vreunei realități oareșicare? Cu atîtea elemente ce “se bat cap în cap” (v. p. 70), după fericita formulă a d-nei Mariana Sipoș, cu atîtea omisiuni – unde erau rănile de pe fața lui Marin Preda, ce ar fi trebuit să fie neapărat constatate de martori cu prilejul celei de-a doua “veniri” – căci dacă Isus Cristos mai întîrzie, Marin Preda a venit și a plecat – cu atîtea explicații fanteziste ca cele furnizate de Gheorghe Buzoianu în legătură cu originea acelorași răni faciale îndoielile sînt mai mult decît îndreptățite.

Actul III. Raportul medico-legal: martorul-corp (leziuni, plăgi, echimoze)

Există însă un alt martor al evenimentelor, martor obiectiv deși deocamdată prea puțin invocat și anume... nu, nu Petru Creția, la el ne-am referit suficient mai sus. Ci trupul însuși al lui Marin Preda, trupul vulnerat de criminali al scriitorului! **Martorul-corp!**

Pentru a-l putea însă invoca amănunțit pe acest ultim martor trebuie să trecem la discutarea actului III al anchetei. Actul cel mai penibil, după părerea mea.

Actul III nu constă în asamblarea unor mărturii (altele), deși nu s-ar putea spune că anchetatorii, în măsura în care n-au compus ei înșiși mărturiile mai sus citate sau n-au avut un rol determinant în redactarea lor, n-ar mai

fi putut interoga și alte persoane, de pildă pe Sorin Titel, ori eventual pe soții Maiorovici, ce dispar rapid din mărturii, pe Rodica Cristea, prezentă și ea la a doua “venire” a scriitorului etc. Ci, pur și simplu (regăsim aici elemente ale discutării morții mai mult decât suspecte a lui Mihai Eminescu) într-un raport medico legal, nu lipsit de unele echivocuri dar incomparabil mai profesional decât literatura scandaloasă a lui Alexandru Șuțu, precum și în discutarea acestui raport de către un medic independent, profesor doctor Vladimir Beliș, al cărui comentariu, solicitat de d-na Mariana Sipoș, vine însă cam 18 ani după fapte.

Precizăm, de asemenea, că ținând seama de lungimea și caracterul extrem de arid al documentului pentru noi bieți profani, nu vom cita integral textul raportului, limitându-ne exclusiv la porțiunile în directă legătură cu asasinarea lui Marin Preda. Interesații pot, evident, găsi textul integral în cartea d-nei Sipoș (*Dosarul Marin Preda (viața și moartea unui scriitor în anchete, procese-verbale, arhive ale Securității, mărturii și foto-documente)*) între paginile 74 și 83.

Subliniem că deși caracterul violent al decesului este stabilit de raport, acesta se străduie, contra oricărei verosimilități, să susțină teza, cumva clasică în cazul asasinatelor de stat, a “accidentului”. În fine, nu credem inutil a preciza că dacă raportul de autopsie al doctorului Șuțu privind decesul “poetului național” era nesemnăt, raportul medico-legal cu alte cuvinte raportul autopsiei lui Marin Preda e semnat... indescifrabil, conform binecunoscutei formule caragialești “Trebuie să ai curaj, ca mine! trebuie s-o iscălești; o dăm anonimă! Așa da, o iscălesc!” Între indescifrabil și anonim, diferența e destul de subtilă!

În ciuda caracterului indescifrabil al semnăturii, ce pare să indice o anume dificultate în a asuma responsabilitatea pentru *unele* afirmații –vom vedea mai la vale cam care ar fi acestea – raportul medico-legal e atribuit în text Profesorului Doctor M. Terbancea, medic primar legist și Doctorului Constantin Rizescu, medic legist secundar la Institutul Medico Legal din București. Acum, că cei doi eminenți specialiști vor fi avut vreo problemă de alfabetizare ce i-ar fi împiedicat să semneze cât de cât citeț – nu! nu ne vine a crede. Cealaltă ipoteză, legată de prezența în coasta medicilor a bravilor anchetatori de la securitate – cel puțin co-redactori, cum am văzut, a cam tuturor mărturiilor culese în cadrul anchetei – și deci de o anume jenă față de unele aserțiuni și elemente concludive de o valoare interpretativă mai degrabă redusă, ni se pare mult mai convingătoare. Dar, pentru a înțelege mai bine, e timpul să dăm frâu liber citării, citare incompletă, cum am mai precizat.

«În ziua de 16. 05. 1980, în jurul orelor 12, camera nr. 6 din Pavilionul C, pe patul de lângă fereastră, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, este găsit scriitorul Marin Preda decedat, cu rigiditate cadaverică instalată. Din informațiile unor martori, rezultă că în seara

zilei de 15. 05. 1980, în jurul orelor 22,30, Marin Preda a fost adus cu un taxi la Casa de Creație “Mogoșoaia”, *în stare avansată de ebrietate* (formula revine, zice-s-ar, sub gir medical, dar provine, în chip mărturisit, din declarațiile “unor martori”, încît nu mai știi bine dacă medicii legiști au venit pentru a examina corpul decedatului, sau pentru a confirma declarațiile “unor martori”! n.m.). A fost dus în cameră și lăsat singur. Ospătarul care i-a adus mîncarea în cameră, l-a găsit pe scriitor cu sînge pe față (inexact, ospătărița Vica Dincă afirmă limpede: “Nu era lovit, n-am observat sînge pe fața sa...” (p. 46) și numai scriitorul Gheorghe Buzoianu îi atribuie ospătăriței o astfel de declarație, cf. *ibid.* p. 19, n.m.). În jurul orelor 2,00 (în realitate ora celei de-a doua venituri a scriitorului variază enorm, cam între 23,30 și 2 noaptea, v. *supra* n.m.) Marin Preda, îmbrăcat în pijama și cu un pardesiu, coboară în sufragerie, unde la insistențele lui, *i se mai servește 100 ml vodcă* (“legiștii” preiau pînă și agramatismele precedentelor declarații ce se aflau deja la dosar; în orice caz, prezentarea episodului cu vodca e cu adevărat “artistică”, căci conform scenariului 1 și în ciuda scenariului 2 unde Viorica Prodanoff afirmă ritos că n-a observat ca scriitorul să mai fi consumat alcool, se reține ideea consumului de 100 ml (în mărturii grame) fără a se mai indica însă sursa, astfel încît poți crede că vodca ar fi fost servită de restaurant, lucru evident imposibil la ora marcată în raport, n.m.). În jurul orelor 3,00 (și această oră e supusă unor variații; în orice caz, nici o mărturie nu menționează ora 3 ci mai degrabă un interval cam între orele 2 și 2,30, ceea ce, aplicat la raport, ar însemna că scriitorul a venit și a plecat practic în același timp, splendidă aplicare a conceptului meu de simultaneitate non-concomitentă, n.m.) este dus în cameră și așezat pe pat. Refuză să fie dezbrăcat și cere însoțitorilor să fie lăsat singur. La examenul de la fața locului efectuat de către organele judiciare, se consemnează pe cearceaf, în dreptul capului și pe jos, în apropierea patului, urme de vomă» (*ibid.* pp. 75-76).

Chestia asta cu “urmele de vomă” de pe cearceaf va fi contestată, în afara anchetei, de soția victimei, d-na Elena Preda care vorbește de urme de sînge (v. *infra*).

Trecem acum la constatările propriu-zise ale autopsiei, din care reținem integralitatea examenului intern și porțiuni numai din examenul intern.

«Cadavrul aparține unui bărbat în vîrstă de 55-56 de ani, cu talia de 170 cm, țesutul musculo-adipos bine reprezentat.

1 – Semnele morții reale: Lividități cadaverice prezente, de culoare roșie violacee dispuse pe fețele antero-laterale ale toracelui și abdomenului sub formă de placarde mari, printre care se află și cîteva zone la nivelul cărora culoarea tegumentelor este păstrată (palidă).

Lividitățile sînt prezente și pe fețele laterale ale ambelor brațe, pe fața posterioară a antebrațului drept, pe toată suprafața antebrațului stîng, pe fețele antero-laterale ale coapselor. Lividitățile nu dispar la digito-presiune. Rigiditatea cadaverică se menține la toate articulațiile. Putrefacția nu a început» (*ibid.* p. 76).

Mărturisesc că prima mea reacție la lectura acestui pasaj a fost una de profundă neîncredere. Căci cum raportul nu ne spunea nimic cu privire la originea acestor “lividități cadaverice (...) de culoare roșie violacee”, a acestor “placarde mari, printre care se află și cîteva zone la nivelul cărora culoarea tegumentelor este păstrată (palidă)”, mi se părea foarte natural să văd în ele, pur și simplu, niște hematometri și să le presupun o origine violentă, ca atunci, de pildă, cînd niște haidamaci își dezlănțuie pumnii, eventual agrementați de vreun box, ca în cazul foarte evident al plăgilor de pe față, asupra corpului relativ fragil al unui biet scriitor vinovat doar de scrisul lui (crimă gravissimă în ochii analfabeților, a troglodiților a căror identitate morală se spuizează în executarea ordinelor, oricît abjecte, pe care le primesc). Iată un prim semn de întrebare.

În acest caz, nu mi se părea deloc excesiv – și la drept vorbind nu mi se pare nici acum, chiar dacă anumite elemente s-au mai nuanțat între timp (v. *infra*) – să presupun că Marin Preda, departe de a fi “beat mort”, cum foarte plastic se exprima taximetristul Marius Bercea, era mai degrabă “bătut măr” sau mai degrabă ***mort pur și simplu***, ca să ne exprimăm și noi nu mai puțin plastic. Ne amintim în acest sens de declarația Petricăi (“Petruței”) Drăgan ce afirma:

«Lucrez în calitate de ajutor bucătar la restaurantul-cantină al casei de creație Mogoșoaia din anul 1975. În seara zilei de 15 mai 1980, în jurul orelor 22,00, încheindu-mi-se programul de serviciu mă pregăteam să plec acasă. Am ieșit din bucătărie pentru a merge la bufet să-mi cumpăr țigări, și am văzut în fața casei de creație un taximetru din care scriitorul Buzoianu Gheorghe, sculptorul Aurel Bolea și paznicul de serviciu încercau să scoată pe cineva. M-am apropiat și am văzut că în taximetru se afla scriitorul Marin Preda *despre care inițial am crezut că i s-a făcut rău*. Am întrebat șoferul taximetrului de unde-l aduce și acesta mi-a răspuns că de la editura “Cartea Românească” din str. Nuferilor. Precizez că scriitorul Marin Preda nu era adormit în taximetru, dar nici nu vorbea. Între timp acesta a fost coborît din taximetru de către cei trei mai sus arătați și a fost condus spre cameră tot de către aceștia. Precizez de la taximetru, Marin Preda a fost luat de către paznic și unul dintre Buzoianu Gheorghe sau Bolea Aurel de cîte un braț și astfel a fost condus la cameră. Eu abia a doua zi dimineața am aflat că de fapt în seara zilei de 15 mai 1980 Marin Preda era în stare de ebrietate. *Nu l-am mai văzut într-o asemenea situație niciodată* dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5

mai 1980, eu am fost în concediu fără plată» (*ibid.* pp. 43-44; sublinierile mele).

Această stare de rău a scriitorului n-ar fi putut fi oare urmarea unor violențe exercitate asupra persoanei sale, anterior chiar venirii cu taxiul la Mogoșoaia (ne amintim foarte ciudata declarație a șoferului Marius Bercea ce, în condiții ce sfidează cea mai elementară plauzibilitate (v. *supra*), l-ar fi transportat pe scriitor nu la casa de creație inlasabil menționată ci... la o secție de miliție)?

Acum, dacă aceste paradoxale (pentru mine) “lividități cadaverice (...) de culoare roșie violacee dispuse (...) sub formă de placarde mari (...)”, lividități ce “nu dispar la digito-presiune”, corespundeau cu niște mai mult sau mai puțin importante *hematomuri*, orice teză a vreunei răniri prin cădere *în camera nr. 6* devenea tot atât de absurdă ca aceea a morții lui Nicolae Labiș prin cădere accidentală sub un tramvai între vagoanele căruia fusese în realitate proiectat de securistul “Grișa” Schwartzmann (v. *supra*). Dimpotrivă, din dispoziția acestor “placarde mari”, cu alte cuvinte a acestor importante hematomuri, puteam lesne deduce – în absența unor lămuriri suplimentare ale legiștilor, ce-ar trebui să știe că, în cazul unui asasinat indiscutabil ca acesta, nu pentru niște specialiști ca ei scriu *ci, în primul rând, pentru publicul indignat și neinițiat* – faptul brutal că scriitorul fusese supus unei agresiuni extrem de violente, fiind atacat cu sălbăticie de diverșii “Gică” ai instituției mereu pricinașe, agresiune împotriva căreia Marin Preda se apăraseră în funcție de slabele-i puteri de unde, credeam eu, poate înșelându-mă numai în parte, “lividitățile prezente pe fețele laterale ale ambelor brațe”, ca și “pe fața posterioară a antebrațului drept”, precum și “pe toată suprafața antebrațului stâng”. Într-adevăr, nu mi se părea greu de înțeles că încercând să-și protejeze în special capul și o zonă cât mai întinsă din trup cu brațele ridicate defensiv (oricine poate schița, pe cont propriu, pentru ilustrare poziția), scriitorul va fi recepționat tocmai în zonele mai sus indicate o bună parte din lovituri. Aceeași reacție defensivă, perfect naturală, explicând și dispunerea “placardelor” “pe fețele antero-laterale ale toracelui și abdomenului”, ca și “pe fețele antero-laterale ale coapselor”, prezența, printre numeroasele “placarde” (ce “nu dispar la digito-presiune”) și a câtorva “zone la nivelul cărora culoarea tegumentelor este păstrată (palidă)” putând demonstra faptul simplu că pînă și cele mai violente agresiuni flagrant banditești – comandate în speță de clanul criminal al Ceaușeștilor – nu pot hematoma integral trupul unui om.

Studiind însă mai îndeaproape problema, pe baza unor informații culese, cum de poate deduce cu ușurință, de pe ineputabilul și, pentru mine, oarecum demonicul internet (bineînțeles, fără ajutorul neprecupețit acum, ca și în alte împrejurări, al soției mele Dana Șişmanian, umilului de mine, ce nu mă pricep nici măcar baremi să expediez un e-mail, i-ar fi fost imposibil să acceadă la respectivele informații), am putut constata, nu fără

un anume grad de dezamăgire, că aceste placarde aveau ca origine tocmai stoparea post-mortem a circulației sîngelui, fenomen ce antrenează colorarea roșu-violacee a pielii, termenul însuși provenind din latinescul *lividus*, “albastru”. Lividitățile și placardele ar face parte, și ele așadar, din parametrii permițînd, mai mult sau mai puțin exact, de a preciza ora decesului, nu fără o marjă destul de importantă de echivoc – deși în raportul de autopsie ele nu sînt utilizate explicit în acest scop.

Mai mult, această lividitate cadaverică (*livor mortis*) ar corespunde ca amplasare cu zonele “declive”, deci în pantă ale corpului, mai precis cu zonele cele mai joase ale masei corporale. Ele ar fi cu alte cuvinte rezultatul unei migrații hemoglobinice, primele colorații apărînd cam după 3 ore și devenind maxime după 12 ore, moment cînd încep să se fixeze definitiv. Problema e că dispoziția acestor “lividități”, apt denumite și “pete de poziție”, depinde tocmai de poziția corporală, furnizînd, cum se spune, prețioase indicii privind, de pildă, o eventuală deplasare a corpului. În ansamblu, putem dară spune că procesul formării lividităților cadaverice (*livor mortis*) și a rigidității cadaverice (*rigor mortis*) sînt fenomene paralele și complementare. Utilizarea materialelor furnizate de internet, singura noastră sursă în această chestiune, ne permite să nuanțăm și mai mult descrierea procesului de *livor mortis*.

Evident, nu voi recurge la formula matematică a Dr. Claus Henssge (temperatura corpului minus temperatura ambiantă supra 37,2° minus temperatura ambiantă, etc.) prea tehnică pentru a putea fi utilizată fără riscuri de profan, și mai ales, în condițiile în care raportul nu ne indică datele necesare acestei puneri în ecuație – deși temperatura cadavrului reprezintă un criteriu “clasic” de stabilire a orei unui deces, neutilizat însă – suspect de bizar acest neprofesionalism al “legiștilor” în chestiune – în raportul de autopsie susmenționat. Voi relua însă, din alt unghi, descrierea lividității cadaverice, sperînd a obține unele lumini suplimentare, mereu cu regretul că tipul acesta de analiză, indispensabil în cazul unui asasinat vădit ca cel al lui Marin Preda, n-a fost efectuat la momentul său de profesioniști. Rușine, domnilor!

Lividitatea cadaverică constă în formarea, practic din chiar momentul morții, deși nu devine cu adevărat perceptibilă decît după circa 2-3 ore, a unor zone sumbre, de culoare albăstriu-violacee, respectiv chiar neagră. Mecanismul producerii “lividităților”, adică “albăstririlor” cadaverice ar fi în esență următorul. Moartea individului corespunzînd cu oprirea bătăilor inimii – deși moartea clinică (pentru că metafizic moartea nu există!) e un proces mult mai gradual decît s-ar crede în aparență – efectul de pompă care asigură circulația sanguină încetează de asemenea. Or, pereții vaselor sanguine cedînd, în chip oarecum asemănător cu compartimentele metalice ale *Titanicului*, sîngele tinde să se acumuleze în zonele de contact ale corpului cu solul. Altfel spus, masa sanguină încă necoagulată este pur și simplu atrasă de gravitație, acumulîndu-se în zonele inferioare ale

cadavrului, această aglutinare creînd, de fapt, lividitățile. Cum poate fi datată moartea în funcție de “lividități”: întîi în funcție de prezența, respectiv absența acestora, absența “lividităților” indicînd o moarte foarte recentă (nu e cazul lui Marin Preda, al cărui cadavru, descoperit oficial în jurul orei 12 ziua, prezenta lividități bine constituite, ce nu dispăreau la digito-presiune). Alt factor: colorația. Într-adevăr, în funcție de trecerea timpului “lividitățile” colorate de globulele roșii vor fi mai marcate, după circa 12 ore atîngînd densitatea maximală.

Să luăm acum un exemplu, pentru mai multă claritate. Pentru un cadavru întins pe spate (excludem deocamdată eventualitatea vreunei manipulări post-mortem), lividitățile vor fi amplasate la nivelul gîtului, șoldurilor și părții posterioare a coapselor, în schimp ele vor fi absente la nivel occipital, pe umeri, pe pulpe și călcîie. Vădit situația nu corespunde cu cea a cadavrului scriitorului, în special placardele ventrale nu se justifică. E deci probabil că într-o primă și destul de îndelungată etapă, trupul va fi fost aruncat cu dispreț pe burtă, fapt indicînd că decesul, indiscutabil violent, ar fi avut loc anterior “livrării” cu taxiul la “Mogoșoaia”. Deci necunoscuții ce au transportat trupul scriitorului, n-au livrat, ca să păstrăm termenul, un corp doar pe trei sferturi ambalat, cum se exprimă plastic Ion Caraion, ci ambalat 100% și, ca să zicem așa, deja expediat pe lumea cealaltă.

Mai greu de interpretat sînt paradoxalele placarde de pe brațe, ce au poate o altă origine, tot de tip violent, sau sînt poate rezultatul tot al unei expuneri ventrale a corpului. Personal, chiar și acum, după confuntarea cu toate informațiile, ezit. La urma urmelor, poate că “legiștii” au asimilat **în mod voit** tumefacții și vîntăți provenite din lovături, cu lividitățile cadaverice, culoarea fiind vădit apropiată iar pentru profan, practic indistinctă, eliminînd astfel cu totul o parte, cel puțin, din urmele de violență corporală pe care le atesta cadavrul scriitorului: această ipoteză mi se pare verosimilă, în condițiile relativei lipse de onestitate profesională pe care mi-o sugerează raportul medico-legal.

În planul colorației lividităților lucrurile s-ar prezenta astfel. Cum am mai spus, lividitățile corespund unei acumulări de globule roșii, colorația depinzînd de conținutul în *hemoglobină oxigenată*. În majoritatea cazurilor culoarea e roz închis. Cu timpul prezența lividităților e din ce în ce mai marcată. Colorația devine sumbră (violaceu închis, mergînd pînă la negru) cînd conținutul de hemoglobină oxigenată e redus (cauze diverse, printre care *hipotermia*, prezentă în cazul cadavrului lui Marin Preda). În genere, un mediu frigorific poate avea același efect. Intoxicația cu monoxid de carbon provoacă o colorație intens roșie (roșu carmin), absentă în cazul scriitorului. Deci nu cu o asemenea intoxicație avem a face.

Dimpotrivă *asfixia mecanică*, invocată deja, sau un deces provocat de o patologie cardiacă ori pulmonară dau o colorație roșu închis. Explicația e

simplă: asfîxia fiind precedată de o insuficiență respiratorie, victima, mai ales în simpaticul caz al unui asasinat, nu primește oxigen ci doar sîngele venos neoxigenat – **sîngele negru** – ceea ce explică singularea colorație a lividităților. Un ultim detaliu, credem noi, pertinent: lividitățile sînt deosebit de accentuate la persoanele decedate după o lungă și penibilă agonie.

Chestiunea fixității sau mobilității lividităților nu e nici ea lipsită de interes pentru evaluarea momentului probabil al morții, în speță al crimei (de altfel, asupra tuturor acestor probleme vom mai reveni pe parcursul analizei). Într-adevăr, în cursul primelor 2-4 ore post-mortem lividitățile cedează digito-presiunii, nu sînt, cu alte cuvinte “fixate”, simpla apăsare gonind sîngele din vasele sanguine, ceea ce antrenează o anume decolorare a pielii – ceea ce, ne reamintim, nu corespunde cu situația cadavrului lui Marin Preda, lividitățile rezistînd la digito-presiune. Situația se modifică radical cam între 6 pînă la 15 ore după moarte, perioadă în care, ca urmare a pierderii etanșeității pereților vasculari, sîngele permează țesutul interstițial, digito-presiunea nemaiputînd antrena deplasarea sîngelui; vom vorbi deci de lividități “fixe” sau complete. De remarcat, fixitatea lividităților depinde de temperatură, deși relația dintre cele două e caracterizată ca non-lineară. Evident, dacă trupul decedatului e deplasat în perioada în care lividitățile nu sînt fixate încă, mobilitatea determină apariția unor lividități suplimentare, ce se vor adăuga celor dintîi. Se va vorbi atunci de lividități mixte sau paradoxale. Altfel spus, dacă aceste zone mixte sînt incompatibile cu topografia corpului și a gravitației – de care, ne amintim, depinde amplasarea lividităților – ideea deplasării post-mortem a trupului se impune. În fine, între 12 și 24 de ore (eventual 30 de ore) lividitățile sînt imuabile.

Să trecem acum la descrierea “semnelor de violență” caracterizate ca atare în raportul de autopsie.

«În regiunea frontală stîngă la 1,5 cm deasupra arcadei sprîncenoase și la 4 cm în afara liniei mediane se găsește o plagă în formă semilunară cu concavitatea orientată în jos, cu dimensiunile de 1,5/0,5 cm acoperită cu crustă hematică groasă, de culoare roșie-închisă (culoarea placardelor, n.m.). Țesuturile din jur sînt fără modificări.

La 3 cm deasupra ei și la 2,5 cm în afara liniei mediane se găsește o altă plagă ovalar-neregulată, cu dimensiunile de 1,9/1,5 cm diametrul mare orientat transversal, acoperită cu crustă hematică groasă, de culoare roșie-închisă. Țesuturile din jur sînt fără modificări.

Ambele leziuni sînt ușor ombilicate.

La nivelul buzei superioare pe mucoasă, paracomisural stînga se găsește o echimoză roșie-violacee de 1/0,5 cm cu țesuturile moi ușor tumefiate.

Semne de tratament medical: nu se constată. (Această propoziție, în aparență anodină, e esențială nu doar pentru că semnalează *necesitatea unui tratament în raport cu gravitatea rănilor*, ci pentru că confirmă aparentul nepăs al martorilor ce în fața unor plăgi ce ar fi necesitat o minimă reacție terapeutică *nici măcar n-au binevoit să le observe și să le semnaleze baremi în depozitiile respective*; sau nu le-au observat pentru că ansamblul declarațiilor sînt falsuri impuse de securitate! Remarca mea).

Semne diverse: Tegumentele feței, pavilioanele urechilor, mucoasa buzelor, unghiile de la nivelul degetelor mînilor și picioarelor au o colorație violacee-albăstruie. Pe fondul lividităților cadaverice de la nivelul toracelui, se găsesc numeroase formațiuni de mărimea unor gămălii de ac pînă la aceea a boabelor de linte, de culoare violacee-neagră.

Gura este ușor deschisă, limba prolabează între arcadele dentare, din cavitatea bucală se prelinge o dîră de lichid gălbui, cu miros de alcool. În orificiile nazale, se găsesc dopuri de substanță gelatinoasă, de culoare galben-cenușie. Pupilele centrale sînt dilatate. Corneea opacificată. Pe obrazul drept, începînd de la unghiul extern al orbitei pînă la nivelul lobului urechii se găsește o depresiune în formă de șanț, lată de 0,2 – 0,3 cm și adîncă de 0,3 – 0,4 cm fără modificări ale tegumentelor din jur» (*ibid.* pp. 77-78).

Aici se încheie examenul extern, a cărui înțelegere e făcută oarecum dificilă pe alocuri de jargonul medical dar care furnizează, totuși, destule elemente pentru a putea întrevădea pînă la un punct desfășurarea dramatică a faptelor. În primul rînd, Marin Preda a fost supus unui veritabil bombardament de agresiuni din cele mai diverse, nu toate vizînd nemijlocit asasinarea. De fapt, impresia generală e mai degrabă cea a unor brute torționare, combinînd loviturile la corp și în cele din urmă la față cu tehnici mai obscure, proprii, presupun unor profesioniști ai torturii. De unde, probabil, “numeroasele formațiuni de mărimea unor gămălii de ac pînă la aceea a boabelor de linte, de culoare violacee-neagră” depistate “la nivelul toracelui”, “pe fondul lividităților cadaverice”, “lividități” prin care trebuie să înțelegem poate și hematomuri produse de șocuri repetate, lovituri ale simplului pumn ori augmentate de unele instrumente specifice de tipul boxului american.

Cauza exactă a “formațiunilor de mărimea unor gămălii de ac” ca și a celor de dimensiunea “boabelor de linte”, ambele de culoare “violacee-neagră”, îmi scapă (înțepături de ac? arsuri ca de țigare aprinsă? electroșocuri? alte “tehnici” pe care personal nu le pot imagina?). După cum îmi scapă cauza “depresiunii în formă de șanț, lată de 0,2 – 0,3 cm și adîncă de 0,3 – 0,4 cm fără modificări ale tegumentelor din jur” de “pe obrazul drept, începînd de la unghiul extern al orbitei pînă la nivelul lobului urechii”. “Șanț”

produs de ce? Cu ce scop? Metaforicul “șanț” sau mai eufemistica “depresiune” să denoteze oare mai degrabă o lovitură cu muchia unui obiect metalic, contondent? E ciudată această formulare învăluită, într-un raport medico-legal presupus a diagnostica, nu a descrie “peisaje”!

“Gura (...) ușor deschisă” ca și, mai ales “limba” prolabată “între arcadele dentare” sugerează în chip destul de curios, o moarte prin strangulare, iar nu prin sufocare, cum o afirmă teza oficială, deși alte elemente, cum vom vedea, contrazic această impresie (evident, de auto-strangulare nu poate fi vorba). Vom mai reveni asupra acestui punct. “Dîra de lichid gălbui, cu miros de alcool”, fapt interesant, nu este identificată cu o băutură alcoolică determinată (vodcă, de pildă), însă asociată cu misterioasele și destul de bizarele “dopuri de substanță gelatinoasă, de culoare galben-cenușie”, ca și cu “pupilele centrale ... dilatate” și poate și cu “corneea opacificată” și ar putea sugera (dar desigur, vorbește un scriitor, nu un medic legist) că în plus de a fi torturat (v. *supra*) Marin Preda va fi fost și drogat ori, eventual, “alcoolizat” de tortionarii lui. Însă oricare ar fi realitatea, aceasta nu poate fi determinată cu precizie decît de o analiză, fie și postumă, a datelor, și mai ales independentă de orice imixtionism securistic sau post-securistic, de către specialiști obiectivi ai domeniului. Cum vom vedea urmînd ancheta d-nei Mariana Sipoș, acest lucru a fost, în parte, deja făcut.

Pentru a reveni la semnele indiscutabile de violență exersată asupra scriitorului – semne eronat interpretate de raport, cum vom vedea – ele ar fi următoarele: “plaga în formă semilunară cu concavitatea orientată în jos, cu dimensiunile de 1,5/0,5 cm acoperită cu crustă hematică groasă roșie-închisă” și plasată “în regiunea frontală stîngă la 1,5 cm deasupra arcadei sprîncenoase și la 4 cm în afara liniei mediane” – această rană nu pare să corespundă cu niciuna din cele două răni la care se referă Gheorghe Buzoianu, unicul martor ce evocă semne de rănire interpretată ca accidentală: “Am urcat imediat în camera sa și l-am găsit în fața chiuvetei, spălîndu-se pe față de sînge. Sîngele îi curgea de la un neg de pe față rupt. Pe fruntea sa am remarcat o pată roșie, de formă neregulată, striată. Am presupus că urma provine de la căzătură, de la striățiile de la marginea covorului” (*ibid.* p. 39). Nu știm de unde a scos Gheorghe Buzoianu respectiva căzătură. În orice caz, raportul nu menționează nici un fel de neg rupt pe față, după cum martorul nu se referă decît la o singură rană pe frunte. Nu aceasta.

În ce mă privește, m-am rotit de două ori în jurul cadavrului în Rotonda MLR și mărturisesc că nu-mi amintesc de rănilor de pe frunte. Însă cînd l-am văzut eu, chipul lui Marin Preda era acoperit cu un strat gros de pudră, asta după ce fusese, desigur, curățat de sînge, condiții ce făceau invizibile o parte din răni. Posibilele hematomuri (vezi mai ales semnele extrem de bizare de tortură cf. *supra*) de pe corp le-am suspectat dar bineînțeles n-am avut cum să le văd. Căci, vădit, scriitorul fusese bătut cu o extremă violență.

A doua “plagă”, cea “ovalar-neregulată, cu dimensiunile de 1,9/1,5 cm diametrul mare orientat transversal, acoperită cu crustă hematică groasă, de culoare roșie-închisă”, pare să corespundă cu “pata roșie, de formă neregulată, striată” remarcată de Gheorghe Buzoianu. E drept, striatiile nu sînt menționate în raportul medico-legal și pare puțin probabil, cum vom mai vedea, ca rana să fi fost provocată de vreo ipotetică căzătură – foarte dificil de imaginat, fie spus în treacăt – cu fața în jos, practic perpendicular, și în plus, pentru ca striatiile ce ar fi provenit de la... covor să poată fi imaginate, căzătura ar fi trebuit să se producă în zona ciucurilor eventuali ai acestuia. Prea multe improbabilități ba chiar imposibilități cumulate – acel straniu covor trebuie să fi fost nu striat ci zimțat! – pentru a face fenomenul credibil. Se poate mai degrabă imagina un instrument sau un obiect, probabil metalic, ce, vulnerînd pielea, ar fi putut provoca acest tip de rană. Nu e foarte clar dacă rana prezenta o anumită profunzime sau aducea mai degrabă cu un soi de julitură. “Țesuturile din jur sînt fără modificări. Ambele leziuni sînt ușor ombilicate” adaugă raportul, ceea ce pare să conforteze ideea unor șocuri (lovituri) cu aria leziunii destul de precis determinată.

“La nivelul buzei superioare pe mucoasă, paracomisural stînga se găsește o echimoză roșie-violacee de 1/0,5 cm cu țesuturile moi ușor tumefiate”. Această rană, tipică pentru o lovitură de pumn, eventual augmentată de un box, rană la care Gheorghe Buzoianu nu se referă și care ar fi fost imposibil de justificat prin vreo oarecare căzătură pe covor, am putut-o remarca și eu.

Trebuie să adaug însă că în plus de toate acestea, personal am mai putut identifica o zonă tumefiată, circulară, foarte vizibilă, pe pomelul stîng al feței, tipică și aceasta pentru o lovitură de pumn – însă prezența unui instrument sau a unui obiect menit să sporească efectul loviturilor pare mai mult decît probabilă – zonă pe care fără a putea s-o “centimetrez” îmi amintesc că am evaluat-o ca avînd dimensiunile unei monede metalice de 5 lei a epocii. Diametrul putea fi, deci, de vreo 2-3 cm. Observația mea e confirmată de fotografia reprodușă la finele textului. Și, dacă de la bieții martori, supuși inevitabil presiunilor “colaboratorilor” lor de la securitate, n-am mari pretenții, deși nici nu pot să-i exonerez de orice responsabilitate, *mai ales în cazul unor mărturii false*, găsesc destul de șocant că niște medici, supuși totuși unei deontologii profesionale, au putut să n-o remarce. E drept că nici o căzătură din lume n-ar fi putut s-o explice!

Elemente ale examenului intern par să contrazică unele din impresiile noastre legate de examenul extern. În speță, ideea unei strangulări pare incorectă. Căci dacă “Limba prolabează între arcadele dentare, de culoare roșietică pe suprafață și pe secțiune”, “Gîtul”, mai precis “părțile moi ale gîtului nu prezintă leziuni traumatiche” (*ibid.* p. 78).

Vom cita acum un pasaj extrem de interesant al “Raportului...” ce merge împotriva suspect răspânditei teze a “îneecării în propria vomă” vehiculată de unii; v. *infra ibid.* p. 84, unde d-na Mariana Sipoș se referă la un articol din “România literară”, nr. 25, 24-30 iunie 1998, semnat de inenarabilul Alex. Ștefănescu (cităm cu cutremur): “Medicii legiști stabilesc (sic!!!) că moartea s-a datorat *îneecării* în somn, a lui Marin Preda, după un consum excesiv de alcool, și declanșării unui atac de inimă”. “Nu știu cu care medici legiști a stat de vorbă Alex. Ștefănescu (în ce mă privește, aș paria fie pe o imaginație foarte oportună a unui brav oportunist, eventual, post-totalitar, fie pe informațiile furnizate de niște medici cu epoletți, poate aceiași care au redactat majoritatea declarațiilor, n.m.), nici de unde a preluat afirmațiile de mai sus” – remarcă indignată pe drept autoarea “Dosarului...”. “Nu trebuie să fii specialist pentru a înțelege din certificatul pe care l-am reprodus – după multe ezitări – integral, că zvonul care s-a născut și a circulat atât de rapid – susținut și de articolele care au apărut imediat în presa literară și care vorbeau pînă la obsesie de bețiile lui Marin Preda, condamnînd cu falsă indignare pe prietenii și colegii care nu s-au învrednicit să-i dea lecții de bună purtare – era fals” (*ibid.* p. 85).

Iată ce ne spune raportul:

“Esofagul: cu mucoasa de culoare cenușiu violacee. În lumen se găsește o cantitate redusă de substanță muco-gelatinoasă, în care se identifică fragmente mici de resturi alimentare. Căile respiratorii superioare: laringele, traheea și bronhiile de ordinul 1, cu mucoasa alb-cenușiu violacee, acoperită de o serozitate vîscoasă, alb-gălbui. Bronhiile de ord. 2 au mucoasa de culoare roșie cărămidă, spre maroniu. În lumen se găsește o cantitate redusă de substanță mucogelatinoasă în care se identifică fragmente mici de resturi alimentare” (*ibid.* p. 79).

Pentru a evita toate eventualele dubii pe care jargonul medical le poate suscita, adăugăm deciptarea unui specialist prof. dr. Vladimir Belîș, directorul Institutului de Medicină Legală “Mina Mincovici” din București.

«O a doua posibilitate de moarte în stările avansate de ebrietate este aceea a vomei care în mod obișnuit apare și, în condițiile acestei stări avansate de ebrietate, este posibil ca în cursul vomei să se aspire, în timpul respirației, fragmente din conținutul gastric eliminat, *în căile respiratorii* (s.m.). Acestea, evident, că astupă căile respiratorii și se produce tot o asfixie mecanică, dar printr-un cu totul alt mecanism. În mod obișnuit, trebuia aici, cînd s-au găsit căile – și eu citesc în raport, la pagina trei, că ele nu conțin nimic. **Nu conțin nimic** (subliniat în text). În schimb se constată o redusă cantitate gelatinoasă, mucogelatinoasă, în bronhiile mai mici, “bronhiile de ordinul 2”, în care “se identifică fragmente mici de resturi alimentare”. Descriere

care trebuie neapărat confirmată prin examen microscopic. Ceea ce s-a și făcut. *Dar acest examen nu confirmă existența acestor mici fragmente alimentare* (s.m.). În mod normal, iei un fragment din pulmon cu zonele din bronhiole în care identifici macroscopic la autopsie fragmentele pe care le consideri alimentare și ca atare sînt de natură a astupa căile, le iei de acolo și la microscopie le găsești. Nu se face vorbire despre asta. De aceea, nici legistul nu aduce în discuție acest mecanism și îl pune pe cel pe care l-am discutat la început, adică astuparea orificiilor respiratorii, nu a căilor» (*ibid.* pp. 87-88).

Pe scurt, căile respiratorii nefiind blocate iar așa-zisele mini-fragmente alimentare dovedindu-se inexistente la examenul microscopic, teza “îneecării în propria vomă” cade de la sine. Sau, mai exact, trebuie considerată ca una din acele proiecții fantasmatică (vezi *supra* sifilisul inexistent al lui Eminescu, pentru care “poetul național” a fost totuși tratat, cu consecințele deja evocate, ori “accidentul” lui Nicolae Labiș, în realitate împins între vagoanele tramvaiului de criminalul securist “Grișa” Schwartzmann), dragi puterii totalitare române ca și celei nu mai puțin sulfuroase, monarhice. Căci nu numai că nu există “putere bună”, cum o afirma deja I.P. Culianu, dar așa zice că trebuie să depui eforturi considerabile ca să descoperi vreo “putere” nu complet imbecilă, ca să nu mai vorbim de această formidabilă contradicție în termeni – o putere umană. “Puterile” simiești sau, altfel animale, în schimb, abundă.

Concluziile raportului de autopsie nu pot fi calificate altfel decît ca extrem de paradoxale. Le cităm în continuare, pentru ilustrare.

«1. Moartea lui Marin Preda a fost violentă (aderăm integral la această propoziție n.n.).

2. Ea s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii *cu un corp moale, posibil lenjerie de pat, în condițiile unei come etilice*. Coma apare obișnuit la o alcoolemie cuprinsă între 2,5‰ și 5‰ gr și se caracterizează prin: somn profund, anestezie, dispariția reflexelor, hipotermie.

Coma poate dura 8-12 ore și în lipsa unei intervenții adecvate poate duce la moarte, fie prin colaps, fie prin asfixie (aspirat de conținut gastric, astuparea orificiilor respiratorii) din cauza dispariției reflexelor.

3. Semnele de violență, descrise la autopsie, s-au putut produce *prin lovire de corp dur și nu au un rol în producerea morții*» (*ibid.* p. 83; sublinierile îmi aparțin) (*ibid.* p. 83)».

Deci, în ciuda alcoolemiei considerate ca ridicate, în ciuda presupusei come etilice, moartea nu s-a produs prin “aspirarea conținutului gastric”, adică prin faimoasa “îneecare în propria vomă” ci “prin astuparea orificiilor respiratorii cu un corp moale, posibil lenjerie de pat”. Posibil...

Să vedem acum ce părere are doctorul Vladimir Beliş despre toate acestea. Înainte de toate, în privința leziunilor de pe fața lui Marin Preda.

«Aceste leziuni sînt desemnate – în raport – sub forma a două plăgi faciale, deasupra arcadei sprîncenoase stîngi, o plagă semilunară de 1,5 cm, acoperită de sînge închegat și deasupra ei altă plagă de doi centimetri, aproape doi centimetri, acoperită, de asemenea, cu crustă hematică, deci cu sînge închegat. De asemenea, se mai semnalează la față și o echimoză, o vînație, ca să vorbim în termeni pe înțelesul tuturor, o echimoză roșie, de un centimetru pe jumătate de centimetru și ușor tumefiată. Aceasta ar sugera într-adevăr existența unui mecanism, pe care îl acceptă în concluzie legiștii. Și anume, mecanismul asfîxic. Pentru că acum mergem deja la concluzii – după aceea o să mă întorc puțin la unele lucruri care sînt neconcordanțe, deci moartea a fost violentă și s-a datorat asfîxiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii, nasul și gura, cu un corp moale, posibil lenjerie de pat. Aceasta e o speculație, orice corp moale poate fi. Un corp moale dă vînații, echimoze, cum s-au găsit la buză și care corespunde cu acest mecanism pe care îl acceptă concluziile și, ca atare, ar fi vorba de asfîxie mecanică. Care, în general, **nu este accidentală** (sublinierile aparțin autoarei volumului, cf. p. 87, n. 10). Decît dacă, beat fiind în halul ăsta, cazi cu fața în jos și fiind cu fața în jos în pernă, sigur că aceste orificii sînt astupate și nu mai poți să respiri. Dar tot din partea de început a raportului rezultă ca el a fost găsit pe pat, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, ceea ce înseamnă că era cu fața în sus sau într-o parte. Dar în nici un caz cu fața în jos, așa cum ar fi trebuit, dacă acceptăm acest mecanism; fiind cu fața în jos, fiind în cvasicomă, pentru că este o alcoolemie mare de trei grame la mie, destul de mare, dar să știți că aici sînt mari variații individuale, unii la trei grame nu au asemenea stări. Este o stare avansată, dar în general, nu comă. Alții sînt într-o stare avansată de ebrietate și la alcoolemii mai mici. Deci sînt variații individuale, dar aici nu are importanță: oricum nu corespunde poziția în care a fost găsit cu mecanismul acceptat în concluzii» (*ibid.* pp. 86-87).

Mai departe, se inserează aici pasajul deja citat mai sus. Trecem deci direct la concluziile d-rului Beliş.

“Acestea sînt cîteva neconcordanțe care pot ridica tot felul de semne de întrebare, evident și cea cu privire la proveniența plăgilor de la nivelul feței. Desigur, orice se poate explica... A căzut, fiind beat, s-a lovit... a fost și găsit cu sînge pe față, dar totul rămîne puțin neclar (sic!). Sînt niște inadvertențe care, la o experiență de 40 de ani, mie îmi apar ca insuficient explicate” (*ibid.* p. 88).

Într-adevăr, orice se poate fantasma... Deși au și fantasmele astea logice lor... S-ar zice că numai fantasmele asazine al securității n-au niciuna!

Contraexpertize și analize suplative față de insuficiențele raportului

Să încercăm acum și noi, odată ajunși la capătul documentelor “actului III”, să tragem, în măsura posibilităților, câteva timide concluzii.

În primul rînd, caracterul violent al morții lui Marin Preda este net afirmat la punctul 1 al “concluziilor” raportului de autopsie. A aserta caracterul violent al unui deces fără a furniza în imediat nici cea mai mică precizare adiacentă privind circumstanțele, de pildă, înseamnă a implica – nu sînt sigur că d-nii (în epocă tovarășii) doctori Terbancea și Rizescu, cu semnăturile somptuos indescifrabile ale domniilor lor, erau conștienți de asta – pur și simplu, ***asasinatul***. Dacă *erau* conștienți – cinste curajului lor implicit!

La punctul 2 autorii raportului par a da o clipă speranțe propagatorilor zvonului “încării în voma proprie”, căruia, s-ar zice, criticul Alex. Ștefănescu îi era un predestinat vector. De altminteri, nu numai el! Tribul oportuniștilor erei totalitare, neducînd lipsă de membri, tot pe-atît pe cît organele de membre aparținute. De ce evoc acest ciot de speranță? Pentru că punctul 2 debutează astfel: “Ea (*id est* moartea violentă) s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii...” Aici, însă, orice analogie între zvon și raport încetează brusc, agentul ocultării orificiilor nefiind voma inoportună a scriitorului – ah! voma asta atît de straniu oportunistă totuși – ci “un corp moale, posibil lenjerie de pat, în condițiile unei come etilice”.

Ajunși la acest punct, util este a zăbovi o ținută. Astuparea orificiilor cu un corp moale, fie și “lenjerie de pat”, înseamnă în termeni netezi sufocare. Deci, în condițiile unei foarte ipotetice “come etilice” – căci, să fim clari, în speță avem de-a face cu o “comă care apare *obișnuit* – adică în genere, însă nu *cert* – la o alcoolemie cuprinsă între 2,5‰ și 5‰ gr” – Marin Preda s-ar fi sufocat singur cu cearceafurile de pildă. Or, d-l doctor Beliș nu pare de acord cu această interpretare, pe care o califică sec ca fiind “speculativă” (“Aceasta e o speculație orice corp moale” etc.). O speculație într-un raport extrem de stînjedit – încurcătura raportorilor e vizibilă, însă de ce e motivată ea? –, un raport ce este constrîns prin definiție la rigoare și precizie, nu la un amestec de fapte, de altfel incomplet înregistrate, și afabulație: iată o prezență interpretativă extrem de jenantă.

Dificultate suplimentară, în analiza sa doctorul Beliș pare a contesta conexiunea dată ca necesară de d-nii Terbancea și Rizescu între nivelul alcoolemiei scriitorului și o eventuală comă etilică. Cităm: “pentru că este o alcoolemie mare de trei grame la mie, destul de mare, dar să știți că aici sînt mari variații individuale, unii la trei grame nu au asemenea stări. *Este o stare avansată, dar în general, nu comă*. Alții sînt într-o stare avansată de ebrietate și la alcoolemii mai mici. Deci sînt variații individuale, dar aici nu are importanță...” “*Este o stare avansată, dar în general, nu comă*” (sublinierea îmi aparține). 3‰ gr – alcoolemia aparent constată la analiză

în cazul scriitorului, v. p. 82 a volumului d-nei Sipoș – nu determină *în general* o stare comatoasă de tip etilic.

Vădit, specialiștii se contrazic, iar securiștii sînt la ananghie, ca vrăjitoarele dintr-un mai vechi articol al lui Ioan Petru Culianu! (Da, dar ele erau – săracele! – arse de vii, ceea ce nu este cazul cu securiștii noștri!) Dar de ce “aici nu are importanță”? De ce acest constat de insignifianță din partea profesorului Beliş, după toată această discuție privind raportul dintre nivelul alcoolemiei și coma etilică? Pentru simplul fapt că profesorul Beliş sezează o contradicție majoră a concluziilor raportului, între situația de fapt și speculația menită să o explice. Anume că nici o comă etilică din lume nu poate explica un deces prin astuparea orificiilor cu un corp moale – lenjerie de pat sau, de ce nu, pernă – în absența unui actant extern altul decît persoana decedată însăși în condițiile în care corpul este descoperit (cităm din raport):

“În ziua de 16. 05. 1980, în jurul orelor 12, camera nr. 6 din Pavilionul C “pe patul de lîngă fereastră, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, este găsit scriitorul Marin Preda” decedat, cu rigiditate cadaverică instalată” (*ibid.* p. 75).

“Detaliul”, dacă-l putem numi astfel, a fost, de altfel, perfect sezisat de profesorul Vladimir Beliş (reluăm pasajul):

“... deci moartea a fost violentă și s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii, nasul și gura, cu un corp moale, posibil lenjerie de pat. Aceasta e o speculație, orice corp moale poate fi. ***Dar un corp moale nu dă plăgi*** (s.m.). Un corp moale dă vîntăi, echimoze, cum s-a găsit la buză și care corespunde cu acest mecanism pe care îl acceptă concluziile și, ca atare, ar fi vorba de asfixie mecanică. ***Care, în general, nu este accidentală*** (subliniat în text). Decît dacă, beat fiind în halul ăsta, cazi cu fața în jos și fiind cu fața în jos în pernă (este prima și ultima oară că posibilitatea unei perne ca instrument al decesului, eventual ca armă a crimei este evocată n.m.), sigur că aceste orificii sînt astupate și nu mai poți să respiri. ***Dar tot din partea de început a raportului rezultă că el a fost găsit pe pat, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, ceea ce înseamnă că era cu fața în sus sau într-o parte. Dar în nici un caz cu fața în jos, așa cum ar fi trebuit, dacă acceptăm acest mecanism...***” (*ibid.* pp. 86-87; s.m.).

Deci, teza unei morți accidentale prin sufocare consecventă unei come etilice și a unui contact spontan (prin căzătură) cu perna sau cu lenjeria patului se vede complet exclusă.

Dimpotrivă, mecanismul sufocării cu un corp moale fiind confirmat, singura teză verosimilă rămîne aceea a unei asfixii provocate, de origine criminală, lenjeria de pat sau perna sau orice alt obiect moale reprezentînd

nu simple instrumente ale unui deces accidental în care victima se sufocă singură din cauza, nu-i așa, stării de ebrietate extrem de avansată, ci, dimpotrivă, veritabile arme ale crimei, în care eventuala stare de ebrietate a victimei apare ca absolut secundară, moartea fiind provocată deliberat de una sau mai multe persoane. Mobilul rămânând să fie stabilit, în funcție de statutul criminalilor.

În sprijinul acestei teze pot fi evident evocate plăgile multiple prezente pe față ca și pe corp, plăgi ce, conform cu concluziile raportului de autopsie, “s-au putut produce prin lovire de corp dur și nu au un rol în producerea morții” (p. 83). Desigur, niște contuzii și echimoze faciale nu pot în genere provoca moartea, deși ar trebui, poate, să ținem seama de caracterul indicial al unor asemenea contuzii și echimoze. Într-adevăr, producția lor luată ca atare implică prezența – unde, e o altă chestiune – a unor persoane ostile și extrem de violente, probabil a unor profesioniști ai violenței, dacă luăm în considerare crustele hemactice groase, adică urmele destul de masive de sânge închegat, sânge ce presupune utilizarea “corpurilor dure” menționate în raportul de autopsie, foarte probabil niște obiecte metalice speciale de tipul boxului sau chiar simple obiecte uzuale, gen trusou de chei, inele, eventual cu piatră etc., obiecte, acestea sau altele, ce ar explica destul de bine forma “semilunară” a uneia din plăgi ca și cea “ovalar-neregulată” a celeilalte.

Dimpotrivă, tumefacția circulară de pe pometele stîng, nementionată în raport dar constată *de visu* de mine, ar putea fi, eventual, produsul unei lovituri, extrem de violente, de pumn. Mă pot pronunța mai puțin asupra echimozei de culoare roșie-violacee plasate “la nivelul buzei superioare, pe mucoasă, paracomisural stînga”, în opinia mea tot efectul unei lovituri (buza pare să fi fost zdrobită de dinții maxilarului superior, ca efect al unui șoc foarte puternic), dar explicată de profesorul Beliș (în fața specialistului, evident, mă înclin, deși nu perfect convins...) prin simpla presiune exercitată cu “corpul moale” (pernă sau lenjerie de pat) mai sus menționat: “Un corp moale dă vînațăi, echimoze, cum s-a găsit la buză și care corespunde cu acest mecanism pe care îl acceptă și concluziile și, ca atare, ar fi vorba de asfixie mecanică”).

La toate acestea, trebuie desigur adăugate și numeroasele plăgi de pe corp (faimoasele “placarde mari”) ce, prin distribuția lor, ar putea indica și o luptă (pentru explicația lor tehnică, independentă de vreun act de violență directă, v. *supra* informațiile date asupra fenomenului lividității cadaverice) sau, în orice caz, că, după puteri, scriitorul a încercat să se apere, interpunînd brațele, ceea ce ar explica “lividitățile prezente pe fețele laterale ale ambelor brațe, pe fața posterioară a antebrățului drept, pe toată suprafața antebrățului stîng”, ca și dispunerea laterală pe corpul însuși a acelorași “lividități” (“fețele antero-laterale ale toracelui și abdomenului” precum și “fețele antero-laterale ale coapselor”). Caracterul sistematic al violenței ca și extrema așarnare a actorilor sînt vădite. Simpla descriere a

plăgilor, a formațiunilor de mărimea unei gămălii de ac sau a unui bob de linte, paradoxal plasate pe fondul lividităților cadaverice de la nivelul toracelui, lividitățile înseși, toate aceste placarde violacee destul de curios amplasate, tot acest spectacol al ororii furnizînd tabloul aproape exhaustiv, am îndrăzni să-l denumim “dantesc”, al evenimentelor. Căci, în seara zilei de 15 mai 1980, indiscutabil, Marin Preda a coborît în infern.

Că nu putem avea de-a face cu niște asasini întîmplători, banali huligani, fie și orchestrați de puterea comunistă, pandant netăgăduit al celei naziste, ci cu niște veritabili tehnicieni ai torturii, că “demonii”, departe de a fi, pur și simplu, la ordinele lui Belzebuth sau ale lui Lucifer, răspundeau cu entuziasm chemării partidului comunist-ceaușist sau, cum s-a mai spus, la aceea a celui național-comunist, se poate, din păcate, vedea și din problema, neanalizată de autorii raportului și nici de profesorul Vladimir Belîș, a misterioaselor puncte negre. Într-adevăr, printre numeroasele semne de violență, imposibil de explicat, cum încearcă martorul Gheorghe Buzoianu, prin contactul cu vreun covor și, în genere, prin orice fel de cădere ce s-ar putea imagina într-o cameră – cu atît mai mult cu cît ar trebui să imaginăm mai multe căderi succesive și în diverse poziții, o plagă contrazicînd-o altminteri pe cealaltă, toate neputînd fi explicate, cu oricîtă bunăvoință, prin una și aceeași cădere – printre numeroasele semne de violență menționate în raport, mai sînt și acestea. Cităm pentru reîmprospătarea memoriei lectorului eventual:

“Pe fondul lividităților cadaverice de la nivelul toracelui, se găsesc numeroase formațiuni de mărimea unor gămălii de ac pînă la aceea a boabelor de linte, de culoare violacee neagră” (*ibid.* p. 77).

Ce a putut produce aceste misterioase formațiuni – menționate printre “semnele de violență” la punctul numărul 4 – raportul nu menționează și la drept vorbind nici nu-și pune problema elucidării lor, după cum nici profesorul Belîș nu se aventurează pe acest foarte lunecos teren. De ce foarte lunecos? Nu doar pentru că nici o ipoteză de accident nu le poate explica proveniența ci pentru că singurul mecanism de producere ne conduce inevitabil la ideea torturii. În primul rînd, apariția lor, independent de procesul de producție, implică faptul brutal că prealabil violențelor scriitorul a fost dezbrăcat, cel puțin la nivelul bustului, mai probabil total. Într-adevăr, e de neînchipuit că aceste formațiuni multiple și presupunînd o tehnică de generare extrem de precisă să fi putut fi realizate prin straturile vreunei vestimentații oarecare. Ținta, Marin Preda, era cu necesitate nudă, pentru a permite acestor tehnicieni ai sadismului ce nu puteau aparține în România epocii decît unei singure organizații, securitatea, să-și exercite funesta “artă”. De altfel, forma generală a suprafeței vulnerate, în formă de “hartă”, ca să spunem așa, e ciudată și contradictorie cu aspectul celorlalte plăgi ce implică un tip de violență mult mai banal, un tip de violență pe care nu doar un securist ci și un simplu delincvent suficient de bine utilat – însă ce motivație, ce mobil ar fi avut un astfel de individ, un astfel de

para-Gică! – ar fi fost în stare să-l exercite. Dimpotrivă, formațiunile sus-menționate nu puteau reprezenta decât opera unui veritabil tehnician al sadismului. Obținute prin ce *modus operandi*?

În ce privește mecanismul precis al producerii formațiunilor în chestie, cum nu aparțin nici unei categorii calificate în direcția susmenționată, nici, bineînțeles, în calitate de călău și nici măcar – ei da, nu m-am învrednicit – în calitate de victimă a organizației criminale ce a transformat de decenii România într-un infern obsedant, mult mai celebru pentru vampirii săi stil Dracula decât pentru poeți, îmi este imposibil să lansez altceva decât timide ipoteze.

Prima ipoteză și cea mai tentantă este bineînțeles aceea a utilizării unor banale ace, la drept vorbind nu chiar așa de banale căci obligatoriu de dimensiuni și mai ales de grosimi diferite. Ne amintim, formațiunile vizate au mărimi variabile, de la aceea a unei gămlii de ac pînă la aceea a boabelor de linte. Uneltele de tortură prezintă deci ca să zicem așa “calibre” diferite (două, mai precis), ambele mai voluminoase decât simplul ac. Ideea unui soi de înțepături multiple efectuate simultan, nu cu ace ci cu niște instrumente ascuțite mai masive decât acele, în plus cu vîrfuri de dimensiuni diferite (de unde formațiunile oscilînd între cele de mărimea unor gămlii de ac și cele de mărimea boabelor de linte) pare să se impună. Evident, în ce mă privește, sînt, cum am mai spus, un simplu profan. Am totuși, în ocurență, argumentul tăcerii masive a specialiștilor. Mini-plăgile sînt constatate, nu interpretate. Ce e drept, spre deosebire de faimoasele placarde, nici ele realmente explicate (v. *supra*), dar care sînt incluse la “semnele morții reale” – ca și cum ar exista și o altă moarte, “ireală”; ah! de-ar fi fost moartea lui Marin Preda una din acestea din urmă! – “formațiunile” fac parte, ele, din grupul semnelor de violență, ca și plăgile faciale, de pildă (fiind incluse, cum am mai spus, la punctul numărul 4). E și asta ceva! De ce nu din grupul semnelor de violență sadică, nu banale reziduuri ale violenței vreunui “Gică” ci harta savantă a unui tehnician al torturii, a unui specialist acționînd cu un dedicat sînge rece!

Ceea ce pare totuși să excludă simpla operație a înțepării, oricare va fi fost instrumentul folosit, este culoarea formațiunilor. Acestea sînt “de culoare violacee neagră” ceea ce indică, desigur, prezența sîngelui, dar derutează în privința mecanismului de producere a mini-plăgii. Culoarea asta “violacee neagră”, de crepuscul tîrziu... “Crustele hemactice groase” de pe față – opera securistului de tip “Gică”, căci ne mai putem îndoi, mai avem oare dreptul, că operatorii erau securiști?! – ele, erau de culoare “roșie închisă”. Roșul închis nu e totuna cu violaceul negru! Unde stă diferența? În modul de producere, evident! Prima culoare e obținută, lucrul e limpede și a fost constatat, prin izbirea cu un corp dur, probabil metalic. A doua însă nu tot așa.

Ipoteza noastră ar merge în direcția unor șocuri electrice realizate nu cu instrumentația medicală clasică ci cu instrumente speciale, de tortură. Care ar fi acelea și cum ar arăta n-am nici cea mai mică idee. Confesiunile vreunui securist român pescuite din pubela “conștiinței” acestor animale bolnave ar putea elucida poate, cândva, chestiunea. Ar putea... Dar va?

Oricum, pînă atunci informațiile vor rămîne în memoria deșeurilor umane. (Făcea parte ăst deșeu notoriu, “generalul” Pleșiță, “Ploșniță” cum îl poreclise d-na Goma, dintre informați? A participat “Ploșniță” la torturarea și asasinarea lui Marin Preda? Din păcate, actualmente deșeul e mort iar hoitul lui nu ne mai poate răspunde!)

O lacună inacceptabilă: ora decesului

Un alt aspect, acum, mărturisesc, destul de speculativ. Speculativ, da, însă speculațiile, cum am văzut, nu lipsesc din “raportul de autopsie” atît de brav semnat indescifrabil. Iar chestiunea la care vrem să ne referim n-a fost, pînă acum, nici măcar vag, abordată. Specialiștii s-au ferit s-o bănuie numai, deși face parte din rutina oricărei anchete normale.

E vorba de clasică chestiune, în medicină legală, a rigidității cadaverice sau *rigor mortis*, utilizată, în genere, pentru a fixa cu suficientă precizie, deși, evident, de precizie absolută nu se poate vorbi, *ora decesului*. Într-adevăr, *ora*, ora probabilă măcar, lipsește cu desăvîrșire din raportul medico-legal. Or, fără îndoială, raportul de autopsie semnat indescifrabil cu mult curaj de profesor doctor M. Terbancea, medic primar legist și de doctorul Constantin Rizescu, medic legist secundar la I.M.L. București, menționează respectiva rigiditate cadaverică, însă cumva factual, fără a trage nici o concluzie privind ora morții, elementul cheie în asemenea situații, pentru că permite o evaluare indirectă a plauzibilității mașinii testimoniale puse în mișcare de anchetă. Cităm:

«În ziua de 16. 05. 1980, în jurul orelor 12, camera nr. 6 din Pavilionul C “pe patul de lîngă fereastră, cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului, este găsit scriitorul Marin Preda” decedat, cu rigiditatea cadaverică instalată”» (p. 75). “Cadavrul aparține unui bărbat în vîrstă de 55-56 de ani, cu talia de 170 cm, țesutul muscloadipos bine reprezentat. (...) Rigiditatea cadaverică se menține la toate articulațiile. Putrefacția nu a început”» (p. 76; sublinierile îmi aparțin).

După cum se poate vedea din citate, nu putem găsi nicăieri nici o urmă a utilizării directe a rigidității cadaverice ca instrument de evaluare a orei decesului. Și găsesc absolut rușinos pentru medicina legală română, în planul profesionalismului și, de ce n-am spune-o, a curajului – în contextul acestei “anchete” măsluite de securitatea asasină – că trebuie să-i revină unui profan absolut în materie, unui poet și istoric al religiilor, absurda

sarcină de a efectua o muncă pe care specialiștii epocii precum și cei ce le-au urmat pînă la această dată (25 martie 2020) și-au refuzat-o complezent.

Pe ce bază mă aventurez la această analiză? Simplu, foarte simplu în epoca noastră de expansiune informatică. Pe baza unor materiale de specialitate franțuzești furnizate de Internet. Bineînțeles, nu voi intra acum în definirea rigidității cadaverice ca proces progresiv afectînd mai ales țesuturile musculare (de unde mențiunea “țesutului muscloadipos bine reprezentat” din raport), ca urmare a unor transformări biochimice ireversibile afectînd, cum am mai spus, fibrele musculare “în cursul fazei post-mortem precoce” (de unde utilitatea în evaluarea orei decesului, primordială în cazul unui asasinat). După cum nu voi mai plictisi cititorul cu remarca, interesantă în sine, că rigiditatea cadaverică face parte din semnele biologice ale morții, semne ce dispar, de obicei, odată cu începutul descompunerii (deci după 2-4 zile, în funcție de circumstanțe). Mai ales, n-o să-mi pierd timpul și n-am să-l iroiesc nici pe al dvs. “mes semblables, mes frères”, cu informații totalmente fără interes, ca originea rigidității cadaverice în coagularea myosinei, a unei proteine carevasăzică, cu atît mai mult cu cît nici eu, nici tu, brav cititor lambda, nu pricepem cu adevărat ce-i aia myosina și cum se coagulează ea. Mai concret ar fi poate să spunem – sărind detaliile, ca prea incomprehensibile – că ea se datorează încetării aprovizionării celulelor cu energie ca și, țineți-vă bine, pierderii etanșeității reticulului sarcoplasmic, un soi de buzunăraș situat în celula musculară și conținînd ionii de calciu.

La scriitorul viu, neasasinat încă de securitate, cînd mușchiul e stimulat prin influx nervos, ionii ăștia sînt eliberați în cytoplasmă, permițînd astfel ciclurile de legături-detașări dintre capetele myosinei și filamentele actinice (o proteină filamentoasă; dar pentru numele lui Dumnezeu, nu-mi cereți să pricep ce înșir aici, căci de vină nu sînt eu ci medicii legiști care nu și-au făcut datoria spulberînd mărturiile mincinoase, și contribuind la expedierea în spatele gratiilor, de preferință *pe viață*, a securiștilor asasini și a complicilor lor) – proces ce antrenează contracția celulei musculare în chestie. Încă o dată, la prozatorul viu, pe cale, de pildă, de a scrie “Cel mai iubit dintre pămînteni”, căci e și asta o activitate musculară, nu doar cerebrală, cum ați putea să credeți, cînd contracția încetează, calciul e rapid repompat în reticulul sarcoplasmic (știți, săculețul acela celular). În urma decesului – și asta chiar dacă prozatorul în chestie ar intenționa să scrie *Delirul II*, dînd astfel urmare unuia din rarele sale romane ratate, cum am încercat să arăt cîndva într-o cronică ce n-a putut, firește, să-și croiască loc în bezna tiparului – repomparea calciului nu mai are loc, iar concentrarea cytoplasmică a Ca^{2+} crește. Or, tocmai sub acțiunea ăstui ion de calciu se formează punțile interfilamentoase dintre actină și myosină – aș pune un dublu semn de întrebare, dar mă jenez – antrenînd astfel inevitabil imobilizarea mușchiului, rigiditatea cadaverică carevasăzică, atît de

demascatoare pentru epoleții asasini. (De ce epolet e sinonim cu asasin la securistul român e un trist punct de interogație fără răspuns...)

Dispariția rigidității cadaverice e, simplu vorbind, semnalul unui debut de putrefacție (autoliza și descompunerea), antrenând destrucțiunea viculară a filamentelor de actină și myosină, cu alte cuvinte a legăturilor ce le uneau post-mortem. Căci putrefacția este un divorț prin care nu doar filamentele de actină și myosină se separă *comme les pas des amants désunis*, dar corpul întreg se desparte de sine și poate de suflet, ajutat și de oareșicari factori externi.

Acum, de ce ne interesează pe noi rigiditatea asta cadaverică? Pentru că pe baza ei putem estima cu o probabilitate rezonabilă ora morții victimei vreunui asasinat securistic (mi se pare că am mai spus-o). Chiar dacă nu există, cum se spune, consens științific privind fazele evoluției și dispariției fenomenului, ce depind de mai mulți factori – proporția de celule musculare, temperatura inițială a corpului, corpul pierzând cam 1°/oră, până atinge o temperatură echivalentă cu a temperaturii ambiante, alt parametru, prezența eventuală a substanțelor toxice (ne amintim zvonul privind otrăvirea lui Marin Preda), ori manipularea precoce a corpului – totuși anumite constante privind cronologia procesului pot fi destul de clar stabilite.

- 1) Rigiditatea cadaverică la nivelul articulației temporo-mandibulare și a cefei începe la circa 3 ore după deces.
- 2) Evoluția spre rigiditatea completă, pronind de la membrele superioare spre membrele inferioare – 6 ore după oribila moarte.
- 3) Rigiditatea maximală se instalează cam între 6 și 12 ore post mortem.
- 4) Rezoluția progresivă, 36 de ore după.
- 5) Rezoluția completă 48 de ore după.

E timpul acum să ne punem unele întrebări, confruntând elementele testimoniale ale anchetei cu informațiile tocmai furnizate. Încă o dată, găsesc în același timp extrem de ciudat și cam scandalos că aceste chestiuni se vede nevoit să le pună un profan absolut în materia medicală, cu atât mai mult în “medicina legală”, un poet și un istoric al religiilor, dar în fine, cum ele trebuiau neapărat puse, noi le punem. Evident, factorul cel mai important din această tenebroasă afacere e cronologia rigorii cadaverice, a acestei *rigor mortis* de care a fost atât de mult vorba.

Foarte simplu, cadavrul a fost descoperit *în jurul orelor 12*, pe data de 16 mai 1980 – atunci când a avut loc moartea? Medical nimeni nu pare să fi ridicat problema, deși în orice anchetă tocmai acesta e elementul primordial, în jurul căruia gravitează toate faptele. Când? În privința orei exacte a morții sîntem lăsați pradă unor mărturii și confuze și

contradictorii, ce în plus, nici nu par a fi fost redactate întotdeauna de semnatarul mărturiilor ci tocmai de anchetatori, ceea ce înseamnă că, în esență, anchetatorii au pus întrebările numai pentru a da tot ei răspunsurile. Tehnica aceasta ne amintește metodologia polițiilor politice sovietice (Ceka, NKVD, KGB etc.) ce nici nu încercau să obțină – prin amenințări, de multe ori prin tortură ori prin alte metode, uneori extrem de ciudate, pe care nu le vom mai evoca – ***adevărul ca atare, căci adevărul în comunism nu interesa***, ci exclusiv ***adevărul lor***. E inutil să adaug că aceste metode au fost, uneori în chip mult agravat (vezi volumele axate, de pildă pe “fenomenul Pitești”), și cele ale securității. Persistă SRI-ul în astfel de practici? Până la un punct da, deși mai cu frică, și totuși cu nedezmintită obstinație, vezi mai ales asasinarea lui Ioan Petru Culianu ce a avut loc pe 21 mai 1991 și nu cîndva, înainte de “revoluție”.

Răspunsul tot atît de simplu la această întrebare foarte simplă stă într-o operație de scădere. Moartea s-a putut produce sau la orele 12 – 12 = 00, respectiv 12 noaptea; sau la 12 – 6 = 6, adică pe la 6 dimineața. La care putem adăuga cam toate orele intermediare dintre miezul nopții, pragul dintre 15 și 16 mai, și 16 mai orele 6 a.m. Ce înseamnă asta? Dacă moartea a avut pe la miezul nopții *sau înainte*, eventual *mult înainte de 12*, căci pierderea rigidității cadaverice începe, cum am văzut, de-abia după vreo 36 de ore, atunci devin imposibile mărturiile din actul II al anchetei ce plasează “a doua venire” a scriitorului respectiv între 23,30 și 24 (Viorica Prodanoff); în jurul orelor 1,30 (Virgil Mazilescu 1 și 2); cam între 12,30 și 1,30 (Lucian Raicu, oră reconstituită); din nou 1,30 (Sonia Larian). Sintetizînd mărturiile am ajunge la o oră extrem de elastică, situată cam între 23,30 și 1,30, interval în care de-ar fi fost să coboare o dată pe minut, Marin Preda ar fi putut să coboare de 120 de ori! Amuzant, dar din păcate cam imprecis. Imprecis, dar din păcate imposibil, la orele susmenționate neputînd să coboare, simultan dar desigur non-concomitent, decît cel mult, fantoma scriitorului, ori în cel mai bun caz, vreun zombiu extrem de zglobiu! Iată ce înseamnă să aplici aritmetica cea mai elementară la anchetele securității. Să mai amintim? Cea mai monumental imbecilă, cea mai abisal cretină “inteligentă” de pe planetă. O planetă de unde imbecilitatea și cretinismul – ori, pentru a aplica o mai veche formulă de-a mea, *idioția turbată* – nu lipsesc!... Oricum, diagnosticul nu ne aparține nouă ci lui Ioan Petru Culianu!

Dar dacă decesul scriitorului a avut loc, dimpotrivă, în jur de orele 6 dimineața, s-ar zice că mărturiile mașinii de anchetă redevin posibile; ceea ce nu exclude apariția altor probleme. Probleme manifeste și în cazul oricărei ore intermediare dintre 12 noaptea și 6 a.m.

E cazul acum să confruntăm cele cîteva elemente indiscutabile cu factorul cronologic, el supus interpretării, deci, în principiu destul de fluctuant. Fluctuant însă furnizînd pentru prima dată un *cadru* în sine indiscutabil și suportînd o filtrare din ce în ce mai precisă.

Or, elementul incontestabil al anchetei, incontestabil pentru că rezultând nu din declarații echivoce sau, poate, mai probabil, falsificate la ordin, ba chiar *scrise de anchetatorii înșiși*, asta în condițiile în care anchetații nu erau niște țărani analfabeți ci oarecum dimpotrivă – elementul absolut incontestabil deci este următorul: **Marin Preda a fost asasinat!** Mai precis, a fost asasinat după ce a fost în chipul cel mai abject *torturat*. Torturarea victimei a apărut deja, sub camuflaj terapeutic și în cazul morții violente a lui Mihai Eminescu. Invers, moartea lui Ioan Petru Culianu a fost, ca să spunem așa fulgurantă, iar dacă moartea lui Nicolae Labiș a fost desigur chinuitoare, nu se poate spune că, tehnic vorbind, ar fi fost supus torturii.

Altfel spus, elementul incontestabil al anchetei veritabile a morții lui Marin Preda aduce acest odios fapt: folosirea violenței în grade și cu intensități diferite, la început exclusiv pentru a provoca suferința (vezi plăgile extrem de marcate de pe față, nu simple vînătăi ci zone tumefiate și răni, provocate, după toate probabilitățile cu obiecte metalice ca și, poate, probabil, unele din “lividitățile” roșii-violacee de pe corp, perturbante nu atît prin existența cît prin dispunerea lor; dar și, mai ales, numeroasele “formațiuni de mărimea unor gămlii de ac pînă la aceea a boabelor de linte, de culoare violacee-neagră” descoperite paradoxal tocmai “pe fondul lividităților cadaverice de la nivelul toracelui”), ulterior, pentru a provoca moartea, o moarte, s-ar zice, prin comparație, indoloră. De parcă, sătui să tortureze asasinii s-ar fi grăbit să-și expedieze victima. Spun “sătui” pentru că spre deosebire de plăgile de pe față și posibil, probabil, de pe corp, formațiunile minuscule de culoare violacee-neagră trădează un sadism foarte tehnic exercitat de un profesionist al torturii. După brute, tehnicianul! Iar la sfîrșit, executorul!

O întrebare adiacentă se pune totuși. Va fi urmat execuția, în sine, vădit, destul de expeditivă, foarte îndeaproape episodul torționar, ori trebuie să presupunem un anume interval, mai mult sau mai puțin important, între cel din urmă și cea dintîi? Căci dacă asasinatul a avut loc, să zicem, cam între 22,30 și 24, ore în sine perfect posibile, ce ar fi urmat îndeaproape momentul primei veniri, anulînd-o pur și simplu pe cea de a doua, cu tot aparatul testimonial presupus de aceasta, atunci episodul torturii ar trebui situat sensibil înainte de ora-limită 22,30 sau chiar de 22,00 în timp și desigur în afara Palatului Mogoșoaia în spațiu. În acest caz, mărturia taximetristului Marius Bercea, oricare ar fi fost funcția lui reală în tenebroasa afacere, își manifestă toată importanța, în măsura în care șoferul de taxi admite a-l fi transportat pe Marin Preda, înainte de extrem bîlbîita ajungere la Casa de creație din Mogoșoaia, la circa de miliție din aceeași localitate. Să lăsăm motivația aberantă și scenariul ridicul avansat de șofer și să reținem faptul nud. Adăugîndu-i întrebarea: *ce s-a întîmplat în adevăr în respectiva circă de miliție dacă circă de miliție era? Putem considera “circa de miliție” sau vreun alt loc, de aceeași natură, însă aparținînd mai degrabă securității ca veritabila scenă a episodului torționar și eventual a*

morții scriitorului? În cazul continuității dintre segmentul de timp, probabil destul de îndelungat, consacrat producerii “semnelor de violență” și momentul mult mai scurt consacrat “terminării” scriitorului, taxiul nu va fi adus la Casa de creație un Marin Preda “beat mort” ci mort pur și simplu!

Dar este, dimpotrivă, cu puțință ca între probabil lungul episod al căznirii scriitorului – autentic *descensus ad inferos* – și momentul omorului să se fi scurs un anumit interval, nu pentru că ucigașii ar fi fost subit victimele vreunui acces de umanitate, umanitatea acestor demonice specimene pentru care ***răul e banal, răul e meseria*** fiind evacuată *a priori*, ci pentru că plasarea execuției în cadrul camerei scriitorului (“camera nr. 6 din Pavilionul C” al Casei de creație “Mogoșoaia”) aranja mult mai bine planurile asasinilor. După cum, fără a putea exclude ideea că episodul torționar ar fi putut avea loc în chiar interiorul respectivei Case de creație, (vezi în acest sens tulburătoarea mărturie a d-nei Sînziana Pop, cf. *infra*), pare în principiu mai probabil că tehnicienii sadismului profesionist să fi ales pentru acest episod incomod și zgomotos o scenă mai discretă.

Înainte de a continua analiza, vai atât de puțin literară, deși în cvasi-totalitate bazată pe texte deci, într-un sens, tot pe o literatură, vom încerca să scrutăm mai îndeaproape posibilitatea ca o parte, măcar, din activitatea torționară a asasinilor să se fi desfășurat în “casa de creație” preschimbată pentru circumstanță în lăcaș de tortură. Pentru aceasta vom cita mărturia scriitoarei Sînziana Pop, evident neinclusă în documentele așa-zisei anchete, mărturie publicată inițial în ziarul “Seara” din 5/6 august 1991, p. 4 adică, tulburător lucru, la doar cam 2 luni și jumătate după asasinarea lui Ion Petru Culianu. În ce ne privește, vom cita, bineînțeles, după *Dosarul Marin Preda* al doamnei Mariana Sipoș. Reproducem pasajul integral, așa cum apare el în volum (pp. 180-181).

«Am plecat de la casa de creație Mogoșoaia doar cu câteva luni înainte de moartea tragică și stupidă a lui Marin Preda. Stupidă? A fost de ajuns să-i văd doar pe paznicii care fuseseră de serviciu în noaptea dramei ca să înțeleg că diagnosticul oficial al decesului – asfixie mecanică – era o poveste de adormit copiii. ***Paznicii nu erau triști. Erau înfricoșăți. Semănau cu negrii judecați de tribunalele Ku-Klux-Klanului.*** (...) În noaptea dramei s-au auzit bocănituri puternice în podea.

De ce nu v-ați dus?

Peste noapte, domnul Preda participase la o masă festivă între prietenii scriitori de la Mogoșoaia și paznicii au crezut că s-a îmbătat» (în varianta aceasta nu mai avem de-a face cu o stare de ebrietate prealabilă ci cu una provocată tocmai de “masa festivă”, n.m.).

Beție cu lovituri în podea” (sublinierile îmi aparțin).

Desigur, în ipoteza acestui decalaj dintre tortură și execuție, nu un cadavru vor fi transportat asasinii scriitorului ci un trup *fort mal en point* ceea ce ar corespunde destul de exact cu mărturia Petricăi (zisă Petruța) Drăgan, cu funcția de ajutor bucătar, ce declara între altele:

«În seara zilei de 15 mai 1980, în jurul orelor 22,00, încheindu-mi programul de serviciu mă pregăteam să plec acasă. Am ieșit din bucătărie pentru a merge la bufet să-mi cumpăr țigări și am văzut în fața casei de creație un taximetru din care scriitorul Buzoianu Gheorghe, sculptorul Aurel Bolea și paznicul de serviciu încercau să scoată pe cineva. M-am apropiat și am văzut că în taximetru se afla scriitorul Marin Preda *despre care inițial am crezut că i s-a făcut rău* (s.m.). Am întrebat șoferul taximetrului de unde-l aduce și acesta mi-a răspuns că de la editura “Cartea Românească” din str. Nuferilor. Precizez că scriitorul Marin Preda nu era adormit în taximetru, dar nici nu vorbea. Între timp acesta a fost coborât din taximetru de către cei trei mai sus arătați și a fost condus spre cameră tot de către aceștia. Precizez de la taximetru, Marin Preda a fost luat de către paznic și unul dintre Buzoianu Gheorghe sau Bolea Aurel de câte un braț și astfel a fost condus la cameră. Eu abia a doua zi dimineața am aflat că de fapt în seara zilei de 15 mai 1980 Marin Preda era în stare de ebrietate. *Nu l-am mai văzut în asemenea situație niciodată* (s.m.) dar arăt că timp de un an de zile, pînă la data de 5 mai 1980 eu am fost în concediu fără plată. În ziua de 16 mai 1980, în jurul orelor 12,00, am aflat de la paznicul de serviciu că scriitorul Marin Preda a fost găsit în camera sa decedat» (*ibid.* pp. 43-44).

Starea aceasta de rău, pe care spontan martora nu o identifică cu una de ebrietate, fie ea și mai puțin “avansată”, putea foarte bine să coincidă cu situația unui om intens violentat, supus torturilor celor mai abjecte și, deci, incapabil de a se mai deplasa prin forțe proprii. Că “ancheta”, cu mărturii redactate de multe ori de chiar securiștii anchetatori, a conchis că respectiva stare de rău ar fi fost una de ebrietate, faptul n-are de ce să ne mire, după cum descoperirea, conform raportului de autopsie, a unei alcoolemii de 3 gr‰ (alcool etilic), proporție nici pe departe atît de importantă pe cît încearcă să ne convingă raportul (vezi *ibid.* p. 87), poate foarte bine să se explice printr-o îngurgitare forțată, idee la care trimite poate acea “dîră gălbuie cu miros de alcool” ce s-ar fi scurs, conform raportului, din gura decedatului.

Să presupunem însă că episodul torturii ca și execuția ar fi avut loc amîndouă după orele 22,30, ora livrării scriitorului la Casa de creație “Mogoșoaia”. Atunci starea de rău sus-menționată ar fi, desigur, mai dificil de explicat, afară de cazul în care am presupune că episodul torturii ar fi avut două momente, unul în afara incintei respective și altul consecutiv ajungerii, în interiorul Casei de creație, preschimbata pentru ocazie în casă de tortură! Consecință inevitabilă, dacă în principiu a doua venire a

scriitorului ar rămîne oarecum posibilă, cel puțin din punct de vedere cronologic, lipsa de reacție la apariția unui Marin Preda cu plăgi sîngerînde pe față – căci prezența hematomurilor e confirmată de raportul de autopsie – cu buza tumefiată și, îmi permit să adaug, cu pometul stîng asemenea ar fi trebuit, dacă scriitorii respectivi nu erau niște cretini insensibili ori niște lași indescriptibili (personal aş înclina pentru a doua variantă), să provoace o reacție ce ar fi riscat de altminteri să compromită întreaga operație (vezi și comentariile Marianei Sipoș în această privință de la paginile 70 și 73, pasaje deja citate mai sus).

Dar e plauzibil ca securiștii în plină “activitate” să fi permis scriitorului să coboare, admițînd că ar mai fi fost capabil s-o facă? În chip cert, nu! Cu alte cuvinte, în ciuda posibilității de principiu, în plan cronologic, pare complet imposibil ca a doua venire a scriitorului să se fi putut produce chiar și în acest al doilea caz, deși din pricini oarecum diferite. Iată ce invalidează încă o dată mărturiile scriitorilor ca și cea a pictoriței, ceea ce înseamnă că prozatorul n-a putut bea, de vreme ce n-a putut coborî, cele 100 de grame de vodcă, aduse sau nu de Viorica Prodanoff din camera ei. Iar dacă cineva a băut totuși vodca în chestie, atunci nu poate fi vorba decît de mesenii suscitați, *minus Marin Preda*.

Altă problemă, legată de ipoteza exercitării violențelor constatate de autopsie în incinta “Mogoșoaiei”: zgomotul, monstruosul, infamul zgomot inevitabil! Ne amintim, mărturia Petricăi Drăgan, citată mai sus, părea să confirme exercitarea violențelor în afara Casei de creație. O remarcă oarecum ciudată a Vioricăi Prodanoff ar putea să sugereze contrariul. “Camera în care locuiesc eu este despărțită de camera în care a locuit Marin Preda, de camera 8, în care locuiesc soții Ivănescu Mircea și soția al cărei nume nu îl cunosc” (p. 61; soții Ivănescu, alți martori potențiali ce n-au fost totuși deranjați de “anchetă” n.m.).

De ce va fi simțit nevoia pictorița Viorica Prodanoff să sublinieze această distanță dintre camera ei și cea a lui Marin Preda, cînd acest element n-avea nici o legătură, nici directă nici indirectă, cu “tema” mărturiei sale: a doua “venire” a scriitorului. Nu pare această „precizare” să indice sublinierea, în sine superfluă, a unui fapt neconectat cu restul depoziției, și anume posibilitatea unor componente testimoniale suplimentare, să zicem de tip auditiv, de care, tocmai, martora încearcă să se ferească? Nu e acesta un mod de a spune: “n-am putut auzi ce s-a petrecut în camera lui Marin Preda, din cauza distanței, eventual soții Ivănescu au putut auzi, întrebați-i pe ei”?! N-au fost întrebați, însă chestiunea subzistă. *Era ceva de auzit – s-au auzit în cursul nopții zgomote suspecte (bufnituri, gemete, țipete etc.) provenind din camera nr. 6???* Nimeni nu pare să-și fi pus întrebarea, cel puțin oficial. Neoficial da – vezi *supra* mărturia exterioară anchetei a Sânzienei Pop și acele “bocănituri puternice în podea”.

Pe de altă parte, tăcerea oficială nu exclude deloc posibilitatea ca anumite zvonuri sau chiar informații precise să fi circulat între locuitorii de-atunci ai “Mogoșoaiei”. Un “Gică” nu operează în tăcere, dincolo de zgomotul intrinsec al loviturilor, își exprimă cumva satisfacția, se încurajează cu injurii etc., își coboară moral victima pe care o doboară; iar o victimă, chiar neutralizată în parte de ingurgitarea forțată a alcoolului, nu suportă nici ea pasiv durerea, țipă, geme, imploră sau dimpotrivă acuză, în orice caz nu tace. Dar au existat lovituri? Au fost “bocăniturile puternice” din podea un apel – inutil în condițiile lașității ambientale –, o formă disperată de rezistență, și atunci *la ce?* La reziduurile torturii sau la asasinarea însăși? Căci omorul a putut lua forme mai dramatice decât ne putem imagina.

Martorul Gheorghe Buzoianu evocă o ipotetică cădere cu fața în jos pe covor pentru a explica rănila de pe față. Ideea, în sine absurdă dacă nu de-a dreptul grotescă pentru oricine e dotat cu un minimum de inteligență, e direct contrazisă de raportul de autopsie care afirmă clar în concluzii (la punctul 3): “Semnele de violență, descrise la autopsie, s-au putut produce prin lovire de corp dur” și nu invocă nici un fel de covor. De altfel, pentru informație, un covor *nu este un corp dur* – sincer vorbind, mă îndoiesc că o lovitură de covor ar putea provoca vreo rană oarecare...

Am putea deci presupune că efectuarea violențelor s-a distribuit topologic atât în afara cât și în interiorul incintei Casei de creație “Mogoșoaia”, preschimbată temporar în Casă de tortură și în Casă a crimei prin grațioasa operație a securității ceaușiste de care mult grațiosul SRI, ce-și poate reproșa, în orice caz, asasinarea lui Ioan Petru Culianu (vechi deșeurii securiste ori eseriști de modă nouă?), nu pare să se fi detașat baremi prin pioase declarații post-mortem!

Cum ar spune Stephen King: REDRUM!!!

Rămîne o ultimă ipoteză, după cele mai sus analizate, anume cea bazată pe mărturia exterioară anchetei a lui Petru Creția, martor ce în momentul în care îmi vorbea era departe de a bănuși importanța mărturiei sale. Conform a ceea ce am putea numi depoziția lui, insomniacul scriitor ce se găsea pe atunci la “Mogoșoaia” unde lucra, dacă-mi amintesc bine la unul din volumele lui extra-erudite, “Norii” sau poate “Poezia” – în chip cert “Poezia” după data apariției, 1983, publicarea “Norilor” datînd din 1979, dată evident anterioară asasinării lui Marin Preda – ar fi ieșit pe pridvorul Casei de creație, cam între orele 5 și 6 a.m., topos de unde a putut contempla venirea dinspre oraș (*id est* București) a unui taxi din care șoferul cu ajutorul cuiva de la “Casă” l-ar fi extras pe Marin Preda, declarat “beat mort” – deci cam cu 7-8 ore mai târziu decât în declarațiile anchetei. Evident, de unde se găsea Petru Creția n-a putut vedea starea reală a prozatorului, despre care n-ar fi putut spune decât că părea a-și fi pierdut autonomia locomotorie, ceea ce în mintea nebănuitorului Petru confirma declarația șoferului (evident, nu putem ști dacă acesta se numea Marius

Bercea sau altfel, cu alte cuvinte, dacă identitatea șoferului din mărturia spontană a lui Petru Creția și cea a șoferului “anchetat” de securitate era aceeași au ba).

Privind lucrurile într-un chip mai puțin idilic decât putea să le vadă în acel 16 mai la spart de dimineață Petru Creția, trebuie să presupunem că așa cum prezenta lucrurile Ion Caraion (v. *ibidem*, p. 180), Marin Preda fusese “adus de niște necunoscuți (...) într-o stare de nedescris, gata pregătit și pe trei sferturi ambalat”, pregătit și ambalat pentru moarte, desigur, totuși nu în cursul nopții ci cu câteva ore mai târziu și nu pentru ca “să sosească singur pe lumea cealaltă”, ci ca să fie ajutat cu o extremă diligență, probabil imediat după transport. Căci sufocarea cu o pernă ori cu “lenjeria de pat” a fost indiscutabil efectuată imediat ce, în starea de nedescris menționată mai sus și analizată destul de detaliat pe baza raportului de autopsie ca și a amintirilor mele personale, Marin Preda a fost așezat pe pat, “cu capul sprijinit pe tăblia și pilierul patului”, astfel încât asfixierea “cu un corp moale” să poată fi efectuată în chipul cel mai comod. Căci altminteri cum ar fi putut fi siguri asasinii de deces și mai ales *cum ar fi putut să raporteze “mai sus” efectuarea misiunii?* Vreun “Gică”, sau vreun “Ploșniță” ori vreun altul – totuna!

Evident, în această ipoteză întregul aparat testimonial al anchetei așa cum e reprodus în „Dosarul...” d-nei Mariana Sipoș, se prăbușește în neant, de vreme ce un Marin Preda sosit la „Mogoșoaia” în zorii zilei de 16 mai 1980, nu putea să ajungă în același loc cândva între orele 22,00 și 22,30 ale zilei de 15 mai din același an, cel puțin cât timp nu este demonstrat că autorul „Celui mai iubit dintre pământeni” poseda aptitudinea ubicuității combinată cu cea a pancroniei. Altfel spus putea identitatea „Marin Preda” să apară simultan deși non-concomitent în același loc – casa de creație în chestie – deși la momente diferite? Contaminînd cu această aptitudine și pe șoferul de taxi Marius Bercea, ca și taxiul însuși? Ne permitem să exprimăm unele dubii în această privință. Aceeași imposibilitate atinge și evenimentele legate de ceea ce am îndrăznit a numi „a doua venire a scriitorului”. Cum ar fi putut coborî în restaurantul casei de creație zeul pe care abia de mai putem să-l numim, cu extremă timiditate, „Marin Preda” cândva între 23,30 și 1,30 noaptea, cînd el nu avea să vină la respectiva casă de creație decât după 5 dimineața! Bineînțeles, dacă intră în joc puterile divine, noi nu mai avem nimic de zis – și chiar absurditățile legate de ceea ce I.P. Culianu numise acum aproape trei decenii „monumentala prostie a securității”, „abisala ei imbecilitate” ca și de ceea ce chiar autorul acestor rînduri definise poate chiar nițel înainte ca „idiotia turbată – cel mai bine păzit secret al securității” devin cumva plauzibile și nu doar sinistru rizibile.

Problema reală însă e acum următoarea: rezistă marturia lui Petru Creția la testul științific al medicinei legale, putem accepta ca moartea scriitorului să se fi produs – mai exact să fi fost produsă – cam între orele 5 și 6, nu pe

15 ci pe 16 mai 1980? În condițiile în care rigiditatea cadaverică a corpului victimei a fost constatată în jurul orelor 12,00, cu alte cuvinte numai 6-7 ore după presupusul deces?

Ne amintim principiul formulat mai sus: „Rigiditatea maximală se instalează cam între 6 și 12 ore post mortem”. În funcție de ce putem distinge între cele două „cronometrări” macabre? E practic imposibil pentru un profan să se pronunțe în aceste materii dificile chiar și pentru specialiști. Se pare că totuși rigiditatea cadaverică trebuie pusă în legătură cu alinierea temperaturii corporale (în jur de 37°) cu temperatura ambientală, ritmul răcirii fiind de cam un grad pe oră. Evident, starea cadavrului în momentul morții este de o extremă importanță pentru această sinistru aritmetică, eventuala hiper- sau hipotermie a corpului în momentul morții putând să influențeze ritmul procesului, fie accelerându-l, fie încetinindu-l. Să recurgem acum, încă o dată, la concluziile raportului de autopsie, încercând să depistăm un punct ce ar putea să ne lumineze în bîjbîiala noastră de profani. Pentru aceasta vom utiliza numai primele două puncte ale concluziilor, singurele ce ne interesează acum.

„Moartea lui Marin Preda a fost violentă”. Iată un punct bine stabilit pe care îl putem completa: toate elementele, violențele fizice la care a fost, în chip vădit, supus scriitorul, poziția corpului, ce exclude o sufocare accidentală, neverosimilitățile flagrante ca și lacunele nu mai puțin deranjante ale anchetei, utilizarea scandaloasă a anchetatorilor ca redactori ai mărturiilor pe care trebuiau să le culeagă, caracterul debil al scenariilor morții, căci cum am văzut, sînt mai multe, ca și ridiculele lor contradicții – pe scurt, totul indică un asasinat și de extremă abjecție, marca de fabrică a securității, și de o enormă stîngăcie, altă „semnătură” a „cele mai proaste inteligente”.

„Ea – moartea carevasăzică, remarca mea – s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii cu un corp moale, posibil lenjerie de pat, în condițiile unei come etilice. Coma apare obișnuit la o alcoolemie cuprinsă între 2,5‰ și 5‰ gr (în cazul prozatorului ar fi vorba, cum am văzut, v. *supra*, de 3 gr‰ n.m.) și se caracterizează prin: somn profund, anestezie, dispariția reflexelor, *hipotermie*” (p. 83; s.m.).

Hipotermie, deci. Ceea ce, pentru profanul ce sînt, pare să justifice ideea unei răcirii corporale mai rapide, cu consecințele respective în direcția unei accelerări a realizării stării de *rigor mortis*. În acest context, ideea unui ciclu de 6-7 ore, debutînd în jurul orelor 5-6 dimineata, pe 16 iară nu pe 15 mai 1980 nu are nimic absurd, ceea ce, cum am arătat mai sus, exclude întreg aparatul testimonial laborios asamblat de securitate.

Încă un scenariu alternativ: otrăvirea

Am spus mai sus și o repet. Cu nimic nu seamănă mai mult fiecă mărturie, credibilă sau absurdă, brutal mincinoasă ori străduindu-se să rămînă

veridică, cu fiecă unghi cognitiv pe care-l deschide, decât cu norii de incertitudine și de indeterminare pozițională descriși de Heisenberg prin faimoasa sa relație. Factor agravant, incertitudinea, respectiv indeterminarea generate de instrumentarul psihologic sînt incomparabil mai nebuloase, mai confuze, mai vagi și, îndrăznesc să spun, mai turbulente decât cele considerate ca indisociabile de instrumentarul fizical.

Într-adevăr, am putut constata deja, depozițiile se contrazic mereu, uneori în chip ridicol, scenariile se modifică de la o declarație la alta, numărul, rolul, ba chiar și identitatea personajelor variază în chip indecent, declarațiile înseși nefiind nici măcar redactate, de cele mai multe ori, de persoanele ce în principiu le semnează ci, senin, de anchetatorii înșiși!

Totuși, cum am văzut deja, două teze principale privind moartea lui Marin Preda se degajează foarte net: cea “oficială” a accidentului, sclipitoare de absurdități și contradicții (dar asta e o altă chestiune), și cea a asasinatului, incomparabil mai coerentă și spre care se dirijează toate probele cît de cît serioase. Situație identică, inevitabil, cu cea a morții lui Nicolae Labiș, unde aceeași “opoziție” se contura în chipul cel mai penibil. Dimpotrivă, în cazul lui Ioan Petru Culianu, orice dubiu privind asasinatul fiind din start exclus, norii incertitudinii s-au deplasat exclusiv în direcția mobilurilor ca factor de diversificare a scenariilor și deci de generare a unor ecrane protectoare ale asasinilor reali. În fine, moartea lui Mihai Eminescu, indiscutabil violentă și ea, ba, într-un sens, poate cea mai violentă dintre toate (torturile suferite de poet, sub pretext terapeutic, la “Caritatea” lui Alexandru Șuțu stau mărturie), presupune, cum am tentat a sugera mai sus, încă foarte insuficient, o “teorie a complotului” incomparabil mai complexă și, ca să zicem așa, mai labirintică, practic fără alt exemplu în România, pînă acum.

Pentru a reveni la Marin Preda, chiar teza asasinatului prezintă o interesantă dedublare, variantei unei morți prin sufocare, precedate de inomabile torturi și violențe fizice, teză ce poate fi documentată abundent prin raportul de autopsie, oricare ar fi, altminteri, insuficiențele și contradicțiile acestuia, opunîndu-i-se o alta, în parte analizată mai sus, nesusținută de raportul de autopsie dar extrem de tenace: aceea a morții prin otrăvire. Teoretic, o formă de intoxicare a scriitorului, anterioară textului torturilor și violențelor ce putea fi citit limpede pe întreg corpul lui și mai ales pe față, nu e de exclus. Otrăvirea, însă, ce ar presupune un fel de necrofilie torționară din partea unor securiști a căror cruzime bestială nu mai are nevoie de recomandări, ne lasă totuși oarecum sceptici.

Primul scenariu al otrăvirii – sau al intoxicării scriitorului – e legat de episodul sticlei de vodcă aduse din camera sa de pictorița Viorica Prodanoff, episod contestat de interesată (v. *supra*). Zvonul otrăvirii a fost vehiculat între alții de cumnata lui Marin Preda, soția fratelui său Gheorghe, domiciliată în Siliștea Gumești (v. *ibid.* p. 71).

MARIN PREDA

Cităm acum ceea ce am putea numi “pasajul sursă” al ideii.

«În casa natală a scriitorului, pe care între timp se pusese o placă memorială, trăiește Floarea Călărașu, soția lui Gheorghe, alt frate al lui Marin Preda. Am recunoscut-o în filmările (color și alb negru) de la înmormântarea lui Marin Preda, descoperite de mine în arhiva TVR fără să pot afla cine le-a realizat și fără să fi fost difuzate vreodată, pînă cînd am inclus eu fragmente în emisiunile mele dedicate lui Marin Preda” (evident, vorbește d-na Mariana Sipoș n.m.).

“**M.S.:** *Ați fost atunci la înmormîntare, la București. V-am văzut într-un film care s-a păstrat la arhiva televiziunii. Ce vorbea lumea? De ce a murit Marin Preda?*

F.C.: Păi zicea că a fost otrăvit de... (de securitate, îmi vine să completez n.m.) așa s-a auzit zvonul ăsta... de unde să știu eu...

M.S.: *Și soțul dvs. spunea asta?*

F.C.: Așa a auzit și el acolo, că a murit otrăvit, noi de unde să știm, de... așa a auzit și el acolo pe toată lumea, dar se mai ferea de noi, că văzuseră că sîntem de la țară și e frate-său, se mai ferea, de...

M.S.: *Și cine să-l fi otrăvit?*

F.C.: Păi cine știe... Dacă pe el l-a găsit cu mîna sub cap, așa...”

Și tușa Floarea își duce mîna sub cap, ca să arate cum știa ea că l-au găsit pe Marin Preda. Cu fața într-o parte. După care și-a șters o lacrimă cu palma unei bătrîne țărănci, asemenea celei pe care a descris-o Marin Preda la moartea mamei sale.» (*ibid.* p. 185).

Lăcrimăm și noi în fața simplității acestei bătrîne țărănci îndurerate și, cumva, dezarmate de durere, mirate parcă, asemeni lui Petrini, de monstruozitatea unei pseudo-lumi în care nu se poate recunoaște...

Mărturisesc însă că lacrimile mele au și un alt sens, sensul mîniei pe care mi-o provoacă irezistibil fanteziile acestea comuniste și post-comuniste, degenerații ăștia ca niște hoituri fără suflet, automatele aistea gata să omoare și să tortureze la ordin, da, această cruzime la ordin a imbecilității în uniformă!

De altfel, o reacție, poate mai precaută, dar în fond analogă are și Alexandru Preda, fratele scriitorului, într-un interviu dat autoarei *Dosarului...*, la Bacău în 1998.

«**M.S.:** Am fost în sat. Cumnata dumneavoastră, soția lui Gheorghe, îmi spunea că se discuta la înmormîntare că Marin Preda ar fi fost otrăvit. Cum s-a născut asemenea variantă?

A.P.: Știu eu...

M.S.: Dumneavoastră ce credeți?

A.P.: Dacă a fost omorât sau nu?

M.S.: Ce credeți despre moartea lui...

A.P.: Sincer să fiu, cred că multe lucruri nu sînt în regulă, dar nu ai de unde să le apuci (*Bacău, august, 1998*)» (*ibid.* p. 227).

Cu o diferență semnificativă: întrebare ce crede despre varianta otrăvirii, Alexandru Preda deplasează răspunsul spre genericul omor. Căci în fond, otrăvire sau nu, *omor a fost*, un omor ordonat de cuplul prezidențial de atunci și executat de poliția politică a regimului. De aici trebuie pornit și aici trebuie ajuns. Căci crimele de stat definesc natura însăși a statului ce le ordonă și le comite, stat totalitar cu metode de tip *Nacht und Nebel* sau stat democratic ce-și refuză violența, și-o controlează, tocmai pentru că ea există întotdeauna, există întotdeauna un element al crimei violente și tulbure, așa spune chiar de frustrare turbulentă, în chiar natura puterii, și-o controlează ori pentru a utiliza un termen psihanalitic, și-o refulează.

De un extrem interes este interviul acordat de doamna Elena Preda fiului său Alexandru M. Preda, interviu publicat în ziarul “Seara”, 5/6 august 1991 și din care ne permitem să cităm, evident tot după cartea doamnei Mariana Sipoș, principalele fragmente:

«“... *Nu doamnă v-a murit soțul* (subliniat în text). Dar nici așa nu am crezut. Cum putea Marin să moară? Îl văzusem cu o zi înainte. Era vesel, era în formă. În afara faptului că munca la ultimul roman îl consumase, nu acuza nici o boală, nici o durere. Cum să cred că peste noapte murise? (...) Ușa de la camera lui era larg deschisă (vădit e vorba de camera nr. 6 pe care o ocupa Marin Preda la Mogoșoaia n.m.) și din hol am observat că patul era gol. Corpul neînsuflețit al lui Marin fusese ridicat în grabă și dus la Institutul de Medicină Legală din dispoziția nu se mai știa cui. *Totul s-a petrecut rapid și cumva în ascuns* (s.m.). Cu această ocazie am observat pe cearceaf în partea opusă pernei, o pată maroniu închis, cum sînt în general petele de sînge. [...]

La Mogoșoaia era Platon Pardău, Cornel Popescu, doctorul Tănăsescu... Vorbind cu el am aflat povestea cu dineul lui Raicu. La acest dineu fusesem invitată și eu. Marin chiar a insistat, deși nu obișnuia să tragă de cineva. Aproape două ore am discutat la telefon și mereu amintea de dineu. Parcă știa ceva. Nici cînd a ajuns la Mogoșoaia nu a vrut să coboare din taxi. A venit Mazilescu, care, după multe parlamentări l-a convins să rămînă la petrecere. Parcă ar fi avut presentimentul morții... Acum mă gîndesc că dacă așa fi fost și eu prezentă, nenorocirea nu ar mai fi avut loc. [...]

Marin nu a murit de moarte bună (s.m.). O spun în cunoștință de cauză. Am discutat cu toți cei care au fost în preajma lui, am întrebate femeile de serviciu, portarul. Am să-ți dau un singur detaliu: la un

moment dat cineva i-a oferit o pastilă și imediat Marin a căzut cu capul pe masă, i s-a făcut rău. Ei bine, nimeni din cei prezenți nu s-a gândit să dea un telefon la salvare, să cheme un medic. Să nu mai vorbesc despre paharul acela cu vodcă pe care Marin l-a băut pe nerăsuflăte crezând că e apă minerală» (ibid. pp. 182-183).

Fără îndoială, mărturia doamnei Elena Preda se dovedește extrem de complexă și e, indiscutabil, de un imens interes. E totuși util, înainte de orice tentativă analitică, să remarcăm că avem aici de-a face cu două tipuri de informații: directe și indirecte. Putem trece în categoria mărturiei directe întregul pasaj ce relatează venirea la Mogoșoaia, după moartea scriitorului și transportarea lui la Institutul de Medicină Legală, a soției acestuia. *“Totul s-a petrecut rapid și cumva în ascuns. Cu această ocazie am observat pe cearceaf în partea opusă pernei, o pată maroniu închis, cum sînt în general petele de sînge”* (s.m.) ne spune doamna Elena Preda. Pata aceasta de pe cearceaf a mai apărut și în cursul anchetei, în special cu ocazia raportului de autopsie semnat indescifrabil de doctorii Terbancea și Rădescu (un fel de tradiție la medicii români, de vreme ce și raportul de autopsie stabilit după moartea “poetului național” Mihai Eminescu, în principiu, de doctorul Alexandru Șuțu, directorul torționarei “Carități”, fusese dat nesemnat de-a dreptul – de la nesemnat la indescifrabil trebuie să admitem că în planul lașității medico-legale, mai mult sau mai puțin caragialești, s-a înregistrat un cert progres). Însă atunci era vorba de “urme de vomă”, pata avea deci o cu totul altă natură, în acord, ca să zicem așa, cu teza morții accidentale avansate de ancheta oficială – concluzie stabilită a priori, desigur ca toate concluziile securității.

Doamna Elena Preda vorbește însă *de o pată de sînge*, ceea ce schimbă radical datele problemei, confirmînd impresia că o parte, cel puțin, din violențele suferite de scriitor, indeniabile, în funcție de textul cadavrului, au avut ca scenă camera nr. 6 de la Mogoșoaia, idee confirmată și de mărturia doamnei Sînziana Pop, citată mai sus. Re-citez parțial:

“A fost de ajuns să-i văd doar pe paznicii care fuseseră de serviciu în noaptea dramei ca să înțeleg că diagnosticul oficial al decesului – asfixie mecanică – era o poveste de adormit copiii. **Paznicii nu erau triști. Erau înfricoșați. Semănau cu negrii judecați de tribunalele Ku-Klux-Klanului.** (s.m.) (...) În noaptea dramei s-au auzit bocănituri puternice în podea” (ibid. pp. 180-181).

Securitatea asasină și Ku-Klux-Klanul asasin... Paznicii Mogoșoaiei terorizați ca negrii judecați de tribunalele rasiste de altădată... Iată imaginea pe care o dădea și o dă încă o țară din care dreptatea a plecat în exil, unde adevărul e o necunoscută algebrică dintr-o ecuație fără soluție, iar justiția o ficțiune utopică...

Acum, în ce privește mărturia indirectă a domnei Elena Preda, trebuie remarcat că ea confirmă deplin impresia de “relație de indeterminare”

heisenbergiană pe care o relevasem deja mai sus, într-atît narațiunea fiecărui nou observator pare să modifice și să complice percepția evenimentelor, generînd noi nori de posibil factual.

Dar înainte de toate, soția scriitorului ne comunică un fapt nou și capital. Acea serbare de aniversare a Soniei Larian, soția lui Lucian Raicu, nu mai apare ca un fenomen întîmplător, la care participarea lui Marin Preda fusese un simplu hazard, nițel inexplicabil dacă ne gîndim la starea de ebrietate avansată în care fusese adus scriitorul de taximetristul Marius Bercea, și nu mai e vorba aici nici de acea invitație tardivă a unor meseni cu chef, ce vor să-l antreneze la petrecerea lor și pe directorul “Cărtii Românești”, ci, dimpotrivă, de o invitație făcută din timp, mult înainte de seriile de fapte relatate în declarații. “Vorbind cu el – cu Marin Preda, carevasăzică n.m. – am aflat povestea cu dineul lui Raicu. La acest dineu fusesem invitată și eu. Marin chiar a insistat, deși nu obișnuia să tragă de cineva. Aproape două ore am discutat la telefon și mereu amintea de dineu”. Iată-ne deci confrunțați cu un “dineu”, “dineul lui Raicu” despre care soții Preda discutaseră în prealabil îndelung (“Aproape două ore am discutat la telefon și mereu amintea de dineu”), dineu la care, vădit, d-na Preda refuzase să meargă din pricini nelămurite. Întîlnim din nou motivul părăsirii scriitorului amenințat evocat mai sus, fenomen bizar dar recurent, ce face din pericol un fel de halou care, chiar atunci cînd inspiră compasiune, provoacă un soi de repulsie ori poate pur și simplu un soi de repliere a instinctului de conservare. “Parcă știa ceva. Nici cînd a ajuns la Mogoșoaia nu a vrut să coboare din taxi”, insistă d-na Preda care, hotărît, crede în premoniții. “A venit Mazilescu, care, după multe parlamentări, l-a convins să rămînă la petrecere. Parcă ar fi avut presentimentul morții... Acum mă gîndesc că dacă aș fi fost și eu prezentă, nenorocirea nu ar mai fi avut loc. [...]”

Dacă lăsăm la o parte aspectul premonitoriu al pasajului, frapează din nou diferențele față de versiunile prezentate de anchetă, anchetă bizuită în foarte mare măsură, nu trebuie niciodată uitat, pe depoziții redactate de anchetatorii înșiși, după un procedeu propriu și NKVD-lui și mai în genere tuturor polițiilor politice comuniste ce, în epoca lor de glorie, torturau – căci torturau! – nu pentru a afla adevărul ci exclusiv pentru a smulge o semnătură pe o depoziție prealabil redactată (între metodele folosite, pe lîngă torturile propriu-zise, existau unele de o frapantă excentricitate!). Într-adevăr, în toate depozițiile și chiar în mărturia spontană a lui Petru Creția, Marin Preda e, mai mult sau mai puțin, transportat, ca să zicem așa, pe brațe, motivul sau pretextul constînd în starea de ebrietate avansată a scriitorului. Ideea “parlamentărilor”, legate exclusiv de o reticență premonitoare, de un “presentiment al morții” lipsește cu desăvîrșire, ceea ce face mărturia d-nei Elena Preda și mai interesantă.

Radical diferită e și relația la “dineul Raicu”, subiectul “parlamentărilor” nerezumîndu-se în versiunea E.P. la coborîrea din taxi ci extinzîndu-se la

participarea la petrecere. Ar fi schimbat ceva esențial din scenariul crimei prezența d-nei Elena Preda? Faptul nu e sigur. Mai probabil e că în loc de un singur cadavru, am fi avut, poate, două. Desigur, nerușinarea unui dublu asasinat ar fi provocat un veritabil scandal, nu atât într-o țară ce nu mai era demult decât un simplu căluș, cât în exterior. Călușul cărei guri dacă ținem seama de totala lipsă de conștiință politică “ambientală”, ca să reluăm oarecum formula lui Petru Creția? Mă întreb!

Desigur, scenariul doamnei Elena Preda nu pare să reziste, confruntat cu textul cadavrului cât și cu testimoniul spontan, neinclus în vreo anchetă, al lui Petru Creția. Ceea ce nu-i sustrage orice valoare. La urma urmelor, d-na Preda nu a fost prezentă la venirea la Mogoșoaia a scriitorului. Relatarea sa se bazează pe surse secundare, mai mult sau mai puțin fiabile. Putem reține ideea invitației prealabile la faimosul dîneu. Însă refuzul d-nei E.P. antrenase poate un refuz paralel al scriitorului însuși. În aceste condiții, intervenind poate, ceea ce am putea numi un plan B, al suprimării violente. Căci este, la urma urmelor, posibil ca planul otrăvirii, în principiu mai discret, și care-i viza, poate, pe ambii soți, să fi existat efectiv într-o versiune inițială a asasinatului. După cum este de asemenea posibil să asistăm, în unele din versiunile posterioare crimei, la un fenomen oarecum paralel cu ceea ce am numit mai sus *compensația aleteică*, fenomen ce-i determina pe criminali ori pe complicii la crimă să includă în scenariile lor fantacriminale periculoase segmente, mai mult sau mai puțin machiate, de adevăr. Ar fi vorba anume, de ceea ce am putea numi o *inflație compensatorie* a dezvăluirii, prin care ocultarea acestui omor abject și brutal, a acestui act ucigaș comis de josnice brute și demn de cea mai imbecilă “inteligentă” de pe planetă, să fie echilibrată, cumva, printr-un exces al construcției demascatoare ce, în mod paradoxal, contribuie la ocultare, “civilizînd” acest asasinat barbar.

“Marin nu a murit de moarte bună. O spun în cunoștință de cauză. Am discutat cu toți cei care au fost în preajma lui, am întrebat femeile de serviciu, portarul”. Indiscutabil!

Cu diferența că pentru Sânziana Pop, cei care se găsiseră, la Mogoșoaia, mai mult sau mai puțin “în preajma” scriitorului, departe de a crede pur și simplu în moartea “nebună” a lui Marin Preda ori de a se cantona în banala “tristețe”, mai mult sau mai puțin convențională, “erau înfricoșați (terorizați aș fi eu tentat să spun n.m.). Semănau cu negrii judecați de tribunalele Ku-Klux-Klanului”. Hotărît! Trebuie să fi domnit o atmosferă extrem de bizară la Casa de creație din Mogoșoaia în noaptea dintre 15 și 16 mai 1980, ba chiar ceva mai devreme și mult mai tîrziu după aceea...

“Marin nu a murit de moarte bună. O spun în cunoștință de cauză. [...] Am să-ți dau un singur detaliu: la un moment dat cineva i-a oferit o pastilă și imediat Marin a căzut cu capul pe masă, i s-a făcut rău. Ei bine, nimeni din cei prezenți nu s-a gîndit să dea un telefon la salvare,

să cheme un medic. Să nu mai vorbesc despre paharul acela cu vodcă pe care Marin l-a băut pe nerăsuflăte crezînd că e apă minerală” (*ibid.* p. 183).

Privită cu atenție, declarația d-nei Marin Preda ne confruntă cu un soi de sinteză a tuturor tezelor asasinatului. Cea a omorîrii violente mai întîi, documentată cum am arătat în detaliu de chiar textul cadavrului. Esențială aici fiind substituirea petei de vomă printr-o mult mai verosimilă pată de sînge ce, după d-na Preda, macula ceea ce am putea numi “cearceaful crimei” (v. *supra*). Cea a asasinării, eventual, prin otrăvă, deși d-na Preda nu afirmă explicit că soțul ei ar fi fost otrăvit. Menționează numai o “pastilă” de natură necunoscută pe care i-a dat-o scriitorului o persoană neprecizată însă făcînd, după toate probabilitățile, parte dintre participanții la “dineul lui Raicu”. Să fie din nou vorba de poetul Virgil Mazilescu, a cărui responsabilitate în această tenebroasă afacere apare sensibil agravată? La drept vorbind, s-ar zice că mărturia d-nei Preda tinde să-i “înnegrească” pe mai toți participanții la acest foarte straniu “dineu” ce se configurează tot mai mult – și alte mărturii țintesc, s-ar zice, în aceeași direcție – ca un sinistru complot iară nu ca o simplă aniversare. Desigur, faptul că imediat după ce ar fi luat pastila Marin Preda ar fi căzut cu capul pe masă, făcîndu-i-se rău, poate implica vreo substanță otrăvitoare ori un simplu drog, ce va fi facilitat executanților crimei omorul.

Curioasă este și evocarea “paharului aceluia cu vodcă pe care Marin l-a băut pe nerăsuflăte crezînd că e apă minerală”. Mărturisesc că personal găsesc confundarea vodcăi cu apa minerală dificilă; ea se poate dovedi însă considerabil facilitată dacă, de pildă, scriitorul ar fi băut-o după îngurgitarea “pastilei”, cînd nu mai știa prea bine ce înghite. Dar de ce ar fi acceptat să ia pastila *in the first place*, ca să zicem așa! Îndeobște, pastile de acestea sînt prezentate ca medicație pe fondul unui rău prealabil. E deci probabil că autorul *Celui mai iubit dintre pămînteni* fusese “preparat” cu toată iubirea – cum afirmă și Ion Caraion – încă înainte de a fi livrat specialiștilor “dineului”, oricine vor fi fost aceștia, mai degrabă purtători de epoleți decît mînuitori de condeie.

Dar de ce-am zăbovi mai mult în speculații în fond inutile. Oricare ar fi fost tehnica utilizată, tortura, cum foarte clar indică textul cadavrului, utilizarea unor substanțe toxice sau chiar a otrăvii, cîteva concluzii simple se impun de la sine. Marin Preda a fost indiscutabil asasinat. Și anume asasinat de singura organizație criminală din România, atunci și acum, securitatea, variabil poreclită.

Însă o crimă nu presupune numai executanți, niscăi “Gică” ori mai știu eu ce tehnicieni sadici ai torturii. O crimă, *orice crimă* vizînd un mare purtător al Logosului, scriitor, dar și pictor, compozitor, cineast sau arhitect, filosof, erudit ori om de știință, țintind, cu alte cuvinte, un mare purtător al identității noastre veritabile, un pneumatofor sau purtător al spiritului, cum

există rar dar există cert, e o crimă colectivă prin lașitatea și complicitatea celor care au tăcut și tac, a celor ce ocultează cu nerușinare adevărul ori îl deformează deliberat. Toți aceștia, chiar și indiferenții cu patria-n gură, sodomiții fricii ce nu aspiră decît la supraviețuire iară nu la viața indisociabilă de libertate, de conștiința liberă, sînt, că înțeleg sau nu, că le pasă sau nu, criminali aproape în același grad cu asasinii înșiși – de fapt, sînt mai criminali decît asasinii înșiși pe care propria lor faptă, propria lor atrocitate mîrșavă îi obligă să-și accepte, *să-și știe* crima, să se lase digerați, cu fals cinism sau ipocrită remușcare, de ea, irezistibil, implacabil transformați de propria lor josnicie, de propria lor ticăloșie ca soartă, ei, reprezentanții “erei ticăloșilor” în cel mai imond excrement de pe această lume – în excrementele uman. Și totuși voi ceilalți, complicii oculte, “inocenții”, bocitoarele propriei voastre neputințe – voi sînteți incomparabil mai vinovați, pentru că voi n-ați plătit, pentru că voi refuzați să plătiți, poate doar prin implicarea nemijlocită în bestialitatea actului, poate prin vreo perversă suferință a deșeului uman, cu atît mai mult cu cît fără tăcerea voastră, fără certitudinea tăcerii voastre, *nimic* nu s-ar fi putut întîmpla, nimic nu ar fi avut *loc*.

Dacă pînă și depozițiile incluse în ancheta oficială, ce nu exploatează decît foarte selectiv și deci parțial mărturiile participanților la faimosul “dineu Raicu”, tind să se înscrie, cu grave contradicții și carențe determinate tocmai de ambivalența inevitabilă a atitudinii, în ceea ce am convenit să numim “compensația aleteică” ce obligă parcă, fie și pe cel mai abject criminal, să respecte cumva realitatea faptică, lăsînd să transpară fișii de adevăr prin măsluire, în limitele tezei oficiale desigur – tendință ce nu face decît să sublinieze și mai mult, dacă era nevoie, absurditatea acesteia –, depozițiile independente, în măsura în care nu sînt ele însele produsul mefitic al unor agenți de influență ori al unor inși influențați de atmosfera toxică și stresantă din acea perioadă – haloul deleter ce însoțește inevitabil orice “eră a crimei” – se nuanțează, lucrul s-a văzut deja și poate fi și mai mult documentat consultînd analitic cartea excepțională a d-nei Mariana Sipoș, cu personalitatea însăși a persoanelor intervievate, cu felul lor propriu de a înțelege și accepta sau nu ce și cum s-a întîmplat. Căci în fața unei realități insuportabile avem cu toții tendința de a ne construi adevăruri de protecție, un soi de “adăposturi” împotriva “bombardamentelor” terorii și crimei.

Un exemplu interesant în acest sens ni-l furnizează “diagnosticul” d-lui Eugen Simion, ce încearcă să concilieze cumva teza accidentului cu cea a unei morți provocate.

“Preda lua foarte multe medicamente, foarte multe tranchilizante. Or, după cum spun medicii, moartea lui s-a produs tocmai pentru că a luat niște medicamente foarte puternice și în același timp cei care l-au invitat noaptea, l-au trezit din somn și l-au adus în sufragerie, i-au dat un pahar cu vodcă. Această alianță între tranchilizante puternice și

vodcă a dus la deznodământul... (...) asta a fost și versiunea care a circulat, mai departe nu știu” (*ibid.* p. 210).

Ca și d-na Sipoș într-o altă împrejurare, mărturisesc a nu pricepe la ce “medici” se referă d-l Eugen Simion, în orice caz, domnia-sa nu ni-i numește; pe de altă parte, nu pot decât constata, cu extrem regret, că nu asta ne spune raportul de autopsie și, mai ales, nu asta ne spune textul cadavrului, cu numeroasele lui urme de violență și de tortură barbar sau savant aplicată. În fine, nu asta ne spune d-l Eugen Simion însuși în *Portretul scriitorului îndrăgostit. Marin Preda*, Editura MNLR, 2010, p. 163:

«Cînd scria “Cel mai iubit dintre pămînteni”? Asta trebuie să fie între 1977 și 1980. Sau 1976-1980... **Atunci pregătea Preda romanul care i-a adus, în fapt, moartea. Mă rog, ultimul său roman**” (s.m.). Romanul care i-a adus moartea...»

Are asta ceva de-a face cu “alianța între tranchilizante puternice și vodcă” ce-ar fi provocat “deznodământul”? Greu de admis!

În privința mărturiei cadavrului însuși sau mai exact spus, a lecturii lui medicale de către “legiștii” de serviciu ce au semnat indescifrabil raportul de autopsie, există totuși, ulterior formulată, o opinie demnă de menționat ce înclină în favoarea otrăvirii, și anume, cu cianură de potasiu. Este vorba de avizul – la care nu am avut acces direct – formulat de doctorul și publicistul Șerban Milcoveanu, decedat pe 30 august 2009 la vîrsta de 98 de ani, ce, “bazându-se pe declarațiile unor martori care l-au văzut pe Marin Preda imediat după moarte, este convins că scriitorul a fost otrăvit cu cianură de potasiu, deoarece fața lui nu avea culoarea lividă specifică tuturor cadavrelor, ci era de culoare “rubinie, de un roșu deschis”, culoare specifică celor morți în urma inhalării cianurei”; reproduc acest diagnostic după mai multe situri care îl citează, neavînd însă acces la articolul publicat de doctorul Milcoveanu în revista *Lumea Magazin* din septembrie 2002, la care se referă toți cei ce-l preiau (între care, de exemplu: tînărul Lucian P. în 2009: https://lucian1117.blogspot.com/2009_06_13_archive.html; d-l Paul B.[ertalan] în 2011: <https://ripvip.wordpress.com/2011/10/19/marin-preda-intoxicatie-cu-alcool-sau-asasinat-politic-2/>; d-l I. Chircu în 2013: <http://ichircu.blogspot.com/2013/10/enigma-mortii-lui-marin-preda.html>; profesorul Ion Coja în septembrie 2020: <https://ioncoja.ro/despre-marin-preda/>).

Și asupra acestei ipoteze, medicina legală, cît poate fi ea accesibilă profanului prin intermediul informațiilor difuzate pe Internet, ne ajută să ne facem o opinie; căci într-adevăr, citim (după https://fr.wikipedia.org/wiki/Cyanure_de_potassium): “Après ingestion du poison, il n’est pas anormal de trouver du sang recraché. Les ongles et les lèvres virent au rose-violet, en raison du blocage de la circulation sanguine et de la diminution de l’oxygène sanguin. Une odeur d’amande

dans la bouche de l'individu donne une preuve supplémentaire de l'origine de l'empoisonnement". Dar ar fi trebuit să fie practicat un examen toxicologic asupra secrețiilor buco-nazale, mucoasei interioare esofagice, stomacale și intestinale, precum și asupra epidermei, pentru a se constata sau infirma această ipoteză: "L'autopsie révélera également des brûlures alcalines du tracteur gastro-intestinal, dans le cas d'ingestion de sels de cyanure. Dans la mesure où les sels de cyanure sont des sels de type alcalins, on en retrouve aisément des traces autour de la bouche ou du nez de la victime. Cela peut donner lieu à un prélèvement en vue d'une analyse. Mais dans le cas où aucune substance suspecte n'est découverte sur la scène de crime, la présence de cyanure dans le corps de la victime peut être détectée par des tests chimiques, colorimétriques suivis par une analyse en laboratoire à l'aide de la chromatographie en phase gazeuse /spectrométrie de masse." (<http://www.crime-expertise.org/empoisonnement-au-cyanure-une-detection-medico-legale-novatrice-3/>). Or, este evident că nu s-au făcut asemenea analize.

În fond, atât de mare e multiplicitatea scenariilor asasinatului lui Marin Preda, cu toate variantele, nuanțele și combinațiile lor – și nu am citat toate jocurile de opinie sau zvonurile ce bîntuiau problema, după cum e îndoielnic că *Dosarul...* d-nei Sipoș, principala noastră sursă, va fi izbutit să le cuprindă pe toate cele ce zbîrnîiau prin urechi – încît am putea foarte bine pune cuvîntul la plural și vorbi de asasinatele lui Marin Preda cu, virtual, tot atîtea cadavre cîte diferite omoruri ori fantasmaticе accidente de procreație onirică securistă. Tezele cele mai veridice și mai temeinice fiind, desigur, în absența unor mărturii la bară ale asasinilor înșiși, cele ce corespund cu textul cadavrului, singurul irefutabil. Căci doar el ne convinge că Marin Preda, ca victimă a indiscutabilei crime, era o unică persoană, bine determinată și net circumscrisă în oribila-i suferință, iară nu nebuloasa cu care se-ncearcă a ni se lua ochii.

Hotărît, privită prin fațetele tuturor scenariilor și prin multiplicitatea tuturor supliciilor, asasinarea lui Marin Preda începe să o amintească pe cea a lui Rasputin – și el, otrăvit, înjunghiat, împușcat, ba chiar și înecat în cele din urmă!... Dar dacă în cazul călugărului, imunizat poate deja contra substanțelor toxice după metoda lui Mithridate, ucigașii vor fi fost confrunțați ori paralizați de haloul straniu al puterilor magice, reale sau fantasmaticе, în cazul scriitorului această acumulare de omoruri parcă mereu repetate, mereu eșuate, sugerează altceva. Nu o vitalitate supranaturală a insului, ci o indestructibilitate mult mai adîncă, a Verbului. Neatîns de suferințele cărnii.

De altminteri, nu trebuie crezut că această inflație a interpretărilor și variantelor are ca unic izvor mefitic fluidul imond din lichefiate cadavre lăsat să se scurgă de cea mai imbecilă, cea mai coruptă și cea mai pestilențială "inteligentă"! Nu! La drept vorbind, "tezele" ca o igrasie morală ale acesteia dovedindu-se cele mai ridicule și, în ciuda eforturilor

neprecupețite ale câtorva “agenți de influență”, cele mai nebăgate în seamă dintre toate. Am putea chiar spune că fertilitatea zvonisticii referitoare la coșmardesca crimă se explică mai degrabă ca o reacție dirijată *tocmai* împotriva impudentelor tentative securistice de a ne arunca nori de praf în ochi, și poate și mai mult ca o reacție la friloasa inerție a celor mai mulți, în epocă (oare de ce virtuosul SRI nu se grăbește, nici acum, la peste 40 de ani după fapte, când toți participanții la omor sînt probabil morți demult sau tremură de demență senilă, să denunțe monstruoasele practici ale “vechii securități”, evident pentru a se distanța, în fine, de ea – stranie reticență la o instituție atît de democratică!).

Cu alte cuvinte, avem de-a face cu o altă formă a compensației aleteice analizate mai sus, formă pe care ar fi drept s-o numim *compensația sigeică* (pronunțați “ge” ca “ghe”), prin care profunzimea tăcerii de altădată își caută reparația și revanșa în profuziunea interpretărilor mai mult sau mai puțin recente.

În chip de concluzii

Resorturile și mobilurile asasinatului

O primă concluzie a acestei analize literare bazate majoritar pe confruntarea cu alte texte, constă în gradul de plauzibilitate extrem de variabil, semnificativ cu atît mai scăzut cu cît proximitatea textelor-sursă cu ancheta oficială e mai mare – cu excepția, relativă și ea, a textelor strict medicale (raportul de autopsie) ce conțin, indiscutabil, elemente indispensabile, deși uneori echivoc sau de-a dreptul eronat interpretate, și oricum, mereu insuficiente unei tentative cît de cît precise de înțelegere. De fapt, chiar felul în care anumiți factori sînt ocultați în acest tip de text se dovedește semnificativ pentru o contra-analiză obiectivă.

Un alt aspect, destul de perturbant, constă în caracterul extrem de paradoxal al ansamblului unghiurilor analitice, perspectivelor și punctelor de vedere, tratate sub orizontul configurativ al unor simultanități non-concomitente, de vreme ce, smulse din univocitatea lor alternativă, foarte greu de susținut, propozițiile și pozițiile se prezintă ca un imens nor de indeterminare aleteică, ireductibil la o variantă singulară. Mai grav încă, chiar plecînd de la mărturiile izolate, fie că aparțin corpusului anchetei oficiale sau nu, ne vedem constrînși să admitem analogia situației analitice ce se degajă cu cea a relației de incertitudine a lui Heisenberg, într-atît fiecare martor, deci fiecare observator, pare să genereze un nor de posibilități a căror valoare de adevăr pare imposibil de fixat și de selecționat riguros. Subiectivitatea observatorilor, influențată sau nu de presiuni exterioare, deformează sau chiar remodelează faptele într-o asemenea măsură încît, luîndu-le pe toate în considerație, fără judecată de valoare prealabilă tinzînd să excludă unele și să accepte altele, fără deci a crea la rîndul nostru

un nou fapt de observație hermeneutico-literar posibil, dar, în fond, cu nimic inferior precedentelor, pare imposibil să ajungem la o versiune determinată, cu valoare de adevăr.

Complicațiile de mai sus se vădesc, din păcate, agravate de strategia standard a criminalilor, strategie depistată și analizată de noi și în cazul asasinării, mult mai clare încă, a lui Ioan Petru Culianu, și care constă într-o ocultare devoalantă a actului și a actanților, astfel încât rolul asasinilor și identitatea lor, mai ales, să apară simultan deși non-concomitent, evidente, și tehnic îndemonstrabile. Sensul unui asasinat politic nelimitându-se la eliminarea unei persoane anume ci completându-se prin valoarea de avertisment pe care o vehiculează la adresa unui cât mai mare număr de indivizi aparținând, mai mult sau mai puțin, aceleiași categorii socio-profesionale cu victima și prezentând, în consecință, pentru sistemul totalitar comanditar al crimei, cam același grad de pericolozitate. Eroarea acestei strategii constând, bineînțeles, în simplism, altfel spus, în candoarea cu care reduce ansamblul indivizilor la același numitor comun uman. Eroare perfect comprehensibilă la niște roboți pseudo-umani, incapabili să conceapă ceva altfel decât prin auto-proiecție, adică prin transferul propriilor funcții și disfuncții nu asupra unor persoane reale, ci doar asupra unor simulacre complet imaginare și ignare.

Să mai adaug că a corupe prin teroare – ulterior și altfel – pe inenarabili eroi ai rezistenței prin cultură, compromițând astfel structural întregul *establishment* cultural românesc, reprezintă o eroare de fond pentru organizația criminală ce se pretinde instituție de stat, și că setea de camuflare trebuie – în fine, ar trebui! – să comporte anumite limite compatibile cu ipocrizia de bon-ton a conveniențelor general admise în țările pretins civilizate? “L’hypocrisie est un hommage que le vice rend à la vertu”, spunea La Rochefoucauld undeva în Maximele sale. Dar mă rog, *à l’impossible nul n’est tenu*, cu atât mai puțin cea mai proastă “inteligentă” de pe planetă.

Evident, nu ne vom mai osteni să reluăm sau, eventual, să completăm, variantele pe care fiecare punct de observație le generează în norii de incertitudine ai scenariilor asasinatului. Esențial este faptul incontestabil al crimei, faptele tot atât de incontestabile ale violențelor și torturilor exercitate de... – de cine oare? – asupra lui Marin Preda. În ce condiții exacte? Iată unde încep incertitudinile. Incertitudini traversate de contradicțiile cele mai flagrante dar și de ceea ce am numit “compensațiile aleteice” prin care criminalii înșiși, sau complicii lor, crezându-se la adăpost, le lasă să se strecoare în haosul minciunilor. Căci chiar și cel mai împietrit criminal simte nevoia ciudată de a-și mărturisi crima, de a o sugera măcar, fie și-n chipul cel mai camuflat cu putință, cel mai “acoperit”. Și atunci, ceea ce am definit mai sus ca strategie poate că nu este doar una – ci chiar expresia acestei nevoi de adevăr de care ființa cât de cât umană încă nu se poate debarasa.

Mai rămîne cheștiunea mobilului – a mobilurilor poate – ce a făcut să curgă și ea multă cerneală. Pentru autorul acestor rînduri cheștiunea aceasta, cel puțin, e perfect clară. Cauza imediată a asasinării lui Marin Preda e opera lui – o cauză literară în acord cu această analiză literară, căci pînă și crimele celor mai oribili monștri nu sînt, în ultimă instanță, decît literatură, miraj al ororii, suferință nedespărțită de iluzie, neant, doar transgresiunile spirituale, hybrisurile sublime ale cunoașterii putînd pretinde la adevăr existențial – începînd chiar cu *Moromeții* cei cu numele inspirat din bîlinele rusești (v. *supra*), mai ales *Moromeții II*, dar trecînd mai ales prin *Intrusul* și *Viața ca o pradă*, pentru a culmina cu *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Da, dar cel mai urît de securitate, paradoxal, ba chiar cumva inexplicabil, mai detestat decît însuși Paul Goma!...

E drept, în “Ateneu”, nr. 8/1991, Petre Anghel publică un articol unde emerge, cel puțin în raport cu afirmația de mai sus, o idee destul de ciudată. Cităm pasajul esențial, evident după *Dosarul...* d-nei Mariana Sipoș, pp. 181-182.

«Constat cu revoltă și cu o neputință care mă umilește că la peste un deceniu de la moartea lui Marin Preda și la aproape doi ani de la revoluție, nu s-a deschis încă o anchetă publică, penală sau morală, asupra acestei misterioase și zguduitoare dispariții. Vreau să fiu bine înțeles de la început: nu sînt autor de romane polițiste și nu sînt avid de senzational. Dar cînd, în condiții mai puțin obișnuite, piere un om – iar acest om se numește Marin Preda – nu ne putem afla liniștea pînă nu vom cunoaște, dacă nu toate necunoscutele, cel puțin partea lor importantă. (...) De ce nu ne explică nimeni unde sînt paginile lui de însemnări și ce înseamnă notița lui, citită de mine în fugă: “*mi s-au dat asigurări că dacă-mi apare cartea nu mi se întîmplă nimic*” (subliniat în text). Cine i-a dat asigurări, de ce și, mai ales, de ce nu s-a ținut de cuvînt?».

Înainte de a încerca a răspunde, baremi la unele din întrebările pe care și le pune, nu fără o undă de patetism, autorul acestui articol, aș fi curios să știu: unde, pe ce document, în ce condiții a citit, fie și în fugă, Petre Anghel scurta frază a lui Marin Preda pe care o subliniază și, mai ales, de ce nu ne pune și pe noi, ignoranți cititori, la curent cu aceste împrejurări ca și cu natura documentului-sursă. Sîntem convinși că o parte din întrebările pe care și le pune autorul și-ar putea găsi răspuns tocmai aici!

Și acum, în măsura în care întrebările autorului nu sînt pur și simplu retorice, să vedem ce li se poate răspunde. De ce “la peste un deceniu de la moartea lui Marin Preda și la aproape doi ani de la revoluție, nu s-a deschis încă o anchetă publică, penală sau morală, asupra acestei misterioase și zguduitoare dispariții”? Pentru același motiv pentru care acum, cînd scriu (pe 11 mai 2020), la peste 30 de ani de la respectiva “revoluție”, ancheta a rămas tot închisă, ca să zicem așa! De altfel, la doi ani după “revoluție”, în

locul anchetei veritabile pe care o aștepta Petre Anghel, n-a fost comis, dimpotrivă, un nou asasinat, cel puțin tot atât de odios, asasinatul lui Ioan Petru Culianu? Într-un sens, deci, s-ar putea spune că senila securitate, cu aroganța proaspăt spoită sub etichetă nouă, răspundea autorului articolului comițând o crimă paralelă cu precedentă, cu multele precedente, crimă ce demonstra că în ciuda fandoselilor “revoluționare” nimic nu se schimbase în România de după Ceaușescu, ba chiar prin mineriade se agravase, infamul Iliescu vrînd să joace rolul unui Ceaușescu++. Vidul acesta de dreptate, vacuitatea aceasta radicală în planul celei mai elementare justiții probează ceea ce știu pînă și copiii, anume că regimul post-comunist nu e decît un camuflaj al precedentului, un regim dacă nu tehnic vorbind comunist, în orice caz cripto-totalitar, un cripto-totalitarism extins la faimoasele “elite” prin frică și corupție, mixaj eminamente anti-catartic!

Pe de altă parte, mărturisesc a nu înțelege foarte bine poziția autorului articolului cînd afirmă: “cînd, în condiții mai puțin obișnuite, piere un om – iar acest om se numește Marin Preda – nu ne putem afla liniștea pînă nu vom cunoaște, dacă nu toate necunoscutele, cel puțin partea lor importantă”. Ce-i aia “dacă nu toate necunoscutele, cel puțin partea lor importantă”? O ecuație algebrică ori e rezolvată cu toate necunoscutele ei, ori nu! Iar în plan criminal “aflarea” nu are sens decît dacă e sinonimă cu o condamnare – pe viață, de vreme ce condamnarea la moarte, oficial, din păcate, nu mai există. Dimpotivă, condamnările la moarte neoficiale, asasinatele cu alte cuvinte, nu s-ar putea spune că ar fi dispărut...

Cît despre chestiunea dispariției paginilor de însemnări ale lui Marin Preda, aceasta deschide o problemă sensibil mai vastă în planul motivațiilor crimei, problemă pe care o vom aborda mai jos.

Și acum, ultimul dubiu ridicat de pasajul reprodus din articol: “ce înseamnă notița lui, citită de mine în fugă (se întreabă deloc retoric Petre Anghel): *mi s-au dat asigurări că dacă-mi apare cartea nu mi se întîmplă nimic*” (subliniat în text). Într-adevăr, ce înseamnă? “Cine i-a dat asigurări, de ce și, mai ales, de ce nu s-a ținut de cuvînt?” – își dezvoltă autorul interogația. Cine? Foarte probabil un membru al organizației asasine: securitatea. Probabil nu un membru de rînd. Sau eventual vreun membru nu tocmai insignifiant al nomenclaturii. O funcție mai mult decît o persoană. De ce? De ce?? De ce??? Foarte simplu: tocmai pentru a furniza un mobil unei crime probabil demult și îndelung proiectate. “Promisiunea” – de altfel la analiză destul de absurdă – nu era o promisiune ci o simplă minciună. Mai mult, o capcană!

Mă explic. Am arătat deja, în studiul meu “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et herméneutique religieuse”, că, după un veritabil bombardament epistolar odios, extrem de obscen și abject precum și de o inenarabilă vulgaritate, sugerînd expeditori legionari (dar nu-mi spusese mie la telefon Monica Lovinescu: “Ori de cîte ori se vorbește de

legionari poți să fii sigur că e vorba de securitate”, propoziție transmisă de mine lui Ted Anton pentru a o reproduce în volumul său demascator, ceea ce a și făcut...), “misterioșii” autori ai mîzgălelilor național-comuniste îi trimiseseră profesorului o scrisoare de aparență neutră prin care îi cereau să telefoneze la un anumit număr ce s-a dovedit a fi cel al unuia din baronii drogurilor din Medellín (Columbia). Detaliu interesant, ora chiar la care Culianu trebuia să dea telefonul (13.02, cu cîteva minute doar înainte de asasinat) era indicată în scrisoare. Voi reproduce acum integral nota 111 din acest studiu publicat în Les Cahiers «Psychanodia» (numărul 1/ mai 2011):

«“Ellen Weiss – l’un des détectives de la police chicagoe, chargée, avec son collègue, Al McGuire, d’enquêter sur l’assassinat de I.P. Culianu n.n. – traced the telephone number through the FBI’s office in Columbia. Agents there reported that the owner of the number had no connection to Culianu. Records showed the call began at 1:02 P.M. and lasted only one minute. Detectives concluded that it was a wrong number, which made sense only if it had been a local call, not a long, complicated international number” Ted Anton, *Eros, magic, and the murder of Professor Culianu*, Northwestern University Press, Evanston, 1996, p. 249 (*Eros, magie și asasinarea profesorului Culianu*, Nemira, București, 1997).

Voilà d’ailleurs, le contenu de la conversation téléphonique, telle qu’elle a pu être reconstituée par M. Ted Anton d’après l’enregistrement du FBI: “He (i.e. I.P.C. n.n.) picked up his mail and walked to his office. Shutting the door (something he hated to do because it tended to lock on him, and he was claustrophobic), he lifted the telephone receiver and dialed: 011 – 57 – 246 – 273. A woman answered. He said he had been told to call this number. “No, no,” she said, with a Spanish accent. “Who are you? Who?” Trumpets blared in the background. He heard a murmur of conversation. “Gracias”, he said and hung up. He stood up to head to the men’s room” *ibid.*, pp. 240-241.

Rien n’est plus poignant que *cette dernière minute connue* de la vie de Ioan Petru Culianu, arrivée jusqu’à nous par l’interférence plus ou moins aléatoire de “trois fractals dans un espace Hilbert” (cf. § 1.1) : celui formé par la vie même de Culianu, comme destination des variables sémiotiques qui la composent (ou la décomposent), celui, intrinsèquement obscur, in-défini par les projets et les agissements d’un groupe grotesque d’assassins, enfin, celui décrit par le dévouement paradoxal d’un homme qui n’avait jamais de sa vie rencontré Culianu et que rien ne préparait, a priori, pour une telle rencontre et qui, néantmoins, *l’a rencontré* d’une manière bien plus essentielle que nombre de ses amis».

Este evident că primind, după o lungă serie de grotești injurii epistolare, semnate, pentru a întări izurile legionare, “Fiii lui Avram Iancu”, o scrisoare complet neutră ce-i indica în esență nu numai numărul citat mai sus dar și ziua și ora la care trebuia să telefoneze, Culianu, explicabil stresat de odioasele amenințări, uneori nu doar epistolare ci și directe (v. *ibid.* § 2.2.3.5), va fi întrevăzut posibilitatea ieșirii dintr-o situație ce se anunța tot mai critică. Or, în realitate, “porțița de scăpare” era o capcană în plus, tocmai încetarea amenințărilor anunțând proiectul trecerii la fapte. Lipsa însă un mic element, nu atât un “mobil”, oricum fals – acesta avea să fie furnizat de unele articole apărute după moartea profesorului, în special “Crima de lez-Eminescu”, ignominie de care ne-am ocupat în altă parte, atribuită lui Leonard Gavrilu dar aparținând în realitate clovnului de extremă dreaptă, actualmente decedat C.V. Tudor – cât un factor care deviind ancheta (sperau ucigașii) de la direcția ei logică, anume demascarea securității asasine și a post-comunismului revanșard, tindea să acopere victima deocamdată potențială cu noroiul calomniei, manevră clasică din arsenalul strategiei criminalilor de stat (*Nacht und Nebel* denumise acest tip de operații criminale Adolf Hitler, trăgându-și abuziv inspirația dintr-un pasaj din *Aurul Rinului* de Richard Wagner, căci dictatorii, acești avortoni, sînt în genere fascinați de geniul autentic ce le rămîne însă în veci inaccesibil).

Am putut constata mai sus obsesia anchetatorilor și a agenților lor de influență de a face din Marin Preda, respectiv din Nicolae Labiș, ca să nu mai vorbim de Mihai Eminescu, ucis de mizerabilii “strămoși” ai securiștilor după o rețetă întru totul analogă, niște incorigibili alcoolici. Lucru curios, prin 2010-2011, acum vreo 10 ani (poate ceva mai puțin), un scriitorăș de origine armeană, Gabriel Diradurian, pe care nu-l mai frecventasem, în afara unor sporadice, de altfel și ele extrem de îndepărtate întâlniri, din cea mai fragedă copilărie, m-a acuzat, pe temeuri grosolan fantasmate, de același “viciu”, deși nu îndrăznesc să cred că mi se pregătea un destin comparabil cu cel al iluștrilor analizați mai sus. Atacul era ce-i drept de o violență fără exemplu cît de cît comparabil și de o abjecție ce putea să amintească literatura epistolară expediată de țața securitate lui Ioan Petru Culianu, deși textul, un întreg capitol de vreo 40 de pagini, cu conținutul integral imaginat, era inclus într-un volum de fantamemorialistică al ipochimenului (pentru reacția mea, a se vedea „scrisorile deschise” I și II publicate în revista *Asymetria* a scriitorului Dan Culcer, și pe situl Calameo: <http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=1322>).

În ce-l privește pe profesorul chicagoean, demn continuator, pe piste proprii, al lui Mircea Eliade, alcoolismul părea să fie înlocuit aluziv prin adicția la droguri. Mai mult, contactul fictiv pe care lupul, altădată roșu, actualmente

pestriț, însă mai ales verde, se străduise a-l stabili între candidul universitar – căci era necesară o imensă doză de candoare pentru a urma “indicațiile prețioase” din scrisoarea așa-zișilor “fii ai lui Avram Iancu” – și baronii drogurilor din Medellín putea provoca în imaginarurile ultra-sensibile strania iluzie că departe de a fi un simplu consumator, Culianu ar fi jucat un rol cumva mai activ, deși vădit foarte dificil de definit. Din fericire, supraveghind numărul telefonic în chestie, FBI-ul a fost în măsură de a spulbera imediat această pretinsă *romanian connection*. La drept vorbind, “semiotica crimei”, de o extremă stângăcie prin totala neverosimilitate a scenariilor (v. *ibid.* § 2.1.4.1), era ceva mai complexă, incluzând în scenariile paralele colegi geloși, practicante fanatice ale ocultului, mai simplu spus, “vrăjitoare”, amanți homosexuali etc., toată aceasta nebuloasă de false indicii și superstiții ridicule sfîrșind, sau mai degrabă începînd prin a-și dezvălui sursa veritabilă, flagrantă prin imensa stupiditate – jalnica, josnica, abject criminala securitate!

Desigur, în ce-l privește pe Marin Preda lucrurile sînt mult mai obscure. Nu sîntem la curent, de pildă, cu conținutul posibilelor scrisori de amenințare, atestate de unele mărturii, ori cu eventualele alte forme de intimidare utilizate la adresa scriitorului. Că ele au existat nu ne îndoim. Ca probă, mărturia lui Radu F. Alexandru (citată mai jos, după *Dosarul... d-nei Mariana Sipoș*) care, oricît de înecată în obscurități sau *tocmai* din cauza refuzului de a lămuri nebulozitățile relatării, ne apare ca hotărîtoare – tulburătoare și tragică – în acel context al răului absolut banalizat de o bestialitate birocratică, proprie totalitarismului.

«La scurtă vreme după dispariția lui, nu mai știu, o zi-două, imediat după moartea lui, m-am întîlnit cu un bun și un loial prieten al lui Marin Preda, cu Eugen Simion, eram și vecini de bloc, stăteam în blocul scriitorilor, la scări diferite, și petrecusem multe ore împreună, în trei. M-a întrebat: *Radule, ce a fost?* Și i-am relatat aproape cuvînt cu cuvînt discuția finală. Pentru că a fost discuția de la prînz, că trebuia să mergem să vedem o casă, țineam foarte și vreau să fiu bine înțeles, voiam să-l scot pe Marin Preda de la Mogoșoaia, dar nu voiam să-l scot pe Marin Preda de la, doamne ferește, Mogoșoaia – un loc de pierzanie, un loc în care, vezi doamne, nu-i priia. În nici un gînd nu vreau să insinuez așa ceva. Voiam să-l scot de acolo și să fie din nou acasă și din nou în mijlocul familiei pe care o avea. Pentru că mulți se întrebau: nu avea o casă? Avea. Dar așa cum era topografia casei, era o casă în care el nu putea să se izoleze, nu putea să lucreze. Era o casă în care biroul lui era imediat cum intrai, pe stînga, și se auzea tot zgomotul... Și a rămas să vedem o casă. Dar a început să plouă, era o ploaie și o rupere de nori și cînd mi-a dat al doilea telefon, atunci a rostit acele cuvinte: *copile, sînt un om terminat*.

– Nu l-ați întrebat de ce?

– Nu era nevoie să-l întreb. Pentru că în acel dialog n-am reușit decât să îngîn ceva. Pentru că era o erupție, o eliberare de tot ce-l apăsa, adică frînturi de sunete, de cuvinte prin care voia să spună ce i s-a întîmplat. Era într-o stare foarte specială și – ca să nu uităm – Eugen Simion mi-a spus: *trebuie să scrii asta neapărat*. Și eu am spus: Asta n-o să scriu niciodată. Eu îmi asum păcatul – dar pun cuvîntul între ghilimele, pentru că nu sînt convins că e un păcat – am refuzat să scriu, nici măcar într-o pagină de jurnal, pentru că mie mi s-a părut că asta făcea parte din acea zonă a existenței lui Marin Preda care nu mai avea chiar nici un fel de relevanță. În general pentru un scriitor, și pentru Marin Preda, mai ales, amintirile noastre se opresc la un pas de sufletul și de viața lui. Acel telefon mi l-a dat în continuarea unei relații foarte speciale, a devenit o mărturisire testamentară și nu concepeam s-o fac publică într-o carte» (*ibid.* pp. 192-193).

Care era conținutul acestei “erupții” pe care, după Eugen Simion, Radu F. Alexandru ar fi trebuit s-o scrie “neapărat” și pe care acesta din urmă refuza s-o includă fie și într-o pagină de jurnal? Și ce fel de țară este aceea unde ce trebuie să fie scris *neapărat* nu poate fi scris *niciodată*! Elemente privind contextul psihologic sinistru de apăsător ce a înconjurat textul crimei rezulta oarecum dintr-un alt text al aceluiași Radu F. Alexandru:

«Criza care s-a declanșat ulterior și care avea să se încheie definitiv în Noapte a fost provocată de un telefon primit la editură. Subiectul: relațiile de familie. Un subiect cu care se confruntase pînă atunci de zeci de ori și pe care-l biruise, pînă la urmă, prin țipete de furie sau hohote de rîs. Pe care-l biruise, de fiecare dată, prin aceeași neverosimilă și nealterată iubire. Nimic din ce-l zdruncinase de data asta și-mi comunica într-o stare de disperare nu rezista cu necesitate în fața unei analize logice. El nu mai avea timp pentru o astfel de analiză. El nu mai voia să fie logic. Pentru el totul devenise catastrofal. De nesuportat. De nedepășit. O abdicare necondiționată în fața unui pretext care trebuia transformat într-un *obstacol insurmontabil*. Era o probă că *așa nu se mai poate trăi*. Avea nevoie să se convingă că sosise momentul. Și a reușit să o facă cu o înspăimîntătoare forță» (*ibid.* pp. 213-214).

La ce se face exact aluzie? Nu ni se spune. E însă vădit că Radu F. Alexandru (și foarte probabil nu numai el) era în posesia unor informații ce nu se limitau la convorbirea telefonică relatată mai sus. Informații indiscutabil teribile ce ar fi dezvăluit presiunile oculte exercitate de securitate pentru a submina moralul scriitorului, terorizîndu-l, tehnică banală a organizațiilor criminale de stat sau de opoziție, dar poate mai ales pentru a-l determina să furnizeze un mobil exploatabil, ceva ce să provoace în opinie și altceva decât un amestec de indignare și perplexitate, reacție menită să-i trimită pe ei, pe securiști, undeva în bolgiile Spitalului nr. 9 cu organizația lor dementă cu tot și cu cei doi dictatori clinici: Nicolae și

Elena Ceaușescu, fără a-l uita, desigur, și pe “Nicusoru’ Țel capiu / Caligula mai fistichiu” din poemul meu, *Cezarului!* (publicat abia în volumul *Menuetul menestrelului morbid*, 2019).

Sensul panicii lui Marin Preda era legat nu doar de practicile acelui infern cu firmă ci și de amenințările proferate de securiști, amenințări prin care fiiful infernului înțelegea să asasineze sufletul înainte de a se ocupa, cum am văzut, de trupul scriitorului. Iată mărturia în acest sens a soției scriitorului Ion Caraion (din nou, după *Dosarul... d-nei Mariana Sipoș*):

«Peste aproximativ o oră a sunat din nou, un pachet de nervi, că se dusesse să-și vadă copiii și că găsisse ușa încuiată, deși anunțase că se duce. Atunci a rostit fraza căreia nu i-am dat prea multă atenție spre regretul meu: “Hai să mergem totuși la Florin Niculiu, că am, așa, o spaimă în suflet...” Nu m-am dus, că era prea frig, și acasă ce faci? citești, ce citești? memoriile lui Pablo Neruda, iar el, în stilul cunoscut: dă-l în p. mă-si, de comunist, că i-au dat toate premiile din lume... Îmi amintesc că i-am spus că și el poate să ia Premiul Nobel. A fost ultima oară când l-am auzit. Nu aș fi evocat acest episod foarte personal, dacă el nu ar întări ceea ce Marin Preda i-a spus lui Radu F. Alexandru și abia după ce am citit tot felul de documente și mărturii, am înțeles că realmente Marin Preda era speriat și singur. A sunat din nou pe la ora 19 și a vorbit cu soțul meu, eu eram la școală, la o ședință. Nici de data aceasta dorința lui Marin Preda de a scăpa de spaima care-l cuprinsese nu s-a împlinit» (*ibid.* pp. 215-216).

Era “însăimîntat” Marin Preda? Panicat, desigur, nici nu era prea greu în atmosfera anxiogenă a epocii. Doar din pricina unor amenințări care-l priveau strict, precum, de pildă, mai târziu, Culianu? Nu-i sigur; în orice caz referința la copii rămîne ciudată. Singur? Aș zice, mai degrabă părăsit. Există, ce-i drept, un fel de halou bizar ce se formează în jurul unei persoane realmente în pericol sau în contact prea intim cu moartea. Românii își adoră prea mult propria prețioasă supraviețuire pentru a nu se feri, fie și numai instictiv, de o asemenea contaminare cu moartea. În mitologia greacă, Admetos, ce nu-l poate evita pe Thanatos decât printr-un fel de substituție sacrificială, e abandonat chiar și de părinți. Numai soția sa, Alkestis, acceptă să-i ia locul în infern și e nevoie de intervenția lui Herakles pentru a se ajunge la happy end. Am cunoscut și eu acest soi de ostracizare a instinctului de conservare ce făcea din mine un “ciumat”. Oamenii, în genere, sînt josnici, iară lașitatea românilor e fără sfîrșit...

Există vreun alt pasaj, mai lămuritor decât precedentele, mai acuzator decât precedentele? Poate! Valentina Caraion povestește în continuare:

«Amîndoi am fost foarte loviți de moartea lui Marin Preda, dar Ion (Caraion, altă victimă, nu a unui asasinat direct ci a monstruoasei zvonistici securiste n.m.) s-a simțit tot restul vieții responsabil. Marin ne-a telefonat în ultima seară înainte de a muri. Noi eram mutați cu

toate lucrurile în noua casă pe care o cumpărasem în piața Rosetti, era ultima noapte pe care o mai petreceam în apartamentul din Colentina. Nu mai aveam decât paturile care urmau să fie transportate a doua zi. Poate mai era și o masă. Și pe la nouă seara, când adunam ultimele lucruri ca să le ducem cu noi a doua zi dimineață, sună telefonul. Marin Preda: *Ioane, vin la tine*. Marin Preda dădea asemenea telefoane și noi știam atunci că s-a întâmplat ceva, că era foarte deprimat. Și Ion i-a zis: *Marine, noi mâine ne mutăm, nu am cum să te primesc*. El a mai insistat, Ion că nu, că noi ne facem ultimele pregătiri, dar *imediat ce ne mutăm și ne aranjăm vii acolo în apartamentul nou*. Așa a rămas și Ion i-a mai cerut câteva exemplare din *Cel mai iubit dintre pământeni* că avea o obligație față de doctorul său (sic!!!) și romanul și așa se vindea, direct de la editură. Și Marin Preda i-a zis: *Treci mâine pe la editură, că am să dau telefon să ți se pregătească*. Și când Ion s-a dus la editură, mi-a dat telefon: *A murit Marin Preda*.

– *N-a încercat să afle ce s-a întâmplat?*

– Sigur că a încercat. S-a simțit imediat vinovat, că dacă îl lăsa să vină nu s-ar mai fi întâmplat nimic. Moartea lui Marin i-a rămas pe conștiință pînă la sfîrșitul vieții, după cum a rămas cu convingerea că Marin a fost ucis» (*ibid.* pp. 216-217; textul inițial interviu *Lausanne, 10 octombrie, 1998*).

Este perfect inutil să supracomentăm un text autosuficient ca atare. Atîta doar, că mi se verifică o observație mai veche, anume că nici o crimă politică nu e strict individuală, există un factor colectiv manifest nu doar la nivelul organizării și comiterii – asta ar fi oarecum normal – ci la nivelul a ceea ce aş numi “complicitatea ambientală”, indiferența fie și instinctiv complice, chiar dacă în parte inconștientă, ce abandonează victima potențială sorții sale, “complicitate ambientală” ce se poate întinde uneori, printr-un soi de resemnare abisală, pînă la complicitatea victimei înseși cu propria ei suprimare. Și trebuie un fond de eroism pentru a inversa, *envers et contre tous*, acest sinistru curent de energie negativă.

La pasajul de mai sus e necesar să mai adăugăm unul, din aceeași sursă, privind raportul de autopsie al asasinatului.

“Noi avem un prieten medic – tot Valentina Caraion vorbește n.m. – pe care Marin Preda îl cunoscuse la noi în casă. El, la rîndul lui, era bun prieten cu medicul legist care efectuase autopsia (nu ni se spune dacă e vorba de medicul primar legist prof. dr. M. Terbancea sau de medicul legist dr. C. Rizescu n.m.). Și acesta l-a sfătuit să nu se mai amestece în lucrurile astea și să nu mai întrebe nimic. Și mai e ceva: după ce Ion a scris articolul *Cîteva detalii despre uciderea lui Marin Preda* a primit un telefon de la un medic care i-a spus că era de față la morgă și a văzut cum arăta Marin Preda cînd a fost adus acolo cu cele două lovituri din cap” (*ibid.* p. 217).

Nici “sfatul”, nici mărturia celui alt medic nenumit nu sugerează moartea accidentală de care pare convinsă d-na Magdalena Bedrosian. Cităm (după *Dosarul... d-nei Mariana Sipoș*) :

«“Convingerea mea din clipa aceea, convingere pe care toate argumentele și dovezile ulterioare nu au reușit să mi-o clatine, este că Marin Preda chiar a murit dintr-un nefast accident, căruia organismul lui extenuat nu i-a putut rezista.

Se spune că avea o lovitură la cap.

Am văzut-o și eu, însă cei care rămăseseră în seara aceea cu el la editură pînă tîrziu mi-au spus că se împiedicase și se lovisese de un colț de perete (măi ce colț de perete providențial pentru teza accidentului! n.m.) înainte de a se ajunge la Mogoșoaia.”

Cine sînt cei care au rămas la editură cu Marin Preda “pînă seara tîrziu”, doamna Magdalena Bedrosian nu precizează. Iar în problema loviturii la cap, Cornel Popescu are o altă explicație: anume că ajungînd la Mogoșoaia, cu un taxi, Marin Preda nu s-a lăsat condus de paznicul Dorobanțu (anterior Panțîru și Tudor Nicolae n.m.) și a urcat singur în camera lui și atunci “se pare că s-a lovit, pleznindu-și pielea aproape de tîmplă (sic!!!)”. Repet, tot acest folclor circula în 1991 și se află în paginile unei singure reviste, “Ateneu”, nr. 8/ 1991» (*ibid.* p. 211).

Curat folclor! Nu doar în contradicție cu modesta noastră analiză literară, asta n-ar fi nimic, ci și cu raportul de autopsie, ce nu menționează nici un fel de pleznitură a pielii la nivelul tîmplei – totuși, a naibii pleznitură a pielii și cum s-a dovedit ea fatală (să juri că ai de-a face cu pietricica criminală căreia i-a sucombat Mihai Eminescu!), căci trebuie că Marin Preda era nemaipomenit de extenuat ca să moară de la o simplă pleznitură epidermică, fie ea, cum nu afirmă raportul de autopsie, la nivelul tîmplei – ca să nu mai vorbim de discordanțele dintre afirmațiile ambilor “martori a posteriori”, căci de fapt n-au fost martori la absolut nimic altceva decît la zvonistica securistă, și ancheta securității însăși, oricît ar fi fost ea de “baclată”.

E într-adevăr inutil a mai analiza sau chiar menționa discordanțele dintre afirmațiile de mai sus și elementele, de bine de rău, factuale ale “anchetei”. Factorul pozitiv ce se degajă totuși din declarațiile Magdalenei Bedrosian, ca și din cele ale lui Cornel Popescu, constă în compensația aleteică definită deja mai sus, într-un context diferit. “Compensație” ce ne permite să eliberăm caracterul general fantasmatic – deci fals – al mai tuturor declarațiilor incluse în ancheta oficială, precum și totala fluiditate a scenariilor, modificabile fără jenă a posteriori, în vederea “corectării”, de o inenarabilă stîngăcie, a unor contradicții interne producției literare securiste. De pildă, acum “colțurile de perete” oportunist invocate – în

primul caz, anterior ajungerii la Mogoșoaia, în al doilea, după – ce furnizează în fine “corpurile dure” necesare pentru explicarea unei părți doar a plăgilor cefalee ale scriitorului, invocarea în depoziția lui Gheorghe Buzoianu, a unui covor pe post de “corp dur” vădindu-se nițicuș ridiculă. Indiscutabil, colțurile de zid fantomă se dovedesc mult mai convingătoare!

O altă manifestare a susmenționatei “compensații aleteice” se găsește tot în aserțiunile Magdalenei Bedrosian și pentru o mai precisă sezizare a problemei ne permitem a re-cita pasajul interesant:

“Am văzut-o și eu, însă cei care rămăseseră în seara aceea cu el la editură pînă tîrziu mi-au spus că se împiedicase și se lovise de un colț de perete înainte de a se ajunge la Mogoșoaia”.

Ce rezultă de aici? Întîi și întîi, se admite că Marin Preda era rănit anterior ajungerii la Mogoșoaia, chiar dacă se dă, bineînțeles, acestei răniri sensul unui simplu accident. Apoi se admite că scriitorul era însoțit de niște “ei” misterioși – cumva cu epoleți? cam ca însoțitorii lui Nicolae Labiș? – care furnizează, de altminteri, informația ce ne permite să atribuim rănirii un caracter accidental. Și dacă acești “ei” misterioși ar fi tocmai cei ce provocaseră rănirea, de fapt nu o rană solitară ci grave răni multiple, unele rezultatul unor violențe, altele rezultate, cum am văzut – dar nu pretindem a zgudui prin asta convingerile doamnei Magdalena Bedrosian, oricît absurde, privind caracterul accidental al morții lui Marin Preda! – ca urmare a unor torturi savant instrumentate.

Însă nimic, pînă acum, nu ne permite să înțelegem mai bine sensul panicii lui Marin Preda. Era scriitorul îngrijorat doar pentru viața lui – avem, cu alte cuvinte, de a face cu o exacerbare a instinctului de conservare? Un început de lămurire ne vine, paradoxal, din direcția aceluiași domn Cornel Popescu, care ne rătăcise departe și de anchetă (asta n-ar fi fost nimic) și de adevărul indiscutabil al asasinatului. Cităm cu deosebit interes (firește, tot din *Dosarul...* d-nei Mariana Sipoș):

«Am constatat apoi, în lungi discuții cu domnul Cornel Popescu, că domnia sa, mai mult decît a spus în interviul din “Ateneu”, nu vrea deocamdată să spună. Ne-a încredințat, în schimb, o pagină din însemnările sale, pe care sîntem autorizați să o publicăm, cu precizarea că aceste însemnări concordă cu ceea ce există în documentele pe care le-am publicat. Și anume că Marin Preda împreună cu soția lui, depusese – cu doar o zi înainte de moartea sa – o plîngere la Procuratură. Ce scrie, așadar, domnul Cornel Popescu?

“N-am înțeles de ce secretara, cu o voce precipitată, mă chema prin telefon să cobor: *Domnu’ Preda vă așteaptă de ur-gen-ță!* Cînd am intrat în secretariat, mi-a și deschis ușa biroului. Pășind înăuntru, am avut o clipă de ezitare: cine era acel ghemotoc de om, pierdut în

fotoliu, sprijinindu-și capul între mîinile ținute pe cristalul biroului? Marin Preda nu arăta a fi Marin Preda! A ridicat ochii spre mine:

– Monșer, îmi omoară copiii!

Am înlemnit. Mă fixa cu disperare prin lentilele ochelarilor, parcă implorîndu-mă și așteptînd de la mine o vorbă de salvare.

– Îmi omoară copiii! a repetat mai mult strigînd.

– Cine, domnu' Preda? am întrebat ridicînd puțin și eu tonul.

– Au aflat că am luat bani mulți pe carte... vor să-mi răpească băieții, să mă oblige să-i răscumpăr...

Vorbea cu pauze, cu întreruperi lungi.

– Îmi spun copiii că sînt urmăriți de la școală pînă acasă... O Volgă roșie, zi de zi. Nevastă-mea primește telefoane, o insultă, o amenință... niște nemernici! Ce zici de asta?

Eu ce să zic?! În primul moment, m-am gîndit că este vorba doar de o glumă proastă a vreunui scriitor (una din explicațiile bagatelizante tip la români – pînă moare omul, asasinat! atunci se vorbește de “accident”, tragic evident! n.m.). Odată îmi relatase foarte supărat că la Mogoșoaia, femeia de serviciu îi cumpăra în fiecare dimineață un borcanel cu iaurt și i-l punea în fața camerei pe coridor. Dar cînd se trezea, mai către prînz, îl găsea gol. “Dumneata cine crezi că e? Eu cred că e Pucă, Pucă mi-l mănîncă... Măcar de-ar spăla borcanul...” Ridicasem din umeri a neștiință. Acum însă nu mai putea fi o simplă șicană (simpla comparație a celor două situații, tipică pentru evazionismul românesc, e perfect grotescă! n.m.). A insistat.

– Dumneata ce zici de asta?

– Să anunțăm miliția.

– Cunoști pe cineva?

Cunoșteam. În activitatea mea de editor am citit numeroase manuscrise ale autorilor militari, pe unii i-am publicat, altora le-am procurat, contra cost, cărți de la librăria noastră, în primul rînd *Cel mai iubit dintre pămînteni*, cerut de ei în sute de exemplare (detaliul pasiunii, am putea zice, “autorilor militari” pentru romanul ce avea să provoace asasinarea scriitorului – autorul nu precizează dacă unii dintre aceștia erau securiști sau nu, deși lucrul pare probabil – e de tot interesul și, în contextul crimei înseși, extrem de paradoxal, n.m.).

A doua zi au venit la editură trei reprezentanți de la Procuratura capitalei, a venit și doamna Preda. Ce au discutat atunci, eu nu știu. Situația devenise pentru mine delicat-jenantă așa că am căutat să plec, deși domnu' Preda îmi făcea semne să rămîn. Pînă la urmă m-am

hotărât să plec, să nu particip la o discuție intimă a familiei Preda și am părăsit biroul.

Peste câteva zile, când ne-am văzut la editură, Marin Preda mi-a spus, de data asta calm:

– Se pare că se rezolvă problema. Îți mulțumesc.

Devenise omul echilibrat, stăpîn pe sine, pe care îl știam. Dar nu a mai apucat să vadă felul cum s-a rezolvat problema. Peste alte câteva zile Marin Preda murea”» (*ibid.* pp. 218-220).

În realitate, tocmai prin asasinarea scriitorului avea să se rezolve “problema”.

Credem a putea răspunde acum, cel puțin în parte, la penibilele semne de întrebare lăsate în suspensie mai sus. Într-adevăr, scena relatată de domnul Cornel Popescu, cam de la “acel ghemotoc de om” în care autorul relatării e incapabil să-l recunoască pe Marin Preda și pînă la acel patetic “Ce zici de asta?”, pare să dea conținut celeilalte scene, relatate de această dată de domnul Radu F. Alexandru, cu acel teribil, am fi tentați să spunem papinian dacă vorbele n-ar fi avut o încheiere atît de sîngeroasă, “copile, sînt un om terminat”. “Copile, sînt un om terminat” rimează straniu cu “Monșer, îmi omoară copiii”, în care scriitorul nu se poate stăpîni să nu dea tragismului o tentă caragialescă.

Desigur, nu pretind că relatarea lui Cornel Popescu se suprapune riguros cu delirul haotic pe care Radu F. Alexandru refuză să-l reproducă. Ne permite însă să întrevădem abisul în care amenințările abjecte ale securiștilor – căci existau în România epocii alți “gangsteri” decît aceștia și, pe de altă parte, nu trebuie să vedem în Volga roșie ce-i urmarea pe copiii scriitorului “de la școală pînă acasă” un simbol al comunismului criminal, în fond, în ciuda naționalismelor cosmetice, tot atît de sovietic ca în “obsedantul deceniu”? – îl plonjaseră pe autorul *Celui mai iubit dintre pămînteni*. Cel mai detestat de securitate, desigur, poate chiar mai mult decît Paul Goma, și asta încă înainte de anii '60!

De ce? Pentru că dincolo de elementele factuale concrete ce ar putea fi invocate – romane ca *Moromeții 2* unde mîrșăvia “colectivizării” forțate era dezvăluită, iar puținele concesii din primul volum al *Moromeților*, șterse cu o acerbă gumă politică ori, și mai mult, ca *Intrusul*, primul în care ambiția scriitorului de a confrunța eșecul realității politice cu o nouă “gnoză”, cu un nou mit fondator, se vedea deja realizată iar futilitatea, pe acest fundal bizar biblic, a pseudo-eroismelor de producție stalinistă cultivate de regim, reliefată parcă și mai jalnic –, faptul pe care erau nevoiți să-l admită infamii mardeiași ai represiunii, și asta în ciuda ridiculelor lor pretenții populiste, era divorțul profund dintre abjecția formei statale pe care, în special prin crimele lor, o reprezentau, și ceea ce mai îndrăzneau să poreclească “popor”, dintre oroarea orwelliană a sistemului lor și

adevărul unei umanități de care se înstrăinaseră pe vecie. Repulsia perplexă a scriitorului în fața posibilității înseși a existenței unor asemenea fanteze, repulsie flagrantă în toată literatura lui însă îndeosebi în *Cel mai iubit dintre pământeni*, constrângea acești morți cu aparență de viață – o viață a abuzurilor monstruoase și a arbitrarului scelerat bizuite pe fantezmele “legale” cele mai cinice – să se accepte ca ceea ce erau și mai ales ca ceea ce romanul îi definise în chip irezistibil, anume ca foarte demnii exponenți ai “erei ticăloșilor”, eră care, vădit, luase locul faimoasei “vîrste de fier”. O “vîrstă a fiarelor” în care se vedeau pentru vecie *scriși*. Poate să pară retoric, însă în fond, prin *Cel mai iubit dintre pământeni* era ca și cum poporul român însuși i-ar fi excomunicat – pe ei, demonii, împreună cu infernalul lor regim și cu dementul lor președinte, din care jumătate ar fi trebuit să fie băgată în temniță și jumătate închisă la balamuc!

Dacă moartea lui Marin Preda, ca și cea a lui Mihai Eminescu, ce a cunoscut oroarea în fond totalitară a monarhiei străine, a fost în chip cert precedată sau chiar direct acompaniată de forme oribile de tortură, în cazul lui Marin Preda în orice caz, ca și, într-un sens, în cel al lui Ioan Petru Culianu (asupra asasinării lui Nicolae Iorga, monstruozitate de dincolo de limbaj, reprezentînd însă “opera” unor teroriști în opoziție, nu la putere, nu mă voi opri aici) ea a fost vădit anticipată de tehnici de tortură psihologică dificil de descris, în absența unor relatări complete ale celor ce s-au întîmplat să le fie martori, fie și indirect, iar pe temeiul celor cîteva elemente ce au putut răzbi pînă la noi, imposibil de cuprins în sfera a ceea ce mai putem pretinde a numi uman.

Există întrebări la care răspunzi constatînd imposibilitatea răspunsului.

“Peste cîteva zile, cînd ne-am văzut la editură, Marin Preda mi-a spus, de data asta calm: Se pare că se rezolvă problema. Îți mulțumesc” (*ibid.* p. 219).

Acesta este ori mai degrabă *pare* a fi epilogul crizei descrise mai sus. Totul, s-ar zice, că se rezolvă, ba chiar Cornel Popescu primește mulțumiri. Și totuși această rezolvare, în aparență, foarte satisfăcătoare a situației e urmată, la numai cîteva zile, de moartea brutală a scriitorului (reamintim binomul: asasinat + tortură, tortură și crimă aflate într-una din acele stranii relații de simultaneitate non-concomitentă, deși convergentă). În aceste condiții, “calmul” victimei, al victimei ce se știe probabil deja victimă, este mult mai îngrozitor decît panica “ghemotocului” uman în care Cornel Popescu era incapabil să-l mai recunoască pe directorul, atît de sigur pe sine, uneori arogant chiar, al “Cărții Românești”.

Încă o dată, trebuie să vedem oare în Marin Preda un om fără prieteni sau mai degrabă, părăsit de prieteni, un om sfîrșit pentru că absolut singur? Nici o țintă a unei crime dinainte anunțate nu mai are, “în ochiul ciclonei”, pe cineva care să-i stea alături, rudă sau prieten, iubită sau iubit, la urma urmelor. În asemenea situații, fiecare e un Oreste fără Pylade,

cu rare, foarte rare excepții. Haloul morții izgonește orice “celălalt” dotat cu un minim instinct de conservare. Instinctul vieții e laș iar lașitatea e o mare fabricantă de pretexte auto-liniștitoare. “În ochiul ciclonului” victima se are pe sine sau nici măcar pe sine. Devine, paradoxal, complice cu criminalii, alunecă pe resemnare ca pe o pantă infernală ori izbutește eventual să-și învingă ispita cu prețul unui formidabil efort de voință. Trebuie să ucizi în tine crima care te amenință pentru a-i scăpa. Ucigașii știu asta. Și știind, încearcă să paralizeze această ultimă mobilizare a voinței victimei. Să-i ucidă singurătatea înainte de a-i suprima corpul. Fie luând victima potențială prin surprindere, privind-o astfel de ajutorul “îngerului” ei păzitor. Fie subminând această voință printr-un bombardament cu amenințări vulgare sau oribile, ca scrisorile atroce cu texte infame și desene de securi șiroind de sînge expediate lui Ioan Petru Culianu, sau scrisorile de amenințare al căror conținut ne rămîne necunoscut, chiar dacă-l putem, pînă la un punct, intuiti, trimise doamnei Preda.

În cazul scriitorului, prealabilul corespondenței asasine n-a fost considerat suficient. Amenințările vizînd soția au fost dublate de amenințări țintindu-i copiii. Infamia aceasta se integrează perfect în spiritul monstruoaselor metode comuniste, prin care copiii erau împinși să-și trădeze sau chiar să-și ucidă părinții. Căci relația umană e prima țintă a acestor exterminatori ai umanului. În cazul de față avem, vădit, de-a face doar cu un banal șantaj. Ce fel de șantaj însă? Viața scriitorului ca preț al vieții copiilor săi? Cuvintele se retrag intimidat în fața ororii. Dar indignarea nu! Calmul, calmul acela îngrozitor... Problema, misterios, subit “rezolvată”...

Texte, pretexte și subtexte

Cealaltă întrebare la care vom încerca acum să răspundem după puteri e cea pusă de Petre Anghel în revista “Ateneu” nr. 8/ 1991, întrebare pe care ne permitem a o re-cita:

«De ce nu ne explică nimeni unde sînt paginile lui de însemnări și ce înseamnă notița lui, citită de mine în fugă: *mi s-au dat asigurări că dacă-mi apare cartea nu mi se întîmplă nimic* (subliniat în text). Cine i-a dat asigurări, de ce și, mai ales, de ce nu s-a ținut de cuvînt?» (cf. *ibid.* p. 181).

Cine, nu-i greu de ghicit! Vreun securist umflat în epoleți ori, eventual, vreun activist cu limba despicată. Numele nu interesează căci, într-un sens, ei toți sînt anonimi. De ce nu s-a ținut de cuvînt? Păi, nici nu intenționa! Cuvîntul la de-alde aști nemernici fiind capcană, nu angajament. Am întîlnit români care la simpla idee a cuvîntului de onoare rîdeau! Nu, la simpla idee a onoarei înseși! La ce să ne așteptăm atunci din partea vreunui securist ori numai securit, mai mult sau mai puțin partinic...

Mai degrabă întrebarea e *de ce tocmai această minciună?* De ce “asigurările” să fie legate de apariția, iară nu de cenzurarea radicală a romanului. Când tocmai această apariție era ceea ce îi jena cel mai mult. Răspunsul e încălțit, ca mai totdeauna când avem de-a face cu nodul gordian al intențiilor totalitare.

Cred că la o parte din întrebare am răspuns deja. Ostilitatea împotriva lui Marin Preda se cocea demult în anumite țeste, poate mai acută decât aceea pe care mai mult sau mai puțin aceiași i-o nutreau lui Paul Goma, alt “adorat” al securiștilor. Poate pentru că, paradoxal, fără a fi cotate ca “opozant”, Preda *reprezenta*, mai mult, *simboliza* opoziția la sistem, în mult mai mare măsură decât un Goma a cărui operă era axată pe descrierea unui univers carcerar, cu care nu toți se simțeau în empatie, de care nu toți se simțeau, cum spun francezii, *concernés*. Ororile descrise uneori de Goma răneau conștiințe ce nu aveau nici un chef să fie rănite, vizau, cu extremă intensitate, o formă specială a inumanului, aparținând, de altfel, unui soi de extraterestru pe care nu numai regimul, ci și lașul *establishment* cultural românesc, așa de amator de “rezistență prin cultură”, adică de dulcea politică literară, îl țineau cu grijă la distanță. Pe când Preda era un scriitor *dinăuntru*, respectat și iubit de marea majoritate a cititorilor, un autor cu care mulți se identificau, a cărui problematică le apărea cumva ca familiară. Căci dacă Paul Goma avea tonul revoltei și chiar al satirei, Marin Preda avea tonul unei comunicări nestingherite, fără poziții ideologice aparente și într-o măsură colectiv foarte acceptabilă, fără prejudecăți.

Și iată că Marin Preda, și el, denunța! Deja în *Moromeții 2* și în *Intrusul*, ultimul recuperând și chiar depășind mizele *Străinului* camusian, iar acum în subitului unui roman-frescă de o complexitate fără precedent, pe care unii idioți mai mult sau mai puțin turbați din epocă l-au comparat pejorativ cu romanele lui Dumas, *Cel mai iubit dintre pământeni*, roman în care *totul era spus* nu de pe pozițiile omului revoltat ci de pe pozițiile omului “normal” ce nu putea alege altceva decât revolta. Care era constrâns la revoltă! Căci singura crimă a lui Petrini – singura crimă a lui Marin Preda deci – aceasta era: să nu accepte de a înceta să fie o conștiință liberă!

Puteau, în aceste condiții, la drept vorbind doar vag schițate aici, să-l “ierțe” dezumanizații, damnații comuniști?! Dezumanizații, alienații, damnații securiști care deodată, prin proza lui Marin Preda, *se vedeau*?!!

Când prin aprilie 1977 m-am întâlnit, în urma semnării apelului pentru respectarea drepturilor omului în oropsita Românie, apel adresat Conferinței de la Belgrad, ce-o continua pe cea de la Helsinki și avea să fie urmată de cea de la Madrid, cu cei doi securiști dostoevskieni de care am avut parte, un “Porfiri Petrovici” suficient și stupid însoțit de un “Zametov” cu nimic mai scilpitor, ba chiar, în ciuda unei relative tinereți, sensibil mai scufundat în neguri, venind vorba, cu totul incidental, de Marin Preda, am putut constata profunda antipatie, ca să nu spun ura

mocnită pe care securiștii i-o purtau. Fenomenul m-a surprins căci în percepția mea – evident de dinainte de apariția Romanului – Marin Preda apărea ca un scriitor încă în sistem, ale cărui “debordări”, nu singurele pe atunci, la urma urmelor, erau cumva acceptate, integrate, exploatate, probabil, pentru a argumenta o “deschidere” practic inexistentă.

Desigur, exista acel final oarecum labișian al *Intrusului*, ce suna ca un avertisment:

«Adio băieți! Trăiți și munciți în noul vostru oraș pînă o să-i dați bătrînii care îi lipsesc și apoi morții care să asculte în tăcerea mormintelor lor viața urmașilor. Și creați-vă legende care or să vă convină. Pe mine m-ați gonit și atît cît asta poate să vă mai pese, nu puteți avea iertarea mea. Sînteți flămînzi de viață, dar nu de fericire, și singura voastră șansă e că nu sînteți eterni și că alții mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu sperați că vă vor menaja!...»

Final care parcă anunța ceva, o răsturnare viitoare, se deschidea spre ceva, spre ceea ce avea să devină *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Căci în aceste ultime silabe ale lui Călin Surupăceanu – nu de la “sur” cum vrea să ne facă să credem, precaut, autorul, ci, neîndoielnic, de la *a surpa*, *a submina*, deci, a face să se dărîme o șandramă ce nu-și mai aștepta decît năruirea și, poate, indirect, de la a se supăra, a se mînia, a privi înapoi cu mînie și, de ce nu, cu dezgust – da, prin aceste ultime cuvinte străbate discursul final, aproape apocaliptic, al lui Petrini.

Nimic nu-i mai dificil decît de a furniza acestei stranii “anchete”, în care neverosimilul și plauzibilul, abjectul, absurdul și ceea ce seamănă a năluciri de adevăr și cheaguri de probabilitate se combină în chipul cel mai inextricabil, o concluzie cît de cît coerentă. Da, confruntat cu această poveste a crimei ca și cu celelalte două, relatate după puteri mai sus – ca să nu mai vorbim de odioasa istorie a asasinării lui Ioan Petru Culianu – am impresia că născut și îndrăznesc să spun, îndelung trăitor în România, e ca și cum m-aș fi născut și aș fi trăit în interiorul nodului gordian – *a gulagului gordian* – dacă un asemenea labirint paradimensional poate fi definit ca avînd o interioritate.

Dacă din diverse motive, pe care am încercat să le analizăm mai sus, o anume inflație ficțională a invadat scenariul morții lui Marin Preda – provocînd o multiplicare și o amplificare a cauzelor, dincolo de interesul evident al “baclării” anchetei, vădit exercițiu literar al securiștilor, poate chiar al celor care comiseseră crima, sau al unor “colegi” – e și pentru că se conturează astfel nevoia de a compensa eludarea în momentul critic a prietenului de către prieteni, rude etc., cu alte cuvinte egoismul, lașitatea sau baremi indiferența. Asta nu înseamnă că motivațiile suplimentare invocate ar fi neapărat false, deși importanța lor poate fi exagerată (sau poate că nu – ne lipsesc mijloacele pentru o estimare obiectivă), ci doar

că, oricare le-ar fi rolul și ponderea, am convingerea că în eventuala lor absență, crima ar fi fost totuși comisă.

Cu alte cuvinte, nici un fel de documente adiacente, făcute dispărute de idioții turbați la putere, nu trebuie să oculteze sau să diminueze măcar rolul central ocupat de *roman* în această foarte tenebroasă afacere. Faptul însuși că (vezi *supra* declarația lui Petre Anghel din “Ateneu”) scriitorul ar fi fost practic împins să-l publice (i s-ar fi dat asigurări că dacă îi apărea cartea nu avea să i se mai întâmple nimic – asigurare evident mincinoasă, dar care demonstrează existența unor grave amenințări prealabile, *anterioare* apariției romanului) – probează funcția centrală a romanului în punerea în scenă a crimei. Căci valoarea de avertisment a asasinatului – *sensul* lui – s-ar fi evaporat dacă scriitorul ar fi fost pur și simplu ucis pentru niște obscure probleme legate de posesia nu știu căror documente, ce puteau fi, la urma urmelor, înstrăinate, cum au și fost, fără omor. Trebuie deci să fie absolut clar că nici un fel de documente ori manuscrise secrete nu ar fi putut reprezenta o cauză pentru crimă, nimic altceva în afara acestui formidabil roman: *Cel mai iubit dintre pământeni*.

Din acest punct de vedere, remarca Florenței Albu din *Zidul martor – pagini de jurnal 1970-1990* (cf. *ibid.* p. 177) anume că: “Începem să credem, ca niște blestemați ce sîntem azi, că moartea lui a fost pusă la cale, că **este un complot împotriva ultimei rezistențe scriitoricești**” (s.m.), e în sine justificată și legitimă, oricare ar fi fost echivocurile, contradicțiile și deficiențele acestei “rezistențe” scriitoricești. Singura ei posibilitate teoretică ar fi fost, la urma urmelor, suficientă pentru a-i motiva pe psihopații crimei.

Căci anxietatea criminală, tipică pentru totalitarismul agonizant, agonizant nu doar conceptual ci și fizic, dacă ne amintim de soarta finală a Ceaușeștilor, vreau să spun, nu doar a cuplului pseudo-prezidențial ci a *întregii familii* ca și a unei bune părți a acoliților, nu se poate calma plecînd de la sentimentul general de supunere și plecăciunoșenie pe care-l întâlnește la suprafața bălțirii psihice, mai mult sau mai puțin liniștitoare, ci cere mereu mai mult, are nevoie, cu o sete neostoită, de noi și noi garanții, suspiciunea totalitară scormone după noi semne de revoltă sau baremi de nemulțumire pe care nu se poate convinge de a le fi înlăturat altfel decît prin crimă. Iată de ce, de la un punct încolo, oportunismul banal, tămîierea cea mai nerușinată, gudurarea cea mai supusă nu mai sunt suficiente pentru a potoli anxietatea totalitară, ce, odată declanșată, bănuie, nu fără motiv, totul de ipocrizie, căci doar provocarea groazei mortale, a terorii exterminacioniste (să ne amintim epurările recurente ale lui Stalin), precum și gropile comune cu milioane de morți, sînt singurele apte a-i domoli turbarea. Astfel, numărul morților în totalitarism e totdeauna direct proporțional cu durata dictaturii exercitate. Altfel spus, cu durata anxietății la putere.

Acum, privind înapoi cînd cu perplexitate, cînd cu mînie, ne vedem confrunțați cu acest paradox, anume că într-o foarte mare măsură – desigur, nu în chip exclusiv – tocmai securitatea s-a arătat interesată a lega moartea lui Marin Preda de publicarea romanului, desigur, nu explicit ori declarativ ci implicit și ca să zicem așa tacit, exact în măsura în care avea nevoie de asta pentru a-și construi mecanismul semiotic al amenințării, tipic pentru o mafie de stat ca aceasta.

Nu vreau să mai insist inutil asupra paralelismelor dintre asasinarea lui Marin Preda și cea, comisă un deceniu mai tîrziu, a lui Ioan Petru Culianu, într-atît lucrurile sînt evidente. Esențialul, în ambele cazuri, constînd în șantajarea, pe de o parte, a unei categorii (scriitorii, prea supușii și prea plecații intelectuali români, cu căpășinile parcă retezate a priori), pe de altă parte, mai ales în cazul lui Marin Preda, incomparabil mai cunoscut decît istoricul religiilor, a întregii populații. Căci prin asasinarea scriitorului erau asasinați și Ilie Moromete (Ilya Muromet, eroul bîlinelor rusești, cum am văzut), și Călin Surupăceanu, autorul straniei utopii gnostico-biblice ce amintește oarecum, *mutatis mutandis*, utopia dostoevskiană din *Visul unui om ridicol*, axată ce-i drept, aceea, pe reprezentări amintind mai degrabă antichitatea greacă, însă exprimînd aceeași imposibilitate de a schimba prin mit schemele declinante ale realului, și, în fine, bineînțeles, Victor Petrini însuși, precum și toate celelalte personaje prediene; era asasinată mai cu seamă una din formele cele mai structurate și mai profund individuate ale conștiinței colective românești – sau, pentru a spune lucrurile, poate prea patetic dar, în fond, foarte simplu, *era asasinat în plan moral poporul român*.

Dimpotrivă, printr-un fel de *inflație interpretativă* foarte comprehensibilă – am vorbit mai sus de inflație aleteică, o formă destul de înrudită, deși nu identică, cu compensația aleteică ce-i face pe criminali să “scape” elemente de adevăr în textura de minciuni a “fanta-anchetei” – mulți din cei ce-și reproșau, pe drept sau pe nedrept, absența în momentul cel mai critic din viața lui Marin Preda, ce în cazul lui a coincis cu pragul morții, au simțit nevoia explicabilă de a aduce un fel de prinos a posteriori, uneori prin vehicularea unor dezvăluiri reale sau baremi aruncînd neașteptate lumini în colțurile obscure ale evenimentelor, alteori, dimpotrivă, printr-un fel de fanta-anchetă de perfectă bună credință, contribuții ce “romanțau” cumva niște fapte, oricum insuportabile în nuditatea lor feroce și atroce, dar care lor, rudelor și prietenilor ce se ținuseră la distanță în clipa neagră, le apăreau acum, că oroarea trecuse, prea banale, excesiv de prozaice și terne pentru a reprezenta convingător *elucidarea ultimă*. Într-adevăr, tuturor apropiatilor ce-și reproșează absența în momentul critic (“Acum mă gîndesc că dacă aș fi fost și eu prezentă, nenorocirea nu ar mai fi avut loc” spune d-na Elena Preda, cedînd unei reacții psihologice ce e departe de a-i aparține exclusiv), explicarea unui fapt atît de grav ca un asasinat prin simpla publicare a unui roman, ce nici nu privea direct era ceașistă, cea

mai verosimilă “eră a ticăloșilor” la drept vorbind, ci așa-numitul “obsedant deceniu” în care, mai direct sau mai indirect, mai toată lumea bună și chiar cea nebună de-a binelea, trăgea cu ghiulele înroșite, nu constituia o motivație suficientă. La urma urmelor, Paul Goma publicase denunțări mult mai directe și totuși nu i se întâmplase nimic. E drept, cărțile lui Paul Goma apăruseră în Occident și, tot atât de drept, peste vreo doi ani o tentativă de asasinat, din fericire ratată, avea să se producă totuși. Mai cu seamă, Goma era un “extrametric”, nu aparținea cu adevărat *establishmentului cultural* precum Marin Preda, ce reprezenta cumva elementul central.

De fapt, diferența aceasta, ce în raport cu un public mai larg putea să apară ca una de credibilitate, agrava situația și prin ceea ce am putea numi binomul Preda-Caraion. Obstinația cu care securitatea s-a străduit să-l compromită pe acesta din urmă, utilizând indistinct “viorile de influență”, naivitatea unor prieteni ce s-au simțit atinși, acordând un credit nejustificat manevrelor “Săptămânii”, unde apăreau așa-zisele rapoarte de informator ale lui Ion Caraion, tehnica însăși a publicării acestor rapoarte, complet absurdă, căci atunci *toți* informatorii securității ar fi trebuit să beneficieze de același tratament, în care caz CNSAS-ul s-ar fi dovedit complet inutil (or, evident, nu e cazul!), reprezentau, în sine, o dovadă a falsității alegațiilor, testînd, mai ales, anxietatea ostilă pe care acest binom Preda-Caraion o provoca regimului.

«De altfel, revista “Săptămîna” a și început imediat un serial de atacuri împotriva lui Caraion. (Avea să urmeze un altul după ce în martie 1981 Ion Caraion ceruse împreună cu peste 20 de scriitori audiență la Ceaușescu și după lungi amînări fuseseră primiți. Acolo Caraion i-a cerut lui Ceaușescu să pună capăt “abjecției din presa patronată de partid sau de lichelele din partid”). [Simplă remarcă: a cere, precum Ion Caraion, suprimarea “abjecției” din presa de partid sau afiliată, revenea a cere suprimarea pur și simplu a partidului comunist și a regimului naționalist-ceaușist întemeiat pe abjecție; revenea oarecum a-i cere lui Ceaușescu să se sinucidă sau, *mutatis mutandis*, aducînd chestiunea în stricta contemporaneitate, a-i cere lui Putin, ori clonului lui, să devină peste noapte un veritabil democrat n.m.]. Despre vehemența acestui discurs al lui Caraion, “Cartea albă a Securității” [contest majuscula! n.m.] nu suflă un cuvînt. Autorii ei voiau neapărat să-l scoată pe Caraion informator. Și vor și astăzi, sprijiniți – culmea – *chiar de foștii prieteni și colegi ai lui Ion Caraion de la “România literară”* [s.m.]. (Demontarea mistificării în “Cazul Caraion” – confeționat pe baza “argumentelor” furnizate de Mihai Pelin și publicat de “România literară” în numărul dublu 13-14/1999 – a fost făcută de revistele “Contemporanul”, nr. 16/1999, și “Jurnalul literar” din aprilie-mai 1999. După 2 ani, deja în Elveția, Ion Caraion va

rememora, într-un text intitulat “Mărturie” (culmea, ajuns și el în arhivele Securității!), zilele de după moartea lui Marin Preda:

“Am publicat atunci două articole de alarmă asupra morții lui provocate și nefirești, menționînd – bineînțeles, cît o putea permite cenzura *desființată* – că decesul lui nu ar fi fost fatal și nu va fi explicabil nici pentru experții medicali, nici pentru experții în literatură. Cum presa occidentală a sesizat sensul afirmațiilor mele, iar într-unele ziare belgiene (*La libre Belgique*), israeliene și germane, fără ca eu să fi știut, au apărut comentarii neplăcute pentru regim *pe marginea unei crime ce nu putuse fi ascunsă complet* [s.m.], din clipa aceea viața mea n-a mai avut liniște, iar presiunea organelor de securitate s-a intensificat pînă la nebunie (...) Au sustras după uciderea sa, manuscrisele inedite, paginile de jurnal secrete și o serie de materiale încredințate de mine lui Marin Preda, spre păstrare” (Ion Caraion, *Ultima bolgie* – Jurnal 3, Editura Albatros, 1998, p. 29)» (*ibid.* pp. 212-213).

Am putea spune că asasinarea lui Marin Preda, al cărei “mesaj” terorist nu avusese, nici pe departe, efectul scontat, a fost îndeaproape urmată de o “fatwa” morală împotriva lui Ion Caraion, ce, într-o primă etapă, pare să se fi bucurat de un mai mare succes!

În fond, cauza reală a asasinării unui scriitor (Eminescu, Labiș, Preda, Culianu sau oricare altul), e chiar existența lui. Am putea spune, reperul pe care existența lui se obținează să-l constituie. De asta, conexarea asasinării lui, adică a asasinării acestui reper, cu textele scriitorului în cauză – texte publicate ce impun o formă insuportabilă pentru putere, fie ea totalitară, monarhică sau pseudo-democratică, a identității libere, a conștiinței individuale profund individuate (Noica, vorbind despre Eminescu, îl definea ca omul deplin al culturii românești, ori tocmai această plenitudine a umanului e ținta asasinilor), texte eventual inedite, păstrînd încă forma manuscrisului, ce pot într-adevăr reprezenta, pentru mințile rampante, un și mai mare pericol încă – e absolut firească, chiar dacă uneori lucrurile iau turnura unui roman de Agatha Christie.

Și totuși, veritabilul factor de iritare pentru aceste întotdeauna “cele mai proaste inteligente” e *prezența, ireductibila prezență a conștiinței purtate de o persoană*, sau de un “binom” uman, cum am văzut, nu atît prin ceea ce poate/pot provoca în planul dezvăluirii, al demascării, ci mai adînc încă, prin *imputarea* pe care această simplă prezență o constituie pentru toți ticăloșii erei. Prin etalonul pe care îl aduce, etalon al propriei lor dezumanizări. Aici se ascunde, dar se și revelă, sensul transferului de la Ilya Muromet la Ilie Moromete, sensul simbolic al acestui eșec mediat și totuși imediat, mitic, pentru că în primul rînd, real – și real, pentru că mitic. Cheia lor, oarecum. Căci poetul – orice scriitor veritabil, adică – chiar cînd își camuflează gîndul prin aparența precară a “realului”, face jocul profund

al miturilor și asta indiferent dacă pretextul literar e un roman rural, un derivat tragic al rătăcirii printre fantasmalele futele ale comunismului, sau expresia luptei unei conștiințe solitare și singulare cu violența alienantă a unei comedii inumane, teatrul unei ideologii ce se desfășoară în *Zombiland*.

“Au sustras după uciderea sa, manuscrisele inedite, paginile de jurnal secrete și o serie de materiale încredințate de mine lui Marin Preda, spre păstrare”, scrie Ion Caraion. Și tot el, în altă parte:

«În camera de la Mogoșoaia s-a dat peste câteva zeci de pagini de însemnări (imediat după moartea scriitorului n.m.). Ei bine, toate aceste manuscrise și materiale s-au volatilizat inexplicabil, au încăput pe anumite mâini ale poliției secrete. Material de șantaj. Când mult, mult, mult mai târziu delegații Procuraturii Generale au procedat la desigilarea dulapurilor de la Editura *Cartea Românească*, nu s-a mai putut inventaria – totul se furase cu specialiști versați – decît praful de pe tobă; niște lucruri fără nici o importanță, care s-au înmînat scamatoresște, ipocrit – formalități de simulare a *legalității* în socialism! – soției, pentru salvarea aparențelor. Pocite aparențe! Așadar, pe scurt: jaf cu omor, ca în codru.» (v. *ibid.* p. 180)

Furtul e tehnică securistică curentă. În cazul de față, furtul succede asasinatul, în alte cazuri, îl precede. De pildă, sumbrul asasinat al lui Culianu, cel mai impertinent, cred, din istoria securității pentru simplul motiv că nu putea fi “machiat” în nici un fel, nici în sinucidere, nici în accident, nici în consecința vreunei “stări avansate de ebrietate” – tentativa de a împinge lucrurile pe terenul drogurilor a eșuat lamentabil (v. *supra*) – căci oricare ar fi eforturile depuse *un glonte nu poate fi machiat*. Cît despre sinucidere, nimeni nu practică acest straniu exercițiu trăgîndu-și un glonte-n ceafă – oricum, nu se cunosc precedente, iar pentru sinucigaș gestul trebuie să fie teribil de incomod – după cum armele nu dispar odată utilizate decît în seriile fantastice, altminteri ele rămînînd cumînți în mîna operatorului. Crima ca atare a fost totuși anticipată și cumva anunțată de un furt – anunțată dar, cumva, și ocultată. Ținta reală fiind dischetele și ordinatorul profesorului, dar nu lucrările lui științifice, hoții și-au îmbogățit prada cu un aparat de televiziune, o imprimantă, în plus de ordinatorul însuși, o cruce de argint și... trei sticle cu vin (v. “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu”, în *Les cahiers «Psychanodia»*, N° 1 / Mai 2011, § 2.2.3.1 și nota 78). Desigur, s-ar putea spune că obiectele suplimentare vizau machierea furtului ca să zicem așa politic, într-un simplu “bracaj”, deși cele trei sticle cu vin, mai cu seamă, mă fac să cred că securiștii, pur și simplu, nu și-au putut stăpîni mîinile.

De ce fură securiștii, mai ales hîrtii cu care n-au absolut ce face, înainte de crimă sau după, înainte de arestare sau după (mai demult), sau chiar fără nici o legătură cu vreo arestare sau cu vreo crimă? Oricare ar fi rațiunile

practice ce se invocă cu extremă naivitate, rațiuni ce transformă în chip cu totul eronat niște troglodiți demn de dispreț sau, eventual, de compasiune, în mai știu eu ce calculatori misterioși, e vorba în realitate doar de o tentativă disperată a ipochimenilor de a-și umple golul interior cu orice. Căci pentru sufletul-pubelă totul devine o masă reziduală pe care și-o îndeasă între pereții de tinichea ai eului. Și nu mă îndoiesc că dacă am putea cerceta liber “arhivele” securității am găsi cam orice, de la jurnale personale ori traduceri ale upanișadelor – de Sergiu Al-George, de pildă – pînă la vreun fier de călcat, sau, de ce nu, niscaiva sticle de vin. Exact ca în stomacul unui rechin.

Nu-mi propun aici să reproduc toată zvonistica privind eventualele para-motivații ale asasinării lui Marin Preda. Nici n-ar fi posibil. În esență, cum am văzut deja, e vorba mai ales de dispariția unor documente, în genere neprecizate sau rareori precizate. Ion Caraion evocă, de pildă, pagini ale propriului său jurnal, utilizate ulterior de securiști ca “note informative” atribuite poetului. În ce mă privește, n-am crezut niciodată, în ciuda opiniei lui Virgil Ierunca, în veridicitatea “informativă” a textelor publicate de “Săptămîna” – la drept vorbind, simplul fapt că erau publicate de “Săptămîna” le anula orice credibilitate – și, sincer vorbind, nu cred nici acum.

Însă reprezentau astfel de texte și multe altele, manuscrise ale scriitorului, notații de tot felul, scrisori etc., un para-motiv credibil pentru crimă, ori avem de-a face (fără a contesta faptul dispariției ci doar funcția lui) cu niște simple fanta-motive? Desigur, avem dispariția dischetelor și ordinatorului lui Ioan Petru Culianu, bracăj ce a precedat și a anunțat crima... Totuși, nici măcar în acest caz, conținutul dischetelor, oricare ar fi fost el, nu reprezenta *mobilul* crimei ci doar o *etapă* spre crimă – mobilul real trebuind să fie căutat mai degrabă în serialul *Scoptophilia*, în genere în articolele politice ale profesorului chicagoean publicate după revoluție – eveniment ce, vădit, l-a scos din prudența lui obișnuită – și, mai simplu, în prezența lui incoruptibilă. Mereu ființa și doar mai apoi activitatea, scrierile.

Există, ce-i drept, un aspect extrem de perturbant ce ar putea să indice o anume legătură între documentele furate – încă o dată, nu de faptul, în sine indiscutabil, e vorba ci de valoarea lui, de funcția lui, ca să spunem așa, în economia crimei – și asasinatul însuși. Ne referim aici la notațiile unui securist, notații supervizate de un colonel al instituției, un anume Gheorghe Vasile, notații incluse de d-na Mariana Sipoș în capitolul intitulat “Însemnările secrete ale unui ofițer de Securitate”.

Înainte de a ne referi însă la acest episod și asta tocmai din cauza extremei lui densități informaționale și semantice, ce ne-ar apropia de încheierea acestei vaste articulații a analizei literare (reamintim că inițial acest text reprezenta doar nota a 2-a a analizei, enorma dezvoltare, neprevăzută, obligîndu-ne să-i dăm statutul unui veritabil *spin off*), e preferabil să

abordăm un alt motiv tematic, anume acela al “valizei misterioase”. Această bîntuitoare “valiză misterioasă” apare, la drept vorbind, de mai multe ori în *Dosarul... d-nei Sipoș* (în mod curios, o “valiză” dispărută în condiții stranie emerge și în ceea ce-am putea numi legenda manuscriselor oculte ale lui Eminescu, ideea dovedindu-se suficient de convingătoare pentru a determina o personalitate de importanța lui Petru Creția să apeleze la presupusul ei posesor actual pentru a o repune în circuitul public al cercetării).

În cele ce urmează noi ne vom limita totuși la ceea ce ne pare mărturia cea mai explicită și cea mai detaliată privind valiza dispărută, anume cea a d-nei Cleopatra Stănescu, fosta secretară a CR “și unul din oamenii în care Marin Preda avea o încredere deplină” (*ibid.* p. 196), recurgînd, inevitabil, la tehnica citării.

«Aș vrea să revenim acum la problema aceluia geamantan. Ce se afla de fapt în acel fișet?»

“În acel fișet se aflau multe scrisori pe care le primea domnul Preda, fotografii... nu știu dacă trebuie să spun, fotografii ale primei soții, plus unele manuscrise mai vechi sau la care lucra. Nu știu dacă se mai afla *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Nu știu. Eu l-am bătut la mașină acasă, mi-a spus: "Doamna Stănescu, eu am multă încredere în dumneata, îl bați în trei exemplare". "Domnule Preda, nimeni nu-l va citi și nimeni nu va avea al patrulea exemplar. Nici eu." Lucram acasă, pînă noaptea tîrziu, și, pe parcurs, domnul Preda își mai aducea aminte de ceva și mă trezeam în miez de noapte că mă suna, "doamna Stănescu, te rog să te uiți la pagina cutare și te rog să-mi citești ce scrie". Îi citeam, îi spuneam și pe urmă îl întrebam: "Domnu' Preda, știți cît e ceasul? Unu și jumătate sau două..." "Vai, te rog să mă ierți că te-am trezit din somn, poate ești obosită..." Asta se întîmpla foarte des, eu mă obișnuisem de acum, nu mă speriam de telefoanele nocturne, fiindcă știam că sînt de la domnul Preda. Să vă spun de geamantan. Cînd m-am angajat la editură, domnul Preda mi-a dat imediat cheile de le fișet, cam după două luni de zile, și mi-a spus, "eu am un rînd, dumneavoastră un rînd. Nu le dați nimănui. Doamna Stănescu, vezi că eu am o valijoară mică, dar am pierdut cheile și nu pot să o desfac. Am chemat mecanicul și-am forțat broasca și-am deschis". Și zice domnul Preda: "Poate faci puțină ordine." Am așezat toate scrisorile, toate manuscrisele și am închis. Dumnealui cînd a venit, mi-a spus: "Doamna Stănescu, aș avea nevoie de un geamantan mai mare, fiindcă vreau să mai aduc niște manuscrise". "Domnule Preda, nu e nici o problemă. Îmi dați bani, iau șoferul și căutăm." Pe vremea aceea era mare criză de geamantane, dar am găsit pînă la urmă un geamantan mare..."

Deci un geamantan de călătorie, așa, cu care pleci în concediu, să zicem...

“Exact. I l-am predat și dumnealui a aranjat de față cu mine. Aici sînt scrisorile, aici sînt manuscrisele și, pe urmă, tot ce se afla în geamantan a scris pe un bilet pe care l-am lipit pe geamantan, "i-l predați domnului Eugen Simion, dacă mi se întîmplă ceva". "Ce să vi se întîmple domnule Preda?"”

Bine, nu trebuie să facem speculații. Îi era frică de accidente de mașină (hm!!! n.m.). Într-o scrisoare pe care i-a adresat-o lui Cezar Ivănescu, datată 22 IV 1979 (și pe care a însoțit-o de un exemplar al manuscrisului romanului Cel mai iubit dintre pămînteni) scria: "Din motive vechi țărănești mă gîndesc adesea că, de pildă, un accident de mașină s-ar putea să-mi fie fatal (era să și fie în februarie curent) și atunci îmi vin îngrijorări cu privire la soarta manuscrisului meu..."

“Da, e adevărat. A avut două accidente ușoare de mașină. Unul la Sevastopol și unul, într-o după-amiază, cînd era un polei și sub pod la Mogoșoaia i-a alunecat mașina... Deci, vă spun, cu un an înainte de a muri – ce a intervenit între domnul Eugen Simion și dumnealui, nu știu, n-aș putea niciodată să fac o afirmație, pentru că nu știu ce s-a întîmplat – a venit, am deschis amîndoi fișetul și mi-a spus: "Doamna Stănescu, rupe acest bilet" și cu mîna lui a scris adresa domnului Preda, fratele său din Bacău și din nou... "Dacă mi se întîmplă ceva..." "Domnu' Preda, nu mai pomeniți de aceste întîmplări, sînteți un om tînăr..." "Nu știi, doamna Stănescu, ce se poate întîmpla... Dumneata îl predai fratelui meu."”

Și valiza veche n-a mai rămas acolo?

“Nu, n-a mai rămas acolo.”

Ținea piese de schimb pentru mașină în seif?

“Nu. Nici vorbă.”

De la rudele lui Marin Preda pe care le-am cunoscut la Siliștea-Gumești, acum îi spune Siliștea Nouă, am aflat că Alexandru Preda s-a interesat mult timp la procuratură, că a încercat să afle ce s-a întîmplat...

“Doamna Sipoș, domnul Alexandru Preda m-a sunat de trei ori de la Bacău după aceea și m-a întrebat dacă am mai aflat ceva. Domnu' Preda, n-am aflat și nu m-a chemat nimeni să mă întrebe nimic. **Și zicea și dumnealui că a încercat să se intereseze și i s-a spus să-și vadă de treabă** (s.m.).”

Ce vă amintiți că ați aflat atunci mai întîi, ce se discuta? Din ce cauză a murit Marin Preda?

“Mai întâi am aflat că a murit înecat cu propria vomă. Eu n-am fost convinsă de acest lucru. La o săptămână după înmormântare, eu m-am dus la policlinica din Drumul Taberei unde lucra domnul doctor Claudiu Tănăsescu, care vă poate confirma, și am vrut să știu cum l-a găsit, și care este diagnosticul fiindcă moartea domnului Preda pentru mine rămânea de neexplicat, fiindcă nu era omul care să moară așa, nu suferea de inimă, dînsul nu suferea decît de acel diabet... Și m-am dus la domnul Tănăsescu, nu știu dacă să spun...”

De ce să nu spunei, de aceea stăm de vorbă...

“I-am spus: Vă rog să-mi explicați, cum se poate muri din propria vomă? Eu știu că atunci cînd omul vomită, dă totul afară și cu asta s-a ușurat. La care domnul Tănăsescu mi-a spus așa: Doamna Stănescu, știți cum mor copiii la țară înecați cu propria vomă? Nu știu domnule Tănăsescu, fiindcă eu sînt orășancă, n-am stat la țară... Zice: Țăranii vin și depun copiii la capul locului și se duc și-și văd de seceriș, dar în timpul ăsta, din cauza soarelui, copilul începe să vomite. El nu se poate ridica pentru că e în fașă și atunci copilul se înecă cu propria vomă. Prea mult în amănunte eu nu am intrat, dar eu am plecat convinsă de un lucru pe care nu mi-l poate șterge nimeni din memorie: că domnul Preda nu a murit înecat cu propria vomă.” [...]

Aș vrea acum să vă întreb despre romanul Delirul. Există părerea că a fost scris la comandă. Credeți că i se putea sugera lui Marin Preda cum să scrie o carte?

“Nu, nu, nu. Știu că mergea la ședințele de partid, spunea că e timp pierdut. În plus, după ce a terminat *Cel mai iubit dintre pămînteni*, avea deja schema făcută pentru volumul II și această schemă exista în dulap.”

Știți sigur lucrul acesta?

“Știu sigur, doamnă, știu sigur. Și mi-a spus "doamna Stănescu, continuăm să colaborăm, chiar dacă ai să stai acasă, ai să scrii tot pentru mine"”.

Pentru că urma să vă pensionați.

“Da. Și ceea ce m-a surprins e că nimeni nu a vorbit despre această schemă. În al doilea rînd, nimeni nu a vorbit despre acel horoscop pe care eu l-am citit și în care era vorba de o nenorocire. Și am întrebat-o pe doamna care l-a făcut și-a spus că n-ar putea să știe precis, a evitat să-mi spună. Nu știu, a văzut, nu a văzut această nenorocire care se apropia... Unde este horoscopul? Unde sînt manuscrisele domnului Preda? Unde sînt scrisorile domnului Preda? Unde sînt fotografiile domnului Preda? Fragmentele de jurnal unde sînt?” (*iunie 1998*)» (*ibid.* pp. 201-204, 205).

Deci, scrisori, fotografii ale primei soții, manuscrise mai vechi sau în lucru, poate manuscrisul *Celui mai iubit dintre pământeni*, între timp publicat, mai interesant, schema *Delirului*, volumul II, un horoscop, fragmente de jurnal... În genere, hîrtii personale, desigur, de un nestins interes pentru țața securitate și, eventual, pentru vreun arhivist literar, însă nejustificînd în nici un caz o crimă, nici măcar un jaf, cum se exprimă Ion Caraion: “Așadar, pe scurt: jaf cu omor, ca în codru” (*ibid.* p. 180).

E drept, Ion Caraion, care nu menționează propriu-zis misterioasa valiză ci se referă, în genere, la “seifurile” scriitorului, furnizează date mult mai tulburătoare:

«“Întîia măsură luată a fost sigilarea imediată a seifurilor în care se știa că Preda își avea adăpostite unele hîrtii. Printre ele, parte ale mele, folosite nemernic – după ce am părăsit țara – în fel și chip, totdeauna tendențios, totdeauna falsificate, cu intenția de a transforma lumina zilei, evidența și istoria în contrariul acestora. Deci, parte am spus, din acele hîrtii mi-apartineau mie: fie scrise pentru a-i servi la redactarea ultimei cărți, fie din pricini care nu-și au rostul a figura în mărturia de azi. Dar se afla înăuntrul aceluiași seifuri, pe lîngă jurnalul său de ani și ani, fragmentar atribuit azi mie cu mistificările de rigoare, corespondența sa mai importantă, fel de fel de date strînse ca documente în vederea altor cărți viitoare, numeroase încredințate lui – și cît erau de importante! – chiar de unii lucrători superiori – ofițeri, magistrați, medici, arhivari – din cadrele Securității, în stare să știe multe și care voiau pe o cale sau alta să acorde circulație mai largă unora din mîrșăviile la care fuseseră martori sau părtași direct, inclusiv Canalul și Piteștiul, ori asupra cărora aveau informații revelatoare, indubitabile, concrete și catastrofale pentru mărimile trecutului și ale momentului. Și în camera de la Mogoșoaia [...] s-a dat peste cîteva zeci de pagini de însemnări. Ei bine, toate aceste manuscrise și materiale s-au volatilizat inexplicabil, *au încăput pe anumite mîini ale poliției secrete. Material de șantaj* (s.m.). Cînd mult, mult mai tîrziu delegații Procuraturii Generale au procedat la desigilarea dulapurilor de la Editura *Cartea Românească*, nu s-a mai putut inventaria – totul se furase, cu specialiști versați – decît praful de pe tobă; niște lucruri fără nici o importanță, care s-au înmînat scamatoresște, ipocrit – formalități de simulare a *legalității* în socialism! – soției, pentru salvarea aparențelor. Pocite aparențe! *Așadar, pe scurt: jaf cu omor, ca în codru*”» (*ibid.* pp. 179-180).

Au reprezentat documentele, fie cele din valiză, fie cele înstrăinate din seifuri de “specialiștii versați” ai securității, *cauza* asasinatului? Puțin probabil! Sau, ca să fim mai exacti, documentele strict personale cu siguranță nu, deși tocmai pe documentele strict personale adoră țața securitate să pună laba! Dar Ion Caraion mai menționează și altele, “material de șantaj” afirmă poetul, fără însă a preciza pe cine ar fi putut

viza șantajul. Doar pe Marin Preda? Pe poetul însuși ce încredințase directorului CR unele hîrtii, fie pentru a-l ajuta să-și documenteze romanul, fie pentru a le pune pur și simplu la adăpost?

Desigur, moartea prozatorului a corespuns, cum se știe, cu o campanie scatologică de murdărire ce a condus, din păcate, la moartea și a lui Ion Caraion. Ceea ce înseamnă că avem de-a face cu un *dublu asasinat*, unul direct, altul prin activarea agenților de influență, oricine vor fi fost ei. Sau încă și mai exact, “jaful cu omor, ca în codru” a declanșat o dublă tentativă de asasinare a memoriei. Mai întîi omorîrea lui Marin Preda, prezentat ca alcoolic, desfrînat etc., după o rețetă bine cunoscută ce nu aparține exclusiv securității, ci puterii în genere, de vreme ce o găsim, de pildă, și în legătură cu mai mult decît probabila asasinare a lui Mihai Eminescu, la o dată cînd, e de presupus, strămoșii securiștilor își beau mințile prin crîșmele satești, fără a visa la strălucita revanșă ce le aștepta descendența. Și totuși, metodele “elitelor” nu diferă în nimic de cele ale “troglodiților” de peste decenii, ba, într-un sens, se vădesc și mai odioase! Pe de altă parte, distrugerea lui Ion Caraion, descris, paradoxal, ca informator al securității acuzatoare – e vădit că la simpla imbecilitate, “cea mai proastă inteligență” adaugă o prodigioasă lipsă de simț al ridicolului!

Evident, ar fi fost de cel mai înalt interes dacă am avea acces la documentele ce au stat la temeiul *Celui mai iubit dintre pămînteni*. Și putem purta o neagră pică idioției turbate poreclite “securitate” pentru a ne fi privat de ele. Căci e timpul să spunem lucrurile neted: în *Cel mai iubit dintre pămînteni*, ca și în romanele lui Paul Goma, avem premisele veritabilului proces al comunismului, proces de la care criminalii ce au condus România la catastrofă vreme de decenii s-au sustras, în plan juridic, dar care a avut loc în plan literar, chiar dacă unii martori, *mai ales* dacă unii martori au fost uciși! De unde, importanța unei cît mai riguroase *analize literare*.

«Dar se afla înăuntrul acelorași seifuri, pe lîngă jurnalul său de ani și ani, fragmentar atribuit azi mie cu mistificările de rigoare, corespondența sa mai importantă, fel de fel de date strînse ca documente în vederea altor cărți viitoare, numeroase încredințate lui – și cît erau de importante! – chiar de unii lucrători superiori – ofițeri, magistrați, medici, arhivari – din cadrele Securității, în stare să știe multe și care voiau pe o cale sau alta să acorde circulație mai largă unora din mîrșăviile la care fuseseră martori sau părtași direct, inclusiv Canalul și Piteștiul, ori asupra cărora aveau informații revelatoare, îndubitabile, concrete și catastrofale pentru mărimile trecutului și ale momentului. Și în camera de la Mogoșoaia [...] s-a dat peste cîteva zeci de pagini de însemnări. Ei bine, toate aceste manuscrite și materiale s-au volatilizat inexplicabil, au încăput pe anumite mîini ale poliției secrete. Material de șantaj»,

scrie Ion Caraion. Ne găsim aici în fața unei mărturii esențiale ce relevă elemente ce ar fi putut motiva în profunzime asasinatul. *Motiva, însă tocmai din pricina extremei lor importanțe, nu declanșa.*

Afirmația poate părea paradoxală, de fapt, însă e simplă și logică. Căci un asasinat oarecum “din senin”, nemotivat în aparență de nimic, în principiu incomprehensibil pentru populație, s-ar fi despuiat complet de valoarea retorică a unor asemenea acte, de sensul lor de avertisment politico-ideologic, nici o semiotică a crimei neputînd fi construită plecînd de la un asemenea vid. “Sînt nebuni” – ar fi fost opinia generală ori mai degrabă voma generală a românilor! Iată de ce publicarea prealabilă a romanului, publicare, cum am văzut mai sus, provocată tocmai de cei ce ar fi trebuit să vrea s-o evite, era o necesitate pentru ca asasinatul, planificat desigur demult, să poată fi efectuat fără riscuri. Fără riscuri, pentru că plecînd de la un motiv restrîns, limitat, relativ particularizat, și mai ales *comprehensibil* în raport cu mentalitatea epocii – motiv ce evita generalizările, derapajele prea de tot periculoase. În aparență!

Să ne amintim o clipă contextul. Sfîrșitul anilor '70 marchează, nu numai în România, dar poate mai ales în România, un moment de disoluție depășind cu mult simpla formulă “începutul sfîrșitului”. Regimul e în plină dezagregare politică, descentrat, dezaxat, atacat atît dinăuntru prin diverse mișcări – cea mai spectaculoasă, deși poate nu cea mai periculoasă, fiind mișcarea Goma, la care am participat – cît și dinafară, din direcția Occidentului pe de o parte, ce nu mai vede în Ceaușescu decît exact ce e: un dictator isteric, un psihopat al cărui loc este la balamuc (pentru pricini de comoditate va sfîrși dublu executat, la început cu un glonte în ceafă, mai apoi cu cadavrul ciuruit de un fictiv “pluton de execuție”, con soarta lui tot atît de dementă). Pe de alta, din direcția Rusiei sovietice, ce a lansat deja operația “Nistru”, operație de racolare a personalităților politice însă nu numai, în vederea unei viitoare răsturnări a dictatorului.

Bineînțeles, e inutil a mai sublinia sensul de sinucidere politică a URSS și a sistemului comunist în genere, a oricărei subminări a vreunui regim criminal frățesc, a oricărui element al acestei fratricide crimei, sinucidere inițiată deja prin raportul pseudo-secret al lui Nikita Hrușciiov, și confirmată de acea accelerare a entropiei sistemului comunist pe care, în ce mă privește, o prevăzusem încă din 1967.

A avut Marin Preda raporturi politice cu operația “Nistru” sau cu membri ai acesteia? Cu operația ca atare, fără a considera faptul ca imposibil, nu sunt convins, cu participanții la aceasta însă, ideea nu mi se pare de exclus. S-ar explica astfel mai bine relațiile documentare menționate de Ion Caraion – relații documentare ce puteau foarte bine fi și personale – cu tot soiul de actanți din cadrele securității ce, asemeni “Gîtlejului Profund” din Statele Unite (cu numai cîtiva ani înainte), “voiau pe o cale sau alta să acorde circulație mai largă unora din mîrșăviile la care fuseseră martori sau

părtași direct, inclusiv Canalul și Piteștiul, ori asupra cărora aveau informații revelatoare, indubitabile, concrete și catastrofale pentru mărimile trecutului și ale momentului”.

Asasinarea lui Marin Preda, ca și cea, comisă în condiții diferite, deși tot atât de critice pentru comunismul din start agonic sau pur și simplu mort, de vreme ce simbolizat, cum se știe, printr-o “fantomă”, a lui Nicolae Labiș, indică panica unui regim încolțit, falimentar în interior, izolat pe plan extern, regim pe care politica lui paranoid agresivă îl expunea la contra-atacurile concertate atât din partea unui Occident dezamăgit de cabotinajul scelerat al unui dictator din ce în ce mai imprevizibil prin veleitățile lui de client virtual al balamucului, cât și din partea unei Rusii sovietice ce căuta ea însăși o ieșire, poate mai puțin paradoxală decât soluția echivocă a Chinei, dintr-un sistem ce nu mai era decât o insuportabilă, interminabilă criză.

Controlarea “victimei” și sensul asasinatului

Totuși, această dimensiune-cadru macro-sistemică e departe de a epuiza motivațiile unui asasinat prin care voința de eliminare a unei mari personalități spirituale, a unei veritabile *identități*, interacționează cu dinamica proprie totalitarismului, dinamică al cărei sens se reduce la o exterminare a umanului dintr-un spațiu politic dat (o explicare incomparabil mai detaliată a acestui mecanism o furnizez în *Analiza literară*, un mai vechi articol, parțial publicat cândva, sub titlul “Proză și luciditate”, în *Luceafărul*, anul XXIII, nr-ul 37 (959) / 13 septembrie 1980, p. 3 sub semnătura Alex. Șişmanian, articol a cărui adnotare interpretativă e în pregătire; vezi în același sens, bineînțeles, *Originile totalitarismului* de Hannah Arendt, sursa inevitabilă a oricărei aprofundări a schemelor totalitare).

Pentru a înțelege mai exact mizele crimei și rădăcinile ei ar fi poate util să consultăm un alt capitol al excelentului volum *Dosarul Marin Preda* al d-nei Mariana Sipoș, atât de des citat, anume “Însemnările secrete ale unui ofițer de Securitate”.

«“Că Securitatea a fost implicată în cercetări, nu există nici o îndoială”, afirmă peremptoriu d-na Sipoș. “Grafia unuia din cei care inventariau manuscrisele lui Marin Preda, un scris îngrijit, ordonat, cu un “t” scris mereu ca un “T” de tipar, apare și în două documente incluse în dosarul penal 1595, documente pe care în mod special le-am lăsat deoparte, pentru a le prezenta în acest capitol”» (*ibid.* p. 133).

Autoarea se referă în special la un ofițer de securitate extrem de meticulos, lucrând “cu puncte și subpuncte”, ba și cu termen de îndeplinire a misiunii (data, 21 mai, deși nu poate fi vorba decât de o simplă coincidență, e cu osebire interesantă dacă ne reamintim că tot pe un 21 mai, însă 11 ani mai târziu, avea să fie omorât Ioan Petru Culianu).

«Manuscrise ale scriitorilor prin care s-a uitat Securitatea am mai văzut în arhiva S.R.I. Multe au fost publicate în ultimii ani în presă sau în cărți care vor să restabilească adevărul despre mecanismele instituției respective.» (*ibid.*).

Evident, situația din capitol e inversă, de vreme ce tocmai cu un text securistic sîntem confrunțați. Și mai înainte de toate, cu “obiectivele” mai vădit sau mai ocult banditești ale “cercetării”. Adică (citez din nota securistului cu pricina, apud *Dosarul...* d-nei Mariana Sipoș):

«“Identificarea, inventarierea și ridicarea manuscriselor, jurnalelor și documentelor oficiale provenite de la arhive naționale, precum și a altor materiale de interes operativ. Acțiunea se va desfășura legendat, folosind pretextul că decedatul a ridicat de la arhivele naționale unele documente și manuscrise și care n-au mai fost restituite (s.m.). În acest sens ne vom folosi de fișa de evidență prevăzută la pct. 1 lit. e. După caz, se va folosi și o adresă oficială către Procuratura Generală prin care se solicită restituirea documentelor ridicate de defunct. Acțiunea se va desfășura la:

- Cartea Românească în ziua de 22 mai a.c.
- Casa de creație Mogoșoaia – 23 mai a.c.
- Domiciliul defunctului, în str. Pictor Romano, Nr. 21, sector 2 – 24 mai a.c.”» (*ibid.* pp. 133-134).

E imposibil să nu ne reamintim în context formula drastică a lui Ion Caraion privind metodele suszisei “instituții”: “Așadar, pe scurt: jaf cu omor, ca în codru”. Am zice, mai degrabă, “omor cu jaf” – cu precizarea că “jaful” securității, chiar cînd e “ca în codru”, este, cel puțin în cazul de față, *un jaf birocratic*. Ceea ce, vorba marelui rus, e parcă și mai îngrozitor!

Urmează un fel de plan de obținere a informațiilor deși caracterul acestor informații, între anchetă propriu-zisă și măsluire securistică, rămîne echivoc. Și cu atît mai echivoc cu cît la punctul 3, unde e menționat un anume “Raita Mihai cu privire la:”, însemnările se întrerup brusc, continuîndu-se abia pe pagina următoare. Cine era acest Raita Mihai? Vreun informator al securității însărcinat cu spionarea lui Marin Preda? Iar dacă de un dulce informator al securității e vorba, avem oare de-a face cu numele veritabil al ipochimenului ori cu vreunul din numele de cod cu care securității își botezau informatorii, parte ca să-i oculteze, parte ca să-și bată joc de ei. Cine era el cu adevărat – în cazul de mai sus – și ce informații furnizase – documentul nu ne-o spune.

După cum nu putem decît să ne închipuim cam ce fel de “precizări în legătură cu activitatea victimei” – interesant totuși, revelator chiar, termenul de “victimă” folosit de anchetator, vreo nouă “compensație aleteică”? – “și a persoanelor prezente în casa de creație în seara zile de 15

mai a.c., între orele 22,30 și 01 din 16.05 și între orele 2,30 și 6,45 când a predat serviciul”, voia să obțină ori poate să impună același anchetator de la portarul Tudor Nicolae, pre cum și de la omologul acestuia.

Cam în același sens presupun că ar trebui decodate și “discuțiile pe care le-a purtat – portarul T.N., desigur n.m. – cu schimbul său referitor la starea în care s-a prezentat victima – mereu același termen ce implică sau mai degrabă mărturisește o moarte violentă, n.m. – la casa de creație și indicațiile pe care le-a primit de la scriitorul Buzoianu Gh. în sensul de a asigura paza apartamentului în care se afla defunctul” (*ibid.* p. 134).

Pe câte îmi amintesc, acesta este singurul pasaj ce menționează “indicațiile” pe care le-ar fi dat Gheorghe Buzoianu cuiva, fie el portarul Tudor Nicolae sau vreo altă persoană; pe de altă parte, faptul că aceste “indicații” sînt menționate de securistul anchetator, care pare să vrea să verifice ceva, e dintre cele mai bizare. În fine, formula “legendat se vor obține și date cu privire la comportamentul anterior al victimei (sic!) la casa de creație, relații apropiate ale acesteia”, e dintre cele mai sugestive, mai ales dacă ne gîndim la pubela de calomnii revărsată de diverși nechemati pe seama scriitorului, tehnică, cum am văzut mai sus, banalissimă cînd e vorba de compromiterea vreunei victime potențiale sau actuale a regimului. De altfel, observate mai cu atenție, formulările trădează un rețetar, mai exact spus, voința securiștilor de a obține nu date, în general, privindu-l pe Marin Preda, ci *anumite* date și *anumite* informații, nu adevărul pur și simplu ci *adevărul lor*.

Dar activitatea de supraveghere nu se limita la rapoartele orale sau scrise al informatorilor (de pildă, ale acestui Raita Mihai, ce pare să fi fost un “intermitent al spectacolului”) de vreme ce documentul menționează “poziționarea integrală a filmelor de la cercetarea la fața locului”. Cu alte cuvinte Marin Preda nu era doar ascultat prin microfoane ori spionat prin falși buni prieteni, de regulă cam imbecili (ca acela ce încerca să mă convingă pe mine că în S.U.A. oamenii mureau de foame “cu miliarde”), procedee de care aveam, mai mult sau mai puțin parte cu toții – chiar și dictatorul se temea să nu fie spionat! – ci în plus era și filmat. Spectatori probabili Vasile & Vasile “prin tov. col. Vasile – de la tov. Gral Vasile” (prin Gral nu trebuie să înțelegem o ortografiere defectuoasă a Graalului ci simple prescurtare de la banalul “general”).

Motivația afișată? “... identificarea de noi aspecte care să permită o interpretare obiectivă, în raport cu concluziile medico-legale, *ale împrejurărilor producerii decesului*” (*ibid.* p. 136; s.m.). Oricît de obscură ar fi formularea e greu să nu te gîndești că ar face aluzie *la o eventuală filmare a torturării și asasinării scriitorului*. În care caz, *poate*, avansăm cu cea mai mare precauție, se avea în vedere gradul în care raportul de autopsie nu risca să reflecte prea fidel realitatea, și deci “interpretarea obiectivă” trebuia să intervină pentru a ajusta acest raport în sensul

convenit, de pildă, tratînd drept „lividități” cadaverice semne mai probabile de lovituri și urmele acestora, contuziuni și tumefacții, poate o hemoragie internă! Dar se limita oare activitatea “cinematografică” a securității doar la filmarea “împrejurărilor producerii decesului” sau avea, ca să zicem așa, un caracter mai general de supraveghere?

În orice caz, o astfel de operație de ajustare post festum e posibilă, dacă nu probabilă, avînd în vedere notația următoare privind “discuțiile cu profesorul Terbancea”, unul din semnatarii idescifrabili, ne amintim, ai raportului de autopsie (v. *supra*). Scopul “discuțiilor”? Cităm: “a furniza datele provizorii cu privire la cauza și mecanismul de producere a morții, precum și a rezultatelor analizelor de laborator” (*ibid.* p. 136). Interlocutorii profesorului Terbancea? “Tov. col. Vasile și colectivul”, bineînțeles!

Să încercăm să limpezim nițel lucrurile acestea nițicuș obscure ca să nu le numim de-a dreptul tenebroase! Deci: “furnizarea datelor *provizorii* cu privire la cauza și mecanismul de producere a morții” lui Marin Preda trebuie să treacă, ca la ședință, printr-o discuție constructivă între “tov. col. Vasile” + “colectivul” pe de o parte și profesorul Terbancea pe de altă parte. Însă *cine* furnizează “datele” *cui* ? Profesorul Terbancea (cel indescifrabil – cred și eu de vreme ce răspunderea reală nu-i aparține!) sau tov. col. Vasile, plus colectivul, mai încape vorbă... Iar, pe de altă parte, “rezultatele analizelor de laborator” și ele, tot în urma unor discuții constructive urmau a fi stabilite?

E greu să te sustragi impresiei că, exact ca și în cazul unei mari părți a “depozițiilor”, și în cazul stabilirii datelor pe baza cărora avea să fie redactat raportul de autopsie, avem de-a face cu o creație securistă. Sau, în cel mai bun caz, cu o tentativă oculă dar nemijlocită de influențare.

Mai departe, nu intenționăm a ne opri asupra “obținerii de date de la D.I. (direcția internă a securității?) cu privire la victimă și familie, cerc de relație” – constanța desemnării scriitorului drept “victimă” e mai mult decît revelatoare, e o semnătură a crimei de către criminalul însuși – și nici măcar asupra “cunoașterii comportamentului victimei prin discuții cu cadrele de la postul de miliție din Mogoșoaia”, ca să nu mai vorbim de “audierea legendată a celor doi portari de la casa de creație Mogoșoaia”, într-atît sensul acestor manevre, să le zicem “semiotice”, ne este cunoscut deja. De altfel, coincidența “discuțiilor cu cadrele de la postul de miliție din Mogoșoaia” cu anumite detalii din aberanta depoziție a taximetristului Bercea Marius e pur și simplu amuzantă. Amuzantă și instructivă!

Dimpotrivă, “obținerea fișelor de evidență a documentelor la care a avut acces victima (ah! victima cui! exclamația mea) la Arhivele Statutului și Academia R.S.R.” (*ibid.* p. 137) trădează un interes morbid pentru preocupările istorice ale scriitorului, ce, în chipul cel mai natural, înțelegea să-și documenteze viitoarea carte *Delirul II*, parcă; pentru rezervele mele

de ordin literar față de volumul precedent, *Delirul I*, dacă-l putem numi astfel v. *supra*). Reprezentau documentele la care “victima” avusese acces la cele două instituții susmenționate – am putea să le numim, orwellianizînd oarecum lucrurile, “Ministerul I și II”, căci în ce privește Academia R.S.R. (una din cele mai batjocorite instituții din România, de vreme ce președinte al ei fusese numit însuși Codoiul, Elena Ceaușescu în persoană, situație normală într-o țară condusă de analfabeți, delincvenți și psihopați, cum era România comunistă de atunci), trebuie să ne gîndim bineînțeles la fondurile ei secrete, la “infernul” ei politic, la care ce-i drept, nu oricine putea ajunge – reprezentau deci aceste documente, “materiale subversive” menite să stimuleze vigilența celei mai monumental stupide, vai!, “inteligente” de pe năpăstuita noastră planetă? Unde celelalte “inteligente”, în ciuda reputației, nu s-ar putea spune că strălucesc... Fără îndoială nu, sau atunci ar trebui acuzați cei ce dăduseră aprobările pe temeiul cărora scriitorul le putuse consulta, colegii sau mai degrabă superiorii anchetatorilor, poate Codoiul însuși – ceea ce ne-ar duce la ideea unui totalitarism poate inconștient sinucigaș ori, de ce nu, dezagregat în rețele de informații auto-subminative, de funcții inversate, structural contradictorii. Ceea ce, dacă ne gîndim la operația “Nistru” lansată de sovietici ori la jocurile duble ale diverselor mărimi, precum de pildă Pacepa, agent dublu, recrutat de CIA, poate foarte bine să corespundă cu adevărul. La urma urmelor, Ceaușescu însuși nu făcea oare un soi de joc dublu, între americani și sovietici – devenind prin prodigioasa lui stîngăcie paranoică inutil pentru primii și profund deranjant pentru ultimii...

În orice caz, de acest vals al aberațiilor, cu atît mai puțin de năruirea deocamdată subterană însă sensibilă și din ce în ce mai clar predictibilă a comunismului, nu putea fi acuzat un autor interesat exclusiv de înțelegerea fenomenului istoric și de transpunerea lui într-un soi de memorie paralelă, structural hermeneutică și utopic alegorică, însă total străin de zona de impactare a evenimentelor, ce singură ar fi trebuit să intereseze o “inteligentă” competentă și eficace. E cu siguranță ceea ce remarcă, nu fără o undă de legitimă indignare, d-na Mariana Sipoș cînd scrie:

«Citești și recitești aceste însemnări și nu se poate să nu te întrebi: ce voiau, de fapt: să afle cauzele morții sau misterul manuscriselor lui Marin Preda? De ce îi interesa atît de mult ce studiase el în arhive, la ce documente avusese acces? Ce nu trebuia să spună Marin Preda în viitoarea sa carte, pentru care înțelegem că se documenta deja? Cum se poate să moară un om și tu, organ de cercetare penală, să-ți propui ca prim obiectiv **“identificarea, inventarierea și ridicarea manuscriselor, jurnalelor și documentelor oficiale provenite de la arhive naționale, precum și a altor materiale de interes operativ”**» (*ibid.* p. 138; subliniat în text).

Remarcile indignite ale d-nei Sipoș sînt fără îndoială perfect îndreptățite. Am putea chiar spune că există ceva voluntar sfidător, voluntar provocator

în acest dezinteres afișat pentru persoana scriitorului, pentru cauzele reale ale morții lui, și, s-o spunem mai limpede, pentru identitatea asasinilor și a comanditarilor crimei – cei din urmă aveau să plătească scump, de nu pentru asasinatul însuși, căci crimele de stat nu sînt niciodată soluționate în România, cel puțin pentru iresponsabilitatea politicii lor delirante – cauze și identitate complet oculate de această obsesie retorică a “documentelor”.

Însă, încă o dată, conținutul respectivelor documente, obținute în urma unor aprobări cît se poate de oficiale, nu puteau constitui un “mister” pentru “organe”, cel puțin în măsura în care admitem că erau vizate exclusiv documentele obținute de la Arhivele Statutului și Academie iar nu, cum afirmă Ion Caraion, date secrete obținute pe canale oculate (“fel de fel de date strînse ca documente în vederea unor cărți viitoare, numeroase încredințate lui – și cît erau de importante! – chiar de unii lucrători superiori – ofițeri, magistrați, medici, arhivari – din cadrele Securității, în stare să știe multe și care voiau pe o cale sau alta să acorde circulație mai largă unora din mîrșăviile la care fuseseră martori sau părtași direct, inclusiv Canalul și Piteștiul, ori asupra cărora aveau informații revelatoare, indubitabile, concrete și catastrofale pentru mărimile trecutului și ale momentului”).

Putem crede că referința la cele dintîi masca interesul real pentru cele din urmă? Evident, o asemenea ipoteză nu este de exclus! Deși, în opinia noastră, centrul veritabil de interes al securiștilor consta mai puțin în identificarea informațiilor externe – indiferent de canal – arhivate de scriitor, cît în evaluarea felului în care Marin Preda le exploatare. Altfel spus, în sechestrarea personalității scriitoricești a autorului asasinat, a libertății lui de expresie deja fixate prin semn, singura la care puteau spera a ajunge, desigur “prin jaf”; în fine, în capturarea a ceea ce am putea numi “maculatoarele” emoției și gîndirii lui Marin Preda, laboratoarele dinamicii lui expresive prin care *transgresiunea e turnată în text*.

În felul acesta, putem sesiza mai bine, sensul “mobilului” constînd, conform notei suscitată, în următoarea “motivare: legendarea pătrunderii și controlării manuscriselor la Cartea Românească, Mogoșoaia și domiciliul victimei”, ca și cel, oarecum mai paradoxal, al unei note pe care personal o găsesc șocantă:

«“Prin șeful I.J. Dîmbovița se vor obține date și informații referitoare la: starea de spirit, vizite ale unor persoane din afara localității, existența vreunor documente aparținînd defunctului la domiciliul tatălui numitei Preda Elena (Mitev Vladimir, com Ochiuri)”» (*ibid.* p. 137).

Deosebit de grăitoare în această privință este o “notă-raport”, caracterizată ca “strict secretă”, a Consiliului Securității Statului – Direcția I, datată din **21 Noiembrie 1971** (s.m.), reprodusă de d-na Mariana Sipoș după “Cartea

albă a Securității”, p. 31, notă pe care ne permitem s-o cităm, fără a mai încerca să comentăm chestiunea “culorii” respectivei instituții și a literaturii pe care o generează:

«În baza ordinului conducerii C.S.S. sunt lucrați prin dosar de urmărire numiții Preda Marin, director al editurii “Cartea Românească” și Gafița Mihai, redactor șef al aceleiași instituții, ambii fiind semnați pe linie informativă cu atitudine ostilă și legături suspecte. De asemenea, prin funcțiile ce le dețin, facilitează publicarea unor lucrări necorespunzătoare din punct de vedere politic. În vederea verificării temeinice a materialelor ce le deținem, apreciem ca fiind utilă folosirea sursei de la locul de muncă al celor de mai sus. A fost obținut în mod secret mulajul după toate cheile necesare pătrunderii în incinta instituției. Au fost probate toate cheile confecționate după mulajul luat, rezultatul fiind pozitiv. Verificând la fața locului posibilitățile de instalare, am efectuat planul necesar, apreciind că lucrarea va fi realizată în cca 5 ore. Din studiul făcut, a rezultat cu certitudine că paznicul editurii “Cartea Românească” pleacă la ora 22, după care va fi plasat la domiciliu. În continuare, instituția se află în atenția pazei contractuale. Vor fi luate măsuri de pătrundere în obiectiv după orele 23, după ce paza contractuală va fi observată că va trece pe lângă instituție, fapt verificat de noi și cu alte ocazii. În obiectiv va pătrunde mai întâi ofițerul care a făcut proba cheilor, după care vor intra cei doi ofițeri de la Direcția [a] VIII-a [care] realizează lucrarea. Ofițerul operativ, care va fi în cadrul obiectivului, va ține legătura prin *Storno* (?) cu alți doi ofițeri, aflați în apropierea clădirii, care vor supraveghea dacă nu încearcă cineva să intre, iar în situații deosebite să acționeze pentru a împiedica pătrunderea.

Vor fi informate organele Secției a 14-a miliție (care își are sediul la cca 30 de metri de obiectiv) că avem în atenție un obiectiv din apropiere, fără a menționa în mod concret despre ce este vorba, pentru a ne asigura ca, în caz de necesitate, să le solicităm sprijinul.

Șeful Direcției,

General maior Borșan D.

A.S.R.I., Fond “D”

dosar nr. 11 119, vol. 8, ff. 3-4”» (apud *ibid.* pp. 143-144).

La toate aceste scandaloase informații făcute publice de chiar “Cartea albă” a celei mai proaste “inteligente” de pe planetă, ca să reluăm delicioasa formulă culianescă, d-na Mariana Sipoș adaugă judicioasele-i comentarii și completări, ce nu trebuie sustrate atenției:

«Sintetizând informațiile pe care ni le oferă, selectiv și cu jumătăți sau sferturi de măsură, “Cartea albă a Securității” (să nu uităm că a fost publicată în 1996 și exprimă ideea de “transparență” a domnului Virgil Măgureanu, care, de altfel, semnează și o mini-prefață) putem spune că sursa din interiorul editurii avea numele de cod “Vlad” și că dosarul de

urmărire informativă al lui Marin Preda avea indicativul 104/B. Maiorul Dionisie Olar propusese încă din 1966 **“să se aprobe instalarea I.T.X. la domiciliul lui Marin Preda, scriitor”** (p. 466). De altfel, există o notă informativă care arată că încă din 1952 era **“supravegheat informativ, pentru a se strânge probe pentru a fi internat în U.M. (p. 463)”**» (*ibid.* pp. 144-145; subliniat în text).

Deci, 1971, 1966, 1952! Există oare pe undeva referințe privind supravegherea lui Marin Preda chiar anterioare acestei ultime date? Și, privind lucrurile mai de sus, e necesară vreo *altă* dovadă pentru a demonstra că prezența pneumatică a scriitorului, mai mult decât însuși scrisul său, e ceea ce perturbă în profunzime puterea totalitară sau, uneori, *puterea pur și simplu*? Căci în 1952 nici măcar *Moromeții I*, acest straniu epos rural, vid de orice sentimentalism, pe alocuri de-a dreptul “frigoric” și totuși lăsînd să transpară prin lumea “deconstruită” un fel de camuflaj evocator, a ce, e foarte greu de spus (reamintim transpoziția onomastică a personajului principal, Ilie Moromete, ca și a pluralului colectiv eponim din Ilya Murometș, eroul prin excelență al bîlinelor rusești), nu fusese încă publicat.

Întrebarea deranjantă pentru reziduurile actuale ale vechiului sistem totalitar din România – căci nu îndrăznesc să-l numesc “românesc”, într-atît de antinațional a fost și este de la origini și pînă în prezent – este următoarea. Dacă U.M., unde securitatea intenționa a-l interna pe Marin Preda *încă din 1952*, se traduce prin “Unitate de Muncă”, înseamnă asta ceva mai mult sau mai puțin asemănător cu Canalul Dunărea – Marea Neagră, unde au pierit mii de deținuți politici? Sau *ce* altceva desemnează exact această siglă-cod ce evocă, oricum, o destinație unde scriitorul urma a fi “internat”? Cît despre “I.T.X.” a cărui instalare “la domiciliul lui Marin Preda, scriitor” maiorul Dionisie Olaru o propusese încă din 1966, presupun că nu reprezintă altceva decît unul din acele microfoane a căror includere în telefoanele de modă nouă ale regimului – *telefoane obligatorii*, reamintim pentru amnezici – Ceaușescu le generalizase pentru a înregistra pînă și pîrțurile națiunii! Supraveghere, internare... Unul din binomurile vectoriale indispensabile ale regimurilor totalitare.

Să revenim însă la straniul document secret din noiembrie 1971. Document prin care aflăm cum că “în baza ordinului conducerii C.S.S. sunt lucrați prin dosar de urmărire numiții Preda Marin, director al editurii “Cartea Românească” și Gafița Mihai, redactor șef al aceleiași instituții”. Includerea lui Mihai Gafița alături de Marin Preda în acest “dosar de urmărire” are de ce să surprindă, însă nu e locul a ne opri aici la asemenea detalii. La urma urmelor, securiștii se suspectau adesea între ei, nu fără temei din punctul lor de vedere (să ne amintim de faimosul Pacepa, numărul 2 al DIE, poate cel mai important agent dublu al totalitarismului ceaușist), dictatorii comuniști, Ceaușescu în primul rînd, cel mai direct interesant pentru noi, dar dacă e să credem mărturia lui Soljenițin, căruia

nu-i lipseau sursele de informare, pînă și Stalin însuși, temîndu-se paradoxal tocmai de “serviciile” menite să le asigure protecția. Teamă dealtfel justificată, cum bine știm acum!

În ce privește motivul unei atît de vigilente “puneri sub urmărire” trebuie să recunoaștem că e cam vag, în orice caz extrem de imprecis. Într-adevăr, a reproșa conducătorilor unei edituri de primă mărime bagatele de genul “atitudine ostilă și legături suspecte” e un fel de a spune totul pentru a nu spune nimic. De asemeni, evocarea facilitării tipăririi unor lucrări nenumite, așa-zicînd “necorespunzătoare din punct de vedere politic”, e mai mult un fel de a emite ipoteze neverificate decît de a lansa acuzații cu sens. Hotărît, nu degeaba caracteriza Ioan Petru Culianu securitatea ca cea mai proastă “inteligență” de pe planetă, de o imbecilitate monumentală sau, în funcție de unghi, abisală, complimente la care am putea adăuga totala futilitate a respectivei instituții, ce nu vînează mai niciodată inamici sistemici ci mai totdeauna *adversari afectivi*, ca să spunem așa. Multă ceață și poate și mai mult fum în acuzațiile formulate mai sus, ce aveau totuși să declanșeze, iar pentru mentalitatea securistă să justifice, comportamente gangsterești de o rară idiotie infantilă.

Tot acest vid informațional ce a legitimat în țestele epoleților aberația operațională deja menționată și la care vom reveni mai jos pare să depindă de o “sursă internă”, din interiorul editurii carevasăzică, ce – d-na Mariana Sipoș ne informează – “avea numele de cod “Vlad”, dosarul de urmărire informativă al lui Marin Preda fiind dotat cu indicativul 104/B (v. *supra*). Din păcate numele acestea de cod cu care securiștii își botezau foarte pofticios informatorii – cutare scriitor din exil ar fi fost poreclit “Ovidiu”, alții, nu neapărat scriitori, purtau pe condicuță nume ca “Someșean”, “Milton” sau “Ignat”, ca porcul în chestie – nu ne dezvăluie numele reale ale persoanelor. Faimosul Raita la care ne-am referit deja ar putea să corespundă tocmai cu un astfel de nume de cod prin care securiștii își marcau informatorii precum cow-boyii vitele prin westernuri. Dar prezența a cel puțin un informator intern în editură precum și, prin extensie, trebuie oare să ne îndoim, a altora la nivelul Uniunii Scriitorilor – inima mea sîngerează cînd scriu aceste inevitabile, implacabile rînduri – ne informează cumva și pe noi, și pe acest “canal”, dacă ne putem exprima astfel, asupra obiectivității și fiabilității ipotetice a depozițiilor anchetei, în orice caz, a unei bune părți dintre ele.

La toate aceste remarci trebuie adăugată descrierea tehnicilor de devalizare a editurii utilizate de “agenții speciali” ai celei mai notoriu imbecile “inteligente” a planetei Pămînt. Căci nimic nu egalează ridicolul acestor spărgători amatori, ce amintesc în mult mai debil comediile în care o bandă mai mult sau mai puțin diletantă dacă nu senil-infantilă se screme să “bracheze” safe-ul vreunei bănci extrem complezente. Reamintim că ținta fiind o biată editură, fără nimic deosebit secret, unde locul safe-urilor bancare era ținut de niște biete dulapuri sau fișete, nu putem decît să

admirăm eforturile tuturor acestor “specialiști” ce, nemulțumiți să obțină “în mod secret” – *sécurité de l'État oblige* – “mulajul după toate cheile necesare pătrunderii în incinta instituției”, le testează în prealabil cu grijă, rezultatul fiind, bineînțeles, “pozitiv”. Are loc apoi verificarea “la fața locului” a “posibilităților de instalare”, de parcă ar fi vorba de un asediu și nu de o biată spargere pe care un banal hoț, dotat cu un banal șperaclu, ar fi realizat-o mult mai simplu, mai eficace și mai bine. Avem însă a face cu niște imbecili conștiincioși și cu un veritabil ridicul al migalei căci toate aceste măsuri prelabile, bune pentru a fura planurile unui tanc, nu conduc decât la efectuarea “planului necesar”, geniile securiste ale cambriolajului ajungând la încheierea că – spărgători din toate țările, țineți-vă bine! – “lucrarea va fi realizată în cca 5 ore”. E greu de imaginat o mai plicticoasă comedie birocratică!

“Din studiul făcut, a rezultat cu certitudine că paznicul editurii “Cartea Românească” pleacă la ora 22, după care va fi plasat la domiciliu”, în continuare instituția căzînd în grija “pazei contractuale”. Există oare elemente mai compromițătoare pentru securitate decât “documentele” ei ultra-secrete? Atenție nu mă refer la nivelul moral al instituției, căci pentru a aplica o formulă de altă dată a unui scriitor român azi practic uitat, în plan moral securitatea nu are nivel; nu, ci mă mulțumesc cu mult oropsitul nivel intelectual, domeniu în care securitatea e tot atît de aproape de vacuitate.

Deci, “vor fi luate măsuri de pătrundere în obiectiv după orele 23”, carevasăzică “după ce paza contractuală va fi observată că va trece pe lângă instituție”, fapt pe care vigilenții securiști afirmă a-l fi verificat “și cu alte ocazii”, ceea ce ne face să credem că spargerea din noiembrie 1971 nu era prima de acest fel și că editura “Cartea Românească” se mai bucurase de atenția respectivei instituții și cu alte ocazii.

Amuzantă este ierarhia “penetrației”: “În obiectiv va pătrunde mai întîi ofițerul care a făcut proba cheilor”, ca unul cu mai multă experiență, poate, sau, pur și simplu, ca mai gradat, “după care vor intra cei doi ofițeri de la Direcția [a] VIII-a [care] realizează lucrarea”. Aceștia din urmă sînt, deci, executanții – deși din text nu e cu totul limpede dacă ce se vizează e fotografierea sau, eventual, fotocopierea unor documente, ori, de-a dreptul, furtul – “ofițerul operativ”, aparent, cel ce încercase în prealabil cheile, rezervîndu-și astfel onoarea primei “penetrații”, urmînd a ține legătura (prin *Storno* – ce-o mai fi și asta? un fel de walky-talky?) cu alți doi bașibuzuci, puși să țină de șase prin preajma clădirii, pe scurt niște “Gică” gata să sară la bătaie “în situații deosebite (...) pentru a împiedica pătrunderea”.

Altminteri, pentru a evita confuziile și încurcăturile cu alte servicii ale ordinii, nepuse la curent: “Vor fi informate organele Secției a 14-a miliție (care își are sediul la cca 30 de metri de obiectiv) că avem în atenție un

obiectiv din apropiere, fără a menționa în mod concret despre ce este vorba, pentru a ne asigura ca, în caz de necesitate, să le solicităm sprijinul”.

Cam atît!

Ce putem deduce din toate astea, dincolo de grotescul abject al “operației” în sine? Altfel spus, dincolo de structura evident gangsterească a regimului totalitar comunist, în varianta lui ceaușistă? În primul rînd, elementul în sine al crimei, natura lui abisal psihopată, delirant anxiogenă ce nu se poate realiza decît prin omor. Unii au denumit această panică turbulentă în care au identificat chiar o componentă haotic erotică “basic instinct”; însă există o flagrantă diferență între manifestările individuale, evident criminale, ale acestui “basic instinct”, și cele colective, respectiv sistemice ale aceluiași, unde nu doar scara mijloacelor diferă dar și sensul întregului proces capătă o altă dimensiune. În cazul de față, ținta acestui instinct obscur – noi l-am numit, în împrejurări diferite, “idioție turbată”, depistînd în “turbare” singura formă de “conștiință” pe care acest soi de alienare originară, vorticial violentă, de la rădăcinile inconștientului, căci aici își are începutura monstruozitatea totalitară cu toate tentaculele ei, o poate permite și suporta – e *conștiința liberă*, reprezentată de un scriitor, Marin Preda, în ocurență. Conștiința liberă și mai ales caracterul intransigent, în sine ireductibil al acestei conștiințe.

În “Damnații”, Luchino Visconti, aplicînd-o la situația totalitară, în speță nazistă – însă ideea poate fi adaptată neabătut situației totalitare comuniste –, a întrevăzut o nouă formă a infernului sau mai degrabă o nouă formă a mentalității medievale, îmbogățită cu vădite ecouri din “Demonii” lui Dostoievski, roman tradus uneori, în chip eronat, prin “Posedații” (e vorba, în special, de faimoasa “Spovedanie a lui Stavroghin”), după care, pentru damnați, inocența relativă a inșilor ce se sustrag damnării, co-prezența acestei inocențe ca atare, constituie o sursă de suferință inexprimabilă. Iată de ce prima reacție a damnatului, fie el religios sau politic, constă în a depune infinite eforturi pentru a atrage în propria sferă persoana inocentă – cu cît mai inocentă, cu atît este mai insuportabilă tortura pe care prezența, nu! *posibilitatea* ei o provoacă – ispitind-o, corupînd-o prin toate mijloacele, în caz de eșec singura soluție fiind, bineînțeles, suprimarea, exterminarea, asasinatul individual sau colectiv. Genocidul. Idee ce poate limpezi semnificativ anumite aspecte ale “soluției finale”, ca și ale “genocidului armean”, net anterior.

Controlarea sau suprimarea conștiinței libere, într-un plan mai modest, a conștiinței necontaminate, aliind eventual libertatea și puritatea cu intransigența – iată, în toate cele trei cazuri ce articulează prezentul text, cauza comună a asasinatelor de stat la care ne-am referit, cert sau ipotetic. Căci statul, chiar statul netotalitar, dar cu atît mai mult acesta din urmă, e vectorul principal al coruperii și distrugerii libertății și purității conștiințelor; din acest punct de vedere metafora leninistă a stomacului de

fier comunist, stomac a cărui digestie nu doar distruge dar, poate într-o măsură încă și mai mare, alterează și corupe, capătă tot atrocele ei sens. Să reamintim oare în context formula lui Ioan Petru Culianu, “nu există putere bună”? Desigur, Culianu distingea ba chiar opunea două feluri de state: “statul magician” și “statul polițist” ; însă dacă opoziția acestora e certă în planul metodelor, se menține ea oare și în cel al scopurilor?

Putem confirma acum cu certitudine, cum am sugerat deja, că jaful, desigur efectuat fără scrupul după asasinat și desigur favorizat de acesta, nu putea în nici un chip reprezenta mobilul crimei, de vreme ce furtul de documente (sau fotografierea ori fotocopiarea) aparținând editurii CR era practicat cu cel puțin 9 ani înainte de omor, și poate chiar anterior anului 1971. E ceea ce pare să indice un pasaj deja citat, pe care îl reproducem din nou pentru mai multă claritate: “Vor fi luate măsuri de pătrundere în obiectiv după orele 23, după ce paza contractuală va fi observată că va trece pe lângă instituție, *fapt verificat de noi și cu alte ocazii* (s.m.)”. Care alte “ocazii”? Sau, mai exact, despre ce alte “operații” poate fi vorba, efectuate când și cu ce scop? Reamintim, dacă mai este nevoie, că Marin Preda a devenit director al CR în 1970, ceea ce înseamnă că a început să fie “cambriolat” cel puțin începând cu această dată, supravegherea lui debutând, cum am văzut, mult mai devreme (probabil încă din 1952) și luând forma unui control sistematic cel puțin din 1966.

Te poți întreba dacă ancheta vizează inculparea eventualului asasin (ar fi poate mai adecvat să folosim pluralul) ori mai degrabă inculparea post-mortem a victimei. Dacă străluciții anchetatori ținesc captarea firelor vreunui misterios complot – urzit de cine dacă nu tot de membri ai securității? – ori cedează clasicului reflex de a spiona cercul de relații personale al scriitorului decedat. Obsesia documentelor, o spun în cunoștință de cauză, căci și mie mi-au dispărut numeroase caiete literare din casă, practic toate din perioada adolescenței, nu pare deloc a chiti mai știu eu ce dosare secrete și alte X-files dîmbovițene ci, clasic, hîrțiile personale ale autorului *celui mai iubit dintre pămînteni*, și celui mai detestat de securitate (cred că nu exagerez).

Bineînțeles, ideea fixă a “documentelor” – tot idioți ați rămas! îmi vine să le strig securiștilor, ca în acel noptatec 13 ianuarie 1983 cînd părăseam definitiv România – e strîns asociată de cealaltă, a “pătrunderii”... Nu știu ce rezultat ar da eventuala analiză psihanalitică a “pătrunzătorilor” și ce informații ne-ar furniza despre posibila lor viață sexuală (asta ca să nu intrăm în alte detalii, mai delicate oarecum), însă “legendarea pătrunderii și controlării manuscriselor la Cartea Românească, Mogoșoaia și domiciliul victimei” confirmă strigătul de indignare al lui Ion Caraion: asasinarea lui Marin Preda nu a avut drept unic scop ideea de a-l face să tacă pe scriitor ci, mai mult încă, intenția, dublu criminală, de a face să tacă totalitatea prezenței lui literare, orice fișie de hîrtie, orice frîntură de manuscris, orice notație, oricît de marginală. Într-atît birocrăția criminală

a regimurilor totalitare – iar securitatea este un foarte fosil exemplu al acestei senilizări a dictaturilor, al chitinizării instinctului de conservare, proprie regimurilor muribunde – panichează în fața oricărei manifestări a verbului liber, în fața oricărui cuvânt de adevăr ce le destramă înjgheburile de noapte și ceață.

Post-scriptum macabru

M-am referit la un moment dat la fotografia chipului lui Marin Preda, surprins așa cum a fost găsit pe 16 mai în camera sa la Mogoșoaia, fotografie aflată de autoarea *Dosarului...*, d-na Mariana Sipoș, în arhivele conținând documentele anchetei și raportul medico-legal, dar nereprodusă în ediția a doua a cărții. Voi regreta mereu absența materialului iconografic integral aflat la dispoziția autoarei, din ediția a doua, singura ce mi-a fost accesibilă (cea din 1999 fiind epuizată), într-atît *imaginea*, în acest bîlci al deșertăciunilor și al minciunilor de tot felul, se vedește singurul martor integral veridic, pentru că singurul martor *ce lasă să vorbească chiar victima*.

Reproduc mai jos această fotografie, după articolul lui Petru Luca, “S-au împlinit 37 de ani de la moartea lui Marin Preda, dar condițiile în care marele scriitor și-a trăit ultimele clipe rămân sub semnul întrebării: "Moartea a fost violentă!", publicat online pe 19 mai 2017 (<https://www.wowbiz.ro/s-au-implinit-37-de-ani-de-la-moartea-lui-marin-preda-dar-conditiile-in-care-marele-scriitor-si-a-trait-ultimele-clipe-raman-sub-semnul-intrebarii-moartea-a-fost-violenta-dezvaluiri-16990560>).

MARIN PREDA

«Ziarul Metropolis a evocat pe 16 mai, la împlinirea a 37 de ani de la moartea marelui scriitor Marin Preda, episodul încă neelucidat al dispariției maestrului. În vârstă de doar 57 de ani, Marin Preda a fost găsit fără suflare, pe 16 mai 1980, în camera sa de la Casa de creație de la Mogoșoaia, plin de sânge și lovit la cap.

Scriitoarea Mariana Sipoș, care a publicat informații prețioase și fotografii document, ale medicilor legiști, în care se observă loviturile de la nivelul capului, lasă să se înțeleagă că moartea lui Marin Preda este cel puțin suspectă.»

Suspectă într-adevăr! Dacă oroarea mai poate fi “suspectă”? Dacă moartea celui coborât în infern, prin grija demonilor cu epoleți, mai poate fi numită “suspectă”? Iată “pardesiul gri-pepit” din declarația Vioricăi Prodanoff, “paltonul gri-alb” din a doua depozitie semnată de Virgil Mazilescu. Îțit abia din țesătura lui echivocă, chipul lui Marin Preda – ezit să spun mort, într-atît pare adâncit într-o înțelegere de dincolo de suferință, într-o contemplație de dincolo de monstruos și abominabil, transcenzînd chiar răul absolut al totalitarismului – plutește, s-ar zice, pe Styx. Da, chipul! Straniu hîit într-o parte, cu trăsăturile fugind într-o direcție nelămurită, ce parcă s-au scurs, lichefiate de o explozie atomică. Plăgile ca niște peceti ale diavolului sînt toate întipărite aici, pagină insuportabilă tipărită de un tipograf al terorii. Stropii groși de sânge – și cei cunoscuți și cei nenumiți de vreun raport de autopsie – atîrnă toți, parcă țipînd, parcă amuțiți de un căluș gros și roșu, și ei, și contuziile, și tumefacțiunile, da, chiar și tumescența

pometelui, nemenționată de raportul de autopsie, deviată de “alunecarea de teren” a feței, toată această carne supliciată, această figură în pragul desfigurării strigă mut. Doar textul frunții, ocultat poate și de calitatea fotografiei și de cadrajul imperfect, rămîne cumva indistinct.

Lipsesc, desigur, “placardele mari” de culoare roșu-violacee și lipsesc, mai cu seamă, acele “numeroase formațiuni” atît de stranii, “de mărimea unor gămlii de ac pînă la aceea a boabelor de linte, de culoare violacee-neagră” produse – cum? de cine? în ce condiții precise; întrebări fără răspuns în țara tăcerii mafioate (*omerta*), unde adevărul e un străin în exil. Lipsesc pentru că pentru a putea citi în direct textul trupului vulnerat ar fi trebuit să-l putem vedea, mai întîi.

Totuși textul chipului, atît cît sîntem în stare a-l desluși, ne dezvăluie aspecte neprecizate în raportul de autopsie, aspecte pe care nici eu nu le-aș fi putut descifra din lectura feței pomădate, tencuite cu pudră, reparate, da, cu siguranță, *reparate*, înțeleg acum, la care mă uitam cu milă și groază. Reparate pentru că, e evident din fotografie, pentru a fi deplasată, deformată, strîmbată astfel, fața scriitorului trebuie să fi prezentat, sub contuzii și sînge, o fractură sau mai multe la nivelul scheletului facial. Ceea ce implică utilizarea – cum am afirmat deja mai sus – a unui instrumentar al violenței, box american sau altceva tot atît de contondent. Ceea ce implică de asemenea ideea simplă că asasinii lui Marin Preda nu erau niște simple brute, ci niște veritabili tehnicieni ai torturii pentru care oroarea brutalității reprezenta doar prima etapă a canonirii scriitorului.

Și acum, încă o dată, întrebarea simplă, întrebarea insuportabilă: ***Cine a ucis?***

Securitatea? Ce-i aia? O adunătură de monștri? Niște scorpioni cu țeastă în aparență umană, veniți de pe cine știe ce altă planetă? Din vreo nebuloasă mimetică, bîntuită de paraziți cameleonici ce fagocitează tot ce ating? Nu, fără îndoială, nu vorbim despre oameni, nici măcar despre niște fameni pe care omenirea s-ar rușina să-i numească, nici măcar despre execrăturile pe care sîntem sortiți să le vomităm! Ci despre oroarea fără nume, fără cuvinte, zămislită de spuma cea mai neagră, cea mai bestială a acestui pămînt! Nici măcar, ci despre vreo silă plăsmuită în drojdiile, în lăturile, în scursorile și zoaiele cele mai abjecte ale haosului! În străfunduri putride de Tartar!

În fața acestor neimagini lacrimile nu curg ci se coc asemeni unor abcese...

Ne uităm, uitînd de noi înșine, la chipul deformat, însîngerat, la figura aproape desfigurată a scriitorului, unde stropii de sînge stau drepti aproape ca niște soldați – căci e o teribilă luptă să fii într-un asemenea grad ***victimă***. Ne uităm, uitînd de noi dar nu și de această ciudată “anchetă” de birou, de această “anchetă” scornită de birocrății torturii – și mă întreb. Unde e acel Marin Preda ce răsare ca prin minune în sala de mese a Mogoșoaiei, fie și

MARIN PREDA

“prăbușit pe scaun” într-o “stare avansată de ebrietate” – îmbătat de alcooluri sau de sângele pe care-l pierduse? –, acel Marin Preda ce coboară senin scările, oricum, neajutat, instalându-se la masa aceea a tuturor mărturiilor, ba și vorbind “destul de coerent și logic”, același Marin Preda pe care scriitorul Gheorghe Buzoianu l-ar fi găsit ceva mai devreme spălându-și fața de sângele ce-i curgea de la un neg rupt! Ne uităm la toți acești Marin Preda, când amuțiți și paralizați de beție, când locvaci și mai degrabă dinamici, în funcție de necesitatea înțeleasă a “anchetei” – ne uităm, spun, căci nu e vorba numai de mine ci de toți ce mai știu încă, mai vor să știe încă a vedea. Și ne întoarcem pe urmă la chipul acela aproape dezumanizat, abisal. La chipul acela de dincolo de uman și tocmai de aceea, cu umanitatea adâncită, cu umanitatea mereu dincolo de puterea noastră de a-l percepe. Și zîmbesc strîmb și simt că pe fața mea împietrită lacrimile nu curg, ci se coc ca niște abcese.

Libertate și putere sau despre păcatul împotriva spiritului

S-ar mai putea desigur spune multe despre asasinarea lui Marin Preda, poate cea mai simptomatică dintre crimele ce au vizat oamenii scrisului în România, începînd cu Mihai Eminescu “poetul național” – te poți întreba uneori dacă idolatrizarea vidă de orice înțelegere a poetului nu trădează un fel de bizară “pocăință”, de cele mai multe ori inconștientă, ca și, prin contaminare, întortocheatele manifestări de hagiografie semi-critică, semidocă, atît de curentă la români – și sfîrșind, deocamdată, cu actul cel mai profanator, uciderea lui Ioan Petru Culianu într-un chip ce trăda nu doar imbecilitatea ci poate mai ales natura scatologică a asasinilor și a comanditarilor lor.

Și totuși, încercînd a generaliza, ce anume, în ființa scriitorului, provoacă ostilitatea asasină a puterii, cum se explică faptul că forme de guvernămînt ce nu poartă neapărat eticheta infamantă a totalitarismului, ba poate ce nu trec nici măcar drept regimuri deosebit de autoritare, sfîrșesc prin a recurge la această soluție extremă în raporturile lor cu cîte un purtător al cuvîntului?

O soluție de facilitare ar căuta în direcția atitudinii scriitorului. Mai precis, în caracterul “provocator” al scrierilor sale ori chiar al personalității, al “prezenței” lui literare și nu numai. Însă asta înseamnă că singurul fel prin care o formă oarecare de putere – *orice formă de putere, indiferent de etichetă* – își poate rezolva relațiile cu cei ce o contestă este asasinatul. Desigur, cum remarcă deja undeva Ioan Petru Culianu, nu există putere bună, cu toate acestea, în ce fel de lume trăim dacă *astfel* stau cu adevărat lucrurile.

Fără îndoială, contradicția dintre fenomenele puterii, în special ale formei brute totalitare, și poet – în sensul cel mai vast al termenului, ce-l include nu doar pe prozator ci și pe pictor, compozitor sau arhitect, de fapt orice categorie de artist creator, cu alte cuvinte de vector autentic al umanului – depășește șocul metalic al opiniilor, cu atît mai mult cu cît, chiar și pe acest plan, opinia poetului va fi în eternitate transcendentă față de orice cadru politic imaginabil, va fi mereu *dincolo*, într-un spațiu numai al ei, intangibil. Jocul simiesc al intereselor, cupidităților mai mult sau mai puțin abjecte, al scîrmănărilor pentru o banană în plus e pentru poet o rană, nu o rană înțeleaptă ca aceea pe care o poate îndura uneori, la drept vorbind, destul de rar, filosoful, ci un izvor de mînie, ce-i alimentează verbul și-i preschimbă privirea în laser cosmic.

Căci ea, contradicția aceasta fundamentală ce *este* iar nu doar reflectă, contradicția dintre *spirit* și *lume*, vizează în chipul cel mai direct vocația destructurantă a poetului, aceea de a căuta, prin toate întîmplările formei și ale amorfului, verbul, miezul neștiut al originarului pentru care însuși

spiritul nu e decît o niteşcenţă epidermică, o coajă de eternitate – neantul mistic, şiroind de infinit cognitiv.

Sau, am putea spune că prezenţa fiecărui geniu în lume tinde să trezească un adevăr profund al omului cu care *formele statale*, statul ca dogmă a stabilităţii unui grup de interese şi deci a unui grup restrîns de persoane beneficiare, statul ca rigiditate a unui raport de forţe sau, prin dinamica totalitară, statul ce diluează instituţiile în centri multipli de forţe, tocmai pentru a masca concentrarea scelerată a puterii, statul ca imuabilitate a unei ideologii, nu au nimic de a face. Mai mult, am putea spune că geniul pneumatofor, purtător al unei alte legi, a spiritului, trezeşte o opoziţie indefinit camuflată între libertatea însăşi ca pură formă a existenţei spirituale, adică a autenticităţii umane, şi puterea ca alienare organizată, ca exerciţiu de a stabili un *deasupra* opresiv, ce refuză orice *dincolo*, ca asuprire deci nu doar a unor populaţii ori a unor legitime aspiraţii la drepturi, la drepturile politice şi sociale, ci, mai cu seamă, a aspiraţiei la drepturile existenţiale ale omului; căci există o dimensiune transcendentală a drepturilor omului de care nu se vorbeşte niciodată deşi configurarea ei cognitivă, înţelegerea ca act de integrare axiologică, reprezintă vocaţia existenţială a omului.

Fără îndoială, geniul, oricît purtător al spiritului, se prezintă în lume, deci în societatea determinată în care se manifestă, ca simplă persoană, ceea ce poate da impresia înşelătoare a unui conflict între euri acolo unde e vorba de revelaţia unui conflict de structuri. Iar atacarea unor forme mumificate prin tradiţie şi legitimate prin spectacolul “idolilor forului” impus de elitele efemere, altfel spus, prin spectacolul magiei de stat ce toarnă în teste opinia voită, poate lua aparenţa nu a unui act autentic revoluţionar – căci ce poate fi mai adînc autentic decît revoluţionarea mentalităţilor în dispreţul total al convenienţelor atît de utile ca tehnici de control şi de supraveghere – ci a unui scandal mai mult sau mai puţin absurd, a unei manifestări mai mult sau mai puţin iraţionale a unui ego perturbat. Desigur, poate părea cam bizar ca singura modalitate de a ţine la distanţă un fenomen în aparenţă atît de insignifiant să fie tocmai asasinatul, fizic sau moral, fizic şi moral de cele mai multe ori.

Pneumatismul scriitorului autentic, cu dimensiunea lui destinal paraperatologică – tip literar pe care trebuie să-l opunem cu hotărîre aparacikului cultural, model curent, politicianului scribuiard şi “rezistentului prin cultură”, ce nu e decît forma mai evoluată a oportunistului totalitar (semnificativ, într-un articol consacrat lui Eugen Lovinescu, un fel de recviem critic, George Călinescu distinge scribii administrativi ce existau deja în epocă, de “salamandre”) – se articulează, prin urmare, în jurul unui binom fundamental, amintind “syzygeile” gnostice, dintre libertate şi logos, expresia absolut liberă a geniului fiind chipul său cel mai înalt. Dimpotrivă, forma inert apăsătoare a statului în genere, cu înjghebarea lui extremă, statul totalitar, unde morişca

LIBERTATE ȘI PUTERE

instabilității scelerate, prin care fiecare nouă zi derapează pe oroarea nopții precedente, nu face decît să adîncească indefinit povara, nu poate fi văzută decît ca o organizare a alienării fiecărui individ atomizat și a maselor de mefiență rezultante, sarcastic poreclite popoare – tot ce ține de identitatea veritabilă fiind bineînțeles pulverizat de “portocala mecanică” a dictaturilor.

E ceea ce spune Dan-Dionis, ca într-un ecou al *Geniului pustiu*, dar și al revoltei politice din *Împărat și proletar*, cu un straniu, dureros accent premonitor privind destinul lui Eminescu însuși:

«Tu ai o judecată rece și vei ști să-mi descrii toată natura vizionară și înșălătoare a lucrurilor lumești; de la floarea ce cu naivitate minte, prin haina ei strălucită, că e ferice înlăuntrul gingașelor sale organe, până la omul ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică care ține cât istoria omenirii, acel sâmbure negru și rău care-i rădăcina adevărată a vieții și a faptelor sale – egoismul său. Vei vedea cum ni se minte în școală, în biserică, în stat, că intrăm într-o lume de dreptate, de iubire, de sfințenie, pentru a vedea, când murim, c-a fost o lume de nedreptate, de ură. Ah! cine ar mai vrea să trăiască când i s-ar spune de mic încă, în loc de povești, adevărata stare de lucruri în care va intra?» (*Sărmanul Dionis*, ediția Mihai Eminescu. Opere, VII. Proza literară, EARSR, 1977, p. 104).

Desigur, “statul magician”, cu metodologia lui vrăjitoresc demonică, are mai degrabă tendința de a ispiti voințele spre alienare, insinuîndu-se, prin constantele vectoriale ale înconștientului (ambție, vanitate, luxuriantă luxură, practic prin întreg pachetul celor șapte păcate capitale), în vidul pe care orice ins carent în planul căutării inflexibile de sine îl adăpostește în labirintul eului propriu. Dimpotrivă, “statul polițist”, cu credința lui neabătută și oarecum naivă în virtuțile brutalității cu cît mai feroce, cu atît mai eficace, se străduie nu doar să se insereze și să se impună, baremi cu un minim de subtilitate, în vacuitatea cu care personalitatea deficientă e oricum gravidă, ci să zdrobească ansamblul persoanei, transformînd labirintul în rîpă și lăîndu-se prin teroare, aidoma unui monstru desfigurat, desfigurant și amorf printre ruinele eului devastat.

Eșecul totalitarismelor e de altfel strîns legat de această metodă nu doar sălbatică ci și contraproductivă ce face, paradoxal, în anumite cazuri, nu așa de puține, din cunoașterea de sine și din individuarea bestial combătute, nu ținta unei căutări ci ultimul recurs al insului disperat. Rezultatul final constînd, invers decît cel scontat de putere, în generarea unei populații psihologic eliberate prin deznădejde, ce frînge prin revoluție regimul care a zămislit-o.

Evident, ajunși în acest punct, nu trebuie să se creadă că asasinatul politic, fie el colectiv, ca genocidul armean și cel evreu, mai cunoscut sub termenul, în opinia noastră echivoc, de holocaust sau *shoa* – căci în chip

cert nu de un sacrificiu a fost vorba ci de un abject omor în masă, de o crimă contra umanității ce reduplica, în viziunea lui Hitler, anihilarea (*Vernichtung*) a armenilor – sau individual, chiar când victimele nu ar fi “genii”, ne-ar apare ca mai scuzabil. Cîtuși de puțin! Monstruozitatea de stat, în genere, monstruozitatea totalitară în special, merită aceeași denunțare implacabilă, oricare ar fi nivelul intelectual ori dimensiunea spirituală a victimelor. Căci victimele violenței organizate – forma extremă a organizării alienării anti-umane – au un drept egal la imortalitatea memoriei și a adevărului, iar ucigașii și torționarii de toată mîna, un drept egal la cel mai indelebil dispreț și din nou, de ce n-am spune-o, un drept la adevăr – la adevărul abjecției lor, ei, reprezentanții prin excelență ai “erei ticăloșilor”, da, un drept la o demascare fără sfîrșit, ce nu se poate limita la vreun simplu “proces”, fie el procesul nazismului sau al comunismului, al stalinismului și leninismului în special, dar, de ce nu, vreun proces al putinismului, al saddamismului și al basharismului, al miloșevicismului și al ceașismului, al maoismului ori al pol potismului, al erdoganismului sau al junii-turcismului, în fine al oricărei forme a ororii etatizate; ci toate trebuie puse la stîlpul conștiinței, unde infamia lor să apară în toată hidoșenia ei dementială, în toată *damnarea* ei, nu religioasă ci umană.

Căci păcatul iremisibil, păcatul împotriva spiritului acesta este: *păcatul îndreptat împotriva umanului*. Iată de ce mînia străzii, mînia populațiilor exasperate, aceste torente de lavă ale indignării populare, e sacră și nimeni, nici un regim, nici un guvern, sub nici un pretext, imaginabil sau nu, nu are dreptul de a-și dirija împotriva ei violența, violența directă a “mitralierelor” de guvernămînt sau a “kärşcherelor” ori, și mai groaznic, violența indirectă a vreunei “pandemii” concoctate în vreun laborator.

În fond, pentru statismul statal – chiar fără a face apel la forma lui exterminatorie extremă, totalitarismul – umanul se reduce la un appendice al politicului, teren al tuturor manipulărilor ce confortează în demonizații săi operatori, cel puțin la cei mai naivi, sentimentul divinizării prin putere, iar la ceilalți, la cei cîțiva ce fac saltul de la simplul totalitarism la inevitabilul nularism subiacent, acela al unei dominații vide, al unei vacuități, al unei futilități a jocului pe care nici un privilegiu, nici un avantaj sau abuz nu le mai pot umple. Căci puterea, puterea cu adevărat extremă e un exercițiu fără beneficiari, unde persoana e substituită – și revelată – prin propriul ei *nimeni*.

Ajunși aici, la acest punct al opoziției structurale dintre spirit pe de o parte, ca simbol al unei umanități nelimitat anamnezice (căci spiritul – cum o indică primul sistem filosofic din lume, sistemul indian *Sāṃkhya*, al cărui fondator, Kapila, era mai mult sau mai puțin contemporan cu primul poet speculativ al Europei, Orfeu – e omul perfect, *puruṣa*, circumscris doar de solitudinea lui transcendentă, *kaivalya*; mult mai tîrziu, gnosticii vor dezvolta o reprezentare mitică analogă cu al lor *teleios anthropos*) și, pe de altă parte, statismul statal corupt ori de-a dreptul totalitarizat, ca simbol

al unei radicale alienări a umanului, a unui uman atomizat pentru a fi mai eficace masificat și, în ultima instanță, despuat de sine, ne putem pune încă o dată întrebarea în ce măsură scriitorul în primul rând, și artistul în genere ca purtător de spirit (*pneumatofor*), trebuie văzut și ca purtător al unei legități superioare față de cele ale oricărui regim sau actualitate politică efemeră, în ce măsură deci cei ce întrupează astfel de simboluri ale individuării colective, ale necesarului drum spre sine într-o configurare de dincolo de destin, trebuie integrați unei lecturi paradoxale ce-i face să apară, pentru a relua o proiecție a lui Friedrich Gundolf, ca “forțe cosmice”, sau, mai puțin aproximativ, ca persoane-idei. Căci aici trebuie căutat scriitorul, aici, orice reprezentant al logosului, în zona de interacțiune, ideal, de fuziune, dintre persoană și idee, într-un loc unde identitatea, debarasată de tot ce o pîngărește și o profanează, se regăsește ca suflu al unui tărîm, și ca nume impronunțabil de glăsuirea comună al unei dimensiuni inviolabile.

Indiscutabil, statismul statal chiar și cel mai “democratic”, pentru a nu mai lansa acum în joc relativ sulfurosul termen de “democratură”, care în context ne-ar duce prea departe, se bazează în primul rând pe supraveghere (destul de recentul scandal Snowden, ca să nu mai vorbim de rana deschisă Julien Assange, o probează cu prisosință) – și titlul faimoasei lucrări a lui Michel Foucault, *Surveiller et punir*, nu e deloc întâmplător. Strict vorbind, toate formele de putere sau de autoritate, începînd, cel puțin, cu cele antice, detestau transgresiunea, totuși indisociabilă de natura umană; hybrisul grecesc și păcatul originar biblic, ambele bazate pe încălcarea unor tabuuri mai mult ontologice decît circumstanțiale, documentează la rîndul lor afirmația.

Or, chestiunea care se impune este, pînă la urmă, cea a conflictelor de autoritate. În ce măsură statismul statal e legitim în fața autorității spirituale a artistului și mai cu seamă a scriitorului, încă și mai mult a poetului – logoforul, penumatoforul prin excelență, a cărui responsabilitate se plasează deasupra opiniilor și intereselor comune –, în ce măsură autoritatea transcendentă a purtătorului de logos și spirit poate fi contestată, combătută prin calomnie și insultă, respectiv, în cazurile cele mai grave, prin crimă, ori baremi prin atentat, chiar dacă acesta din urmă e menit să eșueze? Pe scurt, în ce măsură politicul poate înfrunta spiritul, făcîndu-se vinovat, din chiar punctul de vedere al celei mai înalte autorități religioase creștine – cel puțin dacă zîmbind ne vom referi la milosîrnicul și prea piosul stat creștin – de păcatul împotriva spiritului, singurul de neiertat. *Poate statul guverna prin păcat iremisibil?* Iar dintr-un alt unghi, poate un guvern să stăruie într-o politică mai mult sau mai puțin oligarhică, mai mult sau mai puțin democraturală (asupra termenului de democratură vom reveni în *Analiza literară* al cărui *spin off* este prezentul text), cînd nu de-a dreptul dictatorială, funcționînd ca o forță de ocupație a propriei țări, a propriei societăți și a propriului popor?

În fine, dacă reprezentanții chiar și ai celui mai corupt Parlament pot beneficia, sfidînd opinia publică și justiția, de cea mai deplină imunitate, de ce drepturi ar trebui să beneficieze reprezentanții parlamentului spiritului? Doar de dreptul de a fi asasinați? Caci aceasta e unica soluție la care a recurs alienarea organizată pe teritoriul României, evident, în special în epoca ei fătîș totalitarizată, față de toate acele personalități incontrolabile prin incommensurabilitate.

Acum, nu e mai puțin adevărat că unele rare țări cunosc ceva ca un armistițiu extrem de fragil între alienarea organizată statală și pneumatofori, fie din cauza debilității structurale a celei dintîi, fie prin grația incomprehensibilă a cîte unui arhonte, indiferent de forma politică imediată, el însuși locuit de spirit – un Ludwig II, Regele-Lună în viziunea lui Apollinaire și a mea, ori vreun Pericles –, el însuși dominat de tragismul constitutiv al geniului. Vorbim atunci, fără să prea știm ce îngînăm, de “vîrste de aur”. România, prizoniera cvasi-permanentă a unei culturi de propagandă reprezentată cu strălucire de politicieni literari ca Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu și Nicolae Manolescu, prototipul “rezistenței prin cultură”, n-a traversat un astfel de fenomen istoric. Rarele sau chiar mai puțin rarele scîlipiri prin turbulente de beznă și ceață din perioada interbelică, perioadă al cărei caracter de efemer armistițiu istoric a fost totuși net înțeles de Mircea Eliade și poate de George Călinescu, ori cu tragică intermitență, *les feux follets* de prin anii '60, '70, '80 eventual, deceniu de praguri agonice și de simbioze ectoplasmice paradoxale cu realul, nu se pot în nici un caz înălța pînă la acest statut. E foarte adevărat, cu cît ne apropiem de prezent cu atît legitimitatea unei culturi de propagandă a scăzut pînă la îndepărtate valori negative, fără ca faptul unei asemenea *pseudo-culturi* să dispară, tocmai acum, mai ales acum, legitimitatea fiind substituită prin crimă.

Etapă imediat următoare, însă pentru asta va trebui să mai așteptăm circa 11 ani, fiind aceea a legitimării asasinatului *după* comiterea crimei, tentativă destul de bizară de a furniza printr-un fel de para-justiție populistă, omorului, o demențială îndreptățire. În mod curios, cît timp a fost la putere, regimul totalitar comunist s-a dovedit în acest plan al legitimărilor *a posteriori* destul de timid. Moartea lui Labiș, prezentată cu obstinație ca un accident, a fost un fel de catastrofă națională și bineînțeles o catastrofă a regimului însuși – paradoxal, nu-i așa? – de vreme ce prin moartea lui dispărea *unicul* scriitor veritabil de stînga, autentic în plan literar și de ce n-am spune-o, spiritual! *Unicul pneumatofor al regimului!!!* Spun asta pentru că un Nichita Stănescu, de pildă, ce a ocupat în chip extrem de straniu, cu personalitatea lui profund diferită, locul liber lăsat de Labiș, n-a fost și nu poate fi considerat în nici un chip, oricare i-ar fi fost relațiile conjugale morganatice cu sistemul, ca un poet comunist. Ci mult mai degrabă ca un fel de “rezistent prin cultură”, în orice caz mai credibil în acest din urmă rol decît Nicolae Manolescu, mai ales că poetul,

salamandră veritabilă, nu avea, spre deosebire de critic, actualmente simplă “șopîrlă”, oricare i-ar fi fost altminteri originile (salamandră degradată? sau simplu travesti!) sau, să zicem, de colegul său literar, Nicolae Breban, nici cea mai vagă ambiție politică. Putem vorbi mai degrabă, în cazul lui Nichita Stănescu, de un apolitism agresiv, de un apolitism de opoziție! Ceea ce, bineînțeles, nu împiedica șezătorile agasate și compromisurile sastisite.

Această “timiditate” a unui regim criminal ce îndrăznește să ucidă dar nu să-și asume explicit și să-și justifice crimele poate părea, la prima vedere, destul de inexplicabilă. În realitate, ea se explică destul de simplu prin faptul că comunismul post-stalinist, mult mai vizibil spre nenorocirea lui decît precedentul, era deja un comunism agonic, chiar dacă agonia a durat mai bine de trei decenii (38 de ani, mai precis). Din acest punct de vedere, anul 1956, anul cînd sîrșitul a căpătat început și formă, era, neîndoielnic, un an de criză pentru sistem. Căci acesta nu numai se sinucisese dezavuîndu-și părintele, tătucul Stalin, cum i se mai zicea, dar primise – chiar în varianta lui “renovată”, ca și Gorbaciov mai tîrziu, cu falimentarele lui reforme perestroikiste – practic simultan, deși non-concomitent, un colosal vot de blam prin extraordinara revoluție ungară, declanșator al unei formidabile mișcări de opoziție în Polonia, R.D.G., Cehoslovacia, din nou Ungaria și chiar și-n oropsita Romînie, ce a culminat prin prăbușirea comunismului european (cel asiatic mai subzistă încă, deși agonizînd și el) și dispariția U.R.S.S.

E fascinant dar nu realmente absurd că totalitarismul comunist a trebuit să-și aștepte prăbușirea pentru a îndrăzni să-și justifice fățiș, fie și în chipul cel mai vulgar, crimele. Dacă asasinarea lui Labiș coincide, cum am văzut, cu frisoanele propriului sîrșit al sistemului – raportul hrușciovian și revoluția ungară – uciderea lui Marin Preda cade într-un alt moment de criză al regimului, sau mai exact într-o nouă etapă, mult agravată, a crizei comunismului. După obicei, dictaturile comuniste își confirmaseră abolirea semnînd în 1975, cu imprudența proprie escrocilor, ce cred că-și pot permite orice, *Declarația universală a drepturilor omului*, precum și toate protocolurile și documentele aferente. Căci, indiscutabil, Conferința de la Helsinki, ca și toate conferințele ulterioare, organizate pentru a menține presiunea (Belgrad, Madrid...), a reprezentat și simbolizat pecetluirea destinală a sortii totalitarismului comunist european în genere, precum și a ceaușismului național-comunist în chip cu totul special. De altfel, Conferinței de la Belgrad avea să-și adreseze în 1977 apelul pentru respectarea oropsitelor drepturi ale omului din urgisita Romînie, Paul Goma, apel pe care autorul acestor pagini l-a semnat pe 4 martie, paradoxal și aproape prea semnificativ, ziua cutremurului ce exprima, cum foarte bine a scris Paul Goma, un mult mai profund și mai durabil cutremur al oamenilor...

Asasinarea lui Marin Preda din 15-16 mai 1980 (în ce mă privește nu sînt absolut sigur, ținînd seama și de mărturia lui Petru Creția, dacă crima a fost finalizată pe 15 sau pe 16 mai) se înscrie, îndubitabil, în represiunea securistă ce a urmat semnării apelului din 1977, publicarea *Celui mai iubit dintre pămînteni* fiind resimțit ca o continuare *dinăuntru* a sistemului a unei mișcări societale și/sau marginale (reamintesc că în afară de Ion Negoitescu, ce și-a retras sub presiune semnătura, de Ion Vianu, de soția mea și de mine, *ce nu mi-am retras-o*, exercițiu practic solitar în epocă, nici un scriitor nu semnase apelul): mișcare ce provocase totuși o teribilă și îndreptățită anxietate traumatică în rîndurile nomenclaturii. Ghilotina comunismului intrase sub cronometru, Ceaușeștii, întreaga familie, își vedeau la propriu moartea cu ochii: de altfel, mai ales după venirea la putere a lui Gorbaciov jocurile erau făcute. Iar dacă în 1967 prezisesem căderea comunismului în 20-30 de ani, prezicere ce-mi atrăsese între altele amenințarea cu 10 ani de temniță din partea unui membru al suavei securități – lucru pe care nu l-am uitat și nu l-am iertat! –, prin 1981, dacă memoria mea e bună, îi adresasem lui Ceaușescu un “memoriu”, unul în plus, căci de prin 1979-1980 mă dedulcisem la acest tip de literatură, în care-l amenințam pur și simplu cu revoluția! A fost, de altfel, ultimul text de acest gen, ultimul nu pentru că teribile consecințe m-ar fi împiedicat să continui, asemenea consecințe n-au existat, spre dezamăgirea comică a unora ce-și închipuiau că securiștii mă bătuseră groaznic. În veleitate, poate! În practică, securiștii și-au înghițit cuminte și fără reacție, alta decît poate “literară”, papara! Spre deosebire de miliști, singurii ce și-au exercitat activitatea contondentă cînd i-am obligat, în 1979, să deblocheze pentru vreo trei ani trotuarul din fața Palatului – Trotuarul Gloriei cum mi-l numesc eu în clipe de nostalgie înlăcrimat surîzătoare! sau Zona liberă de comunism cu vreo 10 ani înainte de Piața Universității!... Dacă lașitatea n-ar fi domnit pe teritoriu, comunismul s-ar fi prăbușit în România cu 10 ani mai devreme și s-ar fi prăbușit *altfel*!

Da, fără a mai intra în alte detalii, totul a fost oricum deja spus, fiecare asasinare a unui scriitor a coincis, fie că regimul era monarhic, fătîș totalitar ori pretins democratic ca cel iliescan, cu un moment de criză sau de anxietate al alienării organizate ce constituia respectiva putere. Mai mult, cu un moment de criză inevitabilă a cărei concluzie, variabil îndepărtată, n-a putut fi în nici un caz ocolită prin crimă.

Altfel spus, crimele de stat, oricare le-ar fi ținta, se caracterizează nu doar prin indicibila lor abjecție ci, îndeosebi, prin totala lor inutilitate. Poate, în primul rînd, pentru că, orbite de iluzoria lor “putere” imediată, expresie exclusivă a alienării lor structurale, regimurile, oricare le-ar fi culoarea și forma, se dovedesc incapabile să decodeze valoarea de *semnal* a *prezenței sriitorului autentic* sau, eventual, a *geniului*, închipuindu-și, în primitivismul lor psiho-mental, că înlăturînd persoana înlătură concomitent și cauza amenințării.

LIBERTATE ȘI PUTERE

Că în realitate nu astfel stau lucrurile o află regimul în chestie uneori foarte repede, alteori după un răstimp ceva mai îndelungat, dar întotdeauna în chip extrem de penibil, ca de pildă regele Carol I, silit la abdicare când în 1916, România, ce prin grija monarhului și a anumitor factori politici, era în 1914 aliată cu Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria), va intra în război de partea Antantei (Franța și Anglia la care avea să se adauge și Italia), cu consecințele fericite pentru țară, nefericite pentru regele german, pe care le știm (recuperarea Transilvaniei și, prin grația revoluției ruse, și a Basarabiei, ce fusese pierdută cu ocazia “războiului de independență”, prin imprudența aceluiași Carol I).

În ce privește penibilitatea bușiturii comuniste din 1989 e inutil să mai insistăm, într-atât a dus nu doar la dispariția cvasi-integrală a familiei dictatorului ci și la executarea de către armată iar uneori, în condiții de linșaj teribil, de către populația furibundă, a sute de securiști precum și la arestarea unei bune părți a nomenclaturii comuniste. Toate astea fără, însă, un veritabil “proces al comunismului”, a cărui persistentă absență testează, din păcate – dincolo de tot ce s-ar putea spune despre lașitatea morală a diverselor regimuri post-comuniste și chiar post-iliescane, dacă admitem a vedea în Ion Iliescu ultimul dinozaur comunist agățat de putere iară nu de ștreang, cum ar fi meritat – semnul incapacității României de a-și asuma adevărul istoric și prin adevăr, ca prin singura poartă posibilă, de a intra în fine în istorie, ieșind din rolul ridicul al chibițului ghinionist, ce pierde toate partidele pe care nu le joacă.

Cum se explică, deci, pentru a reveni la paradoxul depistat mai sus, aroganța ideologică criminală a unui regim ce tocmai își pierduse, și încă în chip rușinos, insignele totalitare, să le zicem “oficiale”? Tocmai prin aceasta! Căci odată forma totalitară zdrobită, conținutul totalitar al așa-zis noului regim era cu atât mai liber să se manifeste. Astfel, practic imediat, tehnica de guvernare se rezumă la o regresie la violențele comunismului de “opoziție” din anii '45-'48, de unde recursul proto-securistic la “mineriade”, amenințarea sau intimidarea fizică a intelectualilor, între alții Petru Creția și Banu Rădulescu. Fenomen ce culminează bineînțeles, cu asasinarea lui Ioan Petru Culianu, asasinat revendicat cu neobrăzare pe 7 iunie 1991, la abia ceva mai mult de două săptămîni după crimă, de Ion Iliescu însuși, în cadrul unei conferințe de presă televizate și radio-difuzate (vezi în acest sens “Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu” în *Les cahiers «Psychnodia»*, N° 1 / Mai 2011, § 2.3.1, în special nn. 119-120, 124, cu referință la corespondența lui Mircea Podină din cadrul emisiunii “24 de ore”, Radio București 1, cf. ibid. § 2.3.1.2 sq. și n. 125), dar poate în mod și mai pervers în abjectul articol apărut în *România Mare* (oficiosul securității, putem spune fără ezitare) din 28 februarie 1992, sub titlul de “Crima lez-Eminescu”, un fel de himeră pseudo-jurnalistică ce amalgama atacul în termeni infami la adresa lui Ioan Petru Culianu cu neghiobii voioase țintindu-l pe Dorin Tudoran, combinînd josnicia cu un soi de

caragialescă frică de răspundere, de vreme ce “articolul” era semnat Leonard Gavrilu – traducător din Freud, parcă – deși vădit îl avea ca autor veritabil pe tartorul scatologic al revistei, Corneliu Vadim Tudor, pe care ar însemna să-l onorăm prea mult chemându-l pe porecla lui curentă de W.C. Tudor; căci există monștruoși ipochimeni sau “execrături”, cum l-am numit în articolul “Bilanțul unei morți anunțate”, publicat în *Lumea Liberă Românească* (n° 398/18 mai 1996, pp. 21-23, n° 399/25 mai 1996, pp. 21-23 și n° 400/1 iunie 1996, pp. 21-24), execrături deci pe care nici măcar moartea nu le mai spală de nesfârșita lor turpitudine.

Sensul acestui conținut totalitar regresiv – am putea vorbi de *retro-totalitarism* – într-o perioadă în care forma totalitară era moartă, ba traversa chiar, prin fenomenul Piața Universității, un accelerat proces de descompunere, se rezuma, în fond, la o vendettă a moștenitorilor sistemului ce, constrânși de evenimente să-și asasineze predecesorii, act abominabil dar inevitabil din perspectiva lor, își marcau astfel, irepresibil, solidaritatea de principiu cu o ideologie nu doar condamnată – îi intuisem cum am mai spus pierzania încă din 1967! – ci și damnată, pe care se străduiau s-o îngroape oficial și s-o reanimeze oficios. Inutil, bineînțeles! Chiar și “mineriadele”, glorioasă năzbîtie – din păcate atît de crudă – pe care idioția turbată o nălucise în mare ignominia ei, au trebuit să fie debarcate și pubelizate cu jenă după trei reprezentații (a patra preschimbându-se într-o reglare de conturi între Iliescu și Petre Roman; cît despre nr-ele 5 și 6, deveniseră niște caraghioslîcuri falimentare ce-și puneau în scenă doar dispariția).

E inutil a mai descrie în detaliu lupta pentru controlul identitar, realizată prin diverse și perverse metode de la binomul intimidării și/sau coruperii intelectualilor – cum am văzut, cei mai opiniatarii fiind direct asasinați – pînă la ruinarea economiei și pauperizarea populației prin falimentele frauduloase ale anumitor bănci, la care se adăugau tehnici de despuiere ciblată asupra cărora nu vom insista aici, prin nesfârșite și înlănțuite manipulări și matrapazlîcuri, facilitate de apartenența la partidele de guvernămînt și protejate de imunitatea parlamentară, sau în fine – și nu pretindem defel a epuiza lista (căci idioția turbată, a cărei unică “rațiune” e impudenta viclenie, se vadește inepuizabil ingenioasă în rău) – prin crearea faimoaselor firme “căpușă” ce permiteau vampirizarea întreprinderilor încă de stat de către înjghebări parazite, aparținînd de multe ori chiar conducerii unității economice vampirizate.

De asemeni, ar trebui scris un studiu în sine despre soarta în diverse epoci a jurnaliștilor uciși de teroriști la putere ca Putin sau ca mai știu eu ce obscur prinț saudian, precum Khashoggi ori Anna Politkovskaia, pentru a da din atîtea doar două nume, sau executați de teroriști în opoziție ca islamiștii pseudo-statului risipit de ură, ce au asasinat, în condiții la drept vorbind extrem de suspecte, pe jurnaliștii de la *Charlie Hebdo*. Toate acestea prelungesc și cumva “democratizează” tentativele de asasinare a

spiritului prin Eminescu și Hölderlin, Nicolae Labiș, Nikolai Gumilev, Maiakovski sau Ossip Mandelstam, ca să nu mai vorbim de asasinarea indirectă a Marinei Țvetaieva, împinsă la sinucidere (în ce privește așa-zisa sinucidere a lui Maiakovski e prea bine cunoscut bancul negru al “ultimelor cuvinte”: “Nu trageți tovarăși!”), Marin Preda, Ioan Petru Culianu... Lista prozatorilor asasinați sau grav persecutați în Uniunea Sovietică fiind iarăși prea lungă...

La drept vorbind, pentru a înțelege mai bine sensul, în lumea care îl neagă, al poetului, ce nu e în sine și pentru sine altceva decât o afirmație a spiritului, mi se pare util a cita un fragment din “Argumentul” lui Leonid Dimov la un volum intitulat *Spectacol*, fragment ce răspunde cred în mare măsură la problema acestei negații-afirmații indisociabile, așa zice, de **substanța de spirit** a poetului, a artistului în general, a filosofului chiar, mai supus la ispită prin chiar instrumentul lui predilect, intelectul. Căci pentru paradoxul catoptric al intelectului, cu strania lui dublă apartenență și cu bizarul său rol de mediator, e poate mult mai greu să se mențină în zona pură a revoltei luciferice (Lucifer, veritabilul purtător de logos-lumină cum o afirmă foarte limpede Luceafărul eminescian) fără a aluneca, ispititor ispitit, în tragica dexteritate a meschinăriei diabolice, în înțelesul scîlciat și strîmb al spiritului contrafăcut din care nu mai există scăpare.

Citez:

«În acest sens, al exigenței absolute a poetului față de lume, putem spune că el se află neîncetat “în articulo mortis”. Mereu gata a-și da viața pentru poezie, el nu depășește decât cu primejdii de moarte zona în care eticul se confundă cu esteticul. Iar atunci cînd e scos cu forța din această zonă, cînd nedreptatea alterează poezia, el pierde virtual în clipa în care nedreptatea devine funciară, adică nu mai poate fi reparată. Ne aflăm în fața unei fragilități, a unei mărginiri. Dar a unei fragilități în duritate, a unei mărginiri în nemărginire».

Într-adevăr, poetul ca exponent al pneumatoforului în genere, oricare ar fi forma logosului-lumină pe care o adoptă, se găsește într-o agonie perpetuă, pe de o parte pentru că în el viața și moartea se opun ca praguri concurente, ca plăci tectonice abisal avisale din contactul cărora se naște cutremurul poeziei, pe de altă parte pentru că agonia lui, departe de a fi doar fizică, se vedește mai ales o agonie metafizică, o concurență între praguri existențiale incomparabil mai înalte: ființa și neantul – **neantul mistic**, nu triviala nimicnicie a nihiliștilor de rînd –, spiritul și *natura naturans* (indienii o numesc *prakṛti*, opunînd-o omului-spirit *puruṣa*, sau poate trebuie să urcăm pînă la mai obscura *mūla-prakṛti*, natura radicală, rădăcină nu doar a tuturor formelor ci chiar a principiului productiv celui mai profund, tenebra, inconștient paradoxal și straniu căci dotat cu o abisală inteligență mimetică, reflectînd prin organizarea de alterări succesive lumina plenitudinii transcendente).

Condiția agonică a poetului ne dezvăluie însă indisociabilitatea lui de riscul cel mai acut, necesitatea absolut structurală de a experimenta în permanență pericolul letal și dincolo de acesta, salvat precum Prometheus numai pentru o suferință în veci reînnoită, evanescența fără întoarcere a neantului din care el totuși în chip misterios se reîntoarce prin verbul ce-l reîntrupează, moare spre o viață amețitoare articulată din silabe.

Din acest punct de vedere poetul pneumatofor, substanță efemeră a metamorfozelor sensibilului și substanță a transcendenței inteligibilului, nu depășește defel această “zonă în care eticul se confundă cu esteticul”, dimpotrivă, se instalează în adâncul ei ca în singurul loc unde experiența empirică a absolutului poate fi atinsă, esteticul dând măsura și forma eticului prin care numenalul ne devine accesibil.

Ne găsim aici confrunțați cu un proces enstatic, simetric opus celui prin care natura se străduie, cu un soi de mimetică disperare, să măsoare valoarea de specie a spiritului. Căci numai plin de viforul înfruntării există geniul ce altminteri nu e decât un simplu, foarte abil eventual, artizan. Și numai plin de riscul radical al hybrisului, forma eroică, actantă, a catharsisului, prin care se opune divinului înstrăinat și exterior pentru a-l împlini în sine, prin eroismul arhanghelic – căci purtător de primordiale mesaje – al transgresiunii infinite, își poate el depăși, sfărâmându-le în chiar principiul lor, alienantele limite, desfășurându-și invincibil zborul paraperatologic. Atunci, numai atunci, el, identitarul de aur al tărîmului, muritorul nemuritor, își strigă fiind neîntința, spulberînd identitatea instituțională abstractă ce face din fiecă om un infern străin față de sine și ceilalți – față de sine și sine adică.

Și astfel, doar astfel, geniul se adevărește ca săgeată a spiritului – își manifestă transcendența ca energie sagitală – înălțându-se spre o nitiescență incomensurabilă cu vastitatea vană pe care o părăsește și tocmai înălțându-se, băută de un elan ce este și un refuz, își luminează nu doar drumul propriu ci și absurdul lăsat în vecii de urmă...

Tabla de materii

UN FEL DE INTRODUCERE PE POST DE EDITORIAL.....	3
ÎN CHIP DE NOTĂ DE EDIȚIE	21
MIHAI EMINESCU †	25
DE CE A MURIT DE FAPT EMINESCU? “AUTOPSIA” DOCTORULUI SUTZU...	28
VA FI FOST INTERNAT EMINESCU DIN MOTIVE POLITICE?.....	49
ÎNTRE “DEMENȚĂ” ȘI “ABNORMITATE”: ABERANTELE DIAGNOZE ALE UNUI PRETINS PSIHIATRU	52
EROARE MEDICALĂ SAU ASASINAT?	64
„CREERII LUI EMINESCU” SAU CONTRA-RAPORTUL DOCTORULUI AL. TĂLĂȘESCU	70
CARE AR FI PUTUT FI MOBILUL UNUI ASASINAT POLITIC?.....	86
DE LA CONJECTURI LA CIRCUMSTANȚE (AGRAVANTE): <i>DOINA</i> ȘI SERBAREA DE LA IAȘI.....	97
ULTIMA ORĂ.....	110
POST-SCRIPTUM FUNERAR.....	111
NICOLAE LABIȘ †.....	115
„MOARTEA SA A TREZIT CONTROVERSE”: MĂRTURIILE.....	115
„ANALIZA LITERARĂ” A CRIMEI.....	133
ALTE RELATĂRI.....	154
ALTE MĂRTURII.....	164
ÎN CHIP DE CONCLUZIE SAU TELEOLOGIA CRIMEI	175
POST-SRIPTUM TRAGIC	180
MARIN PEDA †.....	183
O MĂRTURIE PERSONALĂ.....	184
“ULTIMA CONVORBIRE”.....	199
DOSARUL MARIN PEDA.....	203
<i>Actul I a. Spre Mogoșoaia: versiunea întâi</i>	203
<i>Actul I b. Spre Mogoșoaia: versiunea a doua</i>	211
<i>Ion Caraion: “Marin Peda a fost omorât”</i>	220
<i>Incoerența ca metodă de camuflare/revelare a crimei</i>	228
<i>Actul II. Scena 1a. La Mogoșoaia: în haosul declarațiilor scrise de anchetatori</i>	233
<i>Actul II. Scena 1b. La Mogoșoaia: noi incorerențe și contradicții</i>	242
<i>Actul II. Scena 2a. La Mogoșoaia: mărturii și scenarii alternative...</i>	250
<i>Actul II. Scena 2b. La Mogoșoaia: scenarii alternative la precedentele.....</i>	263

A. A. SHISHMANIAN – TREI CRIME DE STAT

<i>Actul III. Confruntare cu raportul medico-legal: “Moartea lui Marin Preda a fost violentă”</i>	279
<i>Actul III. Raportul medico-legal: martorul-corp (leziuni, plăgi, echimoze)</i>	296
<i>Contraexpertize și analize suplative față de insuficiențele raportului</i>	310
<i>O lacună inacceptabilă: ora decesului</i>	315
<i>Încă un scenariu alternativ: otrăvirea</i>	325
ÎN CHIP DE CONCLUZII	336
<i>Resorturile și mobilurile asasinatului</i>	336
<i>Texte, pretexte și subtexte</i>	351
<i>Controlarea “victimei” și sensul asasinatului</i>	366
POST-SCRIPTUM MACABRU	378
LIBERTATE ȘI PUTERE SAU DESPRE PĂCATUL ÎMPOTRIVA SPIRITULUI	383
TABLA DE MATERII	395

“Iată-mă la capătul analizei acestor crime. Și contemplînd rîndurile de mai sus, cu tot ce înseamnă și încearcă să dezvăluie ele, simt că melancolia se amestecă indicibil cu dezgustul. Melancolia, ori mai degrabă osteneala indisociabilă de parcurgerea oricărei noi etape pe drumul depărtării de ceilalți ca apropiere de sine. Dezgustul, pentru tot ce am fost nevoit să ating. Căci dezgustul nu vine aici din moartea poezilor – ea e mai curînd apoteotică și-mi strînge-n pragul ochilor stranii lacrimi cuvîntătoare. Ci din contactul inevitabil cu hoiturile morale ale ucigașilor și ale comanditarilor lor, cu toată această hidoșenie în infinită sau baremi în indefinită putrefacție.”

Ara Alexandru Șişmanian

Autoportretul lui Nicolae Labiş